

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

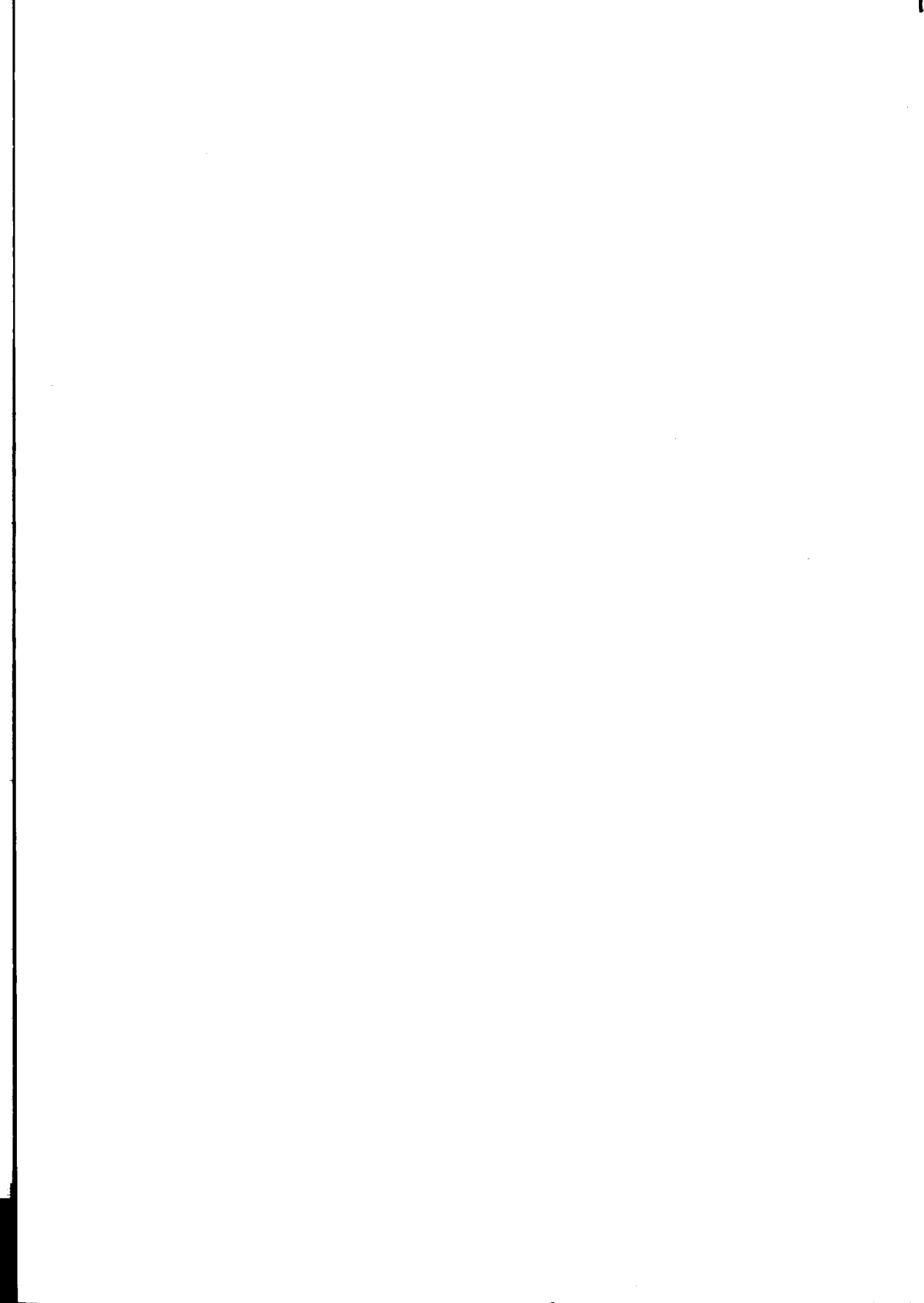
A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

"UGYANOLYANOK, MINT MINDENKI MÁ S EMBER"

VÁLOGATÁS A SZABOLCS-SZATMÁR MEGYEI CIGÁNYSÁG TÖRTÉNETÉNEK FORRÁSAIBÓ L
(1951-1961)

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYEI LEVÉLTÁR
SZENT ISTVÁN EGYETEM GAZDASÁG- É S TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KAR

„UGYANOLYANOK, MINT MINDENKI MÁ S EMBER”

*

VÁLOGATÁS A SZABOLCS-SZATMÁ R MEGYEI CIGÁNYSÁ G
TÖRTÉNETÉNEK FORRÁSAIBÓ L
(1951–1961)

A SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYEI LEVÉLTÁR KIADVÁNYAI
II. KÖZLEMÉNYEK, 40.

A SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYEI LEVÉLTÁR KIADVÁNYAI
II. KÖZLEMÉNYEK, 40.

„UGYANOLYANOK, MINT MINDENKI MÁS EMBER”

VÁLOGATÁS
A SZABOLCS-SZATMÁR MEGYEI CIGÁNYSÁG
TÖRTÉNETÉNEK FORRÁSAIBÓL
(1951–1961)

NYÍREGYHÁZA – GÖDÖLLŐ
2010

Sorozatszerkesztő
Kujbusné Mecsei Éva

Szerkesztette, válogatta és a bevezetést írta
Nagy Pál

Lektorálta
Márfi Attila

Borítóterv
Tóth Bálint
Vidovics Renáta

A borítón Hammel József 1957-ben nagyecsed-i cigányokról készített felvétele.
A kép előterében, pipával a szájában Botos Jánosné 52 éves cigányasszony.
(SZSZBML. XXIII. 23. b. 12. doboz.)

ISSN 0866-3920
ISBN 978-963-7240-72-0

TÁMOGATÓNK

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Kiadja a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár
www.szabarchiv.hu

Felelős kiadó: Kujbusné dr. Mecsei Éva igazgató
és a Szent István Egyetem
Gazdaság- és Társadalomtudományi Kara

Tördelés: Parergon Kft., Budapest.
Készült X_YTeX rendszeren.
Betűtípus: *Times* 10 pt.

Készült a Szent István Egyetemi Kiadó Nyomdájában, Gödöllőn 300 példányban
Felelős vezető: Lajos Mihály

Tartalomjegyzék

Bevezetés	11
1. A Megyei Tanács VB ülésén a tárgysorozat 5. pontja a „Cigánykérdés rendezése”. Részlet az ülés jegyzőkönyvéből. (1951. február 14. Nyíregyháza.)	17
2. A vásárosnaményi járási tanács VB ülésén a tárgysorozat 4. pontja a „Koldus és cigánykérdés”. Részlet az ülés jegyzőkönyvéből. (1951. február 22. Vásárosnamény.)	20
3. A Megyei Tanács VB ülésén a tárgysorozat 4. pontja a „Cigánykérdés rendezése”. Részlet az ülés jegyzőkönyvéből. (1951. június 6. Nyíregyháza.)	20
4. A Megyei Tanács VB ülésén a tárgysorozat 4. pontja „Szociálpolitikai feladatokról beszámoló”, ennek részeként a „cigányok átnevelése”. Részlet az ülés jegyzőkönyvéből. (1953. március 26. Nyíregyháza.)	23
5. Tervezet a cigányügyben végzendő feladatokról. (1954. [nyár?]. [Nyíregyháza].)	23
6. Kiss Imre körzeti orvos írása a cigánykérdésről. (1954. július 31. Ökörítőfülpös.)	25
7. Ésik Károly körzeti orvos dolgozata a cigánykérdésről. (1954. augusztus. 17. Kántorjánosi.)	27
8. Jelentések a cigányság helyzetéről. (1954. [második fele]. Nyíregyháza.)	34
9. Feljegyzés a telekosztás ügyében Gáván tartott kisgyűlésről. (1955. január 15. Gáva.)	48
10. A megyei főorvos jelentése a Megyei Tanács VB-hez a megyében élő cigányokról. (1955. január 28. Nyíregyháza.)	50
11. A Megyei Tanács VB. ülésén a tárgysorozat 3. pontja a „Cigányok helyzete”. Részlet az ülés jegyzőkönyvéből. (1955. február 8. Nyíregyháza.)	57

12. A megyei főorvos által kidolgozott határozati javaslatok [a február 22-én tartandó VB ülésre]. (1955. február 18. Nyíregyháza.) 60
13. A Megyei Tanács VB ülésén a tárgysorozat 1. pontjában a lejárt határidejű határozatoknál a cigányok helyzetének tárgyalása. Részlet az ülés jegyzőkönyvéből. (1955. február 22. Nyíregyháza.) 63
14. A Megyei Tanács VB elnökének beszámolója a VB ülésre a lejárt határidejű határozatokról, köztük a február 22-én a cigányok helyzetének javítására hozott határozatok végrehajtásáról. (1955. május 31. Nyíregyháza.) 65
15. A Megyei Tanács VB elnökhelyettese jelentést kér a járási és városi tanácsoktól az 1955. február 22-én hozott határozatok végrehajtásáról. (1955. június 4. Nyíregyháza.) 66
16. Járási jelentések a Megyei Tanács VB-elnök június 14-én kiadott rendeletére. (1955. július.) 67
17. A vásárosnaményi járás községeinek jelentései a cigányok helyzetéről. (1955. július.) 81
18. A megyei főorvos összefoglaló jelentése a megye cigányságáról. (1955. augusztus 4. Nyíregyháza.) 96
19. A Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács VB-elnökhelyettes a járási és városi tanácsok vb-elnökeihez. (1955. október 10. Nyíregyháza.) 98
20. Gaál Ibolya felkérése cikk írására. (1955. november 28. Budapest.) 100
21. A Baktalórántházi Járási Tanács VB-elnök a Megyei Tanács VB-elnökhelyettesének. (1955. november 29. Baktalórántháza.) 100
22. Kézirat a cigányság helyzetéről. (1955. december 14. [Nyíregyháza].) 102
23. Gaál Ibolya feljegyzése a Megyei Tanács VB Titkárság Gazdasági Csoportjának a cigány anketon résztvevők útiköltségéről és napidíjáról. (1956. január 21. [Nyíregyháza].) 109
24. Galambos József levele Gaál Ibolyához. (1956. január 22. Pásztó.) 110
25. Szalatkay Sándor körzeti orvos utólagos hozzászólása a cigány ankéthoz. (1956. január 25. Gáva.) 112
26. A Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács VB elnökhelyettes levelezése a Munkaerő Tartalékok Hivatalával és az Építésügyi Minisztériummal. (1956. február-március. Nyíregyháza, Budapest.) 114

27. A Munkaügyi Minisztérium által elrendelt felmérés Szabolcs-Szatmár megyei jelentései. (1957. július–augusztus.)	117
28. Cikk a <i>Népakarat</i> című újságban a Magyarországi Cigányok Országos Szövetségének megalakulásáról. (1957. október 7.)	144
29. A Megyei Tanács VB elnöke elrendeli a cigány népesség kérdőíves felmérését. (1957. október 25. Nyíregyháza.)	144
30. Fekszti István VB-elnök levele a járási tanácsok elnökeihez. (1957. október 26. Nyíregyháza.)	146
31. A Megyei Tanács VB elnöke a járási, városi tanácsokhoz a cigány népesség felmérésének ügyében. (1957. november 7. Nyíregyháza.)	147
32. Jelentések a Nagyhalász, Mátészalka és Porcsalma községekben élő cigányokról. (1957. november 12–20.)	149
33. Jelentések a rakamazi cigányokról. (1957. november 14.)	167
34. Cikkek a <i>Tanácsok Lapjában</i> . (1957. november–december.)	171
35. A megyei VB-elnök a községi tanácsok elnökeihez. (1957. november 26. Nyíregyháza.)	173
36. Hammel József cikke a <i>Keletmagyarországban</i> a szatmári cigánytelepekről. (1957. december 1.)	175
37. Jelentés a csengeri járás cigányságáról. (1957. december 2. Csenger.)	177
38. A <i>Keletmagyarország</i> cikke a nyírbátori cigányosztályról. (1957. december 8.)	180
39. Moskovits Károly megyei főorvos jelentése a Szabolcs-Szatmár megyei cigányságról. (1957. december 11. Nyíregyháza.)	181
40. A cigányság helyzetével foglalkozó megyei VB ülés jegyzőkönyve. (1957. december 16. Nyíregyháza.)	193
41. A <i>Keletmagyarország</i> cikke a Megyei Tanács VB előző napi üléséről. (1957. december 17.)	209
42. Jelentés a mátészalkai járás cigányságáról. (1957. december 23. Mátészalka.)	210
43. A Megyei Tanács VB felhívásai a megye egészségügyi dolgozóihoz és pedagógusaihoz. (1958. január.)	213

44. A Járási Tanács VB elnökhelyettesének előterjesztése. (1958. január 7. Csenger.)	220
45. Cikk a <i>Keletmagyarországban</i> egy tiszadobi cigány családról. (1958. január 12.)	224
46. A <i>Keletmagyarország</i> híre a nagykállói cigány nőtanács megalakulásáról. (1958. január 15.)	226
47. Cikk a <i>Keletmagyarországban</i> a vajai cigányokról. (1958. január 23.)	226
48. Cikk a <i>Keletmagyarországban</i> a leveleki cigányokról. (1958. január 24.)	227
49. Cikk a <i>Keletmagyarországban</i> a besenyődi cigányok tsz-felvételéről. (1958. január 26.)	227
50. Solymár Tamás írása az <i>Ország Világban</i> szabolcsi cigányokról. (1958. február 2.)	228
51. Cikk a <i>Keletmagyarországban</i> az ököritófülpösi cigány együttesről. (1958. március 27.)	232
52. Feljegyzések és jelentések a Megyei Tanács 1957. december 16-án hozott határozatának végrehajtásáról. (1958. április 11–14.)	233
53. Cikkek a <i>Keletmagyarországban</i> . (1958. április–június.)	242
54. Solymár Tamás írása az <i>Ország Világban</i> az ópályi gazdák és a cigányok konfliktusáról és más szabolcsi cigányokról. (1958. április 16.)	254
55. Cikk a <i>Keletmagyarországban</i> a kisújszállási cigány ktsz-ről. (1958. április 22.)	259
56. Beszámoló a községi tanács VB ülésén. (1958. április 22. Nyírlugos.)	260
57. Az <i>Ország Világban</i> megjelent cikksorozat nyomán a Megyei Tanács elnökének levele a lap szerkesztőségéhez. (1958. május 2–5.)	262
58. Fekszti István megyei VB-elnök levelei a Járási és Községi Tanácsok elnökeihez, a Megyei Tanács Osztályvezetőihez, szövetkezeti vezetőkhez, gazdasági és társadalmi szervezetek vezetőihez. (1958. július 25. Nyíregyháza.)	268
59. Jelentés a hodászi cigányokról. (1958. augusztus 2. Hodász.)	278
60. Jelentés a kántorjánosi cigányokról. (1958. augusztus 7. Kántorjánosi.)	278

61. Farkas Kálmán írása a <i>Keletmagyarországban az apagyai cigánytelepről.</i> (1958. szeptember 7.)	279
62. Győri Illés György cikke a <i>Keletmagyarországban a tiszavasvári cigányiskoláról.</i> (1958. október 29.)	281
63. Fekszti István megyei VB-elnök levelei a Megyei Tanács Osztályvezetőihez, szövetkezeti vezetőkhez, gazdasági és társadalmi szervezetek vezetőihez. (1959. április 22. Nyíregyháza)	284
64. A megyei VB-elnök a Megyei Tanács Művelődési Osztály vezetőjéhez. (1959. április 23. Nyíregyháza.)	289
65. A Megyei Tanács VB elnöke a megye cigánységának újabb felmérését rendeli el. (1959. május 8. Nyíregyháza.)	290
66. A Megyei Tanács Építési- és Közlekedési Osztály jelentése a megyei VB-elnökhöz a 213/1957. sz. határozat végrehajtásáról. (1959. május 13. Nyíregyháza.)	291
67. Nagy Sándorné szövetkezeti elnök a megyei VB-elnökhöz. (1959. május 15. Nyíregyháza.)	292
68. A Szatmárvidéki Termelő Szövetkezet elnöke a megyei VB-elnökhöz. (1959. május 26. Mátészalka.)	293
69. A nyírkátai községi tanács VB-elnök a megyei VB-elnökhöz. (1959. június 13. Nyírkáta.)	294
70. A Megyei Tanács Egészségügyi Osztály jelentése a megyei VB-elnökhöz. (1959. június 27. Nyíregyháza.)	295
71. A Megyei Tanács osztályainak jelentései a megyei VB-elnökhöz. (1959. június 27–30. Nyíregyháza.)	296
72. Járási jelentések a megyei VB-elnökhöz. (1959. június 29–július 1.)	301
73. A Művelődési Osztály jelentése a megyei VB-elnökhöz a 213/1957. sz. határozat végrehajtásáról. (1959. július 10. Nyírbátor.)	318
74. Az Állami Gazdaságok Igazgatóságának jelentése a megyei VB-elnökhöz. (1959. július 23. Nyíregyháza.)	322
75. Jelentés a Megyei Tanács VB. 1957. december 16-án hozott határozatainak végrehajtásáról. (1959. szeptember 2. Nyíregyháza.)	322

76. Cikk a <i>Keletmagyarországban</i> a nagyállói cigány gyűlésről. (1959. október 9.)	330
77. Moskovits Károly megyei főorvos jelentése a Megyei Tanács VB 1959. december 24-én tartandó ülésére az 1957. december 16-án hozott határozat végrehajtásáról és az eredményekről. (1959. december 8. Nyíregyháza.)	331
78. A Megyei Tanács VB. ülésén a tárgysorozat 3. pontja a cigányok helyzetének megjavításáról szóló 1957. évi határozat értékelése. A jegyzőkönyv kivonata. (1959. december 24. Nyíregyháza.)	339
79. A megyei főorvos jelentése a Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságához. (1960. február 19. Nyíregyháza.)	340
80. A megyei főorvos feljegyzése a Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságához. (1960. február 22. Nyíregyháza.)	341
81. Cikk a <i>Keletmagyarországban</i> az aranyosapáti cigányiskoláról. (1960. július 9.)	342
82. A <i>Keletmagyarország</i> cikke a vásárosnaményi cigányokról. (1960. augusztus 30.)	343
83. Kormányleirat az 1961. évi, cigányokról szóló párthatározat végrehajtásáról. (1961. november 8. Budapest.)	344
1. táblázat. Az 1951. évi megyei felmérés összesítése	346
2. táblázat. Foglalkoztatási adatok az 1953. évből	348
3. táblázat. Az 1957. évi megyei felmérés összesített adatai	352
4. táblázat. Az 1957. évi felmérés során készült telepleírások adatai	358
5. táblázat. Az 1959. évi megyei felmérés összesített adatai	430
6. táblázat. A cigány családok és a cigány népesség száma Szabolcs-Szatmár megyében 1957-ben és 1959-ben	436

Bevezetés

Az 1945 és 1961 közötti másfél évtized a magyarországi cigány csoportok történetének egyik legfontosabb időszaka, melyben minden korábnál nagyobb súllyal vetődött fel az együttélés új modelljének megteremtése, összefüggésben a modernizációs kérdésekkel, illetve a cigányság nemzetiségi fejlődésének lehetőségeivel. Egyetlen olyan nagyobb lélegzetű, összefoglaló igénnyel készült munka született erről az időszakról, amely levéltári forrásfeltáráson alapult, ám ennek szerzője elsősorban nem a területi levéltárakban, hanem az Országos Levéltárban található iratokat dolgozta fel, továbbá László Mária (a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetsége első titkára) hagyatékát.¹

Az utóbbi négy-öt évben egyre több forrás- és esettanulmány lát napvilágot az államszocializmus korszakának cigányügyi problémáiról, dominánsan politikai tematikával, a gazdaság- és társadalomtörténeti elemzések még nem kaptak kellő hangsúlyt.² Jómagam ezt az aránytalanságot igyekszem enyhíteni, szaktanulmányok³ után ezúttal a jelen forráskiadvánnyal.

Az 1950-es évek cigány történelmének forrásaiból az MDP Adminisztratív Osztályán 1956 tavaszán készült előterjesztés, valamint az 1961-es párthatározat (mely kimondta, hogy a cigányság nem nemzetiség, helyzetének megoldása alapvetően szociális kérdés) közlése volt a legfontosabb.⁴ Külön említendők még az eddigi egyetlen megyei forráskiadványban közzétett, 1950-es években keletkezett Békés megyei dokumentumok.⁵ Összességében azonban azt mondhatjuk, hogy nem született az 1950-es évekről átfogó jellegű forráskiadvány, sem országos, sem megyei léptékű. Ezzel a kötettel azt is igazolni igyekszem, hogy lehetséges és érdemes ilyen munkát összeállítani, továbbá azt is, hogy történeti kérdésekben a hazai cigánykutatókban nagyobb figyelmet kellene fordítani a területi levéltárak bőséges és hasznos adatokat tartalmazó irataira.

Az 1950-es években, különösen annak első felében a magyarországi megyék közül Szabolcs-Szatmárban volt a legaktívabb a cigánypolitika, egyszersmind a cigánykérdés, illetve a hatalmi politika társadalomszervező elképzeléseinek fókuszában Szabolcs-Szatmár megye állt. Borsod-Abaúj-Zemplén és Baranya megye mellett itt élt a legnagyobb számban és arányban cigány népesség.⁶ A 20. század első felének területi változásai önmagukban is demográfiai és területi aránytalanságokat hoztak létre Magyarországon, különösen a határ menti térségekben. Az aránytalanságok az új közigazgatási szisztéma, az ún. tanácsrendszer létrehozásával növekedtek, különösen az említett három megyében. Mindhárom megyében aránytalanul nagy számú cigány népesség koncentrálódott, egymástól erősen eltérő fejlettségi szinten lévő tájak és csoportok kerültek közös területi egységbe. Mindhárom megyében találunk egy tradicionálisan, akkor, korábban és ma is

¹ Sággy 1996., Sággy 1999. 1. sz. 16-35. Sággy 2008. Utóbbi kettő az 1996-os dolgozat átdolgozott változata, amelyekben a szerző különösebben nem tett hozzá érdemi eredményeket az első változathoz.

² Pl. Márfi-Kosztics 2005. több tanulmánya: Majtényi György, Füzes Miklós, Márfi Attila. A kötet folytatásában (Márfi-Kosztics 2009) pedig Szabó Csaba, Bana József, Nagy Pál, Mikó Zsuzsanna, Márfi Attila, Békési András tanulmányai. Továbbá Feitl, 2008. és Dupcsik 2009. 138-172.

³ Nagy 2009a. és Nagy 2010.

⁴ Feitl 2008. 10-16., valamint Sággy 1996. 101-105.

⁵ Kereskényiné 2008. 137-231.

⁶ A cigány népesség adatait l. a mellékletekben!

különösen szegény vidéket. Baranyában az Ormánság, Borsodban Abaújnak a Kegyetlen néven ismert része, Szabolcsban pedig a szatmári területek. Fehérgyarmat környékén 1946-ban oly nagy volt a szegénység, hogy a járási szociális titkár nem talált rá szavakat.⁷

A Szabolcs és Szatmár-Bereg vármegyék egyesítésével 1950-ben létrejött Szabolcs-Szatmárban hatványozottan jelentkeztek a cigány népeiséget érintő gondok, Baranyánál és Borsodnál is súlyosabb volt a helyzet, mert itt nem volt sem bányászat, sem nehézipar, mint a másik két megyében. A mezőgazdaság önmagában nem tudta felszívni a képzetlen munkaerőt, más ágazatok közül pedig csak a vasút fogadott munkaerőt Záhony környékén, ez azonban csak a népesség szerény hányadát érintette. A cigányok gazdasági szerepvállalásában meghatározó maradt az idényjellegű vályogvetés, illetve az ország más részein szintén idényjelleggel az állami gazdaságokban való munkavállalás. A nagyiparnak az erős szívó hatása a szabolcsi cigányságot csak az 1950-es évek elején érintette.⁸

Szabolcs-Szatmár a cigányok hazai történetének különleges színterévé vált. Szabolcs-Szatmár megye közigazgatása foglalkozott a legintenzívebben a cigányok helyzetével a korszakban (már 1951-től) és itt voltak a legszámottevőbbek a szociálpolitikai eredmények is. Összehasonlításképpen említsük meg, hogy Baranya megyében az 1950-es évek első felében szinte beszélni sem lehetett a cigányok helyzetéről.⁹ Különösen fontossá teszi az itteni törekvéseket, hogy néhány kérészerű próbálkozástól eltekintve, az 1961-es párthatározat közvetlen előkészítéséig nem jött létre országos koncepció a cigánypolitikában, vagy ha létrejött is, nem követte reális gyakorlati politika.¹⁰ Szabolcsban fogalmazódtak meg már az 1950-es években olyan elgondolások, amelyek később, az 1960-as és 1970-es években az országos politikában is meghatározóvá lettek (telepfelszámolás és a cigányügyi koordinációs bizottságok), illetve napjainkban is aktuálisak (különösen az integrált foglalkoztatás).

A Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács aktivitásának köszönhetően a cigány népesség itteni történetének kutatásához egyedülállóan kedvezőek a forrásadottságok. Különösen értékesek a Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács VB Egészségügyi Osztálya Szociálpolitikai Csoportjának iratai.¹¹ Az 1960-as években ebbe a fondba gyűjtötték össze az 1950-es évek legfontosabb, cigányokra vonatkozó iratait, amelyek speciális, tematikus egységet alkotnak. Az iratanyagban megtalálhatók a szakminisztériumi rendeletek nyomán készült országos, valamint a megyei tanács utasítására készült helyi adatfelvételek és felmérések a cigány népeiségről. Ezek a népeiségfelvételek kivételes forrásadatokat tartalmaznak a cigányság lélekszámáról és össznépeiségen belüli arányáról, területi megoszlásáról, gazdasági- és társadalmi helyzetéről (nyelv, politikai aktivitás, speciális szakmák, foglalkoztatottság, iskolázottság), egészségügyi- és lakáshelyzetéről (betegségek, szociális segélyakciók, cigánytelepek). Külön ki kell emelni az iratok forrásértékénél, hogy képet adnak a cigányok rétegzettségéről, differenciáltságáról, valamint rendi típusú lokális integrációjáról, az akkulturációs folyamatokról és a generációs váltásokról.

A magyarországi közigazgatás 18. század óta ismétlődő dilemmája volt, hogy a cigá-

⁷ Gaál 2007. 86.

⁸ A foglalkoztatás kérdéseiről l. részletesen Nagy 2009a. és Nagy 2010.

⁹ Márfi 2005:158.

¹⁰ L. erről Sággy 1996., Feitl 2008., Nagy 2009b.

¹¹ Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár (SZSZBML) XXIII. 23. b. 2–9. és 12. doboz.

nyok helyzetével külön foglalkozzanak-e, vagy pedig más csoportok hasonló természetű problémáival együtt. Ezzel összefüggő, először ugyancsak a 18. században felmerült kérdés volt, hogy a cigányok ügyeinek rendezését centralizálják vagy decentralizálják, azaz szükség van-e akár országos, akár megyei léptékben a cigányokkal foglalkozó külön intézmény(ek)re. Mindezzel 1947-ben egy tárcaközi értekezleten még érdemben foglalkoztak, különösen azzal, hogy szociális kérdésekben teygenek-e különbséget cigányok és nem-cigányok között.¹²

1950 után Szabolcs-Szatmár megyében (és ismereteim szerint más megyékben) fel sem merült az említett dilemma, magától értetődően külön foglalkoztak a közigazgatás egyes szintjein a cigányok helyzetével, s az oda tartozó kérdéseket nem központosítva, hanem jellegüktől függően szakmapolitikákhoz, azaz a megyei és járási tanácsok illetékes osztályaihoz (csoportjaihoz) rendelve intézték, nem vonták azokat össze egyetlen hivatali egység alá. A cigányok helyzetének külön történet kezelésének magyarázatát abban kereshetjük, hogy a megye cigány népességének zöme a települések központjától 1-3 km távolságra levő szegregált telepeken élt, életmódja és szociális helyzete feltűnően eltért a nem-cigány népességétől.

Ugyanakkor, az 1940-es évektől ebben is jelentősen különbözően, a cigányok helyzetének rendezésére irányuló kezdeményezések, politikai elképzelések mindig felülről, a Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságától indultak ki. A Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága az 1950-es években két évente újra tárgyalta a cigányok helyzetét. Ezek a két éves időszakok tipikusan hasonló módon teltek el: a Megyei Tanács napirendre tűzte a cigányok helyzetének tárgyalását, a VB-ülésen határozatokat fogadtak el, azokat ellentmondásosan és felületesen hajtották végre, a járási és községi közigazgatásban a napi munka beépített eleme volt, hogy legalább egy megyei sűrgetést bevártak, a sűrgetésre nagy hirtelenséggel elkészültek az aktuális jelentések a számottevő eredményekről és számos nehézségről számolva be, az utóbbiakkal egyúttal azt is indokolva, hogy miért termelődnek újra ugyanazok a problémák és miért kell a cigányügynek újra és újra nekifutni.

Visszatérő momentum a megyei politikában, hogy a cigányok helyzetét megoldhatónak tartották egyetlen hatósági akció keretében. Ezt mutatja pl. az is, hogy a határozatok végrehajtására, a különböző felmérések lebonyolítására és jelentések megtételére rendkívül szoros, általában néhány hetes vagy legfeljebb egy-két hónapos határidőt szabtak. A VB-üléseken ugyanazok a standard kérdések kerültek újra és újra napirendre: a cigányok munkába állítása, iskolázottság, közegészségügyi és kommunális helyzet, lakásviszonyok és házhelyhez juttatás, a cigánytelepek felszámolása.

A megyei vezetés előtt 1950-től fokozatosan tárult fel, hogy az, amit „cigánykérdés”-nek neveznek, nem egyszerű hatósági probléma, hanem összetett társadalmi kérdés, amit nem lehet megoldani a történelmi-társadalmi meghatározottságoknak, a cigányság rétegzettségének, a lokális feltételeknek, a kulturális tradícióknak és sok más fontos tényezőnek a figyelmen kívül hagyásával. A megye politikai vezetői és hivatalnokai szembesültek a politikai és ideológiai célkitűzéseik realizálását befolyásoló, a hétköznapi együttélés praxisából származó valóságos feltételekkel, s azzal is, hogy mennyire keveset tudnak a cigányokról. Az ellentmondások felismerése vezetett oda már az 1950-es évek első

¹² Nagy 2009b: 123.

felében, hogy visszatérően napirenden volt egy olyan hivatali szerv létrehozása, amely koordinálná a szakmapolitikák cigányokat érintő munkáját.

Az 1951 és 1953 közötti években a megyei cigánypolitikában a rendcsináló, hatósági szemlélet érvényesült, 1954-től kapott nagyobb hangsúlyt a tervezés és a hétköznapi realitások differenciáltabb megközelítése. Egyidejűleg azzal, hogy a cigányügy országos és helyi intézésében is az egészségügy felé tolódtak a hangsúlyok. Szabolcsban ekkortól lett meghatározó a Megyei Tanács VB Egészségügyi Osztály Szociálpolitikai Csoportja és annak vezetője a cigányügyben. Az országos és a helyi cigánypolitikában 1957-től a foglalkoztatás vált preferált kérdéssé, ezzel együtt a Megyei Tanácson a Munkaügyi Osztály dominanciája érvényesült. Az 1950-es évek második felében pedig az Egészségügyi, valamint a Munkaügyi Osztály rivalizálása kísérte a különböző rendezési kísérleteket, ami 1961-ben változott meg számottevően, amikor a párthatározat nyomán a Megyei Tanácsoknál a Művelődési Osztályok kaptak nagyobb szerepet a cigányügy intézésében.

A jelen forráskiadvány a Megyei Tanács törekvéseihez kapcsolódóan a közigazgatásban keletkezett, legfontosabb cigányokra vonatkozó történeti dokumentumokat tartalmazza, kiegészülve a korabeli sajtóval. A Megyei Tanács VB jegyzőkönyvei,¹³ a járási és községi jelentések képezik a kötet gerincét. A válogatás alapja a Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács VB. Egészségügyi Osztályának Szociálpolitikai Csoportja iratai.

Korszakunkban Szabolcs-Szatmár megyében öt felmérés készült a cigány népességről. Ezek közül a Munkaügyi Minisztérium által kért adatszolgáltatás született kormányzati szándékból,¹⁴ a többi helyi kezdeményezés volt. A felmérések anyaga sajnálatos módon nem teljes. Az 1951-ben elrendelt felmérésből csak az összesítő megyei táblázat (1. sz. táblázat) áll rendelkezésre, a községi és járási jelentések nem. Az 1955. évi felmérés szöveges jelentései bőségesek, táblázatokat ennek során nem szerkesztettek. A községek ekkori jelentéseinél jelentősen hiányt, hogy csak egy járásból maradt meg.

Az 1957. októberben elrendelt¹⁵ megyei felmérés mind közül a legértékesebb. A családi lapok (és a hozzájuk tartozó községsoros adatok) és a községi jelentések teljes feldolgozása külön kismonográfiában történhetne meg. Közlétsüktől terjedelmi okból tekintetem el. A járási jelentésekből csak a csengeri található az iratok között (a többi járást hasztalan kerestük több fondban is). A táblázatos adatokból a megyei összegző adatok találhatóak meg a kötetben (3. sz. táblázat). A telepleírások adatairól táblázatot állítottam össze (6. sz. táblázat). A családi felméréssel párhuzamosan a megye négy településének (Porcsalma, Nagyhalász, Mátészalka és Rakamaz) cigányságáról külön készített jelentések és esettanulmányok helyet kaptak a kiadványban.¹⁶

Az 1957. évi családi felmérés során jelentős fotódokumentáció készült, Hammel József, a Keletmagyarország fotóriportere jóvoltából. Az ő felvételeiből állították össze az Ajándék Album című fotógyűjteményt, amelynek egy-egy példányát megkapták az 1957. december 16-án minisztériumi résztvevőkkel tartott, országos figyelmet kiváltott megyei VB-ülés¹⁷ résztvevői. Az említett albumnak két fennmaradt példányáról szerez-

¹³ A korabeli VB határozatok áttekintését adja Gaál 2007. 101–163.

¹⁴ L. a kötetben a 27. sz. alatt!

¹⁵ L. a kötetben 29. sz.!

¹⁶ L. 32. és 33. sz.!

¹⁷ L. 40. sz.!

tem tudomást, de egyiket sem volt még módomban tanulmányozni. Az eredeti fotóknak¹⁸ csak egy részét tudtam azonosítani, szatmári cigánytelepeken készültek. Teljes (esetlegesen külön albumban történő) közzétételükre a fotók azonosítása után kerülhet majd sor, ez azonban további feltáró munkát igényel.

Az 1959-es adatfelvétel hiánytalan.¹⁹ Teljes közlése ennek sem volt megoldható, olyan nagy mennyiségű iratról van szó. A községi tanácsi jelentések és a községsoros táblázatos adatok több száz oldallal növelték volna a terjedelmet, csakis külön történő feldolgozásukról lehet szó. Az 56 pontos kérdőív megyei összesített adatait a 5. sz. táblázat tartalmazza.

A kötet három egységből épül fel.

A bevezetést a szöveges közigazgatási források és az újságcikkek követik a forráskiadási normáknak megfelelő közlési módszerrel: kronológiai rendben, fejregesztával, jelzetek megadásával, tárgyi és szövegkritikai jegyzetekkel. A kronológiai elv nem abszolút, hogy az egyazon ügyben keletkezett iratok egysége ne bomoljon meg. A harmadik részt a cigány népeességről készült felmérések összesített táblázatos adatai alkotják, kiegészítve az 1953-ból ismert foglalkoztatási adatokkal és a cigánytelepek 1957. évi adataival.

A források szövegét az eredetinek megfelelő központozással, egybe és külön írással tettem közzé. Csak a nyilvánvaló korabeli gépírási hibákat javítottam. A kor hivatali stílusát és intellektuális nívóját is jellemző mondatszerkesztési és durva helyesírási hibákat lábjegyzetben vagy (sic!) kitételrel jeleztem. A szövegekben az alábbi jeleket használtam:

[— —] az íróanyag hibája, károsodása vagy egyéb ok miatt nem olvasható, bizonytalan olvasatú, továbbá utólag feleslegesnek ítélt, kihúzott vagy átjavított szavak, szövegrészek jelzése.

... kivonatos közlés jelzése.

A kötet megszületése a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, valamint a Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Romológiai Gyűjteménye közötti, három éven át tartó hatékony együttműködésnek köszönhető. Köszönetet kell mondanom Gotfried Barnának, aki felhívta a figyelmemet a kiadvány alapjául szolgáló forráseggyűtésre. Köszönet illeti Nagy Ferenc korábbi és Kujbusné Mecsei Éva jelenlegi levéltárigazgatókat, valamint Villányi Lászlót a SZIE GTK dékánját, amiért készségesen vállalták a kézirat és a kiadás feltételeinek megteremtésével járó munkálkodást. Különös köszönettel tartozom Rostás Zoltánnak, aki jónéhány, az iratok keletkezésének ismeretéhez elengedhetetlen adathoz juttatott, informatikai segítségével pedig lehetővé tette, hogy az iratok feltárása a lehető leggyorsabban megtörténjen.

Nagy Pál

¹⁸ SZSZBML. XXIII. 23. b. 12. doboz.

¹⁹ Az erre vonatkozó megyei rendelkezést l. a kötetben 33. sz.!

- Dupcsik Csaba 2009. *A magyarországi cigányság története. Történelem a cigánykutató-sok tükrében, 1890–2008.* Osiris Kiadó, Budapest.
- Feitl István 2008. A cigányság ügye a napirendről lekerült. Előterjesztés az MDP Politikai Bizottsága számára 1956 áprilisából. *Múltunk* 1. sz. 257–272.
- Gaál Ibolya 1997. *A szegényügy- és felnőttségvédelmi szociálpolitika története Szabolcs-Szatmár megyében 1867–1989 I–II.* Nyíregyháza, 1997. A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Levéltárának Kiadványai III. Tanulmányok 5.
- Gaál Ibolya 2007. *A közigazgatás körébe utalt gyermekvédelem Szabolcs és Szatmár vármegyében 1867–1950.* Nyíregyháza, 2007. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Múzeumok Igazgatóságának kiadványai 59.
- Kereskényiné Cseh Edit, vál. 2008. *Források a Békés megyei cigányság történetéhez. Dokumentumok a Békés Megyei Levéltárból (1768–1987).* Békés Megyei Levéltár, Gyula.
- Márfi Attila 2005. Baranya cigánytelepeinek felszámolása a tanácskorszakban. In: Márfi-Kosztics 2005. 157–169.
- Márfi Attila–Kosztics István, szerk. 2005. *Cigánysors. A cigányság történeti múltja és jelene I.* Emberháza Alapítvány – Erdős Kamill Cigánymúzeum – Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesület, Pécs.
- Márfi Attila–Kosztics István, szerk. 2009. *Cigánysors. A cigányság történeti múltja és jelene II.* Emberháza Alapítvány – Erdős Kamill Cigánymúzeum – Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesület, Pécs.
- Nagy Pál 2009a. Cigány foglalkoztatás-politika Szabolcs-Szatmár megyében (1951–1956). *Regio* 4. 82–118.
- Nagy Pál 2009b. Törekvések a cigány népesség helyzetének javítására 1947–1948-ban. In: Márfi–Kosztics 2009. 117–133.
- Nagy Pál 2010. Szabolcs-Szatmár megye cigány népességének foglalkoztatási helyzete 1957-ben. In: Deáky Zita–Nagy Pál, szerk. *A cigány kultúra történeti és néprajzi kutatása a Kárpát-medencében. A Bódi Zsuzsanna emlékére rendezett történeti-néprajzi konferencia előadásai (Gödöllő, 2009. február 18–20.)* Magyar Néprajzi Társaság – Szent István Egyetem Gazdaság-és Társadalomtudományi Kar, Gödöllő. Cigány Néprajzi Tanulmányok 15. 307–344.
- Sághy Erna 1996. *Amagyarországi cigányság története a Holocausttól az 1961-es párt-határozatig – A politika tükrében.* ELTE BTK, Új- és legújabbkori Magyar Történeti Tanszék, Budapest. [Szakdolgozat]
- Sághy Erna 1999. Cigánypolitika Magyarországon, 1945–1964. *Regio* 1. 16–35. Sághy Erna 2008. Romapolitika Magyarországon az 1950-1960-as évek fordulóján. *Múltunk* 1. 273–308.

1.

1951. február 14. Nyíregyháza.

A Megyei Tanács VB ülésén a tárgysorozat 5. pontja a „Cigánykérdés rendezése”. Részlet az ülés jegyzőkönyvéből.

Tárgy / 5 tsp / Cigánykérdés rendezése.

Fábián Lajos előadja, hogy megyénk területén kb. 16.000 cigány él. Ezek túlnyomó többsége koldulásból, házalásból és egyrészt emellett lopásból él. / Házi és mezei lopásokból, holott többségükben és sokan tüdő és nemi betegséggel fertőzve házalás, koldulás közben terjesztik a veszedelmes emberi betegségeket, de egyben – miután az állati hullákat étkezésre összeszedik, sőt a dögtérről is kiássák sokszor, s az állati hullarészeket tarisznyájukban házról-házra hordva – fertőző betegségeket is terjesztenek.

Megyénk költségvetésében közgyógyszer ellátásra évente átlag több mint 300.000 forint, így a f. évben is 364.000 Ft van előirányozva, s ennek 80-85 %-a a cigányok kezelésére szükséges. A fertőző betegségek elleni védekezésre évente átlag 100.000 forintot irányszunkunk elő, s ennek is mintegy 80 %-a a cigányok tetvetlenítésére, tifusz oltására stb. kell.

Több hozzászólás után a VB meghozta a következő

44/1951 jkv. Sz.

H a t á r o z a t o t .

A Végrehajtóbizottság a megye területén élő 16.000-nyi ember rendes életmódra nevelése, a jelentős számú munkaerő munkába állítása, a cigányság jelenlegi életmódjával járó közegészségügyi és állategészségügyi veszély leküzdése, valamint a kérdés rendezésével felszabaduló jelentős pénzügyi fedezetnek az építés szolgálatába állítása érdekében a következőket rendeli:

A./ utasítja a járási, városi VB-okat, hogy a kérdés rendezése céljából

1./ a helyi tanács végrehajtóbizottsága az illetékes hatósági orvos, az igazgató tanító, óvónő, védőnő és a tömegszervezetek f. hó 28-ig vizsgálják felül a területükön lévő cigány településeket s állapítsák meg azok lélekszámát az alábbiak szerint, továbbá készítsenek arról rövid leírást:

a telep fekvése, távolsága a községtől, s lakóinak életkörülményei általában

a telepen élők száma összesen, ebből mennyi férfi, mennyi nő,

óvoda köteles korúak /3-6 éves/ száma,

tanköteles korúak /6-14 éves/ száma,

analfabéta /a 14 éven felüliek közül/ férfi, nő/

rendes kereső foglalkozású /férfi, nő/,

elhagyottá nyilvánítható, gyermekvédő intézetbe utalandó gyermek /fiú, leány,

munkabíró, de rendes kereső foglalkozással nem rendelkező /férfi, nő/,

ebből

a./ építő, vagy más ipari munkánál segéderőként alkalmazható /férfi, nő/

b./ mezőgazdasági munkára /állami gazdaság/ alkalmazható /férfi, nő/

c./ vályogvető, téglágető munkára alkalmazható /férfi, nő

d./ a hulladék /vas, csont, rongy, papír stb./ és tollgyűjtésénél alkalmazható /férfi, nő/

e./ szerves trágyagyűjtő vállalatnál alkalmazható /férfi, nő/

f./ kosárfonó, gyékény, és tengerihéj feldolgozó vonalon alkalmazható /férfi, nő/

2./ minthogy a cigányoknak a túrhetetlen életmódja túlnyomó részben a nevelés hiányából és a mélyeséges tudatlanságukból ered, oktatási és népművelési csoportjukon keresztül a felülvizsgálatot követően az illetékes helyi szervekkel kitárgyalva a kérdést intézkedjenek, hogy

a./ ahol óvoda van az óvodaköteles gyermekeket óvodai nevelésbe és étkeztetésbe bevonják, a ruhátlan, cipőtlen gyermekeket pedig társadalmi úton a legszükségesebb ruhával és cipővel lássák el.

b./ a tanköteles gyermekek feltétlenül járjanak iskolába. Az étkeztetésüket – ha az iskolában nincs étkeztetés – valamint esetleges ruha- és cipő hiányokat társadalmi úton vagy esetleg előadások stb. jövedelméből kell biztosítani. Ahol az iskola és óvoda messze van a településtől, keressenek lehetőséget a gyermekek be és hazaszállítására, vagy bentlakásra.

c./ amelyik gyermeknél a megfelelő nevelés – így az óvodába járás és az iskoláztatás is – nincs biztosítva, mielőbb gyermekvédő intézetbe legyen utalva. / ez egyben megszorítás is, mert a rendesebb szülő inkább iskolába küldi a gyermekét/.

d./ az írni, olvasni nem tudók – főként a fiatalabbak – írást, olvasást tanulhassanak további alapismereti /analfabéta/ tanfolyamok beindítása útján. Gondoskodjanak az illetékes helyi szervek útján, hogy ezeken a tanfolyamokon valamennyi írni-olvasni nem tudó munkaképes egészséges személy részt vegyen.

3./ minthogy a cigányság lehetetlen életkörülményeinek másik oka, hogy megszokták a munkanélküli, kolduló és vándorló életmódot

a./ a munkaerőborzást felhasználva az arra alkalmas és jelentkező személyek munkára jelentkezését segítsék elő, szorgalmazzák.

b./ a mezőgazdasági munkára alkalmas személyeknek pedig /nem nagy csoportokban/ az állami gazdaságokhoz való elhelyezkedését tegyék lehetővé.

c./ a más munkára nem jelentkezők közül erre alkalmas személyeket készítsék elő vályogvető, téglágető, kosárfonó gyékény és tengerihéj feldolgozó, hulladékgyűjtő stb. vállalatnál szövetkezetben való munka vállalásra.

d./ a munkaképtelen, közsegélyre szorulókról a koldus kérdés rendezésével kapcsolatosan történjék gondoskodás, a megyei tanács végrehajtóbizottságától kapott utasítás szerint.

e./ a cigányok bármilyen házalását, koldulását minden eszközzel akadályozzák meg.

f./ a munkaképes személyek munkára szorítása érdekében a munkavállalásra nem jelentkező, illetve a felajánlott munkát visszautasító és rendes kereseti forrással nem bíró egyéneket a korlátozottabb mértékben adható árucikkek kiadásánál szorítsák hátrányba.

g./ a felajánlott munkát visszautasító, rendes megélhetést biztosító munkát nem vállaló munkaképes személyek ellen mint munkakerülők ellen a rendőrséggel karöltve járjanak el.

4./ a települések felülvizsgálata során felvett fenti adatokat községenkénti /városrészenkénti/ részletezéssel március 5-ig jelentsék a megyei VB titkárságához. Jelentsék egyben a fentebbiek szerint a jelentés időpontjáig tett intézkedéseket, továbbá, hogy hány személyt helyeztek el munkaerőtoborzás útján és hányat mezőgazdasági munkára. Egyidejűleg tegyen javaslatot, hogy a járás területén milyen – a cigánykérdés megoldását elősegítő – szövetkezet stb. létesítéséhez van meg a lehetőség. /vályogvető, tégláégető, kosárfonó, gyékény- és tengerihéj feldolgozó stb./

Határidő: II. 28 és III. 5.

Felelősök: járási, városi VB elnökök.

B. Utasítja a II. osztályt, február 28-ig dolgozzon ki az illetékes osztályok és vállalatok bevonásával részletes tervet

1./ a magasépítő, vagy a tatarozó – és építő vállalat kebelében vályogvető és tégláégető részlegek beállítására, ha ez nem oldható meg, ilyen szövetkezet/ek/ létesítésére.

2./ hol- és milyen méretben lenne leggazdaságosabb létesíteni kosárfonó, gyékény és tengerihéj feldolgozó szövetkezetet.

3./ a hulladék /vas, csont, rongy, papír stb./ toll stb. gyűjtő vállalat, a szerves tárgyagyűjtő vállalat, az állati hulla feldolgozó vállalat, valamint az 1. és 2. alatti vállalatoknál illetve szövetkezeteknél hány fő erre alkalmas cigány személyt tudna foglalkoztatni.

Határidő: II. 28.

Felelős: II. osztály vezetője

C. felkéri az Államrendőrség megyei Kapitányságát, hogy a fenti intézkedések végrehajtását a rendőrség vonalán is segítse elő.

Határidő: azonnal

Felelős: VB titkár.

D. utasítja a VB titkárát, hogy majd a beérkezett javaslatok alapján a további intézkedésekre javaslatát március 15-ig terjessze a VB elé.

Határidő: III. 15.

Felelős: VB titkára.

A Végrehajtóbizottság ezen határozatát

1./ a Belügyminisztérium, 2./ Vallás- és közoktatásügyi minisztérium, 3./ Népművelési minisztérium, 4./ Belkereskedelmi minisztérium, 5./ egészségügyi minisztérium, -hoz és 6./ Munkaerőtartalékok Hivatalához felterjeszti, 7./ a rendőrség megyei Kapitányságának, valamint a II. III. V. X. XI. és XII. osztálya vezetőinek, s végül valamennyi járási, városi tanács végrehajtóbizottságának végrehajtás, illetve a tervezett intézkedések megtevése végett megküldi.

SZSZBML. XXIII. 2. 44/1951.

2.

1951. február 22. Vásárosnamény.

A vásárosnaményi járási tanács VB ülésén a tárgysorozat 4. pontja a „Koldus és cigánykérdés”. Részlet az ülés jegyzőkönyvéből.

Tárgy /4 tsp/ Koldus és cigánykérdés.

A járási szociális titkár becsatolt beszámolója alapján Melegh Béla ismerteti a koldus és cigánykérdéssel kapcsolatban a Megyei Tanács Végrehajtóbizottságának határozatát.

Váry János tisztiorvos: járásunkban 1900 cigány van szétszórt kisebb településekben. Sok népellenes cselekményt végeznek és ezt most országos viszonylatban fel akarják számolni. Rendelkezés van a cigánygyermeknek óvoda, iskola és gyermeknevelő intézetekben való elhelyezésére.

Többek hozzászólása után a VB. meghozza az alábbi határozatot.

35/1951.

H a t á r o z a t :

Fel kell térképezni a járást abból a szempontból, hogy hol vannak cigány települések, milyen szociális körülmények között vannak, ki kell térni azok egészségügyi körülményeire is. Azokat a cigányokat, akik munkaképesek, a munkaerőtoborzáson keresztül munkába kell állítani vagy nemzeti vállalatban keresztül háziipari munkákra beállítani. Ezzel kapcsolatban az engedéllyel rendelkező koldusokat is felül kell vizsgálni.

Ezen fenti munkálatok elvégzésére a felettes hatóság március 1-ig adott határidőt, amely kevés ahhoz, hogy a járásban szétszórtan lévő számtalan cigánytelepet felülvizsgálják, így kéri a VB. a felettes hatóságot a határidőnek március 15-ig való meghosszabítására.

Felelős: Váry János dr. tisztiorvos.

SZSZBML. XXIII. 412. 33/1951.

3.

1951. június 6. Nyíregyháza.

A Megyei Tanács VB ülésén a tárgysorozat 4. pontja a „Cigánykérdés rendezése”. Részlet az ülés jegyzőkönyvéből.

Tárgy: /4 tsp/ Cigánykérdés rendezése.

VINCZE JÓZSEF megállapítja, hogy a kimutatásból még az tűnik ki, hogy sok az írni-olvasni nem tudó. Tehát fokozottabb gondot kell fordítani a gyermekek iskoláztatására, mivel igen fontos az, különösen a szocialista társadalomban,- hogy minden tagja gondos iskolai nevelésben részesüljön.

KOCSIS LÁSZLÓ megállapítja, hogy már többször foglalkoztunk azzal a kérdéssel, hogy a cigányokat is be lehetne állítani valami hasznos munkára. Nézete szerint, mi-

vel vályogvetéshez, különösen építkezéshez értenek, így kisipari termelőszövetkezetbe be lehetne őket vonni és foglalkoztatni.

GYÖRE JÓZSEF megállapítja, hogy nem az a cél ma már, hogy vályogházakat építsünk, hanem hogy az utolsó vályogházakat is felcseréljük tégláépületekkel, ezért kisipari szövetkezetek helyett a Sándor-féle tégláégetésnél lehetne jobban hasznosítani őket.

A számadatok valóban azt mutatják, hogy a cigányok között sok az írni-olvasni nem tudó, ami azt is mutatja, hogy ők is ki voltak közösítve a társadalomból. Meg kell állapítani, hogy még igen kevés történt annak megváltoztatására. Pedig nekünk rá kell vezetni őket az egészséges emberhez méltó életre. Meg kell akadályozni, hogy tisztátalanságuk miatt különböző betegségek terjesztői legyenek. Erre nagyobb figyelmet kell fordítani orvosainknak.

dr. JESZTREBÉNYI ERNŐ megemlíti, hogy valóban sok betegséget okoz a cigányok tisztátalansága, azonban megjegyzi, hogy a munkahelyekre való belépéskor éppen úgy, mint a többi munkásokat alaposan megvizsgálják.

GOSZTONYI IGNÁC javasolja, hogy a cigánykérdésben egy szempontot kellene kidolgozni, a mezőgazdasági osztálynak pedig ki kellene dolgozni egy tervezetet, hogy a Sándor-féle tégláégetésnél hol, mennyi munkaerőre van szükség, hogy itt be tudnánk vonni a cigányokat a munkába.

FAZEKAS JÁNOS megállapítja, hogy vannak olyan vállalatok, ahol a vállalatvezető szerint igen jó munkaerő számukra a cigánymunkás, azonban az a helyzet, hogy ki vannak közösítve a munkahelyeken, mert nem vitás, hogy tisztátalanok, sok részük fertőző is lehet, éppen ezért idegenkedik tőlük a többi munkatárs.

VINCZE JÓZSEF nézete szerint széjjel kell szórni az eddigi csoportokban lakó cigányokat, lehetőséget nyújtani arra, hogy házhelyeken lakást építeni, hogy eltűnjenek a városok, különösen a falvak végéről az úgynevezett cigánytelepek.

BODOGÁN JÁNOS megállapítja, hogy az elhangzott vélemények, javaslatok helyesek, különösen a tégláégetéssel kapcsolatos javaslat elfogadható. A mezőgazdasági osztály feladata, hogy tervezetet dolgozzon ki a tégláégetéssel kapcsolatban, amit azután rövidesen be is kell indítani. Az egészségügyi vizsgálatot is rendszeresen meg kell indítani, hogy a cigányok között elterjedt betegségeket megakadályozzuk. Az analfabétizmussal kapcsolatban az oktatási osztálynak kell fokozott figyelmet fordítani ennek megszüntetésére. Nem kell azt megengedni, hogy piaci napokon az egyes járásoknál csoportosan letelepedjenek s akadályozzák a forgalmat.

Az elhangzott hozzászólások után a vb meghozta a következő

165/1951. jkv. Sz.

H a t á r o z a t o t .

A Végrehajtóbizottság

1./ utasítja a járási /városi/ vb-ait

a. a munkaerőtoborzás során a munkabíró, de még munkába el nem helyezett cigányok elhelyezését állandóan tartsa napirenden és annak keresztülvitelét állandóan szorgalmazza. Határidő: folyamatosan.

Felelős: XII. osztály vezetője.

b. még fokozottabb mértékben szorgalmazza az óvoda és iskolakötelesek beiratását s ezenkívül az óvodák és iskoláknak a cigánygyermek által még fokozottabb látogatását a szeptember 1-én beinduló új iskolai tanévben.

Határidő: folyamatosan.

Felelős: X. osztály vezetője.

c. már most vegyenek irányt arra, hogy az analfabéták oktatására és tanítására az őszi és téli idényben minden községben az esti iskolák meg legyenek szervezve.

Határidő: folyamatosan.

Felelős: X. osztály vezetője.

d. gondaskodjanak a cigánytelepek főként a tüdő- és nemibetegségekre, valamint a tetvességre kiterjedő, - rendszeres vizsgálatára, mert a fertőzőbetegségek keletkezési helye legtöbb esetben a cigánytelep.

Ezen túlmenően a hatósági orvosok a cigánytelepek egészségügyi viszonyait kísérik még nagyobb figyelemmel s az esetleg előforduló fertőző betegségek megszüntetése érdekében a szükséges intézkedéseket haladéktalanul tegyék meg.

Miután az óvoda és iskolaköteles gyermekek hiányos iskolába járása következtében nem minden esetben kerülnek az iskolákban és óvodákban megejtett vizsgálatok során ellenőrzés alá, így a hatósági orvosok az iskolai orvosi vizsgálatok megejtése után ugyanezen vizsgálatot a cigánytelepeken is foganatosítsák.

Határidő: folyamatosan.

Felelős: XI. osztály vezetője.

e. dolgozzanak ki tervet az úgynevezett cigánytelepek fokozatos elszorítására úgy, hogy segítsék elő a hasznos munkába bekapcsolódott családok házhelyhez juttatását és lakóház építését, - vagy kiutalás útján lakáshoz juttatását.

Határidő: július 10.

Felelős: III. osztály vezetője.

f. szervezzék meg, hogy az iskolamulasztásokért és egyéb kihágások vagy bűncselekményekért, de különösen a lopásért kiszabott büntetéseket a telepen a vajda hirdesse ki, magyarázza meg valamennyi ottlakó előtt, a kisebb dolgokért pedig a vajda büntessen.

Határidő: folyamatosan.

Felelős: III. osztály vezetője.

g. a kérdés állásáról fentiek szerint, valamint a 2. pontra vonatkozóan is a rendes havi jelentésben adjanak képet.

2./ utasítja a mezőgazdasági osztályt az építési osztállyal mérje fel, hogy a Sándor-féle téglaegetéshez hol, hány arra alkalmas személy vonható be és milyen időre. Intézkedjék egyben, hogy a f. hó 17-én vasárnap rendezendő téglaegetési bemutatóra a járásokból a vályogvető cigányok közül 1-2 értelmesebbet hozzanak magukkal.

Határidő: azonnal.

Felelős: VII. osztály vezetője.

SZSZBML. XXIII. 2. 165/1951.

4.

1953. március 26. Nyíregyháza.

A Megyei Tanács VB ülésén a tárgysorozat 4. pontja „Szociálpolitikai feladatokról beszámoló”, ennek részeként a „cigányok átnevelése”.

Részlet az ülés jegyzőkönyvéből.

4./ A cigánycsaládok körülményeinek további javítása érdekében tovább kell fokozni a munkaképesek munkára nevelését és munkábavonását. Elsősorban üzemekbe, de emellett tégláégető, vályogvető, kosárfonó stb. háziipari szövetkezetekbe tömörítésük útján.

Az analfabéták írni-olvasni tanítását tovább kell folytatni, de különös gondot kell fordítani a tanköteleskorú gyermekek iskoláztatására.

A megyei kommunális osztállyal és a mezőgazdasági osztály földbirtokrendező csoportjával karöltve meg kell szervezni, hogy – ahol ez még nem történt meg – a folyó év végére minden cigánycsaládnak megfelelő telke és háza legyen. Ehhez a községi tanácsok útján és társadalmi úton a megfelelő segítségadást /faanyag, ajtó, ablak, stb./ meg kell szervezni.

Határidő: április 30. és folyamatos.

Felelős: III. oszt. vez.

SSZSBML. XXIII. 2.

5.

1954. [nyár?]. [Nyíregyháza].

*Tervezet a cigányügyben végzendő feladatokról.*¹

T e r v e z e t

a c i g á n y kérdés megoldását célzó munka elkészítéséhez.²

1./ A cigányság eredetének feldolgozása. /Forrásmunkát Kiss Ernő levéltáros és Dr. Nyárádi Mihály megyei múzeum vezetőjének közreműködésével./

2./ Mint a múlt társadalom katasztrofált munkába nem szívódtak fel. /Felszabadulás előtti életük leírása./

a./ Saját nyelvet beszélő c. és kevertvérű /korcs/ c. jellemzése.

b./ Mint szociális probléma,

c./ Mint eü. probléma

d./ Mint oktatási probléma

¹ Az irat keltezése és készítőjének kiléte nem volt pontosan megállapítható. Feltehetően a Megyei Tanács Egészségügyi Osztály Szociálpolitikai Csoportjának munkatársai állították össze. Kiss Imre és Ésik Károly alább közölt írásainak keltezése alapján a tervezet készítése 1954. július 31. előttré tehető. Az irat javaslatokat tartalmazó további oldalait nem találtam meg.

² A tervbe vett munkálatoknak nagy része nem valósult meg.

e./ Mint vagyonbiztonsági probléma

f./ Mint rendészeti probléma

3./ A mátészalkai, győrteleki, ökörítőfülpösi c. tanulmányozása /Közreműködik: Dr. Kiss Imre Szatmárökörítői orvos, Révész Géza mint volt közs. Titkár, és Kovács József győrteleki tanító.

4./ Tiszabecs speciális helyzetét tanulmányozza: Zilahi Árpád tiszabecsi tanár.

5./ Tyukod-Porcsalmai c. tanulmányozásánál közreműködik: Melegh Károly porcsalmai igazgató tanító.

A csengeri c. életét tanulmányozza, ill. közreműködik: Eszenyi Sándor pedagógus.

6./ A hodászi és kántorjánosi c. életét tanulmányozza, ill. közreműködik: Dr. Ésik Károly körorvos Kántorjánosi és Gaál I.

7./ A tarpai c. életének tanulmányozásánál közreműködik Obis Gyula és Cservenyák Edit pedagógusok Tarpa.

8./ A tiszamogyorósi c. életének tanulmányozásánál közreműködik: Uj András tanító.

9./ A paszabi és környékbeli c. életének tanulmányozásánál közreműködik: Turi Sándor paszabi tanító. Főleg annak kidomborítása, hogyan lehet néprajzilag hozzáfogni ehhez a kérdéshez.

10./ Az eperjeskei c. életének tanulmányozását Ujlaki István szoc. ea. végzi.

11./ A nyiregyházi c. jellemzésénél közreműködik: Wietorisz József ny. tanító /80 éves/

12./ a vidékenkénti c-ok életének vázolója után kidomborítani azt, hogy eddig milyen munkát végeztek szívesen, illetve milyen arány újabban az iparba való felszívódásuk. Mezőgazd-ba való felszívódásuk ismertetése.

13./ Kidolgozása annak, hogy azonnal milyen munkalehetőségek felé kellene irányítani.

a./ későbbiekben milyen munka felé kell irányítani.

14./ A helyi munkalehetőségek esetleges biztosításával helyezkötöttségük után a lakásviszonyok rendezése.

15./ Javaslatok:

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

6.

1954. július 31. Ökörítófülpös.

*Kiss Imre körzeti orvos írása a cigánykérdésről.*³

Hozzászólás a cigánykérdés rendezéséhez

Évszázadok óta ma is megoldatlan nagy kérdés a cigánykérdés. Sokan próbálták megoldani, eddig kielégítően senkinek sem sikerült, legalább is hazánkban nem.

A szocialista társadalom nagyobb, bonyolultabb feladatokat is megtudott oldani, így ezen kérdés megoldását is megfogja tudni oldani, csak hozzá kell fogni és nem szabad megállani félúton, vagy részleg megoldásoknál.

Sokat dolgoztam cigányok között. Orvosi körzetemben 24 év óta nagy számban voltak cigány betegek, különféle cigánytípusokkal találkoztam. A cigánytelepeken két ízben kiütéses tifusszal is volt dolgom. Az egyik Porcsalmán volt a második világháború alatt, ahol tömeges megbetegedés fordult elő. Az akkori tiszti orvos dr. Csépe Zoltán, volt csengeri t. o. áldozata lett a járványnak. Ugyanakkor a nagyecsedői körorvos is kiütéses tifusban halt el, dr. Komoróczy László.

Az első kérdés az, hogyan lehetne a nagyszámú cigányságot beilleszteni a szociális társadalomba?

A cigányság rétegeződött. Egyrészt igyekszik a környezet munkájába bekapcsolódni. Bányákban, építkezéseknél, TSZ.-ekben elhelyezkedni és dolgozni. Egyrészt még mindig a régi életet folytatja. Csak bizonyos munkaterületeken dolgozik, vályogvetéssel, tapasztással próbálja fenntartani családját.

Egy részük vándorol, vásárokra jár, kupeckedik, tekenőt, jószágot árul és vesz. Vannak közöttük szépszámmal olyanok, akik koldulásból, alkalmi lopásokból élnek, dolgozni nem akarnak. Sem magukkal, sem családjukkal nem sokat törődnek. Tisztátalanok, elhanyagoltak, gyermekeiket iskolába nem járatják. Ruházatuk nem kielégítő, így az élősdiék állandó lakók náluk.

Ezen utóbbiak miatt általában hazánkban a cigányokat a legtöbb helyen a községek és falvak, városok közelében – legtöbbször vályogvető gödrök között – elkülönített, szűk helyeken zsúfoltak össze, illetve ilyen helyeken alkották meg kis putrijukat. Mindenki félt tőlük. Nem szívesen fogadta szomszédnak.

Ez az összezsúfoltan való élés nagyban akadályozta és ma is akadályozza a cigányság egy részének kiemelkedését abból a környezetből, amelyből pedig már valóságban kinőtt. Sőt igen gyakran megtörtént, hogy a kinőtt családok éppen a környezet káros hatása miatt idővel visszasüllyedt előbbi környezetébe.

Én a Szabolcs-Szatmármegyei cigányokról, azoknak is a szatmári részeken lakó nagyszámú cigányság problémájával szeretnék foglalkozni, mivel ezt ismerem, már amennyire munkaterületemen ismerhetem.

Szerintem ki kell emelni a cigányság azon részét a hátrányos környezetből, akik erre már rászolgáltak, akik bebizonyították, hogy becsületes, dolgos munkával be akarnak és be is tudnak illeszkedni a dolgos szocialista környezetbe.

Ökörítófülpös községben a felszabadulásunkig a község egyik végén a vályogvető göd-

³ Kiss Imre 1954. augusztus 1-én küldte el írását Gaál Ibolyának.

rök között voltak összezsúfolva a mintegy 100 személyt számláló cigányság. Ezek között volt jó néhány család, akik mezőgazdasági munkákban éppen olyan jól dolgoztak, mint a nem cigány, becsületes dolgozók. Ezeknek egész évben megvolt mindenük, teljesen megtudtak önállóan élni. Szépen ruházkodtak, tiszta, rendes házuk volt. Gyermeküket iskolába járaták. De a közösségi élés miatt a telep fertőtlenítése és minden más védő eljárás miatti azonos elbánás annyira elkésértette őket, hogy gyakran visszafejlődés volt náluk észlelhető.

Az akkori községi vezetőséggel nagynehezen megtudtam értetni, hogy ezen cigány családok kiemelése mennyire kívánatos és szükséges. Így a cigánytelep áthelyezésével megtudtuk csinálni, hogy 6 családot külön helyre telepítettük.

Ezek családonként 400 öl telekhelyet kaptak, szembe a többiekkel, akik 200 öles telket kaptak.

Az elmúlt évek bebizonyították, hogy a kiemelés jónak bizonyult. A kiemelt cigányok nagy örömmel építették fel kis házaikat. Azokat rendesen karbantartják. A telekhelyeiken szépen díszlik a kiskerti növényzet. Állandóan dolgoznak. Beléptek a TSZ.-ekbe, ott rendesen dolgoznak. Nem érintkeznek a többiekkel, így a káros érintkezés nincs ártalmukra főleg a gyermekekre. Gyermekeik rendesen járnak iskolába. Élősdiek nem fordulnak elő náluk. Adót rendesen fizetnek. Egyszóval rendes, hasznos tagjai lettek a társadalomnak. Persze megszüntettünk velük szemben minden megkülönböztetést. Nem veszik igénybe a cigányoknál szokásos ingyen községi munkát. Nem fertőtlenítjük őket, mert nincs szükség rá.

Ez a kiemelés előnyös hatással volt a többiekre is. Megígértük a többieknek, hogy ha bebizonyítják, hogy ők is el tudják hagyni a régi, rossz cigány szokásaikat, akkor hasonlóan kivesszük őket is a közös cigány környezetből.

Ma már odáig fejlődtek, hogy ismét ki kellene emelni jó néhány családot, mert kiemelésre megérték. Állandóan sürgetik is ígéreteink beváltását. Sajnos, jelenben a Tanács vezetősége nem szánta még rá magát, hogy ismét megfelelő telekhely juttatásával kiemelhetők legyenek az említett családok.

Javaslatom ezzel kapcsolatban a következő:

1./ Mezőgazdasági területen megfelelő nagyságú / 400, de inkább 600 -öles / házhely juttatással kiemelendők azok a dolgos, becsületes cigány családok akik bebizonyították már eddig is, hogy kinőttek a cigány telep közül.

2./ Ezeket a családokat segíteni kell, hogy megfelelő egészséges házat tudjanak felépíteni.

3./ Minden községben meg kellene szüntetni az eddigi szűk helyen összezsúfolt cigány telepeket és megfelelő nagyságú telkek juttatásával rendes házhelyhez kellene juttatni az összes cigányságot. A felépítendő lakóházakat megfelelően kellene felépíteni, mert a maguk szegénységükben nem képesek a legkisebb igényeket kielégítő lakásokat sem építeni, így a putri lakásokkal járó egészségügyi, erkölcsi stb. hátrányok megszüntetése nem várható.

4./ A kiemeléssel nagy % cigány gondjától szabadulna meg a hatóság, mely időről-időre csak emelkednék a kiemelték száma, így lassan megoldódna a jelenben nagy teherterhelés.

5./ Bizonyos feltételekhez volna kötendő a kiemelés. Ha ezeket a feltételeket állandóan elérik és tartják, úgy jogot nyernek a kiemelésre. De a kiemelték visszahelyezése is ke-

resztül vihető, ha méltatlannak bizonyulnak a megkülönböztetésre.

6./ A kiemelés és visszanevelés feltételei között szerepelnie kellene a kötelező iskolai végzettség is. Ezzel nagy % iskolai mulasztás és lemorzsolódás megszűnhetne, mely jelenben éppen a cigány gyermekek mulasztása miatt áll fenn.

7./ A kiemelés állandóságát megfelelő szervnek kellene végeznie, és a kiemelés lehetősége állandó jellegűnek kellene lenni, hogy valóban törekedni tudjanak ennek elérésére. A kóbor cigányok megfékezésének, állandó munkára nevelésének, valamint a dolgozni nem akaró cigányság munkához szoktatásának kérdése meghaladja ezen hozzászólás kereteit, így mostan erről nem akarok szólni, csak az első lépés megtételéhez a cigány kérdés rendezéséhez szeretnék néhány gyakorlatilag megvalósítható gondolattal hozzájárulni.

Nagyon nagy és bonyolult kérdés, melynek megoldása nagy körültekintést, megfontoltságot, de nagy merészséget is igényel.

Ökörítőfülpös, 1954 év július hó 31-én.

dr. Kiss Imre
körzeti orvos

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

7.

1954. augusztus. 17. Kántorjánosi.

Ésik Károly körzeti orvos dolgozata a cigánykérdésről.

Elmélkedés a cigánykérdés körül.

A cigánykérdés hazánkban immáron chronicus kérdéssé vált, amely sürgős megoldást követel. Sajnos a múltban keveset foglalkoztak ezzel s ami történt is, az orvosok sürgetésére történt s főként egészségügyi vonalon történt, társadalmi helyzetük rendezése azonban minden jajgatásunk ellenére sem történt meg, csupán igen szerény tüneti kezelés volt az, amit a kérdéssel való foglalkozásunknak nevezhetünk. A kérdés megoldása a demokráciára vár, amelynek tantételei eo ipso szükségképpen írják ezt elő. Ami eddig történt csupán a gazdasági helyzet következménye volt, de nem volt céltudatos cselekvés.

A rendelkezésre álló adatok vajmi kevés támpontot nyújtanak eredetükre vonatkozóan. Az kétségtelen, hogy valamilyen keleti faj, valószínűen indus vagy egyiptomi s feltehetően valami nagy politikai, társadalmi földrengés szórhatta őket szerte-széjjel a világon, mert az is bizonyos, hogy bár különböző körülmények közt, de az egész világon meg lehet őket találni. Társadalmi és anyagi helyzetük mindig az illető nép gazdasági és társadalmi viszonyaitól függően alakult, valamint attól, hogy az illető nép mennyiben tudta őket felszívni magába, amire nálunk is sok példát láttam magam is.

Eredetük mellett szól elsősorban a saját keleti ízű nyelvük és sajátságos arczsínük, amely minden nép közt feltűnővé, elütővé teszi őket annak a népnek egyéni sajátságaitól, amely közt élnek.

Tudtommal nálunk igen kevés adat áll rendelkezésünkre arra nézve, történt-e valami helyzetük rendezésére, vagy annak csak megkísérlésére is. Sok évvel ezelőtt akadt egy könyv a kezembe, szerény, kis broszúraszerű valami, amely arról szólt, hogy valamelyik József főherceg egész komolyan foglalkozott főúri passzióként velük és jelentős anyagi áldozatot is hozott a kísérlet érdekében. Megtanulta nyelvüket, azt teljesen jól beszélte és nyelvtant is írt róla, amelyből szemelvényeket magam is olvastam. Házhelyet osztott köztük, házakat építtetett, gazdasági felszerelést is vett nekik, de a kísérlet balul ütött ki, mert a kísérleti alanyok hamarosan elpárologtak, csak a pusztá épületet hagyva hátra. Azóta nem is történt semmi ezirányban.

Tudtommal a Demokráciában Szatmár megyéből indult ki kezdeményezés és felettes hatóság intencióinak megfelelően Fábián elvtárs és Galambos József akkori megyei főorvos vetették fel az eszmét. Galambos maga is sokat foglalkozott mint gyakorló orvos velük s minket is felhívott a kérdés tanulmányozására és hozzászólásra, aminek az lett az eredménye, hogy az Orvosszakszervezet Tudományos Testülete keretében országos ankét zajlott le Budapesten kb. 1947, vagy 48-ban. Erről ő tudna bővebben referálni. Az ülésre engem és Kiss Imre, ököritói körzeti orvost is magával vitte hozzászólóként. Az ülésen megjelent a hivatalos és nemhivatalos részről mindenki, akit érdekelt az ügy s a vita igen nívós és tanulságos volt. Galambos József előadta tanulmányát, ami igen mély benyomást tett mindenkire és mondhatom megdöbbenem és valósággal szégyelltem magamat, hogy én azokhoz képest, akik nem hivatalos minőségben foglalkoztak velük [ennyire mélyen tanulmányozták a kérdést és sociologiai szempontból]⁴ annyira mélyen behatoltak a kérdés tanulmányozásába. A nagy kár az, hogy azóta érdemben semmi sem történt, annak ellenére, hogy az akkori Népjóléti Minisztérium keretében ennek az ügynek előadója is volt rendszeresítve felügyelői minőségben. Nálam Hodász vezegyes bizottság is tanulmányozta a kérdést a helyszínen, de azóta sem hallottam az ügyről semmit.⁵

Az ügy érdemi részére térve, hogy orvosi kifejezéssel éljek, [elsősorban] meg [kell]⁶ állapítani a pontos diagnoszt s csak ez tudja megmutatni a gyógyítás okszerű és remélhetően pontos mikéntjét.

Én 26 éves kinti orvosi működésem folyamán kétféle cigánytípust figyeltem meg. Az egyik, amelyikkel csak megyénkben ismerkedtem meg: a saját nyelvét beszélő, a másik a kevertvérű. A kettőnek a karaktere sokban különbözik a másiktól.

A saját nyelvét beszélő jobban megtartotta a faji jellegét, zártabb életet él és az eredeti színe is megkülönbözteti a kevertvérűtől. Karaktere teljesen keleti, tunyább, nem agresszív, csak egymás közt házasodik, korán nőszül és inkább csak a szellemi munkát szereti, félénk. Este nagyon fél, temetőhöz közel sem megy még nappal sem, éjjel pedig karhatalommal sem lehetne a temető mellett elvinni. Éjjel az orvoshoz is csak brigádban mennek. Ha meghal valaki a családból, azt a lakhelyet örökre otthagya. Tele van babo-

⁴ Ezt a részt tollal kihúzták.

⁵ Utalás a Népjóléti Minisztérium kezdeményezésére 1947-ben létrehozott szakmai bizottságra, amely Szatmár-Bereg megyében, a Baranya megyei Versenden és Miskolcon tanulmányozta a cigányok helyzetét. L. erről Nagy Pál: Törekvések a cigány népesség helyzetének javítására 1947-1948-ban. In: Márfi Attila-Kosztics István (szerk.): *Cigánysors. A cigányság történeti múltja és jelene II.* Emberháza Alapítvány, Erdős Kamil Cigányműzeum, Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesület, Pécs, 2009. 117-133.

⁶ A két zárójeles szó utólagos betoldás, tollal írták a gépelt szöveg fölé.

nával s azokban rendíthetetlenül hisz. Babonáit azonban nem árulja el senkinek egy sem. Hagyományait ugyanígy őrzi minden vonalon. A férfi [nem dolgozik]⁷ csak asszonyával dolgoztat s az üzletelésből tartja az egész családot. A férj a háztartáshoz semmit nem ad. Ahogy a mi parasztunk mondja: a kötényéből tartja az egész családot, pedig még most is van közte olyan, akinek több jövedelme van, mint 3 szellemi dolgozónak. Ez a „szellemi” munka úgy oszlott meg a múltban, hogy a férj szarvasmarhával kupeckedett, az asszony pedig túvel, cernával, szappannal, némelyik háznál szótt szárítókötéllal, vagy gatyamadzaggal és egyrésze kártyavetéssel, bár ez utóbbi főleg a keverteknél szokásos inkább. Egyrészüik apróbb háztartási munkákat végez csekély anyagi ellenében, amelyik tízszer annyi értéket képvisel, mintha pénzzel fizetett volna más asszonymnak. Ugyanez áll az apróbb és fentemlített kiskereskedelemre is. Csereüzletet szeret inkább üzni, mert rájött a parasztasszonymnak arra a szokásos lustaságára, hogy nem szeret semmit pénzértékre átszámítani. A teljesen ügyetlen része koldul. Korán reggel úgy rajzanak a telepről, mint a méhek s estefelé ugyanúgy megrakodva térnek vissza a kaptárba. Akkor aztán megindul a sütés-főzés.

A férfiak a múltban nagyrészt marha, kisebb részben lókupeckedéssel foglalkoztak. Némelyiknek 15-20 drb. szarvasmarhája volt. A burzsuj vonaton utazott, a prolija pedig hajcsárkodott neki, sokszor igen nagy távolságokat téve meg. Pl. Kántorjánosítól Tokaj, Szerencsig terjedt a kereskedés hatósugara. 100-150 drb. szarvasmarhát láttam egy falkában vásárra indulni. S így mennek vásárról-vásárra előre megállapított program szerint. Mindegyik tudja fejből, mikor hol van heti- vagy országos vásár. S egy-egy ilyen programszerű vásárportya hetekig eltartott. Közben az élelmezés menetközben az útmenti árkok mentén történt legeltetve, aszerint, hogy futotta az időből, de sokszor nem éppen a tulajdon szem előtt tartásával. Egy ilyen portyán sokszor majdnem az egész állomány kicserélődött. Ujabb portya időpontjáig aztán pihentek és néha ittak, iszákosnak azonban nem lehet őket mondani.

Ha nagy örömük, vagy bánatuk van, isznak és valami melancholikus, sőt inkább jajgató keleties melódiát fújnak a végtelenségig. Csodálatos, hogy muzsikust ezek közt sohasem láttam, szinte az a benyomásom róluk, hogy ezeknek nincs is jó zenei hallásuk. A nők szoktak valami pattogó lármára táncolni. Ezeknek nagyon jó ritmusérzékük van, de férfit sose láttam táncolni. A lányok és gyermekek táncolnak és maguk szolgáltatják maguknak a zenét, ujjakkal pityegtetik a ritmust és kezüket és lábukat bokáikat csapkodják ritmusosan. Ebben hasonlítanak a mi régi szóló paraszttáncainkra.

A tisztaságra nem kényesek semmilyen vonatkozásban, apró putriban laknak s a lakószoba az istállóból nyílik. Sok parazitát terjesztenek ezzel. Általában az igénytelenység jellemzi őket. Mindent felfalnak ami nem él, akármilyen betegségben pusztult el az állat. Szárnyast, disznót, lovat, marhát, juhot, kecskét. A döglött állatot olyan csalhatatlan szimattal érzik meg, hogy arra rögtön ott teremnek. Ha lehet, megkerítik a maguk számára: lépfenés marhát éppen úgy, mint a pestises tyúkot. Még nem láttam köztük ilyenből származó fertőző megbetegedést. Az állatorvosoknak igen nagy küzdelmébe kerül, ha ilyen állatot kénytelen a törvény értelmében elkobozni, mert a világosbőrű ember mindig a cigányokra való hivatkozással igyekszik az állatorvost „jobb” belátásra bírni. Világosbőrű embereknél azonban láttam már a leghetlenebb körülmények közt létrejönni lépfe-

⁷ Utólagos betoldás, tollal a gépelt szöveg fölé írva.

nesz fetőzést, de igen súlyosakat is. Pl. 3 éve száradó szarvasmarhabőr szállítása, illetve a járműre való felrakása alkalmával. Tisztálkodni nem szeretnek. Sok köztük a tödő-vér és nemibajos. Fiatalkorában szinte mind átesik rajta. Járványos betegséget azonban akkor sem láttam köztük /hastífusz, vérhas/ amikor a községemben 300 esetről szereztem tudomást. Kivétel a kiütéses tifusz, de azt is csak nagyobb népmozgalmak /háború/ vagy messzire való elvándorlás alkalmával. Békés időben ez nagyon ritka köztük. A megyénkben a 30-as években vizsgálat és fertőtlenítés alkalmával egy tiszti- egy községi orvos halt meg, egy megúszta, több egészségőr is meghalt és megbetegedett. Az a gyanúm azonban, hogy ezt a fetőzést a Romániából illegitim úton beszkökött cigányok hozhatták be, mert mind a határ mentén történt. Egyszer láttam tömeges megbetegedést köztük, amit Délázsziából hoztak be, amit utólag kinyomoztam. Trópusi megbetegedés volt. Ezt jómagam is megkaptam tőlük, ami azért is volt nagy baj, mert nálunk ismeretlen megbetegedés lévén, nem ismerték fel rajtam a kollégák, ami miatt sokat szenvedtem, míg végre egy első világháborút járt belgyógyász főorvos váltoit meg a szenvedéstől, mikor már szinte magam is lemondtam az életemről.

Ennél a járványnál már más volt a kórtani kép, mint a fentebb leírtaknál s ki enyhébb, ki súlyosabb alakban mind átestek rajta. Halálozás is volt betegségem alatt. [Ebből arra kell kórtanilag következtetni, hogy valamilyen úton-módon immunizálódnak a szokványos fertőzések ellen, amire a világosbőrűeknek nincs alkalma. /Latens, vagy abortív alakú fertőzés kiállása./]⁸

A kevertbőrűek élete ugyanilyen nagy vonalakban, de sokban elüt az előbbiektől. Ezek annak idején, helyesebben lassan-lassan keveredtek és ma is keverednek a hozzájuk lezüllő fehérbőrűekkel, de a tapasztalat azt mutatja, hogy a leszármazottak túlnyomó többségénél az öröklésben a rossz domináns jellemvonások összegződnek. Ezek sem szeretnek dolgozni, vadak, a bicskát, vagy a dorongot hamar elveszik, lobbanékonyak, lopnak, sőt, szükség esetén az erőszakos rablásoktól, a rablógyilkosságtól sem riadtak vissza. A saját nyelvet beszélők a közelükben sem szeretnek lakni, hanem mindig a község ellenkező végén telepednek meg. Ha egyáltalán munkára szánja magát, akkor az ellenkező szélsőségbe csap át és a legnehezebb munkát: sármunkát választja. Talán azért mert itt pár napi munkával sokat tud keresni, de annak aztán egy-kettőre a nyakára hág a korcsmában. Vályogot vet, tapaszt, de inkább apró lopásból él, amit a tyúkólak és kamarák környékén szokott gyakorolni, de betöréstől sem riad vissza. A 900-as évek elején még szinte állandó vándoréletet éltek, edényeket, üstöket, tűzhelyeket javítottak, de ez csak arra volt jó, hogy az éjszakai programot ennek a portyának a helyszíni szemrevételezése [alapján állapítsa meg]⁹. Ilyenkor a lókötetéstől sem riadtak vissza, vagy a marahalopástól s reggelre rendszeren el is illantak jó messzire. Emlékezetes a dánosi rablógyilkosság a század elején. De a 30-as évek elején én magam is láttam olyan esetet, amikor Kántorjánosiban egy éjjel 8-10 üzletet törtek fel. Mivel a községben volt a nyomozó hatóság székhelye, idehozták az elfogottakat. Egész Keletszabolcsot végigrabolták akkor és két megye nyomozói mozgósítva voltak. Mikor összefogdosták őket, sok gyermekkorú lókupecet felismertem köztük. Az ófehértói erdő volt a tanyájuk.

⁸ Ezt a részt tollal áthúzgálták.

⁹ Betoldás tollal a gépelt szöveg fölé.

A sármunkákon kívül egyrészt zenekarba tömörülve állandóan népi zenéléssel keresi kenyerét, de a vásári lopásoknak túlnyomóan ők a tetteseik. Télen, mikor sármunkát nem lehet végezni, kisebb részben vessző, nagyjából pedig gyékénymunkával foglalkozik. Beolvasásra hajlamosabb, nem él olyan zárt életet, mint a saját nyelvét beszélő cigány, akit a saját nyelv és babonás hagyomány jobban összetart.

Veszélyt a dolgozók társadalmára többféle szempontban gyakorol:

1. ha nem feltétlenül van nagyon rászorulva, nem dolgozik. Tehát antiszociális elem. Terhe a társadalomnak, amelyben él. Hogy csak egy pozitív példát említsek, a volt kis Szatmár megyében, amely 4 járásból állt, kb. 947 vagy 48-as évben csak DDT. porért 170 000 Ft-t kellett kiadni miattuk. Hogy ez abban az időben vásárlóértékben mit jelentett s mennyi hasznos, szociálhygiéniai intézményt lehetett volna belőle építeni és fentartani, azt csak az tudja igazán megmondani, aki ilyen költségvetési dolgokkal foglalkozik hivatalból. Ehhez járul még a sok ingyenyógyszer, kórházi ápolási költség és fertőzésmentesen tartásukhoz szükséges egyéb dologi kiadás.

2. Veszélyt jelent a társadalomra közbiztonsági és vagyonbiztonsági szempontból, aminek a részletezése felesleges itt, az úgyszólván köztudomású tény s fentebb is említettem.

3. legnagyobb veszélyt egészségügyi szempontból jelentenek. Mivel a többi dolgozótól teljesen elkülönülve élnek zárt telepen, a dolgozók jobb élete miatt nem kell szégyenkezniük, így azok élete nem serkenti őket a jóra. Maguk, ruhájuk, környezetük piszkos és fertőzött, fertőzést terjesztő parazitákat nem lehet kipusztítani köztük. Mozgékony vándorlásuk ennek igen nagy terjesztője. Sok köztük a tüdő-vér- és nemibeteg. Ezeket maguk közt, de a lakosság közt is terjesztik egyrészt, mert indolensek, másrészt, mert nincsenek felvilágosítva. Még állatgyógyászati szempontból is veszedelmesek, mert az elhullott állatok legnagyobb részét ők eszik meg, még azt is, amelyik teljesen legális úton kerül a döggútba. Az elpusztult baromfit ők veszik meg és hurcolják egyik községből a másikba. Emiatt a baromfijárványok szinte kiírthatatlanok nálunk. Hogy ez közgazdasági értelemben milyen nagy kár, ahhoz kommentár nem szükséges. Ugyanígy vagyunk a nagyobb haszonállatok járványos betegségeivel is. Még a betonból épült döggutakat is felbontják és kötéllel leereszkedve hozzák ki a lépfene miatt elpusztult és elkobzott állatot. Falun a múltidőkben a prostituáltak nagyobb része is közülük került ki.

Nagy és durva vonalakban a fentiekben lehet a mai állapotuk korrajzát felvázolni. S miután megvan a diagnosis, természetesen kötelessége, különösen az orvosnak, hogy ne csak ennyiben merüljön ki a ténykedése, hanem főként az a cél, hogy a gyógyulás módjára is tegyen javaslatot. Ez a javaslat két részből kell, hogy álljon. Egyrészt az orvosra tartozik, illetve annak a kötelessége. A beteg embert gyógykezeltetni, másrészt a közegészségügyi teendőknél a beindítása. A másik, a nehezebb feladat: szociális szanálás. Ez a hatóságok és a pedagógusok feladata. Igen bonyolult, sokágú tevékenység, amely sok türelmet, ügyeszeretetet és nagy tudást kíván. A megoldás a helyi adottságok szerint más és más, éppen ezért minden egyes telep pontos helyi tanulmányozást kíván¹⁰. Csak az általános nagy irányelvet lehet leszögezni s ennek állandó szem előtt tartásával lehet a részletkérdéseket tervszerűen a helyszínen beütemezni. Szerény véleményem szerint a következőket kell állandóan szem előtt tartani:

1. a megoldásnak nem szabad imperatív intézkedésnek lenni. Ez éppen az ellenkező

¹⁰ Ezt a mondatot piros tintaceruzával aláhúzták.

eredményre vezetne, mint amit el akarunk érni. A ránevelés a legfontosabb, amelynek az alanyok személyi, tradicionális tulajdonságain kell alapulni. Azokat a képességeket kell hasznosan kifejleszteni bennük, amely évezredes karakterüknek összetevői. Akkor nem fogunk ellenszenvvel találkozni. Hajlamaikat, primitív, de már meglévő tudásukat kell kiművelni megfelelő szakemberekkel.

2. úgy kell bánni velük, hogy rövid időn belül meggyőződjenek arról, hogy jót akarnak velük. Alaptermészetük a gyanakvás. Ha ezt nem tudjuk kiküszöbölni, hiábavaló minden fáradozás. Nem tehetnek róla, hogy gyanakvók, mert az életüknek ez szinte természetes velejárója.

3. be kell nekik bizonyítani, hogy ebből anyagi hasznuk lesz, akkor a bizalom már spontán az ölkébe hullik.

4. növelni kell az emberi önértéküket, mert ez a további munkának elengedhetetlen feltétele.

Hogy ezeket elérhessük, ahhoz elsősorban szükséges, hogy házhelyeket kapjanak. Meg kell azt is mondani, hogy a legtöbb helyen a 45-ös földosztás, minden erőfeszítésünk ellenére nagyon mostohán bánt el velük, mert azt a minimális házhelyet sem kapták meg, ami nélkül tisztán sem lehet őket tartani. Mivel nagyon szaporák, tartalékban erre is tekintettel kell lenni. Jónak látnám egy hold háztáji föld juttatását is, amit kellő felügyelet és irányítás mellett művelnének. Ennek inkább didaktikus célja volna. A házhelyre ház építésének nem volna nagy akadálya, mert ebben ők tudnak a legtöbbet segíteni. A házhelyet napraforgó kóróval is körül lehet keríteni. Olcsó és könnyen hozzáférhető.

A foglalkoztatásuk sokágú legyen és ne kényszerű. Aki gyárban akar dolgozni, mint amire már most is sok példa van, folytassa azt tovább, a családja felnőtt tagjai itthon azért dolgozhatnak. Foglalkozásuk neme szerint kollektíve kell őket foglalkoztatni és kollektíve oktatni, tanítani. Tehát szövetkezetszerűen, mint az ipari KTSzekben az iparosokat. A jutalmazás azonban egyéni produktivitás szerint. A felügyelet azonban állandóan irányító legyen. Ehhez közös munkaterem volna szükséges, mert az ellenőrzés csak így valósítható meg. A munkahely mellé szükségesnek látnék iskolát, óvodát és orvosi rendelőhelyiséget is, ahol az orvos az erre kijelölt időben a szükséges eü. teendőket el tudná végezni, valamint a szükséges eü. propaganda előadásokat is végezné a felnőttek részére tartandó népnevelő munka keretén belül. A gondozó munkát pedig a védőnő végezné.¹¹

Lássuk most már, mik azok a foglalkozási ágak, amelyeket hasznosan lehetne továbbfejleszteni s amelyből jelentős gazdasági jövedelem is származhatnék országos viszonylatban is.

1. ősi foglalkozásuk a sármunka. Ezt most igen nagy effektussal lehetne gyümölcsöztetni. Tudtommal kormányunk már eddig is jelentős mértékben igyekezett megvalósítani a kislakásépítést. Régi óhaja és sokat hangoztatott kívánsága az orvosoknak a lakásépítés, mert itt kezdődik az eredményesnek ígérkező harc a tüdőbaj, mint népbetegség ellen. Vályogvetés az, ami a legkisebb befektetést kíván, ami azonnal megkezdhető, csak alkalmas terület szükséges hozzá. Ma már bebizonyított tény az egészségtan tudósok előtt is,

¹¹ Ésik Károly javarészt Galambos József szatmár-beregi főorvos 1947. évi tervezetét javasolta megvalósítani. L. erről Nagy Pál: Törekvések a cigány népesség helyzetének javítására 1947-1948-ban. In: Márfi Attila-Kosztics István (szerk.): *Cigánysors. A cigányság történeti múltja és jelene II.* Emberháza Alapítvány, Erdős Kamill Cigánymúzeum, Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesület, Pécs, 2009. 117-133.

hogy kislakásoknál a legideálisabb építőanyag a vályog. Jól szigetel, nyáron hűvös, télen meleg. Könnyű belőle az építés és a ragasztóanyag és vakolat kitelik a maga feltjából. A kislakásépítéshez rendkívül sokat lehetne eladni.

Ugyanabból az anyagból téglát is lehetne vetni és égetni, kémény- és pince építéshez. Ez nagyban tehermentesítene a nagy téglagyárakat, amelyek kimondottan nagy építkezéseknek szállítanak. Ugyanakkor igen sok szállítási költséget lehetne megtakarítani és igen sok vasúti teherkocsit lehetne felszabadítani más célokra. Ugyanígy a már folyamatban lévő építkezéseknél helyben is sokat tudnának, akár szakmai téren akár napszámos munkában is segídezni.

2. gyékény- és vesszőfonás. Szintén ősi, kedvenc foglalkozásuk. Rokonszakma a nád munka. Gazdasági épületek, amelyek természetük, céljuk miatt nádtetőt kívánnak, szintén nagyon jövedelmezők volnának.

3. bizonyos famunkák, amely szintén ősi és kedvenc foglalkozásuk. Ilyen a teknővájás kisebb-nagyobb méretben, a fatalak, etetővályúk fakanalak stb. készítése.

4. bizonyos fajtája a vasmunkának. Idetartozik vaslemezekből tűzhelyek, vizesvedrek, tejsík, edények javítása, valamint vörösrézedények javítása, amely náluk régen szinte kizárólagos népi ötvösművészet volt. A mi vidékünkön nincsen olyan község, ahol köztük sok Rézműves nevű ne volna. A név egész biztosan összefügg a foglalkozással. Azt már tapasztaltam, hogy ha már minden kötél szakad, akkor mindig ehhez a foglalkozáshoz tér vissza, utolsó menedékként.

5. régi meseterségük még a zene, a népi zene, annyira, hogy ha valahol cigányokról hallunk beszélni, szinte szükségszerűen asszociáljuk ehhez a szóhoz a zenét, pedig igen elenyésző százalékuk foglalkozik vele. Falun a továbbképzésük lehetetlen is volna, de városokban – úgy tudom – már régebben is rendszeresen folyik a fiatalság iskolázása. Ez falun sem ad állandó kenyeret a megalakult együtteseknek sem. De nem tudom itt sem megemlíteni nélkül hagyni azt az újsághírt, amely arról szól, hogy valamilyen nemzetközi tudóskonferencia vacsorája alkalmával Magyar Imre, híres cigányprímásunk odament minden delegatúshoz és az illető leghíresebb zeneszerző honfitársa világhírű operájának legszebb részét kotta nélkül eljátszotta. Magam is fültanúja voltam egyszer Debrecenben, amikor Liszt IX. rapszodiáját kotta nélkül lejátszotta egy cigányzenekar. Bizonyára nagy dicsősége volt külföldön is népünk kultúrájának sok ilyen cigány zenei fegyvertény.

Ezekben voltam bátor szerény észrevételeimet megtenni a fenti kérdéskomplexummal kapcsolatban. Nem ringatom magamat abban az illúzióban, hogy biztos gyógyszer ajánlottam a kérdés megoldására, mert, mint gyakorlati ember közel 30 évi gyakorlatom alatt megtanultam azt, hogy mi az elmélet és a gyakorlat közt a különbség, mit jelent megvalósítani valamit, amit olyan szépen annyiszor elterveztem magamban, ismerem az akadályokat s a foglalkozásom szinte minden órában produkál eseteket, amelyek erre tanítanak. Csupán szerény téglául ajánlom tapasztalataimat ahhoz az épülethez, amelyet felépíteni szeretnék látni még az én életemben. Egy azonban bizonyos /senkinek sem mondok újat vele/ ha mindig csak fecsegünk, sose lesz belőle semmi. Az is bizonyos, hogy nincs olyan akadály, amelyet, ha komolyan veszünk, érte kitartással, ügyeszeretettel harcolunk, el ne lehetne háritani, a célt meg ne tudnánk valósítani. Az is bizonyos, hogy a kérdés már akuttá vált probléma, amit meg kell valósítani és semmilyen kormány nem térhet ki előle. A közegészségüggyel foglalkozó orvosi irodalomban már gazdag

múltja van a kérdésnek, de ez eddig mindig pusztába kiáltott hang volt. Most remélni merem, hogy nem lesz az. A demokrácia becsületbeli kérdésévé vált már az ügy. Kívánatos volna, hogy az érdekelt tárcák előadót rendszeresítsenek az ügynek s országos ankéton kellene megvitatni az ügyet és a kérdéssel gyakorlatban is foglalkozó emberek és hatóságok képviselőinek bevonásával országos tervet kidolgozni s ennek alapján hozzáfogni a megvalósításhoz.

Természetesen nemcsak a kormányok bűnösök évszázadok óta abban, hogy ez a kérdés idáig fajult, hanem a társadalom is, amely magatartásával nemhogy vonzotta volna magához, hanem öntudatlanul is igyekezett abba a letargikus, önérzetnélküli cinikus magábaroskadásba beletaszítani, amelyben ma leledzik. Ez a magatartás és osztálygőg volt az oka annak, hogy lassan-lassan ez a nép maga is elhitte, hogy ő csak haszontalan és értéktelen tagja a dolgozó emberi társadalomnak. Ebből kiemelni, a dolgozó emberi társadalomnak visszaadni emberi kötelesség, humanus misszió s remélni merjük, hogy ez a szerény kezdeményezés megindítója lesz ennek a szép, emberhez méltó, felemelő munkának.

Kántorjánosi, 1954. aug. 17.

Dr Ésik Károly

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

8.

1954. [második fele]. Nyíregyháza.
Jelentések a cigányság helyzetéről.

8.1.

A Megyei Tanács Egészségügyi Osztályán készült jelentés fogalmazványa.

Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács Végrehajtóbizottság Egészségügyi Osztálya

...../1954 T.Ü.K.

T i t k o s .

J e l e n t é s

a megyei tanács végrehajtóbizottságához, a cigányság szociális, egészségügyi és kulturális helyzetének megjavításáról.

A rendelkezésre álló adatok, a cigányság eredetére vonatkozóan azt bizonyítják, hogy valamilyen keleti faj, valószínűen Indus, vagy Egyiptomi, s feltehetően valami nagy politikai, társadalmi megmozdulás szórhatta szét őket szerte-széjjel a világon, mert az bizonyos, hogy bár különböző körülmények között, de az egész világon meg lehet őket találni.

A cigányság letelepítésével és munkáraláló szorításával – bár eredménytelenül – de évszázadokkal ezelőtt is foglalkoztak. Mária Terézia a kóbor cigányokat állandó lakhelyre akarta szorítani és le akarta telepíteni. 1768-ban a munkácsi cigányok is elhelyezést nyertek. 1775-ben pedig el lett rendelve, hogy a tömegesen lakó cigányokat széjjel kell osztani. Ebben az időben a cigányok 51 krajcár fejadóval voltak megadóztatva. Miután

tiltakoztak a fejadók ellen, kunyhópénz fizetésére kötelezték őket. Majd II. József idejében telkeken nyertek elhelyezést. Miután telkeket kaptak 1781 évben eszközölt összeírás alkalmával már nem lettek cigányokként számbavéve, mert „földműveléssel és iparral foglalkoztak”, de ez a foglalkozás csak rövid ideig tartott, mert az adott telkeket elhagyták és visszatértek régi életmódjukhoz.

A későbbi időben találunk feljegyzést arra vonatkozólag is, hogy Bethlen Gábor a XVII. század elején Munkácson „Cigány Hegedüs Györgynek” birtokot adományozott. Thököly Imre és neje Zrínyi Ilona pedig 1762. évben¹² a munkácsi uradalmat összeíratta és az uradalom létszámába a cigányok is fel lettek jegyezve. II. Rákóczi Ferenc seregében állandóan tartózkodtak szervezett zenekarok. A cigányság, - a feljegyzések szerint – ebben az időben is zenéléssel, téglá és vályogvetéssel és kovácsmunkával foglalkozott.

A Magyar Történelmi Társulat „Századok” közlönyének az 1894 évfolyamának 826 oldalán található feljegyzés szerint a XIV. században Cigány nevű nemes és birtokos család létezett s e birtokos család birtokper ügyében 1473-ban Imre nádor rendeletileg intézkedett. Ebből a feljegyzésből arra lehet következtetni, hogy ez a család, amely cigánynemzetségből származott, már a XII. században letelepedhetett Magyarországon, és pedig Szabolcs és Zemplén megyében, mert minden valószínűség szerint huzamosabb időre volt szüksége a családnak arra, hogy olyan érdemeket szerezzen, hogy a család részére birtokot és nemességet adományozhattak. Az itt található feljegyzés szerint minden valószínűség szerint a mai Cigánd község a XIII. XIV. században alakult és lakosai cigányok voltak.¹³

A cigányok letelepítésével és munkárávaló szorításával, kedvtelésből, egyes földbirtokosok is foglalkoztak a XIX. században. Így József főherceg a kóborló vándor cigányokat birtokán letelepítette, azok részére házat épített Alcsút községben, sőt külön cigány iskolát is létesített a gyermekeik részére. A cigánynyelvet megtanulta és saját nyelvükön beszélve igyekezett még közelebb férkőzni hozzájuk, hogy faji jellegüket megismerve állandó helyhezköttöttségüket megoldhassa. A cigányságot anyagiakkal támogatta. Ez a kísérlete azonban nem hozta meg a kellő eredményt, mert csak igen csekély volt azoknak a száma, akiket sikerült állandó lakóhelyhez kötni és rendes foglalkozásra szoktatni. Hátráltatta munkájának eredményességét az is, hogy a hatóságok részéről ebben a munkában semmiféle támogatásban nem részesült.

Ha a cigányságot kellő figyelemmel kísérjük kétféle cigánytípust különböztethetünk meg. Az egyik típus az, amelyik saját nyelvét beszéli és maguk között nem is igen beszél magyarul. A másik típus az, amely már csak a magyar nyelvet beszéli, ez a kevertvérű, korcs cigány. A kettőnek a karaktere /egyénisége/ sokban különbözik a másiktól.

A saját nyelvét beszélő jobban megtartotta faji jellegét, zártabb életet él és az eredeti színe megkülönbözteti a kevert-vérűtől.

A saját nyelvet beszélő egyénisége teljesen keleti, tunyább, nem agresszív, csak egymás között házasodik, korán nősül és ha mód van rá inkább csak a szellemi munkát szereti, félénk. Este nagyon fél, egyedül nem jár csak csoportosan, ha valaki a családban elhal, azt

¹² Tévesztés. Helyesen 1672.

¹³ Az irat megszövegezője kronológiai zavarba került, hiszen a 17. századi adatok nem lehetnek későbbiek a 18. századiaknál. Okfejtése több helyen téves, kritikával kezelendő, Cigádon pl. nem éltek cigányok, cigánynemzetség pedig nem létezett. A munkácsi adatok Lehoczki Tivadar 19. századi írásaiból származnak.

a lakhelyet elhagyja. Tele van babonával azokban rendíthetetlenül hisz. Babonáit azonban nem árulja el senkinek. A férfi nem szívesen dolgozik, csak asszonyával dolgoztat, s üzleteiből tartja a családot. A férfi szarvasmarhával kupeckedik, az asszony pedig tüvel, cérnával, szappannal, némelyik háznál szótt szárítókötéllel. Egyrésztük apróbb háztartási munkát végez, vagy kártyát vet.

Az effajta cigányság közül zenész ritkán kerül ki. A tisztaságra nem kényesek semmilyen vonatkozásban, apró putriban laknak. Általában az igénytelenség jellemzi őket. Mindent elfogyasztanak, akármilyen betegségben pusztult is el az állat. Az orvosi megfigyelések szerint sok közöttük a tüdő, vér és nemibajos. A járványos betegségeket azonban nehezebben kapják meg, mint a másik fajta cigányság. Orvosi vélemény szerint ez annak köszönhető, hogy állandóan szabad levegőn tartózkodnak, és másokkal nem szívesen érintkeznek.

A kevertvérűek élete nagyvonalakban csaknem azonos, azonban mégis sokban elüt az előbbiektől. Ezek lassan keveredtek és ma is keverednek a fehérbőrűekkel. Ezek már látszatomunkát vállalnak, lopástól és rablástól sem riadnak vissza, lobbanékonyak, verekedősek, sőt előfordul rablógyilkosság is. A saját nyelvet beszélők a közelükben sem szeretnek lakni, hanem mindég a község ellenkező végén telepednek meg. A munkában még nem mindég kitaróak. Az effajta cigányság azonban már jobban szereti a tisztaságot, többet érintkezik a falu lakosságával, igényesebb, igényeinek kielégítésére igyekszik munkát vállalni, tanulékonyabb, zenéléssel foglalkozik, igyekszik családjának házat biztosítani, de hajlamos arra is, hogy keresetét eligya. A társadalomba való beolvadásra hajlamosabb.

A fent jellemzett cigányokat főleg a felszabadulás előtti időkben volt található nálunk. /Természetes egyrésztük még ma is megtalálható, hol nem sikerült teljes mértékben munkábaállításuk stb/. A felszabadulás előtt hatósági intézkedésekről csak annyiban beszélhetünk, amennyiben egészségügyi vonalon feltétlenül szükségessé vált egy-egy járvány alkalmával a cigánytanyák fertőtlenítése, vagy lezárása. Egyébként a hatóság, a cigányok szociális egészségügyi és kulturális helyzetének megjavításával sohasem foglalkozott, soha nem gondolt arra, hogy a cigányságot átneveléssel, öntudatraébresztéssel a társadalom hasznos polgárává lehet tenni. Sok hatósági intézkedés pedig egyenesen arra irányult, hogy a társadalomból méginkább kilegyenek közösítve. Községekben és általában lakóterületeken csak akkor bírt tudomással a hatóság arról, hogy a községben még cigányok is laknak, ha a községeknek valamilyen ingyen munkára volt szüksége. Ez a bánásmód a cigányságot méginkább elszigetelte és méginkább elvette a kedvét attól, hogy valamilyen munkavállalásba bekapcsolódott volna, s munkájával igyekezett volna megélhetést biztosítani. Maga a társadalom kényszerítette arra, hogy tunyaságban éljen, s létfenntartásához szükséges dolgokat lopással szerezzék meg.

A cigányságban ez a kezelési mód méginkább mélyítette az alsóbbrendű tudatot s a munkavállalástól nemcsak a tunyaság tartotta vissza, hanem az is, hogy bele lett nevelve, hogy más munka végzésére mint emésztőgödörtisztítás, vályogvetés, vagy sármunka végzése, nem is képes.

A felszabadulás után a cigányság szociális, egészségügyi, kulturális helyzetének megjavítását célzó hatósági intézkedéseknek egész sorozata indult be. Már ez a hatósági intéz-

kedések megkezdődtek a földosztás során, amikor több községben az arra érdemes cigányok közül többen házhelyhez, sőt két-három hold szántóföldhöz is lettek juttatva. Így pl. Eperjeske községben több cigánycsalád részére lett szántóföld juttatva. Már a házhelyosztás során is arra törekedtek, hogy a cigányságot ne szorítsák ki a falu végére, illetve a házhelyek végére, hanem a többi házhelyek között szórványosan nyertek elhelyezést. A házhelyhez való juttatás után a családok igyekeztek rendes kis lakóházat felépíteni, s hogy lakóházát felépíthesse, önkéntesen is igyekezett ipari munkába elhelyezkedni. Az ipari munkába való elhelyezkedést a hatóság is nagymértékben elősegítette a toborzásokkal. A munkába való felszívódásuk nemcsak az ipar felől indult meg, hanem megindult a mezőgazdaság felől is. Sokan Állami Gazdaságokban [– –]¹⁴

A Végrehajtóbizottság 1951 február hó 14-én és június hó 6.-án tartott ülésében foglalkozott a cigánykérdés rendezésével. A Végrehajtóbizottság határozatában utasítást adott a cigánysággal kapcsolatos egyes adatok felmérésére. A felmérés után megállapítást nyert, hogy a megye területén összesen 17.721 cigány él. Ha az időközben beállt természetes szaporodást, halálozást figyelembe vesszük, úgy a cigányság lélekszáma kb 18.000-re tehető ma is. Hozzávetőleges felmérés szerint a munkabíró cigányoknak száma 9.360 fő. A jelenleg munkábaállott személyek száma kb. 8210 fő. Ugyanis a helyszíni tapasztalatok és érdeklődések után arra lehet következtetni, hogy ma már a cigányság vegyesen úgy a férfiak, mint a nők, kik munkabírók, s kicsi gyermekeik nincsenek, 85 %-ban munkába állottak. A munkába állottak jelentős részét az iparvidék vette fel, de sokan bekapcsolódtak a mezőgazdasági munkákba is. A mezőgazdaságba való bekapcsolódásuk nemcsak az Államigazdóságok és Tszcs-k felé történt meg, hanem igen sokan alkalmi napszám-bérért kiegészítő jelleggel egyéni gazdaságokban is dolgoznak. Jelentős számú cigányság foglalkozott az elmúlt nyár folyamán is vályogvetéssel, miután vidéken igen jelentősen fellendült a magánépítkezés.

A Végrehajtóbizottság 1951 február 14.-én megtartott ülésében határozatilag kimondta, hogy helyi tömörítéseket kell létesíteni a cigányság foglalkoztatására. Ilyen tömörítés történt meg Tiszalök községben szénporos tégláégetésre 1952 évben, a csengeri járás területén 9 téglavető tömörülés, Nyíregyházán a Háziipari Szövetkezethél 10 fős teknő-vájó tömörülés, Tiszadadán pedig kosárfonó részlegük működik cigányokból.

A tiszalöki szénporos tégláégető tömörülés 1952 évben nem járt kellő eredménnyel. Kb. 100.000 drb téglá égetését végezték el, azonban a munka végzése során különböző igényeket támasztottak, mint pl rádióbeszerelés a munkahelyen, közös konyha felállítása, meg nem dolgozott anyagokért nagyobb összegű előlegek folyósítása, mely kívánságok teljesítésére lehetőség nem volt, de hiba volt az is, hogy nem állítottak elő megfelelő készterméket, építési anyagokat. A késztermék átvételekor alkalmatlan volt építkezésre a téglá mintegy 40-50 %-ban, s a Tatarozó Vállalat, mely Vállalat az előállított késztermék átvételére a munkák megkezdésekor kötelezte magát, nem volt hajlandó a további kitermelt anyagok átvételére, sem a kitermeléshez szükséges nyersanyag biztosítására. Így ez a tömörülés sem bizonyult életképesnek.

A csengeri járás területén f. évben is kilenc önkéntes vályogvető tömörülés működött, nagyobb mennyiségű vályogot termeltek ki és állítottak elő a termelőszövetkezetek ré-

¹⁴ A lap alján befejeződő mondat vége hiányzik.

szére, s ez a vályogvető tömörülés életképesnek bizonyult. Ugyancsak kielégítően működik Nyíregyházán a Háziipari Szövetkezet 10 fős teknővájó részlege és a tiszadai kosárfonó részleg.

Mátészalka községben 1952 évben háromhetes háziipari tanfolyamot szerveztünk, a résztvevők kosárfonás, tengeri-csuhé és gyékényfonást sajátítottak el. A beindult tanfolyam három hétig működött, mely ideig a feldolgozáshoz szükséges anyagot és a tanfolyamon résztvevők étkeztetését ingyen biztosítani tudtuk. Miután a hitelkeretünk kimerült és sem az anyagot, sampedig az étkeztést térítés nélkül biztosítani nem tudtuk, hanem ezekhez a beszerzéséhez a tanfolyamon résztvevőknek bizonyos csekély összegű hozzájárulást kellett volna fizetni, másrészt azért, mert az itteni kereseti lehetőséggel nem voltak megelégedve, mert az ebből származó jövedelem alacsonyabb volt, mint amennyi keresetet maguknak az iparvidéken biztosítani tudtak, így lemorzsolódott, s a tanfolyam befejezése után a szövetkezetet megalakítani nem lehetett.

8.2.

A jelentés Megyei Tanács Egészségügyi Osztály Szociálpolitikai Csoportjában készült másik változata.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB. Eü. oszt. Szociálpolitikai csoportja.

..... /1954. T.Ü.K.

T i t k o s .

Készült: Példányban

J e l e n t é s¹⁵

A Megyei Tanács Végrehajtóbizottságához a cigányság szociális egészségügyi és kulturális helyzetének megjavításáról.

A rendelkezésre álló adatok vajmi kevés támpontot nyújtanak a cigányok eredetére vonatkozóan. Az kétségtelen, hogy valamilyen keleti faj, valószínűen Indus, vagy Egyiptomi s feltehetően valami nagy politikai, társadalmi megmozdulás szórhatta őket szerte széjjel a világon, mert az is bizonyos, hogy bár különböző körülmények között, de az egész világon lehet őket találni.

A Magyar Történelmi Társulat „Századok” közlönyének az 1894. évfolyamának 826. oldalán található feljegyzés szerint a XIV. században Zigány nevű nemes és birtokos család létezett s e birtokos család birtokper ügyében 1473-ban Imre Nádor rendeletileg intézkedett. Ebből a feljegyzésből arra lehet következtetni, hogy ez a család, amely cigány nemzetségből származott már a XII-ik században települhetett le Magyarországon, és pedig Szabolcs- és Zemplén megyében, mert minden valószínűség szerint huzamosabb időre volt szükség a családnak arra, hogy olyan érdemeket szerezzen hogy a család részére birtokot és nemességet adományozhattak.

¹⁵ A gépiratra golyóstollal ráírva: „Az 1955 február 22-én megtartott vb ülés anyaga.” Moskovitz Károly feltehetően ennek alapján készítette el 1955. január 28-án kelt jelentését, a piros ceruzás bejegyzések és jelölések is tőle származhatnak. Vö. a 10. sz. alatt közölt dokumentummal!

Az itt található feljegyzés szerint minden valószínűség szerint a mai Cigánd község a XIII-XIV-ik században alakult és lakossága cigányok voltak.

A későbbi időben találunk feljegyzést arra vonatkozólag is, hogy Bethlen Gábor a XVII-ik század elején Munkácson „Cigány Hegedüs Györgynek” birtokot adományozott. Thököly Imre neje Zrínyi Ilona pedig 1682-ik évben a munkácsi uradalmat összeíratta és az uradalom létszámába cigányok is fel lettek jegyezve.¹⁶

A II. Rákóczi Ferenc seregében állandóan tartózkodtak szervezett zenekarok. A cigányság ebben az időben is zenéléssel téglá és vályogvetéssel és kovács munkával foglalkoztak.

Mária Terézia a kóbor cigányokat állandó lakhelyre akarta szorítani és le akarta telepíteni és 1768-ban a munkácsi cigányok is elhelyezést nyertek. 1775-ben pedig el lett rendelve, hogy a tömegesen lakó cigányokat széjjel kell osztani.

Mária Terézia idejében a cigányok 51 krajcár fejadóval voltak megadóztatva, majd II. József idejében telkeken nyertek elhelyezést. Miután telkeket kaptak 1781 évben eszközölt összeírás alkalmával már nem lettek cigányokként számbavéve, mert földműveléssel és iparral foglalkoztak, de ez a foglalkozásuk csak rövid ideig tartott, mert az adott telkeket elhagyták és visszatértek régi életmódjukhoz.

Miután a cigányság tiltakozott a fejadók ellen kunyhó pénz fizetésére kötelezték őket.

A cigányság letelepítésével és munkára való szorításával [kedvtelésből]¹⁷ egyes földbirtokosok is foglalkoztak a XIX. században. Igy József főherceg a kóborló vándor cigányokat birtokán letelepítette, azok részére házat épített Alcsuth községben, sőt külön cigány iskolát is létesített a gyermekeik részére. A cigány nyelvet megtanulta és saját nyelvükön beszélve igyekezett még közelebb férkőzni hozzájuk, hogy faji jellegüket megismerve állandó helyhez való kötöttségüket megoldhassa. A cigányságot anyagiakkal támogatta. Ez a kísérlete azonban nem hozta meg a kellő eredményt, mert csak igen csekély volt azoknak a száma akiket sikerült állandó lakóhelyhez kötni és rendes foglalkozásra szoktatni. Hátráltatta munkájának eredményességét az is, hogy a hatóságok részéről ebben a munkájában semmiféle támogatásban nem részesült.

Ha a cigányságot kellő figyelemmel kísérjük kétféle cigánytípust figyelhetünk meg. Az egyik típus az, amelyik a saját nyelvét beszéli és maguk között nem is igen beszél magyarul. A másik típus az, már csak a magyar nyelvet beszéli [ez a]¹⁸ kevert-vérű. A kettőnek a karaktere [/egyénisége/]¹⁹ sokban különbözik a másiktól.

A saját nyelvét beszélő jobban megtartotta faji jellegét, zártabb életet él és az eredeti színe is megkülönbözteti a kevert vérűtől.

A saját nyelvét beszélő karaktere teljesen keleti, tunyább, nem agresszív csak egymás között házasodik, korán nősül és [ha mód van rá]²⁰ inkább csak a szellemi munkát szereti, félénk. Este nagyon fél egyedül nem jár csak csoportosan, ha valaki a családból

¹⁶ Több 19. századból származó tévedés ebben a változatban is megmaradt, de az időrendet korrigálták.

¹⁷ Ezt a szót piros ceruzával utólag írták a gépelt szöveg fölé.

¹⁸ Az „és” szó helyett piros ceruzával beírva.

¹⁹ Piros ceruzával a szöveg fölé írva.

²⁰ Piros ceruzával a szöveg fölé írva.

elhal, azt a lakhelyet [örökre]²¹ elhagyja. Tele van babonával s azokban rendíthetetlenül hisz. Babonáit azonban nem árulja el senkinek. A férfi nem dolgozik, csak asszonyával dolgoztat, s üzleteiből tartja a családot. [Még mai nap is]²² szarvasmarhával kupeckodik az asszony pedig tűvel, cérnával, szappannal némelyik háznál szőtt szárító kötéllel. Egy-részük apróbb háztartási munkát végez [vagy kártyát vet]²³.

Az effajta cigányság közül zenészek [ritkán]²⁴ kerültek ki, [vagy csak igen szórványosan]²⁵. A tisztaságra nem kényesek semmilyen vonatkozásban, apró putriban laknak. Általában az igénytelenség jellemzi őket. Mindent elfogyasztanak, akármilyen betegségben pusztult is el az állat. Az orvosi megfigyelések szerint sok közöttük a tüdő, vér és nemi bajos. A járványos betegségeket azonban nehezebben kapják meg, mint a másik fajta cigányság. Orvosi vélemény szerint ez annak köszönhető, hogy állandóan szabadlevegőn tartózkodnak más cigányokkal nem szívesen érintkeznek és így nincsenek kitéve a fertőzés lehetőségének.

A megyénk területén már az effajta cigányságból csekély számú található. Az effajta cigányságnak a munkába állítása a legnagyobb nehézségbe ütközik.²⁶

A kevert fajtájúak élete ugyanilyen nagy vonásokban, de sokban elüt az előbbiektől. Ezek lassan-lassan keveredtek és ma is keverednek a fehérbőrűekkel, [de a tapasztalat azt mutatja, hogy a leszármazottak túlnyomó többségénél az öröklésben leginkább a rossz jellemvonások összegződnek]²⁷. Ezek [már látszatmunkát vállalnak]²⁸, lobbanékonyak, verekedősebbek a lopástól és a rablástól sem riadnak vissza, sőt gyakori a rablógyilkosság is. A saját nyelvet beszélők a közelükben sem szeretnek lakni, hanem mindig a község ellenkező végén telepednek meg. [Munkavállalásnál a legnehezebb munkától sem riad vissza.]²⁹ A munkában nem kitartók. Az effajta cigányság már jobban szereti a tisztaságot szereti a rendet többet érintkezik a falu lakosságával igényesebb igényeinek kielégítésére igyekszik munkát vállalni, tanulékonyabb igyekszik azonban megélhetésének biztosítására könnyebb munka lehetőségeket választani, zenéléssel foglalkozik, igyekszik családjának házat biztosítani, de hajlamos arra is, hogy a keresményét eligya. A társadalomba való beolvadásra hajlamosabb.

A felszabadulás előtt hatósági intézkedésről csak annyiban beszélhetünk, amennyiben egészségügyi vonalon feltétlenül szükségessé vált egy-egy járvány kiütések alkalmával a cigánytáborok fertőtlenítése, vagy lezárása. Egyébként a hatóság a cigányüggyel soha nem foglalkozott, soha nem gondolt arra, hogy a cigányságot átneveléssel öntudatra ébresztéssel a társadalom polgárává [lehet tenni]³⁰. Sok hatósági intézkedés pedig egyenesen arra irányult, hogy a társadalomból még inkább ki legyenek közsítve. Községekben

²¹ Pirossal kihúzva.

²² Pirossal kihúzva.

²³ Piros ceruzával a szöveg fölé írva.

²⁴ Pirossal beírva az „egyáltalán nem” kifejezés helyébe.

²⁵ Pirossal kihúzva.

²⁶ Ezt a bekezdést piros ceruzás zárójelek közé tették.

²⁷ Ezt a szövegrészt piros ceruzás zárójelek közé tették.

²⁸ Pirossal a szöveg fölé írva a „nem szeretnek dolgozni” szavak helyébe.

²⁹ Ezt a mondatot piros zárójelek közé tették.

³⁰ Piros ceruzával a sor fölé írva a „tették volna” kifejezés helyébe.

és általában lakóterületeken csak akkor bírt tudomással a hatóság arról, hogy a községben még cigányok is laknak, ha a községeknek valamelyes ingyen munkára volt szüksége. Ez a bánásmód a cigányságot még inkább elszigetelte és még inkább elvette a kedvét attól, hogy valamelyes munka vállalásába bekapcsolódott volna, s ez által munkájával igyekezett volna megélhetését biztosítani, s maga a társadalom kényszerítette arra, hogy tunyaságban éljen létfenntartására szükséges dolgokat lopással szerezze meg.

A cigányságban ez a kezelési mód még inkább mélyítette az alsóbbrendű tudatot s a munkavállalástól nemcsak a lustaság tartotta vissza, hanem az is, hogy ezáltal bele lett nevelve hogy más munka elvégzésére mint [emésztőgödörisztítás]³¹, vályogvetés, vagy sármunka nem is képes.

A felszabadulás után azonban a cigánykérdés felszámolásával kapcsolatosan a hatósági intézkedések sorozata indult be. Már ez a hatósági intézkedések megkezdődtek a földosztás során. Ugyanis a földosztás során több községben az arra érdemes cigányok között többen házhelyhez sőt két-három hold szántóföldhöz is lettek juttatva. Így például Eperjeske községben több cigány család részére lett szántóföld juttatva. Már a házhely osztás során is nem igyekeztek arra, hogy a cigányságot, akik házhelyhez lettek juttatva nem szorították ki a falu végére, illetve a házhelyek végére, hanem a többi házhelyek között szórányosan nyertek elhelyezést. A házhelyhez való juttatás után több cigány család igyekezett magának rendes kis lakóházat felépíteni s hogy a lakóházat felépíthesse önkényesen (sic!) igyekezett ipari munkában elhelyezkedni. Az ipari munkába való elhelyezkedést a hatóság is nagymértékben elősegítette a toborzásokkal. A munkába való felszívódások nemcsak az ipar felől indult meg, hanem megindult a mezőgazdaság felé is természetesen nem olyan mértékben, mint amilyen mértékben az kívánatos lett volna. A munkába való elhelyezkedések során [régi alaptermészetük továbbra is kiütközött]³², mert a munkahelyet igen gyakran változtatták, sőt igen gyakori volt azoknak a száma is, akik a munkába eltöltött rövid idő után a munkahelyet önkényesen elhagyta.

[De nem csak a munkáshelyezés terén történt hatósági intézkedés, hanem a gyermekek beiskolázásánál is történtek erélyes hatósági intézkedések mert a cigánygyermekek a beiratáson kívül az iskola látogatása is állandóan szorgalmazva van.]³³

[Az iskolaköteles gyermekeken kívül gondoskodás történik az analfabéta cigányságnak esti tanfolyamokon való képzése és tanítása. Természetesen az analfabéták nagy százaléka a cigányság soraiból kerül ki.]³⁴

A Végrehajtóbizottság 1951. február hó 14-én tartott ülésében foglalkozott a cigánykérdés rendezésével. A Végrehajtóbizottság határozatában utasítást adott a cigánykérdéssel kapcsolatban egyes adatok felmérésére. A határozat alapján történt felmérés után megállapítást nyert, hogy a megye területén összesen 17.721 cigány él. Ha az időközben beállt természetes szaporodást, halálozást figyelembe vesszük úgy a cigányság lélekszáma kb. 18 ezerre tehető [ma is]³⁵

³¹ Betoldás a sor fölé piros ceruzával.

³² Pirossal kihúzva.

³³ A teljes bekezdést pirossal áthúzták.

³⁴ A teljes bekezdést pirossal áthúzták.

³⁵ Betoldás piros ceruzával.

Hozzávetőleges felmérés szerint a munkabíró cigányoknak a száma 9360 fő[re tehető]³⁶. A jelenleg munkában álló [ha nem is állandó alkalmazással]³⁷, cigányok száma 8210 főre tehető, ugyanis a helyszíni tapasztalatok és érdeklődések után arra lehet következtetni, hogy ma már a cigányság vegyesen úgy a férfiak, mint nők akik munkabírók 85 %-ban munkába állottak. A munkába állottak jelentős részét az iparvidék vette fel, de igen jelentős része bekapcsolódott a mezőgazdasági munkába. A mezőgazdasági munkába való állásuk nemcsak az államigazdaságok és tszcs-k felé történt meg, hanem igen sokan egyéni gazdaságokban is dolgoznak de ez inkább alkalmi napszámbérekért és csak [olyan]³⁸ kiegészítő jellegben. Jelentős számú cigányság foglalkozott az elmúlt nyár folyamán vályogvetéssel, miután vidéken igen jelentősen fellendült a magánépítkezés.

A Végrehajtóbizottságnak a fent már említett határozatából kifolyólag az adagyűjtés során behatóan szorgalmaztuk a cigányság munkába való állítását, [de állandóan] ellenőriztük [és a községi tanácsok vb-ai is állandóan figyelemmel kísérte]³⁹, hogy a munkába állított cigányság munkahelyén [megmarad e]⁴⁰ és a munkahelyre való visszatérését a rendelkezésre álló eszközökkel [szorgalmazták a hatóságok]⁴¹. Ennek sok esetben meg volt a jó hatása. Sokan a munkahelyüket megbecsülték, de viszont a munkahelyükön is megbecsülést érdemeltek ki. Így megyénk területén is Ópályi községben lakó Patály Zsigmond mint üzemi munkás sztahanovista oklevelet kapott.

Az 1951. évben beindított munkába való állítások szorgalmazása mindamelllett, hogy a cigányságnak 100 %-ban való elhelyezését és a munkahelyen való megtartását megvalósítani nem tudtuk mégis jelentős eredményt értünk el e téren.

A cigányságnak az ipari munkába való bekapcsolódása folyamatosan halad, de nem olyan mértékben, mint ahogy az az 1951. és 52-es években történt. Ennek oka részben abban is keresendő, hogy a beindított lendületes munkába való hatósági állítás és a munkába való megmaradás hatósági ellenőrzésében fokozatos lanyhulás állott be. Megfelelő ellenőrzést nem gyakoroltunk és nem is szorgalmaztuk azt olyan mértékben mint ahogy az kívánatos lett volna. A cigányságnak a munkahely elhagyásával követett magatartása a vállalatokat is elriasztotta, a cigányság felfogadásától és munkábaállításától, de a Munkaerő Tartalékok Hivatala sem fektetett olyan nagy súlyt a cigányság fokozatos munkába állítására és a munkahelyen való megtartására, [mint 1951-52es években]⁴².

A Végrehajtóbizottság 1951. február 14-én megtartott ülésében határozatilag kimondta, hogy helyi szövetkezeteket kell létesíteni a cigányság foglalkoztatására. Ilyen tömörítés létrehozása nem történt meg Tiszalök községben szénporos tégláégetésre, a csengeri járás területén 9 téglavető tömörülés, Tiszakanyár községben kosárfonó tömörülés, Nyíregyháza a Háziipari Szövetkezetnél alakult egy teknővájó részleg 10 fővel.

A szénporos tégláégető tömörülés nem járt kellő eredménnyel. Kb. 100 ezer db. tégláégetését végezték el, azonban a munkavégzése során különböző igényeket támasztottak

³⁶ Pirossal áthúzva.

³⁷ Pirossal kihúzva.

³⁸ Pirossal kihúzva.

³⁹ Pirossal kihúzva.

⁴⁰ Javítva „megmaradjon”-ból.

⁴¹ Piros ceruzás betoldás, eredetileg „szorgalmazta is”.

⁴² Betoldás piros ceruzával.

mint pl. rádió beszerelése, közös konyha felállítása, meg nem dolgozott anyagokért nagyobb összegű előlegek folyósítása, amely kívánságoknak a teljesítésére lehetőség nem volt, de hiba volt az is, hogy nem állítottak elő megfelelő [készterméket]⁴³, építkezési anyagot, [s]⁴⁴ [késztermék]⁴⁵ [átvételekor]⁴⁶ teljesen alkalmatlan volt [a téglá]⁴⁷ mintegy 50 %-ban s a tatarozó vállalat, amely vállalat az előállított anyag átvételére kötelezte magát nem volt hajlandó a további kitermelt anyagok átvételére, sem a kitermeléshez szükséges nyersanyag biztosítására. Így a tömörülés sem bizonyult életképesnek.

A csengeri járás területén kilenc olyan helyen volt [önkéntes]⁴⁸ vályogvető tömörülés, mely még a folyó évben is megfelelően működött. Nagyobb mennyiségű vályogot termeltek ki és állítottak elő a termelőszövetkezetek részére s ez a vályogvető tömörülés életképesnek bizonyult.

Ugyancsak kielégítően működik Nyíregyházán a Háziipari Szövetkezet technóvájó részlege is.

Mátészalka községben az 1952. év őszén három hetes háziipari tanfolyamot szerveztünk meg, amelyen a résztvevők kosárfonás, tengeri csuhé feldolgozást sajátították [volna]⁴⁹ el. A beindított tanfolyam három hétig működött amely ideig a feldolgozáshoz szükséges anyagot és a tanfolyamon résztvevők étkeztetését [ingyen]⁵⁰ biztosítani tudtuk. Miután a hitelkeretünk kimerült és sem az anyagot sem az étkeztést biztosítani nem tudtuk s ezeknek beszerzéséhez a tanfolyamon résztvevőknek bizonyos csekélyösszegű hozzájárulást kellett volna fizetni, másrészt azért, mert az itteni kereseti lehetőséggel nem voltak megelégedve, mert ebből származó jövedelem alacsonyabb volt, mint amennyi keresetet maguknak az iparvidéken biztosítani tudtak így lemorzsolódott és a tanfolyam [befejezése után a szövetkezetet megalakítani nem lehetett, mert iparvidékre mentek el a hallgatók]⁵¹

Az írástudatlanság felszámolása érdekében az Oktatásügyi Minisztérium két oktatót bocsájtott rendelkezésünkre.

Az írástudatlanság felszámolása érdekében a nagyobb cigánytelepüléseket választottuk ki és a rendelkezésünkre bocsájtott két oktatót úgy tájékoztattuk, hogy Kántorjánosiban, Hodászon, Paposban, Tarpán és Aranyosapátiban szervezze meg az oktatást. Ezzel a két oktatóval kellő eredményt nem értünk el, és az eredménytelenségnek nagyrészt az volt az oka, hogy ezek nem szakképzett oktatók voltak, hanem kéthónapos tanfolyamon résztvevő szintén cigányok, akik annyi alapismerettel rendelkeztek, hogy az itthonlévő cigányságot a betűvetésre megtaníthatták volna. Miután megfelelő szakképzettséggel nem rendelkeztek, de megfelelő lelkiismeretességet sem tanúsítottak munkájuk során így a nagy költséget igénylő oktatás mondhatni teljes eredménytelenséggel járt.

A fentiekben okulva az oktatási osztály az analfabéta esti oktatását vezette be, amellyel

⁴³ Betoldás piros ceruzával.

⁴⁴ Pirossal beírva „az az” helyett.

⁴⁵ Betoldás piros ceruzával.

⁴⁶ Betoldás piros ceruzával „átvétel” helyett.

⁴⁷ Betoldás piros ceruzával.

⁴⁸ Betoldás piros ceruzával.

⁴⁹ Pirossal kihúzva.

⁵⁰ Betoldás piros ceruzával.

⁵¹ Betoldás piros ceruzával „és a tanfolyamot idő előtt be kellett szüntetni” helyett.

valamivel több eredményt értek el, de ez az eredmény is csak azokkal volt elérhető, akik katonai sorba kerültek, mert ezeknek az oktatását a kiegészítő parancsnokságok is állandóan szorgalmazták. A megye területén évenként átlagosan mintegy kétszáz felnőtt cigány vesz részt a megrendezett esti oktatási tanfolyamokon akik azt eredményesen el is végzik. A cigány gyermekek iskolaköteles létszáma a megye területén kb. 3500 főre tehető. Az iskolakötelesekből mintegy 10 %-a az aki az iskolát rendszeresen látogatja. Hodász községben a cigánygyermekek elég rendszeresen látogatják az iskolát.

Tiszavasvári községben is magas létszámot tesz ki az iskola köteles cigánygyermekek száma. A pedagógusok elhatározták, hogy a cigánygyermekek részére külön osztályt, illetve iskolát indítanak be még 1952. évben, hogy így jobban tudják számontartani őket s azonkívül hogy az iskola látogatás egyik akadályául hangoztatott ruhátlanságot megszüntessék rendezvényt tartottak, ennek jövedelméből ruházták fel a gyermekeket. Ez a felruházás azonban csak egy-két napig tartott, a gyerekek részére megvásárolt ruhaneműket a szülők más célra használták fel [a gyermekekről leszedték]⁵² s a gyermekek újból ruhátlanokká váltak, ennek következtében a lemorzsolódás bekövetkezett és a külön osztály nyitásával sem lehetett elérni a kitűzött eredményt.

A cigányság mint a múlt társadalmi rend kivetettjei a faluvégeken rendszerint más célra nem használható földterületen lettek elhelyezve, ahol esetben földbevajt, vagy a földfelett sárkunyhót építettek maguknak, amelyek a belterülete 6-8 négyzetméter terület volt. Eleinte ezek a kis viskó épületek egymás mellé lettek zsúfolva, majd később 15-20 : : öl területet is kaptak hozzá kis udvar részére. Ilyen szűk kis helyiségben igen gyakran 8-10 főből álló család is meghúzódott. A felszabadulás után igen sok cigánycsalád nyert elhelyezést elhagyott lakásokba és azok akik a földosztás során házhelyhez jutottak igyekeztek még mindig kisebbszerű de már a régi kunyhótól nagyobb belvilágú lakóházat maguknak építeni. De még igen sok azoknak a cigányoknak a száma ma is akik teljesen összezsúfoltan élnek, mint pl. Ópályi községben ahol egy-egy ilyen kisszerű kunyhóban már két esetleg három családot is képező egyének összezsúfoltan egy közös kis kunyhócskában húzódnak meg. Ez a körülmény nem csak egészségügyileg igen káros hanem erkölcsileg is igen kifogásolható. Egy kunyhóban lakik a nagyszülő a családos fiú és a családos unoka s ezeknek a gyermekei. Ezen a telepen például még csak jó ivóvízzel sem rendelkezik a cigányság. A vízszükségletüket egy másfélméteres mélységű gödörből elégítik ki, amely víz teljesen fertőzött és ihatatlan. Ugyanilyen állapotot találunk Jánd, Gulács de még igen sok községben a megye területén.

A fenti rossz példákkal szemben azonban jó példák is fordulnak elő a megye területén. Pl. Ökörítőfülpös községben a földosztás, majd pedig a házhely rendezés során több olyan cigánycsalád részére juttattak házhelyet, akik már a kunyhólakásokban is kiténtek tisztaságukkal és rendszeretükkel, [munkavállalásukkal Ökörítőfülpösön]⁵³. A kiválasztásnál figyelembe vették azt is, hogy maga a családfő munkát vállalt munkájának gyümölcsét megbecsülte, családjával törődik. Ebben a kiválasztásban igen nagy része van Dr. Kiss Imre körornosnak, aki különböző fertőtlenítői eljárások során igyekezett rábeszéléssel, nevelőmunkával a tisztaságra szoktatni a cigányságot. Akik szavára hall-

⁵² Pirossal kihúzza.

⁵³ Betoldás piros ceruzával.

gattak a többiektől megkülönböztette, kiemelte, megdicsérte őket, mintaképpül emlegette a többi előtt és tetvetlenítési eljárás során az ilyen hatást váltott ki a családokból és a körzeti orvost arra indította, hogy javasolja házhelyhez való juttatásukat, amely javaslatát a helyi hatóság figyelembe is vette.

A házhelyjuttatás után ezek az u.n. kiemelt családok rendes kis házat építettek fel, háztájuk tiszta, rendes a munkabíró családtagok munkába elhelyezkedtek, tszcs. tagokká váltak gyermekeik rendszeren látogatják az iskolát. A fertőtlenítésre náluk már nincs szükség nincsen élősdiék nem fordulnak náluk elő. Az orvos véleménye szerint már ismét van olyan jó néhány család aki szintén megérett arra, hogy ebből a környezetből amibe jelenben vannak kiemeljék részükre házhelyet adjanak és támogassák lakóházának a felépítését, [azonban ezt a kérésüket a községi tanács eddig még nem teljesítette]⁵⁴.

Hasonló példát lehet felhozni Eperjeske községből is ahol a cigányság nagy tömege mondhatni a községben lakóknak mintegy kilencven százaléka saját házhelyén lakik, rendes kis házakban amely teljesen tisztának mondható s azonkívül a földosztás során újabb házhelyhez lettek juttatva, sőt több mezőgazdasági ingatlant is kaptak. Meg lehet még említeni Tiszabездé községet is ahol saját házhellyel rendelkeznek, s azon tiszta kis lakóházaik vannak. Az Eperjeske és Tiszabездé községben lakó cigányság a záhonyi vasútépítkezésnél helyezkedett el és nagyrészen állandó munkások. Az említett községekben az írástudatlanság csak szórványosan és csak az idősebb korosztályoknál fordul elő. Iskolai kötelezettségüknek nagy százalékban tesznek eleget.

Az előregedett cigányság koldulással igyekezett magát fenntartani. Miután a megye területén a könyöradomány gyűjtés teljes mértékben meg lett szüntetve, így szükségessé vált a koldulással foglalkozó előregedett cigányok hatósági gondozása ezt igyekszik megoldani állandó segélyezéssel az olyanoknál akik családi körülményeik miatt szociális otthonban el nem helyezhetők, de legtöbbjüket szociális otthonban helyezzük el. Az előregedett cigányság koldulásának megakadályozásánál sokkal nehezebb dolog a munkabíró cigányasszonyok koldulásának a megakadályozása. Ugyanis a munkabíró cigányasszonyok egyrésze kisebb használati tárgyak eladásával cserélésével s elenyésző számban még babonás jóslásokkal, [kártyavetéssel]⁵⁵ foglalkozik. Ezen ürügy alatt keresik fel a hiszékenyebb, járatlanabb falusi lakosokat amikor azt látják, hogy az általuk ajált (sic!) kisebb tárgyak eladására vagy csereüzlet kötésére lehetőség nincsen élelmiszer adományozását kérik s ezzel könyöradomány gyűjtést eszközölnek. A könyöradománygyűjtésnek ezt a formáját csak szívós és igen széleskörű felvilágosító munkával lehetne megakadályozni s ennek a munkának hosszú időn át türelmes folytatásával lehetne véglegesen felszámolni.

A már korábban említett VB. határozat foglalkozott a cigánygyermek állami gondozásba vételével. A cigánygyermek állami gondozásba vétele oly mértékben elszaporodott 1952. év őszén és különösen 1953. év tavaszán, hogy az állami gondozásba vett cigánygyermek száma a megye területén állami gondozásba kerülő gyermekek száma mintegy 50 %-ot tette ki. Az ily hatalmas emelkedésnek igyekeztünk az okát felkutatni. A kutatás során megállapítottuk, hogy nagyon sok esetben a hatóságok jártak el helytelenül,

⁵⁴ Betoldás piros ceruzával.

⁵⁵ Betoldás piros ceruzával.

mert a családnak a megélhetését nem igyekeztek a családfenntartó munkábaállítással vagy a munkavállalásra való rábírással elősegíteni.

De [sok esetben]⁵⁶ a gyermekekkel szembeni szülői felelősségérzet hiánya volt megállapítható. Ugyanis, hogy a gyermekek tartásával és nevelésével járó felelősség alól mentesüljenek továbbá hogy ezáltal saját megélhetésüket könnyebbé tegyék s vándorló életüket folytathassák, igyekeztek a gyermekek nevelését az államra áthárítani. A kivizsgálások tételes megejtése után sorozatosan keliett megszüntetni a cigánygyermekek államigondozásba vételét. A gyámhatóságokon keresztül odahatottunk, hogy minden egyes esetben az államigondozásba vétel kimondása előtt részletes [helyszíni]⁵⁷ vizsgálatot folytattunk le és csak a legszükségesebb és feltétlen indokolt esetben foganatosították a gyámhatóságok az államigondozásba vételt. Ennek eredménye meg is mutatkozott már az 1953. év őszén de különösen 1954. év első felében, amikor az 1954. év első felében államigondozásba vett gyermekek száma az 1950. év hasonló időszakában államigondozásba vett gyermekek számához viszonyítva, mintegy 50 %-al csökkent.

A cigányság egészségügyi ellátásában erős javulás mutatkozik s ez részben annak tudható be, hogy a munkába való elhelyezkedésük által SZTK tagokká váltak s ezt a lehetőséget igénybe veszik, sőt több esetben már az egészségügyi ellátottságukat túl is méretezik, már odáig haladtak, hogy igen gyakori az olyan esetek száma, amikor orvost és gyógyszereszt indokolatlan esetekben is igénybe veszik.

A cigánykérdés megoldása erősen előtérbe kerül, mert azzal már, nemcsak a hatóságok foglalkoznak a cigányság anyagi jólétének emelésével egészségügyi és kulturális ellátottságával, hanem a különböző társadalmi szervek is foglalkoznak a cigányság helyzetével, amelyet azonban a társadalmi szervek részéről még állandóan fokozni kell. Igen sok egyéni kezdeményezés is van a cigánykérdés megoldásával kapcsolatban, amely inkább a községi orvosok, [védőnők]⁵⁸ és pedagógusok részéről nyilvánul meg.

Ennek a kérdésnek a megoldásával foglalkozott a legutóbb megtartott megyei orvosi értekezlet is.⁵⁹ A szociálpolitikai csoportnál ez év áprilisában megtartott komplex hivatal vizsgálat után az Országos Szociálpolitikai Központ jelenben pedig már mint az Egészségügyi Minisztérium egyik Főosztálya állandóan foglalkozik és tanulmányozza a cigánykérdést, hogy megfelelő előkészítés után a Minisztertanács foglalkozhasson a cigányság problémáinak megoldásával.

A komplex vizsgálat megállapította azt is, hogy a cigánykérdéssel való foglalkozás országos jelentőségű. Ezzel a kérdéssel országos viszonylatban is Szabolcs-Szatmármegyei Tanács Végrehajtóbizottsága foglalkozott legelőször. Megyénk területén mintegy 18 ezer embernek a sorsát kell kialakítani és fejlődésének irányát kell megállapítani, de országos viszonylatban több százezer embernek a sorsáról van szó, akiket a társadalom hasznos tagjaivá kell átformálni, így ez a kérdés nem olyan amelyet máról holnapra meg lehetne oldani. A cél előttünk világos s meg kell találni azt a módot és lehetőséget amellyel célunkat hosszas esetleg évtizedre szóló tudatos és türelmes munkával meg kell valósítanunk.

⁵⁶ Betoldás pirossal „tulnyomó részben” helyett.

⁵⁷ Betoldás pirossal ceruzával.

⁵⁸ Pirossal kihúzva.

⁵⁹ Ennek az értekezletnek a jegyzőkönyvét, vagy egyéb iratot, amelyből megismerhetők lennének az ott elhangzottak, még nem sikerült fellelni.

Ennek a céltudatos, nagy körültekintést türelmet és szívósságot igénylő célnak az elérése érdekében az alábbi határozati javaslatot terjesztjük elő.

Határozati javaslat.

A Végrehajtóbizottság

Megállapítja, hogy a megye területén lakó mintegy 18 ezer főt számláló cigányság helyzetébe lényeges javulás állott be. Ez a javulás abból származik, hogy a hatóságok a munkába való önkénytes (sic!) elhelyezkedésen kívül szorgalmazzák a cigányság munkavállalását, gondosabban figyelemmel kísérték a cigánygyermek iskolába járását. A pedagógusok foglalkoztak az írástudatlan felnőtt cigányságnak az írás és olvasás elsajátításával.

A hatóságok nem zárkóztak el az arra érdemes egyes cigányok házhelyjuttatás iránti kérelmük teljesítésétől, sőt egyes helyeken még mezőgazdasági ingatlan juttatásban is részesítették. Egészségügyi vonatkozásban orvosi kezelésben, gyógyszer ellátásban részesültek és állandó egészségügyi ellenőrzés alatt állanak. A különböző védőoltásokba való bekapcsolásuk megtörténik.

Kétségtelen, hogy a cigánykérdés rendezése terén jelentős eredmények mutatkoznak. Helytelen volt azonban az, hogy a helyi hatóságok részben elmulasztották, részben kevés gondot fordítottak arra, hogy a munkába elhelyezett cigányok munkahelyüket önkényesen elhagyva, odahaza tartózkodnak és munkába állásukat, vagy munkahelyükre való visszatérésüket nem szorgalmazták.

Helytelen volt az, hogy a cigány tömörülések létrehozásánál az előálló nehézségektől az egyes szervek visszariadtak és nem keresték meg azt a módot amellyel a nehézséget ki lehetett volna küszöbölni és a további tömörülések megszervezését a tapasztalt hibák kijavítása mellett tovább lehetett volna fejleszteni.

Helytelen a helyi hatóságoknak az az álláspontja, hogy az arra érdemes egyes cigánycsaládoknak a házhelyhez való juttatásától teljes mértékben elzárkóznak.

1./ Utasítja a Végrehajtóbizottság a járási, városi és községi tanács végrehajtóbizottságait, hogy minden rendelkezésre álló eszközökkel igyekezzenek a cigánytelepek túlszűfoltóságának a megszüntetését. Ennek érdekében igyekezzenek az arra érdemes cigánycsaládok részére a házhely rendezés során megfelelő házhelyet juttatni, s a lehetőségeknek megfelelően segítsék elő, hogy azon megfelelő lakóházat építhessenek fel.

2./ Utasítja a járási városi községi tanácsok végrehajtóbizottságait, hogy állandóan szorgalmazzák a munkabíró cigányoknak a mezőgazdasági munkába való elhelyezkedését és az elhelyezkedések után kísérik állandó figyelemmel a munkahelyen való megmaradásukat. Megfelelő felvilágosító munkával hassanak oda, hogy a mezőgazdaságban az egyes munkacsoportokba nem tömeges, hanem szétszórta kerüljenek be, mert a többi munkások munkavégzése jó nevelő hatást vált ki a munkacsoportba bekerült cigánymunkásból.

3./ Utasítja a Megyei Tanács VB. Oktatási osztályát, hogy a felnőtt cigányság között még mindig jelentős számban található írástudatlanság végleges felszámolása érdeké-

ben a pedagógusok által szerveztessen a téli hónapokban esti iskolákat és hasson oda, hogy a lemorzsolódás mentesen fejeződjön be.

4./ Utasítja a Megyei Tanács VB. Munkaerőgazdálkodási osztályát, hogy állandóan szorgalmazza a munkabíró cigányságnak munkába való állítását és ezt a községi tanács vb-ain keresztül állandóan szorgalmazza és kísértesse figyelemmel.

5./ Utasítja a Végrehajtóbizottság a Megyei Tanács VB. Egészségügyi osztályát, hogy a cigánykérdéssel kapcsolatosan a társosztályok bevonásával tartson megbeszélést s ezen értekezlet után dolgozzon ki javaslatot a cigánykérdés megoldásának előbbrevitele érdekében.

6./ Utasítja a járási városi községi tanácsok végrehajtóbizottságait, hogy a helyi tömegszervezetekkel ismertessék a helyi cigánykérdés megoldásával kapcsolatos kérdéseket és kérjék fel a tömegszervezeteket a helyi hatóságoknak való segítségadásra.

7./ Utasítja a helyi hatóságokat, hogy az iparendelő nélküli házalással járó kereskedés megszüntetése érdekében mindent kövessenek el, amely az utóbbi időben igen jelentős mértékben kezd elszaporodni.

8./ Utasítja a Végrehajtóbizottság a Megyei Tanács Egészségügyi osztályát, hogy hívja fel a körzeti orvosok, valamint a szociális-vezető előadókat, hogy a cigányság sorsát és életkörülményeiket állandóan kísérik figyelemmel, gyűjtsék össze erre vonatkozó tapasztalataikat, azokat a cigány családokat, akik a munkábaállásnál, lakásuk tisztántartásában jó eredményeket mutatnak fel a többi cigányok közül emeljék ki megkülönböztetett bánásmódban kezeljék őket, nyilvános dicséretben részesítsék és a többiek előtt mintaként említsék meg.

XXIII. 23. b. 2. doboz.

9.

1955. január 15. Gáva.

Feljegyzés a telekosztás ügyében Gáván tartott kisgyűlésről.

Feljegyzés

1955 év január hó 15 napján tartott kisgyűlésről.

Pintér Boldizsár: Javaslatom az, hogy itt egy igazi egészségtelen sárfészekbe veszünk részt, úgy olyan emberek vagyunk mint a Bujon lakó elvtársak és kérjük, hogy a gávai Tanács a Buji Tanácstól vegyen példát, és ugyan úgy járuljon a Gávai Tanács segítségül a Petőfi Telephez.

Vadász László: Pintér elvtárs hozzászólásához javaslatom az, hogy vannak kiosztott házhelyek, mi nincstelenek nem bírjuk megvenni, így kérjük, itt a kenderföldön kapjuk meg, mivel építkezéshez megvan az anyag is és aki az nem épít, csak termelésre használja, addig amíg vevő akad reá. Mi is dolgozó emberek vagyunk és mi semmi más segítséget nem kérünk.

Ifj. Balázs János: Ostrom után mi lettünk volna jogosak a földhözjuttatáshoz és voltak olyan emberek kik most is elnyomás alá tettek mivel mi vagyunk az igazi proletáriátus és a szocializmust szívügyünknek tartjuk. Várjuk a pártfogást a Gávai Tanácstól és Pártunk és Kormányunktól azt, hogy egészség megvédése szempontjából, legyünk földhöz jut-tatottak. Mivel mi elnyomott barnabőrű népség szennyenek tekintenek és a Szovjetunió felszabadításának köszönjük a boldog szabadságunkat melyre szükség esetén ha kell, nemcsak munkánkkal védjük meg a békét, hanem fegyverünkkel is. Nemcsak a házhelyért, hanem a boldog szabad békéért.

Bakas Dezső: Balázs János elvtárs hozzászólásához annyi a javaslatom, a Petőfi telep olvadjon be a falu népéhez és nem telepítésre van szükségünk, hanem kérésünk tetteben legyen valósítva. Javaslatunk a Kenderföldön lévő házhelyek.

Mi a Petőfi telep lakói ígéretet teszünk, hogy úgy a sport vonalon, mint mezőgazdaságnál és Pártnál kultúr és népnevelő munkát elfogadjuk, társadalmi munkába, mivel ez ideig is végeztünk úgy a termelősövetkezethél, mint a Pártnál segítségül !eszünk az itthonmaradottak az adott helyezettünkéből fog függni mivel ipari termelő munkát és gyárban termelőmunkát végeztünk többnyire.

A Petőfi telepen lévő 60 éven felüli kereső és munkaképtelenek kérése az, hogy a gyógyszerár és gyógykezelés szegényalapon történjen, mivel nincstelenek vagyunk. Kérjük a Gávai VB.-tól, a szocialista segélyben részesülésünket, mivel országos viszonylatban megadják.

Várva várjuk

15 nap eltelte után a megadott választ
a Petőfi telep

Raduly Gyula
Tanácstag

Gáva 1955. január hó 17-én tartott kisgyűlésről.

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

10.

1955. január 28. Nyíregyháza.

A megyei főorvos jelentése a Megyei Tanács VB-hez a megyében élő cigányokról.

Szabolcs-Szatmár megyei Tanács VB. Egészségügyi Osztálya.

05-2/1955. Tük.

Titkos!

J e l e n t é s

A Megyei Tanács Végrehajtóbizottságához a cigányság szociális, egészségügyi és kulturális helyzetének megjavításáról.

A rendelkezésre álló adatok a cigányság eredetére vonatkozóan azt bizonyítják, hogy valamilyen keleti faj, valószínűleg Indus, vagy Egyiptomi, s feltehetően valami nagy politikai, társadalmi megmozdulás szórhatta őket széjjel a világon, mert az bizonyos, hogy bár különböző körülmények között, de az egész világon meg lehet őket találni.

A cigányság letelepítésével és munkára való szorításával – bár eredménytelenül – de évszázadokkal ezelőtt is foglalkoztak. Mária Terézia a kóbor cigányokat állandó lakhelyre akarta szorítani és le akarta telepíteni. 1768-ban a munkácsi cigányok is elhelyezést nyertek. 1775-ben pedig el lett rendelve, hogy a tömegesen lakó cigányokat széjjel kell oszlatni. Ebben az időben a cigányok 51 krajcár fejadóval voltak megadóztatva. Miután tiltakoztak a fejadó ellen, kunyhópénz fizetésére kötelezték őket, majd II. József idejében telkeken nyertek elhelyezést. Miután telkeket kaptak 1871. évben⁶⁰ eszközlött összeírás alkalmával már nem lettek cigányokként számbavéve, mert „földműveléssel és iparral foglalkoztak”, de ez a foglalkozás csak rövid ideig tartott, mert az adott telkeket elhagyták és visszatértek régi életmódjukhoz.

A későbbi időben⁶¹ találunk feljegyzést arra vonatkozóan is, hogy Bethlen Gábor a XVII. század elején Munkácson „Cigány Hegedüs Györgynek” birtokot adományozott. Thököli Imre és Zrínyi Ilona pedig 1682 évben a munkácsi uradalmat összeíratta és az uradalom létszámába a cigányok is fel lettek jegyezve. II. Rákóczi Ferenc seregében állandóan tartózkodtak szervezett zenekarok. A cigányság – a feljegyzés szerint – ebben az időben is zenéléssel, téglá és vályogvetéssel, továbbá kovács munkával foglalkoztak.

A Magyar Történelmi Társulat „Századok” Közlönyének az 1894. évfolyamának 826 oldalán található feljegyzés szerint a XIV. században Cigány nevű nemes és birtokos család létezett s e birtokos család birtokper ügyében 1873-ban⁶² Imre Nádor rendeletileg intézkedett. A fent elmondottakból arra lehet következtetni, hogy a cigányság már a XII. században letelepedhetett Magyarországon területén.

⁶⁰ Tévesztés. Helyesen 1781.

⁶¹ A kronológiai zavar ebben a jelentésben is megmaradt.

⁶² Tévesztés. Helyesen 1473.

A cigányok letelepítésével és munkára való szorításával, kedvtelésből földbirtokosok is foglalkoztak, így József főherceg Alcsút községben lévő birtokán igyekezett a cigányságot letelepíteni mindenféle kedvezményeket biztosított részükre, lakást adott, s végeredményben a cigányság állandó lakhelyöket megunták és újból visszatértek kóbor életükhöz.

A cigányságnál két fajtát különböztethetünk meg. Az egyik fajta az, amely saját nyelvét beszéli, egyénisége teljesen keleti, tunyább, nem agresszív, és csak egymás között házasodik. Fizikai munkát nem szereti inkább kupeckodással foglalkozik.

A másik fajtája a cigányságnak a kevertvérűek. Ez a fajta már nem él olyan elzárkózott életet, fizikai munkát is vállal, de ebből is a könnyebb természetűt igyekszik végezni.

A cigányságnak ez a fajtája jobban szereti a tisztaságot, többet érintkezik a falu lakosságával, igényesebb, igényeinek kielégítésére igyekszik munkát vállalni. Természete lobbanékony, verekedős és az iszákosságra is nagy hajlammal bír.

A cigánykérdés rendezésére a felszabadulás előtt semmiféle hatósági intézkedés nem történt. Minden községben csak akkor vettek tudomást a cigányságról, ha valamelyes ingyenes munkát kellett a község részére végezni. Sőt maga a társadalom a sajátos magatartásával kényszerítette arra, hogy tunyaságban éljen, s létfenntartásához szükséges dolgokat lopással szerezze meg.

A cigányságban ez a kezelési mód, méginkább mélyítette az alásóbbrendű tudatot, s a munkavállalástól nem csak a tunyaság tartotta vissza, hanem az is, hogy bele lett nevelve az a tudat, hogy más munkára nem alkalmas, mint emésztőgödör tisztítás, vályogvetés, vagy sármunka végzésére.

A felszabadulás után a cigányság szociális, egészségügyi, kulturális helyzetének megjavítását célzó hatósági intézkedéseknek egész sorozata indult be. Már e hatósági intézkedések megkezdődtek a földosztás során, amikor több községben az arra érdemes cigányok közül többen házhelyhez, sőt két-három hold szántóföldhöz is lettek juttatva. Így pl. Eperjeske községben több cigánycsalád részére lett szántóföld juttatva. Már a házhely osztás során is arra törekedtek, hogy a cigányságot ne szorítsák ki a falu végére, illetve a házhelyek végére, hanem a többi házhelyek között szórványosan nyertek elhelyezést. A Záhony környéki cigányság mondhatni teljes mértékben bekapcsolódott a záhonyi állomás építkezésénél folyó munkába, s miután keresethez jutottak igényük növekedett, ennek megfelelően igyekeztek maguknak rendes kis házacskákat felépíteni. Ez észlelhető a Záhony község környékén lakó összes cigányságnál.

Tapasztalható az, hogy a cigányság inkább az ipari munka felé igyekezett orientálódni és igyekeztek a mezőgazdasági munkától elszakadni. Ebből is csak arra lehet következtetni, hogy természetüknél fogva is a fizikailag könnyebb munkát jelentő iparban igyekeztek elhelyezkedni.

A Végrehajtóbizottság 1951. február 14-én és június hó 6-án tartott ülésében foglalkozott a cigánykérdés rendezésével. A Végrehajtóbizottság határozatában utasítást adott a cigánysággal kapcsolatos egyes adatok felmérésére. A felmérés után megállapítást nyert, hogy a megye területén összesen 17.721 cigány él. Ha az időközben beállott természetes szaporodás, halálozást figyelembe vesszük, úgy a cigányság lélekszáma kb. 18.000-re

tehető. Hozzávetőleges felmérés szerint a munkabíró cigányoknak a száma 9.360 fő. A jelenleg munkában állott személyek száma kb. 8.210 fő. Ugyanis a helyszínen szerzett tapasztalatok szerint a munkabíró cigányság mintegy 85 %-a munkába állott. A munkábaállottak jelentős részét az iparvidék vette fel, de a mezőgazdasági munkába való bekapcsolódásuk is folyamatosan halad és pedig az államigazdaságok és tszcs-k felé. Jelentős számú cigányság foglalkozott az elmúlt nyár folyamán a magánépítkezésekhez szükséges vályogvetéssel is.

A Végrehajtóbizottság 1951. február 14-i ülésében hozott határozatával kimondta, hogy a cigányok foglalkoztatására tömörüléseket kell létrehozni. Kísérletképpen Tiszalök tégláégetésre 1952-évben Tiszalök községben a csengeri járás területén 9 helységben vályogvető tömörülés, Nyíregyházán a Háziipari Szövetkezetenél 10 fős teknővájó tömörülés, Tiszadada községben pedig kosárfonó részleg működött.

A tiszalöki szénporos tégláégető tömörülés nem járt kellő eredménnyel, mert egyrészt a munka elvégzése során felmerült különböző igényeiket, mint pl. rádióbeszerelés, közöskonyha felállítása, munkabér előlegek folyósítása, nem lehetett teljesíteni. A munkájukat hanyagul végezték el, a kitermelt szénporos téglá 40-50 %-ban hasznavehetetlen volt. Így ez a tömörülés nem bizonyult életképesnek.

A csengeri járás területén 1954. évben 9 önkénytes vályogvető tömörülés működött. Ugyancsak kielégítően működik Nyíregyházán a Háziipari Szövetkezet 10 fős teknővájó részlege is.

Mátészalka községben 1952 évben háromhetes háziipari tanfolyamot szerveztünk, amelyen a résztvevők a kosárfonás, a csuhé és gyékényfonást sajátították volna el. A beindított tanfolyam eredményesen működött mindaddig, amíg annak fenntartásához megfelelő hitelösszeg állott rendelkezésünkre. Amikor a tanfolyam továbbfolytatásához a hallgatóknak némi anyagi hozzájárulást kellett volna adni, teljes mértékben lemorzsolódott, de a lemorzsolódást elősegítette az is, hogy az iparvidéken nagyobb kereseti lehetőséget tudtak maguknak biztosítani.

A írástudatlanság felszámolása érdekében 1952. évben az oktatásügyi minsiztérium két oktatót bocsájtott rendelkezésünkre. A két oktatót felkértük arra, hogy Kántorjánosiban, Hodászon, Paposon, Tarpán és Aranyosapátiban szervezzék meg az oktatást. Az oktatás nem hozta meg a várt eredményt. Az eredménytelenségnek nagyrészt az volt az oka, hogy ezek nem szakképzett oktatók voltak, képesítésük csak az alapismeretekre terjedt ki, az oktatást kellőmódon lefolytatni nem tudták és az összetoborzott analfabétákat sem tudták összefogni. Tevékenységük inkább arra irányult, hogy a saját anyagi hasznukat biztosítsák.

Az Oktatási osztály a fentiekben okulva áttért az analfabéták esti oktatására. A megye területén 1950 óta mintegy 200 felnőtt cigány vett részt a megszervezett esti oktatásokon, akik azt eredményesen el is végezték. Az iskolaköteles cigánygyermek száma a megye területén kb. 3000 főre tehető. Ezeknek mintegy 10 %-a az, aki az iskolát rendszeresen látogatja. Hodász, Ökörítőfülpös, Eperjeske és még egy néhány községben a cigánygyermek elég rendszeresen látogatják az iskolát.

Tiszavasvári községben is magas létszámot tesz ki az iskolaköteles cigánygyermek létszáma. A pedagógusok 1950. évben a cigánygyermek részére külön osztályt hoztak létre. A cigánygyermek iskolalátogatásának egyik akadályként jelentkezik a ruhátlanúság. Hogy ezt az akadályt is leküzdjék, különböző rendezvények jövedelméből igyekeztek a gyermekeket ruhával ellátni. Ez a felruházás, azonban csak egy-két napig tartott, mert a gyermekek részére adott ruhákat a szülők eladták, vagy más célra használták fel, s a gyermekek újból ruhátlanokká váltak. Az eredménytelen fáradozás következtében a külön osztályt megszüntették, de annak megtartását az Oktatásügyi Minisztérium sem engedélyezte.

A cigányság, mint a múlt társadalom kivetettjei, a faluvégeken, má célra nem használható földterületeken, gödrökben lettek elhelyezve, ahol legtöbb esetben földbevájt, vagy a föld felett sárkunyhót építettek maguknak, amelynek belterülete 6-8 m² területű volt. A felszabadulás után igen sok cigány család nyert elhelyezést elhagyott lakásokban. Sokan a földosztás során házhelyhez lettek juttatva, s igyekeztek kisebbszerű, de már a régi kunyhókból nagyobb boltvilágú lakóházat építeni, azonban még sok azoknak a cigányoknak a száma, akik teljesen összezsúfoltan élnek, mint pl. Ópályi, Jánk, Gulács, de még igen sok községben. Sok esetben 3-4 család húzódik meg egy kunyhóban.

A fenti rossz példákkal szemben, azonban jó példákat is hozhatunk fel pl. Ökörítőfűlpös községben, ahol a házhelyrendezés során több cigánycsalád lett házhelyhez juttatva. A juttatott házhelyeken rendes lakóházakat építettek, s a lakásuk tisztántartásánál szép eredményeket értek el, amelyet nagymértékben elősegített Dr. Kiss Imre körzeti orvos működésével, aki a különböző fertőtlenítési eljárások során megkülönböztető elbánásban részesítette.

Hasonló példát lehet felhozni Eprjeske községből is, ahol a cigányság nagy tömege saját házában lakik, amely teljesen tiszta.

Az iparimunkába igyekeznek elhelyezkedni a cigányasszonyok is, ezek közül különösen azok, akik fiatal, léha, házasságonkívüli életközösségben élnek. A munkábalvó elhelyezésük következményeképpen jelentkezett az, hogy igen sok gyermeket adtak, illetve kértek államigondozásba venni. A megye területén államigondozásba kerülő gyermekek számának mintegy 40-50 %-át a cigánygyermek tették ki. Az államigondozásba való vételre irányuló kérelmek beadásánál indítóokul szolgált az, hogy saját megélhetésüket nívósabbá tegyék és megszabaduljanak szülői kötelezettségüktől. Beható vizsgálatok során ezt a folyamatot további fejlődésében sikerült megakadályozni, sőt visszafejleszteni olymértékben, hogy az 1954. év első felében államigondozásba vett gyermekek száma az 1950. év hasonló időszakához viszonyítva, mintegy 50 %-kal csökkent.

A cigányság egészségügyi ellátásában erős javulás mutatkozik. Ez részben annak tudható be, hogy a munkába való elhelyezésük által SzTK. tagokká váltak, s ezt a lehetőséget igénybe is veszik, sőt több esetben már az egészségügyi ellátottságukat túl is méretezik /pl. Mérk-Vallaj/ már odáig haladtak, hogy igen gyakori az olyan esetek száma, amikor az orvost és gyógyszert indokolatlan esetben is igénybe veszik. A községek pedig közgyógyoszer ellátásra felveszik azokat a cigányokat, akik munkát vállalni nem tudnak és nincsen aki gondoskodjon róluk.

A cigányság egészségügyi és kulturális életviszonyainak megjavítása erősen előtérbe kell, hogy kerüljön a jövőben, méginkább már azért is, mert nemcsak a hatóságok foglalkoznak a cigányság jelenlegi helyzetének megjavításával, hanem sok az egyéni kezdeményezés is, amely inkább a községi orvosok és a pedagógusok részéről nyilvánul meg. A cigányság helyzetének megjavításával foglalkozott a legutóbb megtartott megyei orvosi értekezlet, felhívta valamennyi körorvos figyelmét, hogy a hatóságuk területén lévő cigányok életviszonyainak megjavítását a községi tanácsokkal karöltve állandóan szorgalmazzák és segítsék elő. A szociálpolitikai csoportnál 1954. április havában megtartott komplex hivatalvizsgálat után az O.Sz.K. jelenben pedig már, mint az Egészségügyi Minisztérium Szociálpolitikai Főosztálya állandóan foglalkozik és tanulmányozza a cigányok jelenlegi körülményeit, hogy megfelelő előkészítés után a Minisztertanács is foglalkozhasson a cigányság problémáinak megoldásával. A komplex vizsgálat megállapította azt is, hogy a cigánykérdéssel való foglalkozás országos jellegű. Ezzel a kérdéssel országos viszonylatban is Szabolcs-Szatmár m. tanács VB. foglalkozott legelőször ülésén. Felismerte, hogy megyénk területén mintegy 18.000 embernek a sorsát kell kialakítani és fejlődésének irányát kell megállapítani, de országos viszonylatban több százezer embernek a sorsáról van szó, akiket a társadalom hasznos tagjaivá kell átformálni. A cél előttünk világos s meg kell találni azt a módot és lehetőséget, amellyel célunkat hosszas, esetleg évtizedre szóló tudatos és türelmes munkával meg kell valósítani.

Ennek a céltudatos nagy körültekintést, türelmet és szívósságot igénylő célnak az elérése érdekében az alábbi határozati javaslatot terjesszük elő:

H a t á r o z a t i j a v a s l a t :

A Végrehajtóbizottság

megállapítja, hogy a megye területén lakó mintegy 18.000 főt számláló cigányság helyzetében lényeges javulás állott be, miután a hatóságok nem zárkóztak el az arra érdemes egyes cigányok házhelyjuttatás iránti kérelme teljesítésétől, a munkába való önkéntes elhelyezkedésük elősegítésétől. Egészségügyi vonatkozásban orvosi kezelésben, gyógyszerellátásban részesülnek és állandó egészségügyi ellenőrzés alatt állanak. A különböző védőoltásokba való bekapcsolódásuk megtörténik. A pedagógusok sokat foglalkoztak hol eredményesen, hol anélkül a cigánygyermek beiskolázásával és az írástudatlan felnőtt cigányságnak az írás és olvasás elsajátításával.

Helytelen volt az, hogy a helyi hatóságok részben elmulasztották, részben kevés gondot fordítottak arra, hogy a munkába elhelyezkedett cigányok munkahelyüket önkényesen elhagyva odahaza tartózkodnak és munkábaállításukat, vagy munkahelyükre való visszatérésüket nem szorgalmazták. Helytelen volt az is, hogy a cigány tömörülések létrehozásánál az előálló nehézségektől az egyes szervek visszariadtak és nem keresték meg azt a módot, amellyel a nehézségeket ki lehetett volna küszöbölni és a további tömörülések megszervezését a tapasztalt hibák kijavítása mellett tovább nem fejlesztették. Helytelen a helyi hatóságoknak az az álláspontja, hogy az arra érdemes egy-egy cigánycsaládnak a házhelyhez való juttatásától teljes mértékben elzárkóznak.

Megállapítja a Végrehajtóbizottság, hogy a cigányság szociális, egészségügyi és kulturális helyzetének megjavítását elsősorban munkábaállítás, lakásviszonyainak rendezése

és az iskolakötelesek beiskolázásaival, valamint a felnőttkorúak alapismereti tudásuknak szélesítésével lehet eredményesen elősegíteni. Így

1./ utasítja a VB. a járási /városi/ és községi tanács VB-ait, hogy minden rendelkezésre álló eszközzel igyekezzenek a sokhelyen még meglévő összezsúfolt cigánytelepeket megszüntetni és 400 ölnyi házhelyek juttatásával őket rendes házhelyhez juttatni és a lehetőséghez mérten megfelelően segítsék elő, hogy azon rendes kis lakóházat építhessenek fel, mert a helyi szervek segítségével nélkül a putrilakásokkal járó egészségügyi, erkölcsi, stb. hátrányok megszüntetése nem várható.

Határidő: Május 31.

Felelős: Járási /Városi/ vb. eln.

2./ utasítja a járási /városi/ és községi tanácsok VB-ait, kísérik állandó figyelemmel a cigánytelepek lakóit, akik állandó rendszeres munkájuk, rendszeretük stb. következtében megérették arra, hogy a régi tanyából kiemeljék s a kívánt feltételek elérése után jogot nyerjenek a kiemelésre s a máshelyen való elhelyezésük megtörténjen. A kiemelés állandó felszínen való tartásával biztosítsák azt, hogy a jelenlegi faluvégi cigány táborok fokozatosan szűnjenek meg.

Határidő: folyamatos.

Felelős: Járási /városi/ vb. eln.

3./ utasítja a járási /városi/ és községi tanácsok VB-ait, hogy állandóan szorgalmazzák a munkabíró cigányoknak a mezőgazdasági munkába való elhelyezkedését és az elhelyezkedések után kísérik állandó figyelemmel munkahelyen való megmaradásukat, hisz ismeretes a fellendült mezőgazdaságunkban mutatkozó munkaerő hiány. Megfelelő felvilágosító munkával hassanak oda, hogy a mezőgazdaságban az egyes munkacsoportokban ne tömegesen, hanem szétszórtan kerüljenek be, mert a többi munkások munkavégzése jó nevelőhatást vált ki a munkacsoportba bekerült cigányságból.

Határidő: folyamatos.

Felelős: Járási /városi/ vb. eln.

4./ utasítja a megyei tanács VB. Oktatási osztályát, hogy a felnőtt cigányság között még mindig jelentős számban található írástudatlanság végleges felszámolása érdekében a pedagógusok által szerveztessen a téli hónapokban esti iskolát és hasson oda, hogy az lemorzsolódás mentesen fejeződjön be.

Határidő: február 20.

Felelős: Oktatási o.v.

5./ utasítja a Megyei Tanács VB. a Munkaerőgazdálkodási osztályát, hogy állandóan szorgalmazzák a munkabíró cigányságnak munkábaállítását, ennek végrehajtását a községi tanácsoknál ellenőrizze.

Határidő: azonnal.

Felelős: Munkaerőgazd. o.v.

6./ utasítja a megyei tanács VB. Egészségügyi osztályát, hogy a cigányság szociális, egészségügyi és kulturális helyzetének megjavításával kapcsolatosan a társosztályok bevonásával, valamint a cigányok helyzetének tanulmányozásával eddig is foglalkozó or-

vosok, védőnők, pedagógusokkal dolgozzon ki javaslatot a cigánykérdés megoldásának előbbrevitele érdekében.

Határidő: Április 20.

Felelős: Egészségügyi o.v.

7./ utasítja a megyei Tanács VB. Egészségügyi osztályát, hívja fel a körzeti orvosok, valamint a szociális vezető előadókat, hogy a cigányság életkörülményeit állandóan kísérik figyelemmel, gyűjtsék össze erre vonatkozó tapasztalataikat, azokat a családokat, akik arra érdemesek, hozzák javaslatba a községi tanácsok vb-ainak házhelyhez való juttatásra.

Határidő: április 1.

Felelős: Egészségügyi o.v.

8./ utasítja a megyei tanács VB. Oktatási Osztályát, tegyen előterjesztést az O.M. felé, hogy az osztályra nézve túlkoros cigánytanulók részére rövidített szorgalmi idővel, ahol ezek száma magas, külön osztály nyitását engedélyezze. Hasonlóan tegyen előterjesztést az O.M. felé, hogy a 12 éven felüli iskolaköteles cigánygyermek részére tekintve, hogy ezt erkölcsi okok indokolják engedélyezzék a felnőttek részére szokásos oktatási formát.

Határidő: február 20.

Felelős: Oktatási oszt. vez.

9./ utasítja a helyi hatóságokat, hogy az iparendély nélküli házalással járó kereskedés megszüntetése érdekében mindent kövessenek el s ne engedélyezzék egy-két napi tartózkodásra sem más községből jövő cigányok kisebb tárgyainak eladását, mely az utóbbi időben jelentős mértékben elszaporodott.

Határidő: folyamatos.

Felelős: Járási /városi/ vb. eln.

10./ utasítja az Egészségügyi osztályt keresse meg a megyei MNDSZ, DISz, Vöröskereszt, MSzHSz, MSzT tömegszervezetek vezetőit, hogy a helyi tömegszervezeteikkel ismertessék a cigányok helyzetének megjavításával kapcsolatos teendőket és hívják fel figyelmüket a helyi hatóságoknak való segítségadásra.

Határidő: március 1.

Felelős: Egészségügyi o.v.

11./ a Végrehajtóbizottság előterjesztést tesz a VKG. Minisztériumhoz, hogy a cigány-családok házhelyhez juttatása érdekében úgy a házhely árának megállapításánál, annak kifizetésénél, valamint a lakóház építkezésénél kedvezményt állapítson meg és engedélyezze, hogy ezáltal is a cigányságnak a helyzete a végleges megoldás felé közelebb jusson.

Határidő: április 1.

Felelős: Megyei VB. Elnöke.

Nyíregyháza, 1955. január 28.

Dr. Moskovits Károly sk.
megyei főorvos

SZSZBML. XXIII. 2.

11.

1955. február 8. Nyíregyháza.

A Megyei Tanács VB. ülésén a tárgysorozat 3. pontja a „Cigányok helyzete”. Részlet az ülés jegyzőkönyvéből.

Tárgy: /3. tsp./ Cigányok helyzete.

Előadó: Gáll (sic!) Ibolya.

Külön meghívottak:

Megjelentek:

Kádár Róbertné, Bajácz Péter /Egészségügyi M/, Dr. Jesztrebényi Ernő /Járványügyi állomás/, Dr. Gerlei Ferenc /Eü. áb. Elnök/, Rézműves Gyula /cigányvajda/, Dr. Ésik Károly /Kántorjánosi/, Dr. Kiss E. Imre /Ökörítőfülpös/, Kuhár András /Ipari o.v./

Gáll Ibolya a beszámolóját kiegészíti azzal, hogy helyesnek tartaná, ha egy üstfoltozó, vagy ehhez hasonló szövetkezetet létesítenénk, ahol a cigányság képviselve lenne.

Kéri, hogy az ipari osztály a Könnyűipari Minisztériumon Keresztül az anyagi fedezetet biztosítsa a szövetkezet létrehozásához.

Dr. JESZTREBÉNYI ERNŐ: /Járványügyi állomás/ Rámutat a jelentésben szereplő hibás adatra, ugyanis az iskola köteles cigánygyermek száma 2.300-nak tehető megyénkben.

Gulyás Emilné, Bányai Tibor, Nemes Imre, Antal Pál, Dr. Jesztrebényi Ernő, Orosz Mihály, Kuhár András, Rézműves Gyula, Vizi Péter, Dr. Molnár Jenő kérdéseket intéznek a napirenddel kapcsolatban az előadóhoz.

Gáll Ibolya válaszol a hozzá intézett kérdésekre.

Dr. Molnár Jenő az előterjesztés felett a vitát megnyitja.

Dr. IVANCSIK MIKLÓS: /Ügyészség/ Előadja, hogy a cigányok által elkövetett bűncselekmények száma – a mátészalkai járásra vonatkozóan tud képet adni erről – nagyobb, mint a lakosság részéről elkövetett bűncselekményeké. Ebben a járásban különösen sok a kóbor cigány.

ANTAL PÁL /VB. tag/ Előadja, hogy a cigányokra inkább az apróbb lopások elkövetése jellemző.

Súlyosabb hiba, hogy közegészségügyre veszélyes a döglött állatok elhurcolása.

Dr. JESZTREBÉNYI ERNŐ: /Járványügyi állomás/ Előadja, hogy a cigányok között a kiütéses tifusz igen gyakori, azonban az utóbbi időben ezen a téren javulás észlelhető a bevezetett védintézkedések következtében.

GULYÁS EMILNÉ: /VB. eln. h./ A szocialista együttélés terén a cigányoknál is mutatkozik eredmény az utóbbi időben, sikerült a cigányokat az ipari munkába bevonni, azonban még igen nagymérvű a vándorlás.

A cigányok helyzetének megjavításához a tömegszervezetek, a Hazafias Népfront Bizottság, a tanácsok segítése szükséges. Egészségügyi dolgozóinknak is igen nagy feladatuk van, lakáslátogatások, stb.

Az április hónapban tartandó tisztasági hónap alkalmával a cigánytelepek rendbehozására is nagy gondot kell fordítani. Javasolja, hogy a cigánygyerekek között zenei tehetőségkutatást kellene tartani.

ANTAL PÁL: /VB. tag/ Véleménye szerint a cigányok részére nem külön csoportokban kellene házhelyet juttatni, hanem a dolgozók között, mert így fejlődésük jobban elérhető lenne. Megítélése szerint a vándoripar kiadását korlátozni kellene, olyan formában, hogy előzőleg a rendőri szervekkel kellene felvenni a kapcsolatot. A jelentés túlságosan tudományos és történelmi alapon foglalkozik a cigányokkal.

VIZI PÉTER: /VB. tag/ A cigány kérdést országos fontosságú ügynek tartja, egyetért mindazzal, amit Antal elvtárs elmondott és néhány konkrét példát hoz fel arra, hogy pl. még a földosztásnál nem úgy bántak a cigányokkal, ahogyan kellett volna. Számtalan esetben bebizonyosodott, hogy a cigányok – ha jól bántak velük – jó munkások lettek. Javasolja, hogy a tanács elnökök a községekben vállaljanak egy-egy cigánycsaládért védnökséget és azokkal foglalkozzanak. A cigány kérdés megoldása nem megy máról holnapra, hanem hosszú, szívós, felvilágosító munka szükséges ahhoz, hogy ezen a téren komoly eredményt érjünk el.

FÁBIÁN LAJOS: /VB. titkár/ Alapvető fontosságúnak tartja a cigányok munkára nevelését és munkalehetőségeinek biztosítását. Meg van a lehetősége annak, hogy a cigányokat egyre nagyobb számban vonjuk be a termelő munkába – felhasználva a munkában kitűnt cigányok jó példáját. Igen lényeges a lakásviszonyok rendezése a cigányság körében, ehhez feltétlenül szükséges a házhely juttatása. A jelentésben szereplő 400 öles házhellyel szemben elég lenne 300 öl is egy lakóház építéséhez. Véleménye az, hogy a cigánytelepüléseket fel kell oszlatni és a cigányokat a lakosság között szétszórni. Foglalkozik a felnőttek és tankötelesek oktatásával. Az oktatási osztály útján meg kell szervezni a felnőttek oktatását és a tankötelesek beiskolázását a legnagyobb szigorral kell ellenőrizni. Az állami gondozásba vétel csökkentésével kapcsolatban megjegyzi, hogy ezt nem kell pozitív eredménynek elkönyvelnünk, mert ennek káros kihatása lehet, pl. gyermekhalandóság szempontjából, vagy erkölcsi szempontból. A koldulást, házalást meg kell szüntetni, a munkaképtelen koldulókat szociális otthonba elhelyezni. Helyes a javaslatnak az a része, hogy a közös településeket állandó ellenőrzés alatt kell tartani, egészségügyi és rendészeti szempontból is. Javasolja a határozati javaslatok átcsoportosítását, átdolgozását.

NEMES IMRE: /VB. tag/ Előadja, hogy a Végrehajtóbizottság az elmúlt időkben már javasolta a Szociálpolitikai csoportnak, hogy megyénkbe hívja meg az ország egyéb területeiről a kiváló cigány dolgozókat és azok számoljanak be arról, hogy életkörülményeik az utóbbi időben hogyan javultak meg.

Javasolja, hogy a járási vb-ok is tárgyalják meg üléseiken a cigányság helyzetét és azt, hogy mit kívánnak tenni a problémák megoldása érdekében. Foglalkozni kell ezzel a problémával állandóbizottsági üléseken is.

RÉZMŰVES GYULA: /Cigányvajda/⁶³ Előadja, hogy a cigányság a felszabadulás óta sem tudott még mindig beolvadni teljesen a magyarságba. Alapvető hibának tartja, hogy

⁶³ Rézműves Gyula kántorjánosi cigány volt, több iratban is felbukkan a neve 1955-1958-ban.

a földosztásnál a cigányok hátrányt szenvedtek. Sokat harcolt a házhely juttatásért is. Véleménye az, hogy a cigányokat még mindig lenézik és még tanácsaink sem részesítik őket bánásmódban, mint a többi embereket. Kántorjánosiban 340 cigány lakik olyan házakban, amelyek nem megfelelőek egészségügyi szempontból. Legnagyobb kívánsága, hogy a házhely juttatás minél előbb megtörténjék.

Az analfabétizmus felszámolása érdekében a megyei Oktatási osztály nem adta meg a kellő segítséget.

A lopások, házalások, stb. megszüntetésében az szükséges, hogy a cigányok is rendelkezzenek egy kis földterülettel és ne legyenek arra utalva, hogy a másét ellopják. Javasolja, hogy minden 3-4 községben, ahol sok cigány él kellene választani egy tanyabizalmit, aki a szomszédos községekben is ellenőrizné a cigányok között a tisztaságot, munkát és arról a megyei tanácsot tájékoztatná.

Dr. KISS E. IMRE: /Ökörítőfűlpös/ Legfontosabbnak tartja, hogy a cigányságot megfelelő telekhelyiséghez juttassuk. Ehhez legalább 400 öl kell, mert valóban szükségük van kertre is. A cigányok szétszórására vonatkozó javaslatot egyenlőre nem tartja helyesnek járványügyi szempontból. Az összezsúfolt cigánytelepeket fel kell számolni és azokat a cigánycsaládokat, amelyek megérdemlik ki kell emelni közülük.

Kéri a megyei VB-t, hogy a járási és községi tanácsok VB-ait hívja fel arra, hogy segítsenek azoknak a cigánycsaládoknak a kiválogatásában, akik már megérették arra, hogy a cigánytelepekről kitelepítsék.

KÁDÁR RÓBERTNÉ: /Eü. Minisztérium/ Örömet fejezi ki afelett, hogy a megyei vb. ilyen komolyan foglalkozik a cigányok helyzetének megoldásával. Véleménye az, hogy ennek a problémának a megoldása azon múlik, hogy a munkábaállításukat mennyire tudjuk megoldani. Helyesnek tartja a cigányok szövetkezeti vonalon való foglalkoztatását. Fontosnak tartja kulturális nevelésüket is.

Dr. MOLNÁR JENŐ: /VB. eln. h./ A hozzászólásokat összefoglalja. Helytelennek tartja, hogy a cigányokat újmagyaroknak, vagy barnabőrűeknek hívják és nem úgy bánnak velük, mint a többi emberekkel. A cigány kérdés megyénkben a legnagyobb probléma. Javasolja, hogy egy bizottságot kell alakítani, amely állandóan ezzel a kérdéssel foglalkozna. Javasolja továbbá, hogy a Végrehajtóbizottságok a házhely akció kérdését tűzzék napirendre. A cigányok széttelepítésével nem ért egyet. Be kell vonni a cigányokat a sportba is. Szerepeltetni kell őket kultúracsoporthoz. A mátészalkai háziipari központtal fel kell venni a kapcsolatot és kérni, hogy biztosítsanak részükre megfelelő foglalkozást. A népművelési osztály foglalkozzék népiegyüttesek létrehozásával, ehhez a vb. külön keretet biztosítson.

A fiatal tehetséges cigánygyerekek részére egy kastélyt kellene berendezni, ahol zeneileg képeznének legalább 50 gyereket.

A határozati javaslatot át kell dolgozni és a következő ülésen a VB-nak be kell mutatni.

Az előterjesztéssel és a hozzászólásokkal kapcsolatban a vb. a következő egyhangú határozatot hozta:

12/1955. VB.

05-2/3/1955. Tük.

Határozat.

A Végrehajtóbizottság

Tárgyalta az egészségügyi osztálynak a cigányság szociális, egészségügyi és kulturális helyzetének megjavítására vonatkozó jelentését.

A jelentést és a javaslatokat – egyes kitételeinek /fajta, stb./ helytelenítés mellett – általában elfogadja.

Szükségesnek tartja, azonban a határozati javaslatokat, valamint az ülésen elhangzott további javaslatok megfelelő összedolgozását.

Utasítja az egészségügyi osztály vezetőjét, a határozati javaslatok megfelelő csoportosításhoz átdolgozására és a VB. ülésen elhangzott vita anyagával való kiegészítésre. Az így átdolgozott határozati javaslatot a Végrehajtóbizottság következő ülésén mutassa be.

Határidő: folyamatos.

Felelős: Egészségügyi osztály vezető.

SZSZBML. XXIII. 2.

12.

1955. február 18. Nyíregyháza.

A megyei főorvos által kidolgozott határozati javaslatok [a február 22-én tartandó VB ülésre].

Határozati javaslat

A Végrehajtóbizottság:

Megállapítja, hogy a megye területén lakó mintegy 18.000 főt számláló cigányság helyzetében lényeges javulás állott be az elmúlt 10 év alatt. Az egyes hatóságok nem zárkóztak el az arra érdemes egyes cigánycsaládok házhelyhez való juttatásától, a munkába való önkényes elhelyezkedésüket elősegítették. Egészségügyi vonatkozásban orvosi kezelésben, gyógyszerellátásban részesültek és részesülnek ma is. Állandó egészségügyi ellenőrzés alatt állanak. A különböző védőoltásokba való bekapcsolódásuk megtörténik. A pedagógusok sokat foglalkoztak, hol eredményesen, hol kisebb eredménnyel a cigánygyermek beiskolázásával és az írástudatlan felnőtt cigányságnak az írás és olvasás elsajátításával.

Helytelen volt azonban az, hogy a helyi hatóságok másrésze még az arra érdemes cigánycsaládokat is a házhelyhez való juttatásból kizárta. Helytelenül járt el sok helyi hatóság akkor, amikor elmulasztotta, vagy kevés gondot fordított arra, hogy a munkába elhelyezkedett cigányok munkahelyüket önkényesen elhagyva odahaza tartózkodnak és munkábaállásukat, vagy munkahelyükre való visszatérésüket nem szorgalmazták.

A cigánytömörülések létrehozásánál hibaként állapítható meg az, hogy az egyes szervek visszariadtak a tömörülések működése közben előálló nehézségektől, nem keresték meg azt a módot, amellyel a nehézségeket ki lehetett volna küszöbölni és a további tömörülések megszervezését a tapasztalt hibák kijavítása mellett tovább nem szorgalmazták.

A Megyei Tanács VB-a már az 1951 évben foglalkozott a cigányság helyzetének megjavításával, erre határozatot is hozott, azonban a hozott határozat sem a járás, sem a községi vb-ok részéről nem lett megfelelően foganatosítva. A járási és községi tanácsok vb-ai ülésükön ezzel a kérdéssel nem foglalkoztak.

A cigányság különös szeretettel foglalkozik és érzékkel bír a zene és a tánc iránt. Az ilyen csoportosulásban szívesen részt vesz és tehetségesen köreműködik. A felszabadulás után alakult is egy táncsoprot Mátészalka községben és igen szép fejlődést ért el. A népművelési osztály azonban elmulasztotta ennek a táncsoprotnak a támogatását és annak már csak egy kis része működik a Földmívesszövetkezet kultúrcsoprotjának keretében. De nem helyezett a Népművelési Osztály kellő gondot a népi-zene fenntartására és továbbfejlesztésére.

Az Oktatási osztálynak sikerült ugyan a megye területén néhány községben nemcsak cigánygyermek beiskoláztatását biztosítani, hanem az iskola látogatását is. A községek nagyrésztében azonban csak a beiskoláztatásig jutott el. Az analfabéták oktatása sem megy kielégítő módon.

Az 1951. és 52 évben a cigányság munkábaállítása terén szép eredményt ért el a Munkaerőgazdálkodási osztály, azonban az utána következő években nem volt tapasztalható az a lendület, amivel ez a munka beindult, sőt inkább sok esetben az volt megállapítható, hogy a cigányság elszerződésével nem foglalkoztak szívesen, miután a munkavállalók egyrésze a munkahelyüket a felvett munkabér előleg visszatérítése és az esetleg kiadott munkaruhák leadása nélkül önkényesen elhagyták.

Megállapítja a végrehajtóbizottság, hogy a cigányság szociális, egészségügyi és kulturális helyzetének megjavítását, elsősorban munkábaállítás, lakásviszonyainak rendezése, az iskolakötelesek beiskoláztatása és iskolalátogatásának biztosítása, valamint a felnőttek alapismereti tudásának szélesítésével lehet eredményesen elősegíteni. Így

1./ Utasítja a VB. a járási, városi tanács vb-ait, hogy a cigányság helyzetét, különösen munkába való állításuk, lakásviszonyaiknak megjavítása, házhelyhez való juttatásuk érdekében vizsgálják meg a törvényes lehetőségeken belül 3-400 ölnyi területet biztosítanak a jelentkezőknek.

Ezzel a kérdéssel a járási és községi vb-ok ülésükben félevenként foglalkozzanak. Keressék meg azt a módot és lehetőséget, amellyel a munkába való helytállással, tisztaság szeretettel, rendes családi életükkel példamutatóan élenjáró családok a cigánytelepekről kiemelve házhelyhez jussanak és azon kis családiház felépítésében, építési anyagban segítséget kapjanak.

Határidő: 1955. április 10.

Felelős: Járási, Városi Tanács VB. Elnöke.

2./ Utasítja a VB. a járási, városi és községi tanács vb-ait, hogy a cigányságnak a munkabavaló elhelyezkedését a legmesszebbmenően segítse elő és a munkahelyen való megmaradásukat biztosítsa.

Szüntessék meg a VB-ok a még egyes helyeken felbukkanó megkülönböztető bánásmódot a cigánysággal szemben. A tanácsi funkcionáriusok keressék fel gyakran lakóhelyükön életkörülményeiknek állandó figyelemmel való kísérése és segítségadás biztosítása végett. Hasonló eljárásra kérjék fel a tömegszervezetek vezetőit is.

Határidő: Folyamatos.

Felelős: Járási, Városi, Községi Tanács VB. Elnöke.

3./ Utasítja a VB. a Megyei Tanács Ipari Osztályvezetőjét, hogy a cigányság munkatömörülésének létrehozásában az Egészségügyi osztályt támogassa és a Könnyűipari Minisztériumon keresztül az ehhez szükséges anyagi feltételeket biztosítsa.

Az Egészségügyi osztály dolgozzon ki tervet a megye területén legalább egy tömörülés létrehozására. Az Ipari osztállyal közösen állítsa össze a szövetkezeti tömörülés működtetéséhez szükséges anyagi eszközöket.

Határidő: 1955. május 15.

Felelős: Ipari és Egészségügyi osztályvezető.

4./ Utasítja a VB. a Népművelési osztályt, hogy a cigányok körében a zene és tánc csoportok szervezésére fektessen nagyobb gondot. A szétforgácsolódott mátészalkai tánc csoportot újra szervezze meg és a hibák kiküszöbölésével újabb kultúrcsoportokat szervezzen.

A népzene felkarolása érdekében végezzen a cigányság között tehetségkutatást. A tehetséges zenészeknek tudásuk fejlesztéséhez biztosítsák az anyagi feltételeket.

Határidő: 1955. augusztus 1.

Felelős: Népművelési oszt. vezető.

5./ Utasítja a VB. a Megyei Oktatási osztályt, hogy a cigánygyermek beiskoláztatásánál ne álljon meg. Erélyesen szorgalmazza az iskola látogatását is.

A cigánygyermek megfelelő ruhával, tanszerrel való ellátása érdekében, ahol erre szükség van a pedagógusokkal szerveztessen rendezvényeket, s azok jövedelmét használják fel erre a célra. A szülői munkaközösség tagjai vállaljanak egy-egy iskolaköteles gyermek család patronálását. A patronálók a szülői munkaközösségi értekezleten számoljanak be tapasztalataikról. Az eredmény fokozása érdekében a tapasztalatokat vitassák meg.

Határidő: 1955. május 1.

Felelős: MT. Oktatási oszt. vezető.

6./ Utasítja a vb. a Megyei Munkaerőgazdálkodási osztályt, hogy a cigányság munkábaállítására terén fokozza tevékenységét. Kísérje állandó figyelemmel a munkába elhelyezett cigányok sorsát. A munkaadókat hívják fel, hogy a munkahelyek átadásánál megkülönböztetés nélkül alkalmazzák a cigányságot.

Hasson oda, hogy az iparitanulók soraiban cigánygyermek is felvételre kerüljenek, mivel közülük igen ügyes, tehetséges szakmunkások kerülhetnek ki a réz, vas és bádogos munka terén.

Határidő: 1955. július 1.

Felelős: Megyei Munkaerőgazdálkodási osztályvezetője.

7./ Utasítja a Megyei Egészségügyi Osztályvezetőjét, hogy a járási és városi egészségügyi csoport, illetve osztályvezetőket a jelen határozat alapján végzett munkájukról számoltassa be.

Határidő: 1955. április 15.

Felelős: Egészségügyi osztály vezetője.

Nyíregyháza, 1955. február hó 18.

Dr. Moskovits Károly
megyei főorvos

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2.doboz.

13.

1955. február 22. Nyíregyháza.

A Megyei Tanács VB ülésén a tárgysorozat 1. pontjában a lejárt határidejű határozatoknál a cigányok helyzetének tárgyalása. Részlet az ülés jegyzőkönyvéből.

Tárgy: /1. tsp./ A VB Elnök beszámolója az előző határozatok végrehajtásáról.

Előadó: Feksz István.

...

15/1955. VB.

05-3/1/1955. Tük.

H a t á r o z a t .

A Végrehajtóbizottság

I.

A VB. Elnökének a lejárt határidejű határozatok végrehajtásáról adott beszámolóját ... elfogadja, továbbá

A 12/1955. VB. számú határozat alapján a Cigányok helyzetéről adott előterjesztést illetően az alábbiak szerint határoz:

II.

Megállapítja, hogy a megye területén élő cigányság életkörülményei lényegesen megváltoztak az elmúlt 10 év alatt.

Megmutatkozott ez a változás egyrészt a házhelyek juttatásán keresztül a lakásviszonyok javulása terén, valamint abban, hogy mind nagyobb számban és eredményesebben kapcsolódnak be a termelő munkába.

Megmutatkozik ez másrészt a közegészségügy és az iskolai oktatás terén is.

A elért eredményekkel szemben hiányosságként állapítható meg, hogy a hatóságok egyes arra érdemes cigánycsaládokat a házhely juttatásból kihagytak. A munkahelyükről önkényesen távozókkal pedig nem foglalkoztak.

A megyei tanács Végrehajtóbizottsága, 1952 évben határozatokat hozott a cigányok helyzetének megjavítása érdekében, azonban a járási és községi tanácsok végrehajtóbizottságai nem kielégítően hajtották végre azokat.

Az analfabéták oktatása nem halad kielégítő módon.

A soraikban található különös zenei és tánctehetségek felkutatásával nem foglalkozik a népművelési osztály.

Megállapítja a Végrehajtóbizottság, hogy a cigányság szociális, egészségügyi és kulturális helyzetének megjavítását elsősorban munkába állításuk, lakásviszonyaiknak rendezése, az iskolakötelesek beiskoláztatása és iskola látogatásának biztosítása, valamint a

felnőtt korúak alapismereti tudásának szélesítésével lehet eredményesen elősegíteni.
 Ezért:

1./ elő kell mozdítani, hogy a cigányság a helyi adottságok figyelembevételével az iparban, mezőgazdaságban, valamint hajlamának megfelelő más munkaterületeken dolgozhasson. Ennek érdekében a Munkaerőgazdálkodási osztály segítse elő a cigányság munkaerő toborzását, az ipari vállalatok és állami gazdaságok felé.

Biztosítsa az ipari osztály a vályogvető, kosárfonó, gyékénykészítő, stb. ipar területén, szövetkezeti tömörülések létrehozását és működtetését.

Azokkal a dolgozókkal, akik munkahelyüket önkényesen elhagyják foglalkozzon a helyi tanács, valamint foglalkozzanak a helyi tömegszervezetek s meg kell győzni arról, hogy munkáját tovább végezze.

Határidő: folyamatos.

Felelős: Járási /városi/ tanács VB. elnöke. Munkaerőgazd. és ipari oszt. vez.

2./ A zúfolt cigánytelepek fokozatos megszüntetése, valamint az egészségügyi, erkölcsi és lakásviszonyok megjavítása érdekében az arra érdemes családok részére – törvényes lehetőségek határain belül – 3-400 öles házhely céljára alkalmas területet kell juttatni.

Azok részére, akik állandó rendszeres munkával, valamint a tisztaság, rendszeret és a tanács terén kitűnnek segítséget kell nyújtani kis családi házak építéséhez.

Határidő: május 30.

Felelős: Járási /városi/ tanács elnöke és VKG. oszt. vez.

3./ A cigány gyermekek iskolai beiratásának, valamint iskola látogatásának megjavítása, s ezzel párhuzamosan a felnőttek között tapasztalható írástudatlanság felszámolása érdekében:

a./ szervezzenek a pedagógusok rendezvényeket – ahol erre szükség van – s használják fel azok jövedelmét a cigánygyermekek megfelelő ruhával és tanszerrel való ellátására.

A szülői munkaközösségek tagjai vállalják el egy-egy olyan család patronálását, ahol iskolaköteles gyerek van. A patronálók a szülői munkaközösségi értekezleten számoljanak be tapasztalataikról.

Határidő: május 1.

Felelős: Járási /városi/ vb. Elnöke.

b./ Biztosítani kell az írástudatlanok részére analfabéta tanfolyamok szervezését. Tegyen előterjesztést az Oktatási Osztály arra, hogy a túlkoros cigánytanulók részére rövidített szorgalmi idővel külön osztály nyitását engedélyezze az Oktatásügyi Minisztérium.

Határidő: Április 1.

Felelős: Járási /városi/ vb. Elnöke.

c./ Új zene és táncsoportokat kel szervezni a cigányok körében. A szétforgácsolódott mátészalkai táncsoportot újra meg kell szervezni. Biztosítani kell a tehetséges zenészek tudásának fejlesztéséhez, valamint az utánpótlás biztosításához szükséges anyagi feltételeket.

Határidő: augusztus 1.

Felelős: Népművelési oszt. vez.

4./ Az engedély nélküli koldulást – a rendőrhatalósági szervek segítségével – fel kell számolni.

Határidő: azonnal.

Felelős: Egészségügyi oszt. vez.

5./ A szakosztályok, körzeti orvosok és szociális vezető előadók bevonásával kísérik figyelemmel a cigányság helyzetét. Keressék fel a tömegszervezetek vezetőit, hogy nyújtsanak segítséget a hatóságoknak a cigányság életkörülményeinek megjavításához.

Kísérik figyelemmel rendszeresen a kiadott határozatok maradéktalan végrehajtását.

Határidő: folyamatos.

Felelős: Járási /városi/ tanács VB. Elnöke.

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2.doboz.

14.

1955. május 31. Nyíregyháza.

A Megyei Tanács VB elnökének beszámolója a VB ülésre a lejárt határidejű határozatokról, köztük a február 22-én a cigányok helyzetének javítására hozott határozatok végrehajtásáról.

Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága Elnökétől.

B e s z á m o l ó

1955. május hó 31-én tartandó végrehajtóbizottsági ülésre az előző üléseken hozott és lejárt határidejű határozatok végrehajtásáról.

A Végrehajtóbizottság 1953. február 22-én 15/1955. vb. sz. alatt határozatot hozott a cigányok helyzetével kapcsolatban.

A határozat 2./ pontja értelmében a zsúfolt cigánytelepek fokozatos megszüntetése, valamint az egészségügyi, erkölcsi és lakás viszonyok megjavítása érdekében az arra érdemes családok részére Csenger községben 40, 300 öles, Paszab községben 14, 200 öles, valamint a kemecsei járás több községében juttattak házhelyeket.

Egyes községekben, mint pl. Vencsellő a házhelyek kiosztása folyamatban van. Több kiosztott házhelyen már az építkezés is megindult.

SZSZBML. XXIII. 2.

15.

1955. június 4. Nyíregyháza.

A Megyei Tanács VB elnökhelyettese jelentést kér a járási és városi tanácsoktól az 1955. február 22-én hozott határozatok végrehajtásáról.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB. Elnöke.
Nyíregyháza.

H.I.: 1955 július 15.⁶⁴

115-1/2 – 1955 Szpcs.

Tárgy: Cigányok helyzete.

Járási /Városi/ Tanács VB. Elnökének,

Székhelyein.

A Megyei Tanács Végrehajtóbizottsága az 1955 február 22.-én megtartott ülésében foglalkozott a cigányság helyzetével.

A határozat a helyi tan. VB-nak feladatává teszi, hogy a munkahelyüket elhagyó cigányokkal foglalkozzanak és győzzék meg őket munkájuk tovább vitelére.

A zsúfolt cigánytelepek fokozatos megszüntetésére elrendeli a határozat, hogy 3 – 400 : : öles házhelyeket kell a cigányok részére juttatni és segítséget kell adni megfelelő családi ház építéséhez. A cigány gyermekek iskolai beiratásának, valamint iskolai látogatásának megjavítása és ezzel párhuzamosan a felnőttek között tapasztalható írástudatlanság felszámolása érdekében, rendezvények szervezését rendeli el azzal, hogy az abból befolyó jövedelem tanszerek beszerzésére legyen fordítva. A szülői munkaközösség tagjai vállalják el egy egy család patronálását, ahol iskolaköteles gyermekek vannak. A szülői munkaközösség tagjai rendszeresen látogassák az ilyen cigány családokat és szorgalmazzák a gyermekek iskolai látogatását. Az elért eredményről számoljanak be a munkaközösségi értekezleten.

Biztosítani kell az írástudatlanok részére analfabéta tanfolyamot.

A szakosztályok, körzeti orvosok és szociális vezető előadók kötelességévé tette, hogy a cigányság helyzetét kísérik állandó figyelemmel és nyújtsanak segítséget a hatóságoknak a cigányság életkörülményeinek, minél gyorsabb ütemben való megjavításához.

Az analfabéta tanfolyamok megszervezésére április hó 1.-ig volt adva határidő, a cigány gyermekek iskolai látogatásának megjavítására május 1.-ig, míg a cigányságnak házhelyhez való juttatására május 30.-ig volt a határidő megállapítva.

Tett intézkedésünkről Elnök elvtárs mind a mai napig nem tett jelentést.

Felhívom az Elnök Elvtársat, hogy jelentését az alábbiak szerint a fenti határidőre sürgetés bevárása nélkül tegye meg:

- 1./ A járás /város/ területén hány analfabéta tanfolyam lett beindítva, mikor kezdte meg működését, mikor nyer befejezést, hány hallgató vett azon részt, volt e lemorzsolódás, eredményesen hány egyéb fejezte be a tanfolyamot. Milyen nehézségek merültek fel.
- 2./ A járás területén hol, milyen rendezvény volt tartva, az milyen jövedelemmel zárult.

⁶⁴ Javítva juni. 30.-ból.

A befolyt jövedelemből milyen tanszereket vásároltak és abból hány cigány gyermeknek lett elősegítve a tanulása. A szülői munkaközösség tagjai hányan vállaltak cigány családok patronálását és az milyen eredménnyel járt.

3./ A járás /város/ területén – a községenként külön-külön hány arra érdemes cigány-család részére lett házhely juttatva, megindult e a juttatott házhelyen építkezés, milyen hatást váltott ki a cigányság körében a házhelyhez való juttatás. A község lakossága a segítséget adott lakóházának felépítéséhez.⁶⁵

Az egyes társadalmi szervek, de a helyi tanácsok végrehajtóbizottságai hogyan viszonyulnak a kiadott határozat végrehajtásához.

4./ Foglalkoznak a helyi tanácsok, valamint a tömørszervezetek a munkahelyüket elhagyó cigányságnak a meggyőzésével, hogy munkahelyükre térjének vissza? Ha igen milyen eredménnyel járt? A cigányság helyzetének fokozatos megjavítása igen nagy horderejű feladat már annál is inkább, mert ez mintegy 18.000 embert érint megyénk területén. Éppen azért nyomatékosan fehérom Elnök Elvtársat, hogy a megadott irányelvek szerinti jelentését pontosan, lelkiismeretesen kidolgozva tegye meg a megadott határidőre, mert csak ennek birtokában lehet felmérni és értékelni a végrehajtóbizottság határozatának eredményét.

Nyíregyháza, 1955 június hó 14.

Gulyás Emilné

VB. Elnök. h.

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

16.

1955. július.

*Járási jelentések a Megyei Tanács VB-elnök június 14-én kiadott rendeletére.*⁶⁶

16.1.

*A mátészalkai járás jelentése.*⁶⁷

Mátészalka Járási Tanács Végrehajtóbizottsága /Titkárság/

115-21/1955. T.

Tárgy: Cigányok helyzete.

Hiv: sz: 115-1/2/1955.

Megye Tanács VB. Elnökének

⁶⁵ A sutára sikeredett mondatban a VB elnök arról érdeklődött, hogy a helyi lakosság adott-e segítséget a cigányoknak házaik felépítéséhez.

⁶⁶ A járási jelentéseket az Egészségügyi Osztály Szociálpolitikai Csoportjában dolgozták fel. Jellemző a korabeli ügyintézésre, hogy ennek a Csoportnak a hivatalnokai nem tudtak arról, hogy néhány járás a jelentését megküldte a VB-elnöknek, s azok a titkárságon voltak. Július 27-én Gulyás Emilné VB-elnökhelyettes aláírásával a Szociálpolitikai Csoport ismételt felszólította a járásokat jelentéseik megtételére.

⁶⁷ Az irat vége hiányzik.

S z é k h e l y é n .

Fenti számra való hivatkozással jelentésemet az alábbiak szerint terjesztem be:

1./ A járás területén 6 analfabéta tanfolyam lett beindítva, melyen cigányok összesen 62 vettek részt. Járásunk területén több cigány analfabéta van és nem akarnak részt venni a tanfolyamokon.

2./ Járásunk területén rendezvényeket a Szülői Munkaközösség nem tartott. Cigány gyerekek részére könyv juttatás történt Mérken, ahol 6 gyerek kapott könyvet. Fábíánházán és Rápolyt községekben a szülők vették meg gyermeküknek a könyvet.

De ezen túlmenően állami seregélyből is juttattak könyvet, mint pl. Mátészalkán.

A szülői munkaközösség cigány családot járásunk területén egy községben sem patronál.

3./ Járásunk területén az alábbi községekben kaptak házhelyet a cigányok:

Fábíánháza községében 16 család és ebből már 15 fel is építette lakását.

Fülpösdarócon 3 család, mind három épített is. Hodász községében 5 család, ebből épített 3 család.

Jármi községében 4 kapott és 1 épített még ezideig.

Kántorjánosiban 1 épített és ezenkívül 16 család saját pénzén vásárolt beépített telket, igaz, hogy ezek kupeckedéssel foglalkoztak, melyet igyekszünk felszámolni.

Nevezett községben a cigányoknak tehenük van és tejbeadásukat teljesíteni nem tudják, mivel a tejipari vállalat nem veszi át tőlük a tejet, mert tisztátalan edénybe tartják, mivel még a tisztaságra nem tudtuk őket ránevelni.

Mérk községben 3 család épített és 4 kapott házhelyet.

Nagyecsed községében eddig 12 kapott és még a közeljövőben 15-nek lesz juttatva házhely.

Nyírparasznya 7 család kapott és mind a 7 be is építette.

Ökörítőfülpös községében 3 család kapott házhelyet, melyre építettek is.

Papos községében 5 kapott eddig ebből épített 2 család.

Szamoskér községében 2 család kapott, ebből 1 épített, viszont ez tsz. tag is.

Szamoszeg községben 6 kapott és 5 épített.

Nagydobos községében szintén a cigányok közül többen termelőszövetkezeti tagok, kik szintén kapnak házhelyet.

Vállaj, Tiborszállás és Géberjén községekben nincsen cigány család.

Járásunk területén ezideig összesen 84 házhely lett kiosztva és ebből ezideig 62 van felépítve.

Járásunk területén a munkából ezeideig 71 cigány jött haza, ezekkel a községi tanács vb. tagjai elbeszélgettek és bizony nem akarnak most egyenlőre visszamenni, míg a sármunka folyik.

16.2.

1955. július 4. Fehérgyarmat.
A fehérgyarmati járás jelentése.

Járási Tanács Végrehajtóbizottsága
Fehérgyarmat.

13-62/1955. sz.

Tárgy: Cigányok helyzete.

Hív. sz: 115-1-2/1955. Szpcs.

Tanács VB Elnökének

N y í r e g y h á z a .

A Szabolcs-Szatmár megyei Tanács Végrehajtóbizottsága a 5-3/1/1955. Tük. sz. határozata alapján a cigánykérdéssel kapcsolatban az alábbiakat jelenthetem:

A fehérgyarmati járás területén sok kis község van /36/ és minden községben vannak cigányok, a rendszeres áttekintésük hosszadalmas időt igényel.

A felszabadulás óta járásunk területén sok községben osztottak telekhelyet és így a régi vályogvető gödrökből sok helyen kitelepültek. A telekhelyhez jutott családok lakásvi-szonyai lényegesen változtak.

Akadnak olyan családok is, amelyek elhagyták, illetve fel sem építették házukat a juttatott telekhelyen, hanem betelepedtek a magyar lakosság közé. Ilyen esettel találkoztunk például Fehérgyarmaton, Jánkmajtison, Zsarolyánban, Nábrádon.

Van azonban a járás területén még mindig néhány telep, amelyről a cigány lakosság vonakodása miatt eddig kitelepítésük telekhelyre nem sikerült. Ilyen Csaholc, Kisar, Magyar, Penyige és Uszka.

Járásunk területén a cigány családoknak termelő munkába való beállítására is mondhatni elég eredményesen halad. Így például Magyarban 4, Kérsemjénben 3, Milotán 2, Botpaládon, Jánkmajtison 1-1 cigány család tagja Tsz-nek. Munkához való viszonyuk azonban nem általánosítható, mivel még igen sok közöttük a munkakerülő.

A célkitűzésnek megfelelően a munkaerőgazdálkodási csoport sokakat közülük elutaztatott toborzás útján az építő iparba, hogy rendes munkába jussanak. Azonban a vállalatokhoz leutaztatott cigányok pár napon belül nagyobb %-ban önkényesen otthagyták helyüket. Sőt olyan eset is előfordult, hogy az éjszakára kiadott takarót reggelre ellopták.

Az ilyen és ehhez hasonló eset miatt a vállalatok az utóbbi időben a cigányok toborzását szüneteltették, illetve kijelentették, hogy cigányokat nem vesznek fel, mert csak felesleges kiadást okoznak a vállalatoknak akkor, amikor azok 2-3 napnál nem maradnak tovább egy helyen.

A fentiek ellenére is még ma is utaztat a munkaerőgazdálkodási csoport becsületlen cigányokat munkára vállalatokhoz és állami gazdaságokba. Fehérgyarmaton jelenleg kultúrház építésén vannak foglalkoztatva vagy nyolcan-tizen.

[A cigányok beiskoláztatásával kapcsolatban megindult társadalmi megsegítés nem sok

eredménnyel járt. Részben azért, mert társadalmunk a munkekerülőket nem kívánja segíteni. /Ugyanis ma mindenkinek joga van a munkához, ezáltal ki-ki gondoskodhatik családjáról./ Másrészt a segélyakciók juttatását a cigányság nem rendeltetésszerűen használja fel:

Pl. ruha, cipő segélynél a család elvette a gyermektől és így a gyermek továbbra is hiányzott az iskolából. Előfordult a fehérgyarmati iskolánál, hogy segítsék a cigány tanulók jobb tanulását, az Sz.M.K. füzetet, könyvet adott nekik. Ez néhány nap múlva már nem volt meg. A gyermekek bevallása után a füzetet otthon elcibálták, úgyszintén a könyvet is, és cigarettát sodortak a lapokból.]⁶⁸

Ezek az intézkedések a cigányság felé eddig még nem jártak eredménnyel. Biztosítottuk az írástudatlanok részére az analfabéta tanfolyamok szervezését. Sajnos ez sem járt eredménnyel, mivel a tanfolyamra felvett hallgatók az előadáson nem jelentek meg.

A népművelés területén az egész járásban élő zenész cigányok részére kötelezővé tettük a hangjegyek megtanulását, mely lehetőséget nyújt majd később a kottáról való játékra, a helyes összehangolásra és később magasabb művészeti teljesítményre.

Az összes népzeneészeknek ez év őszén szakvizsgát kell tenni és utána a megkívánt tudást előzőkből állandó együttest kívánnak alakítani, melyhez kottaanyagot és szakvezetőket fogunk biztosítani.

Fehérgyarmat, 1955. július 4.

16.3.

1955. július 11. Csenger.

A csengeri járás jelentése.

Csengeri Járási Tanács VB. Elnökétől.

272/1955.

Tárgy: Cigányok helyzete.

Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács VB. Elnöke.

N y í r e g y h á z a .

A 115-1-2/1955. szpcs. sz. rendeletére az alábbiakat jelentem:

Járásunk területén 345 cigány család él, 1624 családtaggal. Ezek Csegöld, Csenger, Csengerújfalú, Komlódtótfalu, Nagygéc, Méhtelek, Szamossályi, Tisztaberek és Tyukod községekben laknak túlsúlyban. Nem él cigány Garbolc, Hermánszeg, Pátyod, Szamosbecs, Kishodos és Ura községekben.

A cigányok munkához való viszonyában az utóbbi időben jelentős javulás mutatkozik. Ez évben 80 fő dolgozik az iparban és bányákban. A Mezőhegyes-i államigazdaságban 110 fő szerződött le, állandó munkára. Császló, Komlódtótfalu, Szamostatárfalva és Szamosangyalos községekben a cigány családoknak mintegy 50 %-a rendszeresen dolgozik a termelőszövetkezetbe. Nagygéc községben minden munkaképes cigány az államigazdaságban dolgozik. A különböző munkahelyeken elhelyezkedett, s a munkában rendszeresen

⁶⁸ A megynél az egész bekezdést kék tintaceruzával áthúzták.

resen résztvevő cigány, általában családfő. Ezekkel már különösebb problémánk nincs. Munkahelyüket megszokták s aránylag elég jól dolgoznak. Baj van a családtagok munkába való bevonásával. A családtagok túlnyomó része nem szívesen vállalkozik, vagy egyáltalán nem vállalkozik más termelőmunkára, mint vályogvetésre, sár-munkára.

A járás területén élő cigánycsaládok közül 42 család a községekben a lakosság közé betelepedve él. Ezek túlnyomó többsége előbbi rossz szokásaiból, rendetlen életmódjából sokat elhagyott, s kezd összeforni a lakossággal.

A járás területén az elmúlt oktatási év második felében Csenger, Gacsály, Méhtelek, Porcsalma, Rozsály, és Tyukod községekben indult analfabéta tanfolyam a cigányok számára. Csenger községben a tanfolyam 10 fővel, Gacsály községben 7 fővel, Méhtelek községben 4, Porcsalma községben 2, Rozsály 5, Tyukod 8 fővel indított tanfolyamot. A tanfolyamra beszervezett cigányok az első órákon résztvettek ugyan, de a tantestületek, s az említett községi tanácsok végrehajtóbizottságai minden erőfeszítés ellenére is 3-4 foglalkozás után lemorzsolódtak. A beindított tanfolyamok közül mindössze Tyukod községben 3 fővel, Porcsalma községben 1 fővel fejezték be a tanfolyamot. A beszervezett 36 hallgató közül mindössze 4 fő vizsgázott. A tanfolyamot az említett községi tanács vb-i rendszeresen látogatták, s írószerekkel támogatták.

A tanfolyamon problémaként jelentkezett a cigányok ruhátlansága és az, hogy a felnőtteknek a tanulás nehezen ment s ez kedvüket a tanfolyamtól elvette.

A beiskolázott cigány-gyerekek megsegítésére járásunk területén rendezvényt nem tartottak. Csengerújfalú, Komlódtótfalu, Rozsály, és Tisztaberek községekben az úttörők iskolánbelüli rendezvényekkel segítették a cigány-gyerekek tanszer ellátását.

Ugyanezekben a községekben, s ezenkívül Méhtelek községben a községi tanács végrehajtóbizottsága is jelentős anyagi támogatást biztosított. 14 gyereket láttak el tankönyvvel. Méhteleken az egyik jól tanuló cigány-gyerek 300 Ft értékű ruhát s egy másik jó tanuló cigány-gyerek 3 hónapig napi ½ lt. tejet kapott. A végrehajtóbizottság határozata után jelentősen javult a szülői munkaközösségek patronálási munkája s ennek következményeként az 1954 évi lemorzsolódást figyelembe véve az 1955 évi iskolánkívüli lemorzsolódásban a cigány gyerekeknél némi javulás tapasztalható, bár a cigánylakta községekben az iskolánkívüli lemorzsolódás több mint 60 %-át így is a cigánygyerekek lemorzsolódása adja. Az eddiginél lényegesen jobb patronázs munkát végez a Csenger, Komlódtótfalu, Nagygéc, Zajta, és Szamosangyalosi munkaközösség. Ezekben a községekben a vb. tsgok kezdeményezésére a szülői munkaközösségek gyűjtést indítottak a beiskolázott cigánygyerekek felruházására. Azonban több esetben tapasztaltuk, hogy a cigány-gyerekek szülei az ajándék ruhát eladták, a gyereket az iskolától visszatartották.

Jársunk területén eddig 122 cigánycsalád kapott házhelyet. Ezek közül 58 már építkezett is rá. A házhelyhez juttatottak között többen vannak, akik a juttatást nem érdemelték meg. A juttatott házhelyre a cigányok által felépített házaknak mintegy 40 %-a a követelményeknek megfelelő kislakás, s a többi alig különbözik a nálunk szokásos viskóktól.

A házhely juttatás és építés községenként részletezve a következő:

Csenger községben 26 házhelyet juttattak, ebből felépül 4.

K. tótfalu községben 19 házhelyet juttattak, ebből felépül 6.

Méhtelek községben 7 házhelyet juttatak, ebből felépül 7.
Nagygéc községben házhelyet juttatak, ebből felépül 8.
Porcsalma községben 1 házhelyet juttatak, ebből felépül 1.
Sz. angyalos községben 2 házhelyet juttatak, ebből felépül 2.
Szamossályi községben 12 házhelyet juttatak, ebből felépül 3.
Sz. tatárfalva községben 4házhelyet juttatak, ebből felépül 3.
Tisztaberek községben 42 házhelyet juttatak, ebből felépül 23.

A juttatott házhelyek területe községenként változik, de általában 200-400 n.öl között van. A házhely juttatás a cigányok jelentősebb részénél jó hatást váltott ki, serkentette a juttatottakat a termelőmunkában való részvételre. Némely községben a juttatottak közül számosan a házhelyjuttatásban annak bizonyítékát látták, hogy: „végre” őket is ember-számba veszik. /pl. Tisztaberek községben/ Egy néhány községben mint például Komlódtótfaluban, a határon telepedett cigányokat csak törvényes úton, nem ritka esetben karhatalommal kelleit az új házhelyre költöztetni. Több községben ahol a cigányok a község többi lakosaival egy helyen, egy utcában kapták a házhelyüket, a lakosság körében a cigányok házhely-juttatása nem tetszést váltott ki. /pl. Csenger/

Lényeges segítséget kaptak a cigányok az építkezéshez Nagygéc, Komlódtótfalu, Tisztaberek és Méhtelek községekben. Itt az arra érdemes cigánycsaládokat faanyaggal, fuvarral, és kézi munkaerővel segítették lakásuk felépítésében. Általános tapasztalat, hogy a cigányok megsegítésével kapcsolatos munkát a községi pártszervezetek s a tanácsok végrehajtóbizottságai kötelességüknek tartják, de az a véleményük, hogy ezt a segítséget a cigány családoknak a termelőmunkában való fokozottabb részvétellel előbb ki kellene érdemelni. A többi tömegszervezetek s általában a társadalmi szervek, szervezett munkát a cigányok megsegítésére eddig nem végeztek.

A községi tanácsok végrehajtóbizottságai az illetékes járási szakigazgatási csoportok előadóival karöltve, rendszeresen foglalkoznak azzal, hogy a cigányok a termelőmunkába bekapcsolódjanak. Figyelemmel kísérik, hogy a különböző munkahelyekre elszegődött cigányok milyen időközönként járnak haza, mennyi ideig tartózkodnak itthon. Ellenőrzésem során a porcsalmi s a csegöldi vb. elnöke elmondta, hogy több esetben előfordult már, hogy a munkáját otthagyo szerződött cigány-munkást, különböző módszerrel ugyan, de sikerül rávenni arra, hogy munkahelyére visszamenjen.

Jelentem még, hogy a cigányoknak a termelésbe való fokozatos bevonása terén, jelentős segítséget nyújtott a személyazonossági igazolványok kiállítása alkalmával az, hogy csak az állandó munkát végző cigányok kaptak személyazonossági igazolványt. Az addig csavargó cigányok közül számosan vállaltak munkát ezekben az időkben. Javaslatunk az volna, hogy a B.M. szervei fokozottabban ellenőrizzék a személyazonossági igazolvánnyal nem rendelkező cigányok községek közötti vándorlását, mert ezzel elő tudnák segíteni, hogy a jelenleg munkában nem lévő cigány családfeők és családtagok is, állandó munkára szerződjenek.

Csenger, 1955. július 11.

Balku József
vb. elnökh.

16.4.

1955. július 13. Vásárosnamény.
A vásárosnaményi járás jelentése.

Vásárosnaményi Járási Tanács V.B. Elnökétől.

11-5/1955. sz.

Tárgy: Cigányok helyzete.

Hivsz.: 115-1/2/1955. sz.

Megyei Tanács V.B. /Titkárság/
Nyíregyháza.

Fenti számú rendeleltre hivatkozva jelentésem alábbiakban teszem meg:

A járás területén analfabéta tanfolyam 1 községben lett tartva, amelynek kezdete május elseje és jelenleg is működik. A tanfolyam Olcsva községben van, 7 fővel indult, ebből 4 lemorzsolódott, a vizsga eredménye még nem ismeretes. A járás valamennyi községében, ahol cigányok vannak, analfabéta tanfolyam működött az elmúlt években és azt megfelelő eredménnyel fejezték be. A lemorzsolódás eredménye az, hogy a cigányok tanulni nem szívesen akarnak, azzal az indokkal, hogy az ő tudásuk elegendő a munkakörük elvégzéséhez /vályogvetés, tapasztás, stb./ Az analfabéta tanfolyamok beindításával községi tanács vb., de különösen a pedagóguskar mindent megtett, de sok községben eredménytelen maradt.

A járás területén kifejezetten a cigánygyerekek megsegítésére rendezvény nem lett tartva, de sok községben az erre rászoruló cigánygyerekeket a Szülői Munkaközösség használt tankönyvvel, vagy tankönyv segéllyel ellátta. Így Olcsva községben a Szülői Munkaközösség használt könyvet biztosított a cigánygyerekek számára. Olcsvaapáti községben, Beregdaróc községben cigánygyerekek részére a tantestület gondoskodott könyvekről és tanszerekről. Vásárosnaményi általános iskolánál 10 gyerek rászorult teljes ruha, cipő, valamint ingyenes tankönyv ellátásban. A többi községekben is foglalkozott a Szülői Munkaközösség a cigánygyerekek írószer és könyvellátásával, de legtöbb esetben a gyerekek szülei munkabírásuk, munkaviszonyban állanak és a tankönyvek beszerzésére képesek. A járás községeiben általában a Szülői Munkaközösség tagjai patronálták cigánycsaládokat, kimagaslóbb eredmény Ilk községben mutatkozott, ahol Szülői Munkaközösség két tagja vállalt 3 cigánycsalád patronálását.

A járás községeiben, külön-külön az alábbi községekben lett telekhely juttatva cigánycsaládok részére. Ilk községben 2 család kapott telekhelyet, de ezen az építkezés még nem kezdődött meg, a községi tanácsi vb. és az egészségügyi áb. az építkezéshez minden segítséget megad. Olcsvaapáti községben 4 cigánycsalád részesült házhelyjuttatásban, az építkezés még nem indult meg. Vásárosnamény községben a feszabadulás után külön rész lett kijelölve a cigányok számára, ahol építettek kisebb típusú házat, ebben a dolgozó parasztság segítségére volt szalma, törek hozzáadásával, valamint fuvar segítséggel.

Gergelyiugornya községben 2 cigány család részére lett házhely juttatva, amelyen kunyhó típusú ház épült, ebben a község lakossága segítségére nem volt a cigány családoknak,

mivel többszöri lopások miatt a lakosságot magukra haragították. Gulács községben 16 család részére lett telekhely juttatva, ebből 13 család a község belterületén kapott telekhelyet, 3 család pedig a községhez 2 km távolságra. A telekhelyhez juttatott cigányok házat építettek, az építkezésben az arra rászorulókat faanyaggal segítette a községi tanács.

Vitka községben 2 cigány család kapott házhelyet, amelyen fel is építkezett, az építkezésnél a lakosság segítségére volt. Gemzse községben valamennyi cigány kapott házhelyet a községtől 1 km-re a földreformos földekből, ezeken a házhelyeken nagyrészen az építkezés megtörtént. Az építkezésnél segítségére volt a lakosság. Ebben a községben többen adták még be házhely juttatás iránti kérelmüket, de a juttatásnak előfeltételei nem állanak fenn, így a végrehajtóbizottság elutasította. Tiszavid községben 5 cigány család részére lett házhely juttatva, ezen építkezést a cigányok elvégezték. Az építkezésnél a lakosság törek, szalma hozzáadásával segítségére volt. Ténya községben 9 család részére lett házhely juttatva, ebből eddig beépítve 3, e 3 lakás építésénél a lakosság faanyaggal, vályoghordással segítséget adott. Olcsva községben 2 család kapott házhelyet, amelyen a ház felépítményt nyert, a többi cigány családok kielégítést nem nyertek, mivel a házhely juttatáshoz szükséges előfeltételekkel nem rendelkeztek. A házhely juttatást és az építkezést a község lakossága általában megelégedéssel fogadta, amit mutat a lakosság segítése, hiszen olyan cigány családok részére lett juttatva telekhely, akik becsületesek és a juttatott házhelyre saját erejükből házat igyekeztek építeni. A társadalmi szervezetek a községi tanács végrehajtóbizottságai a cigánykérdéssel kapcsolatos határozatokat igyekeznek végrehajtani. A helyi tanácsok, valamint a tömegszervezetek munkahelyüket elhagyó cigányokkal nem sokat foglalkoztak, ez a feladat inkább a járási munkaerőgazdálkodási csoportra hárul, amelyik több esetben ért el eredményt, így a munkájukat ott hagyó cigányokból jó párat vissza toborzott, illetve vissza közvetített.

Vásárosnamény, 1955. július 13.

16.5.

1955. július 14. Nagykálló.

A nagykállói járás jelentése.

Nagykállói Járási Tanács Végrehajtóbizottsága,

9-20/1955.

Tárgy: Cigányok helyzete.

Hiv.sz: 115-162/1955. Szpcs.

Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács VB. Elnökének,

N y í r e g y h á z a

A fenti számmal való hivatkozással a tárggyal kapcsolatosan jelentésemet az alábbiakban teszem meg:

1./ A járás területén a cigányok részére analfabéta tanfolyam nem volt szervezve. Az Oktatási Osztály az 1955/56. tanévre szervez analfabéta tanfolyamot felnőtt cigányok részére.

Járásunk abban a szerencsés helyzetben van, hogy Nagykálló és Bököny községek kivé-

telével a lakossághoz viszonyítva lényegesen kevés a cigány lakosok száma. Nagykálló községben kb. 3 éve a felnőtt cigány lakosok részére már volt analfabéta tanfolyam szervezve mintegy 18-20 fővel, mely eredményesen végződött.

Az Oktatási Osztály felé az intézkedés meglelt téve, hogy a cigányokat járásilag mérjék fel és egy-egy család, vagy egy-egy utcában lakók részére kis csoportos oktatást szervezzenek, s ezen keresztül biztosítsák járásunkban a cigány analfabéták felszámolását.

Az 1954/55 tanévben az oktatási osztály az iskolák nevelői különös gonddal foglalkoztak és törődtek a cigánygyermek beiskolázásával, azok oktatásával. A cigány gyermekek 90 %-át sikerült beiskolázni, s beiskolázott tanulók közül többen kiváló eredményt értek el az oktatási idény alatt, sőt egyesek a tanév végén ünnepélyen jutalmat is kaptak szorgalmas tanulásukért. Az iskola kisegítő könyvtárából elsősorban azon cigány gyermekeknek juttatták a tankönyveket, akiknek szülei nem tudták megvásárolni, valamint azoknak akik példát mutattak a tanulás és a szorgalom területén. Ezen túlmenően tanácsaink Végrehajtóbizottságai a szociális juttatásokból nagy gondot fordítottak a szegény valamint a cigánygyermekre. Különösen a cipő, ruha elosztása területén.

A Szülői Munkaközösség ebben a tanévben nem kapcsolódott be aktívan a cigány gyermekek patronálásába. Ezen a téren a következő tanévben nagyobb segítséget fogunk adni az analfabétizmus felszámolása érdekében.

2./ A járás területén kimondottan a cigánygyermek részére műsoros estet nem rendeztünk, ellenben a Szülői Munkaközösségek rendeztek, melynek bevételeiből kirándulásokot valamint az arra rászorult szegény és cigány gyermekeket könyvek és írószerek ellátásában részesítették.

A népművelési csoport tervbe vette, hogy az oktatási év megindultával több helyen fog rendezni műsoros estet, melynek bevételeiből elsősorban a cigánygyermek valamint a felnőtt analfabéta cigányok oktatását illetve továbbképzését fogja biztosítani.

3./ A járás területén házhelyjuttatás a cigányok részére Nagykálló községben 3, melyből egy már lakást épített, Balkány községben 6 házhely lett juttatva, ebből állami kölcsönrel egy lakás épült, 2 kölcsön nélkül segítségadással, Szakoly községben 1 cigány család részére lett házhely juttatva.

A cigányok körében nem valami nagy hatást váltott ki a házhely juttatás, ami annak tudható be, hogy nagyrésztük igénytelen és nem nagyon akarja elhagyni a sárkunyhót. Előfordult olyan eset is Nagykálló községben, amikor az egyik cigány felépítette a házat és azt eladta saját maga pedig visszavonult sárkunyhóba. A község lakossága nem nagyon ad segítséget a cigányoknak a lakóházak felépítéséhez. Előfordult ugyanis olyan eset, amely szintén Nagykálló községben történt, hogy segítséget adtak építési anyaggal s erre fel a megsegített cigány az építési anyagot eladta és annak árát elmulatta, mely nagyon rossz hatást váltott ki a lakosság részéről.

4./ Járásunk területén többször előfordul az, hogy a cigányok munkahelyüket önkényesen elhagyják. A munkahelyüket elhagyó cigányokkal több esetben elbeszélgettünk, mely némi eredményt már hozott is, de ezen a területen legsúlyosabb hiba az, hogy a vállalatok sem szívesen fogadják a cigány munkásokat. Előfordul olyan eset is, hogy a cigányok közül többen szeretnének menni bányába vagy pl. a Lenin Kohászati Művekbe azonban erre a munkahelyre cigányokat nem lehet toborozni, mivel nem veszik fel csak az építőiparba.

Járásunk területén igen sok cigány van akik naplopásból csavargásból, házalásból- /különösen a női cigányok/ ezeknél gyakran előfordul az, hogy amit a szemük meglát a kezük nem hagyja ott. Mindezek megszüntetése érdekében a rendőr hatóságokkal a kapcsolatot felvettük. A bíróság a napokban ítélte el egy néhányat munkakerülés bűncselekménye miatt.

A cigányság szociális, egészségügyi és kulturális helyzetének megjavítása érdekében a továbbiakban is nagy gondot fogunk fordítani a szakosztályok, a körzeti orvosok és szociális vezető előadók valamint a tömegszervezetek segítségével.

Nagykálló, 1955. július 14.

Takács István
VB. elnök.

16.6.

1955. július 14. Kisvárdai.
A kisvárdai járás jelentése.

Kisvárdai Járási Tanács VB. Elnökétől.
11-12/1955. sz.

Tárgy: Cigányok helyzete.
Hiv. sz. 116-1/2/1955. Szpcs.

Megyei Tanács VB. Elnökének.

N y í r e g y h á z a .

Tárgyra és számra való hivatkozással jelentésemet az alábbiak szerint beterjesztem.

1./ A járásunk területén 8 községben indult be az analfabéta tanfolyam. Általában a tanfolyamokat január közepén vagy február elején kezdték meg. Azonban eredményesen egyetlen egy tanfolyam sem fejeződött be. Időközben a hallgatók lemorzsolódtak, aminek első oka az volt, hogy a tanfolyamra bevont dolgozók a községtől távolabbi helyekre mentek el dolgozni. Ilyen formában a tanfolyamon részt venni nem tudtak. Nehézségek merültek fel a tanfolyamok megszervezésénél, különösen Tiszamogyorós, Pátroha községekben, ahol a tanfolyamra bevont hallgatók arra hivatkoztak, hogy 2-3 osztályuk megvan, semmi körülmények között nem hajlandók tanfolyamra járni.

2./ Járásunk területén egy községben sem volt külön rendezvény olyan céllal, hogy az abból befolyt jövedelmet cigány gyerekek tanulásának megsegítésére fordították volna. Voltak azonban olyan községek, ahol a szülői munkaközösség segítette a tanuló cigány gyerekeket ruhával, lábbelivel. Ilyen volt pl. Kisvárdai községben ahol 8 gyermeket részesítettek ilyen segélyezésben. Több községben a szülői munkaközösség tagjai vállalták, hogy patronálják a cigány családokat annak érdekében, hogy gyerekeiket rendszeresen járassák iskolába. Ez azonban nem minden községben volt eredményes. Különösen nehézség mutatkozott e téren Kékcse községben, ahol a cigány családok vándor életet élnek, általában egy-két hónapig laknak a községben aztán más községbe költöznek.

3./ Járásunk területén községenként az alább feltüntetett községekben osztottak 400 vagy ezen felüli területű házhelyet a cigány családok részére. Döge községben egy házhely

melyen az építkezés már befejezést nyert. Fényeslitke községben 1954 évben 12 cigány család részére volt házhely juttatás, ezek közül 10 család már épített is a juttatott házhelyen. Gyulaháza községben egy család részére volt házhely juttatás azonban még ezen sem kezdték meg az építkezést, Kisvárdra községben 7 család részére volt házhely juttatás, ezekből már négy házhelyen az építkezés befejezést nyert, 3 házhelyen pedig jelenleg folyamatban van. Lövőpetri községben egy cigány család a földreform során 2 kh. földet kapott és 600 öl házhelyet amire megfelelő lakást épített. A kapott földterületen gazdálkodik. Mezőladány községben egy család kapott házhelyet erre épített is, itt azonban még több családnak szüksége volna házhelyre, ezt azonban a községi tanács ingatlan hiányában egyenlőre biztosítani nem tudja. Rétközberencs községben kettő család részére volt házhely juttatás azonban építkezés még a mai napig nem kezdték meg. Szabolcsbáka községben 5 cigány család a földreform során kapott házhelyet, arra építettek is jelenleg a községben ilyen probléma nincs. Tiszabездé községben 9 család részesült házhely juttatásban ezek közül 5 az építkezést már befejezte, 4 az építkezést megkezdte. Ujkenéz községben 1949-ben 13 család részére volt házhely juttatva amivel az igények kielégítést nyertek. Záhony községben 3 család részére volt házhely juttatás mind a három család az építkezést már be is fejezte. A házhely juttatások a cigányok között jó hatást váltott ki. Pátroha községben a községi tanács foglalkozott olyan irányú kérdéssel, hogy a cigányokat jelenleg lakott helyükről a község külterületére telepítik ki, ezt azonban a Járási Tanács megakadályozta. A cigányok lakásépítéséhez külön a lakosság segítségét nem adott, ezidőszerint ilyen segítséget nem is kértek.

Néhány községben tanácsulések és egyéb ülések alkalmával nem találták tökéletesen helyesnek azt, hogy a cigányokat magyar családok laksorába telepítsék be, azzal az indokkal, hogy ilyen formában nagyobb lehetőség lesz a cigányoknak a különböző lopásokra.

4./ Valamennyi községben a végrehajtóbizottság tagjai foglalkoznak a munkahelyüket elhagyó cigányokkal, hogy térjenek vissza. Ennek eredménye is mutatkozott Ajak, Pátroha, Tiszamogyorós községekben ahonnan több cigány visszatért előző munkahelyére.

Jelentem, hogy a cigányok helyzetének rendezését a községekben tovább szem előtt tartjuk minden igyekezetünkkel azon vagyunk, hogy e téren eddig mutatkozó hiányosságokat felszámoljuk.

Kisvárdra 1955 július hó 14.

Marczi Albert
Járási vb. elnök h.

16.7.

1955. július 15. Baktalórántháza.
A baktalórántházi járás jelentése.

Baktalórántházi Járási Tanács VB. Elnökétől.

115-3/3/1955. sz.

Tárgy: Cigányok helyzete.
Hiv. sz.: 115-1/2/1955. Szpcs.

Megyei Tanács VB. Elnökének,

N y í r e g y h á z a

A baktalórántházi járás részéről fenti számra való hivatkozással jelentésemet az alábbiak szerint teszem meg:

1./ A járás területén Levelek községben lett analfabéta tanfolyam beindítva. A tanfolyamon a cigányok közül 3 fő vett részt. Lemorzsolódás nem volt. A tanfolyam 1955. május hónapban kezdődött. Mind a 3 hallgató eredményesen végezte el a tanfolyamot.

Valamennyi községben az iskola igazgatói és a nevelők az oktatási állandó bizottság egy-egy tagjával április hó 25.-ig felkeresték a cigányokat, hogy iskoláztatásukat biztossítsák. Az a megállapítás, hogy az analfabéta cigányok többsége nem hajlandó iskolába járni. Részükre így külön analfabéta tanfolyam megnyitása nem volt lehetséges. Analfabéta tanfolyam csupán Levelek községben működött. Ennek ellenére Vaja községben 2, Apagy községben 8 cigány analfabétával szórvány oktatás folyt. Az oktatásuk ezen községekben is eredményesen fejeződtek be.

2./ Járásunk területén a cigányok megsegítésére, tanszerek vásárlására, a cigány gyermekek tanulásának elősegítésére rendezvény nem volt tartva. A szülői munkaközösségek a községek többségében vállalták a cigány gyermekeknek ruhával, cipővel való ellátását. Nyírmada községben 4 cigány család gyermekeit ruházták fel, Petneháza községben már több ízben ellátták ruhával a cigány gyermekeket, azonban egy pár nap múlva eladták és ismét ruházatlan maradtak. Vaja községben a szülői munkaközösség tagjai elvállaltak egy-egy cigány gyermek ruhával való ellátását, patronálták őket és ezek jártak is az iskolába. Ófehértó és Baktalórántháza községben a szülők megnyilatkozásaiból kitűnik, hogy a községben sok a munkakerülő, dologtalan, rossz erkölcsű és viselkedésű cigány, akik lopásból tartják fent magukat, gyermekeiket pedig iskolabjárattal helyett koldulni küldik. Ezen községek dolgozói előtt a cigányok nagyon ellenszenvesek, és úgy nyilatkoznak, hogy munkájuk után segítséget nem érdemelnek. Fokozza a szülők részéről különösen Baktalórántháza községben az ellenszenvet az a körülmény is, hogy a lopáson rajtaért cigány tanulókat a rendőrség büntetlenül hagyta, így továbbra is folytathatják bűnös cselekedeteiket.

3./ Járásunk területén a folyó évben Vaja községben 3, Pusztadobos községben 3, Petneháza községben 3 cigánycsalád részesült házhely juttatásban. A juttatott házhelyeken az építkezés már megkezdődött. Több községben több kérelem lett beadva a végrehajtóbizottságok felé házhely igénylés végett, azonban a megfelelő törlesztő részleteket kifizetni az igénylők nem hajlandók, így a végrehajtóbizottságok házhely juttatásban részesíteni nem tudták a kérelmezőket. Egy pár községben, így például Besenyőd, Rohod, Őr, nem is igényeltek a felvilágosító munka ellenére sem házhelyet.

A lakosság egy-egy gerendának, szarufának való faanyaggal a rendes erkölcsű munkás cigánycsaládok lakóház építését valamennyi községben elősegítette.

A községi tanácsok végrehajtóbizottságai a Megyei Tanács VB. határozatát megértették. Végrehajtása azonban csak azon községekben történhetett meg, ahol rendes, becsületes munkás cigány családok laknak. A községek dolgozói általában tartózkodnak attól, hogy cigánycsaládokat helyezzenek el a község különböző részein. Egyetértenek azzal, hogy a rendes becsületes cigányok házhely juttatásban részesüljenek, tiltakoznak azonban az

ellen, hogy a munkakerülő, rossz erkölcsű, tisztátalan cigányokat a végrehajtóbizottságok a becsületes emberek közé helyezze.

4./ A községi tanácsok végrehajtóbizottságai, valamint a tömegszervezetek foglalkoznak a munkahelyüket elhagyó cigányokkal annak érdekében, hogy munkahelyükre térjenek vissza. Ez eredménnyel is járt Vaja, Nyírmada, Pusztadobos, Baktalórántháza községekben. Jó eredményt ért el Petneháza községi tanács vb., minden férfi cigány munkába van állítva.

Külön dicséretet érdemel Laskod községi tanács vb. A községben 6 cigány család van, valamennyien a termelőszövetkezetben dolgoznak már évek óta. Részükre 4-600 -öles házhely lett juttatva, amire már házat is építettek. Valamennyi cigány családnak gyermekei iskolába járnak.

A munkakerülő, lopásból álló, erkölcstelen cigányokkal szemben szükséges lenne a törvények szigorával keményebben fellépni és hathatós intézkedéseket tenni a munkábaállításuk végett. Feltétlen szükséges lenne a BM. szervei részéről a sűrű, gyakori ellenőrzések a cigánytelepeken, valamint az, hogy a cigányok által elkövetett bűntetteket komolyabban kezeljék.

Baktalórántháza, 1955. július hó 15.

16.8.

1955. július 25. Nyírbátor.
A nyírbátori járás jelentése.

Nyírbátori Járási Tanács Végrehajtóbizottsága.
13-71/1/1955.

Tárgy: Cigányok helyzete.

Hiv. sz: 115-1-2/1955.

Megyei Tanács V.B.

N y í r e g y h á z a

A megyei tanács V.B. 1955 február 22-ikén hozott 15/1955. sz. határozatával kapcsolatban jelentésemet az alábbiakban teszem meg:

1./ Az analfabéta tanfolyamok beindítása a járás területén csak mindössze 3-4 községben történt meg. A V.B. határozat végrehajtása érdekében a községekben a tömegszervezetek bekapcsolódtak a cigányok beszerzésére, így az ősz folyamán már nagyobb eredményre lehet számítani.

Kisléta községben Magyar József és Papp Miklós járt el rendszeresen az analfabéta tanfolyamra.

Máriapócson és Nyírcsászári községekben időközben félbe hagyták az oktatást a cigányok.

2./ A járás területén rendezvény nem volt tartva.

3./ Nyírgyulaj községben 5 családnak juttattak bent a községben lakást. Ebből 3 család községi pásztor. 15 család pedig házhely juttatásban részesült.

Máriapócs községben a községi tanács V.B. a tartalék területből az arra érdemes és ren-

des cigányok részére 600 :: <öles> telket juttat, amennyiben arra igényt tartanak. Az egészségügyi és szoc. pol. Á.B. ebben a községben nagy segítségére van a cigányoknak abban, hogy rendes kis házat építhessenek.

A V.B. határozat megjelenése óta minden községben igyekeznek a V.B. a cigányok házhely igényét kielégíteni, azonban a rendesebb cigányoknak a községben való betelepítése már nehézségekbe ütközik, mert a lakosság tanácsülésen tiltakozik az ellen, hogy a cigányokat beköltöztessék a községbe. Féldea erre Nyírmihálydi község, ahol egy rendesebb cigány család részére a V.B. községben adott házhelyet. A lakosság mikor megtudta, a tanácsülésen tiltakozott ellene és így a községi V.B. kénytelen volt visszavonni a kiutalást.

Ugy a V.B. mint az Á.B. ezen a területen felvilágosító munkát végez, melynek remélhetőleg eredménye is lesz.

4./ A cigányok nagyobb része a járás területén munkát vállal, különösen az utóbbi időben, amióta megtudták, hogy személyazonossági igazolványt csak az kaphat, aki dolgozik. Nagyobb részük vályogvetéssel foglalkozik, de sokan mentek el az iparba is dolgozni. Egy néhányan T.Sz.-ben vannak.

Az Á.B. tagjai a járás területén igyekeznek felvilágosító munkát végezni a cigányság körében is. Különösen a tisztaság és a gyermekek iskoláztatása terén, azonban a gyermek iskolába járatásánál még nagyon gyenge az eredmény. A gyermekeknek 40 %-a jár csak iskolába.

A munkahelyüket elhagyó cigányokkal is foglalkoznak. Eredményes a felvilágosító munka a lakosság körében olyan szempontból, hogy a kolduló cigányoknak már nem adnak sem élelmet sem ruhát, így kénytelenek dolgozni menni.

5./ A munkaerőgazdálkodási csoport állandóan foglalkozik a cigányok munkába szervezésével.

6./ Az ipari csoport az üstfoltozó és kosárfonó cigányoknak szövetkezetbe való tömörítését próbálja létrehozni, azonban hiba az, hogy a járás területén kevés olyan cigány van, akit be lehetne szervezni, mivel nem foglalkozik üstfoltozással, vagy kosárfonással.

7./ Több községben, így Nyírbogát, Nyírmihálydi, Ömböly, Kisléta, Máriapócs, Nyírbátor községekben a községi népi zenekarban vannak a zenéhez értő cigányok.

8./ Az egészségügyi ellenőrzésük állandóan napirenden van. Erre a község lakossága is különös figyelemmel van, mivel érdekükben is áll, hogy a cigányság el ne tetvezze őket, vagy betegséggel ne fertőzze a lakosságot.

9./ A szoc. pol. előadók, de az Á.B. is állandóan foglalkozik a cigányok helyzetének megváltoztatásával.

A szoc. pol. előadó kiszállása alkalmával ellenőrzi és segítséget ad a községi tanács V.B.-nak abban, hogy a V.B. határozatot minél eredményesebben hajtsák végre.

A házhely juttatásokat számszerint kimutatni nem tudjuk, mert egyelőre még folyamatban van a házhelyek juttatása és az építkezések.

Nyírbátor, 1955. július 25.

Hornyik József

V.B. elnök h.

16.9.

1955. július 27. Kemece.
A kemecsei járás jelentése.

Kemecsei Járási Tanács Végrehajtóbizottsága.

8-12 /1955

Tárgy: Cigányok helyzete.

Hiv. sz.: 115-1-2/1955. Szpcs.

Megyei Tanács VB. Szociálpolitikai Csoportjának.

N y í r e g y h á z a .

A Megyei Tanács Végrehajtóbizottságának 15/1955. számú határozatára, valamint a fent hivatkozott rendeleltre jelentem:

Az 1-2 pontra a jelentés nemleges.

ad 3./ A járásban összesen 31 cigánycsalád részére juttattunk házhelyet, aki közül eddig 11 család felépítette a lakóházat, a többi építkezés folyamatban van. Hiányosság az, hogy nem tudnak építőanyagot beszerezni.

ad 4./ A cigányok nagy része vályogvetéssel foglalkozik, különösen most a nyári időszakban. Mintegy 32 fő üzemekben és termelőszövetkezetekben dolgozik rendszeresen. Hiányosság Nagyhalász községben a Kígyós-telepen van, az ott lakók kupeckedéssel, lopással foglalkoznak.

A téli foglalkoztatást Kemece községben szervezzük meg és mintegy 30 fő lesz bedolgozó a helyben kitermelt gyékényből a nyíregyházi Háziipari Szövetkezet részére.

Kemece, 1955. július 27.

Vb. titkár

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

17.

1955. július.

*A vásárosnaményi járás községeinek jelentései a cigányok helyzetéről.*⁶⁹

17.1.

1955. július. 11.

Gemzse.

Gemzse Község Tanácsának Végrehajtóbizottsága.

8-33/1955.

Tárgy: Cigányok helyzete.

Hiv. sz.: 115-5/1955.

Járási Tanács VB. Igazgatási Osztály

⁶⁹ A többi járás irataiban nem található hasonló jelentések. A szövegek nem kronológiai rendben, hanem a községek aktuális sorrendjében követik egymást.

Vásárosnamény

Fenti számra való hivatkozással jelentésemet az alábbiak szerint teszem meg.

Ad 1./ A községben analfabéta tanfolyam nem lett beindítva, egyrésztől azért, mert a fiataljai odavannak munkán, az öregek pedig a szervező munka ellenére sem iratkoztak be, egyes fiatalok pedig, akik idehaza tartózkodnak arra hivatkoztak, hogy ők már elvégezték az analfabéta iskolát, tudnak írni, és így nem járnak.

Ad 2./ A község területén a cigányok segítségadására rendezvény nem volt tartva, mert a lakosság arra hivatkozott, hogy mivel valamennyi cigány mind munkaképes, így menjenek dolgozni és keressenek. A szülői munkaközösség sem vállalta a patronálást a cigányok részére, mert analfabéta iskolára sem voltak hajlandók járni.

Ad 3./ A cigányok részére 1955. évben telekhely nem lett juttatva, mert még az 1947. évi házhelyjuttatásnál kaptak házhelyet, ahol az építkezés részben megtörtént, s jelenleg is folyik.

Az olyan cigányoknak, akik pedig szüleiktől külön szeretnének válni, a juttatási igény elbírálásához szükséges építési anyaggal nem rendelkeznek, ezen kívül pedig a juttatási részlet 25 %-át nem tudják megfizetni, de ezen kívül igényüket sem nyújtotta be senki. Az építéshez a lakosság segítséget nyújtott fogattal, és pelyva adásával.

Ad 4./ Ugy a végrehajtóbizottság, mint a tömegszervezet állandóan foglalkozik a munkahelyüket elhagyó cigányok meggyőzésével, hogy munkahelyükre térjenek vissza, ami eredménnyel is járt, mert munkanélküli cigány községünkben nincs.

Gemzse, 1955. július 11.

Szarka Károly
vb.elnök

17.2.

1955. július. 14.

Gyüre.

Községi Tanács VB Gyüre

84-5/1955

1 db melléklet

Tárgy: Cigányok helyzete

115-5/1955 Hiv. szám.

Járási tanács Végrehajtóbizottság Elnökének

Vásárosnamény

A fenti számra való hivatkozással jelentem, hogy a község területén lévő cigányok a földreform során házhely juttatásban részesültek amire saját erejükből építettek lakásokat.

A község területén olyan cigány aki más fele bányába vagy gyárakba stb. dolgozott jelenleg nincs, mert idehaza végeznek sármunkát, és esetenként mezőgazdasági munkával is foglalkoznak.-

Gyüre 1955 július 14.

Gál András vb elnök.

17.3.

1955. [július. 14. ?]
Gyüre, általános iskola.

Állami Általános Iskola Gyüre

Tárgy: Cigányok helyzete.

Községi Tanács VB Elnökének
Gyüre.

A tárggyal kapcsolatban jelentem:

1. 1954-55 iskolai év folyamán analfabéta tanfolyam községünkben nem volt szervezve, mert az elmúlt években 20 fő végzett analfabéta tanfolyamot, a cigányok közül ezt 5 végezte el.
2. Cigány tanulóink anyagi támogatásra nem szorultak, mert ruha élelem szempontjából ellátottságuk vetekszik a magyar tanulókéval.
3. Jelenleg 2 cigány részesül oktatásban.

[Aláírás]⁷⁰

17.4.

1955. július. 13.
Aranyosapáti.

Aranyosapáti Községi Tanács Vb.-
82.-2/1955.sz

Tárgy: Cigányok helyzete.-
Hiv.sz: 11.-5/1955. sz

Járási Tanács Vb. Egészségügyi Csoportja
Vásárosnamény.-

Fenti számra hivatkozva jelentem, hogy községünkben analfabéta tanfolyam nem lett szervezve.-

A cigánygyerekek tankönyv segélyezésére rendezvényeket nem rendeztünk.-

150 öles telekhely valamennyi csigánycsalád részére lett juttatva 1945-ben ezeken a házhelyeken mindenki épített, csak nem megfelelő házakat. Rendes 600 öles telekhely 3 cigány egyénnek van községünkben, akik építkezni is szándékoznak, de ezt a lakosság nem jó néven veszi, mivel községünkben a cigányságnak a munkához való viszonya nem javult meg egy pár kivétellel akik a termelősövetkezetnek tagjai.

A községi tanács és a tömegszervezetek előbb nevelő munkával próbáltak odahatni, hogy munkahelyüket ne hagyják el, ez nem vezetett eredményre, így mostmár kényszerítő eszközökkel hatunk oda, hogy munkahelyüket ne hagyják ott így is azonban igen sok az önkényes távozó, akik munkahelyüket önkényesen hagyják el. Igen szomorú dolog községünk cigányságának életében ha télen el is megy dolgozni, de nyáron amikor lopni

⁷⁰ Az aláírás olvashatatlan.

lehet elhagyják munkahelyeiket. Ilyenkor nyári időszakban óriási károkat okoznak a mezőgazdasággal foglalkozó lakosságnak.

Aranyosapáti, 1955. július 13.

Balogh György

Vb titkkár

17.5.

1955. július. 18.

Jánd.

Jándi községi tanács vb.től

80/25/1955.

Tárgy: Cigányok helyzete.

Hiv. 115-5/1955.

Járási Tanács VB. Elnökének

Vásárosnamény.

Fenti tárgyban jelentésem a következő:

A község területén egy analfabéta tanfolyam volt szervezve 6 hallgatóval, de egy pár megjelenés után kimaradtak, így sikeres befejezés nem volt biztosítható.

A múlt év őszén a cigány gyermekek jártak iskolába, de októberben ruha és lábbeli hiányra való hivatkozással kimaradtak. A tanuláshoz segély könyv lett biztosítva, így könyv hiányra nem hivatkozhattak volna.

A község területén lakó cigányok részére, már a földreform során lett 11 házhely juttatva, de eddig nem építkeztek rá, jelenleg van egyeseknek tervei a jövőben történő építkezésekre.

A községi tanács vb, állandóan foglalkozik a cigányok munkába helyezésével és ezen a téren értünk is el eredményeket, mert községben rendszeresen csavargó vagy kolduló cigány nincsen.

A községi tanács vb. az építkezések megkezdésekor a hatáskörében a segítséget meg fogja adni, hogy az eddiginél jobb körülmények közé kerüljenek és éljenek.

Jánd, 1955. július 18-án.

[Aláírás]⁷¹

17.6.

1955. július. 21.

Tizsakerecseny.

Tizsakerecsenyi Községi Tanács Végrehajtó Bizottságától.

115-6/161955. szám

Tárgy: Cigányok helyzete.

Hiv. szám: 115-5/1955.

⁷¹ Az aláírás olvashatatlan.

Járási Tanács V.B.

Vásárosnamény.

A fent hivatkozott rendeletben írt pontokra jelentem a következőket:

1./ Az elmúlt év folyamán a községben egy analfabéta tanfolyam lett beindítva 14 beírt analfabétával, azonban ez már a kezdetén lemorzsolódott, így a tanfolyam befejezve nem lett.

2./A községben még nem volt olyan rendezvény tartva melynek bevételeiből a cigány családok megsegítésére összeg lett volna biztosítva.

3./ A községben a földreform során 18 cigánycsalád részesült telekhely juttatásban, azonban a cigányok ezen juttatást mind a mai napig nem vették igénybe és jelenleg sincsen szándékukban, mert arra építkezni nem tudnak. Részükre a község lakossága az építkezéshez segítséget nem biztosított, de ugyanígy nem áll rendelkezésre a társadalmi szervezetknél sem összeg az építkezés megsegítésére.

4./ Azok a cigányok, akik a községből munkára mentek el, helyüket nem hagyták el. Általános megállapítás azonban az, hogy munkára többen még akkor sem mennek, ha keresetre igen nagy szükségük van is, hanem inkább itt helyben alkalmi munkát vállalnak, vagy és túlnyomó részben vályogot vetnek.

Tiszakerecseny 1955 évi július hó 21.-én.

Juhász Ferenc
v.b. elnök.

17.7.

1955. július. 22.

Tiszaszalka.

Községi Tanács V.B. Tiszaszalka.

80-11/1955.

Tárgy: Cigányok helyzete.

Hív. sz: 11-5/1955.

Járási Tanács V.B. Egészségügyi Csoportja

Vásárosnamény

Rendeletére jelentésemet a következőkben teszem meg:

Ad.1./ A község területén analfabéta tanfolyam tartva nem lett.

Ad.2./ A község területén rendezvény tartva nem lett.

Ad.3./ A község területén 2 cigánycsalád részére lett házhely juttatva, körülményeihez képest kunyhószerű házat építettek. A községi tanács részéről a segítséget megkapták.

Ad.4./ Olyan cigány család nincsen – mert csak 2-ő van – aki lakóhelyét [– – –]⁷² volna. Mindkettőnek állandó lakóhelye van és itt sármunkával és pásztorkodással foglalkoznak.

Tiszaszalka, 1955. júl. 22-én.

Papp Miklós

vb. elnök

⁷² Elmosódás miatt nem olvasható szövegrész.

17.8.

1955. július. 7.

Nagyvarsány.

Községi Tanács v.b. Nagyvarsány

11-7/1955

Hiv sz. 115-5/1955

Tárgy: Cigányok helyzete

Járási Tanács V.B. Igazgatási Osztálya

Vásárosnamény

Fenti tárgyu jelentésünk nemleges, mivel községünkben cigány nincs.

Nagyvarsány 1955. július 7.

Vincze Géza

v.b. elnök

17.9.

1955. július. 7.

Olcsva.

Községi Tanács VB. Olcsva.

13-5 /1955. sz.

Tárgy: Cigányok hejzete (sic!).

Járási Tanács VB.

Elnök hejzetesének (sic!).

Vásárosnamény

115-5./1955. számú hivatkozásra jelentem hogy községünkben analfabéta iskola beindult egy. Ami kezdődött 1955. május 1.ével ami még a jelenben is működik a hallgatók száma a tanidejük megkezdésekor volt 7. ebből lemorzsolódott 4. fő. Még ezidáig a vizsga eredményét a tantestület nem tudta megadni. Különösebb nehézségek a meglévő tanulóknál nem volt, a lemorzsolódás oka az volt, hogy akik lemorzsolódtak, megunták a tanulást.

Juttatott házhejet (sic!) kettő kapott a községben, többnek kellene de csak úgy hogy kunyhót építenének rá. Az eddigiekben sem épült fel még egyetlen lakás sem.

Végrehajtóbizottság mint külön napirendi ponttal a cigány kérdéssel nem foglalkozott.

Olcsva 1955. július 7.

[Aláírás]⁷³

⁷³ Az aláírás olvashatatlan.

17.10.

1955. július. 13.

Ilk.

Ilk. Községi tanács vb.

80-6/1955. szám.

Tárgy: Cigányok helyzetéről jelentés.

Hiv. sz. 115-5/1955.

Járási Tanács VB. Oktatási Osztályának.

Ilk. Községi tanács vb.-tól a fenti hivatkozással a cigányok helyzetéről az alábbiakat jelentem.

1./ A község területén az analfabéta oktatás nem indult be, mert az összes írt analfabéták, akiknek nagyobb része cigány volt nem volt hajlandó az oktatásra járni és nem is a községben dolgoznak hanem vidéki munkán.

2./ A községben az úttörők adtak egy háromfelvonásos mesejátékot adnak elő, melynek a jövedelme az úttörők nyaraltatására lesz fordítva. Tankönyvek vásárlása nem történt, cigánygyerekek részére, mert valamennyi szülő megtudta azt vásárolni. 2 cigányszülő a munkaközösség tagja. 2 szülő vállalt patronálást 3 gyermekre.

3./ Ezideig 2 cigánycsalád részére lett telekhely juttatva, de az építkezés még nem indult be. A vb. minden segítséget megad a cigányok építkezéséhez és az ügyesbajos dolgaik elintézésére is gondot fordít. Társadalmi szervek ezideig nem folytak bele a cigányok építési segítségében.

4./ A községünkben a cigányság a munkahelyeit nem hagyja el, mert vannak akik hosszú évek óta dolgoznak vállalatoknál a többi pedig mint sármunkás és mezőgazdasági munkás a községben és a környező falvakban helyezkedik el munkára.

Azonban vannak olyan (sic!) családok is akik a házasságuk folytán már magyar családokkal kerültek össze és így ezen családok nem is tartják magukat cigánynak, hanem a lakóhelyükkel is a fehérbőrű magyarság között helyezkedtek el.

Ilk, 1955 évi július hó 13.-án.

M. Gonda Sándor
vb. elnök

Juhász János
vb. titkár

17.11.

1955. július. 5.

Olcsvaapáti.

Olcsvaapáti községi Tanács V. B.-tól.

11-8/1/1955. sz.

Tárgy: Cigányok helyzete.

Járási Tanács V. B. Egészségügyi Csoportjának

Vásárosnamény

A fenti tárggyal kapcsolatosan a következőket jelentem:

A községben analfabéta tanfolyam 1953.-évben volt. Négy hallgatóval indult, ebből egy lemorzsolódott, három eredményesen végzett.

Az oktatás beindításánál és folyamatosságának biztosításánál nehézségek nem merültek fel.

A község területén a rendezvényeket a Disz szervezet eszközli, ezeknek a bevételeivel a Disz szervezet rendelkezik.

A tanköteles cigánygyerekeket tankönyvvel elláttuk. Ezeket a tankönyveket a pedagógusok eszközölték.

A szülői munkaközösség tagjai patronálást nem váliáltak.

A község területén 4 cigánycsalád részesült házhely juttatásban. A juttatott házhelyeken az építkezés még nem indult be.

A községi Tanács v.b. valamint a Leg. Bizottság egy cigánycsalád részére segítséget ajánlott fel, ami pénzösszegben és faanyagban lesz átadva az építkezés megkezdése alkalmával.

Községünkben olyan cigánycsalád nincsen amelyik a munkahelyét elhagyta volna.

Olcsvaapáti 1955 július 5.

Balogh Áron
v.b. elnök

17.12.

1955. július. 8.

Beregdaróc.

Beregdaróc községi Tanács vb. tól.

Hiv. sz: 115-5/1955.

Tárgy: Cigányok helyzete.

Járási Tanács vb.

Vásárosnamény.

Hivatkozással a fenti számra a beregdaróci községi tanács a következő jelentést adja le.

az 1952/53 iskolai évben, analfabéta tanfolyam indult kezdődött novemberben, befejeződött március hónapban. A tanfolyamon részt vett a tanköteles tanuló és négy felnőtt. Egy nevelő járt ki hozzájuk mivel ruhátlanságra hivatkozva, nem tudtak feljárni az iskolába négy egészen jól megtanult írni olvasni osztályzatot is kapott félévkor. Mikor melegebb lett az idő rendszertelenül jártak iskolába, aztán le is morzsolódtak.

Ezen a tanfolyamon, segély-könyvben részesültek és tanszerekkel látta el az iskola őket, egyik rendezvényből befolyt összegből.

Az 1953/54 iskolaévben beindult analfabéta tanfolyam, 7 résztvevővel indult be de eredménytelenül zárult nem jártak nem jöttek fel.

A szülői munkaközösség, ebben az iskolai évben télapó ünnepén részesítette őket a cigány gyerekeket is ajándékban.

Patronáló mozgalom nem alakult ki nálunk.

Beregdaróc 1955. július 8.

Deák Zoltán.
vb. elnök

17.13.

1955. július. 8.

Vásárosnamény.

Vásárosnaményi Községi Tanács V. B.

115-18/1955

Tárgy: Cigányok helyzete.

Hivsz: 115-5/1955

Járási Tanács V. B.

Vásárosnamény

A tárgyban és a fenti számra való hivatkozással a jelentésemet az alábbiakban teszem meg.

1./ Analfabéta tanfolyam az 1954/55 iskola évben nem volt, korábban már volt amit befejeztek.

2./ Az iskola direkt erre rendezvényeket nem szervezett de a cigány gyermekek közül 10 részesült teljes ruha és cipő ellátásban, valamint az iskolai könyvtárból ingyenes könyv ellátásban.

3./ Telekhely most juttatva nem lett hanem a felszabadulás után ki lett jelölve a cigány telep, és az arra érdemes sok telekhelyhez is lettek juttatva, az új telepen egyesek igyekeznek maguknak lakást biztosítani, a dolgozó parasztság igyekszik az arra érdemeseket segíteni szalma, törek, és fuvar szállításokkal.

4./ A cigányoknál a munka vándorlás még fennáll, és ha a Vállalat értesít a V.B. igyekszünk meggyőzni őket hogy térjenek vissza a munkahelyükre.

Vásárosnamény 1955 július hó 8.

Báki Ferenc

V.B. titkár

17.14.

1955. július. 11.

Tiszaadony.

Tiszaadony község tanácsának végrehajtóbizottságától.

11-6/1955.

Tárgy: Cigányok helyzete.

Járási Tanács V. B.

Vásárosnamény.

Tárgyra vonatkozóan az alábbiakat jelentem:

Ad.1./ Analfabéta tanfolyam nem volt.

Ad.2./ A község területén a cigány gyermekek iskolai felszerelésének fedezésére rendezvény tartva nem volt.

Ad.3./ A községben a cigányok részére házhely juttatva nem lett.

Ad. 4./ A községben lévő cigányok nem dolgoztak ezideig sehol. Tiszaadony községben vályogvetéssel és kosárfonással foglalkoznak.

Tiszaadony 1955 július 11.

Kecskés József
v.b.titkár

17.15.

1955. július. 12.

Gelénes.

Gelénes község VB.-tól.

80 – 7 /1955.

Tárgy: Cigányok helyzete.

Hiv. sz.: 115-5/1955.

Járási Tanács VB.

Vásárosnamény

Fenti tárgyban az alábbi jelentésem betérjesztem.

1./ Analfabéta tanfolyam az elmúlt télen nem volt tartva.

2./ A község területén a cigánygyermekек segélyezésére, tankönyvbeszerzésére rendezvény nem volt tartva.

3./ Házhelyjuttatási kérelmet kettő cigány terjesztett be a VB-hoz, de azt érdemben nem lehetett elbírálni először azért mert olyan házhely igénybevételét jelentették be, melynek jelenlegi tulajdonosa kötelezvényt írt alá, hogy ez évben építeni fog. Másodszor azért mert ők sem írtak alá annak, hogy ez évben építeni fognak.

4./ A cigányok üzemben nem dolgoznak. Azt mondják, hogy vályogot is kell valakinek vetni. Ha ők elmennek üzembe dolgozni, akkor megáll a falusi építkezés, mert a vályog éppen olyan fontos, mint a városi építkezésnél a téglá.

A cigányok és családtagjaik nem háznak, nem iszákosak, a rendőrségnek baja a cigánysággal nincsen. A lakosság sem emelt panaszt ezeideig a cigányok magatartása ellen.

Gelénes, 1955. július hó 12.

vb. elnök. Penke Sándor.

17.16.

1955. július. 12.

Gergelyiugornya.

Gergelyiugornya-i Községi Tanács Végrehajtóbizottságától.

115-12/1955. sz.

Tárgy: Cigányok helyzetéről jelentés-

hiv.sz: 115-5/1955. sz.

Járási Tanács VB.

Vásárosnamény

Hivatkozással a fenti számra jelentésem az alábbiakban teszem meg:

1./ A községben analfabéta tanfolyam csak 1952-ben volt szervezve 8 hallgatóval indult be azonban azok lemorzsolódtak így nem fejeződött be.

2./ A községben 1954 évben műsoros rendezvény egy volt tartva az iskolán keresztül a tisztabevétél 300 Ft volt azonban ez az úttörő pénztárba folyt be. Cigányoknak nem vettek semmit belőle nem is ütemeztek. A munkaközösség tagjai nem patronálják őket.

3./ A községben 2 cigány családnak lett házhely juttatva erre mind a kettő építkezett azonban az nem ház hanem kunyhó és abban 10-15 fő lakik. A lakosság nem segítette őket az építkezésben és általában a dolgozók a sok lopás miatt rossz viszonyt tartanak fenn velük. A Végrehajtóbizottság igyekszik a cigányokat szorgalmas munkára nevelni azonban nem lehet velük bírni sok esetben még a dolgozókat is megzavarják a verekedős és zavaros életükkel. Jelenleg is 400 öl burgonyát teljesen felszedtek.

4./ 1952-ben a végrehajtóbizottság a községben lévő cigányférfiakat munkára elhelyezte bányákba gyárakba. Azonban eredménnyel nem járt, mert az előleget felvették és a munkaruhával együtt megszöktek. Az álláspontjuk az hogy ők nem hagyják a falut. 1953 évben beállítottuk a községben pásztornak a férfiakat, a marhát otthagyták rengeteg kárt okoztak a gazdáknak és a rendőrség bevonása se segített, így le kellett váltani őket.

Jelentem, hogy kineveltünk egy traktorost egy ideig a csoportban dolgozott is majd otthagya jelenleg nem dolgozik sehol. Egy családot sikerült közülük beolvasztani a magyarság közé 3 éven keresztül apaállatgondozó volt jelenleg pásztor.

Megjegyezni kívánom, hogy rengeteg baj van a cigánysággal állandóan lopnak verekednek és a lakosság fél tőlük, se a rendőrségtől se a tanácstól nem tartanak.

Gergelyugornya, 1955. évi július hó 12-én.

Soltész István
Vb titkár

17.17.

1955. július. 12.

Tarpa.

Tarpa Községi Tanács VB.

II-6, 1955, sz,

Hivsz: 115, 5/1955,

Tárgy, Cigányok Kérdése,

Járási Tanács V. B.

Vásárosnamény

A fenti számra és tárgyra hivatkozva jelentem hogy községünkben cigány személy 340től 350ig van ami családonként nagyobb részbe telekhelyet kapott 1945-ben, csak azoknál van hiányosság akik azóta kerültek Tarpára. Azok a személyek akik házhelyet kaptak azok részben kaptak is támogatást a lakás felépítéséhez a fedélzet elkészítéséhez.

Községünkben 1952tőben voltak analfabéta iskolák megindítva amely némileg eredményesen is zárult mert többeken le is tudtak vizsgázni.

Községünkben nem volt olyan rendezvények amelynek célja az lett volna hogy a cigány gyerekek beiskolázásához könyveket kellett volna vásárolni.

Segítségadás volt még az orvosi kezeléshez szükséges szegénységi lapok kiadása a gyerekek részére abban az esetben ha arra feltétlen szüksége volt.

1955, I,ső hó elején is a pedagógus elvtársakkal akartuk beindítani az analfabéta tanfolyamot és nem volt egy sem aki hajlandó lett volna eljárni a tankörökben ahol megtanulhatott volna írni és olvasni.

Községi VBSág úgy nézi a fenti kérdéseket hogy el kellene távolítani azokat a személyeket akik más községekből telepedtek községünk területére és utána tudunk csak felvilágosító munkát végezni azok között akik mint tarpai születésűek és állandóan tarpai lakosok is voltak.

Községünk területén olyan nagy mennyiségű bevándorlottak vannak nem lehet valójában ellenőrizni őket hogy mikor hol dolgoznak és milyen munkát is vállalnak igaz hogy a nagyobb része nem is vállal semmilyen munkát.

Kérjük a felsőbb szervek vezetőségét hogy járuljanak hozzá azok akik így állandóan egyik községből és másik községben azt mondhatnák hogy csak csavarogni járkálnak segítsék elő ennek megszüntetését.

És ezen keresztül fogjuk tudni biztosítani azt hogy minden cigány család meg fogja találni a munkahelyét és nem fog csavarogni egyik községből a másikban.

Tarpa 1955, VII, h, 12n,

Sütő Bertalan,
V.B. elnök.

17.18.

1955. július. 9.

Gulács.

Gulács Községi Tanács V. B.

871-4 /1955 sz.

Tárgy: Cigány kérdés.

Hivatkozási szám. 115-5/1955.

Járási Tanács V. B. /Molnár Sándorné/

1955 július 4én kelt felhívásukra jelentem hogy községünkben analfabéta tanfolyamot beindítani és megtartani nem tudunk, mert a cigányok azt felelik hogy az ő tudásuk elég az ők munkakörük betöltéséhez, vályogvetéshez, /csavargás, koldulás és lopáshoz/. A gyerekeiknek a segítséget az iskoláztatáshoz meg tudnánk adni, sőt az iskolai mulasztások megszüntetése érdekében a legtöbb büntetést is őknek (sic!) kell küldeni, a lemorzsolódás érdekében, de ők azt felelik elég ha annyit tudnak mint a szülei. A községünk területén 16 cigány család részére lett telekhely juttatva ebből 13 család a község belterületén kapott telekhelyet 3 család a községhez 2 kilométerre a halvány soron, a telekhely juttatással akik a falutól távol laknak azok nincsenek megelégedve, állandóan kérik, hogy a faluban juttassunk nekik is telekhelyet, de a lakosság hallani sem akar róla mert nagyon terjesztik a sertés és a baromfi pestist, mivel a dögtérről minden elhullott állatot behordanak, az építkezéshez segítséget nem kérnek mivel a vályogot ők maguk megvetik, a faanyagot meg feketén beszerzik a faszorokból és az erdőkből. A község területét elhagyó cigányokkal bővebben nem érdemes foglalkozni, mert ha valamék (sic!)

el is vándorol az két héten belől visszajön bármilyen munkára megy mert a természete nem bírja a fizikai munkát.

Gulács 1955 július 9én.

Botos Elek v.b. elnök.

17.19.

1955. július. 8.

Kisvarsány.

Kisvarsány községi Tanács VB.

14-9/4/1955.

Tárgy: Cigányok helyzetének jelentése.

Járási Tanács Végrehajtóbizottságának.

V Á S Á R O S N A M É N Y .

A fenti tárgyra és számra jelentésem a következőképpen teszem meg. A cigányok helyzetével kapcsolatosan 1945 óta a cigányok helyzete községünkben javult.

Különösképpen az 1950-es tanácsválasztás óta több esetben a Végrehajtóbizottság, valamint a szociális állandóbizottság évente több esetben foglalkozott a cigányok helyzetével.

1952 évben egy cigány családot a Végrehajtóbizottság elősegítette az lakóház építés céljából melyet lakhely juttatásban részesítette.

Melyhez a község lakosainak egyrésze igyekezett segítséget adni, olyan formában, hogy több személy segített neki az anyagot az építkezés helyére szállítani.

Községünkben iskolaköteles hat cigány gyerek van, melyből négy iskolakötelességének pontosan eleget tesznek két gyermek amelynél tapasztalható iskolai mulasztások a Végrehajtóbizottság a következőben minden segítséget meg fog adni részükre, hogy iskolai kötelezettségüknek eleget tegyenek.

A Végrehajtóbizottság a munkaképes cigányokkal folyamatosan elbeszélget munkaviszonyairól, sőt egy család a helyi Béke Tszcs tagja, amely Termelőszövetkezetnél jó munkát végez. A többiek üzemeknél és vállalatoknál dolgoznak.

A munkaviszonyhoz való rosszabb hozzáállás viszonya inkább a nőknél tapasztalható. Melynek érdekében a Végrehajtóbizottság a következő időkben több gondot fog fordítani a cigánynők munkához viszonyuk megjavítása érdekében.

Kisvarsány 1955 július 8.

Kaluczki Bertalan

v.b. elnök

17.20.

1955. július. 9.

Vitka.

Vitka Községi Tanács Végrehajtóbizottságától.
115-2/1955. szám.

Tárgy: Cigányok helyzetének megjavítása

Járási Tanács V.B. Titkárságának.

Vásárosnamény

Fenti számra és tárgyra hivatkozással jelentésem az alábbiak:

1./ Vitka Községben mindössze három cigány család van, ebből gyereke két családnak van és ebből az iskola kötelesek résztvesznek a rendes iskola évi oktatásban. A három család között egy analfabéta van aki koránál fogva nem hajlandó résztvenni oktatáson.

2./ A községben rendezvények nem történtek mivel minden gyerek szülei munkaképes és dolgoznak is, a községi tanácsnál, illetve a legeltetési bizottságnál vannak alkalmazásban.

3./ A községben két cigány család kapott házhelyet ami be is van építve.

a./ A cigányok legnagyobb meglegedésüket fejezi ki, ezzel szemben a magyarok, szomszédok, lázongnak mivel jószág állományok ki van téve az elhullásnak.

4./ A végrehajtóbizottság foglalkozott a munkahely elhagyásával, valamint a legeltetési bizottság. Egy család a tehén pásztor, többször lett figyelmeztetve, mivel munkahelyét igazolatlanul elhagyta, a legeltetési bizottság kénytelen volt felmondani s így a községet el is hagyta és elment az iparba dolgozni.

Vitka 1955 július 9.

Farkas János

V.B. elnök.

17.21.

1955. július. 8.

Barabás.

Barabás Községi Tanács VB.

11-3/1955 sz.

Tárgy: Cigányok helyzete.

Hiv sz: 115-5/1955 sz.

Járási Tanács Végrehajtó Bizottságának.

V á s á r o s n a m é n y

A fenti hivatkozási számra jelentem, hogy a Barabás-i cigányok helyzetét már több ízben felülvizsgálva megállapítottam, hogy a cigányok köségünkben az előírt szabályoknak megfelelően nem viselkednek.

A község dolgozói számtalan panasszal fordultak a végrehajtóbizottsághoz hogy a cigányok lopnak, a vályogvetésre előleget felvesznek és a megfelelő munkabérért nem szolgálnak meg.

A végrehajtó bizottság a nekik járó segítséget megadja a kijelölt telepen számokra házhely van biztosítva. Ennek ellenében házat nem építenek nyári keresetüket elherdálják télen koldulásból élnek.

Oktatásukkal többízben volt foglalkozva rendszbályoknak megfelelően bírság volt azokra kiszabva akik gyereküket iskolában nem járatták, mivel a bírság náluk behajthatatlan volt így az iskoláztatás eredményre nem vezetett. Több alkalommal analfabéta iskola volt számukra megszervezve, a megszervezés a legnagyobb agitációs munka és kényszer ellenére nem vezetett eredményre. Községünkben lakó cigányok megbízhatatlanok mint a fent említettekben említettem hogy a dolgozókat a község lakosságát minden alkalommal becsapják.

Barabás 1955 július 8.

Szalai Menyhért

vb. elnök.

17.22.

1955. július. 6.

Tiszavid.

Tiszavid Községi Tanács V.B.tól.

-----/1955. sz.

Tárgy: Cigányok helyzete.

Járási Tanács V.B. Egészségügyi Csoportja

Vásárosnamény.

Fenti tárgyra hivatkozva jelentjük, hogy községünkben cigányok analfabéta iskolája csak 1952 évben volt, a téli időszakban. Hallgatója 8 fő volt ebből eredményesen 6 fő végzett. Azóta analfabéta iskola nem volt.

Községünkben dolgozó cigányok vannak akik gyermeküket úgy ruházattal mint tanszerekkel el tudják látni így nem volt szükség segítség adásra.

Község területén a mai napig 5 cigánycsalád részére lett házhely juttatva amelyek már beépítést nyertek. Az összterület 800-ól. Az építkezéseket a cigányok saját erejükből végezték el támogatásra nem szorultak.

Községünkben tartózkodó cigányok munkahelyüket nem szokták elhagyni illetve nem kóborolnak.

Tiszavid, 1955 július 6.

Dancs János

v.b. titkár.

17.23.

1955. július. 11.

Lónya.

Lónya Községi Tanács V B.

11-3/1955. sz.

Tárgy: Cigányok helyzete

Hiv.sz. 115-5/1955. sz.

Járási Tanács V B-sága.

Vásárosnamény

1. A fenti számra hivatkozva jelentem, hogy községünkben analfabéta iskola két éven át volt először 1949-50-es oktatási évben Tóth Jánosné nevelő foglalkozott 15 cigány járt elébe, ebből 10-en rendszeresen elvégezték vagyis megtanultak írni. A második analfabéta iskola 1951-52-es évben volt Tolnay Pál tanító tanította őket ölelben jártak 13 ebből 7-en végezték el az iskolát rendszeresen.

2. A község területén rendezvény még a cigánygyerekek részére nem volt tartva és a munkaközösségnek még egy tagja sem patronált cigánygyerekeket.

3. A községben 9 család cigány részére lett juttatva telekhely ebből ezidáig beépítette 3-om. A lakásépítés nagy meglepetést váltott ki közöttük és soknak segített a község dolgozói lakásépítés előkészítéséhez is faanyaggal és vályog hordással az építés megkezdéséhez.

4. Az utóbbi időben a vb és tömegszervezet foglalkozott azokkal a cigányokkal akik munkahelyüket elhagyták ez javult az utóbbi időben kevesebben hagyták ott munkahelyüket.

Lónya 1955 július 11.

Nyeste Sándor

vb elnök

SZSZBML. XXIII. 431. 1. doboz. 802. csomó.

18.

1955. augusztus 4. Nyíregyháza.

A megyei főorvos összefoglaló jelentése a megye cigányságáról.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB. Egészségügyi Osztályától.

115-1/7-1955. XI.

Tárgy: Cigányok helyzete.

Megyei Tanács VB. Elnökének,

H e l y b e n .

A cigányság helyzetének megjavításával kapcsolatban 15/1955 VB szám alatt 1955 február 22-én hozott határozat végrehajtásával kapcsolatban a járásoktól beérkezett jelentések alapján összefoglaló jelentésemet az alábbiakban teszem meg:

A cigányság munkába való állítására csak a mezőgazdasági vonalon volt lehetőség. Ugyanis az iparban és bányászatban a cigányságot a munkaerőgazdálkodási osztály ki

sem közvetíti, mert a munkahelyek igen gyakori elhagyásával sok kellemetlenséget és kárt okoztak az egyes Vállalatoknak.

A cigányságot éppen ezért a munkaerőgazdálkodási Osztály a mezőgazdaság felé igyekezett irányítani. Nagyobb számú elszerződés történt a csengeri járásban, ahol 110 fő szerződött le ideénymunkára. Nagy részük még ma is a munkahelyén vannak.

A munkaadók részéről is vannak helytelen intézkedések. Pl. Győrtelek községből 33 cigány munkás szerződött le a mezőhegyesi áll. gazdasághoz. A munkások a munkahelyre a szerződésben megállapított időre le is utaztak. A munkaadó azzal az indoklással, hogy a munkaerő szükségletét más helyről már biztosította, a munkásokat lakóhelyükre visszaküldte. Az ilyen eljárás a cigányok munkavállaló kedvét nagy mértékben hátrányosan befolyásolja. A cigányság munkába való helyezéséről követendő példát mutatott a Laskod községi tanács. A községben 6 cigány család van, mind a 6 család Tsz. tag. Házhelyet kaptak, ahol házat építettek. Ennek alapján a községbe le lettek rögzítve.

Vályogvető, kosárfonó, gyékénykészítő stb. szövetkezet létesítése szerint nagyobb haladás nem történt.

A cigányságnak a munkahelyen való megmaradásával a helyi tanácsok behatóan foglalkoznak, azonban a helyi hatóságoknak még többet kell foglalkozni a munkahelyét elhagyó cigányságnak a munkahelyre való visszairányításával.

A megye területén a határozat meghozatala óta – nem teljes adatok alapján – 291 házhely lett kiosztva. További házhelyek kiosztására is fokozatosan sor kerül. A házhelyek kiosztását részben az is akadályozza, hogy az igénylők nem hajlandók a megállapított megváltási árat fizetni.

A cigánygyermek beiratása a megye területén maradéktalanul végre lett hajtva. A cigánygyermek iskolába járása területén is – javulás mutatkozott az elmúlt iskola végén. Ez az évvégi javulás egyrészt annak is tudható be, hogy a melegebb idő beálltával a ruhátlanságra nem tudtak oly hathatósan hivatkozni, mint a hidegebb időjárás alatt és jobban be lehetett az iskolába kényszeríteni.

A megye területén az iskolaköteles cigánygyerekek tankönyvvvel való ellátására rendezvény nem volt tartva. A cigánygyermek ruhával való ellátását Vaja községben a munkaközösség vállalta. Ez nem sok eredménnyel járt, mert a ruhát rövid használat után eladták. A vásárosnaményi ált. iskolában 10 gyermek részesült cipő és ruha juttatásban. Mérk községben 6 cigánygyermek kapott könyvet. Kisvárdai községben 8 gyermek részesült ruhasegélyben.

Analfabéta tanfolyam számos községben lett beindítva, itt a lemorzsolódás igen nagy volt s ennek következtében a kisvárdai járásban 8, a mátészalkai járásban 6, a baktakörántházi járásban 1, a nyírbátori járásban 4 volt eredményesen befejezhető.

A cigányok részéről folytatott engedély nélküli koldulás megakadályozásában igen határozott segítséget adott a rendőrhatalóság. A nagykállói járásban a tiltott könyöradománygyűjtés miatt több egyén ellen tettes feljelentést s ennek alapján – több egyén ellen indult bírói eljárás. A koldus kérdés felszámolásánál nagy segítséget ad még az, hogy ¼ évenként mintegy 30.000 Forintot tudunk fordítani olyan egyének támogatására, akik testi- vagy szellemi fogyatkozásuk miatt munkát vállalni nem tudnak, de családi körülmények mellett szociális otthonban nem helyezhetők el. Legnagyobb nehézséget okoz az Országos és heti piacokon való koldulás megakadályozása. Az ilyen helyeken való koldulást

maga a nagy közönség is támogatja és annak megakadályozása még nehezebbé válik. Úgy a szakosztályok, mint a körzeti orvosok, továbbá a szociális vezető-előadók és előadók a cigányok helyzetének megjavítását állandóan szorgalmazzák, helyzetüket figyelemmel kísérik, és adott esetekben az egyes személyek kérdéseinek megoldásában hatatos segítséget adnak a helyi tanácsok végrehajtóbizottságainak.

Nyíregyháza, 1955. augusztus hó 4.

Dr. Moskovits Károly
megyei főorvos.

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

19.

1955. október 10. Nyíregyháza.

*A Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács VB-elnökhelyettes a járási és városi tanácsok vb-elnökeihez.*⁷⁴

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB. Elnökétől.-

115-1/10-1955 Szpcs.-

Tárgy: Cigányok helyzetének rendezése.-

Járási, Városi Tanács VB. Elnökének,
Székhelyein.

A Megyei Tanács VB. az 1955 febr. 22.-én megtartott ülésében foglalkozott a cigányság helyzetének a megjavításával. Határozatában megmutatta azt az utat, amelynek követeése mellett a cigányok helyzetével kapcsolatos foglalkozás eredménnyel fog járni és a cigányság helyzete a valóságban javulni fog.

A határozat a helyi Tanács VB.-nak feladatává tette, hogy a munkahelyüket elhagyó cigányokkal foglalkozzanak és győzzék meg őket vállalt munkájuknak a tovább vitelére.

A zsuffolt (sic!) cigánytelepek fokozatos megszüntetésére elrendelte a határozat, hogy 3-400 □-ölnyi házhelyeket kell a cigányok részére juttatni és a társadalom megszervezésével segítséget kell adni megfelelő családház építéséhez.

A cigánygyermekes iskolai beiratásának, valamint iskolai látogatásának megjavítása és ezzel párhuzamosan a felnőttek között tapasztalható írástudatlanság felszámolása érdekében, rendezvények szervezését rendeli el azzal, hogy az abból befolyó jövedelem tanszerek beszerzésére legyen fordítva.

Megállapította a határozat, hogy biztosítani kell az írástudatlanok oktatását. Analfabéta tanfolyamok szervezését írta elő.

A rendelet végrehajtásáról tájékozódni kívántam s felhívtam 1955 június hó 14.-én kelt rendelettemmel a járása /városa/ területén a fenti határozat végrehajtásával kapcsolatban tett intézkedéséről tegyen részletes kimerítő jelentést. A beérkezett jelentésekből az ál-

⁷⁴ Tisztázat. Az irat fogalmazványa október 6-án készült. Közlése nem volt szükséges, mert a fogalmazvány és a tisztázat között nincs eltérés.

lapítható meg, hogy a határozat végrehajtása érdekében lett intézkedés téve. Az egyes járásokban szép eredmény mutatkozik, így pl. a csengeri járásban a határozat alapján elértük azt, hogy számba vették a cigánycsaládokat. Megállapítást nyert, hogy a csengeri járás területén 345 család 1624 családtaggal él, 6 községben nincsen cigány. Cigányság közül mintegy 190 családfő szerződött el munkára. 42 család van a község belterületén elhelyezve.

A határozat megjelenése óta 121 házhelyet osztottak ki – ebből 57 házhelyen az építkezés beindult. Csenger községben 26 házhely lett kiosztva ebből 4 házhelyen kimondottan szép, rendes ház lett felépítve. A kisvárdai járás területén 54 házhelyet osztottak ki.

A vásárosnaményi járásban 10 cigánygyermek részesült ruha és cipő és ingyenes tankönyv ellátásban.

A mátészalkai járás területén 84 házhely lett kiosztva – ebből 62 házhelyen az építkezés megindult.

A fehérgyarmati, a baktalórántházi, a nyírbátori, a kemecsei járás a beszámolójában csak általánosságban beszél – semmi konkrét dolgot nem hoz fel – amiből arra lehet következtetni, hogy ezekben a járásokban nagyon kevés lett téve a határozat érdekében.

Nyíregyháza Város és a tiszalöki járás jelentését nem tette meg – tehát minden valószínűség szerint itt sem lett téve semmi sem a határozat jó végrehajtása érdekében.-

Felhívom Elnök Elvtársat, hogy a határozat végrehajtását még nagyobb eréllyel szorgalmazza – hasson oda, hogy a községi Tanácsok VB.-i a cigányokkal való foglalkozást – állandóan napirenden tartsák.- Már most közlöm, hogy a közeljövőben ismét értékelni fogom a járási tanácsok VB.inak a határozat végrehajtásával kapcsolatban tett intézkedéseit s a helyszíni tapasztalatokon kívül a járásoktól későbbi időben bekérendő jelentések adatait is fel fogom használni. [A jelentés csak a való és kézzefogható adatokat tartalmazhatja.]⁷⁵

Ismételten felhívom, hogy a hozott határozat legteljesebb végrehajtása érdekében mindent kövessen el.-

Nyíregyháza, 1955. okt. 10.-én.

Gulyás Emilné
megyi tanácselnök h.

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

⁷⁵ Ez a mondat a fogalmazványban nem szerepel, csak a tisztázatlanban.

20.

1955. november 28. Budapest.
*Gaál Ibolya felkérése cikk írására.*⁷⁶

EGÉSZSÉGÜGYI MINISZTERIUM

IX. Szociálpolitikai Főosztály.

Gaál Ibolya elvtársnak,
A Szabolcs-Szatmár megyei tanács VB. szoc. pol. csoportja vezetőjének,

Nyíregyháza.

Kedves Gaál Elvtársnő!

A Szociálpolitikai Tájékoztató szerkesztőségének azon kívánságát tolmácsolom, - ami egyébként Kádár elvtársnő kérése is – hogy a következő számban foglalkozni szeretnénk ismét a cigánykérdéssel.

Kérem ezért, hogy cikk formájában írja meg a Szabolcs megyei kezdeményezéseket, eredményeket és nehézségeket. Helyes volna, ha foglalkozna a VB. határozattal, annak végrehajtásával és főleg konkrét példákkal mutatna rá az eredményekre és a nehézségekre.

A Tájékoztató következő száma december hó végén jelenik meg, ezért kérem a cikket lehetőleg december hó 15-ig nevemre megküldeni.

Amennyiben a cikk megírását nem vállalná kérem, hogy erről értesítsen.

Budapest, 1955. november 28.

Elvtársi üdvözzettel:

/dr. Rédey Ferenc/
előadó.

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

21.

1955. november 29. Baktalórántháza.
*A Baktalórántházi Járási Tanács VB-elnök a Megyei Tanács
VB-elnökhelyettesének.*

Baktalórántházi Járási Tanács V.B.

115-3/3/1955. sz.-

Tárgy: Cigányok helyzetének megjavítása.
Hiv.sz: 115-1/10/1955.sz.TCS.

Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács V.B. Elnökhelyettesének
Nyíregyháza.

⁷⁶ L. a 22. sz. alatti iratot !

A fenti számú és tárgyban kiadott cigányok helyzetének megjavítása érdekében az alábbi jelentésemet teszem:

A községi tanácsok végrehajtóbizottságai valamint a községi általános iskolai igazgatók október 20-tól november 15.-ig újra felmérték a cigányok helyzetét. A községi tanácsokkal tudatosítva lett a cigányokkal való fokozottabb foglalkozás, úgy a lakás elhelyezésre mint a munkába állás, a munkakerülőknél a rendes mindennapi munkában való foglalkoztatása, az analfabéták felszámolása és az iskolaköteles cigánygyerekek lemorzsolódása.

A járás 17 községe közül Magy és Nyírkércs község kivételével valamennyi községben vannak cigányok. A 15 községben 369 cigány család van, melynek összlétszáma 1778. Ebből rendszeresen dolgozik 350 fő. 280 család lakik cigánytelepen. Saját lakása van 276 családnak. Bérletbe lakik 93 család. Házhelyet kapott 126 család. A cigányoknak juttatott házhelyeket nem mindenütt veszik igénybe, mert nem rendelkeznek szükséges építkezési anyagokkal. 10 cigánytelepen van biztosítva jó ivóvíz és ahol nincs kellően biztosítva a jó ivóvíz ott az egészségügyi csoport a községi tanácsokkal karöltve hozzásegítik a telep lakóit a jó ivóvízhez.

Van olyan község mint Nyíribrony ahol a cigánytelepen nincsen kút de közel van a községi fűrott kút ahol jó ivóvízzel elvannak látva. Az analfabéták száma 843. Ez abból adódik, hogy túlkorosak és sem a községi tanács sem az iskola igazgatója a nevelő munkán keresztül nem tudja elérni a beiskolázásokat. Egyedül Vaja községben van kialakulóban az analfabéta cigányok közül az eddigi jelentkező 12 fővel esti iskolára. Vaján sikerült 3 cigánygyereket hosszabb mulasztás után a rendes oktatásba bevonni.

A cigányok megsegítése ruhával nehézségbe ütközik ezt bizonyítja az is, hogy a legutóbb megtartott iskola igazgatói értekezleten az igazgatók úgy vetették fel, hogy volt olyan eset amikor ruhával segítették az iskolás gyerekeket és vagy a testvérével hordatta el vagy pedig eladták. Az igazgatók vállalták, hogy az iskolás gyerekeket tanszerrel segíteni fogják és mindent elkövetnek annak érdekében, hogy a lemorzsolódást felszámolják.

Baktalórántháza, 1955. november hó. 29.-én.

Szikszay Péter
vb. elnök. h.

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

1955. december 14. [Nyíregyháza].

*Kézirat a cigányság helyzetéről.*Cigányság helyzetének alakulása.⁷⁷

A „Szociálpolitikai tájékoztató” már két ízben foglalkozott a cigányság helyzetének megjavításával előttünk álló nagy feladattal. Mindkét cikk a cigányságnak a felszabadulás után s talán a mai helyzetével foglalkozott. Úgy gondolom, hogy ha valamely feladat előtt állunk – annak jó megoldásához szükséges az is, hogy a feladat keletkezését is megismerjük.

Ha a cigányság származásával kapcsolatosan kívánunk foglalkozni, igen nagy irodalom áll már rendelkezésünkre, melynek tanulmányozása hosszú időt venne igénybe. A cigány irodalomnak egy töredéke található fel a „Pallasz” lexikon IV. kötetében, melynek anyagát forrásmunkaként használtam fel.

A cigányság történetével foglalkozó kutatók egybehangzóan elfogadják, hogy keletről származnak, de azt eldönteni nem tudják teljes határozottsággal, hogy a XIV. vagy a XV. században kerültek be hazánkba. A tény azonban az, hogy vándorlásuk több hullámban történt, minden hullám országunkon vezetett keresztül, s megyénk is beleesett az útvonalba, s ennek következtében történtek nagyobb letelepedések is.⁷⁸

A XIV. században Zemplén és Szabolcs megyében van egy „Zigan” nevű birtokos család, amelynek nevét Zigán-nak kell mondani, amely család birtokügyében Nagy Lajos király az 1377-es évben parancsot küldött a leleszi konventhez, hogy tegyen vizsgálatot Zigán László keresete ügyében, aki azt panaszolta, hogy Zigán Mátyás és István tisztevel Fychke Péterrel, Lengyel Péterrel és más híveivel Egyházas Zigán nevű helységben megtámadta és kirabolta.

Ez a helység ma is megvan Borsod, Abaúj, Zemplén és Szabolcs-Szatmár megye közös határánál Cigánd község néven.

Az országunkon a cigányság tömeges átvonulása, valamint az országban való szétszóródása a fentiek szerint már a XIV. században megkezdődhetett, de a feljegyzések az 1417 évet jelölik meg időpontul.

Az egyik hullám András nevű cigányherceg vezetésével vonult keresztül az országon és Bologna előtt 1422-ben jelent meg. „Azt beszélte, hogy népével együtt elpártolt a kereszténységtől, mióta a magyar király elfoglalta országát, s őt fogságba ejtette. Később 4000 alattvalójával együtt a kereszténység kebelébe visszatért és most a magyar király parancsára 7 évig kell zarándokolnia, jelenleg Rómába igyekszik a pápához.” Hasonló

⁷⁷ Aláírás nélküli kézirat Szabolcs-Szatmár megye cigányságáról. Szerzője Gaáll Ibolya, aki az Egészségügyi Minisztérium felkérésének tett eleget. L. az előző dokumentumot! A tanulmánynak több változata készült.

⁷⁸ A történeti okfejtés a Pallasz lexikon hivatkozott IV. kötetében olvasható adatokból levont téves következtetés. Nem ismeretes olyan történeti forrás, amely bizonyítaná cigányok ilyen korai megjelenését ebben a térségben. A korai adatok kritikával kezelendők, l. erről Nagy Pál: *A magyarországi cigányok története a rendi társadalom korában*. Kiadja a Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola Kiadója. Kaposvár, 1998.

mesékkel jöttek és mentek egyik országból a másikba, s az utazási engedélyeket ilyen mesékkel eszközölték ki.

Hazánkban ilyen utazási szabadalmat Zsigmond királytól és Báthory fejedelemtől kaptak.

A cigányok nem riadtak vissza az ilyen okmányok hamisításától sem. Egy ilyen okmány a nyíregyházi Állami Levéltár birtokában van.⁷⁹ Az útlevel szövegét szó szerint az alábbiakban közlöm:

„Alább irt adom tudtára Mindenkinek, az Kiknek illik ez levelem rendiben, hogy Mlgos báró Dessőfy Sámuel Eő NAgysága eörökös Jobbágy Czigányainak Márkus János Fővadjája, mégyen maga compániájával Ts, Ns, Szabolcs vármegyébeni nemkülönben más szomszéd vármegyékbe is, elszökött fönt titulált Mlgos Uraságom Jobbágy Czigányainak fölkeresésére. Azért illendő Respektussal kérettetnek általam Fölséges Koronnás Királyné Asszonyunk Eő Fölsége érdemes Tisztjei úgy városi, avagy Falusi Bírák Uraimék, Méltóztassanak ötet mint igaz járatbeli Vajdát alatta lévő Compániájával mind Réven, Vámon és Harmincadon illendő Füzetással és Vámadással bocsátani, és minden huzást Vonyást rajtok desumálni ne engedjenek és Törvénytelen ne is merészeltessék és közöttük essendő cázusokért Bírák Uraimékon Kívül is Fent nevezett Vajda méltán megbüntethesse; idegen Czigányoknak Mlgos Uraságom Jobbágyai éppen szabad ne légyen, az elszökött Mlgos Uraságom Jobbágyait ezen Vajda Szabadosan megfoghassa, ahol találja és rajtok minden sátortól 4-4 marjast megvehesse; Nem különben Méltóságos Uraságom taksáját: /:kitős Mlgos Uramnak arra rendelt Fő Vajda annuatim tartozik beadni; amely Czigány pedig a Vajdára támadna, hogy az olyatén ezen Vajda megbüntethesse, Bírák Uraimék neki assistenciát adni méltóztassanak. Mely ebbéli Jóakarattokat Nagyságtok Kegyelmeteknek adandó alkalmatossággal én is reciprokálni el nem mulasztom. Present perfektis exhibenti restituti. sig. Csobaji die 10.januarii 1763. Nagy András Mlgos báró Dessesfy Sámuel prefektusa P.H.”

Egyik helyről vándoroltak a másikra, minden helyen igyekeztek maguk iránt szánalmat kelteni és ajándékokból élni. A cigányoknak ezt az életmódját megzavarta a törökök betörése Magyarországra. A cigányokat hol török, hol magyar kémeknek minősítették és mindkét esetben üldözésnek voltak kitéve. Sokan a csapatokból kiváltak, vagy pedig a vajda a csapatból kizárta őket. Ilyen esetben a családjával együtt valamelyik községben megtelepedett, főleg a jobbágytság idejében találtak az ilyen cigányok kedvező fogadtatásra a földesuraknál. Ha ilyen vándorcigány beállott valamely földesúr zsellérjei közé, nem volt lehetősége arra, hogy vándorló csapatjához visszakerülhessen. Maguk a földesurak is mindent elkövettek, hogy az ideiglenesen letelepedett cigányok csapatjukhoz vissza ne kerüljenek, különösen abban az időben, amikor a jobbágytság megkezdte küzdelmét a felszabadulásért s nem dolgozott úgy, mint azt földesura megkívánta.

Hazánkban a cigányokat rendeletekkel nem üldözték, mint más országokban. „Németországban 1711, 1713 és 1725-ben a Reus hercegség kormánytanácsa meghagyta a hatósá-

⁷⁹ A dolgozat szerzője itt kronológiai zavarba került, az eltérő időben készült forrásokat tévesen hozta azonos értelmezés körébe. A 18. században keletkezett célja eltérő volt a korábbiaktól, és nem volt hamisítvány. Hasonló 18. századi iratok feldolgozását l. Nagy Pál: *Fejvadászok*. Amaro Drom, 2000. április. www.amarodrom.hu, Archivum 2000 április.

goknak, hogy a hercegség területén található cigányokat lövessék le. I. Frigyes Vilmos elrendelte, hogy minden 18 éven felüli cigányt felakasztassanak.” Lengyelországban 1501 évben és az utána következő években adtak ki rendeleteket a cigányok ellen. Azonban itt nem lett szigorúan véve.” Sőt egyes nemes embereknek a lengyel királyok „cigánykirály” címet adományoztak. Az utolsó lengyel cigánykirály Marcienkiewitz Jan volt, ki 1790. évben halt meg. Katalin orosz cárnő a cigányokat állami birtokra telepítette le és ott csakhamar felhagytak kóbor életükkel.” Svéd-, és Dánországból halálbüntetés terhe alatt kitiltották. Angliában VII. Henrik 1531-ben szigorú rendeletet adott ki a cigányok ellen. Ennek ellenére a XVIII. század végén már 100.000-nél többen voltak a Lee családból származó király alatt, mely család utolsó ivadéka Lee József király 86 éves korában 1844-ben halt meg.

Hazánkban mint zeneértőket igen kedvelték, s a feljegyzések szerint az 1525.-iki hatvani országgyűlésen ők voltak felfogadva zenészeknek. Mária Terézia 1761 november 27.-én kiadott rendeletével elrendelte, hogy a cigányokat a leghumánusabb módon telepítsék le a Bánságban. De nem vezetett eredményre. Mária Terézia 1767 november 27.-én kelt rendeletével elrendelte, hogy a cigánygyermekeket el kell venni szüleiktől és más nemzetbeliekhez kell adni nevelésre. A férfiaknak pedig tiltva volt cigánynőt feleségül venni. A gyermekek szüleiktől elszöktek, a cigány férfiak pedig nem törődtek a renanggal. Mária Terézia korában 1761 november 13.-án kelt rendeletével felhívást adott ki arra, hogy a „cigány” elnevezést hagyják el. Ettől az időponttól kezdtek magukat új lakosoknak, új magyaroknak hívni.⁸⁰

József császár 1783 október 9.-én kiadott rendeletével igyekezett a cigányokat helyhez kötni és foglalkozáshoz szoktatni. E rendelet sem járt megfelelő eredménnyel.

A cigányok letelepítésével a földbirtokosok közül kedvtelésből többen foglalkoztak. Így Hám János szatmári püspök 1857-ben cigány iskolát alapított, amely azonban csakhamar tanuló nélkül maradt. Habsburg József Alcsut községben telepítette le a cigányokat. Hosszú évtizedeken keresztül foglalkozott velük. Lakásokat építtetett részükre. Gyermekeiknek külön iskolát létesített s maga is megtanulta a cigány nyelvet. Mindez azonban eredményesnek nem bizonyult, a részükre épített házakat elhagyták, s visszahúzódtak putrijaikba. A gyermekeik az iskolát egy ideig szorgalmasan látogatták, felfogásuk jó volt, kitérítések és kedvezmények némi vetélkedést is fejlesztettek ki közöttük. Azonban ez nem sokáig tartott. Hamar abbahagyták az iskola látogatását.

Megyénkben a XIX. század végén és a XX. század elején több földbirtokos foglalkozott a cigányok letelepítésével. Jármí Imre eperjeskei földbirtokos gazdaságában számos alkalmazott, míg a szorosán vett háztartási alkalmazottak valamennyien cigányok voltak. Nagy gondot fordított arra, hogy rendes, tiszta ruhában járjanak, rendes kis lakásuk legyen közel az ő lakásához. Megtaníttatta őket rendes, ízletes ételek készítésére. Felhasználta őket a maga és vendégei szórakoztatására. A cigányok általában mókások, jókedvűek. Azonban a szórakoztatáson kívül anyagi hasznot is jelentettek, mert olcsó munkaerőnek bizonyultak. Harmados földet adott részükre, ezzel rákényszerítette őket mezőgazdasági munka elvégzésére.

⁸⁰ Az eredeti latin nyelvű irat szerint a cigányokat neo colonus-nak kellett nevezni. Az ennek hatására kialakult új lakos, új magyar néven nem a cigányok hívták magukat, hanem a környezetük nevezte így őket.

A cigányok igen babonások voltak. S régi babonájukból ma is igen sokat megtartottak: ilyenek a különböző bájitalok készítése, kártyavetés, tenyérből való jóslás, stb.

Hazánkban sátoros cigányok kis számban fordulnak elő. A régi feljegyzésekből meg lehet állapítani, hogy az őshazájukból hozott kasztszellem mindig ki volt alakulva közöttük. Ugyanis a vándorcigányok, akik magukat Kortotárnak /barangoló/ hívták, arra nem szánták rá magukat, hogy a letelepedett cigányokkal, akiket Gletecsórának /nyelvben szegénynek/ neveznek, házasságra lépjenek.

Ez a kasztszellem ma is észlelhető. A korábban letelepedett cigányok nagy része a cigány nyelvet vagy teljes mértékben elhagyta, vagy kis mértékben használja, mint a későbbi időben letelepedésre kényszerült cigányok, akik maguk között a cigány nyelvet beszélik, félénkebbek, s leginkább a maguk fajtájuk között érzik jól magukat. A két nemzetségbeli cigányok egymással nem érintkeznek, sőt ha mindkét nemzetség egy faluban lakik, akkor is a község két egymástól legtávolabb eső részén telepedik meg.

Különösen szeretettel foglalkoznak zenéléssel és ma nem is egy kiváló zenei tehetség muzsikálásában gyönyörködhetünk. Egykorú feljegyzések szerint Zrínyi Ilona udvarában dobosokból és hegedűsökéből zenekar volt és az 1683. évi számadások szerint rendes fizetésben részesültek.

A zenélésen kívül foglalkoztak kovácsmunkával, edényfoltozással, teknő készítésével, vályogvetéssel és különösen kupeckedéssel. Jellemző foglalkozásukra az, hogy inkább olyan munkát szeretnek vállalni, amely nem igényel hosszabb egyhelyben való tartózkodást. Kedvelik a gyakori munkahelyváltogatást, s az ezzel járó vándorlást.

A megyénk területén a cigányság a lakott helységek szélein telepedett le, telepedésük helyéül vályogvetésre alkalmas helyet kerestek. A vályogot nemcsak saját kunyhójuk összeállítására, hanem ellenszolgáltatásért másoknak is vetették. Így vált gyakorlattá, hogy a falvakban a cigányokat a faluvégi vályogvető gödröknél találtuk fel. Kunyhójuk csak arra jó, hogy az időjárás viszontagságai ellen nyújtson némi oltalmat. Zsúfoltan laktak s ez a zsúfoltság melegágya volt a különböző ragályos betegségek kitermelésének, de a továbbterjesztésének is. A hatóságok minden törekvése az volt, hogy teljes mértékben még jobban egy helyre összpontosítsa őket. Még ha egyes jó munkás, szorgalmas cigány a zsúfolt telepekről önerejéből kiemelkedett volna, a falu más részében külön lakóházat tudott volna létesíteni, a felszabadulás előtti időben maga a hatóság akadályozta ebben, abból az elvből kiindulva, hogy a fertőző betegségek terjesztését csak úgy lehet hatékonyan megakadályozni, ha egy közös telepen vannak.

Ez az egy helyre szorítás a külvilágtól való elkülönítés igen rossz hatással volt igényességük fejlődésére, kulturális emelkedésükre. Az írástudatlanok száma a család szaporodásával emelkedett. Járványos betegségek esetén hónapokon keresztül zár alatt voltak, élelmezésükről hatóságilag gondoskodtak. Ennek egyik következménye az lett, hogy ha dolgozni akartak is, nem jutottak munkához.

A cigányok helyzetében is lényeges változást idézet elő a felszabadulás. Előbb már említettem, hogy voltak kísérletek a cigányok letelepítésére és rendes munkához való szoktatására a felszabadulás előtt is, hatósági úton, majd egyes magánszemélyek részéről is, azonban igen gyér eredménnyel járt, s ennek egyik oka a gazdasági helyzetből adódott.

Ipar az országban vajmi kevés volt, a mezőgazdaság iránt pedig nem volt meg a cigányságban a szeretet, de nem is vették a cigányokat emberszámba, lebecsülték tudásukat, a munkától valósággal elidegenítették. A munkától való elidegenítés szinte céltudatosnak is mondható, mert az abban az időben megvolt nagy munkanélküliséget csak növelte volna, s ezzel a munkanélküliek száma a valóságon kívül még papíron is jelentkezett volna. Miután a cigányság így a munkából szinte céltudatosan ki lett szorítva, így a munkába való elhelyezésükről nem kellett gondoskodni, s ez a hatóságnak csak könnyebbé- séget jelentett.

A felszabadulás után nyomban kezdetét vette a cigányok helyzetének megjavítására irányuló szociális, egészségügyi és kulturális intézkedések sorozata. Már ezek a hatósági intézkedések megkezdődtek a földreform során, amikor több községben az arra érdemes cigányok közül többen házhelyhez, sőt 2-3 hold szántóföldhöz lettek juttatva. Így pl. Eperjeske és számos más községben több cigány család részére lett szántóföld juttatva. Itt ezekben a községekben már a házhelyosztás során is arra törekedtek, hogy a cigányságot ne szorítsák ki a falu végére, hanem a többi házhelyek között szórványosan nyertek elhelyezést. A házhelyhez való juttatás után a családok igyekeztek rendes kis lakóházat felépíteni, hogy lakóházát felépíthesse, önkéntesen is igyekezett ipari munkában elhelyezkedni.

Ugyanis a cigányok mentalitása az, hogy többségben inkább az ipari munkát kedvelik, míg kevesebb része szeret a földműveléssel foglalkozni. Az iparban való elhelyezkedésükre pedig a nagy ipari építkezéseknél, az ipar hatalmas fejlődésénél igen nagy lehetőség van.

De a mezőgazdaságban is elég tekintélyes számban elhelyezkedtek.

A házhelyhez való juttatás azonban nem történt meg a megye területén minden községben, s máig igen tekintélyes számban vannak közös cigánytelepek. Sok községben úgy gondolták megoldani a házhelyhez való juttatást a földreform során, hogy a régi túlsúfolt helyett más helyen nagyobb területet adtak részükre, de osztatlan állapotban. A telep így nem lett megszüntetve. A zsúfoltságban ideig-óráig némi javulás állott be, azonban ma már ismét túlsúfolt. Maguk a községek sem fordítottak kellő gondot mindenütt a cigánytelepek felszámolására, házhelyhez juttatásra és rendes kereső foglalkozásba való elhelyezkedésükre.

Galambos József dr. volt mátészalkai tisztii főorvos kezdeményezésére a Magyar Orvosok Szabad Szakszervezete Egészségtudományi Szakcsoportja 1949 március 19.-én foglalkozott a cigánykérdéssel. A volt tisztii orvosnak nagy segítséget adott Fábiián Lajos Szabolcs-Szatmár megyei Tanács Vb. titkára, mint az egyesítés előtti Szatmár megye főjegyzője. Igen nagy ismerője volt a cigányok helyzetének, s helyzetüknek megjavítását állandóan szorgalmazta, e téren minden megmozdulást és kezdeményezést nagy szeretettel fogad és nagy hozzáértéssel ad segítséget.

A Megyei Tanács Vb. 1951 február 14.-én megtartott ülésében⁸¹ foglalkozott a cigányság helyzetének megjavításával és utasítást adott a cigánysággal kapcsolatos egyes adatok felmérésére. A felmérés során megállapítást nyert, hogy a megye területén mintegy

⁸¹ L. az 1. sz. alatt közölt iratot!

17.721 cigány él, ha az időközben beállott természetes szaporodást figyelembe vesszük, úgy a cigányság mai létszáma kb. 18.000-re tehető. Hozzávetőleges felmérés szerint a munkabíró cigányok férfiak és nők száma kb. 9360. A jelenleg munkába állott személyek százaléka a helyszíni tapasztalatok és érdeklődések alapján a munkabíró férfiakat figyelembe véve mintegy 85%-ra tehető. A munkába állottak jelentős részét az iparvidék vette fel, de sokan bekapcsolódtak a mezőgazdasági munkába is. Így pl. Laskod községben lakó cigánycsaládok mind a Tsz-nek tagjai, rendes lakóházakkal rendelkeznek és munkájukat jól ellátják. Az Állami Gazdaságok is igyekeznek foglalkoztatni a cigányságot, munkaerőtoborzás és önkéntes munkavállalás keretében.

Az óvodaköteles cigánygyerekek száma kb. 2446, míg a tankötelesek száma kb. 3342 főre tehető. A cigányság közül az analfabéták száma a felnőttekét figyelembe véve mintegy 50%-át teszi ki. A Megyei Tanács Vb. 1951 február hó 14.-én, majd június hó 6.-án megtartott ülésében⁸² hozott határozatával utasítást adott, hogy helyi tömörüléseket kell létesíteni a cigányság foglalkoztatására. Ilyen tömörülés jött létre Tiszalök községben szénporos tégláégetésre. Az 1952. évben csengeri járás területén 9 vályogvető tömörülés és Tiszadada községben pedig kosárfonó részleg működött.

A tiszalöki szénporos tégláégető tömörülés 1952 évben nem járt kellő eredménnyel. A munka végzése során nem minden dolgozó adott minőségi munkát és ezenkívül a kész terméket átvevő, munkaeszközöket is biztosító Tatarozó Vállalat felé, ki a szerződésben vállalt kötelezettségnek teljesítése után nem volt hajlandó a szerződést a következő évre megújítani. A nem megfelelő munkán kívül különböző igényeket támasztottak, mint pl. rádió beszerelése a munkahelyen, közös konyha felállítása, meg nem dolgozott anyagokért nagyobb összegű előleg folyósítása, mely kívánságok teljesítésére nem volt lehetőség. A következő évben az itten dolgozó munkásokat sikerült a Vízmű építésénél munkába állítani. A munkába való állításkor a járási szociális előadó igen sokat fáradozott. A fáradozásért nem voltak hálátlanok, mert a munkahelyen megmaradtak és munkájukkal megbecsülést szereztek maguknak.

A Megyei Tanács Vb. 1955 február hó 22.-én megtartott ülésében⁸³ ismét foglalkozott a cigányság helyzetének a megjavításával. Értékelte az előző határozatok végrehajtásával keletkezett új helyzetet és határozatában megszabta szakosztályonként a további feladatokat. Utasítást adott a munkabíró cigányságnak kedvük szerinti munkába való elhelyezésének az elősegítésére és a munkahelyen való megtartására, s mivel a megfelelő munkahelyhez való jutás megfelelő keresetet tett lehetővé, hogy a saját életkörülményeiket megjavítsák, rendesebb lakóházakat építsenek maguknak, intézkedett az alsóbb tanácsi szervek felé, hogy megfelelő házhelyhez való juttatással segítsék elő a cigánytelepek fokozatos felszámolását és a cigányoknak rendes lakóházakban való elhelyezkedését.

Határozatában a Vb. utasítást adott a cigánygyermeknek nemcsak a beiskoláztatására, hanem az évközi lemorzsolódások megakadályozására.

Felhívta az illetékeseket, hogy szervezzenek rendezvényeket, s ebből származó jövedelmet használják fel a cigánygyermek tanszerrel és ruhával való ellátására. Az analfabé-

⁸² L. a 3. sz. alatt közölt iratot!

⁸³ L. a 2. sz. alatt közölt iratot!

tizmus felszámolására tanfolyamok szervezését rendelte el. Elrendelte a Vb. azt is, hogy a cigányság kulturális felemelése érdekében a cigányságból zene-, és táncsoportokat kell szervezni. A mátészalkai szétforgácsolódott táncsoportot újra meg kell szervezni. Biztosítani kell a tehetséges zenészek tudásának fejlesztéséhez, valamint az utánpótlás biztosításához szükséges anyagi feltételeket.

A Megyei Tanács Vb. határozata alapján a cigányok helyzetének megjavításával behatóan foglalkoznak a járási, városi, illetve a községi tanácsok Végrehajtóbizottságai is. Az eredmény nem maradt el, hogy csak egy példát említsek: a csengeri járásban ismételtelen feltérképezték a cigányságot és az 1955 február 22.-iki Vb. határozat megjelenése óta a csengeri járásban 121 házhelyet osztottak ki és ebből 57 házhelyen az építkezés beindult. Ökörítőfülpös községben a községi orvos javaslatára hat cigány családot juttatva s azon szép családi házat építettek fel s mind a hat cigány családot a helybeli Tsz-nck a tagja s munkájukat kifogástalanul látják el.

Ökörítőfülpös községben a felszabadulás után dr. Kiss Imre körzeti orvos állandóan szorgalmazta a cigányságnak a házhelyhez való juttatását. Őket sok beszélgetés után személyenként külön-külön megismerte. Képességük szerint ajánlotta a községnek házhelyhez való juttatásra. Így fokozatosan egy egész utcásor alakult ki, a cigánytelep felszámolódt, s ma már rendes házakban laknak. Több községben cigányok is tagjai a községi tanácsnak.

A cigányság szociális, egészségügyi és kulturális életviszonyainak megjavítása erősen előtérbe kell, hogy kerüljön, a jövőben még inkább azért is, mert nemcsak a hatóságok foglalkoznak a cigányság helyzetének megjavítására, hanem sok az egyéni kezdeményezés is, amely leginkább a községi orvosok, egyes tanácsstagok, Állandó Bizottságok és más tömegszervezetek részéről nyilvánul meg, továbbá behatóan foglalkoznak a kérdéssel a szociálpolitikai vezető és beosztott előadók. A cigányság helyzetének megjavításával foglalkozott legutóbb a megyei orvosi ankét is, felhívta valamennyi körzeti orvos figyelmét, hogy a hatóságuk területén lévő cigányok életviszonyainak megjavítását a községi tanácsokkal karöltve állandóan szorgalmazzák és segítsék elő. Ezzel a kérdéssel országos viszonylatban is Szabolcs-Szatmár megyei Tanács Vb. foglalkozott legelőször ülésében. Felismerte, hogy megyénk területén mintegy 18.000 embernek sorsát kell kialakítani és fejlődésének irányát kell meghatározni, de országos viszonylatban több mint százezer ember sorsáról van szó, akiket a társadalom hasznos tagjaivá kell átfőmálni. A cél előttünk világos, s meg kell találni azt a módot és lehetőséget, amellyel célunkat hosszasan, esetleg évtizedre szóló tudatos és türelmes munkával meg kell valósítani.

E cél elérése érdekében azonban nem elégséges az, hogy csak Szabolcs-Szatmár megyei Tanács Végrehajtóbizottsága utasítsa a szakosztályokat és az alsóbbfokú helyi szervezeteket, szükséges azonban az, hogy az Eü. M. kezdeményezésére a cigányság helyzetének megjavításával foglalkozzék a Miniszter Tanács és szabja meg az egyes szakminisztériumok feladatát.

A cigányság helyzetének megjavítására irányuló törekvés célját az alábbiak megvalósításával érhetjük el leggyorsabban:⁸⁴

⁸⁴ A felsorolásban a sortörések az eredeti szöveget követik.

a., hajlamuknak megfelelő munkába való elhelyezéssel, a munkahelyen való megmaradás biztosításával,

elsősorban meggyőzéssel, s ha ez nem járna kellő eredménnyel, hathatósabb eszközök

igénybevételével.

b., elsősorban a kiemelkedő eredményeket elért cigányok – mert már most is vannak sztahanovisták –

majd fokozatosan többieknek is 3-400 négyszögöles házhelyhez való juttatása és rendes egy szoba,

konyhás lakás építésének elősegítése.

c., a jövedelem igényességet szül, így nagyobb eredménnyel lehet az analfabétizmus ellen küzdeni, így

esti tanfolyamokon az írás, olvasásra meg kell őket tanítani. Ezeket a tanfolyamokat a lakóhelyen

kívül a munkahelyeken is meg kellene szervezni.

d., iskoláskorúak iskolalátogatásának erélyes szorgalmazása, ruha, cipő és tanszerekkel való

segélyezése.

e., a Tsz-ekbe való belépés szorgalmazása és különösen a Tsz-tagok meggyőzése, hogy a cigányoktól ne

idegenkedjenek, hanem neveljék őket, mert nemcsak az iparban, de a mezőgazdaságban is érhetnek el

szép eredményeket.

Nyíregyháza, 1955. december 14.

SZSZBML. XXIII. 23. b. 12. doboz (másik példány a 2. dobozban).

23.

1956. január 21. [Nyíregyháza].

Gaál Ibolya feljegyzése a Megyei Tanács VB Titkárság Gazdasági Csoportjának a cigány ankéton résztvevők útiköltségéről és napidijáról.

Szabolcs-Szatmármegyei tanács vb. XI. EÜ. Osztály, Szociálpolitikai Csoportja. Nyíregyháza, Rákóczi u. 1. szám. I. emelet 5 ajtó. –

115-Ált-2/1956

Előadó: Ujlaki I.

Tárgy: A cigányság helyzetének megjavítása tárgyában ankét tartás⁸⁵.-

M.T.VB. Titkárság, Gazdasági Csoportjának,

H e l y b e n .

⁸⁵ Az ankétról nem ismerünk jegyzőkönyvet, vagy más iratot. A cigány résztvevők névjegyzéke és egy levél található az iratok között a rendezvényről. Vö. 25. sz. !

A végrehajtóbizottság a cigányok helyzetének megjavítása érdekében 1956 január hó 23.-ára ankétot hívott egybe.

Felkérem, hogy az ankéton résztvevők alábbi útiköltségének és napidijának megtérítéséről gondoskodni szíveskedjék:

1./ Osztóján József községi tanácstag – Csenger,	76.60 Ft
2./ Eötvös György közs.tanácstag Porcsalma	76.60 „
3./ id. Hájas Sándor - ”- Tarpa	86.60 „
4./ Rézműves Gyula Kántorjánosi	56.— „
5./ Rézműves Miklós Nyírcsászári	56.-- „
6./ Balogh Károly Demecser	25.90 „
7./ Mocsár Ernő Demecser	25.90
8./ Banga Jenő Ökörítőfülpös	71.40 „

Összesen : .. 475. – Ft.

Négyszáztizenöt Forint. -----

Nyíregyháza, 1956 január hó 21.-

Gaál Ibolya
csoportvezető

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

24.

1956. január 22. Pásztó.

Galambos József levele Gaál Ibolyához.

Pásztó, 1956. I. 22.

Megyei Tanács VB. Eü. oszt.
Socialis előadójának
Nyíregyháza.

Kedves Kartársam! Az eü. miniszteriumban jan.12.-i értekezleten tett ígéretem szerint, elküldöm a Szatmár megyei cigánykérdés megoldási anyagából azt, ami ma is kiindulópontot képezhet: 1.) alatt 1947 évi közleményemet, 2.) alatt egy 1947 évi tárcaközi miniszteri értekezlet jegyzőkönyvét, 3.) alatt az 1948 évi Szatmár megyei cigányértekezlet jegyzőkönyvét, 4.) alatt az ezen jegyzőkönyv alapján hozott 1948 évi th. Gyűlés Véghatározatát.

Ez azonban már –sajnos- nem emelkedett jogerőre, mert a Belügyminiszter nem hagyta jóvá, minthogy időközben a kérdés politikailag időszerűtlenné és nem kívánatosává vált.

Az MDP politikai bizottságának határozata, mely a kérdés megoldását konkrét feladatnak jelölte ki, bizonyítja, hogy nem a Szatmár megyei kísérletek voltak tévesek, hanem az az elgondolás, mely levette ezt a kérdést a napirendről és hosszú évekre elodázta a megoldást.

A 12-i értekezleten közölt alapelvek figyelembe vételével, - miszerint anyagi fedezet nincs e célra – javaslatomat négy pontba foglalva küldtem be Vilmonéknak: 1.) A megállapítható hármás rétegződésben legfelül álló, a félnomád életszínvonalról már felemelkedett, rendes dolgozó életet élő cigányokkal nincs teendő, csak megfigyelés. 2.) A félnomád életszintől elszakadóban lévő középső réteget, mely az év nagyobb részében már munkában áll, de keresetét eedményesen felhasználni nem tudja, hanem pár nap alatt ételre-itaira elszórja, de épen úgy putrikban, bútorok nélkül lakik, rongyokban jár, rendezetlenül él és étkezik; valamint a legalsó rétegben élő félnomád, dologtalan, csalásból, tolvajlásból élő cigányokat, a helyi Tanácsok egészségügyi és socialis állandó bizottságai haladék nélkül socialis gondozás alá veszik. Olymódon, hogy e célra önként vállalkozó lelkes, megértő aktivákat szervez be az állandó bizottság, a socialis előadó irányításával ezek az aktivák rendszeresen látogatják a 2. és 3. rétegbe tartozó cigánycsaládokat, tanítják nevelik őket és tapasztalataikról az állandó bizottság havi ülésein beszámolnak, ennek alapján a helyi Tanácsok az esetleg szükséges intézkedéseket megteszik. Az aktivák útján a Tanácsok illetékes szakosztályai irányítanak a cigányok hajlamaik szerinti munkavállalását, KTSz-ekben részvételét – a jól működő nógrádmegyeri cigány sín-szeg-kovács KTSz mintájára – külön cigány KTSz-ek alakítását. Ugyancsak az állandó bizottságok végeznék aktiváik útján a cigányok között nagyszámú zenei és tánc tehetségek kiválasztását a zenei és tánc szakkörök segítségével és kiképzetésük elősegítését. – 3.) Minden községben lehetőleg házhelyhez kell juttatni az 1. és 2. rétegbe tartozó cigánycsaládok közül azokat, akik erre érdemesek és ezek közül épület –alakelem-szabványok – ajtó-ablak-szigetelő lemez – tetőszerkezet stb. – kedvezményes juttatásával segíteni azokat, akik ezt kérik, és akik saját maguk vetette vályogból kis családi házukat megépítik. A házhely juttatás elősegíti a félnomád színtről elszakadás folyamatát a káros környezethatás megszüntetésével és az egészségtelen és zsúfolt cigánytelepek lassú felszámolását. 4./ Akiknél 1 évi fent részletezett nevelő munkával eltelt türelmi idő után sincs javulás, azokkal szemben alkalmazni kell a gyermekvédelmi és munkakerülési törvényt, gyermekeiket anyagi és erkölcsi elhagyottság alapján állami gondozásba venni; a felnőtteket munkára kötelezni. Egy-két példamutató eset erős ösztönzést képezne és gyorsítaná a rendes életre áttérés folyamatát.

A 2. alatt részletezett gondozásba vétel csak nagyobb cigánylétszámú községekben volna nehéz feladat, egyébként cigánycsaládonként 2-2 aktiva vállalhatná az állandó gondozást, havi 1-2 látogatással és elbeszélgetéssel. Én úgy gondolom, itt megindulunk egy ilyen kísérleti munkával a tavasszal központi intézkedés nélkül is, önkéntesen, a város területén. Boldog vonék, ha az én igen kedves második szülőföldem –Szatmár megye – is megindulna egy-két ilyen kísérleti községben. Amit – kartárs őszinte emberszeretetét ismerve – könnyen megvalósíthatónak vélek.

Időközben katonai összeíráshoz rendelték ki, ami 26.-ig tart, ezért csak most vasárnap hazamenetelem alkalmával tudtam előkeresni az iratokat.

Fábiánt, Jesztrebényt és minden kedves régi ismerőst, kartárssal együtt, meleg szeretettel köszöntök

Galambos

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

25.

1956. január 25. Gáva.

*Szalatkay Sándor körzeti orvos utólagos hozzászólása a cigány
ankéhoz.⁸⁶*

Körzeti orvos Gáva
8314-19/1956

Tárgy: A cigányság helyzetének
megjavítása érdekében tartott ankéhoz
hozzászólás
Hiv. sz.: 115-2/1956 XI.

Megyei Tanács Vb. XI. Eü Osztályának⁸⁷

Nyíregyháza.

Nem volt alkalmam arra, hogy a január 23-án tartott ankéton elmondhassam a cigánykérdéssel kapcsolatos megfigyeléseimet, az erre vonatkozó javaslataimat.

Az ankéton az az érzésem volt, hogy a Vb. elnökök optimista szemszögből ítélik meg a kérdést, boldogan terjesztették elő elért eredményeiket, amik kétségtelenül szépek, elismerésreméltók, de csak egy pár cigánycsalád megmentését oldották meg, s még Ökörítőfülpösön is, ahol kétségtelenül a legtöbb történt, még mindég szép számmal vannak a nem emberi körülmények között élő cigányok.

Hallhattuk az ankéton, hogy a cigányság jó része megtalálta az utat, amely a felemelkedéshez vezet. Ha megfigyeltük, láttuk, hogy ezek a cigányok azok sorából kerültek ki, akik eddig is testi munkát végeztek, sármunkások, teknővájók stb. voltak. Ma élve a demokrácia nyújtotta munkalehetőségekkel megbecsült dolgozók lettek, jól keresnek, nem okoznak gondot a társadalomnak. A baj, a nehézség azokkal van, akik kint a falun a muzsikálásból akarják fenntartani magukat és családjukat. A régi kapitalista világban, amikor bőven akadt gentri, kupec, kulák, könnyen pénzt kereső ember, ezek képezték a falusi cigányság „arisztokráciáját”. Nem voltak anyagi gondjaik, hiszen bőven jutott nekik is a könnyen szerzett pénzből. Ma, amikor mindenkinek meg kell dolgozni a keresetért, nem igen akad ember, aki százasokat húzzon a vonóba, a muzsikus cigányság elvesztette lába alól a talajt. Ma már faluraszóló esemény, ha valaki végigcigányoz egy-egy éjszakát. Kétségtelenül hozzájárul ehhez az a körülmény is, hogy a parasztság rendszeresen hallgat rádiót, minden falunak megvan a maga hangos híradója, a hangszórók naponta sugározzák az ország legkiválóbb, művészi teljesítményt nyújtó népi zenekarainak lemezeit, igényeik megnöttek, s bizony csak beborozott állapotban találnak szórakozást a falusi „népzenekarok” teljesítményében. A falusi muzsikusok nem képezik magukat, Gáván is az történt, amikor a Kulturházunk vezetősége felajánlotta, hogy továbbképző tanfolyamot indít meg, hogy fejlődhessenek, avval utasították el az ajánlatot, hogy most tettek vizsgát, alkalmasnak találták őket, nekik nincs mit tanulni. Nem akarják megérteni, hogy amit most nyújtanak, az selejt munka, evvel nem lehet tisztességesen megélhetést biztosító jövedelemhez jutni. Ragaszkodnak a mesterségükhöz, megaláznak tartják azt, hogy a nyomorúságot biztosító „művészi” pályát felcserélik a tisztességes megélhetést

⁸⁶ L. 23. sz. is!

⁸⁷ A megyénél Gaál Ibolyának adták ki a levelet, az ő láttamozása szerepel rajta.

nyújtó „melóssággal”. Amellett tökéletesen megőrizték a múlt hagyományait, átvették a régen őket eltartó gentri világ összes hibáit, a kártyázást, a semmittevést. Ezeknek az asszonyaik járnak a falut és tartják el, ahogy azt a szamosújai cigánykiküldött nagyszerűen jellemezett, kötőjükből a férfiakat. Ezek azok a cigányok, akik a legnehezebb kérdés elé állítják a felsőbb hatóságot, kóborolnak, csavarognak, lopnak, reggelenként rajokban húznak ki a határba, ősszel a burgonya, kukorica vetést tizedelik, télen a fákat tizedelik, megsemmisítve evvel az erdősítési terveket. Ezeknek a munkateljesítménye a dolgozók szempontjából a semmivel egyenlő, adót nem fizetnek, nem vesznek részt az ország építésében, de annál nagyobb a hangjuk, ha alaptalan követeléseiket nem elégítik ki, a legagresszívebb módon lépnek fel.

Azonban ezek között a cigányok között is van komoly értéket jelentő tudású muzsikus, józanul gondolkozó, beosztással élő ember, ezeket mindenféleképpen meg kell menteni, ezt diktálja az emberiség, de a népi zenekultúra is. Ezeket kellő szűrés után tömöríteni kellene, itt a Művészeti Alapokhoz hasonló egyesülésre gondolok. Ahogy a falusi kisiparosságot össze lehetett tömöríteni a KTSZ-ek szépen működő egységeibe, ugyanígy meg kellene alakítani a szükséglethez mérten a falusi népzenei egyesületeket, ezek a KTSZ-ek munkaértekezleteihez hasonlóan rendszeresen összegyűlnének, képeznék magukat. Ugyanezokkal lehetne szabályozni kellene a szórakoztató zenét nyújtó dolgozók munkavállalási lehetőségeit. A falusi korcsmák, táncmulatságok, lakodalmak zenei ellátását csak az egyesülés tagjai láthatják el. Az egyesülés köti meg a szerződést, ő fizeti a tagokat. Aki nem tagja az egyesülésnek, ha muzsikál, kontárkodik, büntetendő cselekményt követ el. Ha el lehet kobozni a kontárkodó szabó gépjét, lakatos szerszámját, kobozzák el a kontárkodó cigány hangszerét, a kontárt büntessék meg. Evvel elérhetjük, hogy megmentődik a komoly képességű muzsikus cigány, akinek pedig nincs tehetsége, az elveszítve a munkalehetőségét rákényszerül arra, hogy átképezve magát, megkeresse és megtalálja a képességeinek megfelelő munkakört.

A cigányság megsegítése ahoz, hogy tisztességes otthon építhessen magának jogos és indokolt kívánság, azonban itt tekintettel kell lenni a többi dolgozó igényére is. Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy milyen érzéssel fogadja majd az a dolgozó, az a TSz tag, aki éveken keresztül szorgalmasan dolgozott, takarékoskodott, hogy felépíthesse szerény kis falusi otthonát, ha azt fogja látni, hogy a produktív munkát nem végző cigányság állami segítséget kap lakásépítéshez, pusztán csak azért, mert ő cigány. Hiszen ez egy újabb kiváltságos osztály keletkezéséhez vezetne. Hiába igyekeznék megértetni ezekkel az emberekkel, hogy a cigányság kiemelése a telepekről elsőrendű egészségügyi feladat, mert nem hagyhatók mostani szegényteljes viszonyaik között. Én itt azt tartom célszerűnek, hogy építési segítyt, szigorúan természetben kiadandó segítségre gondolok, csak azok kapjanak, akik az új táppénzrendelet értelmében jogosak a 75 %-os táppénzre. Aki két esztendeig dolgozott, egy esztendőszakszervezeti tagságot igazolt, az méltán kiérdemelte az állam segítségét, ez ellen senkinek sem lehet kifogása. Ezt az előfeltételt megszerezheti minden cigány, ha dolgozó a munkájával, ha muzsikus, az általam ajánlott népzenei egyesülés keretében. Ennek az előfeltételnek véleményem szerint nagy nevelő hatása lenne a cigányságra. Ez érthetőbben beszélne mindennél.

A notórius munkakerülők megrendszabályozása pedig rendőrhatósági feladat. Ha felelősségre lehet vonni a nem cigány munkakerülőket, mezőgazdasági szabálysértéseket rendszeresen elkövető nem cigányokat, őket sem lehet mentesíteni ilyen irányban.

Gáva, 1956. január 25.

Dr. Szalatkay Sándor
körzeti orvos

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

26.

1956. február–március. Nyíregyháza, Budapest.

A Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács VB elnökhelyettes levelezése a Munkaerő Tartalékok Hivatalával és az Építésügyi Minisztériummal.

26.1.

1956. február 29. Nyíregyháza.

A Megyei Tanács VB elnökhelyettes a Munkaerő Tartalékok Hivatalához.

Szabolcs-Szatmármegyei tanács VB. Elnökétől.
115-Ált-3/1956.szpcs.

Tárgy: A cigányság helyzetének megjavítása.

Munkaerő Tartalékok Hivatala,
B u d a p e s t .

A megye területén lakó, mintegy 18.000 főt számláló cigányság helyzetének a megjavításával évek óta foglalkozik a végrehajtóbizottság. A cigányság helyzete megjavításának alap tétele a munkába való elhelyezés s ezúton megfelelő jövedelemhez való juttatás. A megfelelő kereset igényessé teszi őket s nagyobb hatósági intézkedés nélkül saját elhatározásukból is igyekeznek föld kunyhók helyett rendesebb lakásokat maguknak biztosítani és igyekeznek emberibb életet élni.

A fenti elgondolás alapján a végrehajtóbizottság utasítást adott a járási tanácsok végrehajtóbizottságai részére s ezen keresztül a járási munkaerő gazdálkodási csoportok részére, hogy a cigányságnak a munkába állítását segítsék elő, úgy a mezőgazdaság, mint az ipar területén. A járások a kiadott rendeletnek igyekeznek is eleget tenni, akár toborzás, akár kiközvetítés útján.

A közelmúltban a kisvárdai járási tanács VB. munkaerő tartalékok hivatala nagyobb toborzást végzett a miskolci 31/1 Építő Ipari Vállalat részére. A munkások elszállítása megtörtént, de a munkahelyre való beérkezés után a Vállalat a cigányokat kiválogatta és azokat a munkaerő gazdálkodási csoport vezetőjének a terhére visszaküldte.

A vállalat ezen eljárását a járási munkaerőgazdálkodási csoport jelentette a megyei Munkaerőgazdálkodási osztálynak. Az Osztály az esetet kivizsgálta és a Vállalatnak adott igazat. A Vállalat igazat arra alapította, hogy az minőségi munkást kért. A minőségi

munkás megállapítása pedig a bőr színének a figyelembe vételével történt. Ma már barna és fehérbőrű megkülönböztetést nem ismerünk. – Az ilyen eljárást legmesszebbmenően helytelenítünk.

A megyei Munkaerő gazdálkodási Osztály ebben az ügyben igen helytelen álláspontra helyezkedik. Egyenesen ellenzi a cigánymunkásoknak iparvidékre való kiközvetítését vagy toborzását.

A cigányság egyrészének a mezőgazdaságba való irányítása is folyamatosan halad. Azonban nem lehet teljes mértékben elzárni őket az iparban való elhelyezkedés lehetőségétől. – Arról beszélgetünk és tényként megállapítjuk, hogy a múltban a cigányok valósággal el lettek idegenítve a munkavállalástól, senki sem igyekezett munkára szoktatni és ez nagyrészt azért is történt, hogy a munka nélküli cigányokkal ne szaporítsák a munkanélküliek számát.

Megyénk területén a cigányságnak a munkába állításával mintegy 18.000 embernek az életkörülményeit változtatjuk meg, tesszük jobbá és szebbé, de ez országos viszonylatban valószínűleg több, mint 100.ezer embert érint. Ha a cigányok munkába állítása ellen a megyénkben állást foglalnak, valószínű, hogy ez országos viszonylatban is így van.

Kérésünk az, hogy a Munkaerő Tartalékok Hivatala a saját, valamint a vidéki szervei útján, de a Vállalatokon keresztül is hatékonyan segítse elő a cigányoknak a munkába való elhelyezését. A munkába történt elhelyezés után saját szerveivel ellenőrizze, hogy a Vállalatok ne külön cigánycsapatokat szervezzenek, hanem a többi munkások között osszák szét. Az ilyen munkába állítási módszer igen kedvező hatással van a cigányok munkaviszonyára. Ezt a megállapításunkat igazolja, hogy a megye területén 3 sztahanovista cigány lakik, akik azt a legnagyobb ipartelepek építkezésénél érdemelték ki.

Kérjük szíveskedjék kérésünk ügyében tett intézkedéséről értesíteni.

Nyíregyháza 1956 február hó 29.

Gulyás Emilné
sk.
elnök h.

26.2.

1956. március 22. Budapest.

Az Építésügyi Minisztérium a Megyei Tanács VB elnökhelyetteséhez.

Építésügyi Minisztérium Budapest, V. Beloiannisz u. 2-4.

458/MT/1956. Tárgy: A cigányság helyzetének megjavítása.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB. Gulyás Emilné elvtársnak, Nyíregyháza.

Hiv.szám: 115-Ált-3/1956.

Budapest, 1956-márc.22.

F.hó 12.-én fenti tárgyban írt levelükre⁸⁸ az alábbiakat közlöm:

Egyetértek azzal, hogy a toborzás, illetőleg a munkára való felvétel alkalmával a munkára

⁸⁸ Ez a levél nem található az iratok között.

jelentkezők között bőrük színére tekintettel különbséget tenni nem szabad. A toborzotakat igénylő vállalatnak azonban természetesen joga van arra, hogy a toborzottak közül csak azokat alkalmazza, akiket testi fizikumuknál fogva vagy egyéb körülményekből kitűnően alkalmasnak tart az építőipari munkák elvégzésére. Ilyen körülmény lehet az is, hogy a munkavállaló gyakran cserél munkahelyet, ezért a vállalat – az építőipar amúgy is jelentős munkaerő fluktuációjára tekintettel – aggályosnak tartja felvételét. Erre azonban a Vállalatnak természetesen nem a munkavállaló színéből, hanem a munkakönyvből kell következtetnie.

Helytálló az átiratnak az a megjegyzése is, mely szerint az Építésügyi Minisztérium területén nincs olyan rendelkezés, amely megtiltaná a cigányok munkára való felvételét. Az építőipar területén jelenleg is több ezer cigány munkavállaló dolgozik. Ennek folytán nem tartom szükségesnek a Vállalatok figyelmét külön is felhívni arra, hogy a cigány dolgozókat a felvételnél a többi dolgozókkal egyenlő elbánás alá vonják.

Közlöm még, hogy az átiratban példaképpen felhozott 31/1 sz. Állami Építőipari Vállalatot figyelmeztetni fogjuk arra, hogy a toborzásnál az említett megkülönböztetéseket a jövőben ne tegye.

Pintér László s. k.
a Min. Titk. Vezetője.

26.3.

1956. március 30. Budapest.

A Munkaerőtartalékok Hivatala a Megyei Tanács VB elnökhelyetteséhez.

Munkaerőtartalékok Hivatala. Budapest, V. József Attila u. 8.

27/16/11. sz.

Tárgy: Cigányság helyzetének javítása. Hiv. szám: 115-Ált-3/1956

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács V. B. Gulyás Emilné Elnökhelyettes et.
Nyíregyháza.

Az Elnökhelyettes elvtársnő fenti számú átiratában a Szabolcs-megyei cigányok helyzetével foglalkozott. Ez a probléma nemcsak a megyei Végrehajtóbizottságoknak, hanem a Munkaerőtartalékok Hivatalának és egyéb szervezeteknek is jelentős gondot okoz. Nem lehet kétséges, hogy minden szerv a maga területén a legmesszebbmenőkig köteles elősegíteni a cigányok letelepítését, munkábaállítását, mindent elkövetni nevelésük és társadalmi egyenjogúságuk biztosítása érdekében.

Hivatalunk a fenti elveket szem előtt tartja, s a maga részéről – főképpen a toborzó miniszteriumok felé érvényesíti ezt az álláspontját.-

Amikor azonban a cigánykérdést vizsgáljuk nem szabad megfeledkezni arról, hogy problémájuk megoldása nem valósítható meg máról – holnapra – hosszabb időt igényel. Általánosan ismert, hogy a cigányok egyrésze hajlamos a naplopásra, munkakerülésre, tolvajlásra. Az MTH. hosszabb időn át erőltette a toborzó vállalatoknál, hogy az ilyen munkavállalókat is, minden válogatás és kikötés nélkül alkalmazzák. Tekintettel arra, hogy a toborzó vállalatok általában ugyanazok, eljárásuk arra vezetett, hogy egy egy vállalatnál

a munkaerő fluktuáció megnövekedett, a munkaerők biztosítására fordított kiadások rohamosan emelkedtek, elszaporodtak a lopások. Ilyen körülmények között a fegyelmezett dolgozók is elhagyták a vállalatot, s a vállalat ezért inkább lemondott a toborzásról.

Fentieket mérlegelve, valamint figyelembevéve a vállalat vezetői egyszemélyi felelősségét – az MTH nem kötelezheti a vállalatokat a cigányok átvételére. E mellett szól az is, hogy a vállalatok egyrésze tartózkodik az olyan dolgozók alkalmazásától, akik munkaviszonyukat többször önkényes kilépéssel szakították meg, már pedig a cigánymunkavállalók zöménél ez fennáll.

Szabolcs megyéből ezidcig többezer cigány munkavállalót toboroztak be különböző iparvidékekre. Egyrésztük megmaradt a vállalatoknál nagyobb részük azonban munkahelyét elhagyva visszatért a megye területére. Ezek ismételt toborzása semmiképpen nem indokolt, népgazdaságilag káros.

B u d a p e s t , 1956. március 30.

Csáder Sándor s.k.
főosztályvezető h.

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

27.

1957. július–augusztus.

A Munkaügyi Minisztérium által elrendelt felmérés Szabolcs-Szatmár megyei jelentései.

27.1.

1957. július 15. Budapest.

A Munkaügyi Minisztérium rendelete.

MUNKAÜGYI MINISZTERIUM

Bér és Munkaerőgazdálkodási Főosztály

Terv- és Mérlegosztály

Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács

Végrehajtó Bizottságának

N y í r e g y h á z a .

A Munkaügyi Minisztérium – más illetékes szervekkel együtt – foglalkozik a magyarországi cigányság helyzetével, különös tekintettel a foglalkoztatottság problémáira.

A kérdés alaposabb megismerése érdekében kérjük az elvtársakat, hogy a megye /város/ területén élő cigányság helyzetét – a mellékletben közölt kérdések figyelembevételével – a rendelkezésükre álló lehetőségekhez képest ismertetni, ill. az erre vonatkozó válaszokat legkésőbb augusztus hó 15-ig velünk közölni szíveskedjenek.

A fentiekkel összefüggésben kérjük, hogy amennyiben a tárgykörben dolgozó, vagy abban számottevő ismeretekkel rendelkező munkatársuk van, úgy annak a nevét közöljék

velünk. A minisztérium Terv- és Mérlegosztályán a kérdéssel Pogány György és Bán Géza főelőadók (telefon: 121-770, 62-es mellék) foglalkoznak.

Budapest, 1957. július hó 15.-én

Melléklet 1 db.
tályvezető

Jenovay Jenő

27.2.

1957. július 22. Nyíregyháza.

A Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács Munkaerőgazdálkodási Osztálya a Járási Tanácsok munkaerőgazdálkodási osztályaihoz.

Ügyirat szám: SZABOLCS-SZATMÁR MEGYE TANÁCSÁNAK V.B. Tárgy: cigánykérdéssel
7/5/2 XII. MUNKAERŐGAZDÁLKODÁSI kapcsolatos felmérés

Előadó: OSZTÁLYA

Nagy Miklós

Nyíregyháza, Sztálin tér

Telefon: 10-00 (183-168 mellék)

Járás Tanács V.B.

Munkaügyi /munkaerőgazdálkodási/ előadójának K:III.23.

Székhelyén.

A Munkaügyi Minisztérium más illetékes szervekkel együtt, foglalkozik a magyarországi cigányság helyzetével, különös tekintettel a foglalkoztatottság problémáira.

A kérdés megyén belüli alapos megismerése érdekében, felhívjuk az elvtársakat, hogy az alant felsorolt kérdésekre alapos körültekintéssel augusztus hó 10.-re adjanak választ.

A felvetett kérdésekre a választ komoly megfontoltsággal kell megadni. Javasoljuk mindazon személyek – pedagógusok, levéltárok, történészek stb. – segítségének az igénybe vételét, akik a helyi ismeret birtokában részünkre értékes felvilágosítást tudnak adni.

a./ A járás területén élő cigányság száma. (Aránya a járás összlakosságához viszonyítva.)

b./ Pár évre visszamenőleg értékelni, hogy a fenti szám növekvő vagy csökkenő irányzatot mutat-e?

c./ Cigánynak vallják-e magukat, beszélnek-e (milyen arányban) cigányul?

d./ Milyen arányban vesznek részt a politikai életben? (Pártban, tanácsokban, tömegszervezetekben,⁸⁹

Kisz, úttörő, stb.) Előfordul-e, hogy funkciót viselnek?

e./ A cigányok aránya a bűnözésben? (az utolsó években!)

f./ Milyen a gazdasági helyzetük, a lakosság többi részéhez viszonyítva?

g./ Mennyire tehető a cigányságon belül a foglalkoztatottság aránya, illetve a népgazdaság melyik

ágában és szektorában dolgoznak?

h./ Vannak-e speciális cigányszakmák? (Van-e valamilyen kezdeményezés „Cigány Ktsz”, szegkóvács, kosárfonó, stb.)

⁸⁹ A sortörések az eredeti gépiratot követik.

- i./ Előfordul-e és milyen arányban, hogy a cigányságból szakmunkások vagy értelmiségiek lettek,
földdel rendelkeznek, paraszti munkát folytatnak stb.?
- j./ Van-e valamilyen intézkedés a cigányság egészségügyi állapotának javítására (A Szociálpolitika és egészségügytől !)
- k./ Milyen arányú kb. az analfabétizmus? (Külön az öregeknél és külön a fiataloknál)
- l./ Vannak-e a járásban vándorcigányok?
- m./ Milyenek a lakásviszonyaik?
- n./ Van-e a járási (vagy helyi) tanácsnak valamilyen elgondolása, javaslata a cigánykérdés megoldására?

A fenti kérdésekre nem igennel vagy nemmel kell válaszolni, hanem illetékesekkel átbeszélve röviden de tömören hű képet kell adni példák felsorolásával a járásban lévő cigányság helyzetéről.

Nyíregyháza, 1957. július hó 22.-én

Fazekas János
osztályvezető

27.3.

1957. augusztus 7. Kisvárdai.
A kisvárdai járás jelentése.

Kisvárdai Járási Tanács Munkaügyi csoport.

29/1957.sz

Tárgy: cigánykérdéssel kapcsolatos felmérés
Hiv.szám: 75/1957.

Megyei Tanács VB. X. Munkaügyi Osztály

N y í r e g y h á z a

A fenti tárggyal kapcsolatban jelentésemet az alábbi részletezéssel terjesztem be. Jelentem továbbá, hogy az adatok összeállítása a járás területéről történt, de nem 100%-os, csak hozzávetőleges, ami azonban elfogadható, mivel 100%-os megállapítást csak minden községben helyszínrre kiszállva lehetett volna elvégezni.

a./ A Járás területén élő cigányság száma: 2266 fő.

A cigányság aránya a járás összlakosságához viszonyítva a megkapott adatok szerint kb. 2,5 %-t tesz ki.

b./ Pár évre visszamenőleg értékelni, hogy a fenti szám növekvő vagy csökkenő irányzatot mutat-e?

Ennél a pontnál a megállapítás szerint a felszedett adatokból megállapítva évente 2 %-t lehet számítani növekvő irányzatra.

c./ Cigánynak vallják-e magukat, beszélnek-e (milyen arányban) cigányul?

Járásunk területén általában cigánynak vallják magukat, azok, akik eddig is cigánysorban éltek. A megállapítás szerint csupán három község van, ahol cigányul beszélnek. (Gyulaháza, Nyírkarász és Tornyospálca).

Az össz cigánysághoz viszonyítva, mintegy 8 %-t tesz ki a cigányul beszélők száma.

d./ Milyen arányban vesznek részt a politikai életben? (Pártban)

A Járásunk területéről a párttagság összlétszámához arányítva, kb. 1,5 % az, amely cigányságból tevődik össze. Járásunk területén 4 cigány tanácsstag van, (Tuzsér, Tiszabездéd és Szabolcsveresmart).

Jelen esetben járásunk területén funkciót nem viselnek.

e./ A cigányok aránya a bűnözésben?

Az összlakossághoz viszonyítva 1/3-as része követett el a bűnügyi nyilvántartás szerint kisebb jelentőségű bűncselekményeket pld. (mezei lopás, erdei falopás stb.) Komoly bűncselekmények elkövetőinek száma járási viszonylatban 40-50 főre tehető.

Ebben a számban benne értendő lólopás, tehénlopás, és kerékpár stb lopásoknak az elkövetése is. Pld. Szabolcsveresmart községben a cigányság csempészéssel foglalkozik. Az itt ellopott lovat szlovák területre viszik át és kerékpárcsempészést bonyolít le.

f./ Milyen a gazdasági helyzetük, a lakosság többi részéhez viszonyítva?

Járásunk területén mintegy 6 községben a földosztás alkalmával földjuttatásban részesültek, de legnagyobb részük a föld eladásán keresztül ismét csak a nincstelenség helyzetébe jutott.

Általában alakalmi munka és sármunkákból tartják fenn magukat.

Gazdasági helyzetük ennél fogva nem mondható jónak.

g./ Mennyire tehet a cigányságon belül a foglalkoztatottság aránya, illetve a népgazdaság melyik ágában és szektorában dolgoznak?

Mezőgazdaság területén állami gazdaságoknál idénymunkával foglalkoznak kb. 40 %-ban, az építőipar területén segédmunkás munkakörben 15 %-ban, vályogvetést végez 20 %-a, népzenész 10 %-a, alkalmi munkák végzésével 10 %-a, a záhonyi MÁV átrakónál segédmunkás 50 %-a.

Ezen belül járásunk területén két helyen van italbolt-vezető, egy helyen hivatalsegéd, míg több helyen apaállatgondozó, sertéspásztor és mezőőr is van belőlük.

h./ Vannak-e speciális cigányszakmák?

Járásunk területén Tiszamogyorós, Mezőladány, Szabolcsveresmart és Tiszakanyár községekben kosárfonás, fakanálkészítés, kerti bútor készítés és teknőkészítéssel foglalkoznak.

Mintegy 5 %-ban tehető ki azoknak a száma, akik vándor bádigos iparral foglalkoznak. A szegkovács, kosárfonó ktsz.-ek megvalósítására kezdeményezés nincs.

i./ Előfordul-e és milyen arányban, hogy a cigányságból szakmunkások vagy értelmiségiek lettek, földdel rendelkeznek, paraszti munkát folytatnak stb.?

Járásunk területéről mint értelmiségit említtem meg Dr. Pap István egyetemi tanár, történelem és magyar szakos. Sugár Béla kisvárdai népzenész leánya óvónő. Az állami ellen-

őrző központba volt alkalmazva Berki Sándor kisvárdai lakos, akinek szülei és testvérei már rendes iparral foglalkozó emberek.

j./ Van-e valamilyen intézkedés a cigányság egészségügyi állapotának javítására ?

Az egészségügyi szolgálat területén állandó fertőtlenítés, porozás, tetvetlenítés folyamatosan van biztosítva.

A cigányság köréből járványos megbetegedés az elmúlt időben nem volt.

A kórházi ápolás és mentőszolgálat részükre, díjtalanul van biztosítva.

k./ Milyen arányú kb. az analfabétizmus?

Öregeknél 30 %, fiataloknál pedig 15 %-t tesz ki.

Az össz analfabétizmus kb. 25 %-t tesz ki.

l./ Vannak-e a járásban vándorcigányok?

Ennél a pontnál megállapításunk szerint vándorcigány nincs.

m./ Milyenek a lakásviszonyaik?

Általánosságban lakásaik sárból készült kunyhószerűségek. Mintegy 10 %-ban lehet számítani sárból készült lakóházakat.

Életmódjukat erkölcsileg tekintve, a magyarok tiltakoznak az ellen, hogy a falu sorában juttatott házhelyeken építkezzenek. (Tiszabezdéd, Pap)

n./ Van-e a járási (vagy helyi) tanácsnak valamilyen elgondolása, javaslata a cigánykérdés megoldására?

Javaslat a járási tanács VB. részéről:

A Minisztérium biztosítsa a különböző vállalatokon keresztül a cigányság munkába állását, főleg a mezőgazdaság, az építőipar és az általuk kedvelt munkaterületeken.

Emberi bánásmód biztosítása, a káros megkülönböztettség felszámolása. Munkaviszonyuk megjavulása után igyekszünk felszámolni a magyarság részéről megmutakozó elzárkózottságot és ellenszenvet. Biztosítani kívánjuk nem elzárt területen, hanem a magyarság által lakott területen a házhelyhez való juttatásukat. Azokat a becsülettel dolgozókat, akik munkájukon keresztül kiérdemlik, elősegítjük állami és társadalmi szervezetben való részvételüket és támogatjuk kölcsön folyósításával építési problémájuk megoldását.

Kisvárdá, 1957. augusztus 7.

Szlivka Sándor

v. előadó.

27.4.

1957. augusztus 8. Fehérgyarmat.

A fehérgyarmati járás jelentése.

Járási Tanács Végrehajtó Bizottsága.

Munkaerőgazdálkodása.

F e h é r g y a r m a t

Tárgy: cigánykérdéssel kapcsolatos fölmérés

H.i.v. 75-2/1957.sz

14-1/1957.sz.

Megye Tanács V.B. XIII. Munkaerőgazdálkodási Osztálya.

N y í r e g y h á z a.

A fenti hivatkozási számra a jelentésemet az alábbiakban teszem meg:-

a./ A járás területén élő cigányság száma községek felmérése alapján és az elfekvő adataink alapján 2.860 fő. A járás összlakosságához viszonyítva mintegy 7%-a, mivel a járásnak lakossága 38.460 fő.

b./ Pár évvel visszamenőleg péld. 1952. évhez hasonlítva növekedett a cigány létszám, 1952. évben 2.305 fő volt. Jelenben a felmérésünk alapján mintegy 555 fővel emelkedett.⁹⁰

c./ Cigánynak vallják magukat, mintegy 20%-a beszél cigányul az adataink alapján.

d./ Nagyon kevés arányban vesznek részt a politikai életben. Péld. Fehérgyarmaton és Nagybarban, Tunyogmatolcson, Kispaládon, összesen 14 fő cigány vesz részt a Pártban. Vezetőségben vagy Kisz, és egyéb szervezetben nem vesznek részt. Csupán még csak a Szakszervezetben, 20 fő zenész, de ott sem vannak vezető beosztásban.

e./ A cigányok aránya a bűnözésben, mintegy 2%-a, van főleg mezőgazdasági munkáknál követik el.

f./ A gazdasági helyzetük alacsony, a cigányoknak a lakosság többi részéhez viszonyítva. Az abból adódik, hogy nem is dolgoznak úgy mint a lakosság más részei.

g./ A cigányok közül kb. 2%-a az aki dolgozik vályogvetéssel vagy az állami gazdaságban. Vagy péld. Magyar községben a tsz-ben 4 család van.

h./ Nincsenek speciális cigány szakmák. Nincsen kosárfonó és Ktsz sem.

i./ Nem fordult elő olyan a járás területén, hogy a cigányok közül szakmunkás lett volna, vagy értelmiségi. Olyan nincsen, hogy földdel rendelkezzen. Azonban olyan van, hogy földműveléssel foglalkozik, állami gazdaságban, vagy tsz-ben, de mintegy fél százaléká.

j./ Vannak intézkedések a járás területén a cigánysággal kapcsolatosan egészségügyi vonalon le szokták őket látogatni, és az orvosi intézkedést megteszik. Szociálpolitikai vonalon intézkedések voltak, azonban eredménytelen volt. Péld. meg lett velük próbálva a kosárfonó felállítása, de nem ment, vagy házhelyhez juttatták és az se ment.

k./ Az analfabétizmus az öregeknél kb. mintegy 95%-ban van. A fiatalok között kb. mintegy 70%-a írástudó.

⁹⁰ Az 1955. évi adatok forrását nem ismerjük.

l./ A járás területén nagyon kevés számmal tapasztalhatók a vándorcigányok, főképpen Nagyecsed községből szoktak jární át, főképpen vásár alkalomkor azok aztán lopnak is.

m./ Lakásviszonya nagy százalékuknak nincsen rendezve a lakásviszonya kb. 2%-a aminek rendezve van a lakásviszonya. Főképpen annak van rendezve a lakása, amelyik dolgozik is. Amelyik nem dolgozik, nagyon csúnya a lakásviszonya.

n./ A járási tanácsnak és a községi tanácsnak is, vannak elgondolásai a cigánykérdéssel kapcsolatosan. Péld. a kosárfonás vagy tégláégetés, de nem megyen és az a vélemény, hogy mivel nem szeretnek dolgozni, nem fog menni az elgondolás.

Fehérgyarmat 1957 évi augusztus 8.-án

Marsi András
előadó

27.5.

1957. augusztus 9. Nyíregyháza.

A nyíregyházi járás jelentése.

Tárgy: Cigánykérdéssel kapcsolatos felmérés

33064/1957.szám

Hiv. : 75/2-1957.szám

H.i: VIII. 10.

Szabolcs Szatmár Megyei Tanács VB.
Munkaügyi Osztály Vezetőjének.

H e l y b e n

A tárggyal kapcsolatban a jelentésemet az alábbiakban teszem meg:

1./ A járásom területén összesen 2.900 cigány él, mely a lakossághoz viszonyítva kb. 3 %-t tesz ki. A Járás területén Kálmánháza, Nyírszöllős, Tiszanagyfalu és Tiszarád községekben cigányok egyáltalán nincsenek. Legtöbb cigány Rakamaz (375 / 5 %), Nagycserkesz (255/ 9%) Gáva (247 / 5 %) és Nagyhalász (230 / 3 %) községekben találhatók.

2./ A felszabadulás közvetlen utáni időkben viszonyítva a cigányság létszáma egyes községeket (Tímár, Nyírpazony, Újfehértó és Vasmegyer) kivéve évről évre növekvő, ami onnan ered, hogy nősül, férjhez mennek stb. Így pl: Buj községben 1949-hez viszonyítva 15 fővel növekedett. Demecser községben átlagosan évenként 5-6 fővel emelkedik. Gáva községben sok elmegy dolgozni és a munkahelyéről hoz feleséget, vagy férjet. Nyírbogdány községben 1954 évtől 15 fővel emelkedett bevándorlás útján.

3./ Általában a cigányok cigányoknak vallják magukat, de nagyobb többségük nem beszél cigányul. Így Balsa, Beszterec, Buj, Kemece, Kék, Kótaj, Nyírpazony, Nyírtura, stb. községekben a cigányok között alig akad egy-két személy akik cigányul is beszélnek. Vannak azonban olyan községek, mint Demecser, ahol a cigány lakosság 15%-a nem vallja magát cigánynak, a cigányok 50%-a tud csak cigányul. Több községben nem is vallják magukat cigánynak, hanem újmagyaroknak mint pl: Gáva községben, és itt csak az öregek beszélnek cigányul, míg a fiatalok csak magyarul tudnak.

Ibrány községben a cigányok cigánynak vallják magukat, de csak az oláh cigányok tudnak cigányul, míg a többi csak magyarul. Paszab községben csak a sátoros cigányok beszélnek cigányul, míg a többi csak magyarul. Tiszatelek községben a cigányok általában tudnak cigányul, de csak akkor beszélnek cigányul, ha idegen van köztük, vagy a közelbe.

4./ A cigányság minden politikai és társadalmi élettől távol tartják magukat egy párat kivéve. Így: MSZMP tag 13 fő (Balsa 5, Gáva 4, Beszterec 2, és Tiszabercel és Újfehértó 1-1 fő), Kisz tag: 2 (Gáva és Ibrány), tanácstag: 5 (Balsa, Buj, Gáva, Kék és Kótaj), tsz tag: 2, zenész szakszervezetnek 2 család a tagja Ibrány községben A társadalmi életük abban áll, hogy elmennek a gyűlésre, de más tevékenységet nem fejtenek ki.

5./ A bűnözésben az utóbbi időben a korábbi évekhez viszonyítva emelkedő. Általában sok a kihágás amit elkövetnek, de télen sok a falopás is. Beszterec községben a büntettek 25%-át cigány követi el. Vannak olyan községek, mint Nyírtura, Oros, Vasmegyer, Buj, ahol évek óta lopást a cigányok nem követtek el. Demecser községben az utóbbi 5 évben a cigányok 2 bűncselekményt csináltak. Gáva községben alig követnek el bűncselekményt, inkább ha isznak, verekednek. Így az utóbbi időben 12 ilyen verekedés volt.

6./ Általában a gazdasági helyzetük alacsony a lakosság többi részéhez viszonyítva. Kb. 15-20%-a akik rendesebb lakóházakban laknak, míg a többi nagyobb része vert vályogfalú viskóban laknak 1-1 szobában 8-10-en. Általában a cigányság nem keresi a munkaalkalmat és ez az oka annak, hogy gyenge a gazdasági helyzetük. Vannak azonban olyan községek, mint pl: Buj, Demecser, Paszab, Sényő, ahol 80%-ban megközelítőleg hasonló a község lakosságával a gazdasági helyzetük, itt azonban igyekeznek dolgozni a cigányok. Általában a cigányságnak 30%-a rendszeres munkából él és ezek sorsa jobb, míg a 70% cigányság gazdasági helyzete rossz.

7./ A cigányság munkaképes részének kb. 5-8%-a dolgozik állandóan iparban (építőipar, Állami Gazdaság) kb. 60-70% nyáron sármunkával (vályogvetéssel) foglalkozik, 20%-a nyári idénymunkával (aratás, cséplés) és 2-3%-a háziiparszerűséggel foglalkozik (bádogos, drótos, fazekas, vályúkészítő, köszörüs). például: Oroson teknővájást 2-3 fő, Paszabon 9-en járnak bányába dolgozni, tiszaberceli cigányság 40%-a (30 fő) a bálványosi ÁG-nál dolgozik idénymunkánál, Újfehértó községben 4 tsz-ben, 1 fő a helyi Ktsz-ban dolgozik.

A járás községeiben a cigányok között 3-7 fő zenéléssel foglalkozik, de amellet alkalmi munkát is vállalnak.

8./ A járás területén a cigányság közül általános a vályogvetés, mint mesterség és általában a kosárfonás, seprűkötés és művirág-készítés pl: Paszab (kosárfonás), Sényő (kosárfonás-gyékenykötés), Tímár (teknőkészítés), Tiszabercel (kosárfonás), Demecserben van 8 vándorfoltozó iparos, 4 seprűkötő, Ibrány (üstfoltozás 10 fő, kosárfonás-gyékenyfeldolgozás 2 család), Kótaj (üstfoltozás), Nagyhalászbán a cigányok 20%-a zenéléssel foglalkozik, 20% gyékény-kosárfonás (főleg nők).

9./ Általában kimondott szakiparos, szakmunkás ritkán fordul elő a cigányság között. Így előfordul pl: Demecser községben, hogy a cigányság közül zenetanár, vasúti segédtsizt, zeneakadémiai tanuló van 8 fő. Gáva községben 1 fő hiv. hdgy volt, ami a múlt év szept-

temberében leszerelt, Nagyhalász: 1 fő zeneoktató és cigány analfabéta iskola vezető, Balsa községben 3 család kőműves szakmát folytat iparszerűen.

10./ A járás területén a cigányság eü helyzete állandó ellenőrzés alatt áll, részben a községi orvos, részben a járási körorvos egészségügyi órén keresztül. Ha betegség van, a gyógyszerellátás díjtalan. Rendszeres a tetű elleni fertőtlenítés. Minden községben a helyi vb a zárt településeknél külön WC-t építtetett és kötelezi, hogy a szemetet egy helyre hordják és a házak, viskók körül seperjenek.

Van olyan község, mint pl. Ibrány: 3 elhagyott öreg kap szociális segílyt és Napkor községben 2 öreg.

A legrosszabb a cigányság között az egészségügyi helyzet Nagycserkesz községben, ahol (255 a cigány) 50%-ban fertőző népbetegségekben szenved (TBC stb.)

11./ A cigányság öregebb rétege 90%-ban írástudatlan, míg a fiatalabb réteg 60%-ban 1-2-3 általános iskolát végzett és így olvasni, írni, ha nehézkesen is, de tud. A községi vb-k rendszeresen ellenőrzik a beiskolázásokat, de hiába íratják be a gyerekeket iskolába, a 10 hónapi iskolaidőből 1 hónapot látogatnak kb. összesen, mihelyt nyílik az idő tavasszal, cigánygyereket iskolában alig lehet látni. Hiába büntetik meg, a büntetést nem tudják /pénzbelit/ végrehajtani, mert nincs miből. Így pl. Sényő községben a 14 cigány közül 7 analfabéta. Nyirbogdány községben 46 főből 3 tud írni és olvasni csak. Ibrány községben 53 évben indult analfabéta tanfolyamon 4 egyén tanult meg írni-olvasni, az iskolaköteles cigánygyerekek közül csak 4 gyerek jár rendszeresen iskolába, a többi ruhahiány miatt beiskolázhatatlan.

12./ A járás területén vándorcigányok általában nem fordulnak elő. Az utóbbi évben Ibrány községben voltak vándorcigányok, akik tollal és edénnyel kereskedtek.

13./ A járásban a cigányok lakásviszonyai nagyon rosszak. Vályogból, sárból épített putrikban laknak általában. (80%). pl. Tiszabercel községben 1 szobás 3x3 méteres putriiban 10-15 fő is lakik. Kék községben egy-egy családnak 1-1 szobája van, ahol 10-12-en is laknak. Nagycserkesz községben hasonló az előbbiekhöz a helyzet.

A putrik általában sötétek, nedvesek, egészségügyileg egyáltalán nem megfelelőek. (TBC melegágya.)

Kielégítő pl. Nyírturán a cigányok lakáshelyzete, saját maguk által épített rendesebb lakásban laknak. Oros községben a község 22 cigány családjá közül 10 családnak van kielégítő lakása.

Általában az új házásoknak rossz a lakáshelyzete.

Általában a községi vb-k úgy igyekeznek a cigányságnak segíteni, hogy juttattak részükre földet lakás céljára, ahol van egy kis háztáji föld is. pl. Oros, Kemece, Kék községekben már ezt meg is csinálták.

14./ A községi vb-k a cigánykérdéssel csak felületesen foglalkoznak. Hiába veszik napirendre vb vagy tanácsüléseken a cigánykérdést, nem sokat ér, mert nem mélyreható vizsgálat alapján készítik elő az előterjesztést. Minden község a cigánykérdés megoldását elsősorban a lakáskérdés megoldásában látja. Ezért van is olyan irányzat a községekben, hogy részükre 3-400 öles parcellákat mér ki, hogy azok tudjanak maguknak házat építeni. Ez véleményem szerint nem fogja megoldani a cigányok elhelyezési problémáját,

hogy adnak házhelyet, mert azok rendes házat úgy sem tudnak építeni. A cigánykérdés megoldásánál elsősorban a felsőbb szervek segítségével szükséges olyan vonatkozásban, hogy az Állami gazdaságok is rendszeres munkára vegyék fel, ne csak idénymunkára. Helyes kezdeményezés Kemece községben az, hogy a cigányokat összehívják és a rendeleteket, törvényeket megmagyarázzák nekik, de beszélnek a cigányokkal a gyerekek iskoláztatásáról, egészségügyi kérdésekről stb. Nyírbogdányi vb. helyesen a házhelyeket nem egy zárt telepen (cigánytelepen), hanem a magyarok lakásai között lévő üres telkek között adja ki. Nagycserkesz községben a vb. rendszeresen foglalkozik a cigánykérdéssel és már ennek meg is van az eredménye, mert több cigány el is jár rendszeres munkára. Most fog részükre egy külön településen házhelyet kimérni, hogy azok építkezhessenek. Az építkezőket arra fogják kötelezni, hogy szoba-konyhás házakat építsenek.

A járási vb. terve az, hogy a községi vb.-kat kötelezi, hogy házhelyeket adjanak a cigányságnak. Továbbmenőlegesen egészségügyi előadásokat szerveznek az eü. csoportokon keresztül. A községeken keresztül igyekeznek elérni, hogy a toborzáson keresztül elmenjenek dolgozni.

Nyíregyháza, 1957. augusztus hó 9.-én

Décsei Ferencné
vez. ea.

27.6.

1957. augusztus 9. Nagykálló.
A nagykállói járás jelentése.

Nagykállói Járási Tanács Végrehajtó Bizottsága.
Munkaerőgazdálkodási csoportja.-

10.0015/2/1957.

Előadó: Vida S/BM.

Hiv. sz: 75/2.

Tárgy: Cigánykérdéssel kapcsolatos felmérés.

Megyei Tanács VB.
XII. Munkaerőgazdálkodási Osztálya.
N y í r e g y h á z a .

A Megyei Tanács VB. fenti számú átiratára jelentésemet az alábbiakban teszem meg:

a./ Járásunk területén a cigánycsaládok száma: 120, 910 fővel. A járás lakosságához viszonyítva elenyésző számmal rendelkeznek.

b./ Visszamenőleg az elmúlt évet értékelve számuk növekvő irányzatot mutat. Pl: az 1955. évben és 1956. évben a cigánycsaládok száma 194 volt, 816 fővel.

c./ A járás területén két részre oszthatjuk a cigányságot. Egyik részük az úgynevezett „sátoros” cigányok, akik főleg földkunyhókban, sátrakban laknak és cigányul beszélnek, kivéve a hivatalos ügyeket melyekben csak magyarul beszélnek. Ezek külön úgynevezett cigánytelepeken laknak. Másik részük a község lakossága között él, ezek főleg magyarul beszélnek, és nem vallják magukat cigánynak.

d./ Van közöttük olyan, aki tagja a Pártnak, de ezeknek a száma igen alacsony. Funkciót közülük nemigen viselnek.

e./ Az utóbbi évek során elterjedt járásunkban a cigányok részéről történő különféle kihágások pl: mezei lopás, erdei kihágás, verekedés stb.

f./ Tekintettel arra, hogy nagyrésztük dolgozni nem szeret s ezen keresztül gazdasági helyzetük a többi lakosság részéhez viszonyítva nem kielégítő.

g./ A falun élő cigányság legnagyobb része vállalatoknál, mint segédmunkás, vagy bányában mint bányamunkás dolgoznak. Van közöttük olyan is, aki mezőgazdasági szektorban pl: tsz-ben dolgozik.

h./ A járásunk területén speciális cigányszakmák nincsenek, foglalkoznak ugyan vályogvetéssel, bádogos munkával szórványosan.

i./ A járás területén élő cigányok közül olyanok, akik közel a községekben, vagy magában a községben él, van közöttük akik kőműves, vagy szobafestő szakmunkások. Értelmiségiek közöttük nincsenek. Földterülettel nem rendelkeznek, bár van közöttük olyan aki a részére kiosztott házhelyre még ezidáig nem épített és azt műveli.

j./ A Járási Tanács VB. Eü. Szocpol. csoportja részéről a hónaponként tartandó egészségügyi fertőtlenítések megtörténnek. A Szociálpolitikai előadó a járásban felülvizsgálatot tart a cigányok anyagi helyzetének megjavítása érdekében, ahol olyan cigánycsaládot talál aki azt megérdemli segílyezésre javasolja.

k./ Járásunk területén élő cigányok nagyrésze főleg az öregek analfabéták. A fiatalok közül vannak ugyan akik iskolába járnak, de az iskolát nem végzik el, hanem egy-két osztály elvégzése után ott hagyják az iskolát.

l./ A járásunk területén olyanok mint vándorcigányok nincsenek, csak egyes családokon belül vándorolnak egyik helyről a másikra.

m./ Általában azok a cigányok, akik dolgozni szeretnek a községen belül lakással rendelkeznek, de nagyobb részük földkunyhókban a községtől távoleső részeken lakik.

n./ A községi tanácsok végrehajtó bizottságai a becsületesen dolgozó cigánycsaládokat hozzá segítik az építéshez, úgy hogy részükre a lehetőséghez mérten házhelyet biztosítanak. Nehézségeink vannak a munkábaállítás területén, mert a különböző munkahelyeket ugyan elfogadják, azonban azt rövid időn belül ott hagyják.

Nagykálló, 1957. augusztus hó 9.

Vida Sándor
vezető előadó.

27.7.

1957. augusztus 9. Nyíregyháza.

Nyíregyháza város jelentése.

33064/1957. sz.

Tárgy: Cigánykérdéssel kapcsolatos felmérés.

Hiv. sz: 75/2-1957. sz.

H. i: VIII 10.

Szabolcs Szatmár Megyei Tanács VB
Munkaügyi Osztály Vezetőjének,

H e l y b e n .

A fenti tárggyal kapcsolatban a jelentésemet az alábbiakban teszem meg:

1./ A Város területén összesen 1.100 fő cigány él. Ebből a létszámból belterületen 332 fő, míg a többi Városhoz tartozó tanyabokrokban. A cigányság a tanyabokrokban szét-szórtnak laknak. A legtöbb cigány Vajdabokor környékén lakik, ahol meghaladja a 350 főt.

A város összlakosságához viszonyítva kb 2 %.

2./ A felszabaduláshoz viszonyítva a cigányság létszáma állandóan emelkedik. Ez a természetes szaporulattól tevődik ki.

3./ A cigányság általában cigánynak vallják magukat, de sok közülük új magyaroknak nevezik magukat. A város belterületén akad azonban különösen a zenész cigányok között, hogy sértve érzik magukat ha cigánynak nevezik.

4./ 95 %-ban sem politikai, sem társadalmi életet nem él.

5./ A cigányság a bűnözés terén a felnőtt cigányság számarányához viszonyítva 60 %-os. Általában minden 3 cigány közül 2 bűnöző. Pl: a Ságvári telepen 21 család 89 személy lakik és ebből 5 főtől kívül mind büntetett előéletű. Holló utcán lakó 27 cigány közül 4 nem bűnöző csak. A Manda bokori kirendeltség területén 30 cigány él és ezek az utóbbi években rendesen viselkednek, mert büntetésük még nem volt.

6./ A gazdasági helyzetük a lakossághoz viszonyítva változó. A városban lakó 332 főnek van ugyan bérelt lakása, de egy egy szobában 5-10 fő lakik. Rosszabb azonban a helyzet a tanácskirendeltetések területén. Így a Vajda bokorban lakó 350 cigánynak nagyon rossz a lakásviszonya. Pl: egy egy család egy szobában 20-27 fővel lakik. Manda bokori tanácskirendeltség területén lakó 30 cigány közül mindössze 4 családnak van rendes háza, míg a többi putriban lakik.

A városban lakóknak ugyan lakásuk van, de már a bútorzatuk siralmas. Van olyan lakás pl: ahol egy rossz hokkedli az asztal az ágy pedig leszórt szalma.

A lakossághoz viszonyítva a cigányság nagyon rossz körülmények között él és lakik.

7./ A cigányságon belül a foglalkoztatottság: zenész 57, zsidó 15, közsörüs 2, teknővájó 4, ipari munkás 10. A város területén 250 főre tehető annak a száma, akik semmiféle

munkával nem foglalkoznak, hanem csak a lopás csalásból él. Többet van lecsukva mint szabadon. Négy olyan cigány van aki 40 éves és már 10-17 évet ült börtönben.

8./ A város területén 57 fő foglalkozik zenéléssel iparszerűen, ezek mindegyike benne van a zenész szakszervezetbe. 2 főnek van közszerű iparendeléye, akik járnak a környező községeket a város területét és, olló élezést vállalnak. /vándorközszerű/
Vajda bokorban van 4 család akik teknőket vájnak és adják el, ebből tartják el magukat. Ugyan itt 4 család iparendély nélkül kőműves munkákat végez. Egész szakértelemmel csinálják az építkezéseket.

9./ A város területén 8-10 személy jár el rendszeresen ipari munkára. A tanyabokrokban élők közül többnek van 1-4 hold juttatott földje. Felsősimai tanácskirendeltetés területén 6 családnak van 2-3 kh földje, akik azon gazdálkodnak és abból tartják el magukat. Manda bokorból 2 fő már egy év óta jár el gyárba dolgozni és szívesen megy vissza a gyárba. A tanyavilágban nem egy gazda megengedte, hogy a földje végén építsenek a cigányok putrit, mert így biztosította a mezei lopásoktól a termését.
A tanyavilágban kb. 30 család van összesen akik paraszti munkát végeznek.

10./ Az egészségügy terén az orvosok rendszeresen látogatják a cigánytelepeket, lakásokat és ahol szükséges a fertőtlenítés, tetvetlenítés azonnal végrehajtják. A cigányság ha beteg talál lenni, a gyógyszert ingyen kapják meg, így tehát ezen a téren a gondoskodás meg van.

Szociálpolitikai részen is rendszeresen vannak a telepek látogatva. A mostani vöröskezes adományokból az adomány kb 20 %-a a cigányság között lett elosztva. Kaptak egyébként szeretet csomagot is. Hiba azonban az, hogy a ruhaneműeket inkább eladják mint magukra veszik.

11./ Az analfabétizmus a cigányság között elég nagy számú. A városban lakók között de a tanyavilágban is az öregek úgyszólván 100 %-ban analfabéták, míg a fiatalság között kb. 60 %-os az analfabétizmus. Hiába kötelezik még bírsággal is, hogy iskolába járassák a gyerekeket, be is iratkoznak de nem egy van olyan akik 2x3 járnak az első és második osztályt, mert annyit hiányzik, hogy nem tudják levizsgáztatni őket.

12./ A város területén jelenleg van 3 család vándorcigány a morgó temetőnél vannak le-táborozva. Ezek lókupecsek és egy két hétig vannak itt és tovább mennek.

13./ A lakásviszonyokról már fentebb írtam.

14./ A Városi Tanács vb. rendszeresen foglalkozik a cigányság elhelyezésével, azonban hathatós intézkedést nem tud tenni, mert a cigányságot egy munkához nem tudja odakötni. Tervbe volt véve hogy a Tüzépen egy vályogvető részleget felállítanak, csak nincs rá profil, és kimutatja a Tüzép, hogy sokkal többbe kerülne egy vályog mint hogy azt érdemes lenne velük iparszerűen készíttetni.

Nyíregyháza, 1957 augusztus hó 9.-én.

Jávor Kornél
vez. ea.

27.8.

1957. augusztus 9. Nyírbátor.

A nyírbátori járás jelentése.

Megyei Munkaerőgazdálkodási Osztály.

Tárgy: Cigánykérdéssel kapcsolatos jelentés.

N y í r e g y h á z a .

A 75-2/1957 számú rendeletére válaszolva közlöm, hogy a járás területén a cigányság helyzetét felmérteztem, melyről a jelentésem az alábbiak szerint terjesztem be:

a./ A járás területén élő cigányság száma 1226 fő a járás lakosságához viszonyítva krb. 2.5 % a.

b./ Pár évre visszamenőleg értékelve a fenti szám krb növekvő irányzatot mutat.

c./ Általában cigánynak vallják magukat, de csak kis százalékban beszélnek cigányul krb 1.2 % a beszél.

d./ A politikai életben részt nem vesznek, tömegszervezeteknek nem tagjai, funkciót nem viselnek.

e./ A cigányok aránya bűnözésben kb 1.3 %ékban vett részt, mezőőri, kihágás stb.

f./ A gazdasági helyzetük nincstelenek a lakossághoz viszonyítva.

g./ A cigányságon belüli foglalkoztatottság aránya részben van meg.

h./ Speciális cigányszakmák nincsenek.

i./ A cigányságból szakmunkások, értelmiségiek nincsenek általában alkalmi munkával keresik kenyerüket, földdel nem rendelkeznek.

j./ A cigányság egészségügyi állapotának megjavítására intézkedés történt az egészségügyből állandó ellenőrzés oltás, fertőtlenítés, tisztasági vizsga stb.

k./ Az analfabétizmus az öregeknél kb 85 % míg a fiataloknál 62 % ék ban áll.

l./ Vándorcigányok nincsenek a járás területén.

m./ A lakásviszonyaik nem megfelelőek általában összezsúfolt kunyhó, vagy sárházakból áll.

n./ A tanács a cigánykérdést az általános iskoláztatással és az iparban való bekapcsolással kívánja megoldani melyet állandóan folyamatosan végez azokban a községekben ahol cigányság tartózkodik, lakik. Már az iskoláztatás terén eredmény mutatkozik az utóbbi idők folyamán.

Nyírbátor, 1957. augusztus 9-én.

Rigó János
csop vez

27.9.

1957. augusztus 9. Tiszalök.

A tiszalöki járás jelentése.

Tiszalöki Járási Tanács VB. Munkaerőgazdálkodási Csoportja.
9487-2/1957.

Tárgy: Cigánykérdéssel kapcsolatos felmérés jelentése.

Hiv. sz: 75/2.

Megyei Tanács VB. XII. Munkaerőgazdálkodási Osztály

Nyíregyháza.

Jelentésemben a cigánykérdéssel kapcsolatos felmérés adatait az alábbiakban teszem meg.

a./ A járás területén élő cigányság száma 1022 fő, a járás lakosságához viszonyítva 3 %-nak felel meg.

b./ A cigányság szaporodása 3 évre visszamenőleg erős szaporodást mutat, a cigányság létszámához képest 9-10 %-os természetes szaporodás mutatkozik.

c./ A járás területén élő cigányok 90 %-a cigánynak vallja magát, és 80 %-a az, akik cigányul is beszélnek.

d./ A politikai életben részt nem vesznek. Járási szinten 5 fő a párttag. Tanácsokban, tömegszervezetekben részt nem vesznek, olyan nincs közülük, aki funkciót viselne.

e./ A bűnözésben való részvételük száma %-osan értékelve 1955. évben 10,4 %, 1956. évben 10,4 %, 1957. év július 31-ig 10,9 %, tehát a fent megállapított tények mutatják, hogy a cigányok részvétele a bűnözésben emelkedést mutat.

f./ A cigányság gazdasági helyzete a lakosság többi rétegéhez viszonyítva számításba sem jöhet, mert gazdaságilag null-ponton állnak.

g./ A cigányság foglalkoztatási aránya a következőképpen mérhető fel. 80 %-uk idényjellegű, vályogvetéssel és tapasztalattal foglalkozik, téli időszakban foglalkozás nélkül vannak, amikor is kéregetéssel és különböző lopásokból élnek. A járás területén 3 család tsz-tag 18-19 %-a a cigányságnak idényjellegű, mezőgazdasági bérmunkában dolgozik, vagy rövid ideig még különböző építőipari vállalatoknál dolgoznak.

h./ A járás területén speciális cigányszakma nincs, kezdeményezés még idáig nem volt, cigány ktsz. megszervezésére, ellenben olyan cigányok vannak, akik gyékényből, kosárfonással, vagy egyéb készült háztartási cikket készítenek, vagy a cigányok által felkapott házaló edény-foldozásokat végeznek.

i./ A cigányság közül félszázalékra tehető az, aki rövid átképzés folytán az építőiparban szakképzettséget szerzett. Értelmiségi nincs közülük a járás területén, földdel nem rendelkeznek, esetleg a tanács által biztosított 2-300 öl-es házhely, amelynek a megművelése nagyon elhanyagolt, paraszti munkát önállóan nem folytatnak.

j./ A cigányság egészségügyi állapotának javítására a tanácsok /Járási Tanács Egészségügyi szervei/ állandóan felszínen tartásuk (sic!) az egészségvédelmi intézkedéseket /fertőtlenítés stb./

k./ Az analfabétizmus a cigányság között mondhatni 100 %-os. Az öregeknél 99 %, a fiataloknál 80 %-ra lehet értékelni az analfabéták számát. A fiataloknál bár megvolna a lehetőség a beiskolázásra, de semmilyen intézkedés nem gátolja meg őket abban, hogy le ne morzsolódjanak az iskola látogatásában.

l./ A járás területén vándorcigányok megjelenése nem tapasztalható.

m./ A járás területén a cigányság lakásviszonyai a lehető legrosszabbak. Bár a tanácsok megfelelő házhelyeket biztosítottak részükre, de azokon felépülő lakások kunyhóknak mondható, amelyek családok lakására alkalmatlan és ilyen lakásokban az egészségügyi követelményeket sem lehet biztosítani a fentiek következtében még mindig fenn áll különböző betegségeknek az elterjesztése. A cigányság 10-15 %-ának van olyan lakása, amely a többi lakosság lakásviszonyainak megfelel. Ez a réteg nem sokban különbözik a lakosság más rétegeitől, úgy tisztaság és egyéb követelmények tekintetében mondhatni, hogy ez a réteg már asszimilálódott a lakossághoz.

n./ A cigánykérdés megoldásával kapcsolatban a községi tanácsok javaslatai alapján és a Járási Tanács elgondolása alapján az alábbi javaslatok nagyban elősegítenék a cigányság eddig fennálló túrheteren állapotának megszüntetését.

1./ A felsőbb szerveink hassanak oda, hogy a cigányság körében az analfabétizmust megszüntetni és olyan intézkedést hozni ezzel kapcsolatban, hogy az iskolaköteles fiatalok rendszeresen részt vegyenek az oktatásban, és még az a réteg, amelyet a népgazdaság különböző ágaiban fel lehet használni, azok is megkapják a kellő elméleti képzettséget.

2./ Ha a cigányok között elérjük, hogy írni, olvasni tudnak, akkor különböző iparágakban szakmai tudást szerezhetnek, és községi szinten is lehet olyan ktsz.-t szervezni, amelyben adottságoknak megfelelően különböző háziipari termelő munkát végezhetnek. /kosárfonás, teknőkészítés, stb./

3./ Járásunk területén a Tiszavasvári Községi Tanács foglalkozik egy cigányokból álló kosárfonó társulás megszervezésével, továbbá a tanács akarja biztosítani részükre a szükséges nyersanyagot, vagyis a tanács irányítása alatt működne a fenti társulás.

A Tiszalöki Járási Tanács Végrehajtó Bizottsága szintén foglalkozott olyan kérdéssel, hogy a cigányság rétegében lévő zenei tehetséggel rendelkező fiatalokat rendszeres zenei oktatásban elősegítse, hogy ezen intézkedéssel is megakadályozza a világszerte híres magyar cigánybandák elpusztulását.

Tiszalök, 1957. augusztus 9.

Szabó Miklós
munk. gazd. v. előadó.

27.10.

1957. augusztus 9. Csenger.

A csengeri járás jelentése.

Csenger Járási Tanács VB.

Munkaügyi Csoportjától.-

22/1957. sz.

Tárgy: Cigánykérdéssel kapcsolatos jelentés adás.

Megyei Tanács VB. X. Munkaügyi Osztálya.

N y í r e g y h á z a .

A Munkaügyi Osztály által kiadott 75/2. számú ügyiratra, valamint a tárgyra való hivatkozással az alábbiakat jelentem.-

a./ A járás területén élő cigányok száma / aránya a járás összlakosságához viszonyítva./ A járásunk területén 28. 529 lélekszám van nyilvántartva. Ebből cigány az 1956. évben szociálpolitikai csoport által összeírt szám 2904 fő.⁹¹

b./ A legutóbbi népszámlálás óta, a cigányság lélekszáma növekedő irányzatú, melyet mutat az, hogy a népszámláláskor 1664 cigánylélek volt, ezzel szemben jelenben 2904 cigány lélek van.

c./ A cigányság mintegy 70 százaléka vallja magát cigánynak, nagyobb községekben mint Csenger, ahol 400, Tisztaberek, ahol 210, Porcsalma, ahol 351 cigány van, általában a telepeken, de községekben is, párosával megfordulnak, cigányul beszélnek. Az összlétszámuk 30 %-a már civilizáltabb. A cigányságtól tartózkodik, mint például Komlódtótfalu községben, ahol a fiatalabb generáció a Termelőszövetkezetben dolgozik, magyar emberek között, ezeknek az életmódjuk is lényegesen megváltozott, mint például Csengerújfaluban van olyan cigány, 4-5 család, aki egyéni gazdálkodást végez, földterületük eléri a 8-10 kh.-t. Jóságállománnyal is szépen rendelkeznek. Ezek a munkának élnek.

d./ A járásunk területén 24 község van. Majdnem minden tanácsnál van cigánytanács-tagunk. Ezek activan bekapcsolódnak a tanácsi munka végzésébe. Politikai munkát a cigány tanácsstagok végeznek, a választókerületükben, de megtalálható kis számban a cigányok képviselői a népművelési állandó bizottságokban is.-

Tömegszervezetekben általában a néppenészek vannak bekapcsolódva, a szakszervezetükön keresztül, és azok a cigánymunkások, akik iparba járnak el dolgozni, értelmesebbek, nem analfabéta, még funkciót is viselnek. Most van kidolgozás alatt, hogy abban a három községben⁹², /Csenger, Porcsalma, Tyukod, Tisztaberek,/ ahol a cigány asszonyok, lányok arányszáma nagyobb, cigány-nőtanácsot alakítanak.-

e./ A cigányok aránya a bűnözésben: /az utolsó években./

Az utolsó években a szabálysértéseknek és kisebb bűnözéseknek az elkövetői 10-15 százalékban cigányok voltak. Ez az arányszám lényegesen megnövekedett az ellenforrada-

⁹¹ Az itt említett 1956. évi forrást nem találtuk a csengeri járás irataiban.

⁹² Az iratot megfogalmazó előadó elszámolta magát, nem három, hanem négy községet említ.

lom ideje alatt. A bűnözések kisebb méretű formában jelentkeznek a tél folyamán a hártól a fa elhordása, baromfi lopás, a nyári és az őszi időszakokban a mezőgazdasági termelvények megdézsmáltatására hatnak. /burgonya, kukorica/

f./ A gazdasági helyzetük a lakossághoz viszonyítva külön községenként oszlik meg. Méhtelek, Tyukod, Kishodos, Porcsalma egyrésze, vagyontalanok, munka nélkül tengődnek, sármunkával időközönként foglalkoznak. Több községben megtalálhatjuk őket állami gazdaságban, termelészövetkezetben, egy 10 %-ban egyéni gazdálkodásban biztosítják megélhetésüket. A dolgos cigányokat, mint Komlódtótfaluban, Csenger községben egyrészen, szép családi házuk is van, amely szoba-konyha, vagy 2 szoba-, konyhából tevődik ki, de nagytöbbségük az ösziélszámnak, még mindig putrikban élnek. Igaz, hogy mint községi tanács fokozottabban gondoskodik a cigány családoknak telekhely juttatásról, de ezek beépítése nehezen halad.-

g./ A cigányok kisebb része TSz.-ben, állami gazdaságban végeznek munkát, vagy iparban dolgoznak. Nagyobb rétege sármunkát végez /vályogvetés, tapasztás, mázolás/.

h./ Speciális cigány szakmát végeznek maszek úton, pl. található járásunk területén fűrészkészítő cigány két-három család, eszkábáló cigány edényfoldozással és kisebbfajta bádogos munka megjavításával foglalkozik. 3-4 cigány vándoripart is kapott erre, található továbbá kosárfonó, teknőkészítő cigány, ki ugyancsak iparral rendelkezik. Akad kosárkötő, kaskötő és nyári fűzfavesszőből készített nyári bútor készítő, ezeket a cigányságnak a korosabb rétege végzi, és szétszórta élnek járásunk területén. Cigány KTSz. létesítése nehézségbe ütközik, mivel a szakmával rendelkező cigányok idősek, és szétszórta élnek, összehozni őket nem lehet. Ellenben téglalegető cigány KTSz. létesítésével foglalkozunk Szamossályi községben. Egyéb cigány KTSz. létesítését a szomszédos Fehérgyarmati és Mátészalkai járással közösen fogjuk megoldani. Fehérgyarmaton téglalegető és szegkovács KTSz. létesítése van folyamatban, míg Mátészalkán tervbe van véve a Megyei Szociálpolitikai Csoport által cigányszakma oktató tanfolyam, és erre a tanfolyamra szervezünk járásunkból is cigányokat.-

i./ Az elmúlt években, amikor lehetőségünk volt cigánymunkákra iparba toborozni, legnagyobb részben Kazincbarcika és a Borsodi szénbányába, odaküldött cigányoknak nagyobb része megállta a helyét, többen szakmát tanultak, és mint szakmunkások között akad közöttük sztahanovista, kétszeres jelvénnel kitüntetett élmunkás. Ezek jelenben is ott dolgoznak, de sajnos az elküldött cigánymunkásoknak csak a kisebbik része maradt meg huzamosabb ideig munkahelyén, míg egyrésze munkahelyét igen sűrűn (sic!) változtatja, és ebből adódik az, hogy szakmát nem tudnak elsajátítani.- A szakmunkásoknak nagyobb részét azok a személyek töltik be, akiket 1953-54-ben különféle szakmára iparitanulóként szerveztünk be. Tudomásunk szerint értelmiségi cigány még nem került ki járásunk területéről.

j./ A cigányság egészségügyi helyzetének megjavításával kapcsolatban az eü. csoport fokozatosan szorgalmazza a községi tanácsokat, a cigányság részére telekhely juttatása végett, és ezen keresztül igyekszünk felszámolni a cigányputrikat, de az a járási egészségőr rendszeresen végzi a fertőtlenítéseket a cigányság között.-

k./ A cigányok között az analfabétizmus kb. 60-70 %-os. Ez a szám különösen az öre-

gekből tevődik ki. A fiatal korosztálynál is találhatunk egy 8-10 % között analfabétát, de van olyan cigány szép számban, amely a nyolc általános iskolát is elvégezte, de nagytöbbségük 3-4, 5-6 általánost végzett el.

l./ A járásunk területén vándor cigányok nem élnek, más járás területéről sem vándorolnak be, úgy, hogy változtassák sűrűn a lakhelyüket. Ez adódik abból, hogy járásunk mezőgazdasági járás, és munkát nem tudnak vállalni. Ellenben akad olyan cigánycsalád, aki egyik községből a másikba átmegy, vállalt munka elvégzésétől tartózkodik, utána visszamegy eredeti helyére.-

m./ A lakásviszonyaikról a fenti pontokban már jelentésemet megtettem.-

n./ A járási tanács vb.-nek és egészségügyi csoportjának, valamint a községi tanács vb.-nek vannak elgondolásai a cigányság helyzet megjavításával kapcsolatban, de ezek megoldása, például KTSz. létrehozása, különböző típusúak, nehézségbe ütközik, mivel egy-egy szakmában jártas cigányok szétszórtan élnek, öregek, nem tudjuk összpontosítani.-

Csenger, 1957. augusztus 9.

Olvasztó Miklós
vezető előadó.

27.11.

1957. augusztus 10. Vásárosnamény.

A vásárosnaményi járás jelentése.

Vásárosnaményi Járási Tanács Vb. VIII. Munkaügyi Vezető előadójától
27 1/1957. VIII.

Tárgy: cigánykérdéssel kapcsolatos felmérés.

Hiv. sz. 75 2/1957. X.

Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács VB. X. Munkaügyi Osztályának.

NYIREGYHÁZA

Fenti számra és tárgyra hivatkozva jelentésem az alábbiakban teszem meg.

a./ járás területén élő cigányok száma 2374 fő
aránya az összlakossághoz viszonyítva 4.5 %

b./ Pár évre visszamenőleg számuk növekvő irányzatot mutat.

c./ Cigánynak vallják magukat, igen kevés számban beszélnek cigányul. 2 %

d./ Milyen arányban vesznek részt a politikai életben.
elenyészően kevés arányban. 0.3 %

e./ A cigányok aránya a bűnözésben. kimondottan bűnözésben kevés számban vesznek részt. 4 %

Inkább mezőrendőri szabálysértéseket követnek el, ez eléri a 80 %

f./ Gazdasági helyzetük nagyon rossz a lakosság többi rétegéhez viszonyítva. Túlnyomó részben mezei lopásból és házalásból tartják fent magukat, az asszonynép házal.

g./ A foglalkoztatottság aránya 24 %

Ebből egy bizonyos mennyiség az építőiparban dolgozik 18 % a fent maradt 6 % mezőgazdasági munkával foglalkozik.

h./ Speciális cigányszakmák vannak vályogvetés és teknővájás. Kezdeményezés van egy kosárfonó szövetkezeti részleg kialakítására, a Vásárosnaményban élők közül egy 10 személy tud kosarat fenni.

i./ Szakmunkás van a járás területén 3 vjár és 6 család földműves. Értelmiség egy sincs közülük.

j./ Rendszeresen porozva vannak egyéb elgondolás vagy intézkedés a jelen pillanatban nincsen.

k./ Öregeknél az analfabétizmus 97 %

Fiataloknál 53 %

l./ Vándorcigányok a járásban nincsenek.

m./ Lakásviszonyaik nagyon elmaradott putriban laknak legalább 95 %ban.

n./ Úgy a járási tanácsnak mint a községi tanácsoknak az az elgondolása, hogy valamilyen úton módon munkára kell őket szoktatni ha lehet nevelő munkával ha ez nem vezetne célhoz akkor egyéb úton.

Vásárosnamény 1957 augusztus 10.

Dévai András
vez. előadó

27.12.

1957. augusztus 12. Mátészalka.

A mátészalkai járás jelentése.

Mátészalkai Járási Tanács VB.

Munkaügyi Csoport

Tárgy: Cigányokról jelentés megküldése.

Megyei Tanács VB.

Munkaügyi Osztály

N Y I R E G Y H Á Z A

A fenti tárgyra jelentem, hogy a Mátészalkai Járás területén élő cigányok helyzete az alant felsorolt pontok alapján oszlanak meg.

A./A járásunk területén 729 család 3189 fő él az összlakosság arányszámának 5,14 század százalékáa.

B./ Az 1952 évben kimutatott arányszám alapján a jellegi (sic!) kimutatás szerint 585 fővel nőtt a szaporulat.

C./ A meglevő létszámból 88 %-ban cigánynak vallják magukat és 50 %-ban beszélnek cigányul.

- D./ 1.5 tized %-ka van funkcióban szövetkezeti és Tanácsi vonalon.
E./ Az általános belügyi kimutatás alapján 18 %-ka bűnöző.
F./ A gazdasági helyzetük a lakosságéhoz képest rossz nem rendelkezik földterülettel és igen kevés százalékban van házhelye.
G./ Általános tapasztalat az, hogy a népgazdaság építőipari ágazatán 50 %-ban földmunkán pedig 5-6 %-lőkát lehet foglalkoztatni.
H./ Speciális szakmával foglalkozó 2 %-ka kosárfonással 1 %-ka pedig vándorbádogos.
I./ Értelmiségi cigányok nincsenek.
J./ A meglévő létszámból 7 %-ka szakszervezeti vonalon és politikai oktatásban részesül.
K./ Az összlétszámból az idősebb korosztályból 75 %-ka a fiatalokból pedig 51 % százaléka írástudatlan.
L./ 3 %-ka vándorol.
M./ A lakásviszonyuk 25 %-ban jónak mondható. – járásnak és egyes községeknek ezzel kapcsolatosan van elgondolásuk, mégpedig olyan formában ahol még telekhelyet nem juttatnak telekhez juttatják nem kitelepítve hanem a lakosság közé úgy, hogy lakások építésében is elősegítik.
Különösebb jelenteni valóm nincs.
Mátészalka, 1957. auguszt. 12.

Kurítár Zoltán
csoportvezető

27.13.

1957. augusztus 12. Baktalórántháza.
A baktalórántházi járás jelentése.

Járási Tanács vb. Munkaügyi csoport
Baktalórántháza.-
21/2 1957.-

Tárgy: Cigánykérdéssel kapcsolatos adatok
megküldése.-

Megyei tanács vb. X. Munkaügyi osztályának
Nyíregyháza.

A fenti tárggyal kapcsolatosan járásunk területéről a jelentésemet az alábbiakban teszem meg:

- a./ Járásunk területén összesen élők száma 36.209 fő ebből a cigányság száma 1672 fő.
b./ Pár évre visszamenőleg az a megállapítás, hogy a fenti létszám a cigányokra vonatkoztatva emelkedett tekintettel arra, hogy más járásból több család vándorolt be, valamint hozzá járult az is, hogy többen születtek mint amennyien meghaltak.-
c./ Az össz cigánylétszámnak arányítva kb. 3. 3-5 %-át teszi ki az amelyek cigánynak vallják magukat, és cigány nyelven beszélnek.- Ezek mind olyan egyénekből tevődnek össze akik bekerültek a járás területére, illetve falusi nyelven megnevezve oláh cigányok.-
d./ Járásunk területén csak egy kis töredék része a cigányok számának az hogy valame-

lyik részt venne a politikai életben.- Vagy pártban vagy tanácsban, vagy tömegszervezetben.- Mind össze kb. 6 fő azoknak a száma akik a pártnak tagja, s ezek közül egy fő az aki a párt vezetésének is tagja.- /Nyírtét községben/

e./ A cigányok arányszáma a bűnözésben az össz létszámnak kb. egy 15-20 %-át teszi ki, kisebb nagyobb bűncselekmények elkövetésében.-

f./ A lakosság életéhez viszonyítva kb. 10. 15 %-a tehető ki amely rendszerint különböző vállalatoknál szoktak dolgozni.- A többi %-nak egyrésze nyári időszakban vályogvetéssel, téli időszakban fahordással és fa kupeckedéssel foglalkoznak.-

g./ A cigányságon belül mintegy 500. főre tehető ki azoknak a száma, akik általában munkában szokták idejüket eltölteni, a népgazdaság különböző ágaiban.- De legszívesebben állami gazdaságoknál szeretnek elhelyezkedni, mert ott van lehetőség arra, hogy minél kevesebbet dolgozzanak és minél többet lógiának.-

h./ A járásunk területén speciális cigány szakmával foglalkozó egy fő van, mely rendszeres működési iparral mint cigány kovács és edényfodrozó működik.- Más kezdeményezés járásunk területén nincsen olyan értelemben, hogy mint cigány ktsz. működjön bármilyen szakmában is.- Pl. szegkovács, vagy kosárfonó.- Ellenben az gyakran előfordul, hogy téli időszakban amennyiben tudnak szerezni kosárfonáshoz alkalmas vesszőt, így egyrésze szívesen foglalkozik kosárfonással, mint valamelyik vállalatnál töltse téli idejét munkával.-

i./ Járásunk területén nagyon kevés arányszámban lehet olyan cigányt találni amely bármelyik szakmában is, szakmunkás képesítést nyer.- Ezeknek a száma kb. mintegy 8-10 főre tehető ki.- A szakmák különbözők, van közöttük gépkocsivezető traktorvezető többi része pedig kőműves szakmát sajátított illetve szakmunkás vizsgát tett.- Értelmiségről egy főről van tudomásunk.- Amely az iskoláit még a felszabadulás előtt végezte el.- Járásunk területén 4-5 családra tehető ki azoknak a száma, akik földdel rendelkeznek és rendszeresen mezőgazdasági munkák végzésével szoktak foglalkozni.-

j./ A cigányság egészségügyi szempontjának megjavítása érdekében az egész [---]⁹³ Ezek az intézkedések kihatnak egyesek házhellyel való ellátására, lakásviszonyuk megjavítására, ivóvízzel való ellátásukra, valamint a rendszeres ellenőrzés és ehhez hasonló intézkedések alapján.-

k./ A járásunk területén élő cigányok számához viszonyítva kb. 50-55 %-a tud írni és olvasni.- Az analfabétizmus főleg az öregeknél, illetve túlsúlyban az öregeknél fordult elő.- Tekintettel arra, hogy járásunk területén lévő egyes községekben téli időszakokban írás és olvasás elsajátosítása (sic!) érdekében tanfolyamokat szoktak tervezni, ahol az arra hajlamosak részben megtanulnak írni és olvasni.-

l./ Járásunk területén a vándor cigányok száma igen alacsony, kb. 8-10 családra tevődik ki ezeknek a száma.- Ezek más járás, vagy más megye területéről vándoroltak be, fő foglalkozásuk állattal való kupeckedés volt, addig míg korlátok közé nem lettek szorítva, ilyen irányú munkájuk végzésére.-

m./ A járásunk területén élő cigányok lakásviszonya szomorú képet mutat, mert több

⁹³ Az eredeti gépirat itt a lap alján ér véget, egy sor hiányzik.

községben kunyhóhoz hasonló épületben zsúfolásig vannak összeszorulva, ami egészségügyi szempontból sem felel meg a követelménynek.- Ezen felül pedig az elmaradott tisztálkodás ami egyes helyeken siralmassá és meg nem engedhető életmód közé korlátozza őket.-

n./ Úgy a járás mint a helyi tanács elgondolása a cigánykérdés megodásával, valamint a velük való foglalkoztatással kapcsolatosan az lenne, hogy egy olyan bizottságot kellene felállítani, amely komolyan foglalkozna ezeknek a fokozatosabb munkába állításukkal.- Tekintettel arra, különösen nyári időszakban nagyon sokra tevődik ki azoknak a száma akik egész nap szívesebben hemperegnek a hűvösön, mint hogy munkát keressenek részükre.- Nagyon sok községben amikor a községi tanács illetékes szerve csak jóakarátulag a heverés közben megkérdi tőlük, hogy ti miért nem mentek valahova dolgozni, azt felelik rá minek dolgozzunk, ha munka nélkül is meg tudunk élni.-

Baktalórántháza, 1957. augusztus 12.-

Németh József
munkaügyi előadó.-

27.14.

1957. augusztus 15. Nyíregyháza.

Az összefoglaló megyei jelentés a Munkaügyi Minisztériumhoz.

Ügyirat szám: SZABOLCS-SZATMÁR MEGYE TANÁCSÁNAK V.B. Tárgy: Megyénk
75/2-1957. XII. MUNKAERŐGAZDÁLKODÁSI OSZTÁLYA cigányságának
Előadó: Nyíregyháza, Sztálin tér Telefon: 10-00 (183-168 mellék) helyzete
Nagy Miklós

Munkaügyi Minisztérium
Bér és Munkaerőgazdálkodási Főosztály
Terv és Mérlegosztály.

Budapest.

Hivatkozással a Terv és Mérlegosztály f. évi július hó 15-én kelt átíratára, megyénk cigányságának helyzetéről jelentésünket az alábbiak szerint tesszük meg:

Az 1955. évi adatokat figyelembe véve a megyénk összlakosságának létszáma 558.084 fő. A 2 év alatti természetes szaporodást figyelembe véve ez a szám 1957.-ben már 600.000 körül jár.

A cigányság lélekszáma a legutóbbi napokban végzett felméréseink szerint 22.423 fő. Az összlakossághoz viszonyítva kb. 3,6 %-.

A legutóbbi – ezelőtt 6 évvel – tett felméréshez viszonyítva, amikor a megyénk cigányságának létszámát 18-19000 be állapították meg, lényeges szaporulat mutatkozik. Ugrásszerűen emelkedett a cigányság lélekszáma 1953/55 években.

Ha a cigányság elhelyezkedését a megyénk területén megfigyeljük, azt tapasztaljuk, hogy a létszámuknak csaknem 50 %-a a román határvidéki járásokban /mátészalkai já-

rásban 3189, fehérgyarmati járásban 2860, csengeri járásban 2904 fő/ telepedett le és vallja magát honosnak.

A megye székhelyén Nyíregyházán meglepően kevés: mindössze 1100 cigány él.-

Társadalmi helyzetük:

A városban élő kislétszámú cigányság helyzete teljes mértékben azonos a városi lakosság életével. Nagyrésztük muzsikos – több képzett zenész is akad köztük. A lakosság közzé beékelődve élnek. Az augusztus 8-i szabadtéri opera előadáson /Parasztbecsület, Bajazzók/ 17 fő cigányt számoltunk meg, ami azt mutatja, hogy kulturális igényük is növekvőben van.-

Ezek a városi – életmódra, szokásra asszimilált – cigányok már nem vallják magukat cigánynak, ezt az elnevezést sértőnek találják és csupán testi adottságaikban különböznek a magyar embertől. Cigányul ezek nem beszélnek.-

A falukban lakó cigányokat is két nagy csoportba lehet osztani. Az egyik nagy csoportjuk az u.n. kevertvérűek csoportja. Ezek már nem minden esetben vallják magukat cigánynak és a község lakossága is inkább maga közzé fogadja. Szívesen hagyják ott a falu végi cigánysort és beilleszkedni törekszenek a falu lakói közé. Ezek között már akad több jó munkás és ezek adják azt a néhány értelmesebb cigányt akik mint tanácsstagok résztvesznek a község politikai életében is.- A fehérgyarmati járás Nagyar, Tunyogmatolcs, Kispalád községeiben tudunk egy egy tanácsstagról és elvértve a többi járás egy egy községeiben is akad egy egy megválasztott tanácsstag. A névleges megbízatáson kívül azonban konkrét tevékenységet nem fejtenek ki.

A pártélet terén is elenyésző a számuk: A nyíregyházi járás 2900 fő cigánya közül MSZMP tag 13 fő. Hasonló az arány a megye többi járásaiban is.-

Az u. n. kevertvérűek közül az elmúlt évek során igen jelentős számú volt azoknak a cigányoknak a száma akik termelőszövetkezetbe léptek be. Az idők folyamán azonban ezek csaknem teljes egészében lemorzsolódtak. Egyedül a csengeri járásban van egy két község mint pld. Komlódtótfalu és Csengerújfaluban ahol nagyobb számban jelenleg is a Tsz-ben dolgoznak. Csengerújfaluban 5 család 3-6 kh. területen egyéni gazdálkodást folytat kitaróan.-

A lényegesen nagyobb csoport az u.n. „OLÁH CIGÁNYOK” csoportja. Ezek már mindannyian cigánynak vallják magukat és nagyrésztük –különösen az idősebbje- beszéli is a cigány nyelvet. Érdekes megfigyelés az, hogy cigányul leginkább csak akkor beszélnek ha idegen is van a közelben. Egyébként ha egymás között vannak akkor magyarul beszélnek. Ezeket a minden tekintetben elkülönülő életmódot folytató –alaptermészetében tunya lusta, ugyanakkor minden másfajta emberrel szemben nagyban bizalmatlan emberek a falusi lakosság nem veszi be maguk közzé. A tapasztalat az, hogy még a mezőgazdasági munkára jelentkező ilyen cigányok nagyrésze is hamar otthagyja a munkaterületét, mert egyrészt nem szereti a rendszeres munkát, másrészt pedig nem tudja a munkát bizonyos fokig ellenséges környezetben végezni.-

Ezek közül a cigányok közül nem akad már még elvértve sem olyan, aki akár közigazgatás akár párt vonalon tevékenykedne.-

Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk.-

Ennél a kérdésnél is az előzőhöz hasonló megkülönböztetést kell alapul venni.-

A városi cigányság nagyrésze – és a járási székhelyek cigányságának egy kis része – a rendszeres muzsikálással – szerződéses alapon – keresi kenyerét. Az így foglalkoztatott cigányok száma az összához viszonyítva kb. 4 %-ot tesz ki.-

A városban, járási székhelyeken élő u.n. keveredett cigányok /az összlétszám mintegy 13 %-a/ részben mezőgazdasági, részben ipari segédmunkán foglalkoztatva vannak rendszeresen. Megyénkből főleg a borsodi iparvidéken mintegy 3-400 cigány helyezkedett el és talált rendszeres foglalkozásra az utóbbi 10 év alatt. Meg kell mondanunk azt is, hogy ugyanakkor a megyénkből betoborzott cigányok létszáma ugyanazon idő alatt ennek a számnak a sokszorososa. Tehát kb. 10 év alatt a munkához juttatott cigányságnak csak egy töredékét sikerült véglegesen a munkahelyhez kötni.-

Az oláh cigányok körében /és ez a jelentősebb szám/ csak a legszükségesebb esetben kerül a megoldás a munkavállalásra.- Igen sok cigány munkakönyvét megvizsgáltuk és 100 cigány közül alig akadt 5-10 fő akiknek a munkakönyvében 5 hónapnál hosszabb munkahelyi bejegyzést találtunk volna. A két hónapos munkaviszony náluk már igen nagy időnek számít, nem ritkaság a három négynapos vagy legfeljebb egy két hetes munkaviszony sem.-

Ezeknél a kimondott cigányoknál még ma is igen gyakori az, hogy a férfiak nem dolgoznak –csak ha már valami igen kényszerítő körülmény áll elő- hanem a női nem a „kötőből” tartja el a családot. Ez azt jelenti, hogy rendszeres időközökben végigkoldulják /nem egy esetben végiglopják/ a falut és az így szerzett javakból látják el a családot. Ugyancsak a női nembeliek végzik falun a kemence és tornáctapasztási munkát is amelyekért rendszerint természetben kapják meg a járandóságukat.-

Cigány szakmák a megyénkben is vannak.- Csaknem mindenütt űzik a vályogvetést, amelynek megyénkben különösen nagy a jelentősége. De ezen kívül a cigányok az u.n. vertfal készítésének is a mesterei. Nem egy községünkben lakóházak építésére is használják ezt a módszert, de az istállók és ólak építésénél még nagyobbbrészt ezt a módszert használják.

Egy egy ilyen munka felvállalása után a munkát az egész család apraja nagyja végzi, annak elvégzése után azonban mindaddig ameddig a végszükség nem kényszeríti a család újabb munkát nem vállal.-

A folyómenti részeken megtalálható a fűzfonás minden fajtája valamint a teknő és fakanál vágás is. Ez a munka is azonban csak az év bizonyos szakaszában tapasztalható.- Rendszeresen –évi foglalkozásszerűen- sehol nem űzik.-

Kísérlet már több ízben történt az egyszakmabeliek tömörítésére és rendszeres foglalkoztatására

A cigányság foglalkoztatásának a problémájával valamennyi járási tanács VB. rendszeresen foglalkozik annak megoldását égetőnek tartják, azonban a baj ott van, hogy rendszerint a kényelmesebb megoldást választják és toborzás útján kívánnak megszabadulni a cigányaitól. A végleges megoldást pedig ellenkezőleg csakis helyi viszonylatban lehet találni.- Mivel azonban ennek megoldása valóban igencsak gondolkodást és

türelmet igényel évek óta csak a határozatok tömkelege születik, gyakorlati megoldást azonban ezideig nem láttunk.-

Tavasztól késő őszig igen nagy anyagi kárt okoz megyénkben a mezei lopás. Ennek 80 %-át a cigányság követi el.-

Összevontan a megyében előforduló bűneseteknek kb. 17 %-át cigányok követik el.-

Érdekes például az, hogy a városban élő cigányok közül /leszámítva a rendszeresen zenészi foglalkozást üzöket!/- minden három közül 2 már volt büntetve. Például a Ságvári telepen 21 család él 89 személlyel és közülük már 67 személy volt büntetve. A város belterületén lakó /Holló utca/ 27 felnőtt cigány közül mindössze négy nem volt eddig büntetve. Ezzel szemben a város határában lévő „Manda bokori” kirendeltség területén élő 30 cigány közül az utóbbi két évben egy sem volt büntetve.

Ugyancsak vannak községeink mint például Nyírtura, Oros, Vasmegyer, Buj amelyekben a cigányok hosszú idő óta lopást nem követnek el. Viszont az is előfordul, hogy lakóhelyüktől jóval távolabb követnek el lopást, hogy a saját területükön nyugodtan élhessenek.

Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzet.

A címben megnevezett három fogalom egybekapcsolódik a lakáskérdéssel.

Megyénkben a községi cigánytelepülések rendszeres orvosi felügyelet alatt állanak. A tetvetlenítés és fertőtlenítés rendszeres, igen nagy anyagi áldozatba kerül, amíg azonban a faluvégi tömeges cigányputrik nincsenek felszámolva –amelyekbe sok esetben négy öt család húzódik meg a legbonyolultabb rokonsági kapcsolat révén, addig egészségügyi vonatkozásban eredményes megoldást nyújtani nem lehet.-

Az utóbbi időben –éppen a rendszeres orvosi ellenőrzés következtében tömeges fertőző betegség ugyan nem volt a cigánytelepüléseken, azonban annál nagyobb számú maguk a cigány között a tbc-ben megbetegedettek száma. Nagycserkeszben /Nyíregyháza határában/ a cigánytelepülés lakóinak mintegy 50

Annak ellenére, hogy az utóbbi években már számos községben házhelyjuttatással igyekeztek megoldani a cigányproblémát a nagy többségre még ma is a faluvégi –más célra nem használható- földterületeken, gödrökben, föld alatti vagy föld feletti sárkunyhókban lakik. Így például Ópályi, Jánk, Gulács és még igen sok községben sok esetben 3-4 család húzódik meg egy egy kunyhóban. Az igen szövődményes rokoni kapcsolatok alapján igen sok cigány több faluban is otthon van. Kimondottan vándorcigányok ugyan már nincsenek, azonban az ilyen „rokoni” látogatások igen gyakoriak, ami egyben azt is magával hozza, hogy az élősdiak kiirtása szinte lehetetlen.-

Vannak ugyan már jó kezdeményezések is ezen a téren. Például Ökörítőfülpösön és Eperjeske községekben a cigányság juttatott házhelyeken saját erőből –községi támogatással- házat épített és ezekben él meglepően tiszta körülmények között.

Az idősebb cigányok között nagyfokú analfabétizmus. 30 életévtől felfele mintegy 80 %-uk írástudatlan. A fennmaradó 20 %-éka pedig nagyjából alig tud a nevével többet leírni.-

A 15-30 éves korúak között már jobb az arány kb. 50 %-ékuk írástudó, azonban ezek egy részének sem terjed túl a tudománya a névalíráson.

Az iskolaköteles korúak körében igen magas a lemorzsolódók száma. Sok járásban külön kezelik ezt a statisztikát annyira rontja a helyi átlagot. Általánosságban sok a 3-4 általánost végzett fiatal és igen kevés azoknak a cigányfiataloknak a száma akik elvégezték a nyolc általánost.-

A pedagógusok véleménye alapján télen az elégtelen ruházat, nyáron a családban ragályos csavargási mánia a lemorzsolódás oka.

A lemorzsolódás okának kell betudni azt is, hogy a cigánygyerekek otthoni körülményei folytán nem tud lépést tartani a többi gyermekkel tanulmányai folytatásában /tankönyv, füzet, világítás, tanulási lehetőség/ amelynek következtében az iskolában a nagyobb tudással rendelkező gyermekek között nem nagy kedvet érez a maradásra.-

Középiszkolai és ipari tanulóknak a fenti okok miatt –mivel nem szerezte meg a szükséges iskolai előképzést– nem tud elmenni.- Az elmúlt három év során négy öt általánossal vājártanulóknak küldtünk el néhány cigány gyermeket is, ezek azonban kivétel nélkül lemorzsolódtak.

Nyírbátorban -jelenleg még egyedüli a megyében- külön cigánygyermek részére tartanak fenn egy iskolát. Az eddig elért eredmény igen szép és azt bizonyítja, hogy a cigánygyermek egymás közt kitartóbbak és a versenyképesség érzete képessé teszi őket akár a nyolc általános elvégzésére is.-

A nyírbátori példa alapján felvetődött már máshol is az ilyen típusú iskolák felállítása, ennek azonban az anyagiakon kívül még az is az oka, hogy a cigányság igen széttelepülten él és nehéz egy iskolába csak cigánygyermekből megfelelő létszámú tanuló az iskola járhatási körzetéből biztosítani.-

Az eddig írtakat összegezve azt a következtetést lehet levonni az elkészített tanulmányok és határozatok alapján, hogy a cigányság kérdésének megoldása a lakáskérdésük gyökeres megváltoztatásában rejlik. Ebből következően szívós, emberséges de keményen következetes munkával –nem rövid idő alatt- el lehet érni azt, hogy a jelenleg még élőködőnek számító –országos viszonylatban igen jelentős számú cigányság hasznos tagjává váljék a társadalomnak.

Megjegyezni kívánjuk, hogy az általunk kidolgozott adatok újkeletűek, nagyrésztük az elmúlt két hét alatt gyűjtötték össze járásaink. Adataink kiegészítéseként megküldjük azt a tanulmányt⁹⁴ amelynek anyaga a megye levéltárában elfekvő iratokból lett összeállítva.-

Nyíregyháza, 1957. augusztus hó 15-én.

Melléklet: 1 db.

Fazekas János
osztályvezető.

SZSZBML. XXIII.24. 75/1957.

⁹⁴ Feltehetően Gaál Ibolya írásáról van szó, l. 22. sz.!

28.

1957. október 7.

*Cikk a Népakarat című újságban a Magyarországi Cigányok Országos Szövetségének megalakulásáról.*⁹⁵

Megalakult a Magyarországi Cigányok Országos Szövetsége

Ünnepélyes keretek között iktatták be a Művelődésügyi Minsiztériumban a cigányok országos szövetségének titkárát, *László Máriát*. A megbízólevél átadása után felkerestük az újdonsült szövetség első titkárát, hogy pár szót szóljon munkájáról és a szövetség feladatáról.

- Európában és azt hiszem, az egész világon, nálunk született meg az egyetlen olyan szerv, amely hivatásul kapta, hogy az úgynevezett cigánykérdést fejszámolja. Mintegy 150-200000 cigány állampolgár él Magyarországon, a múlt büne miatt rettenetes körülmények között; *90 százalékuk analfabéta, egészségügyi és morális körülményeik semmiféle igényt nem elégitenek ki*. A cigányszövetség feladata, hogy ezeket a problémákat a megoldásig segítse. Célunk, hogy az évszázados válaszfalat, mely szakadékként meredezik a falu és a faluvégi putrisorok között, ledöntsük. Munkánk első lépése, hogy *felmérjük a magyarországi cigányok valóságos problémáit*, hiszen még számukról sincs pontos adatunk. Úgy gondolom, hogy ez a program csak egy szocialista országban lehet valóságos. Egyik célunk, hogy a többi nemzetiséghez hasonlóan létrehozzunk mi is cigányegyütteseket, életre hívjuk a cigányújságot és *a népművelés minden eszközével segítsük felemelkedni a magyar cigányságot*. (L. É.)

29.

1957. október 25. Nyíregyháza.

A Megyei Tanács VB elnöke elrendeli a cigány népesség kérdőíves felmérését.

Szabolcs-Szatmár megyei Tanács V. B. Elnökétől.
Nyíregyháza, Beloiannisz tér 5.

... /1957. T.

Tárgy: Cigányok helyzetének megjavítása.

Járási Tanács V.B. Elnökének⁹⁶

A megyei tanács végrehajtó bizottsága már több ízben foglalkozott a cigányság helyzetének a megjavításával. A hozott végrehajtó bizottsági határozatok javítottak is a helyzetükön. Sok községben számos házhelyhez lettek juttatva. A juttatott házhelyeken számos, használható szép ház is épült. Az analfabéták esti tanításon vettek részt és elsajátították az írást és olvasást. Öröndetesen megjavult a cigány gyermekek iskolába járása. A ci-

⁹⁵ A szervezet pontos neve: Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetsége.

⁹⁶ Hasonló tárgyú levelet intézett a VB elnök ugyanezen a napon a községi tanácsokhoz, valamint a nyíregyházi városi tanácshoz.

gány gyermekek jelentős száma nem hagyta félbe az iskolai tanulmányukat, hanem azt folytatják. A munkabíró cigányok munkavállalása is kielégítően javul.

A fent felsorolt javaslat azonban nem mutatott olyan emelkedést mint amilyent jogosan vártunk. Szükséges, hogy a már megkezdett munkának újabb lendületet adjunk. Meggyorsítsuk életkörülményeiknek a javulását. Célunk eléréséhez vezető utat, csak úgy tudjuk megtalálni, hogyha életkörülményeiket az eddiginél még behatóbban megismerjük. Ez csak úgy lehetséges hogyha megfelelő adatokat tudunk ehhez gyűjteni.

A szükséges adatok begyűjtéséhez kérdőívet szerkesztettem „Családi lap” elnevezéssel. A „Családi lap”-ot a cigány családokról lakásról – lakásra járva kell kitölteni. Ügyelni kell arra, hogy ez az adatgyűjtés ne a leghivatalosabb tónusban folyjék le, hanem elbeszélgetés formájában. Az adatgyűjtést végző igyekezzék a család életkörülményeit, gondolkodásmódját teljes mértékben megismerni. Teljesen mellőzni kell olyan eljárást, hogy a cigány család fejét hivatalos helyiségbe rendeljék be, vagy a cigánytelepen egy helyiséget erre a célra kijelöljenek, és ott végezzék el az összesekre az adatgyűjtést. Minden egyes cigánycsaládot lakásában meg kell látogatni és ott kell az adatgyűjtést elvégezni. A „Családi lap” kérdőpontjai között van olyan is amelynek a megválaszolásához nem kell, de nem is szabad az érdekelt felet megkérdezni. Vannak ugyanis azok között olyan kérdőpontok, amelyekből arra következtetnek, segélyben, ruhaellátásban, vagy éppen élelem kiosztásban fognak részesülni. Az ilyen és hasonló következtetések levonása után a cigányok csak feleslegesen zaklatnák a hatóságokat. Egyes kérdőpont esetleg a cigányok önértetét sértené. Ilyen kérdőpont pl. „Ruházati viszonyaik. Étkezésükhöz milyen élelmiszert használnak túlnyomó részben stb.”

A „Családi lap” egyes kérdőpontjaira a választ egyenesen a kérdőívet kitöltő egyénnek kell a választ megadni. Ilyen pl. „Lakás rövid leírása stb. vagy A lakásban van e bútor és milyen.”

Az ilyen kérdőpontokra az adatgyűjtést végző csak úgy tud választ adni, ha látta a családot. Ennek következtében tehát a családot feltétlenül meg kell néznie.

Lesznek a cigányok között olyan egyének is akik már rendes polgári foglalkozást folytatnak. A telepet elhagyták és nagyrészt már asszimilálódtak s a többi cigánycsaládokkal egyforma elbírálás sértené őket. Az ilyenekről „Családi lapot” nem kell kiállítani, hanem a község az összes családi lapok beterjesztésekor ezeknek a neveit, családtagjainak személyi adatait külön lapon közölje.

Minden járás területén egy-egy községnek az adatait fel kell dolgozni 1957 november hó 10-ig.⁹⁷ Járasa területén az adagyűjtést a megadott határidőre ...⁹⁸ községben kell elvégezni. Az adatgyűjtés elvégzéséhez adjon segítséget az Elnök elvtárs a tanács dolgozói közül. Az adatgyűjtés a járás minden osztályát, csoportját érinti. Tehát már előre jelzem, hogy az adatgyűjtést nem csak a járási t.v.b. egészségügyi csoport feladatául kell meghatározni, hanem más osztályok dolgozóit be kell vonni. Ezenkívül a köségi tanács v.b. alkalmazottait, zöldkeresztes védőnőket, egészségőröket, s esetleg pedagógusokat.

⁹⁷ A felméréshez tartozó formanyomtatványok között található keltezés és aláírás nélküli lista szerint a járási apparátusok a következő községekben végezték volna a környezettanulmányt: Ófehértó, Tisztaberek, Szatmárcseke, Tiszabездé, Ökörítőfülpös (helyette utólag Kántorjánosi), Nagykálló, Piricse, Gáva, Tiszavasvári, Jánd. A határidőt a november 7-én kiadott újabb rendeletben módosították. L. 30. és 31. sz. !

⁹⁸ Kipontozás az eredeti iratban. Megfogalmazásakor még nem döntötték el, hogy melyek lesznek a külön kiválasztott községek.

Gondoskodjon arról Elnök elvtárs, hogy a kijelölt községben az adatgyűjtés a megadott határidőre be legyen fejezve és az iratok hozzám beérkezzenek.

A fent kijelölt községen felüli községekben az adatgyűjtést 1957 november hó 30-ig kell elvégezni.

A „Családi lap”-on kívül minden községi cigánytelepről egy-egy kérdőlapot kell kitölteni. Ennek a kérdőlapnak az egyes pontjai a cigánytelep rövid leírását tartalmazza. Ezt a kérdőlapot is ki kell tölteni ugyanakkor amikor a „Családi lap”-okat.

Az adatgyűjtéshez szükséges nyomtatványokat közvetlenül a községi tanács végrehajtó bizottságának küldtem meg. A szükséges utasítást is megadtam.

Ismételten hangsúlyozom, hogy a kijelölt községben az adatgyűjtés elvégzésében működjenek közre az Elnök elvtárs által kijelölt járási tanácsi dolgozók, míg a többi községben az adagyűjtés kellő elvégzését a járási tanács kijelölt dolgozója irányítsák.

Elvárom Elnök elvtárstól, hogy a fent elmondott feladat ellátását úgy a maga mint a község részéről a legmesszebbmenően biztosítani fogja és a megadott határidőre a munkát befejeztesse.

A családi lapokról összesítőt készíteni nem kell, hanem azt a községek telepenként külön-külön kötegelve terjesszék be.

Nyíregyháza, 1957. október 25.

Feksz István

Vb. elnök

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz. Nem iktatott példány.

30.

1957. október 26. Nyíregyháza.

Feksz István VB-elnök levele a járási tanácsok elnökeihez.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB. Elnökétől.

Nyíregyháza, Beloiannisz tér 5.

1091/1957

Tárgy: Cigányok helyzetének megjavítása.

Járási Tanács VB. Elnökének.

Székhelyein.

A cigányok helyzetének megjavításával kapcsolatban a községi Tanács Végrehajtóbizottságának közvetlenül kiadott rendeletem másolatát megküldöm azzal, hogy a járás területén községben⁹⁹ a fenti munkát az 1957 november hó 10.-éig el kell végezni. A munkának a határidőre való elvégzését a cigányok helyzetének e megjavításában érdekelt osztályok /szakcsoportok/ dolgozóinak a bevonásával kell biztosítani. /Egészségügyi, művelődési, munkaerő, ipari, mezőgazdasági stb./ Ugyanis a munka elvégzésével nem lehet csupán az EÜ. Csoportot megbízni, mert nagy megterhelést jelentene, azon-

⁹⁹ A külön kijelölt községek Ófehértó, Tisztaberek, Szatmárcseke, Tiszabездé, Kántorjánosi, Nagykálló, Pircse, Gáva, Tiszavasvári és Jánd voltak (vö. 97. sz. jegyzet), de végül nem ezekről a községekről készültek a külön jelentések. L. 32. és 33. sz.!

kívül a begyűjtött adatokat a járás minden szakosztálya /szakcsoportja/ fel fogja tudni használni és fel is kell használnia a későbbi időben részére megállapítható feladatok elvégzéséhez.

Tekintettel arra, hogy a megyei Tanács VB. f. év november hónapban ülésében foglalkozni kíván a cigányok helyzetének megjavításával, - felkérem Elnök Elvtársat, hogy a kijelölt községében a meghatározott időre szóló munka elvégzését biztosítsa és ezt az alapos munkát úgy irányítsa és ellenőriztesse, hogy a megadott határidőre zökkenőmentesen befejezést – nyerjen.

A f. év november hó 10.-ére beküldendő községi anyaghoz tegyen véleményes javaslatot, melyben domborítsa ki, hogy a cigányok helyzetének megjavítását milyen formában látná megvalósíthatónak és ehhez milyen helyi lehetőségek állanak rendelkezésére, és esetleg milyen központi segítségre lenne szüksége. Nyíregyháza, 1957 október hó 26

Fekszti István VB. Elnök

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

31.

1957. november 7. Nyíregyháza.

A Megyei Tanács VB elnöke a járási, városi tanácsokhoz a cigány népesség felmérésének ügyében.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács V.B. Elnökétől.

1091-2/1957. Eln.

Tárgy: Cigányok helyzetének megjavítása.

Járási, Városi Tanács VB. Elnökének.

S z é k h e l y é n .

F. év. Október hó 25.-én kelt 1091/1957. eln. sz. alatti tárgybani ügyben kelt rendeletben felkértem Elnök Elvtársat, hogy hatósága területén ...¹⁰⁰ Községben az érdekelt szokosztályok, szakcsoportok dolgozóinak bevonásával nov. 15.-éig a megadott irányelvek alapján végeztesen az egyes cigánycsaládoknál részletes környezettanulmányt és a kiküldött Családi lapokat, a telepek leírására vonatkozó lapokat, és a falu lakosságához hasonló életmódot folytató családokról készített lapokat terjessze be. Ezzel egyidőben kértem véleményes javaslatát, hogy a cigányok helyzetének megjavítását milyen formában látná megvalósíthatónak.

Ezzel egyidőben felkértem az Elnök Elvtársat arra is, hogy a községi Tanácsok VB.-ai részére közvetlenül megküldött nyomtatványokat f. hó 30.-ig kitöltve gyűjtse össze és azt is terjessze be. E felterjesztéssel egyidőben szintén kértem szöveges véleményes javaslatát az egész járás területén élő cigánycsaládok helyzetének mikénti megjavítását illetően.

¹⁰⁰ L. 98. sz. jegyzet!

Hogy javaslatom megtételét megkönnyítsem az alábbi irányelvek szerinti csoportosításban kérem így a megadott községre, mint az egész járásterületére vonatkozó javaslatát megtenni.

1./ Tanköteles gyermekek oktatása, felnőttek írás-olvasása /analfabéta tanfolyam/, művészeti képességek felkutatása és azok felhasználása, cigányértelmiségiek felkutatása és bevonása a folyamatban lévő munkák vitelébe.

2./ Életkörülményeik vizsgálata, /lakás, ivóvízellátás, élelmezés, közegészség és járványügyi helyzetük, WC stb./

3./ Kereseti jövedelmi viszonyaik, munkábavonásuk lehetőségei, munkáranevelés lehetőségei, munkábavonáshoz szükséges eszközök biztosítása, ahol a talaj szénporos tégláégetésre alkalmas, ennek vizsgálata, foglalkoztatásuk helyi megszervezése, községi tanácsai vállalat, szövetkezet, vagy magános foglalkozás útján.

4./ Egyéb.

a./ Családjogi problémájuk /atyaság megállapítása stb. állami gondozás/

b./ Közéleti szereplésük /saját ügyük intézésébe és közügyekben való részvételük, társadalmi munkába való bevonásuk stb./

c./ Rendészet /koldulás, kéregetés, szabálysértés, bűnözés, vándorlás és munkakerülés stb./

A javaslat megtételénél ki kell térni a még telepen lakók és az átmeneti életformában élők problémáira.

Ismételten kérem Elnök Elvtársat szíveskedjék biztosítani, hogy a kijelölt községekben f. hó 15.-éig a többi községekben pedig f. hó 30.ig a munkák befejezést nyerjenek, melynek megtörténte után a korábbi rendeleteknek megfelelően a nyomtatványokat kitöltve és szöveges jelentését sürgetés bevárása nélkül beterjeszteni szíveskedjék.

Nyíregyháza, 1957. november hó 7.

Fekszí István

VB. Elnök.

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

32.

1957. november 12–20.

*Jelentések a Nagyhalász, Mátészalka és Porcsalma községekben élő cigányokról.*¹⁰¹

32.1.

1957. november 12. Csenger.

A Csengeri Járás Munkaügyi Csoportjának jelentése a porcsalmi cigányokról.

Csengeri Járási Tanács VB. Munkaügyi Csoportjától.- 78/1957. Tárgy: Porcsalmi cigányság helyzetéről jelentés.-

Megyei Tanács VB. X. Munkaügyi Osztály.

NYIREGYHÁZA.

F. hó 9-én kapott távmondatra jelentésemet az alábbiakban teszem meg.:-

1./ Porcsalma községben 93 cigánycsalád 351 lélekszámmal lakik.

2./ A községben 3 nagyobb csoportban, és két kisebb csoportban laknak. A két kisebb csoport a lakosság települése között húzódik meg. Ezeknek a száma: mintegy 15 család.-

3./ Kereseti és jövedelmi viszonyaik: fő foglalkozásuk a sármunka végzés /vályogvetés, tapasztás/. A mezőgazdasági idénymunkák alatt, egy bizonyos százaléka, kb. 35 a férfi-munkaerőnek állami gazdaságokban szerződtek le.-

4./ Munkába vonásuk lehetőségei helyben. A nagy létszámukra való tekintettel a községben sármunka végzését teljesen kielégítik, de egyéb lehetőség arra vonatkozóan, hogy foglalkoztatva legyenek, a községben nincs, mivel a múlt években a szénporos téglalégtők fel lettek számolva, abból kifolyólag, hogy a talaj minősége nem megfelelő.

KTSz-t létrehozni sem áll módunkban a községben, mivel szakmával rendelkező cigányok nagyon kevés számban vannak, és azok is nem azonos szakmában dolgoznak.

5./ Munkára nevelésüknek lehetőségei a fenti ponttal azonosak.-

6./ Mennyi az a szám, amelyet el lehetne belőlük vinni más területre építési munkára: mintegy 25-30 főt el lehetne vinni más területre, de csak úgy vállalják a munkát, hogy a munkaadójuk lakást is biztosítana számukra. E létszám közül van olyan személy, vagy 4-5 fő, aki a lakás nélkül is elhagyná a községet, gondolva arra, hogy a munkaadója nem biztosítana lakást.-

A porcsalmi cigányoknak a munkakönyvük rendezetlen, mert kevés olyan munkakönyvvel lehet találkozni, amely eredeti, több a másodlati munkakönyv, vagy harmadlat, de a meglévő munkakönyvek is 3-4 esetben sőt több esetben is önkényes, és van olyan is, akinek munkakönyve a legutolsó munkahelyről fegyelmi határozattal lett kiadva, és emiatt

¹⁰¹ A Megyei Tanács időzavarba került. Eredetileg 1957. novemberben akarták tárgyalni a cigányok helyzetét, a korábban kijelölt községekből azonban nem álltak rendelkezésre a jelentések. A külön jelentéseket végül a 32. sz. alatt szereplő községekről kérték, valamint Rakamazról, l. 33. sz. Ezek a jelentések november 20-ra elkészültek, de a VB ülésre végül csak december 16-án került sor, l. 40. sz.

több bírósági tárgyalás is volt, mert a munkaadótól ruhát, élelmet, és más dolgokat loptak el.-

Csenger, 1957. november 12.

Olvasztó Miklós
munkaügyi előadó.

32.2.

1957. november 12. Porcsalma.

Az iskolaigazgató jelentése a porcsalmai általános iskoláról.

Állami Általános Iskola P o r c s a l m a .

Tárgy: Cigányok oktatása.

300/1957.sz.

Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztálya. N y i r e g y h á z a .

I. A cigány tankötelesek oktatása.

1./ A cigány tankötelesek száma 56. Ebből rendszeresen jár 5 fő. Nem jár iskolába 51 fő. Az 51 tankötelet hivatalból beírtuk. Ezek életkora 6-14 év. Mind első osztályos mert iskolába soha nem jártak. Ennek 50 %-a tíz éven felüli.

2./ A tankötelesek elsősorban ruhátlanságuk miatt nem járnak iskolába. Karhatalmi nyomásra ugyan felhoztunk néhány tanulót, de köldökig érő ingben. /Még nemi szervük sem volt eltakarva./ A tanterembe azonban nem mehettek be mert a nem cigánygyerekek szegyenérzete és a szülők tiltakozása lehetetlenné tette ezt. A tankötelesek azért sem ültek be a tantermekbe mert tele vannak tetűvel, az egész iskola fertőzés veszélyének van kitéve.

II. A felnőttcigányok oktatása.

1./ A községben 300 fő kb a cigányok lélekszáma. Ezek túlnyomó többsége analfabéta.

2./ A felszabadulás után összesen 36 fő járt ideig-óráig analfabéta tanfolyamra, mert időközben csaknem teljesen lemorzsolódtak.

3./ Magasabb értelmi képességet igénylő munkára nem alkalmasak. A helyzet megváltoztatására törekedve, a község vezetősége célul tűzte ki a tudásvágyuk felébresztését, rádöbbeneni őket sívár és szörnyű életükre. Ennek érdekében kívánjuk létrehozni a kétosztályos cigányiskolát.

4./ Porcsalmán egyetlen cigány sem járt és jelenleg sem jár dolgozók iskolájába, vagy ismeretterjesztő eladásokra, mert még a legegyszerűbb műveltséggel sem rendelkeznek. Ez szoros összefüggésben van életmódjukkal.

5./ Mindössze egy asszony tud cigánnyelven beszélni. Az is bevándorolt. A többi mind magyarul beszél.

6./ Volt a községben egy cigány színjátszó csoport /hallás után tanultak/ de az előadás után a bevételen összevesztek, verekedtek és a csoport felbomlott. Ezt azóta sem sikerült megegyezően újjászervezni és jelenleg semmiféle művészi tevékenység körükben nincs.

7./ Cigányértelmiségi foglalkozású a faluban egyáltalán nincs. Nyáron egyrésztük sármunkát végez a környéken. Az őszi téli és tavaszi hónapokban pedig koldulással és lojjal tengetik életüket. Sárban készült hajlékokban laknak lehetetlen viszonyok között.

Gödrös cigány a községben nincs. Hajlékuk teljesen bútortalan. A földre szórt szalmán ülnek és alusznak legtöbbször ruhátlanul, mert így a tetvek nem bántják őket.

8./ A lányok 14-15 éves korban már legtöbb esetben anyák. A férjek igen sok esetben már akkor más asszonnyal állnak össze, mikor feleségük még csak várandós. Ezért a sok apró gyermek nevelése a fiatal anyák feladata, kik még a táplálékot is csak nehezen tudják megszerezni.

9./ A községi anyakönyvből összeállított statisztika szerint 30 év múlva a község lakóinak 50 %-a cigány lesz, mert az összlakosság 10 %-át kitevő cigányság szaporodása messze túlhaladja a nem cigányokét.¹⁰²

10./ A községben lakó kb 300 cigány állandó lakheiyé Porcsalma és ha időszakosan el is mennek, visszajönnek, mint legutóbb is egy Budapestre, de vérbajjal került haza.

11./ A községben lakó cigányok életében, anyagi helyzetében, társadalmi viszonyukban a felszabadulás óta, az azt megelőző időket tekintve, jelentősebb változás nincs.

III. Javaslat.

Véleményünk szerint, a község cigányainak siralmas életkörülményein csak akkor tudunk javítani, ha tudásvágyukat felébresztjük, műveltségi nívójukat emeljük. Ezáltal belátatjuk velük, hogy van lehetőségük más életet élni, ha képesek lesznek állandó termelő munkában részt venni. Ennek érdekében gyermekkorban kívánjuk megkezdeni munkánkat, mert nem akarjuk újratermelni az analfabéták százait. Ehhez szükséges a jelen tanévben az 55 iskolába nem járó cigány tanköteles részére két párhuzamos osztályt beindítani. Ezzel kapcsolatos tervünket eljuttatjuk a Megyei Tanács VB. Titkárához, mely az oktatáshoz szükséges költségeket, 68.560,- Ft. részletes kihatását is tartalmazza. Tervünk nem mai. Szerettük volna ilyen irányú munkánkat legkésőbb október 15-én megkezdeni, de sajnos még a mai napig sem kaptuk meg munkánkhoz a Megyei Tanács VB engedélyét és a hitelt. Kérem a Művelődésügyi Osztályt, hogy tervünket támogatva, engedélyezze munkánk megkezdését.

Porcsalma, 1957. november 12.-én

PH

/Árvai István sk./
igazgató

32.3.

1957. november 12. Mátészalka.

Pécsi József iskolaigazgató jelentése a mátészalkai általános iskoláról.

Hősök tere és Zalka Máté ált.iskola Mátészalka.

Tárgy: Cigánykérdéssel kapcsolatos jelentés.

Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztálya.

N y í r e g y h á z a .

Telefonon kapott rendeletre jelentjük.:

1./ Hősök terei iskolába beiratkozott 25 tanuló, jár 25 tanuló.

Zalka Máté iskolába beiratkozott 45 tanuló, jár 18 tanuló.

¹⁰² Porcsalmán az 1980-as években a CIKOBÍ összeírás szerint 6,1 % volt a cigány népesség aránya. Az 1992. évi számítás szerint 15,4 % Pátyoddal együtt. Vö. Kertesi Gábor – Kézdi Gábor: A cigány népesség Magyarországon. socio – typo, Budapest, 1998. 398. old.

2./ Felnőttek oktatása 1950 óta szünetel. A felszabadulás után 1950-ig volt felnőttoktatás, ezt végezte Horváth Gyula jelenleg a Föl. szöv. népzenekarának tagja. Abban az időben a Ped. Szaksz. volt a tagja.

3./ A cigánynyelvet csak azok a cigányok beszélik akik az úgynevezett cigánytelepen laknak /vályogvetők, vándoriparosok/.

4./ Maga a cigánynyelv rendkívül kevert, zagyva. Tekintettel arra, hogy a nyelvet beszélők igen nagy százalékban használnak beszéd közben magyar szavakat.

5./ A mátészalkai cigány tánccsoport, valamint a zenekar országos hírű. Igen sok esetben szerepeltek a megye területén, valamint a fővárosban, sőt külföldi meghívást is kaptak, csak az ellenforradalmi események miatt nem vehettek részt a külföldi turnén. A népzenekaruk a napokban is szerepelt a Kossuth rádióban. A népi tánccsoportuk 40, a zenekar 8 fő. Az utóbbi időben a tánccsoportban 10-12 magyar fiatal is szerepel.

6./ Értelmiségi munkakörben dolgoznak a következők. Csiki Julianna, Csiki László és Csiki Lajos a Járási Tanács, valamint a Földművelésügyi Minisztérium adminisztrátorai. Továbbá értelmiségi munkakörben dolgozik még Csiki Sándorné a Járási Tisztiorvosi hivatalban.

7./ Cigányok gyógypedagógiai oktatása nem folyik.

8./ A rendszeresen dolgozó cigányok életkörülményei azonosak a magyar dolgozók életkörülményeivel. Ezek a dolgozók építkezéseknél, Földművelésügyi Minisztériumban, valamint üzemekben dolgoznak. Vannak azonban kupeccigányok is, akik igen nagy pénzzel rendelkeznek. Vannak még igen jól kereső vályogvetők is, akik a nyári időszakban igen jól keresnek. A valamikor híres cigánykovácsok kihaltak.

9./ A kulturáltabb cigányok rendszeresen dolgoznak, munkához való viszonyuk kielégítő. Vannak azonban notorius munkakerülők, akik tolvajlásból élnek. Az utóbbiakat csak kemény intézkedésekkel lehet állandó munkára szoktatni.

10./ Akik rendszeresen dolgoznak, szép családi életet élnek, hűségesek egymás iránt, ellenben a kulturálatlan cigányok, telepes és vándor cigányok erkölcsi magatartása nem kielégítő, igen gyakori a bigámia. Ennek következtében igen gyakran játszódik le köztük tragikus verekedések.

11. Teknőcsináló vándorcigányok községünkben nem élnek. Csak egy néhány vándor kovács van még.

12. Cigányok története 1945-től : Nagy változás következett be a cigányok életében községünk területén. Azóta jött létre a ma már igen híres cigány tánccsoport, a népi zenekar is ettől az időtől kezdett fejlődni. Innen indult el a cigányok oktatása, amely igen szép eredményeket ért el. A megalakult cigányszakszervezet igen hathatósan hozzájárult a cigányok kollektív munkájának megjavításához.

13./ Legkedvesebb játékok a kártyajáték. 4-5 éves gyerekek már pénzben kártyáznak. A becsületes játékot nem ismerik, ugyanis már a legkisebb is igyekszik hamisan játszani. Sokszor előfordul, hogy játék közben nem egyszer összeverekednek, mert egymást rajtakapják a csaláson. Különösebb [---]¹⁰³ Játékokról nincs tudomásunk.

14./ Cigányszervezet nincs, azonban dolgozó sok van. [---] szervezni úgy a felnőttek, mint a lemorzsolódott gyermekek oktatá [---]¹⁰⁴ oktatásával ismét meg lehetne bízni a régi cigány oktatót [---] kisebb gyermekek oktatását pedig nevelőkre bízni.

¹⁰³ Gyűrődés miatt egy szó nem olvasható.

¹⁰⁴ A 14. pontnál gyűrődés miatt több szó nem olvasható.

A tanácsszervek a legszigorúbban hajtsák végre a 15 rendeletet. [---] szervek hassanak oda, hogy a cigánytelepek gyakran fertőtleníve [---]¹⁰⁵ hogy az iskolába járó tanulók ne terjesszék a különböző élősdieket.

Mátészalka, 1957. november hó 12-én.

Jobbágy Bertalan sk
igazgató

Pém József sk.
igazgató

32.4.

1957. november 13. Nagyhalász.

Horniyk Károly iskolaigazgató jelentése a nagyhalászi cigányokról.

Állami Általános Iskola, Nagyhalász.
202/1957.

Tárgy: Cigányhelyzetről jelentés.

J e l e n t é s .

a Nagyhalász község területén lakó cigányok helyzetéről.

Községünkben két cigánytelep van. Az egyik a „kígyósi”, ahol az „oláh-cigányok” laknak, családjuk létszáma 38 kb 150 fő 5 kh területen. A másik telep a község belterületén a Petőfi u. van, itt 18 család 89 fő lakik 800 négyszögöl területen. A községben még szétosztórtan ezenkívül 6 család van, kb. 20 fő. A cigánység lélekszámáról pontos összeírást a községi tanács VB. most készíti, melyről a Megyei Tanács felé jelentést tesz.

A felnőtt cigányok közül jelenleg tudomásom szerint 1 fő vesz részt zenei oktatásban, mint nyíregyházi zeneiskola hallgatója. A „kígyósi” cigánytelep lakói közül évek óta egyetlen egy iskolaköteles tanuló nem jár iskolai oktatásra. A Petőfi utcai cigánytelep és a községben szétosztórtan lakó cigánycsaládok gyermekeinek egy része iskolába jár szám szerint ez évben 15 fő. Azonban ezek közül sem végezte el eddig egy sem a VIII osztályt, általában a III, vagy IV. osztályban lemorzsolódnak.

Cigányul csak a „kígyósi” cigánytelep lakói beszélnek kb 150 fő.

Művészeti tudás csak a Petőfi utcai telepen lakóknál tapasztalható akik közül kb 15 fő cigány-zenekarban rendszeresen játszik. Ezek közül 1 végzett zenész van aki ismeri a kottát is és jelenleg a nyíregyházi szimfónikus zenekar tagja, mint másodhegedűs.

Gyógypedagógiai oktatásban egy sem vesz részt, fogyatékos szellemi képességű tudomásom szerint 3 van akik gyógypedagógiai oktatásra szorulnának.

A „kígyósi” cigánytelep lakóinak életkörülményei igen mostohák. Putrikban laknak melyeknek berendezése igen szegényes. Bútorral általában nem rendelkeznek, tisztálkodási eszközeik és lehetőségeik a lehető legminimálisabb.

Ruházkodásuk általában kielégítő azonban ruházatuk tisztántartására nem sok gondot fordítanak. Foglalkozásuk vályogvetés, kupeckodás, bádigos vándoripar és a legnagyobb részüknek házalás. A Petőfi utcai telep lakói már jobb körülmények között élnek. Lakásuk jobb, berendezettebbek s lakásaik tisztántartásával is többet törődnek. Egyrésztük rendszeresen dolgozik a rétközi Kendergyárban. Ezenkívül bálokban, lakadalmokban

¹⁰⁵ Az utolsó bekezdésben gyürödés miatt két szó nem olvasható.

(sic!) mint zenészek jutnak keresethez. Munkaeszközzel általában nem rendelkeznek. A zenészek egy részének hangszerszáma van, hegedű, bőgő, cimbalom. Házhelyjuttatáson keresztül családi körülményeiket rendezettebbé kellene tenni. A helyi üzemeknél, vállalatoknál biztosítani számukra a munkalehetőséget, s ezen üzemeknél, vállalatoknál az oktatást is megszervezni a dolgozók számára. A házhelyekkel kis konyhakertet is biztosítani hogy e területen legszükségesebb termelvényeket önmaguk állítsák elő.

Vándorlásuk minimális, létszámuk a községben nem csökken inkább növekszik a betelepülőkkel és a természetes szaporulattal.

Az elmúlt 12 év alatt némi fejlődés tapasztalható közöttük. Többen az iparban mint segéd munkások helyezkedtek el, az oláh-cigányok közül néhány bányába ment dolgozni, azonban állandóan nem tudnak ott megmaradni, inkább időszakai munkát vállalnak csak. A Dózsa Tsz feloszlása előtt négy a TSz. tagja volt, ott elég jól megállták a helyüket.

Javaslatok:

A cigánytelepen iskola létesítése és egy cigány osztály megnyitása helyes lenne, mivel az iskolaköteles tanulók különböző korúak és a rendes korú /6 éves/ elsősztályosokkal sem pedagógiai sem pedig erkölcsi szempontból nem oktathatók együtt.

A felnőtt analfabéta cigányok oktatását a téli időben kötelezővé kell tenni.

A cigányok által elkövetett lopások, kihágások ellen törvényesen eljárni, s velük szemben is betartani a törvényességet.

A tisztaság javításával kapcsolatban a községi tanács adjon segítséget számukra WC-ék megépítésére, azokat egészségügyi vonalon ellenőrizték az illetékesek.

Nagyhalász, 1957. november 13-án

Hornyik Károly igazgató

PH.

32.5.

1957. november 13. Nyíregyháza.

A Megyei Tanács főelőadójának jelentése a nagyhalászi cigányokról.

Feljegyzés

Nagyhalász községben a helyszínen szerzett adatok alapján a cigánykérdéssel kapcsolatban.

1957. év november 8.-án Nagyhalász községben a cigánynegyedeket meglátogattam. A helyszínen szerzett tapasztalatom és adatok alapján a megadott kérdésekre a következőkben felelek: 1./ Nagyhalász községben a cigányok két településen laknak. A nagyobb település a „Kígyós” amely mintegy 5 kh terület, melynek felületén kisebb nagyobb mélyedések, gödrök vannak. A területen elszórtan minden rendszer nélkül épültek a különböző nagyságú kunyhók. Az itt lakó cigánycsaládok száma 38.

2./ Törvényes életközösségben élő családok száma a fenti 38 közül csak 8.

3./ Vadházasságban élő családok száma: 30.

4./ Az utóbbi 3 évben törvényes elválás nem volt. Ezt nem csinálják, hanem egyszerűen megszűntetik a házassági életközösséget.

5./ Különváltan élő családok száma 1.

6./ Válások és különélések általában ritkán fordulnak elő. Ezt mondják ők, de valószínű ezeknek nem tulajdonítanak fontosabb jelentőséget s ezért az előforduló válásokat sem tartják pontosan észbe, mert az elvált felek /bírószági végzés nélkül/ rövid időn belül már mással élnek.

7./ Az együtt élő házastársak egymáshoz való viszonya -erkölcsi és szociális színvonalukhoz viszonyítva- általában megfelelőnek mondható. A férfi igyekszik megkeresni a család szükségletét kielégítő mindennapi táplálékot, vagy az ezt biztosító pénzt.

8./ A családi életet és összhangot a szapora gyermekáldás ellenére is a gyermek-szeretet és a gyermekhez való ragaszkodás jellemzi. Ezt bizonyítja az a tény is, hogy a Nagyhátság községben élő 2 telepre oszló 38 és 21 családot számláló 150 és 80 tizenhét éves aluli gyermekkel rendelkező 2 cigánytelepről, egyetlen gyermek sincs állami gondozásba adva.

9./ A 18 éven aluli gyermekek száma a nagyobb telepen 150, a zenésztelepen 80.

10./ Mint már említettem állami gondozásban egyik telepről sincs gyermek.

11./ Állami gondozásbavétel nem történt.

12./ A gyermeknevelési helyzet a családon belül a lehető legrosszabb. A cigányok esetében véleményem szerint családon belüli gyermeknevelésről nem nagyon lehet beszélni. Az esetek túlnyomó többségében viskójuk egyetlen helyiségből áll, amelyben sokszor a szülők és 6-8 különböző korú gyermek lakik és él összezsúfolva. A szülőknél van gyermeki szeretet és a gyermekek is ragaszkodnak szüleikhez.

13./ Általában a férfi a család irányítója és fő keresője, de legtöbbször az asszony is segít a férfiaknak a család eltartásában. Ilyenkor mindkét szülő távol van s a kisebb gyerekek gondozását, ellátását a nagyobb gyerekekre bízzák. Ha nagyobb gyerek nincs, vagy ez valamilyen oknál fogva nem lehetséges, úgy különböző korú kisgyermeket a lakásba, illetve a putriba felügyelet nélkül bezárva hagynak.

14./ Az utóbbi 2 évben szabálysértésért megbüntettek száma: 4 fő.

15./ A leggyakrabban előforduló szabálysértések: a falopás, a mezőrendőri szabálysértések.

16./ A visszaeső bűnözés egyes szabálysértések esetén jellemző, így pl. a falopás és a kisebb mezei lopások esetében igen gyakori a visszaesés.

A kérdéssel kapcsolatban még a következőket tartom szükségesnek megemlíteni.

A nagyobb telepen, ahol 38 család lakik és a 18 éven aluli gyermekek száma mintegy 150, minden kunyhó és viskó –egy kivételével- kukoricagóréval és egyéb gazzal van befedve. Csupán egy házon van szalmatető. Ez a szalmával fedett ház, már valóban háznak nevezhető, mert kőalapja van, eléri a megfelelő magasságot és két helyiséget foglal

magában. Ennek a tulajdonosa termelőszövetkezeti tag. Mikor megkérdeztük többi cigányoktól, hogy miért nem dolgoznak ők is a termelőszövetkezetben, hiszen láthatják, hogy aki ott dolgozik milyen szép házat tudott építeni, azt felelték, hogy termelőszövetkezet nem vesz be több cigányt tagjai közé. Volt olyan is, aki minden indoklás nélkül kijelentette, hogy a termelőszövetkezetbe nem lépne be. Ezen a telepen lakók 3 főfoglalkozást üznek. Az egyik foglalkozási ág a vályogvetés, amely csak időszakos munkának nevezhető és így nem biztosít egész éven át biztos és állandó keresetet. A másik foglalkozási ág a foltozás és edényjavítás. Akik a fazékfoltozással foglalkoznak, azokat a cigányok iparosoknak hívják, valószínűleg azért, mert egyesek közülük kaptak iparigazolványt. Ez a foglalkozási ág a vályogvetésnél állandóbb és talán jobb keresetet is biztosít, azért az u.n. iparosoknak a többiekkel szemben nagyobb tekintélyük van. A harmadik csoport lókupeckedéssel foglalkozik. Ez a foglalkozás az év minden szakában üzhető és sokszor igen jó jövedelmet biztosít.

Fentiekben leírt tevékenységgel általában férfiak foglalkoznak. Tevékenységük folytatására a vályogvetés kivételével elhagyják lakóhelyüket és egy, esetleg vagy több nap múlva térnek csak haza. A nők felkeresik a község lakosságát és a mezőn összetállott, vagy lopott mezőgazdasági termékekkel háznak és azok ellenében kérnek ennivalót és ruhaneműt. Ha mezei termék nem áll rendelkezésükre, akkor sárgaföldet visznek és azért kérnek cserébe részükre szükséges ruhaneműt vagy élelmet.

Mivel végtelenül igénytelenek, annak ellenére, hogy úgyszólván egyik napról a másikra élnek és a napi élelmet csak a következő napra, vagy legjobb esetben a következő napokra, vagy hetekre tudják csak megszerezni, ehhez képest mégis derűs életszemléletűek és vidámak. A legelemibb egészségügyi szabályok be nem tartása következtében a TBC., a vérbaj és egyéb fertőző betegségek sűrűn előfordulnak közöttük, természetesen a gyermekhalandóság is nagyobb. A cigánytelepen a WC. ismeretlen fogalom. Minden kunyhó mellett megtalálható a kisebb-nagyobb szemétdomb, amely az egy helyre hordott és öntözött háziszeméttől keletkezik. Állatállományuk általában nincs, a módosabbak legfeljebb sertéssel rendelkeznek, természetesen a lókupecek kezén és tulajdonában hosszabb-rövidebb ideig egy-két ló is akad.

A gyermekek általában nem járnak iskolába és így analfabéták. Több gyermektől érdeklődtem, hogy szeretne-e írni olvasni és iskolába járni, amire azt válaszolták, hogy ők szeretnének iskolába járni, de ide a telepre nem jár ki tanító. Az iskoláztatással kapcsolatban arra lehetett következtetni feleleteikből, hogy külön helyen külön osztályokban iskoláztatásuk megvalósítható lenne és szívesen, vagy legalább is nagyobb eredménnyel járnának iskolába, mint most.

Az iskola igazgatójával történt megbeszélés alapján megállapítottuk, hogy a cigánytelepen volt vágóhíd épület, amely a községi tanács tulajdonát képezte, kevés költséggel átalakítható volna egy tanterem céljára. Ezt annak idején az iskola igazgatója javasolta is, és több tanácsulésen is kérte, hogy ne bontsák el az épületet, hanem tanterem céljára alakítsák át. Ennek ellenére az épületet lebontották s most, miután már épület nincs, helyeslik azt a javaslatot, hogy a cigányokat ott künn külön kellene tanítani. A beiskolázás előtt a nevelők meglátogatják a cigánytelepet és az iskolabjárás érdekében végeznek felvilágosító munkát, természetesen ez csak azt eredményezi, hogy összesen 1-2 hétig jár-

nak a gyermekek iskolába. A felsőtagozatba ebben a nagy községben csupán 8 cigány jár.

A zenész cigánytelep már nem viskóból és putriból, hanem egyszerűbb házakból áll. Itt 21 család él és ezek törvényes életközösségben élnek mind. 12 házban villany van bevezetve, 7 házban pedig rádió is van. 3 ház cseréppel van fedve. Foglalkozásuk zenészek és a rétközi kendergyárban kendergyári munkások. A kendergyárban sok nő is alkalmazást vállal. Életkörülményeik a Kígyóson lakó másik telep cigányainál jóval rendezettebbek, emberibb módon és jobb körülmények között élnek. Élelmezésükben már arról is gondoskodnak, hogy hosszabb időre el legyenek látva egyes élelmiszerekkel. Minden ház mellett megtalálhatjuk a vermet is, ahol a téli szükségletű zöldséget és burgonyát tárolják. Állatállományuk a sertésen kívül házi-szárnyas is. Mindezek ellenére zsúfoltan és egészségtelen körülmények között laknak, s W.C. itt sem található.

A Kígyóson lakók 5 holdas területe a községi tanács tkvi. tulajdonát képezi. A Községi Tanács V.B. hajlandó lenne a területet a cigányok között kiosztani. Így a családok számát tekintve, mintegy 200 : : öl nagyságú terület jutna egy-egy családra. A területeket egyenként ki kellene mérni részükre és kötelezni őket, hogy a nekik adott területen építsék fel az egészségügyi és építésügyi követelményeknek jobban megfelelő kis házaikat.

Rendes életmódhoz a társadalom számára is hasznos foglalkozáshoz szoktatásuk nem lehetetlen, de szívós és esetleg évtizedeken át tartó munkát igényel. Ezt a kérdést csak neveléssel, vagy csak parancsolómódon erőszakkal megoldani nem lehet. Mind a kettőnek alkalmazására szükség van olyan mértékben, amely a cél elérése érdekében még hasznos. Egy bizonyos mértéken túl a cigányokat kényszeríteni semmire sem lehet, de minden kérdésben csak felvilágosító és nevelő munkával a presszió teljes kikapcsolásával eredményt sem lehet elérni.

Nyíregyháza, 1957. november 13.

Regős Sándor.
Főelőadó

32.6.

1957. november 15. Nyíregyháza.

A Megyei Tanács Művelődésügyi Osztály vezetőjének összevont jelentése a porcsalmai, nagyhalászi és mátészalkai cigányokról.

Jelentés

A cigánytanulók kérdéséről.

I. A cigány tankötelesek oktatása.

1./ Porcsalma, Mátészalka és Nagyhalász községekben vizsgáltuk meg a cigány tankötelesek oktatásával kapcsolatos kérdéseket. /Részletes jelentések mellékelve./
Porcsalma 56, Mátészalka 70, Nagyhalász 15 fő¹⁰⁶ a beírt cigány tanulók létszáma. Ezek

¹⁰⁶ Ceruzával utólag beírt kérdőjel, valószínűleg valamelyik megyei hivatalnoktól.

nagyrésze nem jár iskolába. Porcsalmán mindössze 5 cigánytanuló, Mátészalkán 43, és Nagyhalászbán 15 tanuló látogatja többé-kevésbé rendszeresen az iskolát, a többi egyáltalán nem jár és évről évre szaporítja az analfabéták számát és rontják a tanulmányi átlagot, mert kevés nem osztályozható, vagy pedig megbuknak.

2./ A három megvizsgált községben hasonló egész megyénkben a cigánytanulók oktatási problémája. Nírbátori, Nyíregyházi és Vásárosnaményi járások adatain kívül /Ezekből a járásokból nem érkezett jelentés./ 1.642 tanköteles cigánygyermeket tartunk nyilván az 1956/57 tanévben. Túlnyomó többsége I. osztályos.

A cigányok nélkül a lemorzsolódás százaléka több mint harmadára csökkenne, a bukás pedig több mint felével csökkenne pl. a csengeri járásban. Ez a kép többnyire a többi járásra is vonatkozik.

Roszsabb a helyzet a tiszalöki járásban, ahol 77 beiratkozottból 6 megbukott és 71 lemorzsolódott, tehát 100 %-os a bukás- lemorzsolódás. Tehát az átlagnál is rosszabb. Jobb némileg a helyzet Ny.háza városnál, ahol a beiratkozott cigány tanulók 50 %-a nem bukott meg és nem morzsolódott le.

II. Felnőtt cigányok oktatása.

1./ Porcsalmán 300 fő cigány túlnyomó többsége analfabéta, sem analfabéta tanfolyamra, sem dolgozók iskolájába nem járnak. A felnőtt oktatás semmiféle formájában nem vesznek részt.

2./ Mátészalkán hasonló a helyzet. 1950-ig volt cigányoktatás de jelenleg ez sincs.

3./ Nagyhalászon 259 fő cigány oktatása is megoldatlan probléma.

4./ A megyei kép a vizsgált három községben hasonló. Nem felel meg a valóságnak, hogy a megyében nincs analfabéta, illetve a túlkoros és meg nem tanítható egészen öregek /60 éven felüliek/ körében van. Becslésem szerint kb 8-10.000 analfabétánk van /cigányok/ akik taníthatók lennének. /Ezenkívül van jó párezer nem cigány analfabétánk is./

Feltétlenül meg kellene kezdeni a cigány analfabéta tanfolyamok szervezését, mely az 50-es évek idején sikeresen folyt.¹⁰⁷ /Természetesen a nem cigány analfabéták oktatása is nem elhanyagolható megoldatlan probléma./ Általános az a felfogás, hogy a cigányokat rá kell szoktatni a munkára, és az megoldja problémáikat. Ez csak egy részét oldaná meg a kérdéseknek, mert magasabb értelmi képességet igénylő munkát nem is képesek végezni. A tudásvágyuk felébresztésével kell helyzetüket megváltoztatni.

III. Cigánynyelv tudása.

1./ Porcsalmán 1, Mátészalkán 150, Nagyhalászon 150 fő tud cigánynyelven beszélni.

2./ Megyére vonatkozó adat nem áll rendelkezésünkre.

IV. Művészeti tevékenységük.

1./ A közismert mátészalkai földművelésszövetkezeti cigány népiegyüttes 30-35 taggal szerepel. Ezeknek harmadrésze nem cigány. Viszont a cigányszármazásuk is főként muzsikuskis cigány családból származnak és messze kiemelkednek azoknak a szintjétől akiktől a fentiekben szólunk. Vezetőjük: Csiki Júlia az Operaház balett-iskoláját végezte. Értékes

¹⁰⁷ Ez a mondat ceruzával aláhúzva, mellette kérdőjel.

művészi munkát végzett a cigánytáncok és dalok felgyűjtésével, színpadra alkalmazásával, és betanításával. Több alkalommal szerepeltek sikerrel Nyíregyházán és Budapesten.

2./ Más számottevő cigány művészeti tevékenységről nincs tudomásunk.

3./ Itt kell megemlíteni a cigányzenekarok, mint művészi tevékenység munkáját. Komoly probléma a jazz zene térhódítása. Háttérben maradnak a cigány zenekarok és ezekkel a magyar népdal és a magyar nóta kultivitása. Elszorvadnak és hova-tovább feleslegessé válnak a cigány-zenekarok. A vendéglátó-iparnak nem volna szabad az üzleti érdekekért a mulatozó közönség polgári igényeinek kielégítésére mindenütt tánczenekarokat alkalmazni, mert ez együtt jár a „nyugati ízlés” mind nagyobb térhódításával megyeszerzte. /Már a járási székhelyeken is tánczenekarok működnek. Eddig csak Ny.házán volt./ Komoly probléma az is, hogy a legtöbb zenész /cigány/ nem tanítja gyermekét zenélni, más mesterségre adja. Egy-két évtized múlva nem lesz cigányzenekarunk, mert nincs utánpótlás.

V. Cigányértelmiség.

1./ Porcsalmán nincs, Mátészalkán négy, Nagyhalászon egy cigányértelmiségi foglalkozású egyénről tudunk.

2./ Megyei viszonylatban nincsenek adataink.

VI. Cigányok gyógypedagógiai oktatása.

Megoldatlan kérdés. /Még a normálisaké sem megoldott/ Minden községben van két-három csökkent szellemi képességű vagy több, vagy testi fogyatékos cigány gyerek, ezeknek oktatása is megoldásra váró probléma.

VII. Javaslatok.

1./ Porcsalmán és Nagyhalász községben a helyi szervek és pedagógusok cigány iskolák szervezésével kívánják megoldani a cigány tankötelesek oktatási problémáját. Ezeknek létrehozását a M.T. Művelődésügyi Osztálya is javasolja.

2./ Ismét be kell indítani a cigány analfabéta tanfolyamokat.

Nyíregyháza, 1957. november 15.

Arató Ferenc
osztályvezető.

32.7.

1957. november 16. Nyíregyháza.

Feljegyzés a porcsalmi cigányok családjogi viszonyairól.

F e l j e g y z é s

Porcsalma községben helyszínen szerzett adatok alapján a cigánykérdéssel kapcsolatban.

1957. évi november 15-én Porcsalma községben a cigánynegyedeket meglátogattam. A helyszínen szerzett tapasztalatok és adatok alapján a megadott kérdésekre a következőkben felelek:

- 1./ Porcsalma községben a cigányok 3 településen laknak. A 3 településen összesen 300 személy, mely 180 családot tesz ki.
 - 2./ A törvényes életközösségben élő családok száma kb. 20 fő. Pontosan megállapítani nem lehetett, mert a cigányvajda, valamint a községi tanács vb. elnöke által elmondottak alapján, egyik nap a családok különválnak, rá 1-2 hét múlva újra összeállnak.
 - 3./ Vadházasságban élő családok száma kb. 160.
 - 4./ Az utóbbi 3 évben törvényes elválás nem volt. Ezt nem csinálják, hanem egyszerűen megszüntetik a házassági életközösséget.
 - 5./ Különváltan élő családok száma jelenleg számbelileg nem állapítható meg, mert egyik nap 5 különélő család van, de viszont másik nap már 15.
 - 6./ A válások és különélések általában gyakran fordulnak elő. Az előforduló válásokat nem tartják pontosan észben, mert az elvált felek rövid időn belül már mással élnek, vagy újból összeállnak /bíróági végzés nélkül/.
 - 7./ Az együttélő házastársak egymáshoz való viszonya erkölcsi és szociális színvonalukhoz viszonyítva –általában megfelelőnek mondható. A férfi igyekszik megkeresni a család szükségletét kielégítő mindennapi táplálékot, vagy az ezt biztosító pénzt.
 - 8./ A családi életet és összhangot a szapora gyermekáldás ellenére is a gyermekszerepet és a gyermekhez való ragaszkodás jellemzi. Ezt bizonyítja az a tény is, hogy egyetlen gyermek sincs állami gondozásba adva.
 - 9./ A 18 éven aluli gyermekek száma mind a három telepen összesen 149 fő.
 - 10./ Mint már említettem állami gondozásban egyik telepről sincs gyermek.
 - 11./ Állami gondozásbavétel nem történt.
 - 12./ A gyermeknevelési helyzet a családon belül a lehető legrosszabb. Véleményem szerint a cigánycsaládokon belül gyermeknevelésről nem nagyon lehet beszélni. Az esetek túlnyomó többségében viskójuk egyetlen helységről álló, melyben sokszor a szülők és 6-10 különböző korú gyermek lakik és él összezsúfolva. A szülőikben van gyermeki szerepet és a gyermekek is ragaszkodnak szüleikhez.
 - 13./ Általában a férfi a család irányítója és fő keresője. De legtöbbször az asszony is segít a férfiaknak a család eltartásában. Ez esetben mindkét szülő távol van és így a kisebb gyermekek gondozását, ellátását a nagyobb gyerekekre bízák. Ha nagyobb gyermek nincsen, akkor a kisgyermeket a lakásban, illetve a putriban felügyelet nélkül bezárva hagyják.
 - 14./ Az utóbbi 2 évben szabálysértésért megbüntettek száma: 50 fő.
 - 15./ A leggyakrabban előforduló szabálysértések: verekedés, mezőrendőri szabálysértés és falopás.
 - 16./ A visszaeső bűnözés egyes szabálysértések esetén jellemző, így pld. verekedés, falopás és a kisebb mezei lopások esetében igen gyakori a visszaesés.
- A cigánygyerekek nagyon szeretnék iskolába járni, épp ezért a községi tanács végrehajtóbizottságának a terve, hogy részükre külön iskolát indítanak be a kultúrház épületé-

ben. Hogy az iskolát be tudják indítani, ezért kb. 1 hónapja póthitelt kért a községi tanács, mely költségvetésben szerepel az iskola felszerelése, két nevelői díj, valamint egyszeri étkezés /ebéd/ és valami kis ruhaneműt szeretnének biztosítani a cigánygyerekeknek. A községi tanács v.b. Elnöke kéri a Megyei Tanács Végrehajtóbizottságát, hogy legyen segítségükre abban, hogy az iskolát minél hamarabb be tudják indítani.

Nyíregyháza, 1957. évi november hó 16.

/Bálint Balázs/
előadó

32.8.

1957. november 17. Nyíregyháza.

A Megyei Tanács Munkaügyi Osztály vezetőjének összegző jelentése a nagyhalászi, porcsalmai és mátészalkai tapasztalatok alapján.

Szabolcs-Szatmár megye tanácsának végrehajtóbizottsága

(X. Munkaügyi osztálya)

Feljegyzés a cigánykérdéssel kapcsolatban.

Osztályunk a megyei cigánykérdést elsősorban a munkabíró cigányok kereseti viszonyai, munkabavonása és munkára való nevelése szempontjából vizsgálta.

Tekintettel arra, hogy ezen a téren már sok évi tapasztalattal rendelkezünk a most felmért nagyhalászi, porcsalmai és mátészalkai tapasztalatokat az egész megyére vonatkoztatva értékeljük.

Tényként lehet megállapítani, hogy a falvakban u.n. cigánytelepeken lakó munkabíró férfiak munkábaállítása a legkönnyebb tavasztól őszig. Ezzel szemben a hideg idő beálltával – kb. október hó 15-től, a rendes munkaviszonyban álló cigányok is mindenképpen megszakítják munkaviszonyukat és visszatérnek állandó lakóhelyükre. A hideg beálltával csak végszükség szorítja rá őket arra, hogy itt ott alkalmi munkát vállaljanak.-

A megvizsgált községekben lakó cigányság munkabíró férfiai nagyrészt munkakönyvüket hátrahagyva jelenleg is már otthonában van. Érdekes tényként megemlíteni, hogy tavasszal a munkakönyvmásodlatot kérők mintegy 60

Más a helyzet a falu lakosai közzé beköltözött cigányokkal. Ezek már rendszeres munkahelyre törekszenek, azonban a munkahelyet ha arra csak egy mód van igyekeznek a faluba vagy annak közvetlen környékén megtalálni.-

Nagyhalászban például a faluban lakó u.n. „úri cigányok” férfi tagjai mintegy 35-en dolgoznak a kendergyárban. Ugyancsak közülük kerül ki a vendéglátó ipar zenekara is. Ezeknek a családoknak már igényesebb lakásuk – többnek villanya rádiója van.- Ezek a cigánynyelvet már nem beszélnek.

A falu másik telepén az u.n. „oláh cigányok” igen rossz körülmények között élnek. A nyári időszakban 10-20-an közülük eljárnak Tiszapalkonyára, Kazincbarczikára dolgozni. A kereseti viszonyaik azonban olyanok, hogy nem találják meg a számításukat. Egy munkabíró cigány havi keresete általában 6-700 Ft. ezeken a munkahelyeken. Ezt az alacsony keresetet azzal lehet magyarázni, hogy a cigányok nem szeretnek teljesít-

ménybérben dolgozni. A családi viszonyaik rendezetlenek. Van olyan munkabíró férfi akinek 4-5 gyermeke van, azonban mivel feleségével nincsenek megesküdve, de ezen túlmenően járatlanok az írás és olvasás tudományában nem képes megszerezni a szükséges iratokat, hogy azok alapján családi segílyt kaphasson, ami lényegesen megemelné a fizetését.-

Az építőipari vállalatoknál való munkábaállításuk egyik fő nehézsége a tetvesség. Évente több száz cigány munkábaállítását kíséreljük meg a toborzó vállalatokhoz, azonban az alapon, hogy tetvesek, rendszeresen visszaküldik őket. Igaz, hogy a vállalat az első munkábaállításakor fertőtleníti a cigányokat, azonban az első szabad szombat után otthonukból ismét felszedik a bogarakat, amelyen keresztül fertőzésnek teszik ki a munkásszállókat.-

Másik nehézség a lopás. A kiadott munkaruhát, pokrócot és egyéb köztulajdont minden gondolkodás nélkül eladják. A felelősségrevonástól nem félnek mert nincs mit venni rajtuk.-

Tagadhatatlan tény, hogy akad közöttük olyan is, aki megtalálja a helyét a társadalomban, azonban ezek száma nagyon kevés. A nagy %-a azonban igen alapos nevelésre szorul ahhoz, hogy becsületes munkásként éljen.-

Az eddigi tapasztalatok alapján a cigánykérdés megoldására az alábbi javaslatot tesszük:

A cigányság rétegződését figyelmen kívül hagyni nem lehet. A problémát nem lehet egységesen cigánykérdésként megoldani, hanem különbséget kell tenni az u.n. „úri cigányok” és „oláh cigányok” között. A különbségtevést módszerbelileg értjük:

Megállapított tény, hogy a falvakban lakó u.n. „úri cigányok” kulturáltabbak, asszimilációs képességük jóval nagyobb, ösztönös zenei tudásuk, kultúrára való vágyuk megkönnyíti a velük való foglalkozást. Ennek a rétegnek a falu lakosai közzé való beékelődése az az út, amelyen keresztül problémájuk megoldható. Számos községben bizonyítható, hogy az ilyen cigányok házhelyet kapva a falu magyar lakosai között rövid idő alatt igyekeznek a falusi lakossághoz alkalmazkodni, szokásaikat átvenni. Az így beékelődött cigányokkal munkábaállítás szempontjából sincs probléma. Tény viszont az is, hogy ezek a cigányok ragaszkodnak a falujukhoz és munkára sem mennek el szívesen más vidékre.-

Egészen más az u.n. „oláh cigányok” kérdése. A tapasztalat az, hogy az „oláh cigányok” valami ősi eredet révén csak szorosan egymáshoz épített putrikban érzik jól magukat.- A nagyhalászi példa bizonyítja, hogy hiába van a telep 5 kh. földön az építkezéshez a 38 család ennek a területnek csak mintegy 1/3-adát vette igénybe. A 38 család közül mindössze egy asszony jutott addig, hogy a fennmaradó területéből ne munkáljon egy kis darabot és abban krumplit termeljen.- Amikor felvetődött annak kérdése, hogy családonként telket kapnak és arra rendes házat építsenek egymástól elválasztva, mindegyik védte a maga viskóját és a legtöbb kifejezést adott annak, hogy a jelenlegi házával meg van elégedve.-

Félő, hogy ezeknek a falu lakosság közzé való beékelődése nem lenne végleges megoldás, mert újra visszatérnének ősi életmódjukhoz. Máskülönb is, a legtöbb községben – így Nagyhalászban is – nehézségekbe ütközik annyi sok házhely kisajátítása.

Éppen ezért az „oláh cigányok” problémájának a megoldását egy cigányváros létesítésével javasoljuk megoldani. Ebben ki lehetne alakítani a cigányok vérmérsékletének megfelelő szakfoglalkozási ágakat. A legtöbb községi kezdeményezés például a különböző cigány ktsz-ek megalakítására azért mondott csődöt, mert egy faluban kevés a cigányok száma egy ilyen létesítmény fenntartásához. Egy nagyobb településbe összevonva azonban sokkal könnyebben megoldható lenne a kulturális és szociális problémák együttes megoldása. A legnagyobb nehézség véleményünk szerint az „oláh cigányok”-nál a tudatlanság és kulturálatlanság. Ennek leküzdése megoldaná a többi összes problémát.-

Az eddig követett módszerek – még a beválnak mondható módszerek is – lassúak és nehézkesek. Ilyen alapon a probléma végleges megoldása több évtizedre tehető. Gyökeres és erélyes megoldási módot kell keresni. A faluvégi cigánytelepek tanyái a bűnnek és a betegségeknek. Azok felszámolása elengedhetetlen követelményei a szocialista falu kialakításának.

Nyíregyháza, 1957. november hó 17-én.

[---]¹⁰⁸
Fazekas János
osztályvezető.h.

32.9.

1957. november 18. Nyíregyháza.

Jelentés a nagyhalászi, porcsalmi és mátészalkai cigányok közegészségügyi helyzetéről.

Szabolcs-Szatmármegyei Közegészségügyi-Járványügyi Állomás
Nyíregyháza, Jókai u. 4.
Telefon sz.: 31-20.

JELENTÉS

Nagyhalász, Porcsalma és Mátészalka községekben lakó cigányok életkörülményeiről, - közegészségügyi-járványügyi vonatkozásban.

1./ Nagyhalász községben 2 cigánytanya van. Az egyik cigánytanya lakosainak száma: 227, a másik cigánytanya lakosainak száma: 44.

A nagyobb cigánytanyán a kunyhók száma: 27, a kisebb cigánytanyán: 11.

A cigánytanyák zsúfoltak, egy kunyhóban átlag 6-8-an lagnak.

A két cigánytanyán állandóan 271-en tartózkodnak, 40-en különböző távol eső helyeken dolgoznak, s csak látogatóba járnak haza.

A cigánytanyák ivóvíz ellátása megfelelő, mert mindkét cigánytanya közelében jó vizet adó fúrott kút van. Mindkét cigánytanyán van ásott kút, ezeknek a vize ivásra nem alkalmas, a folyó év júliusában végzett laboratóriumi vizsgálati lelet szerint.

Árnyékszék nincsen egyik cigánytanyán sem. A községi tanács többször hozott határozatot ebben a kérdésben, de a határozatok eddig nem vezettek eredményre.

¹⁰⁸ Az iratot Fazekas János helyett szignáló hivatalnok aláírása olvashatatlan

A közegészségügyi helyzet tehát a cigánytanyákon a nagymértékű zsúfoltság és az árnyékszék hiány miatt nem kielégítő, - járványügyi szempontból állandó aggodalomra adnak okot, bár ezidőszerint a járványos betegségekben történő megbetegedések számaránya a cigánytanyákon nem rosszabb, mint a község lakóinál.

Tetvesség ritkán fordul elő, a rendszeres tetvetlenítés következtében.

2./ Porcsalma községben a cigánytanyák lakóinak száma: 300. A kunyhók nagyságukhoz képest túlszűfoltak. Összesen 39 kunyhóban laknak, 3 telepen a cigányok. Telepenként egy kunyhóban 7-en laknak.

A rendszeresen távolabbi munkahelyen dolgozó cigányok száma: 8.

A legnagyobb telepen van egy ásott kút, de a vize ivásra nem alkalmas. Az ivóvizet a távol levő közkútból hordják.

A legnagyobb telep kivételével, a többi telepen nincsen kút.

Árnyékszék a telepeken nincsen.

A cigánytelepen 1946-tól számítva egy hastífuszban való megbetegedés volt. 1949-ben ezen kívül hastífuszban való betegségen kívül csak gyermek-kori járványos betegségek fordultak elő, a községben történt megbetegedésekkel egyidőben.

A járványügyi helyzet általábanvéve nem rosszabb, mint a falu más lakosainál. A cigányok kisebb részénél tetvesség még megállapítható, dacára az elég rendszeresen végzett DDT prozásnak.

A legutóbbi 10 évre vonatkozó népmozgalmi adatok, a község lakosaira, valamint a cigányokra vonatkoztatva a következők:

	születések száma		halálozások 1 éven alul	
	nem cigányoknál:	cigányoknál:	nem cigányoknál	cigányoknál
1947.	75	13	9	3
1948.	77	11	10	1
1949.	70	15	14	2
1950.	91	16	7	-
1951.	62	11	6	4
1952.	56	10	4	1
1953.	56	10	3	1
1954.	78	16	3	1
1955.	72	24	1	3
1956.	64	13	1	2
1957. I. félév	27	17	2	2

A cigányok száma: az összlakosságnak 10 %-a.

Az iskolakötelesek száma: kb 50, ebből iskolába jár 5.

3./ Mátészalka községben 5 telepen 353 fő cigány lakik. A cigánytanyák túlszűfoltak. A tanyákon levő kunyhók száma összesen: 64.

Egy kunyhóban átlagosan 5 személy lakik.

A cigánytanyák lakói közül mindössze 3 olyan dolgozó van, akiknek távolabb levő munkahelyen állandó munkaviszonyuk van, s csak 2-3 hetenként jönnek haza.

A cigánytanyák ivóvíz ellátás, s általában vízzel való ellátása igen hiányos. Mindössze a legnagyobb: 220 főnyi cigánytelepen van megfelelő kút, mely mostanában készült el. A kút betongyűrűs kút, szivattyúval van felszerelve. A kút vizének vizsgálata most van folyamatban.

A telepeken árnyékszék nincsen, emiatt a közegészségügyi-járványügyi helyzet nem kielégítő.

Javaslatok:

Lehetővé kellene tenni, hogy a cigánycsaládok kunyhók helyett kis házakat építhetnének, a részükre kijelölt megfelelő házhelyeken.

A házak mellett árnyékszékeket kellene felállítani, s ezen kívül megfelelő szemétdödről kellene gondoskodni, a szemét tárolása céljából.

A megfelelő ivóvíz ellátása érdekében, kutat kellene készíteni minden olyan cigánytanyán, amelyhez nincs közel jó ivóvizet adó fúrott kút.

Az udvarok tisztaságának, továbbá az árnyékszékek, szemétdödrök rendbentartásának, s a kutak megfelelő kezelésének, külön-külön felelőse lenne, a cigánytanyák lakói közül.

A községekben az egészségügyi állandó bizottság tagja foglalkozna a cigányok helyzetével, s a cigánytanya lakói és a községi tanács között az állandó összekötő szerepét töltené be, s tájékoztatná a tanácsot, az egészségügyi vonatkozású hiányosságokról.

Közegészségügyi szempontból fontos volna, hogy a cigányok közül beállított tanya felelős /cigánybíró/ ellenőrizze azt, hogy idegen cigány ne tartózkodjék a tanyán, s ne fertőzze tetűvel az ott lakókat.

Nyíregyháza, 1957. november 18.

Dr. Jesztrebényi Ernő

32.10.

1957. november 19. Nyíregyháza.

Jelentés a nagyhalászi, porcsalmai és mátészalkai cigányok házhelyeiről.

J e l e n t é s .

A cigánykérdés felülvizsgálatáról.

Nagyhalász község:

A falu déli határszélén 5 kat. hold területen lakik 38 család cigány. Az esetben ha az 5 kat. holdnyi terület házhelyekre lenne osztva, úgy egy házhelyre kb. 197 n. öl esne. Az utca területe 500 -öllel csökkentené a felosztható területet.

A község Nyugati részén 21 cigány család 1000 -öl területen van összezsúfolva. Ezen területből legfeljebb 3 házhelyet lehet kialakítani. A többi 18 család részére gondoskodni kell házhelyről. Ennek a megvalósítása csak úgy lehetséges, ha a község belterületéhez csatlakozó mezőgazdasági művelés alatt lévő területből, mivel az magán kezelésben van,

azt a község kisajátítja. Másként megoldani nem lehet, mivel a községnek kiosztatlan házhelye nincs. A község területén a lakosság között szérszórtan él még 5 zenész cigány család.

Porcsalma község:

A temető útnál kb. 1400 -öl területen lakik 21 család. A cigányok állítása szerint ezen terület ki van osztva 14 családnak, azonban a Községi tanács a kiosztásról nem tud. A Községi Tanács Végrehajtó Bizottságának az elnöke úgy nyilatkozott, hogy a cigánytelep melletti területből ami egyéni dolgozók tulajdona kisajátít a község 2 kat. hold földet. A meglevő és kisajátított területből levonva az utcának kihagyandó területet, egy családnak jutna kb. 195 -öles házhely.

Az úgynevezett Vajda telepen lakik 11 család a terület amelyen a kunyhók vannak az útmentén van, rendetlen össze-visszaságba. Egy 9 tagból álló család a Borbély József egyéni dolgozó paraszt földje végében lakik egy összetákolt kunyhóba. A község Északnyugati részén lakik 3 család egy háromszög alakú területen, amelyből legfeljebb csak két házhely alakítható ki.

A fentiek szerint még 13 családnak kell gondoskodni házhelyről. Ezen házhelyeket a Községi Tanács, a tanácselnök elvtárs véleménye szerint úgy gondolja, hogy a mostani sportpályát fogja felosztani házhelyeknek.

A Vasvári Pál utcában még lakik 5 család, akiknek a községi tanács juttatott 520 -öl házhelyet. Ezek már tehetségükhöz képest 2-3 helyiségből álló lakóházat is építettek.

Mátészalka község:

A Cserepes-hegyen kb. 2.400 -öles területen lakik 16 család. De az úgynevezett putrik oly közel vannak egymáshoz, hogyha egy kigyúlna, mind az egész megégne. Ezen a területen 12 család lenne elhelyezhető, 4 családot más helyen kell elhelyezni.

Az Ecsedi úti cigánytelepen 43 család lakik kb. 2400 -öl területen. Itt a helyzet még sokkal rosszabb, mint a Cserepes-hegyen, mert nagyobb a zsúfoltság. Ha a terület felosztást nyerne itt is csak 12 családot lehetne elhelyezni. 31 családnak az elhelyezéséről gondoskodni kellene. Azonban a Községi Tanács azon kérdésre, hogy hol kívánják a régi telepeken el nem helyezhető családokat elhelyezni, határozott választ a tanácselnök helyettes adni nem tudott.

A Csokonai utcai telepen lakik 8 család, akiknek a házhely telekkönyvileg be van kebelezve a nevükre. Családonként 109 -öl a házhely nagysága, amin rendesnek mondható egy szoba konyhás lakások vannak.

Megyei viszonylatban a helyzet semmivel sem jobb, mivel minden községben rendszerint a község egyik, vagy mind két végén van egy úgynevezett cigánytelep, ahol egymás közelségében vannak a kunyhók építve. Ezeknek a megszüntetése csak úgy lehetséges, ha minden község gondoskodik a cigány családok részére, a község belterületéhez csatlakozó területből kiosztandó házhelyekről. Ezen házhelyeket ki kellene a napi forgalmi áron fizetniök és kényszeríteni őket, hogy mindenki a házhelyére rendes, legalább egy szoba, konyha és kamrás lakást építsen.

Nyíregyháza, 1957. november 19.

Gaál Gyula.
építési előadó.

32.11.

1957. november 20. Nyíregyháza.

A Megyei Tanács Mezőgazdasági Osztály helyettes vezetőjének feljegyzése a mátészalkai, porcsalmi, nyírlugosi és nagyhalászi cigánytelepek megszüntethetőségéről.

Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács VB.
Mezőgazdasági Osztálya Nyíregyháza.

Tárgy: Cigányok kérdésének rendezése.

Szoc. Csoport Vezetőjének

Helyben.

A helyi ismeretek alapján a következőkben számolok be a kijelölt községek cigánykérdésének rendezéséről.

Mátészalka: mintegy 100-120 cigánycsalád él a községben általában „úri cigányok”. Településük a község szélén, a jelenlegi irányelvekkel nem összeegyeztethető. A községbe való beolvasztás folytán felmerülő házhelyszükséglet biztosítva van. A település egészségügyi és egyéb szempontból nem kifogásolható. A községi tanács vb. véleménye szerint a kérdés megoldható, bár a falu lakosságának élénk tiltakozásával találkozik.

Ugyanez a helyzet Porcsalma, Nyírlugos, Nagyhalász községekben is. Tehát a házhely mindenütt megtalálható, tartalékterület vagy házhely címen fenntartott területből. Ez a véleményem a helyi ismeretek alapján áll.

Nyíregyháza, 1957. nov. 20.

P. Szabó Gyula
mg. oszt. vezető. h.

SZSZBML. XXIII. 24. 75/1957.

33.

1957. november 14.

Jelentések a rakamazi cigányokról.

33.1.

A Járási Tanács VB. Ipari és Műszaki Csoport jelentése.

Nyíregyházi Járási Tanács Vb. Ipari és Műszaki Csoportja.

1324/1957.

Tárgy: Cigányok helyzetének megjavításával kapcsolatos javaslatok.

Járási Tanács Vb. Titkárságának

H e l y b e n .

1957. november hó 13.-án Rakamaz községben megtartott egészségügyi szemle alapján az Ipari és Műszaki Csoport részéről az alábbi javaslatokkal élek:

Mivel a helyszínen megállapítást nyert, hogy a cigányság a község területén szétszórtan laknak és a legnagyobb piszokságot és fertőző betegségeket terjesztenek, s ennek alapján nem megengedhető az, hogy a cigányok akár szétszórtan, akár csoportosan a község központjában lakjanak.

Megállapítást nyert továbbá, hogy a lakóépületek egészségi szempontból nem megfelelőek, mivel azok legnagyobb része burgyék. Az épületnél sem WC. sem ivóvíz-részükre biztosítva nincs, így előfordult az több esetben, hogy a dolgozó parasztnak kútjait szennyezték el.

Javasolom, hogy a cigányoknak a Rakamaz és Tímár közötti részen házhelytelkeket sajátítsanak ki és az összes cigányokat oda kitelepiteni a részükre juttatott állami kölcsönnel építsenek típus lakásokat. A meglévő házhelytartalékokból, amelyek a község belterületén szétszórtan vannak a juttatását nem javasolom, mivel a dolgozó parasztság is idegenkedik tőlük.

Nyíregyháza, 1957. november 14.

Deme Sándor
csoportvezető.-

33.2.

A Járási Tanács VB. Munkaügyi Csoport jelentése.

Járási Tanács VB. Munkaügyi Csoport.
Nyíregyháza.

Járási Tanács Végrehajtóbizottságának.

A cigányok elhelyezésével kapcsolatban az alábbiakat javasolom:

Az illetékes szak Minisztériumok adjanak rendelkezést az alantos szerveihez arra vonatkozóan, hogy a cigányok megkülönböztetését egyes munkaterületeken, ahova felvételeket kérnek és munkát vállal.

Sok olyan panasz érkezett már hozzánk melyben panaszzal a cigány személyek, hogy őket a magyar munkások nem akarják befogadni közéjük. Ez nemcsak munkahelyekről érkezik, hanem egyes községek cigány lakói jönnek olyan panaszokkal, hogy a tsz-ben jelentkezett felvételre és a felvételét elutasították azzal, hogy a cigányokkal együtt a tag-ság nem dolgozik.

Javasolom, hogy utasítsák a tsz. elnököket, hogy azok a jelentkező cigányokat állítsák munkában és az elvégzett munkájuk után értékeljék azokat. Tudomásom van arról, hogy a járás területén több becsületes cigány volt a tsz.-ben és jelenleg is van. A tsz-ben is vannak olyan munkaterületek, ahol a cigányokat jól lehet alkalmazni, munkájukat becsületesen elvégzik. Ilyen terület a tsz-nél pl. állatgondozó, pásztor, kocsis, növénytermesztés. Mivel megyénk területe agrár jellegű így iparral igen gyéren rendelkezünk, amiből az adódik, hogy a cigányaink nagy része más megye területére megy dolgozni. Főleg Borsod.

A cigányoknak idegen megyékben történő elhelyezése, azt a veszélyt rejti magában, hogy

a munkahelyre elutaznak, itt az előleget és a munkaruhát felveszik, egy-két hétig dolgoznak és utána megszöknek, ami után bűnvádi eljárást indítanak ellenük.

Több vállalattól érkezett panasz amiatt, hogy a cigány személyek amikor munkába elhelyezkednek onnan haza jönnek lakásukra, visszatérésük után tetűt visznek magukkal, a munkásszállót eltetvezik, valamint a munkaruhájukat is. És ez az oka annak, hogy a többi munkások nem szívesen dolgoznak cigányokkal együtt.

Javasolom, hogy az egészségügyi szervek hassanak oda, hogy a telepen lakókat és azok lakásait fertőtlenítsék, ami megakadályozza azt, hogy a munkában nem különböztetnék meg őket, és a tisztaságra való szoktatások állandó ellenőrzésük a káros nézeteket eloszlatná.

Nyíregyháza, 1957. november 14.

Décsei Ferencné
előadó.

33.3.

A Járási Tanács VB. Egészségügyi Csoport jelentése.

1285/1957. sz.

Tárgy: Cigányok helyzetének megjavítása.

Járási Tanács VB. Elnökének

H e l y b e n .

Jelentem, hogy Rakamaz községben 1957. november hó 13.-án megtartott cigány családok feltérképezése, családlapokon keresztül megtörtént.

Egészségügyi és Szoc. Pol. vonalon megállapításom a következő:

A telep elhelyezése egészségügyi szempontból nem megfelelő, mivel több esetben előfordul, hogy az ott húzódó morodva (sic!) vize áradáskor félig a cigány telepet is elszokta önteni, valamint a két telepnek összesen 11 WC-je van, amit az ottlakók nem minden esetben használnak és így a fertőzés veszélye állandóan fennáll. A helyi felülvizsgálat alkalmával megállapítottam, hogy több család az elhullott állatok húsával táplálkozik, és a telep lakói 70 %-ban piszkosak, mozdani nem szeretnek, kútjuk nincs az állomás és a mellette lévő községi kútból hordják az ivóvizet, mozdásra és mosásra a holt Tisza /morotva/ (sic!) vizét használják.

Életkörülményeik élelmezés szempontjából komoly kifogás alá esik, naponta egyszer, illetve kétszer étkeznek, fő eledelük bugonya, kenyér, elhullott állatok húsa, valamint gyümölcs.

A telep lakóinak 25 %-a akik kő és szénbányában, valamint vasúti munkások szerepelnek, rendezettebb életkörülmények között élnek ez meglátszik lakásukon, bútorzatukon, gyermekeik iskoláztatásán nem tartanak szoros kapcsolatot az elmaradott cigány családokkal.

A kereseti és jövedelmi forrásaik legnagyobb része alkalmimunkából, napszámából és vályogvetésből, valamint kéregetésből tevődik össze.

Az elhelyezésükkel kapcsolatban az elmúlt év alatt több esetben a Munkaerő Gazdálkodási csoporttal, valamint Állami Gazdaságokkal felvettem a kapcsolatot, de azonban a vállalatok nem akarják alkalmazni őket, mivel az első hónapban othagyják munkahelyüket.

Kivételt képez 18 család, ahol a családfő állandó munkában van és keresetén keresztül biztosítani tudja a család látfenntartását.

1956.-évben szénporos tégláégetésre alkalmas helyen a községi tanácson keresztül biztosítottunk, ami meg is indult a morotva partján, de üzemeltetése csak 1 ½ hónapig tartott, mivel nem bizonyult részükre komoly kereseti lehetőségnek, s így szívesebben foglaloznának vályogvetéssel.

Javaslatom az, hogy csak állami támogatással, illetve központi segítségre volna szükség, úgy pénz, mint építkezési anyag formájában, hogy az össze zsufolodott (sic!) cigánytelepet szét lehetne telepíteni.

A kéregetéssel kapcsolatban pedig a Rendőrség komoly beavatkozása, illetve a cigánytelep állandó ellenőrzésén keresztül lehetne megoldani, mert így teljesen rákényszerítenénk munkára és a becsületes életmód folytatására.

Nyíregyháza, 1957. november hó 14.-én.

Galambosi János
szoc. pol. vez. ea.

33.4.

A Járási Tanács Mezőgazdasági Osztály jelentése.

Nyíregyháza Járási Tanács VB. Mezőgazdasági Osztálya
6121-21-1/1957. sz.

Tárgy: A cigányok helyzetének megjavításával
kapcsolatos javaslat.

Járási Tanács VB. Titkárságának

H e l y b e n .

A megyei tanács végrehajtó bizottságának utasítása alapján 1957. november 13.-án Rakamaz községben megtartott egészségügyi szemle alapján a mezőgazdasági osztály részéről mint földrendező az alábbi javaslattal élek.

Mivel a felülvizsgálat során is helyszínen megállapítást nyert az a tény, hogy a cigányság a község területén szérszórva lakik és a legnagyobb piszokság a fertőzés központjait alkotják, valamint az a közismert tény is bebizonyosodott a helyszíni szemle alkalmával, hogy a cigányság az elhullott /döglött/ állatokat is élvezetül felhasználják.

A fentiek alapján a lakosság a cigányságtól idegenkedik amely érthető is a fertőző betegségek elkerülése végett.

Javaslom, hogy a cigányok jelenlegi lakótelepét, illetve szétszórt lakásaikat folyamatosan számolják fel és a község határában Tímár és Rakamaz község közötti részen mindkét község cigányság részére folytassunk le házhely részére kisajátítást és ezen házhelyekre állami költségre elfogadható típus lakásokat építsenek.

A meglévő házhely tartalékokból a cigányok juttatását nem javasoljuk mert azzal csak a fertőző betegségeket idéznénk elő.

Nyíregyháza, 1957. november 14.

Varga Gábor
földrendező.

34.

1957. november–december.
Cikkek a Tanácsok Lapjában.

34.1.

Tanácsok lapja. VIII. évf. 1957. november 12.

Országos szerv alakult a cigánykérdés rendezésére

Pucér rajkók, nyomorúságos putrik egymás hegyén-hátán, talán évszázadokkal elmaradt emberek, egészségtelen környezet: még ma is sok község cigánytelepén fogad bennünket ez a kép.

A tanácsok gondja, hogy változtassanak ezen a szörnyű örökségen. Van, ahol már hozzá is fogtak: Kisvárdán 250–300 öles házhelyeket juttattak a régi cigánytelep lakóinak, s ha nem is tudott mindegyikük rangos házat építeni, mégis a korábbinál egészségesebb, tisztább környezetben lakhatnak; Győrteleken az idén szervezték meg a földművesszövetkezet tégláépítő részlegét, ahol munkához juttatták őket; Nyírbátorban az iskolába eddig nem járó cigánygyerekeknek külön osztályt létesítettek és azt egy kiváló pedagógusra bízták.

Sajnos azonban, sok helyütt még nem tudják és nem látják, hogyan is fogjanak a dologhoz. Sokszor vetették fel a tanácsi vezetők és – tegyük mindjárt hozzá – jogosan, hogy országosan is kellene foglalkozni a cigánykérdéssel. E sokoldalú és bonyolult kérdés rendezéséhez nem elégségesek csupán a helyi kezdeményezések.

Most végre egy olyan szerv alakulásáról adhatunk hírt, amely központja lesz e munkának: megkezdte működését a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetsége.

Volt már eddig is próbálkozás: legutóbb a Munkaügyi Minisztérium, azelőtt az Egészségügyi Minisztérium és a Belügyminisztérium igyekezett saját hatáskörében foglalkozni a problémával. De egy tárca eszközeivel nem lehetett sikeres a fáradozás, az elszigetelt tevékenység ebben a bonyolult kérdésben nem vezethet eredményre. Most a szövetség közreműködésével meg akarják teremteni valamennyi tárca céltudatos és tervszerű munkáját, így válik lehetővé, hogy elvégezzék a szükséges tudományos felmérést és megfelelő programot dolgozzanak ki a kétszázézer magyarországi cigány felemelkedésének meggyorsítására.

Természetesen az új szövetség nem veszi le a tanácsok válláról a cigánykérdés meg-

oldásának gondját, hanem segíti a helyi kezdeményezéseket, általánosítja és közkinccsé teszi a tapasztalatokat. Az együttműködés a szövetség és a tanácsok között igen eredményesnek és gyümölcsözőnek ígérkezik. Ezért szükséges, hogy a tanácsok most, a költségvetés és a községfejlesztési tervek készítésekor ne feledkezzenek meg erről a kérdésről sem és erejükhez mérten, szabjanak feladatokat a cigánytelepek egészségügyi és kulturális körülményeinek javítására.

A szövetség vezetői hamarosan maguk is keresik majd a kapcsolatot a megyei tanácsokkal. A kérésük addig is az – s ezt szívesen tolmácsoljuk – segítsenek a tanácsok azoknak az egyéneknek az összeírásában, akiket a nácik annak idején deportáltak a cigányok közül, hogy a nácizmus áldozatainak bizottsága az ő részükre is követelhesse a kártérítést.

(gallé)

34.2.

*Tanácsok lapja. VIII. évf. 1957. november 27.*¹⁰⁹

Emberek... életek...¹¹⁰

Rézműves Gyula elvtárs tanácsstag

Kántorjánosi

Kedves, jó Rézműves Elvtárs!

Egy héttel ezelőtt a 90 éves Paszuly bácsi – a lánya ott lakik Magával egy soron – megáldott engem. Hallgattam a szerencsét kívánó szavakat és megköszöntem az öreg jóságát. Mégse remélem, hogy teljesül abból valami. Hiszen, ha az csak úgy menne, hogy jót kívánunk valakinek és az máris teljesül, hát akár naphosszat „zsugázhatnánk” vagy heverhetnénk a dikón, mégis lenne mit enni a pulyáknak, mert csak kívánnunk kéne.

Mégis arra kérem, hogy hallgassa meg az én újévi jókívánságomat, – mert az kivételesen úgyis lesz. Azt kívánom, hogy az újesztendőben mind a jánosi cigányok házhelyhez és házhoz jussanak a faluban, kapjanak állandó munkát az állami gazdaságban és a bakti erdőben. Ugye ismerős a jókívánság?

Elhiszem, mert a megyei tanács végrehajtó bizottságának a határozata szerint való, aszerint, amely a cigányság jobb sorsáról intézkedik. Tudom, tudom: sokan azt mondják erre, hogy szép, szép a határozat, de vajon megvalósul-e? Mit szólnak majd ehhez a községi tanácsstagok, meg az állami gazdaságiak és az erdőgazdaságbeliek? Hány, meg hány magyar ember segítsége kell még ahhoz, hogy a megyei határozat valóság legyen!

Akik ezt mondják, igazat mondanak. Valóban, az egész megyének össze kell fognia, magyaroknak és cigányoknak közösen, hogy Szabolcs-Szatmárban emberi hajlékok kerüljenek a putrik helyébe.

Jaj, de két oldalról is féreg rágja a közös szándékot! A magyarok oldaláról támadó féreg a cigány gyűlölet; a cigányok oldaláról támadó féreg a magyargyűlölet. Ki küzdjön meg vele? Mindenki a saját környezetében. Maga pedig kedves Tanácsstag Elvtárs, se azt ne hagyja, hogy a magyarok gyűlöljék a cigányokat, de azt se, hogy a cigányok

¹⁰⁹ Az eredeti közleményt dőlt betűvel szedték.

¹¹⁰ Kipontozás az eredeti közleményben.

gyűlöljék a magyarokat. Kántorjánosiban megvan Magának a hatalma arra, hogy mindkét gyűlölettel megbírkózzék és ápolja a kölcsönös jószándékot. Rézműves Elvtárs tagja a községi tanácsnak és ugyanakkor bírálja a cigányságnak. Mindenki bízik Magában, aki tudja, hogy sohasem a saját hasznával törődött, hanem a közösségért fáradt. Azt is be kell vallanunk kertelés nélkül, hogy sokszor egyedül maradt a küzdelemben.

Tapasztalhatta, hogy egyedül nem jut messzire. S ugyan ki lenne annyira büszke, hogy egymaga képviselje a cigányság baját és elutasítson másokat, akik segíteni akarnak neki? Ha ezt tenné valaki, éppen az ártana a cigányoknak legtöbbit, de a magyaroknak is. Menthetetlenül ide jut, aki helyet ad szívében a gyűlöletnek, mert a gyűlölet jobban elválasztja az embereket, mint a lemélyebb árok vagy a lemagasabb fal. Hogyan fogjanak kezét azok, akiknek szükségük van egymásra? A kölcsönös bizalom, a szeretet új és új barátokat toboroz, akik maguk csodálkoznak a legjobban: hogyan nem találkoztunk eddig? – és megölelik egymást. Magában bíznak az emberek mind az egész faluban. Sokan várják, hogy egymáshoz vezesse őket, hadd ismerjék meg, hadd szeressék meg egymást, hadd küzdjenek együtt.

Nézzé a kicsi gyermekeket, milyen drágák, ha mosolyognak. De jaj, hogy elfogja a szívünket a szomorúság, ha összeverekednek és cigány pula, magyar pula csöpp kis arca megkeményedik a bosszútól.

Kedves Jó Gyula bátyám! Fogjunk össze, védjük meg a gyermekeket saját vétkeinktől. Hiszen máris rájuk les, ott ólálkodik körülöttük a gyűlölet, pedig milyen kicsinyek még – és valamennyi a mi gyermekünk.

Tisztelője és igaz barátja:

Solymár Tamás

35.

1957. november 26. Nyíregyháza.

A megyei VB-elnök a községi tanácsok elnökeihez.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB. Elnökétől.

Nyíregyháza Beloiannisz tér 5.

1091/1957. Eln.

Tárgy: Cigányok helyzetének megjavítása.

Községi Tanács VB. Elnökének.

S z é k h e l y é n .

A Megyei Tanács Végrehajtóbizottsága már több ízben foglalkozott a cigányság helyzetének a megjavításával. A hozott végrehajtóbizottsági határozatok javítottak is a helyzetükön. Sok községben, számos házhelyhez lettek juttatva. A juttatott házhelyeken számos, használható, szép ház is épült. Az analfabéták esti tanításon vettek részt és elsajátították az írás és olvasást. Öröndetesen megjavult a cigánygyermekek iskolába járása. A cigánygyermekek jelentős száma nem hagyta félbe az iskolai tanulmányukat, hanem azt folytatják. A munkabíró cigányok munkavállalása is kielégítően javult.

A fent felsorolt javulás azonban nem mutatott olyan emelkedést, mint amilyent jogosan

vártunk. Szükséges, hogy a már megkezdett munkának újabb lendületet adjunk. Meggyorsítjuk életkörülményeiknek a javulását. Éppen ezért a megyei tanács VB. újra [tárgyalni fogja]¹¹¹ a cigányok helyzetét, [megteszi a szükséges intézkedéseket és]¹¹² a megye hatáskörét meghaladó, s a helyileg meg nem oldható problémák megoldására előterjesztést dolgoz ki a kormány felé. Célunk eléréséhez vezető utat csak úgy tudjuk megtalálni, hogyha életkörülményeiket az eddiginél még behatóbban megismerjük. Ez csak úgy lehetséges, hogyha megfelelő adatok állnak rendelkezésünkre.

1./ [Ezért]¹¹³ a szükséges adatok megszerzéséhez környezettanulmánynak megfelelő „Családilap”-ot szerkesztettem.

A „Családilap”-ot a cigánycsaládokról lakásról – lakásra kell kitölteni. Ügyelni kell arra, hogy ez az eljárás ne a leghivatalosabb tónusban folyék le, hanem elbeszélgetés formájában. A munkát végző igyekezzék a család életkörülményeit, gondolkodás módját teljes mértékben megismerni. Teljesen mellőzni kell olyan eljárást, hogy a cigánycsalád fejtől hivatalos helyiségbe rendeljék be, vagy a cigány telepen erre a célra egy helyiséget jelöljenek ki és ott végezzék el az összesekre vonatkozó „Családilap” kitöltését. Minden egyes cigánycsaládot [lehetőleg]¹¹⁴ lakásában meg kell látogatni és ott kell a „Családilap” kitöltését elvégezni.

A „Családilap” egyes kérdésére a választ egyenesen a munkát végző egyénnek kell megadni. Ilyen pl. „Lakás rövid leírása stb, vagy a Lakásban van e bútor és milyen”.

2./ Lesznek a cigányok között olyan egyének is, akik már állandó foglalkozást folytatnak, telepen kívül élnek és minden tekintetben igyekeznek rendes [polgári]¹¹⁵ életet élni. Az ilyeneknek az önérzetét sértene, hogyha a többi cigánycsaládokkal egyforma elbírálás alá kerülnének. Az ilyeneknek az otthonukban való felkeresését mellőzni kell. Az ilyen családokról egyéb úton beszerzett adatok alapján fel kell jegyezni a családfő nevét, a családtagok személyi adatait, iskolai végzettségét, foglalkozását, munkaadójának nevét, s rövid ismertetést arról, hogy a régi életmódjukból való kiemelkedés [hogyan történt és]¹¹⁶ milyen körülmények segítették elő.

Nem kell azonban összetéveszteni azokkal a cigánycsaládokkal, akik házhelyhez lettek juttatva, nem laknak telepeken, de régi szokásaikat nagy részben megtartották és a környezethez való átalakulásuk még csak kisebb mértékűt ért el ezekről szintén ki kell állítani a „családilap”-ot.

3./ A „Családilap”-on kívül minden telepről külön-külön a telep leírására vonatkozó lapot kell kiállítani. Ez a lap fog tájékoztatást adni a telep állapotáról, amelyet a „Családilap”-ba beszövegni nem lehetett, mert zavart idézett volna elő.

4./ A „Családilap” adatait feldolgozni nem kell. A „Családilap”-okat telepenként, utca, házzámonként csoportosítani kell, csatolni kell hozzá a telep leírására vonatkozó lapot

¹¹¹ Utólagos betoldás, a lap szélére írva. Kihúzva: „napirendre tüzi”.

¹¹² Utólagos betoldás, a lap szélére írva. Kihúzva: „a megvizsgálását, azzal a céllal, hogy”.

¹¹³ A sor fölé utólag írt szó.

¹¹⁴ Utólagos betoldás, a lap szélére írva.

¹¹⁵ Utólag kihúzva.

¹¹⁶ Utólagos betoldás, a lap aljára írva.

és az összes iratokat hozzám [a járási tanács vb elnöke útján]¹¹⁷ 1957 november hó 30.-ára be kell terjeszteni.

A munka elvégzéséhez szükséges nyomtatványokat jelen rendelettemmel egyidejűleg kiadom.

A fent elmondottak alapján tehát a községnek az alábbi három féle kitöltött iratot kell beküldeni:

- 1./ „Családilap”-okat,
- 2./ A telepet leíró- lapokat
- 3./ A falu lakosságához hasonló életmódot folytató családok leírását tartalmazó lapokat, melyet helyileg kell előállítani.

Egyben felhívom Elnök Elvtársat, hogy a cigányság helyzetének megjavítására vonatkozó véleményét, javaslatát a beküldő jelentésben részletesen fejtse ki.

Nyíregyháza, 1957 november hó 26

Fekszi István
VB. Elnök.

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

36.

1957. december 1.

Hammel József cikke a Keletmagyarországban a szatmári cigánytelepekről.

Falu szélén

Aki a cigánytelepek közelébe, a cigányság elesettjeinek – a múltban számkivetett és ma is sokat nyomorgó réteg – emberi közelségébe akar jutni, vállalkozó kedvvel bírjon.

Túl kell mennie a „sorompón”, le kell térnie a járt utakról, s mikor az első putrikat elhagyja, – netán belép valamely sötét, zsúfolt kunyhóba – meglepetés éri. Mintha eltört volna a kulturális emberi élet néhány lépcsőfoka más világba zuhan az ember. Igaz sokak kiléptek már soraikból, becsületes munkájuk révén hasznos polgárokká váltak. Mégse áltassuk magunkat: Sok még a tennivaló.

Igazgatási szerveink most keresik a cigányok helyzete javításának lehetőségeit. S ha e rövid írásnak nem is célja minden idetartozó kérdést ismertetni, elvezeti néhány helyre az olvasót. Nézzen szét, s ha tud, segítsen – segíteni.

NYÍRBÁTOR. Nyüzsgő, méhkas a telep, ha látogató érkezik. Nehezen oldódnak a nyelvek. Addig a látottak beszélnek. Vargáék tizennégyen két priccsen hálnak (el sem férne a harmadik fekhely.) Nem mindenütt van fekhely. Jobbára földön alszanak. Ahol ágy van, az nagy dolognak számít. Így Várad Gábor már a „rendesebbekhez” tartozik. Hatójuknak két ágya van, ő maga a Nosztró-telepen dolgozik.

¹¹⁷ Utólagos betoldás, a lap szélére írva.

A nyírbátori telepnek van egy nyitott kútja, de nincs vécé a házakhoz. Érdekesen próbálkoztak ...¹¹⁸ Kísérletképpen cigány elsősztályt szerveztek: azt tapasztalták eddig, hogy a betűvetés első lépéseitől kevésbé idegenkednek saját környezetükben a rajkók (természetesen szó sincs semmiféle későbbi „elkülönítésről”).

Most nézzünk szét...

CSENGERBEN, a falu szélén „kedves tavacska”. Piciny házikó tenyérnyi helyen. Szinte „ecsetre kívánczik”. S a festői táj rideg nyomorrá lesz, ha benézünk a kulisszák mögé! A putrisornak nincs rendes utcaneve, de még annyi telke sincs egy-egy kalyibának, hogy aki megfordul ott, hozzá ne ütődne valamihez. Ami a „tavacska” illeti – bűzös szennyvíz, fertőző betegségek bölcsője. Gyermekek is fulladt már bele. Megérett rá, hogy eltakarítsák, betömjék, s a partjain lévő putrik nyomorúságos lakóinak emberibb környezetet juttassanak.

1955-ben a községi tanácsaink 291 házhelyet juttattak a cigányoknak. Csengerben is többnek adtak. Így épített új házat ifj. Bandula Miklós és Bandula Sándor is, akik Kazincbarcikán dolgoznak. Tisztességes keresetüket jól beosztva felépítették már új hajlékukat. Kár, hogy Csengerben ... abba hagyták az akciót, pedig a házépítéssel javulna a helyhezköttőség, s egy megművelhető földdarabka a ház körül némi gazdasági alapot is jelentene a családoknak.

HASONLÓ képet kapnánk, ha a mátészalkai, ököritófülpösi, porcsalmai és más telepeket vennénk sorra. Befejezésül néhány tájékoztató adat:

1951-es felmérés szerint megyénkben 3290 férfi és 9273 nő élt a cigánytelepeken. (Ma ez a szám, mintegy 20 ezerre tehető). Közülük 2417 óvodás, 3263 tanköteles, 3342 férfi, és 3892 nő analfabéta volt. Azidő szerint 508 férfi és 686 nő munkaképtelen élt közöttük.

A most folyó újabb felmérés deríti ki, hogyan változtak az adatok.

Bizonyára változtak, erre nem egy példa van. Azok a családfenntartók, akik rendszeres kenyérkereső munkához jutottak, foglalkozást űznek, kulturáltabban élnek családjikkal. Ezért társadalmunk első feladata: munkára nevelni azokat, akik a könnyű élethez szoktak. S ahogy megszeretik a helyhezközött, állandó munkát, teremtsünk számukra sajátos, képességeiknek megfelelő (pl. tégláégetés, famunkálás) munkalehetőségeket.

Hammel József

¹¹⁸ Kipontozások az eredeti közleményben.

Várad Gábor nyírbátori cigány a családjával.
(Keletmagyarország, 1957. december 1. Hammel József felvétele.
Az eredeti fotó: SzSzBML. XXIII. 23. b. 12. doboz.)

37.

1957. december 2. Csenger.

*Jelentés a csengeri járás cigányságáról.*¹¹⁹

Csengeri Járási Tanács Végrehajtóbizottsága
Elnökétől.

388/1957.

Hiv. sz.: 1091-2/1957. Eln.

Tárgy: Cigányok helyzetének megjavítása.

MEGYEI TANÁCS VB. ELNÖKÉNEK!

N y í r e g y h á z a .

Fenti számra hivatkozva csatoltan beterjesztem a cigányság helyzetének felmérésével kapcsolatos kérdőíveket és községi javaslatokat.

Az alábbiakban a cigányság helyzetének megjavítása érdekében az alábbiakat javaslom az illetékes szakigazgatási szervek vezetőivel történt megbeszélés alapján:

1./ A tanköteles cigánygyermek oktatása, tekintve a járás területén nagy létszámukat, leghelyesebben úgy oldható meg, ha azokban a községekben ahol a cigány tanulók

¹¹⁹ A többi járás jelentése nem található sem a Szociálpolitikai Csoport irataiban, sem a járási fondokban.

létszáma eléri az egy osztályra eső tanuló létszámot, illetve ahol kb. 15 iskoláskorú cigánytanuló van, úgynevezett külön cigány osztályt nyitni, ahol az összes tanköteles korú cigány gyermeket, az arra önként vállalkozó tanító vezetésével tanulnak. Szükségesnek látom, hogy a tanköteles korú cigánytanulók az iskolában, az állami költségvetés terhére, napi egyszeri vagy kétszeri étkezésben, valamint ruházati /mackó, esetleg cipő/ ellátásban részesüljenek. Ezzel biztosítható volna a tanulók rendszeres iskolába járása, valamint a tanulók rendre és fegyelemre való nevelése is. Az erre fordítandó összeg az állami költségvetésben részben gazdálkodás útján biztosítható volna/ idény napköziotthonoknál megtakarítás/ vagy póthitel útján.

A felnőtt lakosság oktatása, az analfabéták felszámolása érdekében legcélravezetőbb volna, ha az iskolákban valamilyen helyileg érdekes más foglalkozás keretén belül tanulnának írni, olvasni a felnőtt cigány emberek. Ilyen foglalkozások lehetnének, zenélés, színjátszás, csetleg kosárfonás, vagy más foglalkozások. Ezzel sok analfabéta cigányt tudnánk a tanfolyamra beiskoláztatni. Sajnos járásunkban a cigányság köréből értelmiségű nincs. Így ezek bevonása a cigányság kulturális helyzetének megjavítására nem lehetséges.

Legalkalmasabban erre az önként vállalkozó nevelők mennének. Természetesen ezeket a nevelőket végzett munkájuk arányában megfelelő anyagi juttatásban kellene részesíteni. A járás területén helyesen lehetne alkalmazni a Porcsalma községi tanács által kezdeményezett eljárást, aminek lényegét már a fentiekben javasoltam.

2./ A cigányság életkörülményeinek megjavítása elsősorban a lakások megjavításában kell megmutatkozzon. Ezért helyesnek tartom azt a javaslatot, amelyet Csenger községi tanács javasolt, vagyis, hogy a cigányság részére a községi tanácsok biztosítsanak egy helyen megfelelő telekhelyeket, a lakás építkezéshez pedig a megfelelő törvény és biztosítékok mellett, házépítési kölcsönt kapnának, az arra érdemesek. Szükséges még, hogy az építkezni akaró cigány családok részére, olcsó építési anyagok legyenek kaphatók a Tüzeptelepeken. Igen helyes volna az, ha az építő iparban hulladékként megmaradó építési anyagokat a Tüzeptelepeken keresztül, esetleg közvetlenül a vállalatoktól, elsősorban az ott dolgozó cigány családok, de mások is kedvezményes áron megvásárolhatnák, oly formában, hogy ezeket az anyagokat csak a cigány családok kaphatnák meg. Úgy gondolom, hogy ezáltal az építő iparban dolgozó cigány családok nagyobb érdekeltiséggel vennének részt az ottani munkában, valamint a munkaerő toborzásnak is jó szolgálatot tenné az, ha az építő iparban dolgozók jutányosan építő anyaghoz jutnának. Igen helyes lenne, ha az Állami Építőipari Vállalatoknál a cigányok nagyobb területet kialakítva együtt dolgoznának, valamint a munkaviszonyuk ne időszaki legyen, hanem kötelezni kellene a vállalatokat arra, hogy az alkalmazott cigány dolgozókat természetesen ha kifogás komolyabb nincs ellenük, huzamosabb ideig alkalmazzák. El kell tehát érni, hogy munkaviszonyuk állandó legyen és csak fegyelmi eljárással lehessen őket elbocsájtani.

Úgy gondolom, hogy a tanköteles gyermekek, valamint a felnőtt cigány dolgozók oktatása révén, valamint a megfelelő lakás biztosítása és az állandó rendszeres munkavállalása révén, kialakul a cigányság nagy többségénél egy olyan életszemlélet, amely a többi dolgozók életkörülményeivel kb. azonos lesz. E tényezők alapján általában megszűnne a munkakerülés, vándorlás, koldulás, kéregetés, vagy éppen az egészségtelen életmód.

Központilag nem tartanám helyesnek, hogy a ruházódásukat és élelmezésüket állami támogatással biztosítsuk. Az állandó munkavállaláson keresztül maguk a cigány családok keresetük alapján önmaguk biztosítanak ezt, és így a munka náluk értékévé válna.

3./ Helyes lenne, ha a helyi körülmények alapján háziipari szövetkezetek, illetve társulások, vagy éppen egyéni foglalkoztatás is jönne létre. Természetesen elsősorban a cigányság körében kedvelt foglalkozási ágakban. Így pl. kosárfonás, kerti bútorok készítése, teknőcsinálás, esetleg vályogvetés stb. Ezen szövetkezetek, illetve társulások létrejöttéhez helyes volna, ha az állam kezdeti anyagi támogatást adna. Elsősorban felszerelések biztosításában és anyag biztosításban. Ezen szövetkezetek vezetésére megfelelő cigány vezetőket kellene kiképezni, a megfelelő szakon, akik azután úgy politikailag mint gazdaságilag eredményesen tudnák vezetni a szövetkezetet.

4./ A családjogi problémájukban szükségesnek tartom, hogy a meglévő törvények alapján szigorúan ragaszkodjunk ahhoz, hogy pl. házasságot csak azok köthetnek, akik a törvényes rendelkezésnek megfelelnek, vagy a törvényes eljárások alkalmazásával is fel kellene számolni a többnejűséget, illetve a vadházasságok sorát. Ezáltal tisztázódna a cigány gyermekek körében az atyaság megállapítása, általában a gyámügyi vonatkozásban igen megkönnyebbülnének.

A nagyobb tömegben együtt élő cigányság vezetését a helyi tanácsok útján, a tekintélyes cigányok bevonásával, esetleg helyi önkormányzatok útján is meg lehetne oldani. Ezáltal szinte a cigánysággal magával számoltatnánk fel a meglévő állapotot és ezáltal ők lennének azok, akik kezdeményeznének egyes területeken bizonyos javaslatokat. Véleményem szerint sokkal hamarabb fel tudnánk számolni a jelenlegi helyzetet, ha azt elsősorban maga a cigányság akarná, illetve dolgozná ki, minthogy ezeket a javaslatokat kívülről hoznák, ami a cigányság körében esetleg erőszakos beavatkozásnak tűnik. Természetesen lesznek olyan intézkedések is, amelyek külsőleg szükségesek a helyzet főlészámolásában. Itt elsősorban a cigányság körében fellelhető szabálysértési és bűnözési esetekre gondolok.

Ezek felszámolása csak kis mértékben oldható meg nevelő munka útján, többségükben szabálysértési, illetve rendőrségi beavatkozás szükséges.

A munkaképtelenné vált cigány dolgozókat leghelyesebb volna szociális otthonokban elhelyezni, miután csak ott biztosítható nyugodt megélhetésük.

A fenti javaslatok elsősorban a még telepen lakókra vonatkoznak, a telepen nem lakók már önállóan is képesek rá, hogy anyagi és kulturális elmaradottságukat hosszabb-rövidebb időn át felszámolják.

Csenger, 1957. december 2.

/:Lánczi János:/

Vb. elnök. h.

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

1957. december 8.

*A Keletmagyarország cikke a nyírbátori cigányosztályról.*¹²⁰*Nyírbátort sem kerülte el a Mikulás*

Szívderítő, kedves kis ünnepség színhelye volt csütörtökön a nyírbátori cigányosztály. A Mikulás bácsi ide is ellátogatott. Az apró, fénylőszemű gyerkőcök a berkeszi gyermekotthontól kapott kis piros kötényben és piros szalaggal a hajukban várták a hószakállú öreg „varázsló” érkezését. Mikulások és krampuszok a nyírbátori általános iskola VIII. osztályos tanulói voltak. Ők vállalták kisebb társaik patronálását és ők gyűjtötték az édessége-valót is.

A rögtönzött és a gyermekek számára felejthetetlen ünnepség keretében a tanulók egy-egy új pár cipőt, továbbá édességsomagokat kaptak. Az ajándék átadása közben a krampuszok még a gyerekek jó és rossz tulajdonságait is elmondták.

A mátészalkai cigány népi együttes próbája.
(Keletmagyarország, 1957. december 8. Hammel József felvétele.
Az eredeti fotó: SzSzBML. XXIII. 23. b. 12. doboz)

¹²⁰ Az eredetiben a cikket kurzívan szedték.

39.

1957. december 11. Nyíregyháza.

*Moskovits Károly megyei főorvos jelentése a Szabolcs-Szatmár megyei cigányságról.*¹²¹

A cigányság helyzete és az ebből adódó feladatok

Megyénk területén mintegy 19.000 – 20.000 cigány él. A megye csaknem minden közösségében vannak cigánycsaládok. Túlnyomó többségükben rendkívül rossz körülmények között élnek. Általában a falvak szélén települtek s lakásuk mintegy 80 %-a putri, egészségtelen tömeglakás.

A cigányságnak ez a nagy száma, valamint elmaradott életkörülményeik kötelezőleg előírja, hogy a végrehajtóbizottság ismételten foglalkozzék helyzetük megjavításával. E feladat igen nehéz és bonyolult, mert a felszabadulás előtti időkben szinte a társadalom kivetettjei voltak és ebben a bánásmódban kifejlődött gondolatviláguknak megváltoztatására az elmúlt 13 év kevésnek bizonyult. A felszabadulás után egyenlő jogú állampolgárokká váltak és minden vonatkozásban megnyílt a lehetősége annak, hogy a többi állampolgárokhoz hasonló életkörülmények közé kerüljenek. Azonban saját erejükből ezt a lehetőséget nem tudják valósággá változtatni. Népi demokratikus államrendünk feladatákként jelentkezik, hogy segítséget nyújtson az adott lehetőségek valóraváltásához. Erre már nyomban a felszabadulás után történtek is egyes helyeken intézkedések. Sok községben pl. az 1945-ös földreform során a cigányok részére is juttattak házhelyet, sőt egyes helyeken szántóföldet is. 1947. évben tárcaközi miniszteri értekezlet foglalkozott a cigányság helyzetének megjavításával. Megyénkben a volt szatmármegyei közigazgatási bizottság 1948-ban szintén foglalkozott a cigányság problémáinak megoldási lehetőségeivel.¹²²

A megyei tanács végrehajtóbizottsága 1951 február 14.-én, június 6.-án, és 1955. febr. 22.-én tartott üléseiben foglalkozott a cigányok helyzetével és feladatokat adott szakosztályainak, valamint az alsóbb tanácsi szerveknek a cigányság szociális, egészségügyi és kulturális felemelkedésének elősegítésére. A végrehajtóbizottsági határozatok után lemérhető eredmények születtek, amelyeket az előterjesztés vonatkozó részeinél ismertettek. Az elért eredmények azonban korántsem kielégítőek, mert az egyes v.b. határozatok után megindult munka a járásokban és községekben a kezdeti fellendülés után hamar lelanyhult és a megyei szakosztályok sem fejtettek ki szívós munkát és folyamatos tevékenységet e munka vitelében. Ezért szükséges, hogy a v.b. a már megkezdett, de időközben lanyhulást mutató munkának újabb lendületet adjon, s e munkához a felsőbb szervek segítségét is kérje.

Várható, hogy a cigányság helyzetének megjavításában most már országos szinten is többet fognak tenni az eddigieknél, miután ez év októberében a Kormány létrehívta a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetségét, amely szervnek feladata, hogy országos szinten elősegítse ez elmaradott népréteg felemelkedését.

¹²¹ Az 1957. december 16-án tartott megyei VB ülés előkészítő anyaga. L. a 40. sz. dokumentumot!

¹²² L. erről Nagy Pál: Törekvések a cigány népség helyzetének javítására 1947-1948-ban. In: Márfi Attila-Kosztics István (szerk.): *Cigánysors. A cigányság történeti múltja és jelene II.* Emberháza Alapítvány, Erdős Kamill Cigánymúzeum, Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesület, Pécs, 2009. 117-133.

Megyénkben a tanácsi szervek az elmúlt napokban fejezték be a cigányság életkörülményeinek, szociális, egészségügyi, kulturális stb. viszonyainak felmérését. E felmérés megyei összesítése még ezután történik meg. A már eddig feldolgozott adatok alapján, a korábbi tapasztalatok figyelembevételével helyzetüket s az ebből folyó feladatokat az alábbiak szerint ismertetem:

1./ Életkörülményeik vizsgálata.

A cigányság zöme a falvak végén, közös cigánytelepülésen, egészségtelen putrikban lakik. Egy-egy családnak, - amely rendszerint 6-7 vagy több tagból áll, 6-8 négyzetméter területű putri áll rendelkezésére. Ezek nagyrészt megfelelő bútorzat nincs. Másrésztükben már bútor akad, de akinél ilyen van, azok már rendszerint állandó munkát is vállalnak, s minden igyekezetük arra irányul, hogy rendes házhelyhez jussanak és azon építközhessenek. Ez irányú kérelmeikkel a tanácsokat fel is keresik. Tehát a cigányság részéről tapasztalható az az egészséges törekvés, hogy emberibb körülmények közé kerüljenek. Ennek az egészséges törekvésnek a kibontakozását hatóságainknak sokkal jobban elő kellene segíteni.

Az 1955. február 22-én hozott vb. határozat a cigányok lakáshelyzetének megjavítása érdekében a községi vb-ok feladatává tette, hogy a zsúfolt cigánytelepek fokozatos megszüntetése érdekében, az arra érdemes családok részére 300-400 n.öles házhely céljára alkalmas területet juttassanak. Ennek eredményeként 1955 évben 291 házhelyet juttattak a községi vb-ok cigánycsaládok részére a megye különböző községeiben. A juttatott házhelyek többségén rendes, külsőleg is tetszetős házak, vagy házacskák épültek. Csenger községben pl. Bandula Sándor, aki 1951 óta Kazincbarcikán dolgozik, valamint testvére Bandula Mihály, aki szintén iparvidéken dolgozik, mutatós, cseréptetős, téglalapzatú, ikerablakos lakóházat épített. Csenger községben rajtuk kívül még mintegy 12 család épített rendes kis lakóházat 1955 óta. E családok mind a vályogvető gödrök melletti egészségtelen telepről kerültek jelenlegi rendes lakásukba. Példaként hozható még fel Paszab, Tiszabercel, Komlódtótfalu, Gulács, de még számos más község is, ahol a házhely juttatás után szintén megfelelő rendes kis házakat építettek egyes cigánycsaládok. A felsorolt példák bizonyítják, hogy alaptalan az egyesek részéről tapasztalható olyan álláspont, hogy a cigányok nem képesek és nem akarnak régi életmódjukból kiemelkedni. Ahol a községi tanácsok vb-ai kötelességüknek megfelelően gondoskodtak házhelyjuttatásról, ott a cigánylakosok éltek is az ezáltal nyújtott lehetőséggel. Kántorjánosi községben, ahol az egészségtelen Őri úti telepen 43 család lakik zsúfoltan, a községi vb. egyetlen házhelyet sem juttatott. Az igény pedig itt is megvan, amit bizonyít az, hogy az elmúlt 3-4 év alatt 16 család vásárlás útján biztosított magának lakást a falu többi lakosai között. Ebben a községben a lakosok idegenkedés nélkül befogadják maguk közé a cigánycsaládokat.

Sok község lakossága ellenzi a cigányoknak a falu belterületén való letelepítését. Ezt a magatartásukat azzal indokolják, hogy a cigányok dögevők, tisztátalanok, hangoskodók, gyermekeik az egyéb gyermekekre káros hatással vannak stb. A felsoroltak egyrésze fedi is a valóságot. Ezt a magatartást azonban még sem lehet helyeselni, mert a cigányság életmódja megváltoztatásának egyik leghatásosabb eszköze a község egyéb lakosai között való széttelepülésük s ezzel környezetük megváltoztatása. Az egyes községek lakosságá-

nak helytelen véleményét rendeletekkel megváltoztatni nem lehet. Elsősorban a községi vb-okat kell meggyőzni a házhelyek adásának szükségességéről, helyességéről, hogy ők is meggyőzhessék a község lakosságát. Tiszalök községben 1953. aug. 15.-én hozott határozatával a vb. a községi lakosoknak azt a kérelmét, hogy a kevéssel azelőtt a cigányok részére juttatott házhelyeket vegye vissza és telepítse őket régi helyükre visszautasította, míg 1954. márc. 20-án megtartott ülésén ugyanezt a kérelmet teljeítette és vissza telepítette őket a régi cigánytelepre.

Közegészségügyi helyzetüket nézve a cigánytelepek ivóvízellátása általában nem kelégitő. Sok helyen egy közönséges gödör szolgáltatja az ivóvizet. Ökörítőfülpös községben a volt fülpösi telep lakói a holtzamos vizét isszák. A községi tanácsok vb-ainak feladata volna, hogy legalább egy betongyűrűs, jó ivóvizet szolgáltató kutat építtessenek a telepen, melyet a telep lakosai társadalmi munkával minden valószínűség szerint elősegítenének.

Élelmezésükben nagy szerepet játszik az állati hulla fogyasztása. Ezt csak úgy lehetne teljes mértékben megakadályozni, ha a csehszlovákiai minta szerint a döggutakról és a dögtemetőkről az állati hullák elégetésére térnénk át, vagy pedig állati fehérjefeldolgozó telepeket létesítenénk.

A cigánytelepeken a nagymértékű zsúfoltság és az árnyékszék hiánya miatt sem kielégítő a közegészségügyi helyzet. Ez járványügyi szempontból állandó aggodalomra ad okot, bár ezidőszereint a járványos megbetegedések számaránya a cigánytelepeken nem rosszabb, mint a község lakóinál. Addig is, amíg a cigánytelepek fokozatos elszorítása megoldást nem nyer, szükséges, hogy a községek erejükhez mérten latrinát, vagy árnyékszéket építsenek, a telepen lakók bevonásával.

A fertőzőbetegségek közül gyakori a nemibetegség és tbc-s megbetegedés. A betegség csökkentése a telepeken csak úgy volna elérhető, ha kivétel nélkül minden telepet lehetőleg a helyszínen, visszatérő időközönként át lehetne szűrni. A Tüdő és Nemigondozó Intézet nehezen keresztül vihetőnek tartja a szűréseket a helyszínen, mert a telepen alkalmas helyiség nem áll rendelkezésre, mozgószűrésre berendezett gépkocsik pedig nem állnak rendelkezésre.

2./ Munkába vonásuk, kereseti, jövedelmi viszonyaik.

Az 1951. évben hozott vb. határozatkor a munkabíró cigány férfiak mintegy 30 %-a állt rendes kereső foglalkozásban. Ez a munkába állási százalék az 1955 évben érte el tetőfokát, amikor mintegy 75 %-ra emelkedett fel. Ez azonban az 1956, 1957 évben erős csökkenést mutat, jelenleg pedig mintegy 45 %-ra tehető. E nagyméretű csökkenés egyik oka az, hogy a munkaadók sok esetben törvényellenesen elzárkóznak a cigány munkavállalók alkalmaztatásától. A sok közül csak két esetet mutatunk be. A mezőhegyesi állami gazdaság az 1955 januárjában, 1955 április hó 15.-től november 15.-ig terjedő időre munkaszerződést kötött András Dezső és 39 társa győrteleki lakosokkal. A munkavállalók a szerződésnek megfelelően 1955 április 15.-én a munka felvétele végett jelentkeztek a mezőhegyesi állami gazdaságnál. A gazdaság a munkavállalókat útiköltséggel ellátva haza küldte azzal az indoklással, hogy a gazdaság az időszakos munkás szükségletét már

biztosította. A gazdaság ellen általunk megindított peres eljárás eredménytelenül zárult, annak ellenére, hogy a munkavállalóknak igazuk volt.

A miskolci 31/1. Építő Vállalat 1956 év tavaszán a kisvárdai járási tanács munkaerőgazdálkodási előadó által toborzott munkások közül a cigányokat kiválogatta és a munkaerőgazdálkodási előadó terhére haza utaztatta minden indokolás nélkül. A megyei munkaerőgazdálkodási osztály ezt az esetet kivizsgálta és a vállalatnak adott igazat.¹²³ A vállalat igazát arra alapította, hogy minőségi munkást kért. Véleményünk szerint a bór színének figyelembevételével állapították meg, hogy nem „minőségi” munkások érkeztek, mert a vállalat a dolgozókat egy napra sem állította munkába annak megállapítása céljából, hogy tudnak-e minőségi munkát végezni, vagy egyáltalán van-e közöttük jó dolgozó. Az ilyen eljárást a legmesszebbmenően helytelenítjük. Az esetet közöltük a vállalat főhatóságával, az Építésügyi Minisztériummal, valamint a Munkaerők Hivatalával. Az Építésügyi Minisztérium helytelenítette a vállalat eljárását és közölte, hogy figyelmeztette a vállalatot, hogy a jövőben a toborzásnál az említett megkülönböztetéseket ne tegye. A Munkaerőtartalékok Hivatala pedig, akinek elsőséges kötelessége a munkába állítás felügyelete és irányítása, írásban közölte, hogy a „cigányság egy része hajlamos a naplopásra, a munkakerülésre, tolvajlásra” és nagyobb részük munkahelyüket elhagyva visszatért a megye területére. Ezek ismételt betoborzása semmiképpen nem indokolt, népgazdaságilag káros”.¹²⁴

A cigányság jelenlegi helyzetének megváltoztatására egyik leghatásosabb eszköz a munkára nevelés, munkába állítás és ezen keresztül megfelelő jövedelemhez való juttatás. A munkára nevelést parancsoló módszerrel megoldani nem lehet. Úgy kell bánni velük, hogy rövid időn belül meggyőződjenek arról, hogy a munkavállalás javukra szolgál. Növelni kell emberi önérzetüket, mert ez a további munkának elengedhetetlen feltétele. A munkába állításnak nagy tere van az iparvidékeken. Az iparvidékre való toborzások azonban minimálisra csökkent. Ennek egyik oka az, hogy a cigány férfiak általában ősztől tavaszig nem szívesen vállalnak munkát, arra való hivatkozással, hogy a téli hónapokban családjuk részére a téli tüzelőt kell biztosítani. Másik oka az, hogy az utóbbi időben a munkástoborzásnál teljesen figyelmen kívül hagyják őket és csak a már elhelyezkedettek ajánlására tudnak munkába állítani. A munkába való elhelyezkedésüknél egyenesen akadályozólag hat az olyan rendelkezés – melyet a tiszalöki járási tanács vb. is kifogásolt – amelyet a megyei munkaügyi osztály adott ki, melyszerint bányamunkára és építőiparban csak olyan cigányokat szabad toborozni, akik legalább 6 hónapi folyamatos munkaviszonyt igazolnak. Különösen káros az építőipartól való eltiltásuk, mert ez az ősi foglalkozásukhoz hasonló és ezt a munkát leginkább kedvelik. Miután megyénk mezőgazdasági jellegű, így a cigányság túlnyomó részének foglalkoztatását megyén kívül, az iparvidékekre való kiközvetítéssel lehetne biztosítani. Az iparvidékeken elhelyezkedésükkel a szervezett ipari munkásság környezetében feltétlenül nevelő hatással lenne öntudatra ébredésükre, munkaszeretetükre, rossz szokásaik elhagyására, de az itthon maradt családjuk részére is igyekeznének a környezetükben látottaknak megfelelő életkörülményeket biztosítani.

¹²³ A jelentésben említett munkaügyi per és vizsgálat iratait még nem találtam meg.

¹²⁴ Vö. 26. sz.!

A munkaerőgazdálkodási szervek az előforduló tetvességükre hivatkozással magyarázzák a kiközvetítéstől való elzárkózásukat. Ez a magyarázat nem fogadható el, mert tetvesség már csak szórványosan fordul elő és ezt a KÖJÁL közlés után megszüntetheti, mert a rendelkezésre áll a hathatós DDT poron kívül egy darab fűrdető és egy darab fertőtlenítő gépkocsi. Különben is a telepek lakóinak DDT porozása két hetenként megtörténik.

A munkabíró cigányság egy tekintélyes részét lehetne lakóhelyükön is foglalkoztatni. Ilyen foglalkoztatásra alkalmas munka lehetősége lenne a szénporos tégláégetés, kerti bútorok, szekérkasok készítése, kosárfonás, gyékényszőnyegek előállítására szervezett üzemek, szövetkezetek, vállalatok.

Szénporos tégláégetést szerveztek Tiszalök községben 1952-ben, amely pár hónapos működés után megszűnt, mert a szervezési munkát nem kellő alaposítással végezték el. Most az ököritőfülpösi vb. szervez egy szénporostégláégető községi üzemet 15 fővel. A szárító szin megépítéséhez a faanyag és cserép biztosítva van. Az építkezés előreláthatólag 30.000 Ft-ba kerül, mely összeg póthitel útján rendelkezésre áll a községi tanács vb-nak.

Győrtelek községben a földművesszövetkezet kezelésében már a nyár folyamán működött széporostégláégető 10 fővel, mely teljesen rentábilis volt. A jövő évben tovább fogják bővíteni.

Helyes lenne a Vásárosnamény községben már az elmúlt évben működött 8 fős kosárfonó részlegnek a nyíregyházi Háziipari Szövetkezet által történő újjászervezése és a már működő részlegekhez hasonlóan más községekben is háziipari szövetkezetek életre hívása.

A csengeri járásban az erdőháti részen, ahol a cigányság nagy része a vályogvetésen túl, kosárfonással és vesszőből kertibútor készítéssel foglalkozik, szükségesnek látnánk, hogy a KISZÖV, vagy a HISZÖV ilyen szövetkezetbe tömörítene az ezzel foglalkozó cigányságot. A nyersanyag a Tur partjáról biztosítható lenne.

Jobban kellene szorgalmazni az állami gazdaságban történő alkalmaztatásukat. A mezőgazdasági szerveknek lelkiismeretes munkával elő kellene segíteni, hogy a mezőgazdasági munkát kedvelő szorgalmas cigány személyeket a tsz-ek tagjai közé felvegyék. Pl. Nagyhalász községben a Kígyós telepen lakó Balogh Gusztávot /cigánybíró fia/, akiről egyébként a községi tanács vb. elnökhelyettese és a község lakossága a munkaszeretétét illetően kedvezően nyilatkozott, a tsz. nem vette fel, pedig ugyanezen telepről van olyan egyén, aki a tsz-nek megbecsült tagja. Hasonló panasz hangzott el Porcsalmán és más községekben is.

3./ Oktatási és kulturális viszonyok.

A lélekszámhoz arányosítva az iskolaköteles cigány gyermekek száma körülbelül 3300-3400-ra tehető. A megyei művelődési osztály közlése szerint a nyírbátori, nyíregyházi és a vásárosnaményi járásek adatain kívül 1642 tanköteles cigány gyermeket tartanak nyilván. Az 1951. évi adatok szerint a tanköteles gyermekek 8-10 %-a látogatta az iskolát, míg jelenben a tankötelesek mintegy 25 %-a. A korábbi végrehajtóbizottsági határozatok óta eltelt 6 év alatt az iskolát látogató cigány gyermekek száma mintegy 100 %-al emelkedett. Ez az emelkedés azonban egyenlőtlen, mert pl. Tiszabездé községben 58

tanköteles közül 33, Rakamaz községben 36 tanköteles közül 18, Mátészalka községben 70 tanköteles közül 43 jár rendszeresen iskolába. Ezekből a községekből hozott számok azt mutatják, hogy azoknak a gyermekei vesznek részt az oktatásban, akik már jobb anyagi és kulturális viszonyok között élnek és általában nem cigánytelepen laknak. Így pl. Mátészalka községben az aránylag nagy számú iskolába járó gyermek az úgynevezett „úri cigányok” családjából és a községben lakók köréből kerül ki, mert az Ecsedi úti telepről csak kb. 9 gyermek jár iskolába.

Rakamaz községben az iskolakötelesek 50 %-a látogatja rendszeresen az iskolát. Itt az iskolába járás kedvező alakulását az idézi elő, hogy a családfők közül állandó foglalkozású 10 zenész, 10 köfeytő a tokaji kőbányánál, 5 vājár, 5 segédmunkás iparvidéken, 3 bōrfejtő és 2 személy MÁV pályamunkás. Így a 44 családból 35 családfő állandó foglalkozást folytat. Tiszabezdéd községben a tanköteles cigánygyermekek 57 %-a jár rendszeresen iskolába. Az 58 családból 1 zenész, 10 állami gazdaságban dolgozik, 14 MÁV pályamunkás, 1 segédmunkás, 1 földműves, 2 községi pásztor, 4 tsz-tag, tehát 42 családfő állandó munkás.

A tapasztalat azt mutatja, hogy a cigánytelepeken lakók gyermekeinek iskolába járása minimális, de nagyon sok helyen egyáltalán nem járnak iskolába. Így pl. Szatmárcseke községben 39 tanköteles közül egy sem, Tiszaberek községben 24 tanköteles közül egy sem, Jánd községben 19 tanköteles közül 1, Nagyhalász Kígyós telepen kb. 60 tanköteles gyermek közül egy sem jár iskolába. De még igen sok községet lehetne felsorolni. Ennek okát egyrészt abban látjuk, hogy primitív életet élnek, ruhátlanok, másrészt pedig az iskolák igazgatói, és a községi tanácsok végrehajtóbizottságai nem szorgalmazzák megfelelően iskolába járásukat. Mint minden más vonatkozásban, úgy az iskolába járásra való ránevelésnél is kitarató, szívós munkára van szükség, de szükséges a szeretetteljes bánásmód, amely vonzza a gyermeket az iskolába. Szükséges lenne a szülők gyakori látogatása során kifejtendő agitáció is, amely nevelő hatású lenne a szülőkre. Segítségül kellene lenni a szülőknak abban, hogy ne azt az okot keressék, amivel az iskolakerülést indokolhatják, hanem mutassanak rá a szülőknak azokra a lehetőségekre, amelyek kihasználásával gyermekeik iskoláztatását biztosítani tudják. Így a munkába való elhelyezkedésüket tárják fel, vagy magyarázzák meg, hogy a munkából származó jövedelmüket, beosztással, ésszerűen hogyan használják fel.

Az iskolaköteles cigánygyermekek szeretetteljes foglalkozással kitűnt a megye területén Kerényi Istvánné nyírbátori nevelő, aki a múlt évben első ízben szervezett meg eredményesen egy első osztályos cigány osztályt túlkorosokkal vegyesen. A beiskolázott 30 gyermek közül 20 eredményesen levizsgázott és ezek a gyermekek a folyó tanévben már a többi gyermekkel járnak együtt a második osztályba. Kerényi Istvánné nevelő a folyó tanévben ezt a munkát tovább folytatja és az első osztályba ismét sikerült 28 tankötelest beiskoláznia a 6-14 évesek köréből, kikből 26 gyermek ma is rendszeresen látogatja az iskolát. Kerényi Istvánné munkája után megérdemli, hogy javadalmazásán kívül külön díjban részesüljön. Javasoljuk ezért, hogy Kerényi Istvánné és mindazok a nevelők, akik a közeljövőben megszervezésre kerülő cigány osztályok nevelését el fogják látni fizetésükön kívül külön díjban és eredményes vizsgáztatás után jutalomban részesüljenek.

Az iskolába járás anyagi és erkölcsi feltételeinek biztosítására 1956 évben a községi költségvetésből 5.000 Forintot kapott a cigányosztály és ebből, valamint a szülői munkaközösség által szervezett természetbeni ételkészítés gyűjtéséből minden cigánygyermeknek egy-egy ebéd kosztot biztosítottak az első hónapokban. A folyó iskolai évben pedig a művelődési osztály az oktatási intézmények használaton kívüli ruházati cikkeiből adott a tanulóknak. Az eu. osztály pedig a Mikulásra 1-1 új pár cipőt biztosított minden tanulóknak, továbbá a napokban 1-1 új mackót küld ki. A VIII.-ik osztály tanulói pedig gyűjtést rendeztek, amelyből kis édesség csomaggal lepték meg az osztály tanulóit bensőséges ünnepség keretében.

Vita tárgyát képezte, hogy helyes-e a külön cigány osztály felállítása. Általában nem cél. Az élet azonban azt bizonyítja, hogy helyes egyes esetekben, mert a fegyelmezetlen életmód és a hiányos nevelésből adódó rossz szokásaik különös bánásmódot kívánnak mindaddig, amíg megszokják a fegyelmet és azt, hogy bizonyos vonatkozásban kötelezettségeik vannak. A külön osztály szervezése ellen egyesek azt hozzák fel, hogy ez elkülönítés. Véleményünk szerint ez látszólagos. A nyírbátori tapasztalat mutatja, hogy így könnyebben lehet őket az oktatásba bevonni. Társadalmilag éppen a tudatlanságuk miatt különülnek el, s az iskoláztatásuk elősegíti az elkülönülés megszüntetését. Egyébként is a külön osztályba való beiskolázás csak átmenet a rendes osztályokba való bevonásuk elősegítése érdekében. A nyírbátori cigányosztály tanulói is az első év sikeres befejezése után már jelenleg is a falu lakosainak gyermekeivel együtt járnak a II. osztályba. Szükségesnek látnánk ezért, hogy a művelődési osztály mindazokban a községekben, ahol a 6-14 éves korú első osztályú tanköteles cigány gyermekek száma a 20-25 főt meghaladja és az iskolába járásuk más úton nem biztosítható, a Nyírbátor községben működő cigányosztály mintájára külön cigányosztályokat szervezne. Az osztály élére tapasztalt, a szocialista nevelést alkalmazni tudó, az ügy iránt szeretettel tanúsító nevelőt kellene állítani.

A megyei művelődési osztály 1958 január 1-vel Porcsalma, Aranyosapáti községekben és Nyíregyháza Benkőbokorban az iskolába nem járó cigány tanköteles gyermekek részére rövidített szorgalmi idővel külön cigányosztály szervezését tervezi.

A megye területén az 1958 szeptember hó 1.-én körülbelül 60 községben kellene külön cigányosztályt beindítani. Átlagosan 30 tankötelest figyelembe véve a gyermekek száma 1800-ra tehető.

Megfelelő ruhasegéllyel való támogatásuk érdekében az állami intézmények között mozgalmat kellene indítani, hogy az általuk kicselezett ruházati cikkeket felajánlják a beindítandó cigányosztályok tanulói részére. A tömegszervezetek kulturális rendezvények bevételeiből minden valószínűség szerint szintén hozzájárulnának a cigánytanulók ruhasegéllyel való ellátásához. Ezeket figyelembe véve mintegy 350-400.000 forint állami támogatásra lenne még szükség ahhoz, hogy ruhasegéllyel és naponként 1 alkalommal egyszerűbb tiszta ruhával láthassuk el őket.

A megye területén kb. 80-100.000-re tehető a cigány analfabéták száma. Az írástudatlanság felszámolása érdekében szükséges volna minden évben a téli hónapokban alapismerteti tanfolyamok szervezése. Ez azonban az utóbbi években teljes mértékben elmaradt. Az elmaradás okát egyes nevelők azzal magyarázzák, hogy az ezzel foglalkozó pedagóg-

gus díjazásban csak akkor részesül, ha eredményesen levizsgáztatja a tanfolyamon résztvevőket. Így a nevelő nem látja biztosítva munkájának díjazását, ennek következtében nem szívesen foglalkozik még az alapismereti tanfolyam megszervezésének gondolatával sem. Éppen ezért helyesnek tartanánk, ha a nevelő a megtartott órák után lenne díjazva és az eredményes vizsgáért külön vizsgadíjat kapna, amint az 1948 évben volt. Művészeti téren kiemelkedik a mátészalkai földművesszövetkezet cigány népi együttese. Vezetőjük Csiki Júlia, aki az operaház balettiskoláját végezte. Értékes művészi munkát végez a cigánytáncok és dalok gyűjtésével, színpadra alkalmazásával és betanításával. Több alkalommal szerepeltek sikerrel Nyíregyházán és Budapesten.

Művészi tevékenységnél beszélni kell a cigányzenekarokról. Sajnos a cigányzenekarok elsorvadó félben vannak. Ennek oka az is, hogy a vendéglátóiparban üzleti érdekekért a közönség polgári igényeinek kielégítésére dzsessz zenekarokat alkalmaznak. Eddig csak Nyíregyházán volt ilyen zenekar, most már azonban járási székhelyeken is ilyenekre tértek át. A cigányzenekaroknak ezek szerint nincs jövője, a megfelelő utánpótlásról sem történik gondoskodás és félő, hogy a világhírű cigányzenekarok csak a múltéi lesznek. Éppen ezért célszerűnek tartanánk, hogy a művelődési osztály a kereskedelmi osztállyal egyetértésben jelölne ki azokat a szórakozó helyeket, ahol a vendéglátóipari vállalatok a jövőben cigányzenekart lennének kötelesek működtetni. A zenei utánpótlás érdekében helyes volna 6-8 tehetséges cigányfiatalnak a nyíregyházi Állami Zeneiskolában való tandíjmentes oktatása, s egyúttal kollégiumban térítésmentes elhelyezése.

Tapasztalataink szerint Mátészalkán mintegy 8, Nagyhalász községben 1 és a megye több községében szórványosan él 1-2 cigányértelmiségi. A mátészalkai értelmiségiek a művészi együttes fejlesztésében 1-2 kivételével tevékenyen részt vesznek. A Nagyhalász községben lakó Vadas János zeneoktató, ki jelenleg Nyíregyházán zenetanárnak képezi magát – ígéretet tett arra, hogyha anyagi és erkölcsi támogatást kap, úgy Nagyhalász községben kísérletet tesz „rajkó zenekar” megszervezésére. A nagykállói járási tanács vb. apparátusa is foglalkozik azzal a gondolattal, hogy a tél folyamán Nagykálló községben „rajkó zenekart” szervezzenek.

A mátészalkai cigány népi együttes tagjai túlnyomórészt a kulturált cigánycsaládok köréből kerülnek ki. Külön kultúrotthonuk nincs, a földművesszövetkezet kultúrhelyiségét használják. Ebben a helyiségben nem jelennek meg a telepen lakó cigányok egyrészt azért, mert más a szórakozási formájuk, mint a falu lakosainak, másrészt azért, mert a falu lakossága kinézi őket a helyiségből. Ennek következtében a kulturális életben a cigány népi együttes tagjai vesznek részt ezzel elszakadnak a cigányság zömétől és így nem gyakorolhatnak kellő hatást a telepen lakó cigányság kulturális életének fejlődésére.

4./ Egyéb körülményeik.

Sok községben Tarpán, Kántorjánosiban, Gáván, Mátészalkán stb. vannak cigány tanácsotagok. A tanácsülésre eljárnak és a közügyek iránt érdeklődnek. Több esetben felszólaltak a választóiknak házhelyhez való juttatása és más problémáik megoldása érdekében, azonban kérésük sok esetben nem talált megértésre.

Helyes lenne a telepeken – ahol községi tanácsstag nincs – tekintélynek örvendő cigány-férfiak köréből bírót választani. A megválasztott bírót a községi tanácsülésre minden esetben hívják meg.

A cigányok túlnyomó többségükben házasságon kívüli életközösségben élnek. Házasságot legtöbb esetben akkor kötnek, ha a családfő iparvidékre megy munkát vállalni, hogy a családapótlék kifizetésének akadálya ne legyen. A házasságonkívül született gyermekeket a természetes atya magának elismeri és már az anyakönyvbe a természetes atya nevének kerül bejegyzésre. A cigány szülők gyermekeikhez ragaszkodnak és csak igen ritka esetben adják állami gondozásba.¹²⁵

A községi tanácsok vb-ai a nőtanács segítségének igénybevételével igyekeznek olyan munkát kifejteni, hogy a házasságon kívüli életközösségben élők házasságra lépjenek.

A cigányok között a szabálysértés és bűnözés száma csökkenést mutat. Ezt a csökkenést véleményünk szerint a munkába állás és a keresethez való jutás idézi elő.

Koldulás és kéregetés az utóbbi időben sajnos előfordul sőt emelkedést mutat az ellenforradalom óta. Ennek egyik oka az, hogy a községeknek nem áll megfelelő hitelkeret rendelkezésére, hogy olyan állandó havi segélyt adjon a munkaképtelen, ráutalt egyén részére, hogy abból létminimuma biztosítva legyen. Szociális otthoni elhelyezés sok esetben férőhely hiánya de legtöbb esetben a megszokott életmódjához való makacs ragaszkodás miatt nem lehetséges. Másrészt pedig a rendőrhatalóságok nem adnak kellő támogatást a koldulás megakadályozására. Az 1954 évi 17 tvr. büntettnak minősíti a koldulást és a notórius munkakerülést. Ennek alkalmazására lenne szükség a rendőrhatalóságok részéről. De a koldulás megakadályozására nemcsak rendőrhatalósági, hanem nevelésügyi, társadalmi, gazdasági és pénzügyi kérdés is.

Természetesen a letűnt kormányok és a régi társadalmi rend bűnös abban, hogy a cigányok ilyen körülmények között élnek, mely magatartásával nemhogy vonzotta volna magához, hanem öntudatlanul is igyekezett abba a letargikus önérzetnélküli, cinikus, magábaroskadásba bele taszítani, melyben még ma is számosan élnek. Ez a magatartás volt az oka annak, hogy a cigányság maga is elhitte, hogy ő csak haszontalan és értéktelen tagja lehet a dolgozó emberi társadalomnak. Ebből kiemelni, a dolgozó társadalomnak visszaadni emberi kötelesség.

A fenti megállapítások alapján az alábbi határozati javaslatot terjesztjük a végrehajtóbizottság elé:

H a t á r o z a t i j a v a s l a t :

A végrehajtóbizottság megállapítja, hogy a megye területén lévő cigányok életkörülményeiben, közegészségügyi helyzetében, munkábaállásuk terén, valamint kulturális viszonyaiban lemérhető javulás tapasztalható. Ez azonban még közelről sem kielégítő, mivel a cigányság zöme még jelenleg is rendkívül elmaradott körülmények között él. Helyzetük megjavítása céljából a végrehajtóbizottság az alábbiakat határozza:

1./ Életkörülményeik megjavítása céljából:

¹²⁵ Más alkalommal ennek az ellenkezőjéről írt a megyei főorvos, vö. 8.2 és 10. sz.!

a./ Elő kell segíteni, hogy az arra érdemes cigány családok a község belterületén kerti gazdálkodásra alkalmas, legalább 300 n.öl kiterjedésű házhelyet minimális áron az OTP. útján megszerezhessenek. A községi tanácsok vb-ai a társadalmi szervek segítségével küzdjék le a község lakossága részéről a cigányoknak a község belterületén való letelepítésével szemben esetleg megnyilvánuló ellenállást.

A végrehajtóbizottság kéri a Pénzügyminisztert, hogy a 29/1957. /VIII.15/ PM. Számú rendelet 6. §. /3/ bekezdésében meghatározott kedvezménytől nagyobb kedvezményt biztosítson a házhelyet készpénzben megvásárolni nem tudó cigánycsaládok részére, lehetőleg hosszúlejáratú hitel nyújtása útján.

b./ A cigánycsaládok részére segítséget kell nyújtani a lakásépítéshez szükséges, de hiányzó építési anyag beszerzésében. Ahol arra lehetőség van, a községfejlesztési alap javára teljesített munka ellenében a községi tanácsok vb-ai juttassanak egyes építési anyagokat.

c./ A cigánytelepek elsorvasztásáig megfelelő ivóvíz biztosítása érdekében a telepen közutakat kell létesíteni. A közegészségügy javítása érdekében eddig WC-t, vagy latrinát kell építeni. A kutak és WC-k elkészítésébe be kell vonni a telep lakóit. Új lakóházak építése esetén pedig meg kell követelni a WC-k építését.

Határidő: 1958. június 15. Felelős: Az á. b. és c. pontokban foglaltakért az a. pont /2/ bekezdés kivételével: községi VB. elnökök.

d./ A közegészségügy javítása érdekében tervet kell kidolgozni az állati hulláknak cseh-szlovákiai minta szerint elégetéssel való megsemmisítésére, és állati fehérje feldolgozó telepek létesítésére.

Határidő: 1958. április 1. Felelős: Megyei Mezőgazdasági osztály vezetője.

2./ Munkába állításuk és ezen keresztül való nevelés érdekében:

a./ Minden eszközzel elő kell segíteni a munkabíró egyének munkába állítását, a községi vb-ok segítségével szélesíteni kell a munkára toborzást, küzdeni kell az egyes vállalatoknál tapasztalható faji megkülönböztetés ellen.

Határidő: folyamatos. Felelős: Megyei Munkügyi osztály vezetője.

b./ Elő kell segíteni szénporos tégláégetők létesítését, ahol erre a lehetőség megvan. A már megkezdett ököritőfülpösi szénporos tégláégető beindításához segítséget kell nyújtani.

Határidő: folyamatos. Felelős: Járási VB. elnökök.

c./ Elő kell segíteni, hogy a szorgalmas, mezőgazdasági munkát kedvelő cigányok a tsz-ekbe beléphessenek. A tsz-ek részéről e téren tapasztalható ellenállást meggyőző munkával le kell küzdeni.

Határidő: Folyamatos. Felelős: Járási VB. elnökök.

d./ A végrehajtóbizottság felkéri az Állami Gazdaságok Megyei Igazgatóságát, hogy a munkára jelentkező cigányokat a gazdaságaiban alkalmazza.

e./ A végrehajtóbizottság felkéri a nyíregyházi, valamint a mátészalkai Népművészeti és Háziiipari Szövetkezet Elnökeit, hogy ahol arra lehetőség van, a cigányok körében szervezzenek kosárfonó, kerti bútor és kaskötő szövetkezeteket. Észrevételezi a végre-

hajtóbizottság, hogy a nyíregyházi Népművészeti és Háziipari Szövetkezet a korábban exportra dolgozó vásárosnaményi cigánykosárfonó szövetkezetet tavaly óta nem működteti. A vb. ennek újra való beindítását javasolja. A mátészalkai Népművészeti és Háziipari Szövetkezet Elnökét felkéri, hogy különösen Tisztaberek községben vizsgálja meg a kosárfonó, kerti bútórészleg létesítésének a lehetőségét. A végrehajtóbizottság az e pontban foglaltak végrehajtásáról 1958. február 1-ig tájékoztatást kér.

3./ A cigánygyermek iskolai beiratásának, valamint iskolalátogatásának megjavítása és ezzel párhuzamosan a felnőttek között tapasztalható írástudatlanság felszámolása érdekében:

a./ 1958. január 1-ével Porcsalma és Aranyosapáti községben, valamint Nyíregyháza-Benkőbokorban az iskolába nem járó cigánytanulók részére külön osztályt kell szervezni. Ezeknek személyi és dologi kiadásait az 1958. évi fejlesztés terhére keii beállítani. 1958. január 1-től egy általános iskolai napközi otthonos tanulócsoporthoz szervezését a művelődési osztály saját hatáskörben, átcsoportosítással biztosítsa.

Határidő: 1958. január 1. Felelős: Megyei Művelődési osztály vezetője.

b./ Ahol a cigánytelepen lakó iskolaköteles gyermekek száma a 20-25 főt eléri, vagy meghaladja, s a beiskolázás másként nem biztosítható, a 6-14 éves korú gyermekek részére a nyírbátori cigányosztály mintájára külön első osztályt kell szervezni az 1958/59 tanévben.

Felelős: Megyei Művelődési oszt. vez.

c./ A végrehajtóbizottság szükségesnek tartja, hogy a felállítandó külön osztályok tanulói az iskolabajárás elősegítése érdekében ruhasegélyben és napi egyszeri tízórai, vagy uzsonna juttatásban részesüljenek. Ezért az egészségügyi osztály az állami intézmények körében szervezzen mozgalmat arra, hogy azok a kiselejtett ruhaneműket a cigánygyerekek részére felajánlják. A községi vb-ok pedig a társadalmi szervek kulturális rendezvényeik bevételének egyrészét ugyancsak a cigánytanulók megsegítésére adják át. Kulturális rendezvényeket cigányművészek fellépésével is szervezni kell abból a célból, hogy az ezeken befolyt jövedelmet a cigánytanulók oktatásának elősegítésére fordítsák. Határidő: folyamatos. Felelős: Megyei Egészségügyi ov. és Községi VB-ok Elnökei.

A végrehajtóbizottság megállapítja, hogy a fenti mozgalmak sikere esetén 350-400.000 Ft. állami támogatás volna szükséges a cigányosztályok tanulóinak ruházati cikkekkel történő támogatására. A községi vb-ok az új ruha juttatásban részesülő gyermekek szülői közül azokat, akik állandó foglalkozást nem folytatnak, a juttatás értékének megfelelő arányban vonják be a községfejlesztés céljára végzendő munkába. d./ A végrehajtóbizottság kéri a Művelődésügyi Minisztériumot, hogy az 1958/59 tanévben felállítandó cigányosztályok tanulói részére tegye lehetővé a térítésmentes ebéd juttatását ott, ahol óvodai napközi otthon működik; járuljon hozzá, hogy 1958. szeptember 1-től három általános iskolai napközi otthonos tanulócsoporthoz kezdje meg működését; s az ehhez szükséges hitelösszeget biztosítsa; s biztosítsa a cigányosztály élére állított nevelők részére havi 200-300 Ft. különdíjat.

A művelődési osztály vezetője a fentiekkel kapcsolatos részletes előterjesztést 1957. december 31-ig a Művelődésügyi Minisztériumhoz terjessze fel.

e./ A felnőtt írástudatlanok részére még a tél folyamán alapismereti tanfolyamokat kell biztosítani.

Felelős: Megyei Műv. oszt. vez.

f./ A végrehajtóbizottság szükségesnek tartja, hogy a mátészalkai Cigány Népiegyüttes és a nagyszámú cigánylakosság részére külön kultúrotthon álljon rendelkezésre. A községi vb. a helyi társadalmi szervek segítségével ehhez nyújtson támogatást.

g./ Biztosítani kell, hogy a tanácsi vendéglátóipari üzemek megfelelő arányban foglalkoztassanak cigányzenekarokat.

Felelős: Megyei Keresk. Oszt. vez.

4./ A végrehajtóbizottság szükségesnek tartja, hogy azokban a községekben, ahol a cigánytelepek lakosságát közülük kikerülő tanácstag a tanácsban nem képviseli, a cigánytelepek lakossága a helyi szokásoknak megfelelően vajdát, vagy bírót válasszon. A községi vb-ok ezt segítsék elő, s a megválasztott vajdát, vagy bírót a tanácsülésekre hívják meg. Határidő: folyamatos. Felelős: Községi vb-ok elnökei.

5./ Nőtanács segítségével törekedni kell arra, hogy a házasságon kívüli életközösségben élők házasságot kössenek.

Határidő: folyamatos. Felelős: Községi vb-ok elnökei.

6./ A járási /városi/ tanácsok VB-ai 1958. január hó 31-ig tűzzék napirendre a cigányok helyzetének megjavításával kapcsolatos feladatok megtárgyalását. A konkrét körülményeknek megfelelően szabják meg a községi vb-ok feladatait, s ellenőrizzék azok végrehajtását.

Felelős: Járási /városi/ vb. elnökei

7./ A végrehajtóbizottság felkéri a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetségét, hogy a cigányok helyzetének megjavítása érdekében az illetékes szakminisztériumok és a kérdéssel gyakorlatban foglalkozók bevonásával szervezzen országos ankétot, s tegyen javaslatot a Kormányhoz az elvégzendő munka anyagi alátámasztása érdekében.

Nyíregyháza, 1957. december 11.

Dr. Moskovits Károly s.k.
Eü. oszt. vezető.

Hitelesítem:

leíró.

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

40.

1957. december 16. Nyíregyháza.

A cigányság helyzetével foglalkozó megyei VB ülés jegyzőkönyve.

J e g y z ő k ö n y v

Készült a Szabolcs-Szatmármegyei Tanács Végrehajtóbizottsága
1957. évi december hó 16-án megtartott rendes ülésén.

J e l e n v a n n a k :

Fekszai István vb. elnök elnöklete alatt, Kollonay Béla, Fábíán Lajos, Kocsis László, Vizi Péter, Antal Pál, Ősz András, Dr. Merényi Oszkár és Hajdu Sándor vb. tagok, valamint tanácskozási joggal: Zajtai Antal /Keletmagyarország Szerk./

H i á n y o z n a k :

Vincze József, Gulyás Emilné, Orosz Ferenc, Suszta Sándor és Polcz János, egy vb. tag-
sági hely üres.

Fekszai István vb. elnök üdvözli a megjelenteket, megállapítja a vb. határozatképességét,
s az ülést megnyitja. Javaslatot tesz a napirendre, amelyet a vb. az alábbiak szerint egy-
hangúlag elfogad:

....

2./ A cigányok helyzete és az ebből adódó feladatok.

....

Tárgy: /2. tsp./ A cigányok helyzete és az abból adódó feladatok.

Előadó: Dr. Moskovits Károly Egészségügyi osztályvezető.

Meghívottak: László Mária és Gere György a Művelődésügyi Minisztérium részéről, Po-
gány György a Munkaügyi Minisztérium részéről, Bajáczai Péter Eü. M. részéről, Gallé
Tibor és Solymár Tamás a Tanácsok Lapjától, Dr. Jesztrebényi Ernő Eü. áb. elnök, Csiki
Júlia a mátészalkai cigányegyüttes vezetője, Rézműves Gyula kántorjánosi tanácsstag, ci-
gánybíró, Szabó József járási vb. elnök, Kun Lajos kántorjánosi vb. elnök, Petes János já-
rási vb. eln. h., Kerényi Istvánné a nyírbátori cigányosztály nevelője, Ducza Sándorné, a
Megyei Nőtanácstól, Nagy Sándorné a HISZÖV-től, Nemes Imre, P. Szabó Gyula, Arató
Ferenc és Fazekas János megyei osztályvezetők, Gáll Ibolya a megyei tanács vb. szoc.
pol. csoport vezetője, Farkas Kálmán a Keletmagyarország munkatársa, Gáll Gyula az
Építési és közl. o. dolgozója.

Solymár Tamás, Balyáczai Péter, Antal Pál, Rézműves Gyula, Kocsis László, Kollonay
Béla és Dr. Merényi Oszkár kérdéseket tesznek fel az előterjesztéssel kapcsolatban.

Dr. Moskovits Károly, Arató Ferenc és Fazekas János osztályvezetők a kérdésekre a vá-
laszt megadják.

ANTAL PÁL: /vb. tag/ Az előterjesztett jelentést jónak tartja, véleménye szerint a ci-
gányság helyzetét és az abból adódó feladatokat alaposan elemzi és feltárja. Foglalkozik

a vb. e tárggyal kapcsolatos korábbi határozataival és azok végrehajtásával. Igen lényegesnek tartja a cigánycsaládok részére történő házhelyjuttatást. Egyetért a cigánygyermekoktatásával kapcsolatban előterjesztett javaslattal, valamint a cigányok munkába állítására vonatkozó javaslatokkal is. Nagyon helyesnek tartja azt a javaslatot, amely az állati hulláknak elégetéssel való megsemmisítését irányozza elő. Sürgősnek tartja a mozgósítás megszervezését. Foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy sokan helytelenül általánosítanak, egyes cigányok által elkövetett bűncselekményből arra következtetnek, hogy a cigányság általában hajlamos a bűnözésre. Foglalkozik a cigánygyermeknevelésének kérdésével, a cigányművészet feltárásának szükségességével, zenei tehetségek felkutatásával. Rámutat, hogy a rendőrség részéről mindent megtesznek, hogy a cigányokkal szemben itt-ott még előforduló megkülönböztetéseket kiküszöböljék.

HAJDU SÁNDOR: /vb. tag/ Az előterjesztett jelentéssel egyetért. Foglalkozik a cigányok nevelésének kérdésével. Véleménye szerint helyes volna elsősorban az ősi foglalkozásuk körében való munkához juttatás. A cigánykultúra kérdésével foglalkozva részletesebben beszél a cigányzenéről, és arról, hogy az utóbbi időben a jazz zene ezt mindinkább kiszorítja. Rámutat, hogy a cigányság felemelkedésének elősegítése hosszú és szívós munkát igényel. Rámutat a cigánysággal szemben elég széles körben meglévő helytelen általánosításokra.

KOCSIS LÁSZLÓ: /vb. tag/ Véleménye szerint az általánosítások elkerülése céljából a cigányokat két részre kell osztani: A becsületes jó dolgozókra, illetve munkakerülőkre, tolvajokra. A becsületes jól dolgozó cigányok megkülönböztetése ellen harcolni kell, és a megkülönböztetés helytelenségét fel kell vetni a vállalatok és az illetékes minisztériumok felé. A cigányok másik részét nevelni kell, azonban velük szemben erélyesebben is fel kell lépni, mind a rendőri szerveknek, mind más állami szerveknek. Álláspontja szerint a cigányságnak ezt a részét a saját jövője érdekében kell szigorúan fogni. Javasolja, hogy a már kiemelkedett cigányok tartsanak előadásokat a cigánytelepen, s ezek neveljék a cigányokat. A Művelődési Osztály ehhez nyújtson segítséget. Nem tartja helyesnek a külön kultúrházra vonatkozó javaslatot, e helyett azt javasolja szorgalmazni, hogy a községek cigány lakosai a meglévő kultúrházakat látogassák. Részletesen foglalkozik a cigányzeneművészet problémáival. Javasolja, hogy a kereskedelmi osztály hívja fel a Vendéglátó Vállalatok figyelmét, hogy ahol a helyiség megengedi ott állítsanak be cigányzenekarokat. Helyesnek tartaná, ha a cigányok kulturális szövetségének mintájára megszerveznék a cigányok megyei szervét is.

Dr. MERÉNYI OSZKÁR: /vb. tag/ Véleménye szerint a beszámoló sokoldalúan tárgyalja a felvetett kérdést. A kérdéssel alaposan kell foglalkozni, mivel a megye lakosságának 3 %-áról van szó. Igen fontosnak tartja a cigányok foglalkoztatásának megoldását. Ennek érdekében az alsóbb tanácsok és ezek szervei felé kell fordulni. A neveléssel kapcsolatban külön foglalkozik a felnőttek nevelésével. Javasolja, hogy a Művelődési osztály ezzel a kérdéssel differenciáltan foglalkozzék. Foglalkozik még a cigányzene fejlesztésének szükségességével, valamint a zenei tehetségkutatással is. Javasolja lehetővé tenni, hogy a kiváló zenei tehetségű cigánygyermekeket a zenei középiskolába felvegyék. Felveti, hogy a sajtó és rádió is sokat tehetne a cigányság felemelkedése érdekében és a meglévő előítéletek leküzdésében.

VIZI PÉTER: /vb. tag/ A cigányság helyzetének megoldatlanságát elsősorban abban látja, hogy ezt a kérdést nem tettük az egész társadalom ügyévé. Az 1945-ös földreform során csak kis részük kapott házhelyet és földet. Ez egyik oka annak, hogy még jelenleg is megoldatlan a cigányság nehéz helyzete. Véleménye szerint a megoldás kérdését az egész társadalom ügyévé kell tenni. Elsősorban munkaalkalmat kell számukra teremteni, s lehetőleg lakóhelyükön. Ezen a téren a különböző szövetkezetek szervezésével lehetne előbbre haladni, s azonkívül szívósan küzdeni kell az egyes vállalatoknál tapasztalható megkülönböztetés ellen. Javasolja a kérdésre felhívni a szakszervezetek figyelmét, mivel a szakszervezetek nem foglalkoznak megfelelően e kérdéssel. Példát hoz fel arra, hogy a cigányok közül sztahanovisták is emelkedtek ki.

DRUCZA SÁNDORNÉ: A cigányoknak a különböző szövetkezetekbe való bevonásával foglalkozik, pl. vályogvetés, gyékényfonás, kosárfonás, szénporos téglágetés. Véleménye szerint ez megoldható, azonban bizonyos anyagi akadályokba ütközik. A szövetkezetek országos központja adna hosszúlejáratú hitelt, de biztosítékot követel arra, hogy a szövetkezet utána valóban működjék is. Lehetne pl. almatároló ládák készítésébe bevonni a cigányokat, ehhez különösebb szakképzettség nem kell. A kosárfonás azért ütközik nehézségbe, mert a füzesek állami kezelésben vannak. Javasolja, hogy keressék meg a lehetőséget arra, hogy a szövetkezetek a füzesekből vesszőt termelhessenek. Foglalkozik a Nótanács feladataival, s példának hozza fel Tolna megye egyik községét, ahol van egy cigány Nótanács. Itt jó eredményeket értek el a különböző problémák megoldásában. A Nótanács segítséget tudna nyújtani művelődési és egészségügyi téren, együttműködve a művelődési és egészségügyi osztállyal. Az egészségügyi kultúra fejlesztésére pl. kisfilmeket lehetne vetíteni, a művelődés elősegítésére foglalkozhatna a Nótanács a cigányszülőkkel a gyermekek iskoláztatásával kapcsolatban. A Nótanács szívesen segítséget nyújt szabás-varrás tanfolyam, betegápoló tanfolyam és gazdasszony-kör szervezésével is.

KERÉNYI ISTVÁNNÉ: Hozzászólása elején elmondja, hogy miért vált szükségessé Nyírbátorban a külön cigányosztály felállítása. 1953-54-ben 37 cigánytanuló iratkozott be az általános iskolába, de ebből csak kettő kapott osztályzatot. 1954-55-ben 45 tanulóból 10 vizsgázott, 1955-56 pedig 42-ből 12. 1956. őszén megszervezték a külön cigányosztályt. 30 tanuló iratkozott be, s ebből 20-an fejezték be az első osztályt. A 31-ből 6 gyermek állami gondozásba került, 4-et kellett osztályismétlésre utasítani, 1-et gyógy-pedagógiai intézetbe utaltak. A cigánygyermekkel a külön osztályban jobban lehetett foglalkozni. Az első osztályban elsősorban beszélni kellett megtanítani őket, azonkívül sokat kellett foglalkozni a tisztálkodás kérdésével is. Az írás tanításánál sokkal nagyobb gonddal kell foglalkozni velük, mint más gyermekekkel. A szülő otthon velük nem foglalkozik. Meg kellett oldani az étkeztetésüket is. Mindezek és még egyéb körülmények is indokolták, hogy a cigány gyermekek az első osztályt külön osztályban végezzék el. Részletesen ismerteti hogy hogyan foglalkozik a cigánygyermekkel és a szüleikkel. Javasolja, hogy tegyék lehetővé a cigánygyermek részére az óvodába járást, mert így már az óvodában megtanulnának beszélni és helyesen viselkedni. Kéri, hogy a Tanács-házán lévő két fürdőszobában legalább minden hónapban egyszer megfürdethesse a cigányosztály tanulóit. Így a gyerekek hozzászoknának a tisztasághoz. Segítséget kér egy egészségügyi láda beszerzéséhez. Szeretné, ha a cigányosztály részére egy külön tantermet

biztosítanának, mert így jobban lehetne velük foglalkozni. Külön tanteremben játszhatnának, tornászhatnának és nem kellene sietni a tanterem átadásával a délután járó tanulók részére. Kéri lehetővé tenni, hogy a továbbiakban is kapjanak az osztály tanulói egy egyszerű uzsonnát. Kéri a Nótanács segítségét a felnőttek oktatásának megszervezéséhez.

NAGY SÁNDORNÉ: Mint a Hiszöv vezetője elmondja, hogy szövetkezeteik sok cigány dolgozót foglalkoztatnak. A szövetkezetekben a cigány dolgozók sem dolgoznak rosszabbul, mint más dolgozók. Elmondja, hogy egy kosárfonó szakiskolát akartak tavaly létesíteni Kemecsen, azonban nem tudták a tervüket megvalósítani, mert a szövetkezeteknek nem volt pénze a tanfolyam anyagi fedezetének biztosításához. Segítséget az állami szervektől nem kaptak a tanfolyam megtartásához. Elmondja, hogy a helyiségek hiánya nagyban akadályozza, hogy a cigányok részére Háziipari Szövetkezeteket létesítsenek. E miatt szűnt meg a vásárosnaményi jól működő szövetkezet is. Itt a szövetkezet egy életveszélyes, romos helyiségben dolgozott. A tanács nem segített, így kénytelenek voltak a szövetkezetet felszámolni. Tarpán is akartak létesíteni egy háziipari szövetkezeti részleget, de a tanács itt is egy olyan helyiséget akart biztosítani, ahol dolgozni nem lehetett. Példákat sorol fel arra, hogy a cigány nők milyen eredményesen dolgoznak egyes háziipari szövetkezetben. Kéri, hogy a végrehajtóbizottság biztosítson valamelyik kastélyban egy alkalmas helyiséget arra, hogy háziipari tanfolyamokat szervezhessenek, s kéri, hogy az átképzési időre az anyagi fedezetet biztosítsák a Hiszöv részére. Elmondja, hogy a Hiszöv foglalkozni akart nagyobb mennyiségű tizszakosár készítésével, amelyet exportálni is lehetett volna. Az illetékes minisztériumok ehhez nem adták meg a szükséges segítséget. A Hiszöv a maga részéről mindent megtesz a cigányok foglalkoztatására, amennyiben ehhez a szükséges segítséget megkapja.

LÁSZLÓ MÁRIA: Ismerteti a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetségének feladatait. Rámutat, hogy a szövetség együtt kíván működni az állami szervekkel, tömegszervezetekkel, s tagja a Népfrontnak is. Munkaprogramjuk első része a cigányok munkába állítása, azonban úgy látja, hogy a többi probléma is szorosan összefügg ezzel úgy hogy lényegében az egyes problémákat nehéz egymástól elválasztani.

Elmondja, hogy a Kerényi elvtársnő nevelési módszere nagyon megtetszett neki. Kéri Kerényiné elvtársnőt, hogy tapasztalatait, s nevelési módszerét írásban rögzítve juttassa el hozzájuk. A külön cigányosztályok felállítását helyesnek tartja. Rámutat, hogy egy bizonyos ideig ezt a módszert alkalmazni kell addig, amíg egészségügyi, kulturális és egyéb vonatkozásban a cigányság egy bizonyos színvonalat el nem ér. Foglalkozik az egészségügyi problémákkal. Rendkívüli jelentőségűnek tartja, hogy a helyi viszonyoknak megfelelően egyszerű kutakat készítsenek a vízellátás biztosítására. Fontosnak tartja a WC-k építését is. Nagyon helyesli az állati hulláknak az elégetéssel történő megsemmisítésére vonatkozó javaslatot. Javasolja, hogy a nagyobb cigánytelepeken a Nótanács segítségével képezzenek ki egy-egy egészségőrt, aki az egészségügyi osztállyal tartaná a kapcsolatot. Véleménye szerint a munkalehetőségek megteremtése, az egészségügyi és kulturális problémák megoldása után könnyebb lesz a települési problémákat is megoldani.

Rámutat arra, hogy a cigányság problémáinak megoldása nem csupán egy minisztériumhoz tartozik. Eddig csupán az Egészségügyi Minisztérium foglalkozott ezzel. Azonban ez az állami szervek közös feladata.

Jutalmazási célra felajánl 400.-Ft-ot, és javasolja, hogy a végrehajtóbizottság azoknak juttassa jutalomként, aki a cigányság felemelkedésének elősegítése céljából a legjobb munkát végezték.

GERE GYÖRGY: Hozzászólása elején köszönetet mond a végrehajtóbizottságnak, hogy ezzel a kérdéssel a megyében ilyen segíteni akarással foglalkoznak. Ismerteti, hogy a cigányok Kulturális Szövetsége munkatervét összehangolta más szervek tevékenységével, és az illetékes szervek segítséget adnak munkájukhoz. A nevelés kérdésével foglalkozva kéri, hogy a cigányok nevelésével foglalkozó pedagógusokat a tanácsi szervek támogassák, jutalmazzák. Foglalkozik a cigánykultúra problémáival, s rámutat, hogy a belkereskedelmi szervek vezetői részéről sok neg nem értés tapasztalható. Rámutat arra, hogy a fasizmus a cigányokat is üldözte. Az ellenforradalom alatt éppen ezért igen sok cigány bátran kiállt az ellenforradalommal szemben. Kéri, hogy a tanácsi szervek nyújtsanak segítséget a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetségének a felszabadulás előtt deportált cigányok névsorának elkészítéséhez.

RÉZMŰVES GYULA: Hozzászólása elején elmondja, hogy a kántorjánosi cigányok a földreform idején nem kaptak sem házhelyet sem földet. Beszél arról, hogy a cigányok is sokat köszönhetnek a felszabadulásnak, s ezt mutatja az, hogy a választásokon a kántorjánosi cigányok a Kommunista Pártra szavaztak. Foglalkozik azzal, hogy a cigányok szívesen elmennek dolgozni, s lehet is őket nevelni, de nem úgy ahogy Kocsis elvtárs mondotta, nem durva módszerekkel, hanem megértéssel.

Kéri a végrehajtóbizottságot, hogy adjon meg minden segítséget a cigányok felemelkedéséhez, különösen arra kéri, hogy házhelyet juttassanak részükre. Véleménye szerint ha 5-10 cigánycsalád kapna csak házhelyet Kántorjánosiban, s azon házat építenének már az is nagy ösztönzést adna a többi családoknak arra, hogy ők maguk is törekedjenek a kiemelkedésre. A cigányok így meggyőződnének arról, hogy a népidemokrácia fel akarja őket emelni.

BAJÁCZI PÉTER: Elmondja, hogy 1955-ben is jelen volt azon az ülésen, amelyen a vb. a cigányok helyzetével foglalkozott. Ez idő óta lényeges fejlődést lát, amelyet véleménye szerint a jelentés, amelyet egyébként jónak tart, nem is mutat meg kellőképpen. Rámutat, hogy a Horthy-rendszerben milyen elnyomásban volt részük a cigányoknak. Ez meghatározza azt, hogy a cigányok nagyrésze nem támogatta az ellenforradalmat. Véleménye szerint a cigányok munkába állítása és nevelése igen fontos. Hosszú ideig csak az egészségügyi szervek foglalkoztak a cigányság problémáival, holott az egészségügyi szervek egymagukban nem képesek a problémákat megoldani. Javasolja, hogy a végrehajtóbizottság bízza meg egyik tagját azzal, hogy a különböző osztályoknak a cigányság problémáival kapcsolatos munkáját összehangolja. Véleménye szerint a cigányság helyzetének javítása elsősorban nem a központi szervek, hanem a helyi szervek feladata.

GALLÉ TIBOR: Hiányolja, hogy az előterjesztés nem foglalkozik azzal, hogy a tanács apparátusban is komoly problémák vannak a cigánykérdés megoldása körül. Példának hozza fel, hogy Ópályiban a községi tanács vb. egy kétszeres sztahanovista cigánynak nem adott házhelyet. A községi tanácsok vezetőinek egy része a cigánykérdést kitelepítéssel, dologházzal és hasonló módon látja megoldhatónak. Éppen ezért politikai munkára van szükség ahhoz, hogy a helyes igazgatási célkitűzéseket meg lehessen valósítani.

Véleménye szerint az egészségügyi osztály egymagában nem képes a cigányság problémáit megoldani. A Művelődési Osztálynak kellene egy programot kidolgozni az oktatási-nevelési, valamint a felvilágosító munka vitelére. Rámutat, hogy a cigányság felemelkedése nem oldható meg felülről, a cigányságban kell megtalálni azokat az erőket, akik a felemelkedést elsősorban elő tudják segíteni. Javasolja, hogy az egyes alsóbb tanácsok se tárgyaljanak a cigányokról nélkülük. Képviselőiket hívják meg az ülésekre. Helyes volna az is, ha a cigánytelepeken alkalmas időpontokban gyűléseket tartanának, s ott a cigányokkal beszéljék meg a problémákat.

Nem ért egyet Kocsis elvtárs azon álláspontjával, hogy nem kell cigánykultúrotthon Mátészalkára. Véleménye szerint a cigány nép is nemzetiség, és ahogyan más nemzetiségi dolgozóknak van külön kultúrotthonuk, úgy lehet a cigányoknak is. Egy mátészalkai cigány kultúrotthon a megye cigányságának kulturális központjává fejlődhet.

Javasolja az ipari osztály figyelmét is felhívni azokra a teendőkre, amelyeket el kell végeznie a cigányság problémáinak megoldásával kapcsolatban.

POGÁNY GYÖRGY: Ismerteti, hogy a Munkaügyi Minisztérium kollégiumi ülésen foglalkozott a cigányság foglalkoztatásával. Mivel azonban a vállalati igazgatók hatáskörébe tartozik a munkába való felvétel, a minisztérium nem határozhatja meg, hogy az igazgatók kiket vegyenek fel. E mellett az egész üzemnek, illetve munkáskollektívának érdeke, hogy jó munkaerőt vegyenek fel, mert a nyereségrészesedés csak így érhető el, már pedig a cigányok gyakran változtatják munkahelyüket, önkényesen kilépnek, s ennek a termelésre nagy hátránya van. Vitatja Gallé elvtárs álláspontját, amely szerint a cigányság nemzetiség.

SOLYMÁR TAMÁS: Bevezetőben hangsúlyozza azt a meggyőződését, hogy a cigánykérdés nem kizárólag cigányügy, hanem az egész társadalom közös problémája. E probléma megoldásával nem csupán egyik, vagy másik minisztériumnak kell foglalkozni, e problémák ugyanúgy tartoznak minden területre, mint a magyarság problémái, s mivel két különböző életformáról van szó, minden szervnek arra kell törekednie, hogy a cigányság felemelkedésének elősegítésével a különbségeket egalizálja.

Felhívja a figyelmet a problémák megoldása módjainak merev szemlélete helytelenségére. Merev elgondolásnak tartja például azt, hogy a cigányság jobb lakáskörülmények közé való juttatását csak a lakosság közé való széttelepítéssel lehet megoldani. Valószínű, hogy egyes cigánycsaládok ragaszkodhatnak a közös telepen való lakáshoz, így a megoldás egyik módja az is lehet, hogy összefüggő területen biztosítanak részükre házhelyet. A munkába állítás elsőbbségét sem lehet mereven felfogni. Egyik megoldandó probléma összefügg a másikkal. A munka elősegíti a nevelésüket, ugyanakkor a munkába állást és a kulturális nevelést ugyanúgy elősegíti az, ha kikerülne a putriból. Javasolja, hogy a határozati javaslatba kerüljön egy olyan rész, amely folytán megfelelő segítséget kapnak a cigányok a putriból való kikerülésre. Itt főleg politikai és nevelési segítségre gondol. Ugyanakkor a cigányság körében általánosságban is szükséges politikai munkát kifejteni, mert a régi társadalom káros hatása a cigányok rétegződésére is befolyással volt, pl. a magyar cigány lenézi az oláh cigányt.

Szól arról is, hogy egyes vállalatok felsőbb szerveik álláspontja ellenére megkülönböztetéseket alkalmaznak a cigányokkal szemben. A minisztériumoknak is erélyesebben kellene fellépni, ugyanis az ilyen megkülönböztetéseket nem lehet megtűrni a vállalati igaz-

gatók önállóságának jelszava alatt. Igaz, hogy a vállalatok igazgatói önállóan döntenek el, hogy kit alkalmaznak, azonban az Alkotmányt nem sérthetik meg. Nem csak a minisztériumoknak, de az ügyészségnek is lehet beleszólása az ilyen megkülönböztetésekbe.

Foglalkozik a koldulás elleni feladatokkal is.

Részletesen indokolja azt az álláspontját, hogy helyes és szükséges Mátészalkán egy külön cigánykultúrház létesítése.

Foglalkozik a cigányság politikai hovatartozásával, s rámutat, hogy a cigányok körében a Szovjetunió iránti szeretet élénk megnyilvánulásait lehet tapasztalni. Rámutat arra, hogy a magyarok és cigányok közötti gyűlöletnek lényegében osztálytartalma van, s nem elsősorban a faji különbözőségekből ered. Ha a cigányság a társadalom segítségével felemelkedik, ez a gyűlölet elveszíti az alapját. Befejezésül hangsúlyozza, hogy a cigányok nélkül a cigányság problémáit megoldani nem lehet. Helyes, hogy ezen az értekezleten résztvesznek a cigányok képviselői, s jó lenne, ha ezt a járási és községi vb. üléseken szintén így csinálnák.

FÁBIÁN LAJOS: /vb. titkár/ A jelentéssel kapcsolatban elmondja, hogy annak összeállításában az egészségügyi osztály szociálpolitikai csoportja igyekezett jó munkát végezni. Többet foglalkozhatna a jelentés az előző vb. határozatok végrehajtása terén mutatkozó hiányosságokkal. Egyik hiányosság, hogy a társadalmi szervenek megnyerése a cigányság problémáival való foglalkozásra nem sikerült még teljes mértékben. A kérdés politikai vonatkozásai sincsenek kellően kifejtve a jelentésben. Itt, bár nem mentséggént, de hivatkozni lehet arra, hogy országosan sincs elég tapasztalat ezen a téren. A megyei tanács végrehajtóbizottsága eléggé igyekszik a tárgyalt kérdés megoldásával foglalkozni, azonban az egyes minisztériumok részéről nem adtak ehhez segítséget, és bár hiányzik a probléma politikai elemzése, s a kérdés megoldása az előterjesztésben, főleg államigazgatási feladatként van feltárva, de ha saját területén minden szerv úgy igyekezne megoldani ezt a feladatot, ahogyan azt a szocialista államigazgatásnak kell megoldani, akkor politikai tartalmat is nyerne a megoldás.

Rámutat, hogy a cigányság problémáival való foglalkozás országosan sincs kellően megoldva. Kormányunk ez évben létrehívta a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetségét. Ez nagy előre lépés az eddigi helyzettel szemben, azonban a szövetség elnevezése azt mutatja, hogy inkább kulturális téren van csak hatóköre. Helyes volna a Kormány felé előterjesztéssel élni, hogy ez a szövetség ne csak kulturális szövetség legyen. Egyébként is a kulturális problémák megoldása is csak az anyagi életkörülmények megjavítása útján lehetséges.

Javasolja a határozati javaslat első pontját kiegészíteni azzal, hogy községenként fel kell mérni azoknak a cigánycsaládoknak a számát, akik házat szándékoznak építeni, és ezek részére a házhelyvásárlást elő kell segíteni. Solymár elvtárs felvetésével kapcsolatban, aki a határozati javaslat első pontját kissé merevnek találta, rámutat, hogy konkrét megyei vonatkozásban éppen a házhelyhez való juttatás és a lakosság közé való széttelepedésük a legjárhatóbb út, s felemelkedésük ezen keresztül volna leginkább biztosítható. A közös telepen való házhelyjuttatás hosszú időre újra elkülönítené őket. A régi rendszerben, azért törekedtek többek között a közös telepen való letelepítésükhöz, mert így jobban ellenőrizhetőnek tartották a cigányokat.

Helyesnek tartja az egészségőrök kiképzésére vonatkozó, László elvtársnő által elmon-

dott javaslatot. Javasolja, hogy a határozati javaslat 2. pontját egészítsék ki azzal, hogy elsősorban a tanácsi vállalatok területén kell megteremteni a munkalehetőséget, és leküzdeni a megkülönböztetéseket. Helyesnek tartja a HISZÖV vezetőjének azt a javaslatát, hogy tanfolyam céljára egy kastélyt biztosítsanak a Hiszöv részére, s úgymint elő kell segíteni a Háziipari szövetkezetbe való bevonásukat, hogy a tanácsi végrehajtóbizottságok felmérnék a szövetkezetekben foglalkoztathatók számát. Az iskolai oktatásra vonatkozó részt javasolja kiegészíteni a gyógypedagógiai nevelésre szorulóknak számának felméréssel, s annak kimondásával, hogy a gyógypedagógiai nevelést is biztosítani kell az arra rászorultaknak. A mátészalkai kultúrotthon problémáját az által tartja rövid időn belül megvalósíthatónak, ha a 3 kultúrotthon közül egyet a szakszervezet átad a mátészalkai művészegyüttes részére.

Az elaggottak szociális otthonba való helyezése hely hiányában nem lehetséges, ezért javasolja, hogy a végrehajtóbizottság mondja ki a szükségességét annak, hogy a Fővárosi Tanács VB. máriapócsi szociális otthont adja át a megyei vb-nek. Politikai szempontból is helytelen, hogy ezen a bucsujáró helyen különböző deklaszált elemeket helyeztek el. A határozati javaslatnak azt a pontját, amely a járási vb.-ok részéről a kérdés napirendre való tűzését irányozza elő, javasolja kiegészíteni azzal, hogy az anyag előkészítésébe vonják be az érdekelteket, használják fel hozzá a jelen ülés határozatát. Javasolja kimondani, hogy a szakosztályok a negyedéves munkaterveikbe a probléma megoldásából adódó feladataikat dolgozzák be, ezt a felügyeletet gyakorlók ellenőrizzék. Javasolja, hogy e kérdést a következő év II. negyedében a tanács is tárgyalja meg. Javasolja felkérni az állami és társadalmi szerveket, hogy a maguk területén segítsenek ennek a problémának megoldásában.

Mivel a probléma megoldása több osztály feladatát érinti, szükségesnek tartja egy olyan bizottság létrehozását, amely a vb. egyik függetlenített tagjának az irányítása alatt működne, s részt vennének abban az egyes szakosztályok dolgozói, és más állami és társadalmi szervek is. A bizottság adminisztrációs teendőinek ellátására egy újabb létszámot kellene igényelni, vagy pedig a meglévő létszámból lehetne kigazdálkodni.

Javasolja, hogy a vb. Gáll (sic!) Ibolya elvtársnőt, Kerényi Istvánné elvtársnőt, a mátészalkai járási tanács és az ököritófülpösi községi tanács vb-át jó munkájukért részesítse dicséretben, fejezze ki elismerését a mátészalkai cigányegyüttes és vezetője Csiki Júlia részére, s fejezze ki köszönetét Hammel József elvtársnak, a Keletmagyarország fotóriporterének, a cigányság életét szemléltető képsorozat készítéséért, s fejezze ki köszönetét Gallé Tibor és Solymár Tamás elvtársaknak a megye cigánylakossága problémáinak feltárásában, és a problémák megoldására irányuló tervek és javaslatok kidolgozásában nyújtott segítségükért.

FEKSZI ISTVÁN: /vb. elnök/ A közel 7 órás vitát eredményesnek tartja, és jónak tartja a vita alapjául szolgáló előterjesztést is. Egyetért Fábíán elvtárs azon javaslatával, hogy az előkészítő munkában eredményesen dolgozó elvtársakat a végrehajtóbizottság részesítse dicséretben.

Kifejezésre juttatja, hogy a végrehajtóbizottság a cigányság helyzetének javítását társadalmi problémának tekinti, javasolja, hogy ezt az álláspontot a határozatban szögezzék le. Rámutat, hogy ezt az álláspontot a határozatban szögezzék le. Rámutat, hogy a felvetett problémákat máról-holnapra megoldani nem lehet. A végrehajtás során igen komoly

nehézségek merülnek fel, éppen ezért szívós munkára van szükség. Külön eredménynek tartja, hogy egyértelműen tisztázódott a cigánygyermekoktatása, megszervezésének módszere.

A házhelyjuttatással kapcsolatosan javasolja, hogy ne az okozzon fő problémát, hogy a lakosság között szétszórta, vagy egyéb módon telepítsék a cigányokat, fontos az, hogy házhelyet kapjanak, s azon építhessenek. Házhelyhez azokat kell juttatni, akik valóban építkezni kívánnak. Az oktatás kérdésével egyetért az elhangzott javaslatokkal. A kultúrotthon létesítésével kapcsolatban helyesli a Mátészalkán javasolt külön kultúrotthon megvalósítását, s ezen túlmenően javasolja, hogy ahol arra lehetőség megvan, a nagyobb telepeken egyszerűbb kultúrotthonokat szintén létesítsenek.

A munkába állítással kapcsolatosan javasolja, hogy a határozatba vegyék fel mindazokat a javaslatokat, amelyek a cigányság foglalkoztatását elősegítik. Rámutat, hogy a munkaügyi osztálynak komoly feladata van azon a téren, hogy a cigányok munkába állítása során tapasztalt visszásságokat kiküszöbölje.

Javasolja, hogy a cigánygyermekoktatása és az analfabétizmus felszámolása érdekében a végrehajtóbizottság forduljon felhívással a megye pedagógusaihoz. Hasonlóképpen forduljon a végrehajtóbizottság a megye orvosai, elsősorban a körzeti orvosok felé felhívással. A felhívás szövegét a művelődési, illetve az egészségügyi osztály vezetője dolgozza ki, a vb. legközelebbi ülésén mutassa be.

Egyetért Fábrián elvtársnak azzal a javaslatával, hogy legyen egy koordináló szerv, javasolja, hogy ennek megszervezésével és irányításával a végrehajtóbizottság Fábrián elvtársat bízta meg.

Javasolja, hogy a végrehajtóbizottság a Fábrián elvtárs által tett kiegészítő és módosító javaslatokat fogadja el, s ezen túlmenően helyesnek tartaná egy olyan jelszó kiadását, amely azt tartalmazná, hogy támogassák a cigányság azon törekvését, hogy a putrik helyett rendes lakást akarnak. E törekvés támogatására mozgósítani kellene a tanácsi szerveket és a tömegszervezeteket is. Sok problémát oldana meg az, ha a cigányság súlyos lakásviszonyai javulnának.

Ezután a végrehajtóbizottság egyhangúlag a következő határozatot hozta:

21361957. VB.

H a t á r o z a t .

A végrehajtóbizottság megállapítja, hogy a megye területén élő cigányok életkörülményeiben, közegészségügyi helyzetében, munkábaállásuk terén, valamint kulturális viszonyaiban lemérhető javulás tapasztalható. Ez azonban még közelről sem kielégítő, mivel a cigányság zöme jelenleg is rendkívül elmaradott körülmények között él. A cigányság elmaradottságából adódó probléma megoldása az egész társadalom ügye. E probléma nem oldható meg kívülről, a cigányság nélkül. Elsősorban nekik maguknak kell arra törekedni, hogy elmaradottságukból felemelkedjenek. Az állami és társadalmi szervek feladata, hogy hathatósan támogassák a cigányság felemelkedési törekvéseit, amely életkörülményeik és kulturális viszonyaik megjavítására irányul. Ezért a végrehajtóbizottság az alábbiakat határozza:

1./ Életkörülményeik megjavítása céljából:

a./ Elő kell segíteni, hogy az arra érdemes cigánycsaládok a község belterületén kertigazdálkodásra alkalmas, legalább 300 négyszögöl kiterjedésű házhelyet szerezhessenek meg minimális áron az O.T.P. útján. A községi tanácsok vb-ai a társadalmi szervek segítségével küzdjék le a község lakossága részéről a cigányoknak a község belterületén való letelepedésével szemben esetleg megnyilvánuló ellenállást.

Községenként fel kell mérni azoknak a cigánycsaládoknak a számát, akik házat szándékoznak építeni, s részükre a házhelyvásárlást elő kell segíteni.

b./ A végrehajtóbizottság kéri a pénzügyminisztert, hogy a 29/1957./VIII. 15./P.M. sz. rendelet 6.§. /3/ bekezdésében meghatározott kedvezménytől nagyobb kedvezményt biztosítson a házhelyet készpénzben megvásárolni nem tudó cigánycsaládok részére, lehetőleg hosszúlejáratú hitel nyújtása útján.

Az erre vonatkozó indokolt előterjesztést az építési- és közlekedési osztály vezetője tegye meg.

Határidő: az előterjesztés megtételére 1957. december 31.

c./ A cigánycsaládok részére segítséget kell nyújtani a lakásépítéshez szükséges, de hiányzó építési anyag beszerzésében. Ahol arra lehetőség van, – a községfejlesztési alap javára teljesített munka ellenében – a községi tanácsok vb.-ai juttassanak egyes építési anyagokat.

d./ A cigánytelepek elsorvasztásáig megfelelő ivóvíz biztosítása érdekében a telepen közutakat kell létesíteni. A közegészségügy javítása érdekében pedig WC-t, vagy latrinát kell építeni. A kutak és WC-k elkészítésébe be kell vonni a telep lakóit. Elő kell segíteni, hogy e problémák megoldását a községfejlesztési tervek irányozzák elő. Új lakóházak építése esetén pedig meg kell követelni a WC-k építését.

Határidő: 1958. június 15. Felelős: a a, c, és d. pontokban foglaltakért a községi vb. elnökök.

e./ A közegészségügy javítása érdekében tervet kell kidolgozni az állati hulláknak csehszlovákiai minta szerint elégetéssel való megsemmisítésére és állati fehérje feldolgozó telepek létesítésére.

Határidő: 1958. márc. 31. Felelős: megyei mezőgazdasági osztály vezetője.

f./ Negyedévenként valamennyi cigánytelepen orvosi szűrővizsgálatot kell tartani. Ehhez mozgószűrésre berendezett gépkocsit kell biztosítani.

Valamennyi telep lakói közül egy-egy alkalmas személyt egészségőrré kell kiképezni, akik nagyobb telepeken tiszteletdíjért, a kisebb telepeken társadalmi munkaként elvégeznék az egészségőri feladatokat, s biztosítanak a legelemibb közegészségügyi követelmények betartását.

Határidő: az egészségőrök kiképzésére 1958.

Felelős: megyei egészségügyi osztály vezetője.

március 31., egyébként folyamatos.

2./ Munkába állításuk és ezen keresztül való nevelésük érdekében:

a./ Minden eszközzel elő kell segíteni a munkabíró egyének munkába állítását, a községi vb-ok segítségével szélesíteni kell a munkára toborzást, küzdeni kell az egyes vállalatoknál tapasztalható megkülönböztetés ellen. Ezt elsősorban a tanácsi vállalatok, üzemek és intézmények tekintetében kell szem előtt tartani. Ennek elősegítésére – ösi foglalkozásukat figyelembe véve – vállalati részlegek alapítását, vállalatok bővítését, illetőleg szövetkezetek szervezését fokozottabban elő kell mozdítani.

Határidő: folyamatos. Felelős: megyei munkaügyi, ipari, valamint építés- és közlekedési osztály vezetője.

b./ Elő kell segíteni szénporos téглаégetők létesítését, ahol arra a lehetőség megvan. A már megkezdett ökorítófülpösi szénporos téглаégető beindításához hathatós segítséget kell nyújtani.

Határidő: folyamatos. Felelős: járási vb. elnökök.

c./ Elő kell segíteni, hogy a szorgalmas, mezőgazdasági munkát kedvelő cigányok a tsz-ekbe beléphessenek. A tsz-ek részéről e téren tapasztalható ellenállást meggyőző munkával le kell küzdeni.

Határidő: folyamatos. Felelős: járási vb. elnökök.

d./ A vb. felkéri az Állami Gazdaságok Megyei Igazgatóságát, hogy segítse elő a munkára jelentkező cigányoknak az állami gazdaságokban történő alkalmazását.

Határidő: folyamatos. Felelős: Állami Gazdaságok Megyei Igazgatóságának Vezetője.

e./ A végrehajtóbizottság felkéri a nyíregyházi, valamint a mátészalkai Népművészeti és Háziiipari Szövetkezet Elnökeit, hogy ahol arra lehetőség van, a cigányok körében szervezzenek kosárfonó, kerti bútor és kaskötő szövetkezeteket. Észrevételezi a végrehajtóbizottság, hogy a nyíregyházi Népművészeti és Háziiipari Szövetkezet a korábban exportra dolgozó vásárosnaményi cigány kosárfonó szövetkezetet tavaly óta nem működteti. A vb. ennek újra való beindítását javasolja. A mátészalkai Népművészeti és Háziiipari Szövetkezet Elnökét felkéri, hogy különösen Tisztaberek községben vizsgálja meg kosárfonó, kerti bútor és kaskötő részleg létesítésének lehetőségét.

A végrehajtóbizottság az e./ pontban foglaltak végrehajtásáról 1958. február 1-ig tájékoztatást kér.

f./ Fel kell mérni azoknak a számát, akik a háziiparban foglalkoztathatók lennének, s közölni kell a népművészeti és háziipari szövetkezet elnökével, hogy melyik községben, milyen szakmában és hány személy vonható be a háziipari munkára. Megfelelő helységek biztosításával segítséget kell nyújtani a népművészeti és háziipari szövetkezetnek ahhoz, hogy háziipari vonalon foglalkoztathassa az arra alkalmas cigányokat.

Határidő: a felmérésre Felelős: járási vb. elnökök.
1958. jan. 20.

g./ A népművészeti és háziipari szövetkezet részére egy arra alkalmas kastélyban helységet kell biztosítani átképző és szaktanfolyamok rendezése céljára.

Határidő: 1958. jan. 20. Felelős: megyei terv és igazgatási
osztály vezetője.

3./ A cigánygyermek iskolai beiratásának, valamint iskola látogatásának megjavítása és ezzel párhuzamosan a felnőttek között tapasztalható írástudatlanság felszámolása érdekében:

a./ 1958. január 1.-el Porcsalma és Aranyosapáti községben, valamint Nyíregyháza-Benkőbokon az iskolába nem járó cigány tankötelesek részére külön osztályt kell szervezni. Ezeknek személyi és dologi kiadásait az 1958. évi fejlesztés terhére kell beállítani. 1958. január 1-től egy általános iskolai napközitthonos tanulócsoport szervezését a művelődési osztály saját hatáskörben átcsoportosítással biztosítsa.

Határidő: 1958. jan. 1. Felelős: megyei művelődési osztály
vezetője.

b./ Ahol a cigánytelepen lakó iskolaköteles gyermekek száma a 20-25 főt eléri, vagy meghaladja, s a beiskolázás és tanulásuk másként nem biztosítható, a 6-14 éves korú gyermekek részére a nyírbátori cigányosztály mintájára külön első osztályt kell szervezni az 1958/59 tanévben.

Fel kell dolgozni Kerényi Istvánné nyírbátori nevelőnek a cigányosztály oktatása és nevelése terén szerzett tapasztalatait és eredményes módszereit, s ezeket át kell adni a cigánygyermek oktatásával és nevelésével foglalkozó pedagógusoknak.

Felelős: megyei művelődési osztály
vezetője.

c./ A végrehajtóbizottság szükségesnek tartja, hogy a felállítandó külön osztályok tanulói az iskolabajlás elősegítése érdekében ruhasegélyben és napi egyszeri tízórai, vagy uzsonnajuttatásban részesüljenek. Ezért az egészségügyi és a művelődési osztály az állami intézmények körében szervezzen mozgalmat arra, hogy azok a kiselejtezett ruhaneműeket a cigánygyermek részére felajánlják. A községi vb-ok pedig segítsék elő, hogy a társadalmi szervek kulturális rendezvényeik bevételének egy részét ugyancsak a cigánytanulók megsegítésére adják át. Nagyobb lehetőséget kell biztosítani a cigányművészeknek arra, hogy rendezvényeken felléphessenek, s meg kell nyerni őket arra, hogy a befolyt jövedelmük egy részét a cigánytanulók oktatásának elősegítésére ajánlják fel.

Határidő: folyamatos. Felelős: megyei egészségügyi és
Művelődési oszt. Vez. És
Községi vb-ok elnökei.

A végrehajtóbizottság megállapítja, hogy a fenti mozgalmak sikere esetén is még 350-400.000 Ft. állami támogatás volna szükséges a cigányosztályok tanulóinak ruházati cikkekkel történő támogatására. A községi vb-ok az új ruha, lábbeli, stb. juttatásban részesülő gyermekek munkaképes szülői, testvérei közül azokat, akik állandó foglalkozást

nem folytatnak, a juttatás értékének megfelelő arányban vonják be a községfejlesztés céljára végzendő munkába.

d./ Össze kell írni azokat a cigánygyermeket, akik gyógypedagógiai nevelésre szorulnak, s ezeknek gyógypedagógiai intézetbe való felvételét folyamatosan biztosítani kell.

Határidő: az összeírásra Felelős: megyei művelődési osztály vezetője.

1958. május 15.

a beiskolázásra

1958. július hó.

e./ A végrehajtóbizottság kéri a Művelődésügyi Minisztériumot, hogy az 1958/59. tanévben felállítandó cigányosztályok tanulói részére tegye lehetővé a térítésmentes ebéd juttatását ott, ahol óvodai napközi otthon működik; járuljon hozzá, hogy 1958. szeptember 1-től három általános iskolai napközi otthonos tanulócsoporthoz kezdje meg működését; s az ehhez szükséges hitelösszeget biztosítsa; s biztosítson a cigányosztály élére állított nevelők részére havi 200-300 Ft. különdíjat.

A művelődési osztály vezetője a fentiekkel kapcsolatos részletes előterjesztést 1957. december 31-ig a Művelődésügyi Minisztériumhoz terjessze fel.

f./ A felnőtt írástudatlanok részére még a tél folyamán alapismereti tanfolyamokat kell beindítani.

Felelős: megyei művelődési osztály vezetője.

g./ A cigányság kultúrájának feltárása és ápolása, a művelődés szükségességének propagálása, az írástudatlanság felszámolásának elősegítése és a mindkét oldalról fennálló előítéletek leküzdése céljából Mátészalkán ki kell alakítani a megye cigány lakosságának kulturális központját. E célból cigánykultúrotthont kell létrehozni.

A végrehajtóbizottság felkéri a Szakszervezetek Megyei Tanácsát, hogy – addig is, amíg az állami és társadalmi szervek segítségével felépülhet a mátészalkai cigánykultúrotthon – az egyik szakszervezeti kultúrházat e célra adja át.

A végrehajtóbizottság javasolja, hogy a nagyobb cigánytelepeken az állami és társadalmi szervek segítségével a telep lakói mielőbb építsenek maguknak egy egyszerű olyan helyiséget, ahol a telep lakói összejöhetnek közös problémáik megbeszélése végett, s amely elősegítené a telep kulturális életének kibontakozását, az óvodás korú gyermekekkel való foglalkozást, s ahol analfabéta tanfolyamot lehetne tartani, stb. Törekedni kell arra, hogy a fenti kultúrhelyiség létesítését a községfejlesztési tervek irányozzák elő.

Határidő: folyamatos. Felelős: községi vb. elnökök.

h./ Biztosítani kell, hogy a tanácsi vendéglátóipari üzemek megfelelő arányban foglalkoztassanak cigányzenekarokat.

Felelős: megyei kereskedelmi osztály vezetője.

4./ A végrehajtóbizottság szükségesnek tartja, hogy azokban a községekben, ahol a cigánytelepek lakosságát közülük kikerülő tanácsstag a tanácsban nem képviseli, a cigánytelepek lakossága a helyi szokásoknak megfelelően tanácsi megbízottat, esetleg vajdát, vagy bírót válasszon. A községi vb-ok ezt segítsék elő, s a megválasztott személyt a tanácsülésekre hívják meg.

Határidő: folyamatos. Felelős: községi vb-ok elnökei.

5./ A Nótanács segítségével törekedni kell arra, hogy a házasságonkívüli életközösségben élők házasságot kössenek.

Határidő: folyamatos. Felelős: községi vb-ok elnökei.

6./ Tekintettel arra, hogy a szociális otthoni férőhelyek hiánya akadályozza az arra rászorult cigányok, de más ráutalt egyének szociális otthonban való elhelyezését is, a vb. szükségesnek tartja, hogy a fővárosi tanács végrehajtóbizottsága a máriapócsi szociális otthon gondozottait más szociális otthonokba helyezze el, s a máriapócsi szociális otthon a megye részére adja át.

Az erre vonatkozó indokolt előterjesztést az egészségügyi osztály vezetője az Egészségügyi Minisztériumnak és a Fővárosi Tanács VB-nak küldje meg.

Határidő: az előterjesztés megküldésére 1957. december 31. Felelős: Egészségügyi osztály vezetője.

7./ A járási /városi/ tanácsok vb-ai 1958. január hó 31-ig tűzzék napirendre a cigányok helyzetének megjavításával kapcsolatos feladatok megtárgyalását. Ennél vegyék figyelembe a cigányok helyzetének felmérésekor összegyűjtött anyagot, használják fel a megyei tanács vb. elé került előterjesztést és a megyei vb. jelen határozatát. A napirendi anyagot az érdekeltek bevonásával készítsék elő, s képviselőiket a feladatok megtárgyalására hívják meg.

Felelős: járási /városi/ vb-ok elnökei.

A végrehajtóbizottság szükségesnek tartja, hogy a bonyolult társadalmi probléma megoldását a megyei tanács is segítse elő, ezért az 1958. évi II. negyedévi ülésre javasolja felvenni „A cigányok helyzete s az abból adódó feladatok” című napirendet.

8./ A megyei tanács vb. illetékes szakosztályai a cigányok helyzetéből adódó feladatok elvégzését a vb. ülésen elhangzottak, valamint a jelen határozat figyelembe vételével negyedéves munkaterveikben irányozzák elő. Ezt, valamint a feladatok végrehajtását a felügyeletet gyakorló függetlenített vb. tagok ellenőrizték.

Határidő: 1958. január 1. és folyamatos. Felelős: illetékes szakosztályok vezetői és felügyeletet gyakorló vb. tagok.

9./ A végrehajtóbizottság felhívással fordul a megye nevelőihez és orvosaihoz abból a célból, hogy a saját területükön fokozottan segítsék elő a cigányság helyzetéből adódó társadalmi probléma megoldását.

Az orvosokhoz szóló felhívást az egészségügyi osztály vezetője, a nevelőkhöz szóló felhívást a művelődésügyi osztály vezetője a vb. felügyeletet gyakorló tagja irányítása mellett készítse el, s a vb. legközelebbi ülésén terjessze elő.

10./ A művelődési osztály a jelen tárgyalás anyagát az egészségügyi és munkaügyi osztály, valamint Farkas Kálmán elvtárs bevonásával képes füzetben dolgozza fel, s adja ki a cigánytelepek lakói, és az állami, társadalmi szervek felé. A füzetnek szolgálnia kell a cigányok és nem cigányok közötti előítéletek leküzdését, a munkára nevelést, az iskoláztatást, az analfabétizmus megszüntetését és a közegészségügyi helyzet javítását.

Határidő: 1958. január 20. Felelős: művelődési osztály vezetője.

11./ A cigányság jelenlegi helyzetéből adódó problémák megoldása céljából szükséges a cigányság történetének, kulturális hagyományainak feltárása. E munkába be kell vonni a cigányértelmiségieket és művészeti tevékenységet folytatókat, s támaszkodni kell a létesítendő mátészalkai cigánykultúrothon által adott lehetőségekre.

Határidő: folyamatos. Felelős: művelődési osztály vezetője.

12./ A végrehajtóbizottság felkéri a megyében lévő rendőri szervek vezetőit, hogy a néhol még előforduló, cigányok és nem cigányok közötti különbségtételt küszöböljék ki, s vonják felelősségre azokat a beosztottaikat, akik intézkedéseik során a cigányokkal szemben helytelen, durva módszereket alkalmaznak.

13./ a./ A végrehajtóbizottság szükségesnek tartja, hogy a szakigazgatási szerveinek, valamint más állami és társadalmi szervezeteknek a cigányság helyzetének megjavításával kapcsolatos munkáját egy bizottság koordinálja, s e bizottság segítse elő a vb. jelen határozatának végrehajtását. Ezért a bizottságot az érintett szakosztályok vezetői, a Hazafias Népfront Megyei Bizottsága, és a tömegszervezetek megyei vezetősége által kijelölt vezetőszemélyiségek részvételével létre kell hozni. A végrehajtóbizottság a bizottság létrehozásával és vezetésével Fábíán Lajos elvtársat, a vb. titkárát bízta meg.

A bizottság munkájának támogatására, üléseinek előkészítésére, az ügyviteli teendők ellátására egy függetlenített dolgozó beállítása szükséges. Ezért a vb. kéri a Pénzügyminisztériumot, hogy a megyei tanács vb. egészségügyi osztályának szociálpolitikai csoportjához 1 előadói létszámot engedélyezzen. Amennyiben a létszám engedélyezése nem történik meg, a vb. elnöke kísérleje meg az előadói létszámnak átcsoportosítással való biztosítását.

Határidő: a felterjesztésre 1957. december 31. Felelős: vb. elnöke.

b./ A végrehajtóbizottság megállapítja, hogy a cigányság helyzetéből adódó társadalmi probléma megoldására jelenleg országos szinten sincs valamennyi feladatot koordináló szerv. A Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetsége, amint azt elnevezése is mutatja, elsősorban a cigányság kulturális problémáival foglalkozik, s mivel a Művelődésügyi Minisztérium Szervezetén belül működik, a cigányság helyzetéből adódó sokrétű társadalmi probléma megoldásához megfelelő hatókörrel nem is rendelkezhet. Ezért a végrehajtóbizottság célszerűnek tartaná, ha országos szinten is létrehoznának egy olyan szervet, amely az országos szervezetnek /tárcáknak/ a cigányság helyzetéből adódó feladatait összehangolná.

14./ A végrehajtóbizottság

- Gaál Ibolya elvtársnőt, az egészségügyi osztály szociálpolitikai csoportjának vezetőjét a cigányság felemelkedésének elősegítése érdekében eddig végzett lelkiismeretes, odaadó munkájáért,

- Kerényi Istvánné nyírbátori nevelőt a cigánygyermekoktatása és nevelése terén kifejtett példamutató, eredményes és úttörőjellegű munkájáért,

- a mátészalkai járási tanács végrehajtóbizottságát és az ököritófülpösi községi tanács végrehajtóbizottságát a cigányság helyzetének megjavítása terén kifejtett fáradozásaiért d i c s é r e t b e n részesíti.

- Ugyanakkor azoknak a járási és községi vb-oknak, - amelyek a cigányság helyzetének

megjavítására irányuló határozatok végrehajtását elmulasztották, – a figyelmét felhívja a mulasztások pótlására.

- A mátészalkai cigányművészegyüttes és vezetője, Csiki Julia részére – sikeres szerepléseikért, amelyekkel a cigánykultúra fejlesztését, s ezáltal a cigányság felemelkedését szolgálták – e l i s m e r é s é t fejezi ki.

- Hammel József elvtársnak, a Keletmagyarország fotóripirterének a cigányság életét szemléltető képsorozat készítéséért,

- Gallé Tibor és Solymár Tamás elvtársaknak a megye cigánylakossága problémáinak feltárásában és a problémák megoldására irányuló tervek és javaslatok kidolgozásában nyújtott segítségükért

k ö s z ö n e t é t fejezi ki.

15./ A végrehajtóbizottság felkéri a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetségét, hogy a cigányok helyzetének megjavítása érdekében az illetékes szakminisztériumok és a kérdéssel gyakorlatban foglalkozók bevonásával szervezzen országos ankétot, s tegyen javaslatot a kormányhoz a problémákat feltárva azok megoldására és az ehhez szükséges anyagiak biztosítása érdekében.

16./ A cigányok felemelkedésének a legfőbb akadály, hogy nem rendelkeznek megfelelő lakással. Szociális és kulturális elmaradottságukat a putri szinte jelképezi. Ha sikerül megfelelő lakáskörülmények közé jutniok, felemelkedésük egyéb téren is meggyorsul. A cigányok többségében él a vágy: kikerülni a putriból. Ehhez az állami és társadalmi szervezeteknek minden rendelkezésre álló eszközzel segítséget kell nyújtaniok. Közös erővel, akarattal és szívós munkával megoldható a cigányság elmaradottságának megszüntetése, ez a sürgős megoldásra váró társadalmi probléma. Induljon a cigányság körében az állami és társadalmi szervek támogatásával mozgalom:

„Emberi hajlékot a putrik helyett ! ”

A végrehajtóbizottság felkéri az állami, társadalmi, és tömegszervezetek /szakszervezet, nőtanács, KISZ, Népfront, Mészöv, vállalatok, intézmények, rendőri szervek/ vezetőit, hogy a határozatban felvetett problémák megoldásával a maguk területén foglalkozzanak, ennek érdekében alsóbb szerveik felé intézkedjenek. A végrehajtás során felmerült tapasztalataikat, észrevételeiket és javaslataikat a végrehajtóbizottsággal közöljék, s képviseltesék magukat a 12. pontban megjelölt bizottságban.

Feksz István s.k.
vb. elnök

Fábián Lajos s.k.
vb. titkár

Hitelesítem:

Nagy Miklós
osztályvezető

SZSZBML. XXIII. 2. 11. kötet. A jegyzőkönyv kivonata SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz. A többi megyének a kivonatot küldték meg, pl. Veszprém Megyei Levéltár XXIII. 20. 1. 46155/4/1957.

1957. december 17.

*A Keletmagyarország cikke a Megyei Tanács VB előző napi üléséről.***Emberhez méltó körülmények között éljenek a cigányok is!**

A cigánykérdésről tárgyalt a megyei tanács kibővített vb-ülése

A megyei tanács végrehajtó bizottsága hétfőn, december 16-án, immár – a közelmúlt vb-üléseit is számításba véve – harmadszor tárgyalta a cigánykérdést. A vita több, mint hat órán át tartott, s ez bizonyítja azt, hogy a tanács igen nagy jelentőséget tulajdonít ennek az igen fontos politikai, társadalmi kérdésnek. A tanács vb. ülésén több minisztérium képviseltette magát, s részt vett a fontos megbeszélésen az Országos Cigányszövetség főtitkára, László Mária elvtársnő is. A végrehajtó bizottság és a meghívott vendégek véleménye az volt, hogy az elkészített jelentés – melyet fényképek és a cigányság régi és jelenlegi életének az összehasonlítását dokumentáló tények támogatták – nagy gondal, hozzáértéssel készült. Alapot adott arra, hogy érdemben, megfelelő módon tárgyalja a végrehajtó bizottság a cigányság kérdését. Meg kell állapítani, hogy a megyei tanács vb-tagjai és a meghívott vendégek nagy szeretettel, gondal és nem kis hozzáértéssel beszéltek e kérdésről. Ezt a hozzászólások is igazolták. Külön érdeme volt ennek a vb-ülésnek, hogy e probléma megvitatására, megoldására cigányokat is meghívtak, velük együtt tárgyaltak.

Az egyik legfontosabb kérdés a cigányság életmódjának, életkörülményeinek a megváltoztatására irányult. Csaknem valamennyi felszólaló hangoztatta, hogy

Az iskoláztatásra, a nevelésre, a munkalehetőségek biztosítása érdekében mindent meg kell tenni,

hogy igazán emberré nevelődjenek, s egyenlő jogú állampolgárokként foglalkozzanak velük az üzemek, vállalatok, intézmények vezetői, minden dolgozó. Szó esett a cigányzenéről, mellyel kapcsolatban a felszólalók felhívták a figyelmet arra, hogy a jazz-zene háttérbe szorítja a cigányzenét, valamint arra, hogy milyen fontos a népzenei utánpótlás nevelése. Harcolni kell mindenféle általánosítás ellen, mert nem lehet a cigányokat egy kalap alá venni. Túlnyomó többségük becsületes, ezért nevelni kell őket. Biztosítani kell azt, hogy életkörülményeik megváltozzanak, a putrikban, a faluszéleken embertelen körülmények között lakók aránylag rövid időn belül igazi kulturált, egészséges körülmények közé kerüljenek. Ez a megyében annál is inkább fontos kérdés, mert a lakosság 3 százaléka cigány.

Fokozatos felvilágosító munkát kell végezni a cigányok irányában mutatkozó előítéletek megváltoztatása érdekében, amelyek sajnos, a vállalatoknál megvannak.

A Munkaügyi Minisztérium kiküldöttje arról beszélt, hogy a cigányok közül sokan változtatják munkahelyüket. De arról nem szólt, hogy ennek mi az oka. Nem beszélt a megkülönböztetésről, amely a cigányokat éri ez esetekben. Hiszen művelt emberek, s bizony több helyen becsapják, vagy önérzetükben sértik meg őket.

A vb-ülés nemcsak a zenész cigányok problémáját vitatta, hanem az évszázados szakmai tradíciókkal rendelkező cigányok ügyét is. Beszéltek a vályogvetőkről, akiknek sokat köszönhetünk, mert az építkezésekben nagy részük volt. A szegkovácsok, patkóké-

szítők, bádigosok, kosáfonók is jó munkát tudnának végezni, ha megfelelő munkafeltételeket biztosítanának részükre. Itt tárgyaltak arról, hogy esetleg

ott, ahol erre lehetőség van, szövetkezeteket alakítsanak, s a községi tanácsok türelmesek legyenek ezeknél a kezdeményezéseknél, a cigányprobléma megoldásánál.

Először a saját magunkban meglévő előítéletek ellen kell harcot indítani, hogy megfelelően tudjunk foglalkozni ezzel az igen fontos politikai, társadalmi, elsősorban emberi problémával.

Szó esett arról, hogy

A házhelyet igénylő építkezni akaró cigánycsaládoknak házhelyet biztosítsanak a tanácsok.

Ezzel kapcsolatban fontos határozatot fogadott el a vb, amely út a putriélet megszüntetéséhez. Kerényi Istvánné nyírbátori pedagógus elmondotta, milyen nehéz és fáradtságos, de reménykeltő körülmények között tanítja a cigányosztályban a kis nebulókat, akik közül sok a jó tanuló és azt mutatják ezek az eredmények is: ha a cigánygyerekek is megfelelő emberi körülmények közé kerülnek, művelt emberekké válhatnak. Igen sok helyes javaslattal segítette a vb-t abban, hogy megalapozott, helyes határozatok szülessenek, amelyek alapját képezik annak, hogy a cigánykérdés megfelelő módon előre haladjon Szabolcs-Szatmárban.

A megyei tanács vb. olyan határozatokat fogadott el, amelyek igazolják, hogy szíven viseli a mi népi demokratikus rendszerünk ezt az ügyet s mindent megtesznek azért, hogy ezen a téren sürgős előrehaladás történjen.

42.

1957. december 23. Mátészalka.

Jelentés a mátészalkai járás cigányságáról.

Mátészalkai Járási Tanács Végrehajtó Bizottsága.

J e l e n t é s

az 1957. évi december hó 28-án tartandó járási tanácsülés harmadik napirendi pontjához.

A legutóbbi járási tanácsülésen megválasztott Ideiglenes Bizottság a tanács által megszabott feladatoknak megfelelően a cigánykérdést tanulmányozva a tanácsnak az alábbiakban tesz jelentést.

Az Ideiglenes Bizottság megállapította, hogy a tanács nagyon helyesen járt el, amikor Ideiglenes Bizottságot választott és küldött ki e kérdés tanulmányozására. Nagyon helyes volt az az intézkedése a tanácsnak, hogy az Ideiglenes Bizottság készítsen is javaslatot a tanács elé, melynek jóváhagyása után a végrehajtó bizottság azonnal tudjon munkához látni, az ezzel kapcsolatos feladatokat meglépni.

Az Ideiglenes Bizottság a cigánykérdés mélyebben való értékeléséhez bizonyos statisztikai tanulmányozást is végzett. Ez a következőképpen néz ki járásunk területén.

1./ Lélekszám: 3.825

Ebből:

a./ férfi 1829

b./ nő 1996

2./ Korszerinti megoszlás:

6 éven aluli 626

6-14 év közötti 730

15-25 év közötti 736

26-50 év közötti 1104

50-70 év közötti 448

70 éven felül 181

3./ Irm, olvasni tudók száma: 419

/akik iskolába járnak azokat nem számítva/

4./ Hány iskolaköteles nem jár

iskolába: 656

5./ Hány fő keresi meg munkával

a kenyerét: 1174

6./ Hány családnak van viszonylag

tűrhető lakása: 420

7./ Hány család részére kellene

Házhelyet juttatni: 373

Ezen adatokat vizsgálva valamennyi tanácstag elvtárs, de maga a tanács is le tudja vonni a kellő következtetést. Az adatok rendelkezésre állnak községenként. 4 községünkben nincs cigánycsalád, éspedig: Géberjén, Nyírmeggyes, Tiborszállás és Vállaj községekben.

Az adatokból megállapíthatók, hogy vannak olyan tényezők és tények, melyből poltitzálva tovább tudunk menni. Pl. a 3825 lélekszámból 1174 fő keresi meg munkával a kenyerét. Vagy pl. 420 családnak viszonylag tűrhető lakóhelyisége van és így tovább.

Azonban vannak a cigánykérdés megoldását nagyon gátló körülmények is. Így pl. a 730 iskolaköteles gyermekből 656 nem jár iskolába. Vagy a 373 családnak feltétlen juttatni kell házhelyet.

Az Ideiglenes Bizottság tanulmányozva a kérdést, megállapítja, hogy ezideig e kérdés megoldása érdekében sem a járási tanács végrehajtó bizottsága, sem a községi tanácsok végrehajtó bizottsága nem tettek komoly lépést. Ahol eredmények vannak, mint pl. Fábánháza, vagy Ökörítőfülpös községben és még egy pár községben, ott is független a tanácsok és végrehajtó bizottságok munkájától.

Az Ideiglenes Bizottság üdvözli a Megyei Tanács kibővített végrehajtó bizottsági ülésén hozott határozatokat. Javasolja úgy a járási végrehajtó bizottság, mint a községi végrehajtó bizottságok felé, hogy a hozott határozatok végrehajtásához haladéktalanul fogjanak hozzá.

Az Ideiglenes Bizottság a tanács elé a következő tervezetet terjeszti azzal, hogy annak végrehajtására utasítsa a végrehajtó bizottságot:

1./ A járás területén lévő valamennyi cigánytelepen, vagy településen választani kell egy személyt, aki a kapcsolatot fogja tartani az illetékes községi végrehajtó bizottság, vagy a tanács, esetleg a járási tanács végrehajtó bizottsága között. Mindegy, hogy ezen összekötőnek a neve cigányvajda, cigánybíró, vagy éppen összekötő a helyi szervek között, vagy vezető.

Határidő: 1958. I. 10.

Felelős: Községi vb. elnökök.

2./ Az így megválasztott vezetőknek, vagy cigánybíróknak egy tanácskozást kell tartani megfelelő előkészítéssel. Biztosítani kell, hogy minden meghívott rendszeren öltözzön fel és lehetőleg vegyen részt a tanácskozáson. Lehetőség szerint egy közös ebédet kell tartani, hogy részt vegyenek. Erre a tanácskozásra meg kell hívni az általános műveltség színvonalán lévő és dolgozó cigányok közül 8-10 főt.

A tanácskozás napirendjének a következőket javasoljuk:

a./ Beszámoló a járásunk cigánykérdésének tanulmányozásáról, társadalmi, gazdasági és kulturális helyzetükről, valamint az előttünk álló feladatokról.

b./ Egy 7, vagy 9 tagú járási bizottság választása, akik a megkezdett feladatok végrehajtását szorgalmazzák és segítik a végrehajtást. Ezen bizottsággal tartaná a kapcsolatot a járási végrehajtó bizottság. A bizottság havonként, vagy 6 hetenként ülésezne, valamint szükség szerint.

c./ Javasolja az Ideiglenes Bizottság, hogy a végrehajtó bizottság a hivatali apparátusból egy főt a további intézkedésig bízjon meg e feladatok végzésével, valamint a munka beindításával.

Határidő: II. 20.

Felelős: Járási Vb. elnök.

3./ A járás vállalatának, gazdaságainak vezetőivel a községi vb. elnökökkel, valamint a megválasztott járási bizottsággal meg kell tárgyalni a munkába állítás kérdéseit. Ezzel kapcsolatosan minden községben fel kell mérni a lehetőségeket és rövid tervet kell készíteni.

Határidő: II. 20.

4./ A kulturális lehetőségek e területen való maximális kihasználása érdekében meg kell beszélni a tömegszervezetek vezetőivel, iskolaigazgatókkal, kultúrház igazgatókkal és művelődési munkásokkal a feladatokat.

Határidő: II. 20.

Felelős: Járási Vb. elnök.

5./ A Ideiglenes Bizottság nagyon fontos feladatnak tartja a cigánytelepek rendezését. Éppen ezért a járási végrehajtó bizottság már január hónapban fogjon hozzá és tisztázza minden községi végrehajtó bizottsággal a települések elrendezését, valamint a házhelyjuttatási igények kielégítésével kapcsolatos kérdéseket.

Ezzel egyidejűleg gondoskodni kell, hogy a telepeken a legminimálisabb egészségügyi és más fontos tisztasági érdekeket szolgáló intézkedések megtételére. Mint pl. kutak épí-

tése, közös W.C-ék építése, vízlevezető árkok készítése, fásítás, a meglévő telkek bekerítése, stb. Mindezeket az adott körülményeknek megfelelően.

Házhely céljára 100-150 n.öles telket gondolunk. A házhelyet nem az OTP-én keresztül, hanem a tanács saját hatáskörén belül javasoljuk megoldani.

Határidő: február végéig.

Felelős: Járási VB. elnök.

6./ Javasolja az Ideiglenes Bizottság, hogy a végrehajtó bizottság a községi vb. elnökökkel, iskolaigazgatókkal azonnal fogjon hozzá az iskolakötelesek lemorzsolódásának felszámolásához. E kérdésben igényelni kell a tömegszervezetek segítségét is. Ha szükséges külön tanterem biztosítását is javasoljuk, az áldozatvállaló nevelőket pedig jutalmazásban való részesítését javasoljuk.

Határidő: január végéig.

Felelős: Járási Vb. elnök.

Az Ideiglenes Bizottság kéri a tanácsot, hogy az előterjesztett javaslatot fogadja el.

Mátészalka, 1957. évi december hó 23.

Gombás Sándor
Ideiglenes Bizottság elnök.

SZSZBML. XXIII. 23. b. 12. doboz.

43.

1958. január.

A Megyei Tanács VB felhívásai a megye egészségügyi dolgozóihoz és pedagógusaihoz.

43.1.

1958. január. 4. Nyíregyháza.

*Az egészségügyi dolgozókhöz szóló felhívás tervezete.*¹²⁶

Szabolcs-Szatmár megyei Tanács Végrehajtó Bizottságától.

...../1957. T.

F e l h í v á s

Orvosokhoz, egészségügyi védőnőkhöz, egészségőrökhöz a cigányság helyzetének megjavítása érdekében.

A megye területén mintegy 19-20.000 főt számláló primitív körülmények között élő cigányok helyzete kötelezőleg előírja a velük való foglalkozást és annak az útnak a keresését, melynek segítségével meg fog szünni elmaradottságuk és hasznos polgáraivá válnak a szocializmust építő országunknak.

A megyei tanács végrehajtó bizottsága a rendelkezésére álló eszközökkel minden támogatást megad a cigányok helyzetének a megjavításához. A megyei t. végrehajtó bizottság intézkedései, valamint az alsóbb hatóságok segítsége a nagy horderejű és évtizedek

¹²⁶ A Megyei Tanács Egészségügyi Osztályán fogalmazták.

szívós, kitartó munkáját igénylő feladat megoldásához nem elégséges. Szükséges, hogy a társadalmi szervek és mindazok a dolgozók, akik már hivatásuknál fogva is gyakori érintkezést tartanak a cigánysággal, a tőlük telhető legnagyobb segítséget adjanak a hatóságoknak e cél elérése érdekében.

Ha a felszabadulás óta eltelt évtizednek a cigányok helyzetével kapcsolatos munkáját vizsgáljuk megállapíthatjuk, hogy a mutatkozó javulásban nagy részük van az orvosoknak és az egészségügyi dolgozóknak általában. Több orvosnak és egészségügyi dolgozónak a példája áll előttünk, akik nemcsak a cigányság egészségügyi állapotával foglalkoztak, hanem fáradságot nem ismerve a községi tanácsok v.b.-inál szorgalmazták házhelyhez való juttatásukat, munkábaállítást, gyermekeik iskoláztatását, és legelemibb egészségügyi követelményeknek a felvilágosító munkán kívül hatósági úton való biztosítását is.

A Megyei Tanács Végrehajtóbizottsága 1957 december hó 16.-án megtartott ülésben ismételten foglalkozott a cigányság helyzetének megjavításával. Megállapította, hogy a cigányság zöme falu szélén elkülönült telepeken, nyomorban sínylődő és embertelen életénc, s az ebből reájuk és környezetükre háruló károknak legfőbb oka a cigányok tanulatlanságában és műveletlenségében keresendő. Ezek megszüntetésére, orvoslására, a cigányok felemelésére határozatokat hozott, melynek megvalósítása érdekében az alábbi

f e l h í v á s s a l fordul az orvosokhoz, védőnőkhöz,
szülésznőkhöz és egészségőrökhöz.

1./Felkéri a körzeti orvosokat, védőnőket, szülésznőket, egészségőröket, hogy a cigánytelepeket legalább hetenként látogassák meg. Látogatásuk alkalmával idejükhöz mérten a telep lakóival minden problémáikra kiterjedő részletességgel beszélgessenek el. Bírják rá a telep lakóit, hogy a telepek fokozatos elsorvasztásáig is, a községi tanács által rendelkezésükre bocsájtott betongyűrűk társadalmi munkával való leeresztésével gondoskodjanak jó ivóvízről. Közös W.C, vagy latrina építésével igyekezzenek a telep tisztaságát biztosítani.

A cigányság körében legelterjedtebb tbc és nemibetegség megszüntetése érdekében negyedévenkénti szűrővizsgálat megszervezésére kéri fel a végrehajtóbizottság a járási és községi orvosokat.

2./Egészségügyi helyzetük megjavítására egyik hathatós eszköz az ismeretterjesztő előadások tartása. Ezeknek az előadásoknak foglalkozni kellene a gyermekek gondozásával, nevelésével, táplálkozásával, tisztántartásával, a ragályos és fertőző betegségek elleni védekezéssel.

Az előadásokon ismertetni kellene, hogy milyen fontos egészségügyi tekintetben az egészséges lakás biztosítása, de foglalkozni kellene a cigányság társadalmi helyzetével és tájékoztatást kellene adni polgári jogaikról és kötelezettségeikről.

Felkéri az orvosokat, hogy a telepeken havonta egy-egy előadást tartsanak a fenti és még szükségesnek vélt tárgykörből.

3./Felkéri a körzeti orvosokat, nyújtsanak segítséget a községi tanácsoknak a házhely céljára alkalmas területek kiválasztásában, hogy ezzel segítségül legyenek embertelen sorsukból való kiemelésében. A juttatott házhelyükön épített lakóházaikban továbbra is látogassák a családokat és szeretetteljes, a cigányság lelkiadottságait figyelembevevő

bánásmóddal ériék el, hogy az épített legalább kis szoba konyhás lakásukhoz W.C-t és kutat építsenek, s lakásukat tisztántartsák.

4./A nevelők és a községi tanácsok v.b.-ai a jövőben határozottabban fogják szorgalmazni és minden módon és eszközzel kötelesek elősegíteni az iskláskorú gyermekek elsősorban a rendes osztályokban történő beiskolázásukat. Ott pedig, ahol nagyobb számban laknak, külön cigányosztályt is lehet szervezni az első osztályok köréből.

A cigányok lélektani és szellemi adottságaira tekintettel a végrehajtóbizottság külön felhívással fordul a községi pedagógusokhoz is, a cigányok megmentése és felemelése érdekében.

Egészségügyi helyzetük javulásának elidegeníthetetlen alapfeltétele műveltségük emelése, s éppen ezért a nevelőket támogatni kell munkájukban nemcsak a hatóságoknak, de a társadalmi szerveknek, a velük kapcsolatban álló személyeknek. Az orvosoknak, védőnőknek, szülésznőknek, egészségőröknek van az egyik leghatásosabb eszköz a kezükben, ez pedig a személyes kapcsolat.

Felkéri a végrehajtóbizottság az orvosokat és egészségügyi dolgozókat, hogy e személyes kapcsolatukat hasznosítsák az iskolabajárás szükségességének tudatosításában is és segítsék elő az írástudatlanság felszámolását.

5./Az egészségügyi követelmények megvalósításához saját erejükből csak akkor tudnak hozzájárulni, ha megfelelő anyagiakkal rendelkeznek. Ez pedig csak munkába való elhelyezésük, állandó keresettel rendelkezés esetében valósítható meg. Személyes kapcsolat a legalkalmasabb annak elérésére, hogy állandó, rendszeres munkavállalásokra bírjuk őket. Ez a személyes kapcsolat legjobban az orvosoknak és más egészségügyi dolgozóknak van meg.

Nemes feladatot teljesítenek akkor, amikor személyes kapcsolatukat ilyen irányban is hasznosítják. A jólét, a higiénikus élet kialakításának az alapja. Preventív munkát végeznek ekkor, amikor szeretettel, türelemmel, szinte kézenfogva irányítják az állandó jövedelmet, biztos megélhetést adó rendszeres munkavállalására a cigány egyéneket.

A fentiekben vázolta a végrehajtóbizottság azokat a feladatokat, amelyek megvalósításához kéri az orvosok és más egészségügyi dolgozók segítségét. A feladatok megvalósításához szükséges eszközök és módok egyénenként változnak. Ezt a módot egyénenként kell megkeresni és felkutatni.

A végrehajtóbizottság teljes bizalommal van aziránt, hogy az orvosok és általában az egészségügyi dolgozók, odaadó, áldozatos munkával meg fogják találni azt a módot és hathatósan közreműködnek a kitűzött sok áldozatot, türelmes munkát igénylő cél megvalósításában.

Nyíregyháza, 1958 január hó 4.-én.

SZSZBML. XXIII. 23. b. 12. doboz.

43.2.

1958. január. 6.

*A megye nevelőihez szóló felhívás tervezete.*¹²⁷

Felhívás

a megye nevelőihez !

Megyénk területén jelentős számban élnek cigányok. Ezek életkörülményeiben közegészségügyi és kulturális viszonyaiban a felszabadulás óta lemérhető javulás tapasztalható.- A múltban egész cigányrokonság, nagyapától unokáig – néha húszan is – együtt lakott a földbesüllyesztett tengeriszárral fedett putriban.¹²⁸ Iskolába járásról szó sem lehetett.- Irni, olvasni tudó a cigánysoron nemigen akadt.- Ezzel szemben a tüdővész, a vérbaj melegágyai voltak ezek a már környezetükben is egészségtelen [szennyes]¹²⁹ telepek. Ma [már]¹³⁰ javult a helyzet. Fehérfalú, virágos ablakú, cserepes házat is találunk tulajdonukban. Egyikmásik család rendszeresen járatja gyermekét iskolába.- A javulás azonban nagy többségüknél még mindig nem kielégítő. A [cigányság többsége]¹³¹ még ma is rendkívül elmaradott [embertelen]¹³² körülmények között él.- Az analfabéták, az általános iskolából lemorzsolódottak jelentős része a cigányság köréből adódik.-

A cigányság szociális és kulturális felemelkedésének feladata a megye egész társadalmának ügye kell hogy legyen.-

Nevelőink a megye társadalmi megmozdulásaiból mindig kivették részüket, lelkes, önzetlen munkájukkal az élenjártak.-

A Végrehajtó Bizottság felkéri megyénk minden becsületes, népe felemelkedéséért, [kulturális szintemelkedéséért]¹³³ küzdő nevelőjét, hogy a leghathatósabbban működjön közre a cigányság kulturális elmaradottságának megszüntetésében.- [Nehéz, fáradságos, de fontos emberi feladat ez valamennyi pedagógus számára.]

Nagyobb eréllyel kell az analfabéta tanfolyamokat szervezni.

Azokban az iskolákban, ahol a túlkoros cigánygyermek száma a 20-25 főt eléri és az iskoláztatásuk másként nem biztosítható – a tantermi és a nevelői ellátottságtól függően külön cigányosztályokat lehet megszervezni.-

Harcolni kell a cigányokat sértő megkülönböztetés ellen. Ugyanakkor a szociális körülmények javulásával közre kell működni kulturáltabb életmódjuk kialakításában.-

Küzdjük le a község lakossága részéről a cigányoknak a község belterületén való letelepedésével szemben esetleg megnyilvánuló ellenállást és elő kell segíteni, hogy a község belterületén házhelyet szerezhessenek s ott az egészségi követelményeknek megfelelő

¹²⁷ A Megyei Tanács Művelődésügyi Osztályán fogalmazták.

¹²⁸ A mondat végéről kihúzva: „sokszor kutyával, sertéssel együtt, amelynek legtöbbször egy törött üvegdarab volt egyetlen ablaka”.

¹²⁹ Ezt a szót kihúzták.

¹³⁰ Ezt a szót utólag írták a szöveg fölé a kihúzott „ezzel szemben” kifejezés helyett.

¹³¹ A szöveg fölé írva a kihúzott „zöm” szó helyett.

¹³² Utólag betoldva.

¹³³ E szavakat kihúzták.

lakást építhessenek, ezzel megszűnik szociális és kulturális felemelkedésüknek legfőbb akadálya.-

A cigányság kultúrájának feltárása fontos néprajzi kutatási feladat. E munkát úgy kell végezni, hogy az a sajátos cigány népi kulturális elemek továbbfejlesztését is szolgálja.- E munkába be kell vonni a cigány értelmiségieket és a művészeti tevékenységet folytatókat, akik nemcsak összegyűjteni segítik a cigányok szokásait, dalait, táncait, játékait, hanem abban is támogatnak bennünket, hogy a gyűjtőmunka a sajátos cigány népi kulturális elemek továbbfejlesztését is szolgálja azáltal, hogy színpadon alkalmazzák és népiegyüttes műsor keretében a cigány dalokat, szokásokat felhasználják és dramatizálják.-

Bízunk abban, hogy nevelőink megértik a feladat nagyságát s megyénk szocialista kultúrájának kialakítása keretében a leghathatósabban fogják támogatni a cigányság kulturális elmaradottságának felszámolását.-

Nyíregyháza, 1958. január hó 6.

Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács
Végrehajtóbizottsága

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

43.3.

1958. január 12.

A Keletmagyarországban megjelent felhívás.

Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács
Végrehajtóbizottsága.

**Felhívás a megye pedagógusaihoz, orvosaihoz
és egészségügyi dolgozóikhoz!**
„A cigányság problémájának megoldása – társadalmi ügy”

A Szabolcs-Szatmár megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága 1957 december 16-án megtartott ülésén ismételten foglalkozott a megyében élő cigányság problémájával, életkörülményeivel. Megállapította: a megye területén élő cigányság életkörülményeiben, munkábaállításkor terén, egészségügyi helyzetében és kulturális viszonyaiban az elmúlt évek serény munkáját mérlegelve lemérhető javulások tapasztalhatók. Ez azonban még közelről sem kielégítő, mivel a cigányság többsége jelenleg is elmaradott körülmények között él. A cigányság elmaradottságából adódó probléma megoldása az egész társadalom, valamennyi jószándékú ember ügye. Különösen nagy feladatok hárulnak e kérdés megoldásában a cigányság életkörülményeinek, kulturális elmaradottságának állandó javításában a megye orvosaira, pedagógusaira. Ügyelni kell arra, hogy a cigányság problémáját ne kívülről, felülről nézve, ne a cigányság nélkül oldjuk meg, hanem velük együtt, hozzájuk emberi módon türelmes munkával közeledve. Csak akkor számíthatunk eredményekre. Tudjuk azt, hogy a cigányság többsége, amelyik embertelen körülmények között él, vágyik arra, hogy elmaradottsága megszűnjön. Ahol ez nem tapasztalható, ott türelmes felvilágosító munkával, a meggyőzés eszközével bírjuk rá őket arra, hogy saját

maguk is tegyenek meg mindent annak érdekében, hogy életkörülményeik emberekhez méltóakká váljanak. A megyében létező valamennyi állami és társadalmi szervnek feladata, hogy hathatósan támogassák a cigányság felemelkedési törekvéseit, s ezért fordul felhívással a Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága a megyében élő pedagógusokhoz, egészségügyi szakemberekhez is, hogy a probléma megoldásában segítsenek. Hiszen elsősorban ők azok, akik sokat tehetnek annak érdekében, hogy gyorsabb legyen ezen a téren az előrehaladás.

Megyénk területén csaknem 20 ezer a cigányok száma. A cigányság többsége primitív életkörülmények között él a faluszélen, putrikban. Az elmúlt években értünk el bizonyos eredményeket egészségügyi és kulturális viszonyaikban. A felszabadulás óta ez kézzelfogható. Míg a múltban több cigánycsalád lakott együtt a földbesüllyesztett putriban, ma már, ha lassan is, de fokozatosan változik a helyzet, noha még most is sok az ilyen földkunyhó, amely magával hozza az egészségtelen, kultúrátlan életmódot is. A kapitalista rendszerben a cigányság iskolabjárásáról nemigen lehetett szó. Irni, olvasni tudó ember alig akadt közöttük. De a tüdővész, a vérbaj pusztított közöttük.

Ma más a helyzet. A cigányság egy részének tulajdonában lehet találni fehérfaú, rendes, tiszta, virágoskertes házakat is. Több cigánycsalád rendszeresen járattja iskolába gyermekét. Sajnos, a javulás azonban nagy többségüknél nem kielégítő. Az iskolaköteles gyermekek többsége nem jár tanulni, s így az analfabéták többségét, a lemorzsolódottak jelentős részét a cigánygyermekek képezik. Rendkívül elmaradott életkörülmények között él többségük. Nyilvánvaló, hogy a cigányság eme problémáinak megoldása nem lehet egy-két szerv feladata, társadalmi ügygé kell tennünk s ezt szükségessé tenni a pedagógusok körében is. Megyénk pedagógusai, nevelői mindig kivették részüket a nemes, a megye kulturális életét előrevivő mozgalmakból. Az ő nevelő, önzetlen, lelkes munkájukra számítnak ebben az igen égető kérdésben is, s hozzájuk fordulunk, hogy e munkában is legyenek kezdeményezők, élenjárók és segítsenek.

A Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága ezúton kéri fel valamennyi becsületes, a néphez hű, a kulturális felemelkedésért küzdő nevelőt, hogy a leghathatósabban működjene közre e nemes mozgalomban, a cigányság kulturális elmaradottságának felszámolásában. Tudjuk, nehéz, fáradságos, sok türelmet igénylő munka ez, de szép, nemes emberi feladat lesz ennek végrehajtása nevelőink részéről.

Szervezzék az analfabéta tanfolyamokat. Azokban az iskolákban, ahol a túlkoros cigánygyermekek száma a 20-25 főt eléri és az iskoláztatásuk másként nem biztosítható, a tantermi és nevelői ellátottságtól függően külön cigány-osztályokat is lehet szervezni. Küzdeni kell a cigányokat sértő megkülönböztetések ellen, az esetleges olyan megnyilvánulás ellen, amely akadályozza a cigányok belterületen való letelepedését, házépítését.

A cigányság kultúrájának feltárása fontos néprajzi, kutatási feladat is. E munkát végezzék úgy, hogy az a cigány népi kulturális elemek továbbfejlesztését is szolgálja. E munkába vonják be a cigányok közül kikerült értelmiségieket, akik sokat segítenek az ügy érdekében.

Bízunk abban, hogy a nevelők megértik a feladat nagyságát, s támogatják a cigányság kulturális elmaradottságának felszámolásáért indított nemes mozgalmat, s azon lesznek, hogy az ügy érdekében született határozatok maradéktalanul megvalósuljanak.

Ha a felszabadulás óta eltelt több mint egy évtizednek a cigányság helyzetével kap-

csolatos munkáját vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy a mutatkozó javulásban, az eredményekben nagy részük van az orvosoknak, az egészségügyi dolgozóknak. Több orvos és egészségügyi dolgozó példája áll előttünk, akik fáradságot nem ismervé foglalkoztak a cigányság egészségügyi problémája mellett azzal is, hogy a tanácsoknál szorgalmazták házhelyhez való juttatásukat, munkába állításukat, gyermekeik iskoláztatását stb.

A Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága reméli, hogy úgy mint eddig, a következőkben is készséggel segítenek e nagy munka előrehaladásában. – Felkérjük a körzeti orvosokat, védőnőket, szülésznőket, egészségőröket, hogy a cigánytelepeket rendszeresen látogassák. Legyen ez a látogatás baráti, közvetlen, a cigányság problémáit megértő, olyan, hogy minden kérdésükre adjunk választ, feleletet. Beszéljenek velük annak érdekében, hogy társadalmi munkával járuljanak hozzá a tanács által kiutalt betongyűrűkkel kutak ásásához. Ezzel segítsék elő a jó vízellátást. Hasonlóan szervezzék meg a WC, vagy latrina építését és így biztosítsák a telep tisztaságát. Tudvalévő, hogy a cigányság körében legelterjedtebb betegségek a tbc. és a nemibetegség s a csecsemőhalálozás aránya itt a legmagasabb.¹³⁴ Ezúton kérjük fel a járási és községi orvosokat, hogy a betegségek megelőzése és megszüntetése érdekében negyedévenként rendszeres szűrővizsgálatot tartsanak, mely feladat végrehajtásával az egészségügy általános színvonalát emelhetik. Az egészségügy javításában fontos eszköz az ismeretterjesztő előadás. Ilyen előadásokban szükséges volna foglalkozni gyermekgondozással, neveléssel, táplálkozással, tisztántartással a ragályos és fertőzőbetegségek elleni védekezéssel. Emellett szükséges volna beszélgetést folytatni a cigánysággal a minden állampolgárt megillető jogokról és köteleességekről.

Felkérjük a körzeti orvosokat, hogy nyújtsanak segítséget a községi tanácsoknak a házhelyek céljára alkalmas területek kiválasztásában, hogy ezzel is segítségükre legyünk embertelen sorsukból való kiemelkedésükben. Így emelkedik igazán a megye egészségügye. Az új házat épített cigánycsaládokat látogassák rendszeresen és emberi módon, barátságosan foglalkozzanak velük. Érték el, hogy az új ház mellett WC és kút létesüljön, s a lakásukat tisztántartsák.

Egészségügyi helyzetük javulásának elengedhetetlen alapfeltétele műveltségük emelése. Ezért az orvosok támogassák a nevelőket. Hiszen az orvosoknak, védőnőknek, szülésznőknek, egészségőröknek van az egyik leghatásosabb eszköz a kezükben, ez pedig a személyes kapcsolat. Ezt hasznosítsák az iskolabajjárás szükségességének tudatosításában és segítsék elő az írástudatlanság felszámolását. A cigányság többsége egészségügyi helyzetük javításához csak abban az esetben tudnak igazán hozzájárulni, ha megfelelő anyagiakkal rendelkeznek. Ezért a munkábaállításukról is gondoskodni kell. Sokat segíthetnek ebben az egészségügyi dolgozók is. Bírják őket a rendszeres munkára beszélgetések során. Ezzel nemes feladatot teljesítenek, mert segítenek annak a feltételnek a megvalósításában, amely a higiénikus kulturált élet vágányaira vezet a cigányságot.

Ezekben kéri és számít az orvosok, az egészségügyi dolgozók segítségére a végrehajtó bizottság. A Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága számít odaadó áldozatos munkájukra e nagy cél megvalósításában.

**A Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács
Végrehajtó Bizottsága.**

¹³⁴ Vö. 71. sz.!

1958. január 7. Csenger.

*A Járási Tanács VB elnökhelyettesének előterjesztése.*Előterjesztés.

A Végrehajtóbizottság 1958. január 9-én tartandó ülésére.

Tárgy: Cigányok helyzetének megjavítása.

A csengeri járás területén a cigányok lélekszáma 2904 főt tesz ki, amely az összlakosságnak mintegy 10 %-át teszi ki.

Főbb településeik: Csenger, Komlódtótfalu, Porcsalma, Tisztaberek, Tyukod községben vannak.

A cigány lakosság egyrésze főként a családfők, lakóhelyüktől távol, ipari vállalatoknál dolgoznak. A legtöbbjük az építőipari vállalatnál, Kazincbarcikán dolgozik. Az ipari vállalatoknál dolgozók létszáma a családfőket számítva mintegy 200 főt tesz ki.

A cigány lakosság legnagyobb része idényjellegű munkákkal foglalkozik, nyáron az itthonmaradottak mintegy 90 %-a vályog előállításával, az építkezéseknél tapasztással foglalkozik, egy igen csekély részük, mint zenész keresi meg kenyerét. Az itthonmaradottak téli foglalkozása okoz különösebb problémát a közigazgatási szerveknek. A téli idő alatt az itthonmaradottak nagyrésze kosárfonással, kerti butrok (sic!) készítésével, és gyékény áruk előállításával foglalkozik. Tekintettel arra, hogy ez a foglalkozásuk kimondottan idény jellegű, részükre iparigazolványt, vagy vándor-iparendélyt, vagy házi-ipari igazolást kiadni nem lehet, így az általuk előállított áruk értékesítésénél a rendőrség igazolásra szólítja fel őket, és iparigazolványt, vagy vándoripari engedélyt kér tőlük. Ez megoldandó probléma. Helyes volna, hogy ha e kimondottan téli időszak folyamán az általuk előállított munkák értékesítését úgy a közigazgatási szervek, mint a rendőrség engedélyezné, amennyiben a nyersanyag származását igazolni tudják. Így mintegy 40-50 családnak a téli megélhetése biztosítva volna.

Helyes a Megyei Tanács fölvetése, hogy ezeknek a kosárfonással, kerti bútorok készítésével, gyékény áru előállításával foglalkozókat, háziipari szövetkezetbe tömörítse, azonban a csengeri járásban az a helyzet, hogy ezek 3-4 család kivételével kizárólag a téli időszakban folytatják ezen szakmájukat, és a nyári idő alkalmával semmi körülmények között KTSZ-be, vagy Háziipari Szövetkezetbe nem lehet tömöríteni őket.

A cigány családok munkábaállításának körülményeit igen megnehezíti még az, hogy a különböző vállalatok idegenkednek a cigányok munkábaállításától, és gyakran megtörténik, hogy a toborzásra kiadott rendeletekben kifejezetten mellőzik a cigányok munkábaállítását. Ezen a téren csak felsőbb szerveink tudnak segíteni, és ez nagyban hozzájárulna életkörülményeik megjavításához.

A cigány családok végleges és tervszerű letelepedésükhöz feltétlen fontos volna, részükre házhely-juttatás. Azok részére, akik gazdasági és egészségügyi szempontból minden körülményeknek megfelel, azok a község bármely területén engedélyezni kell letelepedésüket, akik pedig a fenti körülményeknek nem felelnek meg, a község bizonyos részén kell biztosítani számukra a letelepedési helyet. Az 1957 évben megjelent 35/1957

Korm. Számu rendelet, valamint annak 29/1957 P.M. számu végrehajtási utasítása, nem ad lehetőséget a házhely juttatására, és a cigány lakosok közül bármily jutányosan is bocsátják rendelkezésre a szükséges házhelyet, csak igen csekély része tudja azt részletre megvásárolni. Itt helyes volna kimondottan azok részére, akik anyagilag feltétlenül rá vannak szorulva, a község bizonyos részén cirka 200 □ ölnyi terület juttatására, amiért esetleg a községi tanács részére társadalmi munkában, községfejlesztési tervek végrehajtásában bizonyos mennyiségű munkát tartoznának végezni.

A cigányság általános műveltségének emelése nagy mértékben hozzájárulna életmódjának emelkedéséhez is. Ezért feltétlenül szükséges, hogy a járás területén foglalkozzunk a cigányság iskolai és iskolán kívüli oktatásával.

A cigányság iskolán belüli oktatása a tanköteles korú gyermekek beiskolázásával, és rendszeres iskolába járásával megoldható volna. A legnagyobb probléma a cigányság gyermekeinek beiskolázása – a ruha és lábbeli hiány miatt – valamint a már beiskolázott cigány tanulók rendszeres iskolába járásának biztosítása. A gyakorlati tapasztalat azt mutatja, hogy a téli hónapokban leginkább erősen megcsappan az iskolába járó cigánytanulók száma. Ezek oka az előbbi. Igen helyes az a kezdeményezés, amelyet Porcsalma község kezdeményezett, hogy a cigány tanulókat külön osztályokban tanítják és részükre ruházatról, és napi egyszeri étkeztetésről gondoskodnak. Ez az úgynevezett cigány iskola beindult és a jelek szerint működése biztatónak mondható. A cigányság nem viseltetik ezzel szemben ellenségesen, sőt szívesen engedi gyerekeit ebbe a külön iskolába. Ezek oktatása a rendes iskolai tananyag szerint folyik, természetesen megfelelő csökkentésekkel, a gyermekek életkori sajátosságainak megfelelően. Nagyon helyes lenne, ha a porcsalmi minta nyomán – amennyiben az a későbbiek folyamán is beválik – a járás területén, elsősorban azokban a községekben, ahol nagyobb lélekszámú cigány él, hasonló, úgynevezett cigány iskolák megindítását is megszervezni. Ehhez azonban megfelelő anyagi fedezet szükséges lenne – ételmezés, ruházat – amelynek előteremtése megoldható lenne úgy, hogy a nyári idénynapköziothonok több évi munkáját felülvizsgálva, egyes községekben a beállított költségvetést csökkentenék, illetve az összeget a cigány iskolák céljára átvinnék. Ezen kívül esetleg a községi és járási költségvetésből bizonyos fölülvizsgált tételeket, megtakarítás folytán föl lehetne használni.

A cigány gyermekek iskolai oktatása általában tehát a fentiek alapján megfelelően lenne, amennyiben a cigány szülők gondoskodnának – hasonlóan a többi szülőkhöz – a gyermekek ruházataról, és ételmezéséről. A cigány gyermekek iskolai kimaradása is csak a cigányság általános kérdésének rendezésével együtt oldható meg.

A cigányság általános műveltségének iskolán kívüli emelése elsősorban az analfabéta tanfolyamok keretében történhet meg. Ilyen tanfolyamok évek óta folynak a járás területén, és több községben eredményesen is befejeződtek. Sajnos azonban, főleg az idősebb cigányok nem járnak el a tanfolyamra, de ezen kívül fiatalabb generációhoz tartozók is csak több esetben erőszakkal voltak hajlandók a tanfolyamon résztvenni. /hadkötelesek/ Szükséges lenne, hogy a helyi tanácsok aktív részvételével az analfabéta cigányság részére félig-meddig kötelező tanfolyamot szerveznének.

A cigányság nagyrésze, mivel a zenével foglalkozik nevelhető lenne a kultúrotthonokban

szervezett zenész-szakkörök, illetve zenés foglalkozások szervezésével. Természetesen ezek helyileg az ottani viszonyoknak megfelelően volnának csak szervezhetők, az ottani cigányság érdeklődési és hajlamainak megfelelően. Ezen kívül lehetne szervezni kosárfonó, és más hasonló foglalkozású szakköröket, vagy foglalkozásokat. Ezek inkább a cigányság foglalkoztatásához tartozna.

Időnként ismeretterjesztő előadások tartása is célravezető volna, azonban ezek minden esetben szemléltetéssel kellene legyenek összekapcsolva. /film, diafilm stb./

Az előadások tárgya különféle lehetne, egészségügyi, gazdasági, politikai.

Közegészségügyi helyzetüket nézve, a cigánytelepek ivóvíz ellátása általában nem ki-elégítő. Legtöbb helyen az ivóvíz ellátást egyszerű ásott gödörből biztosítják (sic!). Pl. a komlódtótfalusi cigányok a Szamosból biztosítják ivóvíz ellátásukat. Helyes lenne, ha a községi tanács végrehajtóbizottságai köteleznék a cigánytelep lakóit, hogy ássanak kutat, és a községi tanács, a községfejlesztési tervből járuljon hozzá, egy-két kút beton-gyűrű megvásárlásához.

Élelmezésükben nagy szerepet játszik az állatok elhullásának felhasználása. Itt ugyancsak a községi tanácsoknak lenne feladata, hogy megfelelő döngteret létesítsenek, ahol az elhullott állatokat petróleummal, mésszel lelocsolva elásnak. Mert ezek után emberi élvezetre nem alkalmas az elhullott állatok. Amennyiben a későbbiek folyamán létesülne feldolgozó üzem, oda szállítanák be az elhullott állatokat, és ami nem alkalmas elégetésre kerülne. Így megakadályoznánk több járványos betegségeket is. Ezekből adódik, hogy a cigány telepeken elsősorban a nagymértékű zsúfoltság következtében, a nemi betegek és a TBC. betegek szaporodása.

Határozati javaslat.

1./ Utasítsa

A járási tanács végrehajtóbizottsága, egészségügyi csoportját ipari és műszaki csoportját, hogy térképezze fel azokat a családokat, akik egész éven keresztül kosárfonással, kerti butrok (sic!) készítésével és gyékény áru előállításával foglalkozik, és ezek megálapítása után lépjen érintkezésbe a Mátészalkai Háziipari Szövetkezettel, abból a célból, hogy ezeket a családokat vegyék be a háziipari vállalathoz, és részükre anyagot, munkát biztosítsanak.

Felelős: Egészségügyi, ipari és műszaki csoport.

Határidő: február 15.

2./ A Végrehajtóbizottság a cigány családok házhely-juttatását javasolja, azokban az esetekben, ahol anyagi helyzetük következtében képtelenek a telek megvásárlására. Azonban ez a fennálló mai rendelkezések értelmében nem lehetséges. Erre vonatkozólag kéri a végrehajtóbizottság olyan irányú rendelkezést, hogy a községekben az olyan cigány családok részére, akik anyagilag képtelenek telekhelyet vásárolni, cirka 200 m² öl-es teleket a kijelölt helyen juttatni lehessen.

3./ A Végrehajtóbizottság kérje fel

a Megyei Munkaügyi osztályt arra, hogy a szomszédos megyékkel megegyezve tegyék lehetővé, hogy az ipari vállalatok a cigányságtól ne zárkózzon el, és azt munkavállalóként alkalmazzák. Tekintettel arra, hogy az utóbbi időben az volt tapasztalható, hogy az

ipari vállalatok a cigányságtól elzárkóztak és munkaterületet számukra nem biztosítottak.

4./ Utasítsa a végrehajtóbizottság, az egészségügyi csoport vezetőjét, hogy nagyobb cigány településeken, mint pl. Komlódtótfalu, Csenger, Porcsalma, Tyukod, Tisztaberken községekben a cigány településeken egészségügyi felelőst állítson be, tisztelet-díjazás mellett. A tisztelet-díjat a közegészségügyi járványügyi címről biztosítsa.

Felelős: Egészségügyi csoport.

Határidő: február 15.

5./ Utasítja

a végrehajtóbizottság, a községi tanácsok végrehajtóbizottságait, hogy nagyobb cigány településeknél, latrinák építését tegye kötelezővé és községfejlesztési alapról, - ha másként nem – megfelelő ástott kutat építsen részükre, hogy megfelelő ivóvízzel legyenek ellátva.

Felelős: Községi végrehajtóbizottságok.

Határidő: folyamatos.

6./ A cigány tanulók beiskolázása érdekében a járás területén Tisztaberken, Csenger, és Tyukod községekben a művelődési felügyelő vizsgálja felül a cigány tanulók iskolába járását, és dolgozzon ki javaslatot a fenti községekben, a cigány osztály megnyitására. Ugyanekkor a vb. utasítsa a költségvetési csoportot, hogy a művelődési felügyelővel közösen vizsgálják felül az idény napközötthonok költségvetését, és a lehetőségekhez mérten a főlöslegesnek mutakkozó összeget állapítsák meg, és ezen összeget a cigány osztályok szervezésére tervezzék be.

Felelős: Művelődési felügyelő.

Határidő: március 1.

7./ Utasítsa

a VB. a községi tanács vb-it, hogy az iskolák igazgatóinak bevonásával mérjék fel az analfabéta cigányokat, és a helyi lehetőség figyelembevételével, analfabéta tanfolyamokat szervezzenek.

Felelős: Községi vb. elnökök.

Határidő: február 15.

C s e n g e r , 1958. január 7.

/:Kocsány Gyula:/
vb. elnök. h.

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

1958. január 12.

*Cikk a Keletmagyarországban egy tiszadobi cigány családról.*¹³⁵**Egy cigánycsalád elindult. . .**

Tiszadob kanyargós, ósdi utcái után jut el a kíváncsi érdeklődő a falu végére, ahol, - mint valami bányavidéken a felszíni fejtés nyomai – úgy ásítznak a földhordó hely gödrei. A bánya a tiszadobi cigányság telephelye. A nyaktörő buktatókon túl látszanak a törpe kis családi házacskák, a putrik. Az idegen szem egyformának látja valamennyit. Szalmatető s kalibák festői összevisszaságban. Pipálgatnak a kémények, s a telep képének egyhangúságát itt-ott piros ruhadarabok teszik élénkebbé, ahogy spárgára kifeszítve röpködnek a téli szélben: Vörös virágok a fehér hó fölött. A gödrökből vidám sikongatás hangzik: Pöttömnyi barna gyerekek nagyobb suhancokkal vegyest, magukfaragta fakorcsolyával csúszkálnak, szigonnyal hajtva előre magukat. Mint én gyerekkoromban! Úgy játszik itt a pulyahad, mint minden gyerek: gondtalanul.

A kis telepen T. Tóth Gyulát keressük. Nem igen fordulnak itt meg "nadrágos" emberek, mert ugyancsak megelevenedik a sok kunyhó s bámulva követnek. Nem igen dolgoznak most. Csak itt, ott találni valami foglalatosságban valakit. Egy tornácon, a hideg idő ellenére egy hetven körüli öreg ül. Mellette egy sor fűrő, előtte tőke. Reszelővel élesíti egy kacskaringós élű szerszámot. Valamikor szegkovács volt az öreg Józsi bácsi, de az már kikopott a divatból. Így most már ő is csak ilyen apró munkát végez. Az ő háta mögött áll Tóth Gyula háza. Majdnem legszélen van. Talán nagyobb is valamivel, mint a többi. Elöl a tornácnál tisztára seperve. Konyhája is van. A házának portája is van. A ház mögött, szinte a földig érő tetővel ólak sorakoznak. Egyik részben egy mégugyan „szépruhás” tehen, ami ellés előtt áll s mellette egy fakóbb üsző. Odább disznó rőfög, marakodik. Két keccesbe vannak zárva. Egyikben két hizó, másikban két fiatal magló van. Ez az állatállomány.

Gyula bácsi szívesen tessékel be a házba. A belső helységben a mama a tűznél tesz, vesz, pedig pokoli a hőség így is. A család többi tagja is benn van. A lányok – ők vannak többen –, a fehértakarójú ágyak szélén üldögélnek. Most ők is ráérnek, nincs sok munka.

A T. Tóth család az egész Tiszadobon az egyedüli a cigányság között, amely már évek óta benne van a szövetkezetben. A tiszadobi Táncsics TSZ tagjai. Ez a pár év – amit a szövetkezeti munkában töltöttek – látszik meg a házuk táján. Az öregnek abban fő a feje, hogy elköltözik innen. Nagy a család, kicsi a ház s tehetség van, így beljebb a faluban házat vesznek. Kerttel együtt, hogy megteremjen a házi szükséglet. Bajos az ő új életük, mert a „van” is gonddal jár. Szokatlan a beosztás egész évre, úgy, hogy a pénzrésztesedésük jó részét felelőlegezgették. De így is szép pénz jutott most egy summában. Ehhez pótolnak még, hogy kijöjjön a házra való. Eladják a tehenet.

Ahogy így ismerkedem ezzel a cigánycsaláddal, gondjával, örömeivel, úgy bontakozik ki előttem lelkületük. A régi is, de maga az új is, amit már az azelőttitől eltérő életük teremtett. Szinte látom: befordul a vontató a cigányvégen s megáll nem messze a Tóthék házához. Rajta kukorica s a család nekiesik. Hordja a padlásra, házba, pitvarba, ahova

¹³⁵ Az eredeti közlésben a teljes cikket dőlt betűvel szedték.

csak fér. Ez mind az övék! Ők keresték! ...A szomszédok kicsődülnek ... micsoda da-
gadóbüszkeség tölti el őket amazok sóvár tekintetének kereszttüzeiben. Az ő termésük.
Kétszer fordul a vontató. Másodszor még 13 zsák is van a halom tetején. Hat szekér
hozza a krumplit. A harminc mázsa életből még haza se hoztak 11 mázsa 89 kilót. Egy
szemmel se kevesebbet. Ki látott még ilyen világcsudát! Egy 11 tagú cigánycsalád ga-
bonát tartalékol s nem is keveset. Az ő két disznójuk hízik a saját tengerijükön. – Látják,
hogyan vannak, mint vannak az emberek túl a gödrökön. Ők is elkíváncsoznak. Kimenni
innen! Ki, emberibb körülmények közé! Megkóstolták az újat s küzdenek érte, hogy
teljes részük legyen benne. Dolgoznak. Tavaly, a csonka esztendőben 640 munkaegység-
et kerestek. Gyula bácsi sokszor példát mutat a munkában s nem állta úgy meg senki
a helyét a cséplésnél a legnehezebb munkában, a törekben, mint az ő négy lánya. Az
asszony, Gyula bácsi felesége, akit az élet már igen kiszarolt, már csak otthon tesz, vesz.
Gyönyörködik az ő nagy gazdaságukban. A jószággal foglalkozik. Ő sem hitte volna ezt
még, amikor tüzesvérű fiatal volt. Nem hitte, hogy nem úgy éli le az életét, mint az anyja,
meg a többi cigányasszony egyik napról a másikra, bizonytalanságban. Nagy házuk lesz,
a ház utcában, s nem a gödrökben élnek majd. A lányok is öltözhetnek, lesz miből.

És még sok, nagyon sok minden megváltozik az életükben ...

A fentieket mondták el szavakkal, csillogó szemük beszédességével s én látom őket,
ahogy felpakolják kis gazdaságukat és elindultak a faluba, a nagy házba, az új élet felé ...

(-u. -s.)

Tóth Gyula tiszadobi cigány a négy lányával
(Keletmagyarország, 1958. január 12.)

Tóth Gyula felesége (Keletmagyarország, 1958. január 12.)

46.

1958. január 15.

A Keletmagyarország híre a nagykállói cigány nőtanács megalakulásáról.

Megalakult az első cigány-nőtanács

Megyénkben elsőnek Nagykállóban alakult meg a cigány-nőtanács. Az alakuló ülésen csaknem negyvenen vettek részt, s megválasztották a hét tagból álló vezetőséget. Elnöknek Horváth Bertalannét választották. A cigány-nőtanács elhatározta, hogy egészségügyi előadásokat tart az asszonyok részére s az analfabétizmus felszámolása érdekében iskolát szerveznek.

47.

1958. január 23.

*Cikk a Keletmagyarországban a vajai cigányokról.*¹³⁶

Téli képek Vajáról

Változások a vajai cigányok életében

Az új év szorgos tennivalói között jut idő a tanács vezetőinek arra is, hogy az időszerű kérdésekkel foglalkozzanak. Ilyen például a cigányság kérdése. A napokban szokatlan jelenség volt a faluban. Mintegy száz, ünneplőbe öltözött cigány, asszony és férfi vegyesen, gyülekezett a tanácsházán. A végrehajtó bizottság hívta meg őket. Elbeszélgettek arról, hogy s mint él a 230 lelket számláló telep népe, és milyen út állhat rendelkezésre életkörülményeik megváltoztatásával, hogy felemelkedjenek. A problémák jórésze a cigányság részére juttatandó olcsó házhelyekkel megoldódna. Addig is kutat, W. C.-ket kell biztosítani részükre.

A tanácskozáson, ahol mintegy hatvan nő is jelen volt, elhatározták, hogy nőtanácsot alakítanak. A cigánynőtanács három tagja: Jóni Istvánné, ifjú Botos Gyuláné és Mocsár Józsefné rendszeresen részt vesz ezután a Nőtanács községi szervezetének rendezvényein. Megszervezik a cigány táncegyüttest s felkarolják a zenekarokat.

A férfiak – a megüresedett tanácstagi hely betöltéséig megválasztott Andrási Miklós bíróval –, úgy határoztak, hogy társulnak a vályogvetés közös elvégzésére.

(-u. -s.)

¹³⁶ A cikkből a cigányokra vonatkozó részt közöljük. Az eredeti közlésben a szöveget dőlt betűvel szedték.

48.

1958. január 24.

Cikk a Keletmagyarországban a leveleki cigányokról.

**Főzési tanfolyam, gyermeknevelési
előadások a leveleki cigány nőtanács tervében**

Nemrégiben Leveleken megalakult 25 taggal a cigány nőtanács. Vass Józsefné elvtársnő a járási nőtanács elnöke sokat segített a leveleki asszonyoknak. Kezdeményezésére a cigányasszonyok tisztasági napot tartottak és házaikat fehérre meszelték. A cigány nőtanács elhatározta, hogy főzési tanfolyamot indít az asszonyok részére és rendszeresen tartanak előadásokat a gyermeknevelésről, csecsemőgondozásról. Megszervezik később a cigány és magyar asszonyok találkozóját is, s így közelebb kerülnek majd egymáshoz. A fejlődés megindult! Ezt az is bizonyítja, hogy a községi tanács vb. üléseire meghívják a cigány nőtanács képviselőjét is s közösen döntenek az olyan fontos kérdésekben, amelyek a cigányság helyzetének a megjavítását célozzák.

49.

1958. január 26.

Cikk a Keletmagyarországban a besenyődi cigányok tsz-felvételéről.

Félre az elzárkózással !

Nem tudni miért, de húzódoznak a cigányok felvételétől a besenyődi termelőszövetkezetben. Jelentkező pedig sok van, hisz a községben lakó cigánycsaládok jórésze már hajlamos arra, hogy az új életet válassza. Hogy mást ne mondjunk, a felvételre jelentkezők már a dohány csomózásnál is segítettek, méghozzá szorgalmas és kifogástalan munkával.

Lehet, hogy a tagság azt gondolja: a cigány családok kezében másképpen, vagy épp sután áll a kapa. Persze az ilyesmi is előfordulhat, vagy hogy még közelebb jussunk az igazsághoz; a szorgalom sem mindenkinél egyforma. Azonban gondoljanak csak a besenyődiek arra, hogy a mi sorainkban is vannak dologkerülők, munkahalogatók, így az általánosítás és egyoldalú bizalmatlanság mindenképpen káros lenne. Különben a szövetkezetnek is van alapszabályzata, amelyet bármikor alkalmazhatnak akkor, ha a belépettek valamelyike méltatlan az előlegezett bizalomra.

Félre hát Besenyődön is az elzárkózottsággal! Legyenek a szövetkezet tagjai előrelátóbbak és rugalmasabbak. Vegyék csak fel bátran a jelentkező cigány családokat, segítsék és neveljék őket, meglátják ezzel a közösség is erősebb lesz és ráadásul a megkülönböztetés jégsapja is felolvad.

1958. február 2.

*Solymár Tamás írása az Ország Világban szabolcsi cigányokról.***Lássuk hát igazi arcukat !****... ÉS KATÓ FIZET HÚSZ FORINTOT**

„Élve temették el!” – halljuk és megborzadunk. Még eggyel sem találkoztunk, aki ezt, ha felbőszülve is, túl élte volna. De én ismerek ilyen embereket: a termőföld alatt, a homok alatt, az agyag alatt, két méter mélységben a gyep gyökerei alatt. Ny(íregyháza) után, túl a tanyán, a temetőn kívül domborodnak az élők sírjai. Az éjszaka álló csöndjébe hangfoszlányokat kuszál a szél. Ez a földkunyhók tompa melódiája. Csecsemősírás, férfi káromkodás, asszonyok jajveszékélése, szakadt nevetések, fájdalom a hegedű négy húrján, és az önfeledt szeretkezések öröme feszíti a fehérre meszelt, piros, zöld pöttyökkel tarka vermetet. A földkunyhókban a kislányok rózsaszín krepp-papírai fonnyadoznak a tenényérnyi ablakok fölött. Nappal ezeken a lyukakon kandikál be a világ. Éjjel, mint távoli tengerek imbolygó lámpásai, jelt adnak a kunyhókban zajló életről.

Az egyik kunyhóból elmosódott fény lopakodik elő, és a leheletnyi világosságban bő, női rongyokban áll valaki. A csípős szél rácsap, s mintha előle szaladna, futva indul a dombról a faluba, mely 5 kilométerre van innen. Egyenletes trappban halad, meztelen talpa veri a fagyott földet. A faluban megáll, szerte pillant, és felhúzott térdekkel lekuporodik egy fal tövébe. Éjféle miséről jönnek a parasztok. Karácsony van.

– *Fekete karácsony...* – mondják.

Ő szakadozott zihálását visszafojtva várja, míg a parasztok elhaladnak mellette, aztán tovább fut. Az orvos háza előtt megáll. Nyúl a kilincshez, zárva van. Az ablak alá kerül. A négy tágas nagy ablak – négy fenyegető, figyelő szem. Az egyiket halkán megveri. Aztán vár. Hiába. Újra kopog. Verejtékben ázott teste összeborzong. Hevesen bezörget. Egy kéz félrehajtja a függőnyt, az üveg mögött feltűnik az orvos borzas feje.

– *Ki az?*

– *Kezét csókolom, doktor úr.*

– *Ki az?*

– *A Kató, doktor úr, tessék jönni!*

Az orvos kinyitja résnyire az ablakot.

– *Hová? Ki a beteg? Ki van itt? Nem látok semmit.*

– *A kisgyerek beteg – és buggyan a könnye – tessék eljönni.*

– *A cigánytelepre?! Megőrült? Éppen most? Hozza be reggel.*

Halk zörrenés, az ablak becsukódik, a függöny visszahull s Kató, ha nem marná a jeges hideg és nem dobolna torkában a félelem, maga sem tudná: beszélt-e az imént a doktorral, vagy sem. A nagy ház néma és rendíthetetlen. Indul vissza. Dermedt lábafeje felsajog. Aztán meglódul, futni kezd és zihálva és lüktető aggyal és remegő térdekkel szalad hazáig. Öt kilométer. A kunyhóban öregasszony és gyermek, a gyermek hátán alszik, az ember muzsikálni van a gádzsóknál, és a pici, a legkisebb már alig lélegzik. Az alvókról lerángatja a rongyokat, azokba göngyöli, mellét löki a cserepes, forró kis szájba. És rohan ki mellén a gyermekkel, le a dombról – be a faluba. Öt kilométer. Már

nem érzi a hideget, csak mellén a csecsemő ajkainak tüztét. Rohan. Kendője a nyakába csúszik, fekete haja szerte-csapkod. Mire beér, már szürkül a sötét. Rosszat érez, jajj! Bajt sejt, és örült vágtaiba csap. Törekény testéből kiugrani készül a szív. Rászorítja a kisdedet.

Az orvos megállapítja a halált.

És Kató fizet húsz forintot.

Ez nem fantázia, ez megtörtént.

- De vajon mikor? – Miért fontos ez?

- *Ugye azért, hogy megnyugtassuk lelkiismeretünket: nem nálunk történt, hanem a múlt rendszerben?*

Aki ennyire kényes a lelkiismeretére, hadd tudja meg, hogy Danó József cinevégi¹³⁷ cigány két gyermekét, amint köhögni kezdtek, nyomban budapesti szanatóriumba utalta az orvos, még pedig ingyen! Nos, ez a mi rendszerünkben történt! Aki pedig még kényesebb a lelkiismeretére, hadd tudja meg, hogy a másik történet is a mi rendszerünkben esett meg.

Nemcsak az a perdöntő, hogy mi mikor történt, hanem az is, hogy – miért? Ha képesek meggyógyítani a két kis Danó-gyereket, miért hagyták veszni a másikat? Lehet, hogy a határba, a legutolsó tanyába is szíves-komolyan szaladt volna az a doktor, ki a meleg ágyból, karácsony éjjelén; de egy kis cigánygyerekért?! Köll is annak orvos?! „Cigányok!! Úgy se lehet azokon segíteni.” A bűn: a közöny. S ez talán nem a fajgyűlöllet televényéből fakadt s maradt: abból, hogy „nem emberek”? Lehetünk közönyöseek az iránt, akit szeretünk? S lehet az embert nem szeretni?

Hogyne! Amíg egyik ember nem ismeri a másikat, hogyan szerethesse! Csak annyit tud róla, hogy ez cigány, az zsidó, amaz sváb, oláh, az meg rác vagy éppen tót. Éppen ideje már, hogy a csúful emlegetett nevek mögé, a másik ember arcába nézzünk, és felfedezzük egymást: valamennyien emberek vagyunk.

Balogh Sándorral véletlenül összekoccant a stampedlink a söntéspultnál, a szalkai utasellátóban és mi egymásra néztünk. Egy vad, gubancos, csupa szőr-szakállú ragyaverte arc tekintett rám. Órá a borotvátlan, csapzott bajszú idegen arcból egy álmatlan, véraláfutásos szempár szegeződött. Szilvóriumot ittunk és megint szilvóriumot.

„Mit akar ez tőlem?” „És én mit akarok tőle?” – Ő is ezt kérdezte magában meg én is. Mégsem bírtunk elszakadni. A lelkem kimagyaráztam, hogy felfogja, honnan és mi-járatban vagyok; ő viszont az igazolványait rakta ki, hogy lássam: rendes ember. „Csak nem fél tőlem?” – gondoltuk mindketten és kétségbeestünk. „Jaj, ez azt hiszi, gyilkos vagyok, meg akarom ölni, ki akarom rabolni – hát ez van az én arcomon?” – aggódott a tekintete. „Nyomozónak néz tán, vagy cigányfalónak” – s szemem felmérte mozgékony arca változásait. Szája mosolygott, szeme komoly maradt. Engem fürkészt. Aztán szája mesélt és szeme nevetett. No, még egy fél decit. Én fölkéredzkedem kis szekerére – ő viszont meghív magához. Éjfél után kettő. Mátészalka mintha nem is lenne, olyan csendes. Kocogunk, azt sem tudom, hová, ő nem mondja, én meg a világért sem kérdezném meg. Boldog, hogy elmegyek vele éjnek idején az ismeretlenbe: mégis olyan arca van, hogy nem kell őtöle félni!

¹³⁷ Cinevég a cigányok által lakott faluszél Ópályiban. Ma Mátészalka és Ópályi egybeépülésénél található településrésze.

„Hát te tőlem”? – gondolom s máris próbára teszem s mondom: – *Sándor bácsi, álljunk meg a tanács előtt, felugrom a kabátoméért, mert hideg van!*

Szavaimat döbrent csönd követi: aztán a másik hangosan méltatlankodik.

Jaj, hát mégis azt hiszi, hogy meggyilkolom az úton, mégse mer velem jönni, hát olyan vagyok én?! Ne álljunk meg sehol, inkább itt van az én kabátom, tessék beleöltözni.

Mégis csak megállunk. Látom, hogy fél. Tudom, mire lejövök, már nem lesz sehol. Magammal hívom s ő jön. Hátra se nézek. Lépek a szobába, gyújtom a villanyt, s fényben ragyog a hatalmas íróasztal, könyvszekrény, fotelok, szőnyegek hivalkodnak – akkor látom, milyen sápadt. Belenyomom a fotelba, bekapcsolom a rádiót, öltözni kezdek. Közben locsogok. Ő szótlánul néz, a szeme csupa öröm.

- Hát idehoztál, te! – mondja csendesen derűsen – azt hittem már, hogy megveretsz.

Fogom a pipám, eleje guggolok, neki kínálok. S alulról nézek az arcába. Csak a szemét látom. A csillár fénye megcsillan egy könnycseppen, aztán egy másikon. Az arca, akár a szelíd Krisztusé. Térdre zuhan és két kezét felemelve megáld. Ott állunk egymás előtt. Megértjük, régről ismerjük egymást. Ölelésünk is olyan, mint akik hosszú út végén egymásra találtak. Ha vannak szentek, mi azok vagyunk ebben a pillanatban, mert nem fér hozzánk a rossz, és szívünk tele van szeretettel – pedig csak emberek vagyunk.

Nem Balog Sándor az egyetlen, aki remény és félelem közt szinte remeg érte, hogy igazi arcát megmutathassa. Mind a 19 megye cigányaiban görcsösen él ez a vágy. De kinek mutassák emberarcukat: a rosszhiszemű, gyanakvó, komisz környezetnek? A szatmári, beregi, nyírségi cigányság, mintegy húszezren, áldják a Szabolcs-Szatmár megyei tanácsot. A tanács határozata – és ez az első ilyen határozat az országban – átfogja és gyökeresen megjavítja a megye cigánylakosságának életét. S ahol még csak ezután, talán hónapok múlva kezd valósággá válni a terv, ott is boldogok az emberek, cigányok és magyarok, mert a megváltozott légkörben nem kell már gyűlölniük egymást. Emberközelségbe jutottak és örvendezhetnek egymásnak.

Solymár Tamás

(Lussa Vince felvételei)

Balog Sándor mátészalkai cigány mesterember
(Ország-Világ, 1958. február 2.)

A mátészalkai cigány népi együttes előadása
(Ország-Világ, 1958. február 2.)

51.

1958. március 27.

Cikk a Keletmagyarországban az ököritőfülpösi cigány együttesről.

Bemutatkozik az ököritőfülpösi cigányegyüttes

Vasárnap este 7 órakor mutatkozik be a község közönsége előtt a nemrég megalakult harminc tagú ököritőfülpösi cigányegyüttes. Önálló műsorral lépnek a mintegy 200-250 számú közönség elé. A műsor címe: „Cigányok sátrában”. A helyi gyűjtésű feldolgozás és az első önálló szereplés különös jelentőséget ad az estnek.

A szereplésből befolyó összeget a fiatal együttes kellékek és felszerelések vásárlására fordítja. Az első fellépés után pedig, tervük szerint, ellátogatnak a járás községeibe is.

52.

1958. április 11–14.

Feljegyzések és jelentések a Megyei Tanács 1957. december 16-án hozott határozatának végrehajtásáról.

52.1.

1958. április 11. Nyíregyháza.

Feljegyzés a Megyei Tanács Ipari Osztályán a szamossályi szövetkezetről.

Feljegyzés.

A cigánykérdés megoldása tárgyában hozott vb. határozatra korábban már beszámolót adtam a megyében működő Háziipari Szövetkezetekkel történt megbeszélés alapján.

Kiegészítésképpen a cigányproblémával kapcsolatban megemlítem hogy Szamossályi községben lévő cigányok öntevékenyen „Szamossályi Háziipari és Építőanyagipari Szövetkezetet” alakítottak és kérték az osztály támogatását.

A Háziipari és Népi Iparművészeti Szövetkezetek Országos Szövetsége a szövetkezet megalakulásával kapcsolatban a következőkről értesített:

„Tudomásunkra jutott, hogy Szamossályi községben háziipari termelő szövetkezet alakult. Tekintettel arra, hogy a szövetkezetek előzetes szervezési munkájával Szövetségünk foglalkozik, valamint a szövetkezet megalakulását a Kisipari Szövetkezetek Országos Szövetsége hagyja jóvá és a Szamossályi községben megalakult szövetkezetekről csak utólag nyertünk tudomást, kérjük a Tanács Ipari Osztályát, hogy a szövetkezet megalakulásáról felvilágosítást küldeni szíveskedjék. Tájékoztatásul közöljük, hogy a fennálló anyagkorlátozási és értékesítési nehézségek miatt háziipari szövetkezetet ez évben nem alakítunk. Amennyiben Szamossályiban megalakult egy szövetkezet, gazdasági működéséért felelősséget vállalni nem tudunk, legfeljebb azt a megoldást találhatjuk, hogy a mátészalkai Htsz. részlegeként működjenek.

A Háziipari és Népi Iparművészeti Szövetkezetek Országos Szövetsége felé a megalakulásról szóló jegyzőkönyvet megküldtem azzal, hogy a lehetőség szerint, a legrövidebb időn belül a helyszínen tájékozódunk a megalakulásról és a működés lehetőségeinek körülményeiről, a mátészalkai Htsz. vezetőjével.

Javasolom a végrehajtóbizottságnak a napirendi pont tárgyalása során, hozzon határozatot, hogy a mátészalkai Háziipari Termelőszövetkezet vezetőjével közösen az ipari osztály vizsgálja felül a szamossályi htsz. megalakulásának körülményeit és működésüknek lehetőségeit. Amennyiben lehetőség van rá, a mátészalkai Háziipari Szövetkezet vegye fel részlegei közé a szamossályi szövetkezetet.

Nyíregyháza, 1958. április 11.

Nemes Imre
osztályvezető h.

52.2.

1958. április 11. Mátészalka.

Feljegyzés a mátészalkai járás cigányságáról

Feljegyzés¹³⁸

a megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága, valamint a mátészalkai járási tanács vb. határozata alapján a cigánykérdésben tett, illetve végrehajtott intézkedésekről.

A járás területén minden egyes községben a cigányvajda, illetve bíró megválasztást nyert és velük a cigánykérdésben teendő intézkedések meg lettek tárgyalva.

A községi tanácsok, valamint a végrehajtó bizottságok üléseiken foglalkoztak a cigánykérdéssel, azonban az a megállapításunk, hogy egyes községekben, mint pl. Kocsord, Nagyecsed, Mérk nem foglalkoznak kellően ezen kérdés megoldásával.

Hodász és Győrtelek községben a végrehajtó bizottság a községben lakó cigányokkal megbeszélést folytatott, melyszerint a házassági köteléken kívül élőket felszólították a házasság kötésre. Ezen megbeszélés alapján Győrteleken 2, Nyírkátán pedig 3 házasság megkötése történt.

Hodász és Kántorjánosi községben rendezték a cigányok házhely kérdését és részükre 200 öles házhelyeket juttattak.

Kántorjánosi községben 34 tanuló van, külön cigányosztályt nyitottak, ahol rendszeresen folyik a tanítás és külön nevelő foglalkozik a cigánytanulók oktatásával. Mátészalka községben az új iskolai év megindítás alkalmával terveznek cigányosztály beindítását, s részükre a cigánytelephez közel külön iskolát, illetve tantermet nyitnak. Ugyancsak Mátészalka községben [új]¹³⁹ cigány kultúrcsoport alakult meg, amely a kultúrmunkával rendszeresen foglalkozik és saját maguk készülnek fel ének, valamint táncszámokkal.

Győrtelek községben az új iskolai év megindulása alkalmával analfabéta tanfolyamot indítanak be, s tervbe van véve cigány kultúrcsoport megalakítása is.

A járási tanács végrehajtó bizottság intézkedése alapján a járás területén lévő szociális otthonokban megszerveztük a selejt ruha-anyagok összegyűjtését, s ennek alapján különösen jó eredményt ért el a fülöpösdaróci szociális otthon, ahol 5 lányka ruhát, valamint 7 fiú ruhát pulóverrel együtt a szociális otthon dolgozói készítettek el és festettek be, továbbá az ököritőfülpösi Leányotthon 30 pár gyerekcipőt biztosított, melyet a győrteleki szociális otthon cipésze társadalmi munkával javított ki. Ezenkívül az otthon dolgozói 8 leányka ruhát is készítettek.

A szociális otthonok által felajánlott és elkészített ruházatokat a győrteleki, mátészalkai és kántorjánosi cigány iskolai tanulók között osztott ki az egészségügyi csoport.

A mátészalkai járási Kórház 120 drb. selejt lepedőt biztosított alsó fehérnemű készítésére, melynek feldolgozása most van folyamatban, melyet a mátészalkai községi Nőtanács társadalmi munkával készít el.

¹³⁸ Feltehetően a mátészalkai járási tanácson készült irat.

¹³⁹ Utólag piros ceruzával beírt szó.

A mérki szociális otthonban a selejt ruházatok összegyűjtése most van folyamatban, melyet a Mérk községbeli cigánytanulók között osztanak ki.

A megyei tanács vb. szociálpolitikai csoportja által biztosított 20 drb. új mackót, valamint cipőt a Kántorjánosi cigány osztály tanulói kaptak meg.

Ökörítőfülpös községben a községi tanács végrehajtó bizottsága most szervezi a téglaégető szakcsoport megalakítását, melynél 15-20 főt fog munkábaállítani. A községben folyamatban van a cigányok széttelepítése és ezideig is több cigánycsalád települt be a községbe rendes utcáorba. A községben lévő cigányok mintegy 70 %-a jár iskolába. Az iskolai oktatás kérdésével különös problémájuk nincs. Ruházatuk is kielégítő.

Mátészalka, 1958. évi április hó 11.

52.3.

1958. április 11. Nyíregyháza.

A Megyei Tanács Munkaerőgazdálkodási Osztály feljegyzése a cigányok munkába állításáról.

Szabolcs-Szatmár Megye Tanácsának V. B.

XII. Munkaerőgazdálkodási Osztálya

Nyíregyháza, Sztálin tér Telefon: 10-00, (183-168 mellék)

Feljegyzés a cigányok munkábaállításával kapcsolatban hozott VB. határozat végrehajtására vonatkozóan:

Az 1958. I. negyedévében megyénk területéről más megye területére építőipari vonalon toborzás nem volt, így fizikai munkaerő szervezés semmilyen vonatkozásban nem történt.-

Valamennyi járási munkaügyi előadót utasítottuk, hogy a mezőgazdasági munkaerő szerződtesek folyamán hassanak oda, hogy úgy a megyei mint a más megyéből megyénkben szerződteső ÁGI-k más munkások mellett a cigány munkaerőket is szerződtesék.

Ennek eredményeként felbecsült értékelésünk alapján megyén belüli gazdaságaink ezideig mintegy 700 fő cigány munkaerőt szerződtesek le, míg kb. 300 főre tehető azoknak a cigányoknak a száma akik más megyebeli ÁGI-hoz szerződtesek.

A más megyebeli szerződtesel kapcsolatban azonban meg kell említenünk a baktalórántházi járásban történeteket. Itt ugyanis a makói kertimag termelő ÁGI február hóban – Ramocsaháza, Rohod stb. községekben többek között 38 fő cigány munkaerőt is leszerződtesek, akik azonban most április hónapban amikor a munkahelyre kellene elutazni – valamennyien visszalétek és most már nem hajlandók elmenni a megyéből.-

Nyháza, 1958. IV. 11-én.

Nagy Miklós

52.4.

1958. április 12. Nyíregyháza.

Jelentés a nyíregyházi járás cigányságáról.

Nyíregyháza, Járási Tanács VB. Egészségügyi Csoportja.

J e l e n t é s .

A Megyei Tanács VB. határozatára a cigánykérdéssel kapcsolatban.

A nyíregyházi járás területén a cigányok helyzetének megjavítása érdekében a megyei és járási vb. határozata alapján felmértük, hogy a cigánycsaládoknak mennyi házhelyre van szükségük, megállapítás szerint akik építkezni akarnak, s már épület anyaggal is rendelkeznek 37.-család ezeknek a száma. Ezen családoknak a házhely biztosítása a községi tanács-ok és a Legeltetési Bizottságok segítségével megtörtént. Az építkezéshez a nyár folyamán kezdenek.

A cigánytelepek lesorvasztása érdekében az alant felsorolt községi tanácsok tettek hathatós intézkedést.

Ilyen Pl: Paszab, ahol három család beköltözött a faluba, Gáva községben 5 család, Tímár községben 1 család, Ibrányban 1 család, Újfehértón 4 család költözött be a községbe. Ezen családok részben államosított lakásban, részben saját erejükkel épített lakásokban mentek.

Közegészségügyi vonalon: A tisztasági Hónap mozgalommal kapcsolatban eü. csoportunk különös gondot fordít a cigánytelepek megtisztítására, s minden rendelkezésre álló erejével igyekszik azokon árnyékszékek létesítését előmozdítani.

A járásunk területén napjainkban folyó vándor tüdőszűrés fokozott figyelemmel tér ki a cigánylakosság átvizsgálására.

Mind a négy járási egészségőr szorgalmasan látogatja és tetvezi az arra rászoruló cigányokat és cigánycsaládokat.

Előtérben áll a cigánytelepek jó ivóvízzel való ellátása, s március hó folyamán minden közkútból vízmintát vettünk, s ahol a kút tisztítása vagy klórozása vált szükségessé azt folyamatban is tettük.

Az analfabétizmus felszámolása érdekében Nagyhalász községben 34. fővel indult be a cigány osztály. Kótaj községben 27. fővel van beindítva, Demecser községben 1958. április 14.-én indul be a cigány osztály.

A Községi Tanács-ok és a községi pedagógusok mozgalmat indítottak az iskolában járó cigánygyermek részére, s felhívták a község lakosságának figyelmét, hogy aki teheti segítsék a cigánygyermeket elhasznált ruhaneművel, hogy iskolába tudjanak járni.

Munkában állításukkal kapcsolatban: Rakamaz községből 1958. évben 3 fő vállalt munkát a tokaji Kőbányában. Tímár községből 2 fő ment el dolgozni a tarcali állami gazdaságban.

Nyírtura községben 1 család lépett a termelőszövetkezetben ki is költözött a telepről, mert a tsz. segítségével rendes lakást biztosítottak részére, és az ottlévő putrit a községi tanács vb. lebontatta.

Kemecse és Gáva községben a Járási Tanács és a Községi Tanács VB.-vel karöltve megkísérelték a kosárfonó, valamint kertibútor részleg létesítését, de a cigánycsaládok, mivel ebben a szakmában dolgoznak anyagjuk biztosítva van, továbbra is csak maszek alapon akarnak dolgozni.

Nyíregyháza, 1958. április hó 12.-én.

Dr. Kardos Endre
járási főorvos

Galambosi János
szoc.pol.vez.ea.

52.5.

1958. április 12. Nyíregyháza.

A művelődési osztály jelentése az 1957. december 16-án hozott VB-határozatok végrehajtásáról.

Jelentés

a Sz. Sz. M-i Tanács V. B. 1957 dec. 16.-i határozatának „A cigányok helyzete és az ebből adódó feladatok” tárgyban a Művelődésügyi osztályra vonatkozó feladatok végrehajtásáról.

1.) A V. B. hat. 3. pontjával kapcsolatosan jelentem, - hogy a cigánygyermek iskolai beiratásának, valamint iskolalátogatásának és ezzel párhuzamosan a felnőttek körében tapasztalható írástudatlanság felszámolása érdekében tett intézkedéseink során jelentős eredményeket értünk el.

A községek túlnyomó többségében helyi tanács szerveink lényegesen nagyobb gondot fordítanak a 15 sz. tv. végrehajtására és ezen intézkedés folytán az állandóan mulasztó cigány gyermekek iskolába járása is rendszeresebb.

A ruhátlan cigánygyermek ruhasegéllyel való ellátása érdekében körlevéllel fordultunk az állami intézményekhez, hogy kiselejtezzet ruhaneműeket bocsájtsanak rendelkezésünkre. Akciónk eredményeképpen jelentős ruha és cipőmennyiség került a cigánygyermek birtokába, ez jó hatással van az iskolába járásra is. 15 községben alakult cigány osztály (Pl. Nagyhalász, Kótaj s.t.b.) Elküldtük a Művelődésügyi Minisztérium illetékes Főosztályára felterjesztésünket is, melyben az 1958/59 tanévre további négy cigány osztály és vele kapcsolatos napköziotthon fejlesztésére kértünk engedélyt.

Jelentős mértékben elszaporodott a cigány kultúracsoporthoz. Ezeknek előadásait a községek dolgozó parasztjai nagy érdeklődéssel és tetszéssel fogadják. E téren élen jár a baktalórántházi járás, ahol több községben (Baktalórántháza, Nyíribrony, Ramocsaháza, Apagy) már be is mutatkoztak és más községekben is vendégszerepeltek. A bevétel jelentős részét a cigány gyermekek iskolai céljaira fordítják.

A gyogyepedagógiai nevelésre szoruló cigánygyermek összeírása folyamatban van. (Határideje: május 15.-e)

A felnőtt analfabéták számára 24 községben indítottunk analfabéta tanfolyamot. A hallgatók száma 356 fő. Ezeknek 70 % cigány.

2.) A V. B. hat. 9. pontjával kapcsolatban jelentem: a megye nevelőihez felhívással fordultunk, hogy fokozatosan segítsék a cigányság helyzetéből adódó társadalmi probléma megoldását.

3.) A V. B. hat. 10. pontjával kapcsolatban jelentem: Farkas Kálmán elvtárs bevonásával elkészült a Képes füzet tervezete a cigány problémák ismertetésére. Probléma van a nyomdai kivitelezés és a költségmegállapítás körül.

4.) A V. B. hat. 11. pontjával kapcsolatban jelentem: folyamatban van a cigányság története és kulturális hagyományinak feltárása és felgyűjtése.

Ny. h. 1958. ápr. 12.-én.

oszt. vez.

52.1.–52.5. alatt közölt iratok SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

52.6.

1958. április 14. Nyíregyháza.

Gaál Ibolya csoportvezető feljegyzése a Megyei Tanács VB határozatainak végrehajtásáról.

Feljegyzés:

A Megyei Tanács Végrehajtóbizottsága által a cigányok helyzetének megjavítása tárgyában hozott határozata nyomán a megyei szakosztályok, a járási tanács Végrehajtóbizottságai és a községi Tanács Végrehajtóbizottsága által tett intézkedésekről és a mai napig elért eredményekről.

ad. 1/a: Házhelyhez juttatás: Tiszadada községben 10 család részére adnak új házhelyet és költöztetnek át. Telek megvan.

Nyírbogát községben 5 család részére családonként 350 – 400 : :-öl házhelyet adtak.

Nyírgyulaj községben 3 család kapott egyenként 500-500 : :-öles házhelyet.

Nyírbélteken 4 család egyenként 400-400 : :-öles telket kapott. E telkeken már az építkezés folyik.

Encsencs községben 2 család kapott egyenként 400 : :-öles házhelyet.

Megállapítottak még 20 család részére házhelyet, de ezt csak a nyáron adják birtokba.

Hodász és Kántorjánosi községben családonként 200 – 200 : :-öles házhelyet adtak.

[Aranyosapáti községben 2 család részére lett házhely adva.]¹⁴⁰

Kisvárdra községben felmérték, hogy 14 olyan üres házhely van, ahol a tulajdonosok nem kezdték meg az építkezést. Az építkezés megkezdésére fel lettek szólítva s ha ez eredményre nem vezetne – azt a cigánycsaládok részére juttatják, akiket már névszerint is megállapítottak és akik egyidejűleg OTP. kölcsön felvétele mellett megfelelő lakóház felépítésére képesek.

ad. 1/b: A házhely árának csökkentése, illetve a kedvezményadás érdekében a pénzügyminisztériumhoz a felterjesztés a közlekedés és Építési osztály részéről megtörtént. A

¹⁴⁰ Ezt a mondatot piros tollal kihúzták és fölé írták: Szakoly községben 11 család részére 525 n öl mgi ing. kertgazd. céljára.

válasz azonban nem volt kedvező, mert a minisztérium, arra az álláspontra helyezkedett, hogy ilyen kéréssel a munkások is előállhatnak.

ad. 1/c: Lakásépítéshez segítség adás: Tiszadada község a községi fejlesztési alapból 3.000 Ft. hozzájárulást ad a cigánylakások felépítésére.

Kölcse községben a megalakult tánccsoport eddigi jövedelméből 2.000 Forintot helyeztek el takarékbetétbe, amelyben a későbbi jövedelmeket is berakják. A betét növeléséhez a községfejlesztési hozzájárulás formájában a cigánycsaládok is hozzá fognak járulni és ebből 10.000 drb. cserepet kívánnak beszerezni, amelyet a magánlakások építkezésénél fognak felhasználni.

ad. 1/d: Kutak, WC.-ék építése. Tiszadob községben kút és WC. építésére 5.000 Ft-t szavaztak meg a községfejlesztési alapból.

Tiszaeszlár községben ezt társadalmi úton valósítják meg.

Tiszavasvári községben zárt kút létesítésére 3.000 Ft.-t biztosítottak. A kút kiásása megtörtént. A szivattyú beszerzése folyamatban van. Két drb. latrina készült el.

A városi tanács VB. kutak létesítésére 6.000 Ft.-ot irányzott elő.

Balkány községben kutat létesítettek.

Szakoly községben a már meglévő kutat kiszélesítik és új betongyűrűvel látják el.

ad. 2/a: Munkába állítás: Tiszavasváriban a községi tanácsnál egy cigány gépíró van alkalmazásban ez év február hónaptól.

Nyírbogáton 5 család kötött szerződést vályogvetésre.

Nyírgyulajon 3 család részére kosárfonó vesszőt adtak át feldolgozás végett.

Nyírbéltek községből elszerződött 2 gyári munkásnak, 2 mezőőr, 2 pásztor lett a községben.

Nyírbátor községből 45 fő állott munkába, építkezésnél és áll. gazdaságnál.

A fehérgyarmati járás területéről elhelyezett 10 főt építőiparban, 20 főt a kisvasút építkezésénél és 56 főt az áll. gazdaságban.

Aranyosapátiból 15 egyént a székesfehérvári áll. gazdaságban, míg 12 egyént a záhonyi MÁV.-nál nyertek alkalmazást.

Rakamaz községből 3 fő vállalt munkát a tokaji kőbányánál.

Tímár községből 2 fő ment el a tarpai áll. gazdaságban.¹⁴¹

Általában a munkába állításnál javulás mutatkozik, ez azonban tisztán csak a mezőgazdasági munkába állításra terjedt ki. Az elszerzések tömege az áll. gazdaságok részére történt.

ad. 2/b.: Szénporos tégláégetés: Tiszadada községben a Földműveszövetkezet 60.000 vályog kivetésére kötött szerződést a cigányokkal. A Földműveszövetkezet a tartaléktőkéből teknőkészítésre alkalmas faanyagot fog beszerezni és azt a helyi cigányokkal fogja feldolgoztatni.

ad. 2/c.: TSz-be belépés: Nyírbogát községben 2 család, Nyícsászári községben 2 család és Tiszadada községben 1 család lépett be a TSz.-be.

¹⁴¹ A mondat után kék tollal beszúrva: A kisvárdai járás területéről 145 egyén lett állami gazdaságba elszerződötve.

ad 2/d.: Áll. Gazdaságba való elhelyezés: az áll. gazdaságokban tartósabb időre a tiszalöki járás területén 5 család lett elhelyezve, míg 15 családnak az elhelyezése folyamatban van.

ad. 2/g.: Kastély biztosítása: A Háziipari Szövetkezet kastély kiutalási kérelmet sem a járási, sem a megyei igazgatási osztályhoz nem juttatott el, így intézkedés nem történt.

ad. 3/a.: Cigány iskolás gyermekek részére tanulócsoporthoz létesítése. Porcsalma községben 40 fős cigányiskola indult be, ahol a gyermekek ebédkosztban részesülnek.

Kántorjánosiban 34 tanulóval indult be a külön cigányosztály.

Mátészalka községben a cigánygyermekoktatására megfelelő helyiséget biztosítottak. Az épület rendbe hozását a községfejlesztési terve terhére végzi el. Az iskola szept. 1.-én indul be.

ad. 3/b.: Cigány osztály létesítése: Tudomásunk szerint Kántorjánosi és Porcsalma községekben indult be a cigányosztály. A Művelődési osztály bemondása szerint a megye területén 15 községben alakult cigányosztály.

ad. 3/c.: Ruha segélyezés: A tiszavasvári szoc. otthon a selejt ruhából 20 felnőtt és 12 iskolás részére adott. Közöltük velük, hogy ez helytelen volt.

Fülpösdaróci otthon 5 leány és 7 fiú ruhát – pullóverrel együtt adott a cigányiskolások részére.

Az ököritőfülpösi leányotthon 30 pár használt cipőt adott át, amelyet a győrteleki szociális otthon háziipari részlege kijavított és az Győrteleken, Mátészalkán és Kántorjánosiba került kiosztásra a cigány gyermekek között. A győrteleki szoc. otthon alkalmazottai saját kezdeményezésükre a használt ruhából 8 gyermek ruhát állítottak össze. A mátészalkai kórház 120 db. selejt lepedőt adott át átdolgozásra.

A mérki szociális otthon selejt anyagát a helyi Nő Tanács fogja feldolgozni és ossza ki a cigánygyermekoktatás között.

A cigánygyermekoktatásba járása és biztosítása érdekében a megyei szoc. pol. Csoport 20 db. új mackót adott Kántorjánosiba és ugyan itt 17 pár új cipőt adott ki. A Kántorjánosi és a porcsalmi cigányok között 50-50 db. mosdószappan és 40 db. törülköző lett átadva. A nyíregyházi Háziipari Szövetkezet 12 db. fiú és 17 db. leányka alsónadrágot adományozott, mely szintén a két iskola tanulói között lett kiosztva.

3./d: Gyógynevelésre szoruló cigánygyermekoktatás összeírása a művelődési osztály bemondása szerint el lett rendelve és máj. 15-ére nyer befejezést.

3/f.: Felnőttek oktatása: Nyírgyulajon 16 fővel, Nyírlugoson 12 fővel, Máriapócsán 12 fővel, Nyírvasvári 18 fővel, Piricse községben 5 fővel indult be az alapfokú oktatás. Ugyancsak alapfokú oktatás folyik Tiszabecs községben 16, Matolcs 40, Tiszakóród 15, Aranyosapáti 35 fővel. A művelődési Osztály közlése szerint a megye területén 24 községben indult be alapfokú /alapismereti/ tanfolyam. A hallgatók száma 356 fő. Ezeknek 70 %-a cigány.

ad. 3/g.: Cigányság kultúrájának felemelése: Nyírvasvári községben 14 főből álló tánc-csoport márc. 30.-án mutatkozott be.

Mátészalkán új cigánykultúr csoport létesült.¹⁴²

Kölcse községben márc. elején mutatkozott be az új tánccsoport s 2000 Forint jövedelmet értek el.

Nagykálló községben is megkezdte működését a cigány-kultúr csoport. Nem csak a székely községben, hanem a járás többi községeiben tartott bemutató előadást. Az előadásokból származó jövedelmükből kívánják a szükséges felszerelést biztosítani.

A fehérgyarmati járásban megalakították a cigányok járási kulturális szövetségét.

ad. 4./: Cigány tanácsstagok és összekötők: A mátészalkai járás területén minden községben kijelölték a cigányvajdát, aki tartja a kapcsolatot a községi tanács Végrehajtóbizottságánál.

ad. 5./: Nőtanács működik: Nagykálló községben alakult az első Nő Tanács. Célja az egészségügyi előadások tartása és az analfabétizmus felszámolása. A Nő Tanács még a megye területén számos községben megalakult és működik. A Nő Tanácsok közreműködésével Győrteleken 2, Nyírkátán 3 házasságot kötöttek a házasságonkívülők.

ad. 6./: Szociális otthon bővítése: A máriapócsi szociális otthonnak a megye rendelkezésére való átadása érdekében felirattal fordultunk az Egészségügyi Minisztériumhoz és megkerestük a Fővárosi Tanács Végrehajtóbizottságát. Kérésünk végleges elutasítása ugyan nem történt meg, de a Főváros az Otthon épületét belátható időn belül nem tudja a megye rendelkezésére bocsájtani. E tárgyban újabb felirattal éltünk amelyre azonban válasz nem érkezett.

ad. 7./: A járási és községi VB-ok által a cigányok helyzetének napirendre való tűzése: a város és a járási tanácsok végrehajtóbizottságai a cigányok helyzetének megjavítását tárgyalta, míg a községi tanácsok végrehajtóbizottságai – túlnyomó többségben foglalkoztak velük.

ad. 9./: Felhívás az orvosokhoz és pedagógusokhoz: A cigányok helyzetének megjavításával behatóan foglalkozott a helyi sajtó is. A Keletmagyarország 1957. dec.1, dec.8, dec.17, 1958 jan.12.-én, jan. 23.-án, jan. 24.-én, jan. 26.-án, jan. 29.-én febr. 1.-én márc.27.-én megjelent számaiban behatóan foglalkozott a cigányok ügyeivel. A Rádió is előadás-sorozatot tartott e tárgykörrel.

Az orvosokhoz és pedagógusokhoz intézett felhívás a Keletmagyarország jan. 15.-iki számában jelent meg.

Ad. 10./: Farkas Kálmán Elvtárs bevonásával a Művelődési osztály közlése szerint elkészült a cigányok helyzetét ábrázoló képes füzet. Probléma van a nyomdai kivitelezés és a költség megállapítása körül.

Ad. 11./: Cigányság történetének feldolgozása: A Művelődési Osztály közlése szerint folyamatban van a cigányság története és kulturális hagyományainak feltárása és felgyűjtése.

A beindult munkának fokozása érdekében szükséges volna, hogy a megyei Párt Végrehajtó Bizottság is foglalkozna a cigányság helyzetének a megjavításával és az alsóbb Párt

¹⁴² A mondat után piros tollal beszúrva: Ökörítőfülpös közs. tánccsoport. Tiszavasvári tánccsoport ápr. 4.-én lépett fel.

Végrehajtó Bizottságokat megfelelő útmutatással látná el, hogy ez által teljes mértékben kidomborodna a cigányság helyzetének megjavításával kapcsolatos politikai feladat is.

Nyíregyháza, 1958 április 14.

Gaál Ibolya
csoportvezető.

52.6. alatt közölt irat SZSZBML. XXIII. 23. b. 12. doboz.

53.

1958. április–június.

Cikkek a Keletmagyarországban.

53.1.

1958. április 16.

P. G. [Pál Géza] cikke a Keletmagyarországban.

Csak a becsületes cigányokkal ...

A tolvajbújtató sötétben valaki zörgetett a faluszéli ház ajtaján. Az ismeretlen kétszer-háromszor erősen megrázta a száraz faajtót. Bentről halk mozgolódás és nyöszörgés hallatszott. De az ajtó nem nyílt. A férfi nekirentott az ajtónak. – Nyikorogva engedelmeskedett a retesz. A földes szobában deszkadarabok, kosarak, székek akasztották meg.

Éjszakai támadás

A váratlan „látogató” fűgén és magabiztosan mozgott. A meglepetéseket szerette elkerülni. Ökölcsapásokkal pillanatok alatt elnémította a sarokban jajgató, remegő öreget. Majd betömte száját ronggyal, és erőteljesen ráivallt: „Hallgass, mert megöllek!” Amint elhallgattatta a ház magános lakóját, útját a belső szobába vette. Futólagos terepszemlét tartott, hisz sejtette, hogy az értékek a belső szobában lehetnek. Már indult a félig nyitott ajtóhoz, de előtte megtorpant. A földön fetregő öregasszony jajgatni kezdett, görcsösen vonaglott a hideg földön. A betörő visszalépett, lehajolt és néhány jólirányzott ütéssel „elintézte”. Aztán másodpercek alatt meztelenre vetköztette áldozatát.

Eddig jutott, amikor valaki belépett a szobába. A másik betörő. Fiatal nő volt, ütőszerszámmal felszerelve. Közös erővel bevonszolták a már csaknem élettelen testet a belső szobába. Rádobták az ágyra. A dunnát rácsavarták és megnyomkodták. Ráparancsoltak, ne mocsanjon mert a kútba dobják.

Ilyen előkészületek után láttak az igazi munkához. Felfeszítették a ládákat. Aranyat, ékszereket, emléktárgyakat találtak benne. Zsebükbe tömtek az értékes zsákmányt. Mit érdemes még elvinni? – néztek körül. Két bőrönd lapult az ágy alatt. Mindkettőt megtömtek ruhával, cipővel és egyéb aprósággal. Egy zsák is előkerült, abba is jutott a szekrény, a fiókok tartalmából.

Vérbefagyva hagyták ott az áldozatot. Nehéz terhükkel kiosontak az éjszakába. Egyenesen a közeli vasútállomásra tartottak. A vonatindulásig emberekkel találkoztak. Elő-

szőr semmi gyanúsát nem vettek észre a közeledőkön. Amikor azonban közelebb értek, az egyik, akinél vadászpuska volt, rájuk kiáltott: „Fel a kezekkel!”

Igy végződött az éjszakai betörés. A halottnak vélt áldozat életben maradt, segítséget kért a szomszédoktól, akik elindultak fokossal, baltával, vadászpuskával a rablók keresésére. A községi tanács elnöke és a falu néhány bátor embere elfogta az éjjeli rablókat és rendőrt hívtak.

Helyszíni tárgyalást!

Alig egy hete történt Aranyosapátiban a nem mindennapi éjszakai kaland. De még felfellobban a remegés lángja. Az emberek félénkebbek, tartózkodók. A szokottnál is korábban ágyba bújnak, nagyobb gonddal reteszelik be a kisajtót, eleresztik a kutyákat és az ágy mellé készítik a baltát. Lefeküsznek, de kevés szemre jön álom. Terjednek, nőnek a régebbi rémmesék, kóborló, rabló cigányokról. A gyermekek is arról panaszkodnak: cigányok kergették álmaikban. Még ma sem nyugodott meg a falu.

És a cigányok – mintha sejtenék, hogy nekik szól a harag – ki sem bújnak a viskókból. Napok óta nem járnak a faluban. Az éjjeli rablók ugyanis cigányok voltak – Hanyu Barna és vadházastársa Kovács Piri személyében – akik régóta rettegésben tartották a környéket. Mindketten jó ismerősei a börtönnek és vakmerő, erőszakos tolvajok, akik nem válogatnak az eszközökben. Egyideig azt hitték a faluban: békés útra tértek. De mióta a betörés megtörtént, szertefoszlott az illúzió. És még miket beszélnek? Hazaugedik és nem lesz bántódása Hanyu Barnának? Egyesek szerint talán már haza is bocsátották. De a higgadtabbak jól tudták: Hanyu bitos kezekben van és rövidesen megkapja a neki járó büntetést. Az aranyosapátiak helyszíni tárgyalást várnak, hogy okuljanak a többi cigányok is. Ez a feltevésük onnan származik, hogy a községben sok bosszúságot okoztak az utóbbi időben a cigányok. Bár a közel félezer cigány között élnek rendesek, egyrészüknak még mindig a könnyű élet, a henyélés, a mezei lopás, a munkakerülés a kenyeré. Lopják a tyúkot, a határbeli fát, az elvetett burgonyát kiszedik a földből, megverik, aki rajtakapja őket, tiszteletlenek a nőekkel és öregekkel. Ezért tartják tanulságosnak a nemrég történt esetet. Persze nem valamiféle kollektív büntetésre, megrendszabályozásra gondolnak. Hisz éppen arról van szó, hogy a bűnösök bűnhődjenek.

★

Az aranyosapáti példa valóban tanulságos. Azért is, mert néhány helyen hovatovább több jogot formálnak a cigányok felkarolásuk örvével. Valójában soha nem érezte ennyire a cigányság a társadalom segítőkészségét. A rendes élet útja 13 év óta nyitva áll előttük. Furcsa lenne hát aként vélekedni: legyen hálás a társadalom, mert a cigányok rendes életre térnek. Ez elsősorban a cigányság érdeke, mert csak a becsületeseknek van helyük a társadalomban. Akik pedig nem tudnak felhagyni előbbi életükkel, mindig találkoznak a társadalom fékező, nevelő törvényes kezével.

P.G.

Együtt a cigányokkal.

/Válasz a „Keletmagyarország”-ban folyó év április hó 16-án megjelent P. G. cikkére./

Tavaly decemberben tárgyalt a megyei tanács végrehajtóbizottsága húszezer szabolcsi cigány gondjáról, arról hogyan juthatnának emberibb, kulturáltabb körülmények közé, hogyan lehetne évszázadok mulasztásait minél gyorsabban pótolni. Az ülés igen jelentős volt, mert az országban először került megyei vezető szerv elé ilyen árfogóan és ilyen körülmekintő előkészítés után a cigánykérdés. A vita és a nyomán született határozat egyaránt arról tanúskodott, hogy ez a probléma társadalmilag megérett: rendezése most már nemcsak lehetséges, hanem szükséges is.

A határozatot az a törekvés hatja át, hogy a megyében élő 7600 analfabéta cigány közül minél több megtanulja betűvetést, hogy a 2300 iskolába nem járó iskolaköteles gyermeket küldjék a tanításra a szüleik, hogy munkát találjon az 5000 munkanélküli, hogy az 1800 putri helyett egészséges emberi hajlékok épüljenek, több és nem kevesebb, mint amit az Alkotmány az állampolgárainak biztosít. Sok év programja ez! S csak úgy valósulhat meg, ha a tanácsok és társadalmi szervek a cigányságot nemcsak kívülről akarják felemelni, hanem elsősorban abban segítik őket, hogy maguk emelkedjenek. Ha az ő tehetségükre, törekvésükre, a bennük rejlő erőkre alapozzák a munkát, ha magukévá teszik a határozat alap gondolatát „együtt a cigányokkal”.

A megyei tanács vb. határozata, mely a „Keletmagyarország”-ban is egyrészt felhívásokon keresztül megjelent, megyénkben nagy helyeslésre talált. Nyilván azonban nem mindenki olvasta és főleg nem értette még meg kellően annak szellemét. Így történhetett ez P.G. újságíró elvtárssal is. Erre enged következtetni a „Keletmagyarország”-ban f. év IV. 16-án megjelent P.G. aláírású cikke, melynek a címe: „Csak a becsületes cigányokkal”. Ez a cím tulajdonképpen válasz a határozatra. Mert mit is mond a cikkben? Azt, hogy ő csak az általa becsületesnek ítélt cigányokkal hajlandó ... és nem a cigánysággal. A „csak” megszorítást, válogatást jelent: ezeket befogadjuk, emezeket pedig nem. Később aztán ki is jelenti: „csak a becsületeseknek van helyük a társadalomban”. Ez a kijelentés első pillanatra talán rokonszenves és elfogadható, csupán egy a baj: nem igaz. Alkotmányunk nem ismer társadalmon kívüli lényeket, másodrangú embereket. Valamennyi cigány éppen olyan polgára államunknak, mint bárki más. S ha közülük egyesek nem folytatnak becsületes életmódot, akkor ez nemcsak az ő bűnük, hanem elsősorban a múlt társadalmi rendé, mely a szellemi sötétség és a nyomor szörnyű eszközével ilyené taszította őket, és azoké, akik még ma is akadályozzák felemelkedésüket, ők sem „eredendően bűnös”, vagy esetleg „alsóbbrendű” lények. Persze ez semmiképpen sem jelenthet elnézést, vagy engedékenységet a bűnösök, tolvajok, munkakerülők iránt, ha egyesek vétének a társadalmi együttélés szabályai ellen, akkor – ahogy P.G. maga mondja – „mindig találkoznak a társadalom fékező, nevelő, törvényes kezével”, éppúgy, mint bárki más.

¹⁴³ A Megyei Tanácson, feltehetőleg annak Titkárságán több osztály munkatársainak a bevonásával készült fogalmazvány.

És nézzük csak tovább: vajjon miért kell a „becsületes” jelzőt – nem köznapi értelemben, hanem különös hangsúllyal – a „cigány” szó elé tenni? Talán ha cigány akkor már nem lehet magától értetődően becsületes? És még tovább fűzve a kérdést: a becsületes cigányokat a cikkíró kivételnek tekinti?

Még helytelenebb, amivel P.G. a címben foglalt tételt bizonyítja: egy hatáskeltő eszközzel leírt rablás. Ezzel mintha azt mondaná: lám-lám annyira elkapatták a cigányokat ezzel a határozattal, hogy rablásra is vetemedtek. Tehát e szerint revidiálni kellene a végrehajtóbizottság határozatának alap gondolatát?

S hogy ez nem belemagyarázás, az az utolsó bekezdés néhány sorából is kiderül: „Az aranyosapáti példa valóban tanulságos. Azért is mert a cigányok néhány helyen hovatovább több jogot formálnak felkarolásuk örvével”. Vagyis a cikkíró a rablásban a határozat egyik következményét látja és a példából általánosítva, úgy véli, hogy a határozat hatására a cigányok elszemtelenedtek

P.G. cikkében helyteleníteni kell annak alap gondolatát, mert ez szemben áll a MT.VB. határozatának szellemével, de ellentétes a „Keletmagyarország” korábbi ezzel kapcsolatos helyes cikkeinek, riportjainak alap gondolatával is. Miért kell Hanyu Barnának egy elvetemült embernek a rablását összekapcsolni a cigányság ügyére vonatkozó megjegyzéseivel? És miért kell ilyen szenzációhajhász módon írni: „még fel-fel lobban a remegés lángja. Az emberek félénkebbek, tartózkodók. A szokottnál is korábban ágyba bújnak, nagyobb gondal reteszelik be a kisajtót, eleresztik a kutyákat és az ágy mellé készítik a baltát. Lefeküsznek, de kevés szemre jön álom. Terjednek, nőnek a régebbi rémmesék, kóborló rabló cigányokról. A gyermekek is arról panaszkodnak: cigányok kergették álmaikban”?

Ahogy e sorokat olvassuk, szinte megjelenik vitéz dr. Endre László alispán új fajvédő szelleme, s az a javaslata, melyet nemrégiben az Ország-Világ-ban is idéztünk: „a munkatáborok rostájában lennének összegyűjtendőek. Ott a félig, vagy teljesen értéktelen és káros egyedek mielőbbi magtalanítását és ezeknek és a többieknek katonai szigorúságú nevelését tartom célravezetőnek.”

Egyesek talán túlságosan vaskosnak ítélik ezt a gondolatpárosítást. Lehet, hogy vaskos, de a történelem már keserves leckét adott valamennyiünknek. A nyilas uralom idején a saját bőrünkön tapasztalhattuk hová vezet az effajta nacionalista hangulatkeltés. És bármit vet ez ellen P.G. tények és jelenségek bizonyítják, hogy még ma is odavezet.

Pátróháról a Minisztertanácshoz nemrégiben sok aláírással beadvány érkezett: telepítsék ki a cigányokat, vagyis alkalmazzák a fajvédők egyik enyhébb módszerét. Az aláírásgyűjtő tagja volt a nyilaspártnak. Mit gondol P.G. vajon ez a nyilas „fajmagyar” nem a saját igazolását fedezhette fel a cikkben? S rajta kívül kik és miért üdvözölték örömmel az írását?

A nacionalizmus és a fajelmélet mérge ma is elevenen hat, mérgezi józan és becsületes emberek gondolkodását is.

És vegyük csak szemügyre a cikkét az aranyosapáti helyzet tükrében is.

A cigánytelep néhány száz méterre a falutól az országút töltése mellett fekszik: 33

család lakik itt putriban, rossz viskókban. A telep, melyet régebben a község jelölt ki számukra esős időben valóságos sártenger. Az országútról csak szánkázva lehet lejutni, átugorva az árkot. Vajon hogyan jöhet ide orvos, vagy szülésznő éjnek idején? Hogyan viszik ki innen a magatehetetlen beteget?

Nézzünk néhány adatot a tavalyi számlálásból: 189 közül csak egy érte meg a hatvanadik életévét, iskolaköteles gyermek 40 van, iskolába egy sem jár. A tizennégy évnél idősebbek közül 24 az írástudó, 68 az analfabéta. Tíz MÁV pályamunkás, négy tsz. tag, egy bányász, összesen húsz állandó munkás van közöttük. 19 alkalmi munkavállaló és a számlálás időpontjában 8 férfi volt munkanélküli.

Erre mondja azt a cikkíró: „Bár a közel félezer cigány között élnek rendesek, egy részüknek még mindig a könnyű élet, a henyélés, a mezei lopás, a munkanélküliség a kenyeré”.

Társadalmi munkával a cigánytelep mellé iskola épül. Várják mikor kerül rá ajtó és ablak, mikor érkezik a berendezés, hogy az ő gyermekeik is tanulhassanak. A 68 analfabéta cigány közül 45 járt az analfabéta tanfolyamra egészen addig míg a rablás után a faluban felszított gyűlölet szét nem ugrasztotta a tanfolyamot Pedig már az „r” betűnél tartottak.

S hogy ők nem akarnak rendesebb körülmények között élni? Lakatos András Buda-kalászon dolgozik, felesége otthon a putriban él. Szeretnének kikerülni onnan, volna is erejük hozzá. De sehol sem kapnak házhelyet. Kérésüket legutóbb a járási tanács műszaki csoportja ilyen írásbeli indoklással utasította vissza: „A községi tanács arra hivatkozott, hogy akárhol adnak neki telekhelyet, a szomszédok nem egyeznek bele az építkezésbe, s így feleslegesnek tartották a telekjuttatást.

Tudomásunk szerint nevezettnek már juttattak házhelyet az újtelepen, de azt is azért kellett eladni, mert nem járultak hozzá az építkezéshez.”

S tegyük csak emellé P.G. megállapításait:

„Furcsa lenne hát aként vélekedni: legyen hálás a társadalom, mert a cigányok rendes életre térnek.”

Talán Lakatosné a társadalom háláját kérte? Csak azzal a jogaival akart élni, mely minden magyar állampolgárt megillett ... Vagy Lakatosné, P.G. és a járási műszaki csoport szemében nem éppen olyan polgára az államnak, mint bárki más?

Miért válaszolnak a jobb élet, az emberibb otthon utáni vágyára azzal, hogy visszalökkik őt és családját a putriba, a sárba?! Itt aztán valóban furcsa lenne valamiféle háláról vélekedni

De nem kap házhelyet Jóni József sem. S a napokban amikor a kislánya tejért ment a faluba, így kiabáltak rá: „te bűdös roma, ti gyilkos rablók, betörők, pucoljatok lefelé! Egytől-egyig fel kellene húzni benneteket arra a fára”. Jóni elvtárs kommunista, öt éve tagja a pártnak. Vajjon gondolt-e arra P.G., vagy valamelyik falubeli gyalázkodó mit éreznek a cigányok?

Megrendítő hallgatni őket:

- Jajj eltemetett bennünket az a cigány! Már azt hittük jobb lesz – jajjonganak cigányosan. Az öntudatosabbak önértékükben sértve kérdik: Miért vesznek bennünket egykalap alá a rablókkal? Talán a falubeliek közül nem akadt tolvaj? ... - és a megaláztatás szégyene ég rajtuk: - hát ennyit számít több évi becsületes munka a tsz-ben, vagy tizenkét év a MÁV-nál?

Igy beszélnek és gondolkodnak ők. Nagyon emberien és érzelemgazdagon, mert bennük is él a megvetés a társadalmi élet szabályait megsértő bűnös emberek iránt. Ezért is sértő az általánosítás. S vajon mit mond róluk P.G.?

„És a cigányok, mintha sejténék, hogy nekik szól a harag, ki sem bújnak a viskókából. Napok óta nem járnak a faluban!” Tehát szerinte „sejtik” a – nyilván „jogos” – „haragot”, azok akiknek az égvilágon semmi közük nem volt a dologhoz. És az ő gondolatmenetét folytatva – a viskójuk mélyére bújnak feltehetően a félelemtől remegve, esetleg még most is ott vacognak. Milyen felháborító általánosítás: a rablók elleni gyűlöletet kiterjeszteni az egész cigányságra! Mily nagy hiányáról tanúskodik ez az emberismeretnek és az írástudót illető humánus érzéseknek! Valahogy így nézhetik az ültetvényesek négereiket: mégcsak nem is „sejtik”, hogy nem az ösztön irányítja őket, hanem emberi gondolatok és érzések viharzanak bennük, van önértékük, fájdalmuk, vágyuk, s vannak álmaik.

A határozat – P.G. megállapításaival ellentétben – nagyon egészséges erjedést indított meg: Nyírbátor példájára már Porcsalmán és Kántorjánosiban is működik cigányosztály, Mátészalkán szeptember 1-én indul meg az ujjonon épített helyiségben. Cigányegyüttes alakul Nyírvasváriban, Kölcсэн, Nagykállóban, Ökörítőfülpösön, Mátészalkán és Cinevégen. A művelődési osztály szerint mintegy kétszázra tehető az analfabéta tanfolyamra járó cigányok száma. Ökörítőfülpösön készül a szénporos téglaegető, Szamossályiban már szövetkezetet alakítottak a cigányok csak a felsőbb szervek intézkedésére várnak. Természetesen mindez még csak a kezdet kezdete.

Tehát van probléma, van tennivaló bőven. De a legfontosabb, s erre figyelmeztet P.G. cikke is: kíméletlen harcot indítani a nacionalizmus, a fajgyűlölet, az előítéletek ellen.

A cikkíró azt mondja: „elsősorban a cigányság érdeke”. Szerintünk a cigány ügy megoldása az egész társadalom érdeke, a szocializmus építésének velejárója.

Fekszti István
vb. Elnök.

SZSZBML. XXIII. 23. b. 12. doboz.

EGYÜTT A CIGÁNYOKKAL.

Válasz P. G.-nak a „Keletmagyarország”-ban
folyó év április hó 16-án megjelent cikkére

Tavaly decemberben tárgyalt a megyei tanács végrehajtóbizottsága húszezer szabolcsi cigány gondjáról, arról, hogyan juthatnának emberibb, kulturáltabb körülmények közé, hogyan lehetne évszázadok mulasztásait minél gyorsabban pótolni. Az ülés igen jelentős volt, mert az országban először került megyei vezető szerv elé ilyen átfogóan és ilyen körültekintő előkészítés után a cigánykérdés. A vita és a nyomán született határozat egyaránt arról tanúskodott, hogy ez a probléma társadalmilag megérett: rendezése most már nemcsak lehetséges, hanem szükséges is.

A határozatot az a törekvés hatja át, hogy a megyében élő 7600 analfabéta cigány közül minél több megtanulja a betűvetést, hogy a 2300 iskolába nem járó iskolaköteles gyermeket küldjék a tanításra a szüleik, hogy munkát találjon az 5000 munkanélküli, hogy az 1800 putri helyett egészséges emberi hajlékok épüljenek. Sok év programja ez! S csak úgy valósulhat meg, ha a tanácsok és társadalmi szervek a cigányságot nemcsak kívülről akarják felemelni, hanem elsősorban abban segítik őket, hogy maguk emelkedjenek. Ha az ő tehetségükre, törekvésükre, a bennük rejlő erőkre alapozzák a munkát, ha magukévá teszik a határozat alap gondolatát „*együtt a cigányokkal*”.

A megyei tanács vb. határozata, mely a „Keletmagyarország”-ban is - egyrészt felhívásokon keresztül - megjelent, megyénkben nagy helyeslésre talált. Nyilván azonban nem mindenki olvasta és főleg nem értette még meg kellően annak szellemét. Így történetelt ez P.G. újságíró elvtársával is. Erre enged következtetni a „Keletmagyarország”-ban f. év IV. hó 16-án megjelent P. G. aláírású cikke, melynek a címe: „*Csak a becsületes cigányokkal*”.

Ez a cím tulajdonképpen válasz a határozatra. Mert mit is mond a cikkben? Azt, hogy ő csak az általa becsületesnek ítélt cigányokkal hajlandó ... és nem a cigánysággal. A „*csak*” megszorítás válogatást jelent: ezeket befogadjuk, emezeket pedig nem. Később aztán ki is jelenti: „*csak a becsületeseknek van helyük a társadalomban*”. Ez a kijelentés első pillanatra talán rokonszenves és elfogadható, csupán egy a baj: nem igaz. Alkotmányunk nem ismer társadalmon kívüli lényeket, másodrangú embereket. Valamennyi cigány éppen olyan polgára államunknak, mint bárki más. S ha közülük egyesek nem folytatnak becsületes életmódot, akkor ez nemcsak az ő bűnük, hanem elsősorban a múlt társadalmi rendé, mely a szellemi sötétség és a nyomor szörnyű eszközével ilyené taszította őket, és azoké, akik még ma is akadályozzák felemelkedésüket; ők sem „*eredendően bűnös*” vagy esetleg „*alsóbbrendű*” lények. Persze ez semmiképpen sem jelenthet elnézést, vagy engedékenységet a bűnösök, tolvajok, munkakerülők iránt, ha egyesek vétének a társadalmi együttélés szabályai ellen, akkor – ahogy P. G. mondja – „*mindig találkoznak a társadalom fékező, nevelő, törvényes kezével*”, éppúgy, mint bárki más.

És nézzük csak tovább: vajjon miért kell a „becsületes” jelzöt – nem hétköznapi értelemben, hanem különös hangsúllyal – a „*cigány*” szó elé tenni? Talán ha cigány akkor

már nem lehet magától értetődően becsületes? És még tovább fűzve a kérdést: a becsületes cigányokat a cikkíró kivételnek tekinti.

Még helytelenebb, amivel P. G. a címben foglalt tételt bizonyítja: egy hatáskeltő esz-közzel leírt rablás. Ezzel mintha azt mondaná: lám-lám annyira elkapták a cigányokat ezzel a határozattal, hogy rablásra is vetemedtek. Tehát e szerint revideálni kellene a végrehajtóbizottság határozatának alap gondolatát?

S hogy ez nem belemagyarázás, az az utolsó bekezdés néhány sorából is kiderül: „Az aranyosapáti példa valóban tanulságos. Azért is mert a cigányok néhány helyen hovatovább több jogot formálnak felkarolásuk örvével”. Vagyis a cikkíró a rablásban a határozat egyik következményét látja és e példából általánosítva, úgy véli, hogy a határozat hatására a cigányok elszemtelenedtek

P. G. cikkében helyteleníteni kell annak alap gondolatát, mert ez szemben áll az MT. VB. határozatának szellemével, de ellentétes a „Keletmagyarország” korábbi, ezzel kapcsolatos, helyes cikkeinek, riportjainak alap gondolatával is. Miért kell Hanyu Barnának, egy elvetemült embernek a rablását összekapcsolni a cigányság ügyére vonatkozó megjegyzéseivel? És miért kell ilyen szenzációhajhász módon írni: „*még fel-fel lobban a remegés lángja. Az emberek félnek, tartózkodók. A szokottnál is korábban ágyba bújnak, nagyobb gonddal reteszelik be a kisajtót, eleresztik a kutyákat és az ágy mellé készítik a baltát. Lefeküsznek, de kevés szemre jön álom. Terjednek, nőnek a régebbi rémmesék, kóborló rabló cigányokról. A gyermekek is arról panaszkodnak: cigányok kergették álmaikban.*”

Ahogy e sorokat olvassuk, szinte megjelenik vitéz dr. Endre László alispán új fajvédő szelleme, s az a javaslata, melyet nemrégiben az „Ország-Világ”-ban is idéztünk: „*a munkatáborok rostájában lennének összegyűjtendők. Ott a félig, vagy teljesen értéktelen és káros egyedek mielőbbi magtalanítását és ezeknek és a többieknek katonai szigorúságú nevelését tartom célravezetőnek.*”

Egyesek talán túlságosan vaskosnak ítélik ezt a gondolatpárosítást. Lehet, hogy vaskos, de a történelem már keserves leckét adott valamennyiünknek. A nyilas uralom idején a saját bőrünkön tapasztalhattuk, hová vezet az effajta nacionalista hangulatkeltés. És bármit vet ez ellen P. G., tények és jelenségek bizonyítják, hogy még ma is odavezet.

Pátróháról a Minisztertanácshoz nemrégiben sok aláírással beadvány érkezett: telepítsék ki a cigányokat, vagyis alkalmazzák a „fajvédők” egyik enyhébb módszerét. Az aláírásgyűjtő tagja volt a nyilaspártnak. Mit gondol P. G., vajon ez a nyilas „fajmagyar” nem a saját igazolását fedezhette fel a cikkben? S rajta kívül kik és miért üdvözölték örömmel az írását?

A nacionalizmus és a fajelmélet mérge ma is elevenen hat, mérgezi józan és becsületes emberek gondolkodását is.

És vegyük csak szemügyre a cikkét az aranyosapáti helyzet tükrében is.

A cigánytelep néhány száz méterre a falutól, az országút töltése mellett fekszik: 33 család lakik itt putriban, rossz viskókban. A telep, melyet régebben a község jelölt ki számukra, esős időben valóságos sártenger. Az országútról csak szánkázva lehet lejutni, átugorva az árkot. Vajon hogyan jöhet ide orvos, vagy szülésznő éjnek idején? Hogyan viszik ki innen a magatehetetlen beteget?

Nézzünk néhány adatot a tavalyi számlálásból: 189 közül csak egy érte meg a hatvanadik életévét, iskolaköteles gyermek 40 van, iskolába egy sem jár. A tizennégy évnél idősebbek közül 24 az írástudó, 68 az analfabéta. Tíz MÁV pályamunkás, négy tsz- tag, egy bányász, összesen húsz állandó munkás van közöttük. 19 alkalmi munkavállaló és a számlálás időpontjában 8 férfi volt munkanélküli.

Erre mondja azt a cikkíró: „*Bár a közel félezer cigány között élnek rendesek, érzésüknek még mindig a könnyű élet, a henyélés, a mezei lopás, a munkanélküliség a kenyere*”.

Társadalmi munkával a cigánytelep mellé iskola épül. Várják, mikor kerül rá ajtó és ablak, mikor érkezik a berendezés, hogy az ő gyermekeik is tanulhassanak. A 68 analfabéta cigány közül 45 járt az analfabéta tanfolyamra egészen addig, míg a rablás után a faluban felszított gyűlölet szét nem ugrasztotta a tanfolyamot Pedig már az „r” betűnél tartottak.

S hogy ők nem akarnak rendesebb körülmények között élni? Lakatos András Buda-
kalászon dolgozik, felesége otthon a putriban él. Szeretnének kikerülni onnan, volna is erejük hozzá. De sehol sem kapnak házhelyet. Kérésüket legutóbb a járási tanács műszaki csoportja ilyen írásbeli indoklással utasította vissza: „*A községi tanács arra hivatkozott, hogy akárhol adnak neki telekhelyet, a szomszédok nem egyeznek bele az építkezésbe, s így feleslegesnek tartották a telekjuttatást.*”

Tudomásunk szerint nevezettnek már juttattak házhelyet az újtelepen, de azt is azért kellett eladni, mert nem járultak hozzá az építkezéshez.”

S tegyük csak emellé P. G. megállapításait:

„*Furcsa lenne hát aként vélekedni: legyen hálás a társadalom, mert a cigányok rendes életre térnek.*”

Talán Lakatosné a társadalom háláját kérte? Csak azzal a jogával akart élni, mely minden magyar állampolgárt megillett ... Vagy Lakatosné P. G. és a járási műszaki csoport szemében nem éppen olyan polgára az államnak, mint bárki más?

Miért válaszolnak a jobb élet, az emberibb otthon utáni vágyára azzal, hogy visszalökik őt és családját a putriba, a sárba?! Itt aztán valóban furcsa lenne valamiféle háláról vélekedni

De nem kap házhelyet Jóni József sem. S a napokban, amikor a kislánya tejért ment a faluba, így kiabáltak rá: „*te büdös roma, ti gyilkos rablók, betörők, puccoljatok lefelé! Egytől-egyig fel kellene húzni benneteket arra a fára*”. Jóni elvtárs kommunista, öt éve tagja a pártnak. Vajjon gondolt-e arra P. G., vagy valamelyik falubeli gazdálkodó, mit éreznek a cigányok?

Megrendítő hallgatni őket:

- Jaj, eltemetett bennünket az a cigány! Már azt hittük, jobb lesz – jajjonganak cigányosan. Az öntudatosabbak önérzetükben sértve kérdik: Miért vesznek bennünket egykalap alá a rablókkal? Talán a falubeliek között nem akad tolvaj? ... - és a megaláztatás szégyene ég rajtuk: - hát ennyit számít több évi becsületes munka a tsz-ben, vagy tizenkét év a MÁV-nál?

Igy beszélnek és gondolkodnak ők. Nagyon emberien és érzelemgazdagon, mert bennük is él a megvetés a társadalmi élet szabályait megsértő bűnös emberek iránt. Ezért is sértő az általánosítás. S vajon mit mond róluk P. G.?

„És a cigányok, mintha sejténék, hogy nekik szól a harag, ki sem bújnak a viskókából. Napok óta nem járnak a faluban!” Tehát szerinte „sejtik” a – nyilván „jogos” – „haragot”, azok, akiknek az égvilágon semmi közük nem volt a dologhoz. És - az ő gondolatmenetét folytatva – a viskójuk mélyére bújnak feltehetően a félelemtől remegve, esetleg még most is ott vacognak. Milyen felháborító általánosítás: a rablók elleni gyűlöletet kiterjeszteni az egész cigányságra! Mily nagy hiányáról tanúskodik ez az emberismeretnek és az írástudót ihlető humánus érzéseknek! Valahogy így nézhetik az ültetvényesek négereiket: mégcsak nem is „sejtik”, hogy nem az ösztön irányítja őket, hanem emberi gondolatok és érzések viharzanak bennük, van önérzetük, fájdalomuk, vágyuk, s vannak álmaik.

A határozat – P. G. megállapításaival ellentétben – nagyon egészséges erjedést indított meg: Nyírbátor példájára már Porcsalmán és Kántorjánosiban is működik cigányosztály, Mátészalkán szeptember 1-én indul meg az újonnan épített helyiségben. Cigányegyettes alakul Nyírvasváriban, Kölcshén, Nagykállóban, Ökörítőfülpösön, Mátészalkán és Cinevégen. A művelődési osztály szerint mintegy kétszázra tehető az analfabéta tanfolyamra járó cigányok száma. Ökörítőfülpösön készül a szénporos téглаégető, Szamos-sályiban már szövetkezetet alakítottak a cigányok csak a felsőbb szervek intézkedésére várnak. Természetesen mindez még csak a kezdet kezdete.

Tehát van probléma, van tennivaló bőven. De a legfontosabb, s erre figyelmeztet P. G. cikke is: kíméletlen harcot indítani a nacionalizmus, a fajgyűlölet, az előítéletek ellen.

A cikkíró azt mondja: „*elsősorban a cigányság érdeke*”. Szerintünk a cigányügy megoldása az egész társadalom érdeke, a szocializmus építésének velejárója.

Feksz István
a megyei tanács vb. elnöke.

53.4.

1958. június 26.

Szerkesztőségi cikk a Keletmagyarországban.

Lehetnek-e feltételeink?

A közelmúltban – június 14-én – cikk jelent meg lapunkban „Együtt a cigányokkal” címmel. A cikk – amelyet emeberiességtől és marxista meggyőződéstől vezérelve Feksz István elvtárs a megyei tanács vb. elnöke írt – válasz volt szerkesztőségünk egy munkatársának, P. G. elvtársnak egy korábban megjelent cikkére. Tekintettel arra, hogy Feksz elvtárs válaszcikke a cigánykérdés rendezésével kapcsolatban sok tanulságos és hasznos dolgot vet fel, annak helyt adtunk lapunkban. Szeretnénk az alábbiakban Feksz elvtársal azonos szándékkal hozzászólni e válaszcikkhez. Szükségesnek tartjuk ezt, mert úgy hisszük, hogy ez is előbbre fogja vinni annak a határozatnak a megvalósítását, amelyet a megyei tanács végrehajtó bizottsága húszezer cigányról való gondoskodás jegyében megalkotott.

Előljáróban le kívánjuk szögezni, hogy e hozzászólásunkkal minden elfogultság nélkül, az eddig megjelent pro és kontra cikkek szerzőinek személyét figyelmen kívül hagyva tesszük meg. Hiba lenne szerkesztőségi munkatársunk, P. G. mellett – hibái dacára – ki-

állni e cikkben egy olyan kollektív testületnek, mint amilyen a „Keletmagyarország” újságíró gárdája. Nem kívánjuk ezt, bár Fekszí elvtárs kontracikke személyesen P. G. elvtársat illeti – véleményünk szerint néhol kissé eltúlzott – vádakkal. Az ügy – jelen esetben a cigánykérdés rendezése – és az üggyel kapcsolatosan felvetődött problémák tisztázása, e problémák megoldása: ez a lényegbevágó, ez a fontos.

Véleményünk szerint mindkét cikk a cigánykérdés emberséges, társadalmi rendünknek, elveinknek megfelelő megoldását igyekezett segíteni. Az is kétségtelen tény ellenben, hogy a jószándék-vezette toll jónéhány esetben félrecsúszott P. G. elvtárs kezében, amikor papírra vetette „Csak a becsületes cigányokkal ...” című írását. P. G. elvtársat e hiba miatt az sem mentesíti, hogy Fekszí elvtárs válaszcikkének fogalmazása közben ugyancsak olyan kitételeket alkalmazott, amelyek a dolgok elferdítésére, helytelen következtetések levonására adnak lehetőséget.

Hiba volt P. G. elvtárs részéről – és ez volt a legalapvetőbb hiba – egy bűnügyi tudósítás keretében az újságírónak az egész cigánykérdésre vonatkozó következtetéseket levonni. E kérdés megoldása – akár a gyakorlatban, a cigány lakótelepeken, akár az újság hasábjain megjelenő cikkekben – sokkal nagyobb körültekintést igényel, mint amilyen körültekintést a vitatott cikk esetében szerkesztőségünk munkatársa tanúsított. Egy bűnügyi tudósításban, amelyekben az események rendőrségi, avagy bírósági jegyzőkönyvszerű felsorolásán van elsősorban a hangsúly, nincs lehetőség arra, hogy a cikkíró elvi fejtegetésbe bocsájtkozzék akár a cigánykérdésről, akár másmilyen fontos kérdésről. Mert ha ezt teszi – mint P. G. elvtárs is helytelenül tette -, akkor csak a felszínen maradhat, felvetései felületesek és káros félreértésekre engednek következtetni. Jelen esetben – P. G. elvtárs esetében – súlyosbította a helyzetet az, hogy a bűnügyi tudósítás írója valóban szenzációhajhász, bizonyos fokig hatásvadász módszerekhez folyamodott, amikor a bűncselekményt filmszerűen „idegekre menve” pergette le az olvasó előtt. Ezekkel a módszerekkel akarva-akaratlanul valóban hangulatot keltett azok ellen a cigányok ellen is, akiknek semmi közük nem volt a bűncselekményhez és akik becsületesen éltek eddig és élnek most is.

Ellenben: annak dacára, hogy a kérdést eléggé szerencsétlenül kapcsolta P. G. e bűnügyi históriához, - helyénvalónak tartjuk azt az elképzelést, hogy csak a becsületes cigányokkal ... kívánunk együtt haladni a szocializmus építése során. Éppen ezért tartjuk helytelennek Fekszí elvtárs válaszcikkének egész alap gondolatát, amelyet már a válaszcikk címe is kifejez: „Együtt a cigányokkal”.

Ez a megfogalmazás arra enged következtetni, hogy a cigányokkal való együttthaladásban semmilyen feltételeink nem lehetnek. Mi úgy hisszük, hogy vannak feltételek. Az emberek megítélésénél nemcsak a termelőeszközökhez való viszony, hanem az erkölcsi hovatartozás is latba esik. Szocializmust építeni csak olyan emberekkel lehet, akik nem vétenek sorozatosan a társadalmi tulajdon ellen, tekintet nélkül bőrük színére, tekintet nélkül arra, hogy cigányok-e, avagy nem.

Éppen ezért túlzottnak tartjuk a válaszcikknek azon megállapításait, amelyek holmi-féle „osztályozással” vádolják P. G. elvtársat. Nincsen szó válogatásról, osztályozásról: mindössze arról van szó, hogy azokat, akik súlyosan vétenek a társadalmi együttélés szabályai ellen, a társadalmi és személyi tulajdon ellen, esetleg bűnözésükkel embertársaik testi épségét is veszélyeztetik – megérdemelt büntetéssel sújtásuk igazságügyi szerveink.

Tekintet nélkül arra, hogy azok cigányok-e, avagy nem. Persze a lopás, csalás lejtőjére csúszott emberekről sem mondunk le, bízunk átnevelhetőségükben. Büntető intézeteink munkája éppen erre irányul. Tehát ha kijelentjük, hogy a becsületes emberekkel haladunk együtt, ez nem jelenthet valamiféle faji megkülönböztetést, csupán arra szolgál, hogy ne essünk olyan általánosításba, amely félreértésre adhat okot.

Mindezekből nyilvánvaló tehát, hogy P. G. elvtársnak esze ágában sem volt szembehelyezkedni a megyei tanács végrehajtó bizottságának nagyon helyes határozatával, esze ágában sem volt arra „válaszul” megírni a vitatott cikket. És kézenfekvő az is, hogy nem valamiféle nacionalista hangulatkeltés szándéka vezette. Véleményünk szerint kár volt egy kommunista újságíró botlását dr. Endre László sovinizmusával egy kalap alá venni.

Fekszí elvtárs válaszcikkében ugyancsak elmondja azt, hogy a vétkes cigányokat szigorúan meg kell büntetni, ugyanúgy, miként a nem cigányokat. Mégis többször visszatér írása során a fő gondolatra, hogy együtt az *egész* cigánysággal. Feltesszük a kérdést: miért kell hát akkor Porcsalmán, Kántorjánosiban, stb. külön *cigányosztályokat* létrehozni az iskolákban? Miért nem járhatnak a cigánygyerekek együtt a nem cigányokkal? Nyilvánvalóan azért, mert ezek a cigánygyerekek túlkorosak és furcsa lenne, ha mondjuk egy 12 éves cigánygyerek (nem azért, mert cigány!) egy osztályban járna mondjuk egy hatéves gyerekekkel (még akkor is, ha az a hatéves történetesen cigány). Vagy ha nem így van, ha a cigánygyerekek nem túlkorosak, akkor miért kellene *külön* cigányosztályok?! Vagy talán mégis van valamiféle osztályozás?! A különválasztás végeredményben mégiscsak megkülönböztetés, mert azzal jár, hogy lemondunk a cigány és a magyar gyerekek közös nevelésével járó gondok megoldásáról. Például: lemondunk a cigány és az úgynevezett magyar gyerekek közös tanulásával felmerülő ellentétek azonnali kigyomlálásáról, lemondunk az azonos képességek biztosításának lehetőségéről.

Végezetül: nem merjük azt hinni, hogy egyes vezető elvtársak P. G.-nak, vagy a szerkesztőség más munkatársainak tudnák be például azt, hogy X, vagy Y helyen nem adtak telket az igénylő cigány-családoknak. Annak dacára, hogy munkánkban fordulnak elő jócskán hibák és fogyatékoságok, a szerkesztőségi kollektívát – beleértve P. G. elvtársat is – az ügy szeretete jellemzi és az a szándék vezérli, hogy egyre szebb életet formáljon magának népünk, beleértve abba a cigány népcsoportot is.

Egyetértünk azzal, hogy a cigányság problémáinak megoldása: sok év programja. Az is helyes dolog, hogy a cigányságot nemcsak kívülről akarjuk felemelni, hanem elsősorban segítjük őket úgy is, hogy maguk emelkedjenek. Ebben a munkában lesznek még vitás kérdéseink. Mert a földolog sok apró, ügyes megoldást kíván tőlünk. Még olyanokat is, amelyek látszólag nem szimpatikusak mindenkinek. Viszont a siker csakis egyféleképpen koronázhatja közös erőfeszítésünket: ha félretesszük az elfogultságot, akár a fel-emelkedő cigányokról, akár a cigánykérdést megoldani igyekvő alsó és felső vezetőkről, vagy nem vezetőkről esetleg vitázó cikkek szerzőiről van szó.

54.

1958. április 16.

Solymár Tamás írása az Ország Világban az ópályi gazdák és a cigányok konfliktusáról és más szabolcsi cigányokról.

Az ópályi-végi tragédia

Hej, ha az az ópályi-végi út beszélni tudna! Ha a mellette csordogáló csatornalé hangos szóra fakadna! Komor kórus vádolná a gyűlöletet. De az úton csak szekerek nyikorognak, motorkerékpárok berregnek. Az árokalján a szennylé tompa loccsanását csak a sovány csalánok értik. De ki érti az elárvult, pusztá házhelyek némaságát?

Egy késő októberi napon szekerek álltak meg hirtelen az ópályi-végi cigánysor előtt. A szekerekről fejszés, kapás, husángos gazdák ugráltak le és neki a putriknak! Föl a tetejébe és szaggatták, bontották, ahol érték. A rémület, a düh, a kétségbeesés, a gyűlölet húrjai feszültek a lelkeken és az ölésvágy játszott a húrokon halálos koncertet. Ha nem állnak közéjük a rendőrök, vér folyik. Így csak a hajlékaikból lett romhalmaz. Az apró pulyák jajveszékélő anyjukhoz fűrták kis fejüket és szívük majd elhalt a rémülettől. A nagyobbacsák riadtan, kikerekedett szemmel bámulták az omló putrit, a szanaszét hányt meleg vackot, a széteső tűzhelyet, a fölfordult üres fazekakat. Oda a putri! Nincs, nincs többé a jó, meleg, ételszagú putri. Miért? Miért? Miért ...

- *Begyűjtés kellett nektek?! Végrehajtóval jöttetek a nyakunkra? Dögöljetek meg!*

- *Hát ezért ...* - derengett fel a cigányfejekben. De hát akkor a rendőrök miért állnak? Védjék meg őket! Hiszen velük együtt jártak a gazdákhöz annak idején, végrehajtani a begyűjtést, a tanácsnak dolgoztak.

- *Őrmester elvtárs!*

- *Csak nyugodtan. Le kell bontani a cigánysort, mert lopkodtak és veszélyeztetik a közegészséget.*

Már a földdel volt egyenlő minden, a gonoszok már régen szekerre kaptak, s ők még mindig csak álltak villámsújtottan, sírva, átkozódva, kezüket tördelve, semmit sem érve. Úgy zokogtak az asszonyok kibontott hajjal, mint legkedvesebbjük nyitott sírja előtt.

Az úton egy autó haladt. Kíváncsian kandikáltak ki belőle:

- Jó pofák ezek a cigányok ...

★

- A cigányok – emelte fel hangját a megyei tanács vb-ülésén¹⁴⁴ Rézműves Gyula, az egyik cigányrészvevő –, ha meghallják, hogy a tanácsok telekhez és házhoz segítik őket, a két kezükön mind a tíz ujjukat ledolgozzák, hogy pénzt keressenek hozzá.

★

Ha hagyják dolgozni őket. S itt következik a négy hodászi kálváriája.

Amikor elindultak, Hodászon már tavaszodott. Mire megérkeztek a Nyugati pályaudvarra, vastag hó borította Budapestet. Hárman: az öreg Rézműves Károly, a tizenhat

¹⁴⁴ A Megyei Tanács VB 1957. december 16-án tartott ülése. L. 40. sz. !

esztendő Réz műves Sándor, és Balogh István – a negyedikre, Lakatos Guztávra néztek, mert megszokták, hogy annál van az ész. Otthon ő volt a cigánybíró, s itt, ebben az iszonyú városban, ahol se meleg hajlék, se egy ismerős arc nem várja őket, egyetlen támaszuk.

- *Gyerünk fiúk – biztatta őket – megyünk, megkeressük a kis házra valókat.*

- *Magát felvesszük, Lakatos – fogadták őket Lakatos Gusztáv régi munkahelyén –, de a cimboráit nem ismerjük.*

- *Nagyon jó munkások, kérem, felelek értük.*

- *Én csak annyit látok, hogy cigányok.*

- *Tán az baj? – vágott vissza Lakatos – a demokráciában ... De nem tudta befejezni, mert a főnök leintette:*

- *A demokráciában is dolgozni kell.*

- *Hát éppen azért jöttünk, tetszik látni – buzdult neki újra.*

- *Na, elég legyen. Maga jöhet, a többi mehet.*

- *Köszönöm, de nem hagyom cserben őket, tetszik tudni, mert bíznak bennem.*

Ennyit mondott Lakatos Gusztáv és három napon keresztül vagy húsz vállalatnál kopogtattak segéd munkáért. Hiába. Az orruk előtt vettek fel másokat. Ők nem kellett sehoh. Cigányok. Egy napig még csak megéltek a tarisznyából, aztán nyelték az éhkopot. Az éhezést zokszó nélkül állták, hanem a szabadban, éjszakánként a hirtelen fagy csúnyán megviselte őket. Gémberegett tagjaikat sehoh sem tudták felmelegíteni. Olykor megpihentek a Nyugatiban, de a rendőrtől való félelmükben, hiszen nem voltak bejelentkezve, odább álltak. Mégis az új ház álombeli képe, s otthon a kis pulyák éhsége, meg földiek előtt a becsület, tovább sarkallta őket.

Harmadnapra szerencsájük akadt. Az Építésügyi Minisztériumban emberséges emberre találtak, Kákonyi Györgyre, és az besegítette őket a 24. Építőipari Vállalathoz. (Arany János utca 24.) Felhívta telefonon a munkaügyi előadót.

KÁKONYI: Halló, kellene segéd munkások?

PÁVEL: Kellenek.

KÁKONYI: Akkor küldök négy cigánymunkást.

PÁVEL: Cigányok? Szó sem lehet róla.

Mégis csak lett szó róla. Viszont Pávelt sem kellett féltetni. Az írástudatlan emberekkel, tudtuk nélkül, egy hónapra kötött szerződést. (Ez szinte példa nélkül áll az építőiparban.) Röviden: egy hónap múlva le is út, fel is út. A Kerepesi út 57. szám alatt, a munkásszállás gondnoka, Zolnay nevezetű, szállásutalványuk hátlapjára ráírta, hogy »A munkások nem hajlandók cigányokkal egy fedél alatt aludni« – s elzavarta őket. (Ezt a papirost másnap Solti, a »szociális« előadó elszedte tőlük és összetépte, nehogy nyoma maradjon.) Aznap este a X. kerületi kapitányságtól kért védelmet és szállást a négy hodászi. Másnap jelentkeztek Kákonyinál. Ekkor az Alkotmány utca 10. szám alatti építkezésre és szállásra helyezte őket. Viszont az üzemi orvos anélkül, hogy megvizsgálta volna, rendszeres kéthetenkénti fertőtlenítőbe küldte a Lakatos-brigádót. Nagyon zokon vette ezt a négy hodászi. Elmentek – kihez is mehettek volna – Kákonyihoz panaszra. Kákonyi kiment az üzemi rendelőbe.

KÁKONYI: Megvizsgálták ezt a négy embert mielőtt fertőtlenítőbe küldték?

ASSZISZTENSNŐ: Nem.

KÁKONYI: Akkor hát milyen alapon tették ezt?

ASSZISZTENSNŐ: Olyan bűdösek, mint az állatok!

LAKATOS (belép): Talán szagolt minket az elvtársnő? Hiszen ránk se nézett!

ASSZISZTENSNŐ: Takarodjék ki!

KÁKONYI: Figyelmeztetem, hogy tisztességesen beszéljen a munkásokkal. Arra felhíjjen, kérem, hogy vizsgálat nélkül, minek alapján rendelték el a kéthetenkénti fertőtlenítést?

ASSZISZTENSNŐ: Hát ... annak alapján, hogy ... hát vagy hat éve járt már itt cigány, s abban találtunk tetűt.

A fertőtlenítés ügye tehát Lakatosék igazságával és az üzemi rendelő szégyenével zárult. De: hamisan számították ki a munkabérüket, elkülönítették a szállásukat, a takarítónő nem takarított rájuk, és azt írták a falujukba a tanácsnak, hogy ők tetűvel fertőztek és jó lenne a családjaikat fertőtleníteni.

Vége a kálváriának. Átmenekültek a 42. számú vállalatához, munkakönyvükben a háromhetes munkaviszonnyal és kartonjukon a 23. vállalat üzemi rendelőjének »csodálatos módon« nem szerepel a véleménye. A 42. üzemi rendelő pedig megállapította: semmiféle fertőző betegségben nem szenvednek.

★

Milyen jó volna, ha a Szabolcs megyei határozatról tudnának Pesten! Milyen jó volna, ha az országszerte megnyilvánuló segítőszándékot (Pest és Vas megye is kézbe vette a cigányság ügyét), a tanácsok törekvéseit képes lenne egy társadalmi szerv összehangolni!

Van, aki azt mondja erre, hogy a cigánylakosság helyzete nem probléma, mert, hogy úgy mondjam, »koncepció dolga az egész, az pedig nem más, mint maga a népi demokrácia«. Az ilyen ahhoz a világlustájához hasonlít, aki, mert almafa van a kertjében, ölbe teszi a kezét, se nem nyesi, se nem ápolja e fát, csak várja a termést. A lehetőséget nem szabad összetéveszteni a teendővel.

Úgy látszik, a csaknem húszezer cigánylakosú Szabolcs-Szatmárban tudnak a lehetőségből új valóságot kovácsolni. Egy ilyen merész és bonyolult folyamatnak lehetünk tanúi a Nyírségben, Szatmárban, a beregi részen, az egész megyében. A Szabolcs-Szatmár megyei tanács végrehajtó bizottságával az egész közvélemény egyetért abban, hogy »a cigányság elmaradottságából adódó probléma megoldása az egész társadalom ügye. E probléma nem oldható meg kívülről, a cigányság nélkül«.

Igaz, hogy a cigányságot tulajdonképpen fel kell fedezni; de az is igaz, hogy a tanácsainkban rejlő energia is jórészt ismeretlen. Nagyszerű és örvendetes, mint veszik körül a megye legjobb erői a tanácsokat és igen megkapó, mint eszmél magára a remény friss örömeivel a cigányság, hogy valóra váljék a végrehajtó bizottság határozata, a szabolcsi jelszó:

»Emberi hajlékot a putrik helyett!«

Solymár Tamás

Balogh István, hodászi cigány (Ország-Világ, 1958. április 16.)

Lakatos Gusztáv hodászi cigány (Ország-Világ, 1958. április 16.)

Rézsműves Sándor hodászi cigány (Ország-Világ, 1958. április 16.)

55.

1958. április 22.

Cikk a Keletmagyarországban a kisújszállási cigány ktsz-ről.

CIGÁNY KTSZ

Kisújszállás cigányai érdekes kérelemmel fordultak a városi tanácshoz. Kisipari termelőszövetkezetet akarnak alakítani. Eddig negyvennyolcan jelentkeztek vályogvetésre, cserépkészítésre és más építési anyag gyártására. Szeretnénk, ha megyénkben is történne ilyen kezdeményezés.

56.

1958. április 22. Nyírlugos. *Beszámoló a községi tanács VB ülésén.*

Beszámoló a Nyírlugos községének 1958. ápr. 22-én tartandó VB-ülésén.

Védőnői munka:

Községünkben az első negyedévben született 30 csecsemő, ebből meghalt 3. 10 százalék. A 27 gyermek közül BCG oltásban részesült 17. 62 százalék.

Ennek az alacsony százaléknak egyrészt az az oka, hogy jan. és febr. hónapokban a helyettesítő védőnőnek nem állt módjában, hogy az oltást megszervezze, mert hetenként egyszer jött Nyírlugosra, másrészt a szülők is könnyen hagyják ezt a tüdőbaj ellen védő fontos védőoltást.

Mivel ez törvényesen kötelező kérjük a községi tanácsot, hogy a jövőben az ilyen hanyag szülők ellen alkalmazzanak büntetést a névsort mi beadjuk.

3. hónapos koron belül mesterségesen táplált csecsemőnk nincs, szükség esetén anyatej akciót indítunk.

Begyűjtött anyatej az első negyedévben 86 liter 3 deciliter.

Terhes jelentkezett 28 vérvétel tőlük 27. 96 százalék.

Iskolai tisztasági vizsgálatok a hetedik és nyolcadik osztály kivételével megtörténtek, az iskolások számára kapott D vitamin tablettákat kiosztottuk.

Iskolai munkánkat hátráltatja az, hogy az igazgató elvtárssal még nem tudunk meg egyezni a vizsgálatok időpontját illetően, ugyanis azt a kikötését, hogy csak testnevelési óra alatt mehetünk és csak az óra kezdetekor nem tudjuk teljesíteni. A tornaórák ugyanis különböző időpontokra esnek és a védőnő nem tudja a családlátogatást félbeszakítani azért, hogy adott időre az iskolába menjen és félórai vizsgálat után folytassa látogatását, ott ahol abba hagyta. Ez a járás egyik községében sincs így. Szeretnénk ebben meg egyezni, mert a serkés és tetves gyermekek veszélyeztetik a tisztán tartott társaikat.

Egészségügyi kormányzatunk tovább folytatta erőfeszítéseit a gyermekbénulás felszámolásában, ami ez idő szerint sikerültnek látszik. A mai szűkös valutáris viszonyaink közepette óriási összegeket fordít a drága külföldi Salvaccina beszerzésére és áldozatok nem ismerve elértük azt, hogy már minden veszélyeztetett egyén védőoltásban részesült, ami annyit jelent, hogy minden 17 éven aluli védve van a veszedelmes betegség ellen.

A védőoltás ezentúl folyamatos lesz és így bízhatunk benne, hogy ez a sokat rettegett betegség soha nem térhet vissza gyermekeink közé.

Ilyen irányú védekező munkánkkal felülmúltuk még a kapitalista országokat is.

Meg kell emlékeznem egyúttal a tisztasági hónapról is, amelyet az Egészségügyi Kormányzat rendelt el április havára. Szép eredményt értünk el ezen a téren. Nem maradt

lakóház községünkben, amely ki ne lett volna meszelve és nem maradt olyan udvar, amely ki ne lett volna meszelve.

A tisztasági hónappal kapcsolatban meg kell említenem a cigány kérdést is, amely engem aggodalommal tölt el, de nem csak engem hanem az egész falut is.

Teljesen tisztában vagyok ezzel a kérdéssel, és ennek rendkívüli fontosságával. Tudom, hogy mit jelent 70-80 ezer ember munkába állítása.

Ezek az emberek rendkívül primitív viszonyok között élnek, amelyhez szinte görcsösen ragaszkodnak. Nagyon sokat próbálkoztak már ezeken segíteni, de mindenkinek beletört a bicskája.

Örülök neki, hogy most országosan megindult akciónk keretében ismét napirendre került ez a probléma és szeretném a magam részéről is, ha sikerrel járna. Okulva azonban a régi idők tapasztalatain és a cigányság mai viselkedésén nagy óvatosságot ajánlok. A palotába vitt cigány vissza szökik a kunyhójába, mert csak ott érzi jól magát, mert ahhoz van szokva, mint a bagoly a sötétséghez. A kunyhójában szarvat kapott cigány pedig döf. Szomorú tények bizonyítják ezt a községünkben mostanában lefolyt események. Különkülön életveszélyes fenyegetés érte a cigányok részéről a szülésznőket, a védőnőt és az orvost.

A szülésznők valósággal rettegnék, ha már a cigányok közé kell menniök a védőnő nem mer a szülésznők nélkül közéjük menni. Jogtalan és törvényellenes követelésekkel lépnek fel és mert kívánságukat nem teljesíthetjük ezért a leggorombább módon szidalmaznak és életveszélyesen fenyegetnek. Védelmet azonban sehonnan sem kapunk, pedig mi is vagyunk a társadalomnak olyan hasznos tagjai mint a cigányok. És ha mi tisztességesen tudunk beszélni és bánni velük akkor mi is joggal elvárjuk, hogy velünk is hasonlóképpen cselekedjenek.

Azzal, hogy a cigányoknak házhelyet adunk a lakosok között, még nem oldottuk meg a cigányproblémát, de nagy felhorkanást idéztünk a lakosok között, akik becsületes és dolgozó emberek voltak mégsem jutottak eddig házhelyhez, míg másik részük cigány szomszédhoz jutott. Nem vagyok nagyzó, mégis be kell vallanom, ha cigányt tennének a szomszédomba akkor megszöknék.

A házhelyre a cigány nem fog házat építeni, de nincs is az istenadtának miből. Kunyhókkal akarjuk ékteleníteni amúgy is szegényes kinézésű falunkat? Gondolhatnánk arra is, hogy társadalmi munkával segíthetünk rajtuk. A nagyon fontos középületeinket sem tudjuk ilyen formán megoldani. De volna sokkal érdekesebb embertársunk is itt a faluban, akik szintén mostoha viszonyok között élnek és azokon kellene elsősorban segítenünk, de azt sem tehetjük. Nem merem ajánlani az egyéni patronálást sem, mert arra magam is ráfizettem. Az egyik nyolc gyermekes cigány asszonyt itt hagyta a férje, elment idegenbe dolgozni és soha egy krajcárt sem küldött a rajkóknak még csak azt sem tudták, hogy merre tartózkodik. A rendőrség segítségével felkutattam a férje tartózkodási helyét és családi segélyhez segítettem az elárvult családot addig is, hogy éhen ne haljanak naponként egy drb. 2 kilós kenyérré valót hat forintot adtam az anyának és, hogy az egésznek ne legyen koldulás jellege és hogy foglalkoztatva legyenek a gyerekek arra kértem őket, hogy hozzanak mindennap egy hátizsák füvet a csirkémnek, amit nagyon szorgalmasan

meg is tettek, már ölni való nagyságúakra megnövekedtek a hófehér fajtisza leghorm csirkéim amikor hiányozni kezdtek naponta egyesével vagy kettesével. Az utolsó csirkéimet találtam megfojtva a patronált család hátizsákjában. A másik patronált család pedig szemem láttára dögölt tyúk belet dobált tyúkjaimnak. Tehát minden téren rendkívül sok veszedelmet rejtő társadalmi népek rendezéséről van szó, így nagy óvatosságra van szükség, hogy a falu becsületes dolgozóit ne akadályozzuk munkájukban. Közismert tény, hogy az Acsádi utcán egyetlen házat sem mernek felügyelet nélkül hagyni még a legnagyobb munkaidő alkalmával, mert ezen az utcán jönnek a cigányok a faluba és belátogatnának újukba eső házakba és a felügyelet nélküliekből elvisznek egy-egy napszámra valót.

Társadalmunk fel tudta számolni az ingyenélőket: a grófokat, a bárókat, a kupeckedőket, spekulánsokat és üzérkedőket. Miért nem lehet hasonló vaskezekkel nyúlni társadalmunknak olyan cigány parazitáikhoz is? Határozati javaslatként kérem kimondani, hogy kísérletképpen csak egy-két család kapjon házhelyet a lakosság között a cigányok legjobbjai közül és csak, ha ezen kísérletünk sikerült, akkor próbálkozzunk további betelepítéssel.

Véleményem szerint a cigánykérdés csakis csoportba való tömörítéssel lesz megoldható, amely szövetkezet tekintetbe veszi az ő egyéni sajátosságait, amilyen a zenélés, sármunka stb. és ahol nem ihatja meg holnap, amit ma keres. Ha a parasztság jövője a szövetkezetben van, akkor a cigányoké százszor inkább ott van. Ha a parasztságot csoportokba tömörítjük, akkor nem látszik indokoltnak a csoportokban élő cigányok szét-szórása. Megítélésem szerint itt inkább megfelelő rendszabályokra volna szükség.

Nyírlugos, 1958. ápr. 22-én.

SZSZBML. XXIII. 24. 75/1957. Aláírás nélküli fogalmazvány.

57.

1958. május 2–5.

Az Ország Világban megjelent cikksorozat nyomán a Megyei Tanács elnökének levele a lap szerkesztőségéhez.

57.1.

1958. május 2. [Nyíregyháza.]

A Megyei Tanács Nagy Miklós nevű hivatalnoka által fogalmazott választervezet.

Az Ország Világ című heti lapban megjelent cikksorozatra adandó válasz tervezet.

Cigányság helyzete.

Az Ország Világ heti folyóirat riport sorozatban foglalkozott a cigányság helyzetével és a cikkhez az adatokat Szabolcs-Szatmár megye területéről vette. Ez minket szabolcsiakat örömmel tölt el, mert azt a nagy problémát amely a cigányság helyzetének a megjavításával jelentkezik a megyénk határán túl vitte és azt országos viszonylatban is felszínre dobta.

A megye területén lakó mintegy 19.000 főt számláló cigányság helyzete a tanácsok megalakulása után nyomban foglalkoztatta a megyei tanács végrehajtó bizottságát. Az 1951 évben végrehajtó bizottsági ülés foglalkozott ezzel a kérdéssel. Határozatában megjelölte azt az utat, amely elősegíti és meggyorsítja a felemelkedésüket. Ennek eredménye jelentkezett is.

A munkabíró cigányságnak mintegy 85 %-a állandó munkát vállalt. Nagyrészt az iparvidékre orientálódott, de tekintélyes számuk helyezkedett el a mezőgazdaságban.

Állandó lakóhelyhez való kötöttségük érdekében a községek fel lettek szólítva, hogy házhelyhez való juttatásukat segítsék elő. A községek 1954 év végéig mintegy 291 házhelyet osztottak ki a cigány családok részére. A házhelyek többségén már rendes lakóházak épültek fel.

Alapismereti oktatás is be lett indítva, Kántorjánosi, Hodász, Papos, Tarpa és Aranyosapáti községben. Az oktatáson mintegy 200 fő vett részt, akiknek nagyobb többsége az oktatást eredményesen is fejezte be.-

A végrehajtó bizottság 1955 év február hó 16-án tartott ülésében ismét foglalkozott ezzel a kérdéssel és további lendületet adott a további munkára. Felemelkedésük, munkába állásuk tovább javult.

A cigányság helyzetének fokozatos javulását – mint minden egyébnek a fejlődését – az 1956 évi ellenforradalom megakadályozta sőt visszavetette. Egyidőre teljesen megállt a kulturális működésük. A munkába elhelyezkedettek munkahelyüket elhagyva, visszatértek régi életükhöz. A munkába állást kerülték és a vásárokon való kucepedéshez kezdtek visszatérni.

Ezek a jelenségek szükségessé tették, hogy a végrehajtó bizottság ismételt foglalkozzék ezzel a kérdéssel. A cigányság helyzetének újabb felmérése után az 1957 december hó 16-án megtartott ülésében meghatározta azokat a feladatokat, amelyekkel a hatóságoknak elő kell segíteni a cigányság helyzetének megjavítását.

Az utóbbi határozat óta 44 házhelyet osztottak ki a cigány családok részére. A házhelyek kiosztásával egyes községekben nem elégedtek meg, hanem segítséget adnak a házépítéshez. Így Tiszadada községben 3000 Ft. hozzájárulást állapítottak meg a községfejlesztési alap terhére. Szakoly községben 11 családnak 3-300 : : öles szántó földet adtak át, hogy azon saját szükségletükre konyhakerti veteményt termeljenek.

Egészségi viszonyuk megjavítása érdekében kutakat, W.C-eket biztosítanak a községek. Tiszadob községben 5000 Ft-ot, Tiszavasvári községben 3000 Ft-ot és Nyíregyháza városnál 6000 Ft-ot biztosítottak erre a célra. Természetesen a megvalósításhoz a cigányság természetbeni munkával járul hozzá.

Munkába állításuk érdekében számos intézkedés történt. Mintegy 300 nyert elhelyezést, tömegesen mezőgazdasági munkára. A nagy eredmény az, hogy munkahelyükön meg is maradtak.

Iskoláztatásuk terén is mutatkozik lényeges előre haladás. Mintegy 15 helyen indult be külön cigányosztály. A cigányosztályok beindítása nem elkülönítés. Szükséges volt ezért, mert egyrészt a túlkorosak tanítása nehézkes, másrészt azért, mert vadóc természete-

tük miatt különösebb bánásmódot igényelnek. Az első osztályban megszokják az iskolát s utána már folytathatják tanulásukat a többi gyermekekkel együtt.-

Az oktatás terén szép eredményt értek el a 40 fős porcsalmai, 34 fős kántorjánosi-i és a 27 fős nyírbátori cigányosztályokban.

A cigánygyermek iskolai látogatásának elősegítése érdekében az egyes intézmények kiselejtezett ruháiból gyermek ruhák lettek át alakítva. A győrteleki szociális otthon 30 pár selejt cipőt javított ki és adott át részükre. A megyei szociálpolitikai csoport 17 pár új cipővel és 20 drb. gyermek mackóval segítette a cigány gyermekeket.

A felnőtt írástudatlanok oktatására 24 községi alapismereti tanfolyam indult be 356 fővel. A hallgatók túlnyomó többsége sikeresen tett, vagy fog tenni vizsgát az elsajátítottokról.

A cigányok között több helyen megalakult a Nőtanács. Így például Nagykálló községben. Működésükkel nagyban elősegítik az egészségügyi intézkedések végrehajtását. Mint például bcg. oltások, tisztasági hetek tartása.

A cigányság ügyes-bajos dolgait a körükből megbízott tanácsstag továbbítja a községi végrehajtó bizottság felé.-

A már országos viszonylatban ismert mátészalkai cigány táncsoport működése, mely az 1951 évi végrehajtó bizottsági határozat után lett újból életre hívva, példát adott több táncsoport szervezésére. Ennek a mintájára alakult meg Mátészalkán a második táncsoport, Nagykálló, Nyírvasvári, Tiszavasvári és Kölcse községekben az új táncsoportok.

A cigányság egészségügyi helyzetének további javítása érdekében a Közegészségügyi Járványügyi Állomás egészségőrök kiképzését vette tervbe a cigánytelepekről. Így Nyírbátor községben Horváth Ferenc és Pataki Zoltánné, Nyírvasvári községben Jónás Antalné és Rostás Péter, Pócspetri községben Nagy József és Nagy István, Máriapócs községben Horváth Károly és József, Kisléta községben Csorba Elemér és Lakatos Dániel, Encsencs községben Danó Vincze és Horváth Albert vesz részt ilyen képzésben.-

Fentieket azért láttam szükségesnek elmondani, hogy be bizonyítsam azt, mennyiben szükséges a hatóságok közreműködése a cigányság életszínvonalának emelése érdekében. Az egészségügyi vonalon tett intézkedések ismertetését pedig arra szántam, hogy igyekezzek megcáfolni a cigányok tetvességéről elterjedt hiedelmet. Kétségtelen, hogy ilyenek is előfordulnak szórványosan, de a jelenleg egészségügyi ellátás közelesen teljes mértékben felszámolja ezt.

A lap közölt olyan megállapítást az egyik vállalat részéről, hogy a cigány munkást el kellett munkájából bocsátani, mert tetve volt. A megyei K.Ö.J.Á.L. kapott is egy ilyen értesítést az egyik vállalattól, hogy a cigány munkást azért kellett elbocsátani, mert tetves. A helyszínen megállapítást nyert, hogy a vállalat ezen állítása nem fedte a valóságot, mert a család sem volt az.

Véleményem szerint szükséges az, hogy a lap foglalkozzék továbbra is a cigányság helyzetével és legyen segítségére a hatóságoknak az erre irányuló tevékenységük sikerének fokozásában.-

Nagy, 1958. V. 2.

57.2.

1958. május 5. Nyíregyháza.

A Megyei Tanács VB elnöke által szignált válasz tisztázata.

Ország Világ Szerkesztőségének

B u d a p e s t .

VII. Lenin körút 9-11.

A cigányság emberibb életéért.

Már korábban is foglalkozott az Ország Világ című heti folyóirat a Magyarországon élő cigányság helyzetével. Riport sorozathoz az anyag nagyrészt a Szabolcs-Szatmár megyei cigányság életéből merítették.

Örömmel vettük, hogy problémáink megoldása hasznos tanáccsal szolgálhat megyénk határain túl is, mert a cigányság legégetőbb problémáinak megoldása, valóban országos ügy.

Alkotmányunk teljes egyenjogúságot biztosít a magyar haza minden állampolgára számára, így a cigányság számára is. Sajnos még nagyon sok helyen nem látják tisztán ezt. Vannak kirívó esetek is, mint pl. a Szabolcs-Szatmár megyei Pátroha községben, ahol többen kérték a cigánytelep lakóinak távolabbi helyre való áttelepítését, a cigányok közelségét úgy látszik terhesnek tartották.

A cigányság helyzetét egész biztosan nem fogja megoldani a cigánytelepek likvidálása, hanem átfogó, jól átgondolt és kellőképpen előkészített akciókra van szükség e kérdés megoldásához.

A cigányság emberibb életének megszervezése az egész társadalom ügye. Ezt igen helyesen ismerte fel a Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács Végrehajtóbizottsága, amikor még a múlt év végén gondos előkészítés után napirendjére tűzte ismét a megye cigánysága helyzetének megjavítását.

Igen értékes határozatok születtek, melyek nagyrésze máris a megvalósítás útján halad és nagy mértékben érezteti kedvező hatását már is a Szabolcs-Szatmár megyei cigányság életében.

Az ügy fontosságát és lényegét a megyében lévő Párt és társadalmi szervezetek átértézték és célkitűzéseinket magukévá tették, hathatósan segítik azokat.

„Emberi hajlékot a putrik helyett” !

jelszóval mozgalom indult megyénkben, melynek máris kedvező visszhangja támadt. Szép és megható a cigányság körében támadt visszhang. Cigányságunk nagy része megértette, hogy itt a társadalom mozdult meg. Önzetlenül indult a cigányság megsegítésére. Érzik, hogy erőfeszítéseikkel többé nincsenek magukra hagyatva. A társadalom segítő készsége megsokszorozza erőiket. Egymás után érkeznek a kérelmek, melyben házhelyet és házépítési kölcsönöket kérnek. Megsokszorozódott a munkakedvük. Lényegesen több az állandó munkát vállaló cigány. Keresetüket nem prédálják el, van célja a takarékoskodásnak, mert emberibb lakóházat akarnak létesíteni részben saját erejükből, részben állami támogatással.

Természetesen a feladat nem könnyű, nem megy az ügyek megoldása egyik napról a másikra. Számolni kell azzal, hogy a jelenlegi cigánytelepek még sok helyen évekig népesek lesznek. Ezért van szükség a cigánytelepek higiéniájának fejlesztésére. Ezért létesítenek a telepeken közutakat és WC-eket.

A cigányság helyzetének megoldását mint legfontosabb bázisról kiindulva abban kell keresnünk, hogy munkaalkalmat teremtsünk számukra és szívós kitartó munkával elérjük azt, hogy állandóan és rendszeresen dolgozzanak.

Ezért fokozottabb erőfeszítés kell ahhoz, hogy minél több cigánycsaládfenntartót vonjunk be az állandó munkába. Nagy szolgálatot tesznek e téren falusi földművevesszövetkezeteink. Sok családfenntartónak nyújtanak biztos keresetet és megélhetést. Tsz-eink is sok cigányt foglalkoztatnak. Az állandó és rendszeres munka megváltoztatja a falu társadalmának szemléletét és kölcsönösen leomlanak a korlátok a cigány és nem cigány dolgozó között. Így van ez jól! Ez a helyes!

Igy megjavul nemcsak a cigány családok életkörülménye, hanem jó hatással van egész gondolkodásmódjára, kulturáltabb lesz, könnyebben tudatába vésődik egészségügyi szabály amit az ismeretterjesztő előadásokból számukra elmondanak. Kevesebb lesz a csecsemő halandóság, a tbc-s megbetegedés és egyéb betegségek.

A rendszeres munkát végző cigány családfenntartó rendszeresebben járattja gyermekét iskolába is. Elkerülhető az a sajnálatos állapot, hogy a sok iskolai mulasztás miatt analfabéta marad az iskolaköteles gyermek. E téren is még nagy feladatok előtt állunk. Még napjainkban is megyénkben az 1822 iskolába rendszeresen járó cigánygyermekkel szemben 2.294 az iskolába nem járó cigány tanuló száma.

Az elmúlt évhez viszonyítva azonban értünk el eredményeket, 6 helyen indult be külön cigányosztály. A 40 tanulóval működő porcsalmai, a 34 fős kántorjánosi és a 27 gyermekkel működő nyírbátori cigányosztályokon kívül Tunyogmatolcson, Nagyhalászon és Kótaj községben működnek, vagy pedig a közel jövőben fog beindulni a cigányosztály. A cigányosztályok beindítása nem elkülönítés, szükség volt erre azért, mert egyrészt a túlkorosak tanítása nehézkes, másrészt azért mert különleges bánásmódot igényelnek. Ezen cigányosztályban megszokják az iskolát, a következő évben már folytathatják tanulásukat a többi gyermekkel együtt.

A cigánygyermek iskolalátogatásának elősegítése érdekében az egyes intézmények ki-selejtezett ruháiból gyermekruhákat alakítottunk át, pl. a győrteleki szociális otthon 30 pár selejt cipőt javított ki és adott át részükre. A megyei szociálpolitikai csoport 17 pár új cipővel és 20 drb. gyermekmackóval segítette a cigánygyermeket.

A felnőtt írástudatlanok oktatására 24 községben alapismereti tanfolyam indult be 356 fővel. A hallgatók túlnyomó többsége sikeresen tette le, vagy fogja letenni a vizsgát az elsajátított anyagról.

A cigányság igyekszik beilleszkedni szocialista társadalmi rendünkbe, szervezeteinkbe. Sok helyen megalakult a cigány Nőtanács. pl. Nagykállóban is eredményesen működnek. Nagymértékben elősegítik az egészségügyi intézkedések végrehajtását. Nem probléma most már az ilyen helyeken a BCG oltás és a Tisztasági Hetek megrendezése.

Ahol nagyobb számban élnek a maguk köréből választott tanácsstag képviseli őket a községi tanácsban. Ezek a cigány tanácsstagok eredményesen képviselik a községi tanácsokban a cigányság érdekeit és közvetítik a községi tanácsok intézkedéseit a cigányság számára.

Helyesnek bizonyult az a felismerés, hogy a cigányság helyzetének megjavítását csak velük együtt tudjuk leghatékonyabban megoldani. A behatolásnak az a legeredményesebb módszere, ha kellő támogatás és segítségadás mellett reá bizzuk a cigányságra, hogy maguk oldják meg felmerülő problémáikat. Pl. a cigánytelep egészségőre, aki maga is ott lakik a telepen sokkal eredményesebben tölti be szerepét, mint bármelyik szakképzett, kívülálló személy, akire esetleg nem is hallgatnak.

Eredményes az a kezdeményezés is, hogy a telepen egy-egy kulturális helységet építenek a cigányság számára. Ez a kulturális célokot szolgáló helység megoldja a cigányosztályok, az analfabéta, egészségügyi-ismeretterjesztő tanfolyamok, háziipari tanfolyamok működését stb. Pl. Aranyosapátiban nemcsak a cigánytelep lakói, hanem a község több dolgozó parasztja családtagjaikkal együtt szívesen vállalták a társadalmi munkába készülő helység építését.

Az eddig elért eredményeinket a fényképes és szöveges dokumentum anyagként nyomtatásban, propaganda anyagként kiadjuk, hogy példamutatóan és lelkesítőül szolgáljon azon községek számára, ahol még nem indult meg az erjedés folyamata.

Elsősorban szolgáljon lelkesítőül a cigányság számára. Meg kell érteniük, hogy felemelkedésük most már elsősorban ötőlük függ.

Maga a cigányság keresse a munkaalkalmat szívós kitartással. A társadalom legyen a keresésben a cigányok segítségére, akik éljenek is az adódó munkaalkalmakkal.

Feltétlenül eredményre vezet, ha maga a cigány közvélemény nyomást gyakorol mindazokra a cigányokra, akik nem értették meg, hogy felemelkedésük egyetlen útja az állandó munka-vállalás. Maguk az új, a szebb, a munkásabb élet útján haladó cigányok figyelmeztessék ezekre a még dologtalanokat.

Éljenek a gyermekeik és maguk számára adott tanulási lehetőségekkel. A munka mellett a kulturálódásuk segíti kiegyenesíteni a cigány ember derekát.

Kétségtelen, hogy a cigányság igen értékes és sajátos kultúra hordozója. Ennek legékezebb bizonyítéka a Mátészalkai Cigány Népiegyüttes élete és működése. Itt a legfontosabb számunkra az, hogy a cigányság felismerte ősi cigány tánc, dallam és szokás-anyag összegyűjtésének fontosságát és színpadra alkalmazását. Ezt nagyszerű érzékkel színpadra is alkalmazták. A fővárosi közönség is szívesen tapsol egy-egy budapesti vendégszereplés alkalmával nagyszerű cigány táncosainknak és énekeseinknek. Most készülnek új műsorukkal, mellyel több hetes országjáró turnéra indulnak. Mátészalkán minden alap megvan a cigány művelődési ház létesítésére, melyben helyet kap egy cigány múzeum is. Ugyanis nemcsak a szellemük, hanem a tárgyi néprajz kutatóknak is nagyszerű lelőhelye a szatmári rész.

Országos hírű iparágak, kihalt mesterségek munkadarabjai ma még fellelhetőek pl. a

nagyecsed i putrikban, hol a híres rézöntő cigányok leszármazottjai élnek, de egy pár év-tized múlva talán hírmondónak sem marad semmi az értékes néprajzi tárgyakból.

A cigány kulturális központ kialakítása nemcsak a cigányság, de az ország tudományos életének is el nem hanyagolható problémája.

Sok még a tennivaló az előítéletek elleni harc egyik legfontosabb harci területünk. Még ma is felüti fejét nacionalista, sovinszta nézet, mely kétségbevonja a cigányok egyenjogúsága elvének hangoztatását, elszigetelt esetekből olyan általánosításokat von le, mely egy csapásra romba dönti hosszú hónapok megfeszített munkáját és a közvélemény hangulatát a cigányság helyzetének megjavítását célzó Párt, Tanács és tömegszevezeti határozatok szellemével ellentétesen befolyásolja.

Ezért tűzte napirendjére a Megyei Tanács Végrehajtóbizottsága a cigányság helyzetének megjavítását, ezért hozott határozatokat és ezért fogja ellenőrizni erélyesebb következetességgel hozott határozatainak végrehajtását. Reméljük erőfeszítéseink nem lesznek hiábavalóak.

Nyíregyháza, 1958. május 5.-én.

Feksz i István
vb.elnök.

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

58.

1958. július 25. Nyíregyháza.

Feksz i István megyei VB-elnök levelei a Járási és Községi Tanácsok elnökeihez, a Megyei Tanács Osztályvezetőihez, szövetkezeti vezetőkhez, gazdasági és társadalmi szervezetek vezetőihez.

58.1.

A Megyei Tanács VB elnöke a járási tanácsok elnökeihez.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB. Elnökétől.

...../1958. T.

Tárgy: Cigányság helyzetének megjavítása.

Hi.: 1958 augusztus 31

Mell: 1 drb.

Járási Tanács VB. Elnökének, S z é k h e l y é n.

A cigányok helyzetének megjavítása érdekében hozott V. B. határozatok mikénti végrehajtásáról a megyei Tanács Végrehajtóbizottsága elé jelentést kell tennem. Ezért a községi Tanács VB. Elnökei részére az ide mellékelt rendeletet adtam ki.

Felhívom Elnök Elvtársat, hogy a járási Tanács VB. valamennyi érdekelt szakosztálya /csoportja/ dolgozóinak bevonásával ellenőrizze a községi Tanácsok ez irányú tevékenységét és minden támogatást adjon meg munkájukhoz.

A községektől beérkezett 2 példányú jelentésből készítsen számszerű járási össze-sítőt és azt a községi jelentés 1 példányának csatolásával megadott határidőre terjessze fel. /A községektől bekért és nevet is magába foglaló részletes jelentésből számszerű adatokat magába foglaló kimutatást kell készíteni./

A számszerű járási összesítő kimutatás és 1 példányú részletes községi jelentés bete-rjesztésével egyidőben a járási Végrehajtóbizottság észrevételével, véleményét jövőbeni tervét és javaslatát tegye meg a megyei VB. határozatban foglalt pontoknak megfelelően. A járási Tanács Végrehajtóbizottságánál maradó 1. példányú községi jelentések alapján állandóan ellenőrizze és szorgalmazza a munka tovább vitelét.¹⁴⁵

Nyíregyháza, 1958 július hó 25

Fekszki István s.k.
VB. elnök.

58.2.

A Megyei Tanács VB elnöke a községi tanácsokhoz.

Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács Végrehajtóbizottsága Elnökétől.

...../958. T.

Tárgy: cigányság helyzetének megjavítása.

Községi Tanács Végrehajtóbizottsága Elnökének

S z é k h e l y é n .

Megyénk területén élő cigányság helyzetének megjavításával a megyei tanács végre-hajtóbizottsága több esetben foglalkozott. Egyes községekben a cigányság helyzetében a községi funkcionáriusok odaadó, lelkes munkájának eredményeként lényeges javulás mutatkozik. A községek nagyrésze ezt a feladatot elhanyagolta és így az eredmény el-maradt. A jobb eredmények elérése érdekében kutatni kellett az akadályokat.

Az akadályozó körülmények kutatása közben megdöbbenéssel kellett megállapítani, hogy sok tanácsi és más funkcionárius még ma sem látja a kérdés politikai és társadalmi je-lentőségét. Bizonyos előítélettel viseltetnek a cigánysággal szemben. Még a funkcionáriusok is sok esetben nincsenek meggyőződve a cigányság felemelkedése ügyében tett intézkedések helyes voltáról. Nem tudják a határozatok végrehajtását úgy biztosí-tani, mintha ezt meggyőződéssel tennék. Ennek következtében a cigányokkal szemben megnyilvánuló ellenszenvet nem igyekeznek meggyőződéssel visszaverni. A cigányság helyzetének megjavítása érdekében hozott határozatok végrehajtása sok esetben népsze-rűtlenséget eredményezhet, s éppen ezért jóakarató hallgatással tűrik az ellenszenves megnyilvánulásokat, de elég gyakori az olyan eset is, amikor a funkcionáriusok nyilat-koznak meg ellenszenvet keltően vagy adnak igazat a régi fajgyűlöletől átítatott gon-dolkodású egyéneknek. Az ilyen magatartás felmérhetetlen kárt okoz az ügynek.

Helytelen az általánosítás. Vannak közöttük számosan olyan egyének, akik saját erejük-ből igyekeznek a telepről kiemelkedni, s a faluban házhelyet, lakóházat vásárolni. Ezt

¹⁴⁵ Ilyen jellegű községi jelentéseket 1958-ból nem találtam.

a törekvésüket nem akadályozni, hanem elősegíteni kell. Alkotmányunk minden állampolgár részére egyenlő jogokat és kötelességeket állapít meg. Házhely vásárlásra éppen olyan joga van a cigányságnak – bent a faluban is- mint bármely más állampolgárnak. Ha ebben akadályozzuk, hol van állampolgári joga?

Meg kívánok győződni a legutóbbi v.b. határozat óta eltelt több mint fél év alatt a községi tanács végrehajtóbizottságainak a cigányok helyzetének megjavítása érdekében végzett munkájáról, így felhívom, hogy az augusztus hó 1-i állapotnak megfelelően az alábbiakra vonatkozó jelentését az illetékes járási tanács végrehajtóbizottságának augusztus hó 20.-ig, sürgetés bevárása nélkül tegye meg!¹⁴⁶

I. Munkaügyi vonatkozásban.

- 1./ Állandó munkában állók névszerinti felsorolása. Megjelelőendő, hogy milyen munkakörben, hol dolgozik. /Vállalatnál, Ktsz-nél, Áll. Gazd., Gépáll., Közs.üzem, Földm. Szöv., Háziip.Szöv. stb.
- 2./ Idény munkában névszerinti felsorolásban, hol milyen munkakörben, mennyi időre helyezkedett el. /Cséplőgépnél, Áll.Gazd-nál, Földm.szöv-nél stb./
- 3./ Tsz-ben névszerint kik, hány családtaggal dolgozik. Tsz nevének feltüntetésével.
- 4./ Iparigazolvánnyal rendelkező kisiparos. /vándoriparos is/
- 5./ Egyéb helyen /Vályogvetés stb./
- 6./ 16 éven felüli munkabíró férfiak közül hányan nem dolgoznak és miért?
- 7./ A 16 éven felüli nők közül, akik nincsenek akadályozva a munkavégzésben hányan nem dolgoznak és miért? /Akadályozottnak számít aki beteg, terhes, kisgyermekes, vagy nagyobb számú családot gondoz./

II. Életkörülményeik megjavítása érdekében.

- 1./ Hány cigány család részesült O.T.P-n keresztül házhely juttatásban? /névszerint, milyen területtel/
- 2./ Kik részesültek a község területéből házhelyjuttatásban és milyen területtel /Névszerinti felsorolásban./
- 3./ Hányan kezdték meg a lakóházépítést?
- 4./ Hány cigánycsalád szándékozik házat építeni, akik részére a házhely vásárlást elő kell segíteni?
- 5./ A cigány telepen hány közkút lett létesítve?
- 6./ Hány közös W.C-t készítettek?
- 7./ Vályogvető törmörülést szerveztek e, ha igen milyen formában és hány taggal?
- 8./ Mennyi azoknak a száma, akik a háziipari tevékenységgel volnának foglalkoztatók és milyen szakmában?

¹⁴⁶ L. 145. sz. jegyzet!

III. Iskoláztatás és az analfabétizmus felszámolása.

- 1./ Mennyi a 6-14 éves iskolaköteles cigánygyermek száma és ez hány %-át teszi ki az összes iskolaköteleseknek?
- 2./ Rendszeresen hány járt az 1957/58-as tanévben iskolába és hány vizsgázott? A levizsgázott cigánygyermek száma hány %-t teszi ki az összes községben vizsgázott gyermekek számának /nem cigányokhoz viszonyítva is/.
- 3./ Az iskolaköteles cigánygyermek részére szerveztek e külön cigányosztályt? Ha igen hány létszámmal és hányan tettek vizsgát?
- 4./ Alapismereti tanfolyamot tartottak e és ha igen azon hány egyén vett részt és hány személy tett vizsgát?
- 5./ Hány cigánygyermek szorul gyógypedagógiai nevelésre?
- 6./ A cigányok kulturális helyzetének megjavítása érdekében milyen összeget használtak fel a községfejlesztési alapból és milyen célra?

IV. Egyéb vonatkozásban

- 1./ Tanácsi megbízottat választottak e a cigányok és hányat?
- 2./ Hány házasságon kívüli életközösségben élő kötött házasságot az 1958 jan.1-aug hó 1-ig terjedő időben?
- 3./ Hány házasságon kívül született cigánygyermek törvényesítése történt meg 1958 jan1-től aug hó 1 között eltelt időben?

A fenti kérdőpontok a már elvégzett munkáról kell, hogy számot adjanak. Mint minden más munkaterületen itt is csak a rendszeres, tervszerű munka adhat kellő eredményt. Már most látni kell azokat a feladatokat, amelyet a községnek a közeljövőben el kell végezni a cigányság felemelkedése érdekében.

A megyei tanács végrehajtóbizottsága is látni akarja, hogy az egyes községek milyen feladat megvalósítását tűzték maguk elő célul ezzel a kérdéssel kapcsolatban. A jövőben, fél évenként kívánok a fentiek szerint tájékozódni.

Felhívom azért, hogy a fenti tárgyban teendő jelentésében részletesen határozza meg:

- 1./ Mit kíván tenni a v.b. a cigányság munkábaállítása érdekében.
- 2./ Mit kíván tenni az írástudatlanság megszüntetésére?
- 3./ A cigányság házhelyigényének kielégítésére?
- 4./ A cigánytelep fokozatos elszorvasztására?
- 5./ A cigányság kulturális szükségleteinek kielégítésére?

A további feladatok meghatározásánál igen fontos szerepet játszik az elért eredmények ismerete. Felhívom azért Elnök Elvtársat, hogy a fent kért adatokat a valóságnak megfelelően állítsa össze és gondoskodjék arról, hogy az a meghatározott időben a járási tanács v.b.-hoz beérkezzen.

Elvárom, hogy a helyes adatoknak a meghatározott időben való elkészítésével is hozzá fog járulni a cigányság helyzetének megjavítása érdekében kifejtendő munka eredményessé tételéhez.

Nyíregyháza, 1958. július hó 25.-én.

Fekszti István
v.b. elnök.

58.3.

A Megyei Tanács VB elnöke az Egészségügyi Osztály vezetőjének.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB. Elnök.

947/1958. T.

Tárgy: Cigányság helyzetének megjavítása

Hi.: 1958 augusztus 20.

Megyei Tanács VB. Egészségügyi Osztályvezetőjének,

H e l y b e n .

A cigányság helyzetének megjavítása érdekében a VB. 1957 december hó 16.-án 213/957 VB. sz. alatt hozott határozatával az Osztály feladatává tette, hogy a cigánytelepeken negyedévenként orvosi szűrővizsgát végeztessen el. Az ehhez szükséges berendezett gépkocsit kell biztosítani. Valamennyi telepen, a telep lakói közül egészségőröket kell kiképezni.

Felhívom jelentse a fenti határidőre, hogy a határozat végrehajtása érdekében augusztus 1. állapot szerint milyen intézkedéseket tett és az év II. felében milyen intézkedések megtételét vette tervbe?

Nyíregyháza, 1958 július hó 25

Fekszti István
v.b. elnök.

58.4.

A Megyei Tanács VB elnöke az Ipari Osztály vezetőjének.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB. Elnökétől.

...../1958 T.

Tárgy: Cigányság helyzetének megjavítása.

Hi.: augusztus 20

Megyei Tanács VB. Ipari Osztályvezetőjének,

Helyben.

A cigányság helyzetének megjavítása érdekében a VB. 1957 december 16-án 213/1957 VB. sz. alatt hozott határozatával az Osztály feladatává tette a cigányság munkába állításának vállalati részlegek kilakításával, bővítésével, szövetkezetek szervezésével történő elősegítését.

Felhívom, hogy a fenti határidőre 1958 augusztus hó 1. állapot szerint jelentse a határozat

végrehajtása érdekében tett intézkedéseket. Egyben jelentse, hogy a cél érdekében a f. év II. felében milyen intézkedések megtételét vette tervbe?

Nyíregyháza, 1958 július 25

Fekszti István
v.b. elnök.

58.5.

A Megyei Tanács VB elnöke az Mezőgazdasági Osztály vezetőjének.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB. Elnökétől.

Nyíregyháza, Beloiannisz tér 5.

Tárgy: Cigányság helyzetének megjavítása.

H.i.: 1958 aug. 20.

Megyei Tanács VB. Mezőgazdasági Osztály Vezetőjének,

H e l y b e n .

A megye területén élő cigányság helyzetének megjavítása tárgyában a VB. által 1957 december 16.-án hozott határozatával a mezőgazdasági Osztály feladatává tette, hogy tervet dolgozzon ki az állati hulláknak elégetéssel való megsemmisítésére és állati fehérje feldolgozó telep létesítésére.

A cigányságnak a TSZ.-ekbe való felvételének elősegítésére.

Felhívom, hogy a határozat végrehajtása érdekében tett intézkedéséről - az 1958 augusztus 1.-i állapot szerint - a fenti határidőre tegyen jelentést.

Nyíregyháza, 1958 július hó 25.

Fekszti István s.k.
v.b. elnök.

58.6.

A Megyei Tanács VB elnöke a Munkaügyi Osztály vezetőjének.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB. Elnökétől.

Nyíregyháza, Beloiannisz tér 5.

...../1958. T.

Tárgy: Cigányság helyzetének megjavítása.

H.i.: 1958 augusztus 20

MT. VB. Munkaügyi Osztály Vezetőjének,

Helyben.

A cigányság helyzetének megjavítása érdekében a V. B. 1957 december 16.-án 213/1957. VB. szám alatt hozott határozatával az Osztály feladatává tette a cigányság munkába állításának elősegítését.

Felhívom, hogy az 1958 augusztus hó 1.-i állapotnak megfelelően tegyen részletes jelentést a határozat végrehajtásáról és az ez év második felében a határozat végrehajtása érdekében tervbe vett intézkedéséről.-

Nyíregyháza, 1958 július hó 25

Fekszti István s.k.
v.b. elnök.

58.7.

A Megyei Tanács VB elnöke a Művelődési Osztály vezetőjének.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács vb. Elnökétől.
Nyíregyháza, Beloiannisz tér 5.

...../1958. T.

Tárgy: Cigányság helyzetének megjavítása.

H.i.: 1958 aug. 20.

Megyei Tanács VB. Művelődési Osztály Vezetőjének,
Helyben.

A VB. 1957 december 16.-án megtartott ülésében 213/1957 VB. szám alatt hozott határozatával a művelődési Osztály feladataként az alábbiakat jelölte meg:

1./ Porcsalma, Aranyosapáti és Nyíregyháza-Benkőbokorban az iskolába nem járó tanköteles cigány gyermekek részére külön osztály szervezése.

2./ Az olyan cigánytelepen, ahol a tanköteles cigány gyermekek száma a 20-25 főt eléri, vagy meghaladja és iskoláztatásuk másként nem biztosítható külön első osztály létesítése.

3./ A beindítandó cigányosztályok nevelői részére Kerényi Istvánné nevelő tapasztalatainak átadása.

4./ A cigánygyermek iskolába járásának elősegítése, különböző segélyezések biztosításával.

5./ Gyógypedagógiai nevelésre szoruló gyermekek összeírása és nevelésének biztosítása.

6./ Az 1958 szeptember hó 1.-től három általános iskolai napközi otthonos tanulócsoport működésének a biztosítása.

7./ Alapismereti tanfolyamok szervezése.

8./ A VB. anyagának képes füzetben való feldolgozása és terjesztése a cigánytelepek lakói és állami és társadalmi szervek felé.

9./ A cigányság történetének, kulturális hagyományainak feltárása.

A felsorolt feladatok elvégzésére a határidő a határozatban meg lett szabva.

Felhívom, hogy a határozat egyes pontjainak 1958 augusztus hó 2. napjának megfelelő állapot szerinti végrehajtásáról, valamint a végrehajtás érdekében ez év második felében tervezett intézkedéséről jelentését 1958 augusztus hó 31.-ig feltétlenül tegye meg.
Nyíregyháza, 1958 július hó 25

Fekszti István s.k.
v.b. elnök.

58.8.

A Megyei Tanács VB elnöke a mátészalkai Népművészeti és Háziiipari Szövetkezet elnökének.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB. Elnökétől.

Nyíregyháza, Beloianisz tér 5.

...../1958. T.

Tárgy: Cigányság helyzetének megjavítása.

Népművészeti és Háziiipari Szövetkezet Elnökének,
Mátészalka.

A cigányok helyzetének megjavítása érdekében a VB. az 1957 december hó 16.-án 213/1957 sz. alatt hozott határozatával felkérte Elnök Elvtársat, hogy ahol arra lehetőség van - a cigányok körében szervezzen kosárfonó, kertibútor, kaskötő szövetkezeteket.

Felkérem szíveskedjék tájékoztatni, hogy a hivatkozott határozatban történt felkérésnek mennyiben volt szíves eleget tenni.

Milyen eredmények mutatkoznak az 1958 január 1-től augusztus 1-e közötti időben. Ha a határozat végrehajtása érdekében különösebb intézkedés nem történt, kérem, hogy annak akadályát közölni és az akadály elhárítására vonatkozólag véleményt nyilvánítani szíveskedjék.

Nyíregyháza, 1958 július hó 25

Fekszti István s.k.
v.b. elnök.

58.9.

A Megyei Tanács VB elnöke a nyíregyházi Népművészeti és Háziiipari Szövetkezet elnökének.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB. Elnökétől.

...../1958 T.

Tárgy: Cigányság helyzetének megjavítása.

Hi.: 1958 augusztus 20

Népművészeti és Háziiipari Szövetkezet Elnökének,
H e l y b e n .

Széchenyi u.

A cigányok helyzetének megjavítása érdekében az 1957 december hó 16.-án tartott VB. ülésen bejelentette Elnök Elvtársnő, hogy amennyiben a Tanács megfelelő helyiséget biztosít, úgy megkísérli kieszközölni Központjuktól az épület háziipari szakiskola /tanfolyam/ céljára történő átalakításához és annak felszereléséhez szükséges hitelösszeg biztosítását.

A Megyei Tanács II. Terv és III. Igazgatási Osztályai több alkalommal fekérték Elnök Elvtársnőt, tájékoztassa konkrétan mely községben fekvő és milyen épületre tartana igényt, valamint a megjelölt épületre vonatkozóan – adjon be igénylést. – Ez a mai napig sem történt meg.

Az 1957 december hó 16.-án 213/957 sz. alatt hozott határozatával a VB. felkérte Elnök

Eltársnót, hogy ahol erre lehetőség van – szervezzen a cigányok körében kosárfonó, kertibútor, kaskötő stb. szövetkezetet.

Felkérem szíveskedjék tájékoztatni fentiekkel kapcsolatosan. Milyen eredmények mutatkoznak az 1958 január 1 és augusztus 1-ei közötti időben.

Felkérem szíveskedjék az eddig elért eredményeken kívül a f. év II. felében tervezett feladatokról is tájékoztatni.

Nyíregyháza, 1958 július hó 25

Fekszai István
VB. elnök.

58.10.

A Megyei Tanács VB elnöke a Hazafias Népfront Megyei Bizottságához és más szervezetekhez.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB. Elnökétől.

...../1958 T.

Tárgy: Cigányság helyzetének megjavítása.

H. i.: 1958 aug. 20.

Hazafias Népfront Megyei Bizottsága,
Kommunista Ifjúság Megyei Bizottsága,
Megyei Nőtanács Vezetősége,
Sztot. Elnöke, Meszöv Elnöke, Kiszöv Elnöke.

H e l y b e n .

A megye területén élő cigányság helyzetének megjavítása érdekében a megyei Tanács Végrehajtóbizottsága 1957 december hó 16.-án határozatot hozott.

Határozatában megjelölte azokat a feladatokat, amelyeket a cigányság:

- 1./ Életkörülményeiknek megjavítása.
- 2./ Munkába állításuk és ezen keresztül való nevelésük.
- 3./ Közegészségügyi helyzetük megjavítása.

4./ A cigánygyermek iskolai beiratásának, valamint iskola látogatásának megjavítása és az ezzel párhuzamosan a felnőttek között tapasztalható írástudatlanság felszámolása érdekében kell tenni. „Emberi hajlékot a putrik helyett” mozgalmat indított be.

A megyei V. B. határozat végrehajtását akadályozó körülmények kutatása közben megdöbbenéssel kellett megállapítani, hogy sok funkcionárius még ma sem látja e kérdés politikai és társadalmi jelentőségét. Bizonyos előítélettel viseltetnek a cigánysággal szemben. Az ilyen magatartás visszaható tényezőként jelentkezik, és felmérhetetlen kárt okoz az úgynék. Ezekben a közösségekben a falu lakosai részéről történő ellenszenves megnyilvánulásokat nem verik vissza.

Ezeket a feladatokat, valamint az előítéletek leküzdését a hatóságok csak a társadalom segítségével és hathatós közreműködésével tudja fokozatosan előbbre vinni. A Végrehajtóbizottság az ügy tárgyalásánál is kérte a társadalmi szervek segítségét. A helyes határozat meghozatalához azt is megkapta.

Az eddig elért eredményekről teljes képet kialakítani nem lehetett. Az elért eredmé-

nyek tudatában lehet a nagy horderejű feladatot tovább vinni és a legközelebb elvégzendő feladatokat meghatározni. Ennek érdekében felkérem, szíveskedjék az eddig elért eredményekről és a f. év II. felében tervezett feladatokról tájékoztatni.

Egyben felkérem arra is, hogy a helyi szervei útján továbbra is hathatós támogatást adni szíveskedjék a helyi hatóságoknak feladatuk megvalósításához.

Csatoltan megküldöm a községi Tanácsok VB-ai részére tárgyban üggyben jelen megkeresésemmel egyidőben kiadott rendelkezést mihez tartás végett.

Nyíregyháza, 1958 július hó 25

Fekszti István
vb. elnök.

1. mell.

58.11.

A Megyei Tanács VB elnöke az Állami Gazdaságok Megyei Igazgatóságának.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB. Elnökétől.

Nyíregyháza, Beloiannisz tér 5.

...../1958 T.

Tárgy: Cigányok helyzetének megjavítása

H.i.: 1958 augusztus 20.

Állami Gazdaságok Megyei Igazgatóságának.

Helyben.

A cigányok helyzetének megjavítása érdekében a VB. 1957 december hó 16.-án hozott határozatával felkérte az Igazgatóság Vezetőjét, hogy segítse elő a munkára jelentkező cigányoknak az Állami gazdaságokba történő alkalmazását.

Kérem szíveskedjék tájékoztatni, hogy az 1958 január 1.-től az Állami Gazdaságokban hány cigány egyén lett alkalmazva, milyen időtartamra és milyen munka végzésére.

Egyben felkérem arra is, szíveskedjék továbbra is a mezőgazdasági munkát kedvelő cigánymunkavállalók munkába állását a Gazdaságoknál elősegíteni és ezzel hathatós támogatást adni e társadalmi probléma megoldásához.

Nyíregyháza, 1958 július hó 25

Fekszti István s.k.
VB. elnök.

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz. Valamennyi irat fogalmazvány. Az iktatott példányok feltehetően a Megyei Tanács iratainak egy másik fondjában található.

59.

1958. augusztus 2. Hodász. *Jelentés a hodászi cigányokról.*

Hodász Községi Tanács Végrehajtóbizottságától.
257/2/1958. sz.

Tárgy: Cigányság részére házhelyjuttatás.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács Vb. Titkárság.

N y í r e g y h á z a . -

Hodász községben a cigányok részére juttatandó házhelyekre vonatkozó telefon rendelkezésre vonatkozó jelentésemet az alábbiak szerint teszem meg.

1./ A cigányok részére 25 család részesült házhelyjuttatásban, személyneként 200-200.- öles területekkel. A házhelyeket Állami Tartalékterületből illetőleg az ezzel összefüggő egyéni területek kölcsönös megcserélése folytán került Állami Tulajdonba, melyből juttattuk a házhelyet részükre.

2./ A házhelyjuttatásban részesülők közül Rézműves Gyula /Bagó/, Balogh Istvánné, Balázs Antal, Rézműves János, ifj. Balogh Ferenc, állandó alkalmazáson, míg özv. Rézműves Györgyné, Rézműves György, Rézműves Lajos, Balogh Antal, Lakatos Miklós /Román/, Rézműves István, Rézműves Péter, Rézműves Mihály, Rézműves Terézia, Rézműves Mihály /Majsi/, Rézműves Sándor, Balogh Ferenc, Balogh Antal, Rézműves Krisztina, Rézműves Ferenc, Rézműves Gyula /Spiszli/, Lakatos Miklós /Mikó/, Rostás János ideiglenes /idény/ munkán nyernek alkalmazást. 2 db. házhely tartalékként, a jelentkező igény kielégítésére van fenntartva.- Nevezetteknek, akik állandó munkán nyernek alkalmazást havi keresetül 1.000-1.500 Ft. között, míg az idénymunkások keresete, átlag évi jövedelmük, 500-1.000 Ft. között ingadozik.-

Hodász, 1958. augusztus 2.-án.

Simon István
vb. elnök.

SZSZBML. XXIII. 24. 75/1957.

60.

1958. augusztus 7. Kántorjánosi. *Jelentés a kántorjánosi cigányokról.*

Kántorjánosi Községi Tanács Végrehajtóbizottsága. 740/1958. sz.

Tárgy: Kántorjánosi cigányok házhely juttatásáról
tájékoztató jelentés.

A fenti tárgyban nevezett ügyel kapcsolatban a megyetanács titkárságától adott távmondattól három pontjában kért jelentésemet a következőképpen állítottam össze.

1./ A cigányokról névszerint kimutatást nem készítettünk, mivel a házhelyjuttatások még nem történt meg. A házhelyosztásoknak az ügye most van folyamatban, vagyis a kijelölés

már megtörtént, és a kijelölt helyen az érintett ingatlan tulajdonosokkal a cseretárgyalást lefolytattuk, amelynek alapján a telekkönyv a beazonosítást sürgősen elvégzi. A házhely szükséglet 54 fő.

2./ és 3./ A házhelyre jogosultak névsorát a kiosztás előtt még át kell dolgozni mivel vannak köztük olyanok, akik elköltöztek. Az új névsort a kért adatokkal a kiosztás megtörténte után a kért adatokkal együtt a fenti címnek azonnal megküldjük.

Kántorjánosi 1958. év, augusztus hó 7-én.

Szováti Miklós
Vb. titkár.

SZSZBML. XXIII. 24. 75/1957.

61.

1958. szeptember 7.

Farkas Kálmán írása a Keletmagyarországban az apagi cigánytelepről.

Fel-felvillanó fények

Lassan esteledik. Nemsokára pislákoló mécsek gyúlnak és fényük belevész a homoktengerbe. Valahol a pusztában hegedű zokog. Sírja, jajongja a fájdalmat, az árvaságot. A kora őszi szél szárnyára kapja a bús melódiát és sodorja messze-messze, ki tudja hova, merre.

A néhány hát-formából álló külön kis cigányfalu ott ül a határban, a sorompón túl, ahol a nyíri homok az úr, meg ők, a cigányok. Ez a birodalmuk. A parányi házak, piciny ablakszemek az év minden szakában a gulyajárásra tekintenek. Most meg, ha kigyúlnak a fények, a suhogó kukorica földeket figyelik, meg a vigyorgó öreg cimborát, a sápadtképu holdat. Úgy félszegen, tenyéryi nyílásokon át.

Felkészül lassan a hatalmas égi lepedőre az éjszakai barát és betekint a kis porták udvarára. Mit lát? Egy olajbarna képű legény most veszi el álla alól a hegedűt, megsimogatja bogár szemével, aztán eltűnik a ház gyalulatlan ajtaja mögött ... Néhány perc és megjelenik újból. Alakját körülsimogatja a holdfény. Megáll az asztal előtt, – mely ott áll a portán – ujjai sebesen cikáznak a kosárformát öltő vesszők között.

Szorgoskodnak a cigánytelepen. A kis falu aprajanagyja kosarat fon.

Botos Istvánéknál csaknem az egész család. A tizennégy éves nyolcadik osztályos Pista, a tizenkét éves Piroska gyémántszemeivel, ügyes kezeivel formálja a vesszőket. Csak az anyjuk pihen. Ül hosszú ruhájában legkisebbik süketnéma kis lányával a ház előtt. Cigarettázik.

Tizenhét család él itt a falutól nem messze a pusztán. A Botosok, Beriek, Horváthok, Erdeiek, Vargák, Szabók. Valamennyien becsületes cigányok. Vályogvetéssel, kosárfonással, gyékény-munkával, némelyik muzsikálással foglalkozik. Mikor melyik munka megy. Beri Mihály feleségével harminc kosarat is elkészít egy nap. No, de a többiek sem adják alább. Ezt a munkát szeretik a legjobban. Felében dolgoznak, vagy ha akad egy kis pénzük, akkor megvásárolják a vesszőt. Mikor összegyűl a kész munka, hátukra veszik és viszik Nyíregyházára, meg ki tudja hová eladni. Ebből kerül aztán az udvarokra egy-egy malac, némelyiknek kecske, aprójószág, Botos Gyula bácsinak a szőlőjéhez permetező

szer, meg mikor mi. A kis házhelyeken kukoricát termelnek, hogy a hízónak valónak legyen mit enni. Javult, sokat javult a sorsuk a felszabadulás óta. A két Berinek, Mihálynak és Gyulának, meg ifjú Berki Gyulának rádiója is van. A se putri, se házfőmájú épületből esténcént klasszikus zene, hírek kelnek szárnyra. Ilyenkor aztán a „műveltebbek”, a mai iskolások magyarázzák a világ folyását a hangdobozt körülülő cigányoknak.

Beri Mihály hat osztályt végzett. Ugyancsak szabadkozott, mikor azt mondtam, hogy itt élnek a pusztán.

- Nem pusztá ez kérem, hanem a falu folytatása. Itt kaptunk házhelyet.

- Ime aztán mindegyikünk épített egy kis házacskát – vágott közbe a tekintélyes após, idős Botos István, akire valamennyien hallgatnak.

Kis fia, Pista illedelmesen állt fel, amikor szóltam hozzá:

- Jársz iskolába?

- Természetes – válaszolt helyette apja. Tanítatom én a gyermekeimet. Piroska most hatodikos, Pista nyolcadikba jár. Ibolya meg most ment elsőbe.

- Aztán meg tudnád-e mondani, hány világrész van?

Az idősebb, ráncoskéjú cigányasszonyok, emberek, akik ekkorra már körülfogtak, csak néztek félszegen.

Pista sorolja és ekkor egy nagyobb fiú közbevág. Megáll előttem.

- Nem tetszene rajtam segíteni – reménység csillog szemében – mikor elsorolta a világrészeket. Jó fejem van, csak nincs lehetőség. Hat osztályt végeztem, valahol ipari tanuló szeretnék lenni. Szakmát tanulni.

- Így élünk mi itten, kérem – vélekedik az öreg Botos. – Dolgozunk becsületesen. De többet akarunk – mondja ki félszegen. – Szövetkezetet akarnak itt az emberek. Vagyunk vagy húszan, akik jól értik a vessző- és gyékény-munkát. – Csak anyag kellene, meg egy kis segítség. De hát ...

Hová forduljanak? Mit tegyenek? Igaz, hogy egy fél magyar, fél cigány ember, nevezetesen Hortobágyi Miklós, nyakába vette már többször az apagi cigányok gondját. Bejárta a megyét Ponciustól – Pilátusig. Ígéret volt, de segítség még nem. Talán nem is hitték, amit mondott. Pedig igazat beszélt. Az apagi cigányok szövetkezetet szeretnének, jobb életet, állandó munkát és ezzel együtt biztonságos életet.

- Volt-e már itt vezető ember a telepen?

- Soha senki – mondja csodálkozva Botos bácsi.

- Csak vizitálni jár nagynéha az orvos (sic!) – válaszolja egy asszony.

- Bezzeg, mikor a feleségem beteg volt, hiába mentem a doktor úrért, nem jött. Úgy vittem ki a hátamon az állomáshoz az asszonyt – bosszankodik Beri Mihály.

- A tanácstól csak azt kértük, hogy egy kúttal segítsenek bennünket, de ...

Most lopva, tiltott kútra járnak vízért a cigánytelep lakói. Onnan isznak, ahol a gulya állatait itatják. Botos bácsinak mindhárom gyermeke tbc-s. De több beteg is van. – Testvére, Botos Gyula bácsi szőlőt termel, állatokat hízlal, néha mint kőműves kontárkodik a kosárfonás mellett. De nem tudja milyen betegségek ellen kell permetezni a szőlőt.

- Kérem szépen, ebben a lakásban – mutatja a házát – négy család lakik. Többet akar, jobb házat, minden családnak külön lakást. Tizenkét unokája van. A telep kicsi. Hová, merre terjeszkedjenek? Látják a kivezető utat a nehézségekből. A szövetkezetet akarják létrehozni. Ez az álmuk, minden vágyuk. Már tervezgetnek, hogyan is lenne. Új

házakat, szebb otthonokat akarnak. Boldogabb életet gyermekeik részére. Csak segítségre van szükségük.

- Csak anyagot biztosítsanak nekünk. Legyen egy vezetőnk. Mi dolgozunk becsületesen. – magyarázza az öreg Botos. – Mert, kérem szépen, tudjuk mi, hogy ebben van a jövő. Mi majd megmutatnánk, mire vagyunk képesek. Az összes maszket kiszorítanánk a piacról. És szemei ragyogtak. A többiek bizonyítják, bólogatnak hozzá.

A fiatal cigányok menekülnek innen. Csoda? Nem! Hiszen ezek már iskolát végeztek, történelmet, földrajzot, matematikát tanultak? És nem érik be annyival, ami itt a telepen van. De otthon maradnának, ha a szövetkezet megalakulna. Hisz állandóan lenne munkájuk. Megváltozna az életük ...

- Ha tud, segítsen nekünk – búcsúzott tőlem az öreg Botos, és két kézzel szorította meg a kezemet. A kicsinyeket lefektették és a felnőttek munkához láttak. Csendes lett az apagy határ. Távolról világítottak a kis házak ablakszelei. A sápadt, reménységért esdeklő fel-felvillanó fények égtek még egy ideig, susogva azt, hogy nagyobb fényesség is lehet még lakóinak. Aztán kialudtak, és álomba szenderültek a cigánytelep lakói.

Farkas Kálmán

62.

1958. október 29.

Győri Illés György cikke a Keletmagyarországban a tiszavasvári cigányiskoláról.

Hajnal a cigánysoron A tiszavasvári cigányiskola

Ugye, nincs nagyobb öröm annál, mint amikor boldoggá teszünk valakit?

Ilyen az öröm most Tiszavasváriban, ahol a nőtanács, a Hazafias Népfront, a kis pirosnykkendős úttörők összefogása boldoggá tett 38 ragyogószemű cigánygyereket ...

A dolog tulajdonképpen két hónapja kezdődött. Akkor határozták el, hogy iskolát teremtenek a kis szurtos, neveletlen, elvadult emberkének, kenyeret, tudást, életet adnak a cigányok kezébe.

A vasváriak nem sokat teketóriáztak. Egy-kettőre állt az iskola – csak még olyan embert kellett találni, aki a legnagyobb áldozatot, a majdnem lehetetlennek látszó feladatot vállalja: az elhanyagolt, eleven kis társaság ráncbaszedését, nevelését.

Dobos József valamikor pedagógusnak készült, de már évek óta a tiszavasvári téglagyárban dolgozott. Munkahelye, munkatársai a szívéhez nőttek, s nem is vált volna meg tőlük semmi pénzért. Nem vállalt volna egy iskolában tanítást, ha nem ilyen rendkívüli, emberi feladatról van szó.

S Dobos tanító bácsi és felesége – aki szintén pedagógus – munkához láttak. A tanítás szeptember 15-én az új tiszavasvári cigányiskolában megkezdődött.

Mennyi gonddal, megoldhatatlannak látszó problémával kellett megküzdeniük és sokszor már úgy tűnt, hogy lehetetlen eredményt kicsikarni. Aztán ahogy múltak a hetek kifakadtak az első rügyek az elvadult emberekben ...

A tiszavasvári cigánytelep egyike a legelhanyagoltabb putrisoroknak. A kis 6-11 éves

apróságokat a szülők teljesen magukra hagyták, s azok úton-útfélen kóboroltak, verekedtek, loptak, koldultak és cigarettáztak...

Amikor rendes tanterembe, padok közé ültették a kis maszatos, rongyos társaságot – a 38 gyerek egyszerre ordított, rendetlenkedett, napokat, heteket kellett csak a fegyelmezésükkel eltölteni. Dobos tanító mindent megpróbált: büntetett, cukrot osztogatott, nem vesztette el türelmét. S lassanként csendesedett a lárma, az emberi szeretet magvacskái megfogamzottak a borzas fejekben és szívekben. A vasváriak pedig ámulva, majd mosolyogva fogadták úton-útfélen a cigánygyerekek illedelmes köszönését.

Azóta a tanító bácsi mellől szünetben sem tágítanak a gyerekek. Amikor megérkezik az iskolába, már ott várja az egész társaság. Elébe szaladnak, s ragyogó, fekete szemüket annyi ragaszkodással és hálával függesztik az ő tanító bácsijukra, hogy attól talán a könny is kicsordul. Aztán bevonulnak a tanterembe, elfoglalják helyüket, s birokra kelnek a betűkkel, számokkal.

Szeretetük ezer jelével halmozzák el Dobos Józsefet. Ritka kincsek: kerek dió, színes ceruza, üveggolyó – s ki tudja mi kerül elő a feneketlen zsebekből, s nyomják, dugdossák a tanító bácsi kezébe.

Eleinte mindent elcsentek, ami a kezük ügyébe került. – Először a tanító bácsi asztala és holmija lett „tabu”. Amikor szünetre mentek, a kincsek össze-vissza halmazát feltornyozták a tanítói asztalra – ott még a legigézőbb színes-ceruza is biztonságban volt, senkinek nem kellett attól félnie, hogy bármelyik társa elemeli. Később már erre sem volt szükség, a szeretet és értelem szava megtanította őket az „enyémtiéd” fogalmára.

A legnagyobb baj a tisztasággal volt. Bizony előfordult, hogy a gyerekek között a tanító bácsinak is vakaróznia kellett. Dobosné soha életében nem mosott annyit, mint ezekben a napokban.

Ma már a Rostás-gyerekek, a kis Karola, Ábris, Dezső, meg a többiek otthon, a cigánysoron szokatlan dolgokkal lepik meg rendíthetetlen nyugalommal pipázgató szüleiket:

- Mama, mosdass meg, iskolába megyek ...

Amikor hidegre fordult az ősz, Dobos József szorongó szívvel indult az iskolába: biztosan üres lesz az épület, senkit nem talál az ajtó előtt. De a gyerekek – mind a 38 ott dideregtek, vacogtak mezítláb, szakadt nadrágban, nyűtt, vékony szoknyácskában. A tanító szorongó félelme azonban nem múlt el. Mi lesz, ha a hideg állandósul?

Tiszavasvári nem hagyta cserben a „cigánytanítót”.

A nőtanács enőke, özvegy Szombati Istvánné, a falu fáradhatatlan Irma nénije sorbajárta az asszonyokat. Irma néni, meg a többi asszony szavára megnyíltak a ládák, szekrények. Használt ruhácskák, meleg cipők kerültek elő mindenhol. Az állatorvos felesége együtt varrta, igazította a ruhácskákat késő estig a falu asszonyaival, az egyik asszony meg sorba bokszolta, fényesítette a cipésztől visszakerült, megjavított, megtalált cipőket. A szív melege, az összefogás ereje hajtotta a szapora öltéseket, az egész munkát.

Megmozdult, megindult az egész falu. A pártvezetőség, a Hazafias Népfrent meg a nőtanács szavára mindenütt megindult a gyűjtés. Az I. számú iskola úttörői füzetekre, könyvekre, iskolaszerekre gyűjtöttek és elhatározták, hogy felkeresik majd játszani, be-

Köszönjük Dobos család, s nektek is, asszonyok: Irma néni, Takácsné, Márkusné, Berecné, Zákányné, Rajcsányiné, Tündikné, Bertalanné, Becsiné – nektek is úttörő pajtások az I. számú iskolából, köszönjük minden tiszavasvárinak, hogy segítenek boldog, öntudatos embert nevelni 38 cigánygyerekből. Büszke az egész megye rátok és pártfogoltjaitokra, akik már a mi hazánk, a mi nagy, szerető otthonunk teljes tűzénél melegedhetnek ...

Győri Illés György

63.

1959. április 22. Nyíregyháza.

Feksz István megyei VB-elnök levelei a Megyei Tanács Osztályvezetőihez, szövetkezeti vezetőkhez, gazdasági és társadalmi szervezetek vezetőihez.

63.1.

A Megyei Tanács VB elnöke az Egészségügyi Osztály vezetőjének.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB. Elnökétől.

947/1959 T.

Tárgy: Cigányság helyzetének megjavítása.

Hi.: június 30.

Megyei Tanács VB. Egészségügyi Osztály vezetőjének.

H e l y b e n .

A cigányság helyzetének megjavítása érdekében a VB. 1957 december hó 16.-án 213/1957 VB. szám alatt hozott határozatával az Osztály feladatává tette, hogy a cigánytelepeken negyedévenként orvosi szűrővizsgát végeztessen el. Az ehez szükséges berendezett gépkocsit kell biztosítani. Valamennyi telepen a telep lakói közül egészségőröket kell kiképezni.

Felhívom jelentse a fenti határidőre, hogy a határozat érdekében május 1.-ei állapot szerint milyen arányú a cigányság között a csecsemőhalandóság, a TBC. és egyéb betegségek aránya? A községi telepeken milyen a kút és WC. ellátása? E téren a határozat meghozatala óta milyen mérvű javulás állott be?

Nyíregyháza, 1959 április 22

Feksz István

VB. Elnök.

63.2.

A Megyei Tanács VB elnöke az Ipari Osztály vezetőjéhez.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB. Elnökétől.

947/1959 T.

Tárgy: Cigányság helyzetének megjavítása.

Hi.: június 30

Megyei Tanács VB. Ipari Osztály Vezetőjének,

H e l y b e n .

A cigányság helyzetének megjavítása érdekében a VB. 1957 december 16-án 213/1957 VB. sz. alatt hozott határozatával az Osztály feladatává tette a cigányság munkába állításának vállalati részlegek alapításával, bővítésével, szövetkezetek szervezésével történő elősegítését.

Felhívom jelentse a fenti határidőre, hogy az 1959 május 1.-ei állapot szerint a határozat végrehajtása érdekében milyen intézkedéseket tett. Egyben jelentse, hogy a f. évben milyen intézkedések megtételét vette tervbe.

Nyíregyháza, 1959 április 22

Fekszti István
VB. Elnök

63.3.

A Megyei Tanács VB elnöke a Mezőgazdasági Osztály vezetőjének.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB. Elnökétől.

947/1959 T.

Tárgy: Cigányság helyzetének megjavítása.

H.i.: 195 június. 30.

Megyei Tanács VB. Mezőgazdasági Osztály Vezetőjének,

H e l y b e n .

A megye területén élő cigányság helyzetének megjavítása tárgyában a VB. által 1957 december 16.-án hozott határozatával a Mezőgazdasági Osztály feladatává tette, hogy tervet dolgozzon ki az állati hulláknak elégetéssel való megsemmisítésére és állati fehérje feldolgozó telep létesítésére.

A cigányságnak a TSZ.-ekbe való felvételének elősegítésére.

Felhívom, hogy a határozat végrehajtása érdekében a tett intézkedéséről - az 1959 május 1.-ei állapot szerint - a fenti határidőre tegyen jelentést.

Nyíregyháza, 1959 április 22.

Fekszti István s. k.
VB. Elnök.

63.4.

A Megyei Tanács VB elnöke a Munkaügyi Osztály vezetőjének.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB. Elnökétől.

947/959. T.

Tárgy: Cigányság helyzetének megjavítása.

H.i.: június 30.

Megyei Tanács VB. Munkaügyi Osztály Vezetőjének,

H e l y b e n .

A cigányság helyzetének megjavítása érdekében a V. B. 1957 december 16.-án 213/1957. VB. szám alatt hozott határozatával az Osztály feladatává tette a cigányság munkába állításának elősegítését.

Felhívom, hogy az 1959 május 1.e-i állapotnak megfelelően tegyen részletes jelentést

a határozat végrehajtásáról és az ez év II. felében a határozat végrehajtása érdekében tervbe vett intézkedéséről.-

Nyíregyháza, 1959 április 22

Fekszti István s.k.
VB. Elnök

63.5.

A Megyei Tanács VB elnöke a az Építési és Közlekedési Osztály vezetőjének.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB. Elnökétől.

947/1959 T.

Tárgy: Cigányság helyzetének megjavítása.

Hi.: JÚNIUS 30.

Megyei Tanács V B. Építési és Közlekedési Osztály Vezetőjének,
H e l y b e n .

A cigányság helyzetének megjavítása érdekében a VB. 1957 december hó 16.-án 213/1957 VB. szám alatt hozott határozatával az Osztály feladatává tette a cigányság munkába állítását, vállalati részlegek alakításával, bővítésével szövetkezetek szervezésével. Ugyancsak feladatává tette a cigányság házhelyhez való juttatásának az elősegítését.

Felhívom jelentse a fenti határidőre, hogy a határozat végrehajtása érdekében az 1959 május 1.-ei állapot szerint milyen intézkedéseket tett és a f. év II. felében milyen intézkedések megtételét vette tervbe.

Nyíregyháza, 1959 április hó 22

Fekszti István

VB. Elnök.

63.6.

A Megyei Tanács VB elnöke a mátészalkai Népművészeti és Háziipari Szövetkezet elnökének.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB. Elnökétől.

947/1959 T.

Tárgy: Cigányság helyzetének megjavítása.

Népművészeti és Háziipari Szövetkezet Elnökének,

M á t é s z a l k a .

A cigányok helyzetének a megjavítása érdekében a VB. az 1957 december hó 16.-án 213/1957 sz. a. hozott határozatával felkérte Elnök Elvtársat, hogy ahol arra lehetőség van a cigányok körében szervezzen kosárfonó, kertibútor, kaskötő stb. szövetkezeteket.

Felkérem szíveskedjék tájékoztatni, hogy a hivatkozott határozatban történt felkérésnek mennyiben volt szíves eleget tenni. Ha a határozat végrehajtása érdekében különösebb intézkedés nem történt,- kérem, hogy annak akadályát közölni és az akadály elhárítására vonatkozólag véleményt nyilvánítani szíveskedjék. Szíveskedjék kitérni értesítésé-

ben arra, hogy a Szamossályi községben szervezés alatt álló cigánytömörülés beindítását milyen formában kívánja támogatni.

Nyíregyháza, 1959 április 22

Fekszti István
VB. Elnök.

63.7.

A Megyei Tanács VB elnöke a nyíregyházi Népművészeti és Háziipari Szövetkezet elnökének.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB. Elnökétől.

947/1959 T.

Tárgy: Cigányság helyzetének megjavítása.

Hi.: 1959 júni 30

Népművészeti és Háziipari Szövetkezet Elnökének,

H e l y b e n .

Széchenyi u.

A cigányok helyzetének megjavítása érdekében az 1957 december hó 16.-án tartott VB. ülésen bejelentette Elnök Elvtársnő, hogy amennyiben a Tanács megfelelő helyiséget biztosít, úgy megkísérli kieszközölni Központjuktól az épület háziipari szakiskola /tanfolyam/ céljára történő átalakításához és annak felszereléséhez szükséges hitelösszeg biztosítását. A Megyei Tanács II. Terv és III. Igazgatási Osztályai több alkalommal fekérték Elnök Elvtársnót tájékoztassa az Osztályokat megjelölve, hogy mely községben fekvő és milyen épületre tartana igényt s hogy a megjelölt épületre vonatkozóan adjon be igénylést. Kérném szíveskedjék közölni, hogy e bejelentését továbbra is fenntartja e és, ha igen milyen épületre lenne szüksége és hol.

Az 1957 december hó 16.-án 213/957 sz. alatt határozatával a VB. felkérte Elnök Elvtársnót, hogy ahol erre lehetőség van szervezzen a cigányok körében kosárfonó, kertibútor, kaskötő stb. szövetkezetet.

Tekintettel arra, hogy a Végrehajtó Bizottságnak a határozat végrehajtásáról jelentést kívánok készíteni, felkérem szíveskedjék tájékoztatni, hogy az 1958 január 1.-ei és 1959 május 1.-ei közötti időben a cigányság helyzetének a megjavítása érdekében tett intézkedésének milyen eredményei mutatkoznak. Tudomásom van arról, hogy a vásárosnaményi kosárfonó Szövetkezet megszervezése ügyében tárgyalások folynak, felkérem, hogy a tárgyalások eredményéről is szíveskedjék tájékoztatni. Továbbá szíveskedjék közölni azt is, hogy a f. évben milyen tervek szerint kíván hozzájárulni a Szövetkezet a cigányság helyzetének a megjavítására.

Nyíregyháza, 1959 április hó 22

Fekszti István
VB. Elnök

63.8.

A Megyei Tanács VB elnöke a Hazafias Népfront Megyei Bizottságához és más szervezetekhez.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB. Elnökétől.

947/1959 T.

Tárgy: Cigányság helyzetének megjavítása.

Hazafias Népfront Megyei Bizotts.

Kommunista Ifj. Szöv. Megyei Biz.

Megyei Vöröskereszt Vez.

Nőtanács

SZOT. Elnöke.

Meszöv „

Kiszöv „

H e l y b e n .

A megye területén élő cigányság helyzetének megjavítása érdekében a Megyei Tanács Végrehajtóbizottsága 1957 december hó 16.-án határozatot hozott.

Határozatában megjelölte azokat a feladatokat, amelyeket a cigányság:

- 1./ életkörülményeiknek megjavítása,
- 2./ munkába állításuk és ezen keresztül való nevelésük,
- 3./ közegészségügyi helyzetük megjavítása,
- 4./ a cigánygyermek iskolai beiratásának, valamint iskola látogatásának megjavítása és az ezzel párhuzamosan a felnőttek között tapasztalható írástudatlanság felszámolása érdekében kell tenni. „Emberi hajlékot a putrik helyett” mozgalmat indított be.

A Megyei Végrehajtó Bizottság határozat végrehajtását akadályozó körülmények kutatása közben megdöbbenéssel kellett megállapítani, hogy sok funkcionárius még ma sem látja a kérdés politikai és társadalmi jelentőségét. Bizonyos előítélettel viseltetnek a cigánysággal szemben. Az ilyen magatartás visszaható tényezőként jelentkezik, és felmérhetetlen kárt okoz az ügynek. Ezekben a közösségekben a falu lakosai részéről történő ellenszenves megnyilvánulásokat nem verik vissza.

Ezeket a feladatokat, valamint az előítéletek leküzdését a hatóságok csak a társadalom segítségével és hathatós közreműködésével tudja fokozatosan előbbre vinni. A Végrehajtóbizottság az ügy tárgyalásánál is kérte a társadalmi szervek segítségét. A helyes határozat meghozatalához azt meg is kapta.

Az eddig elért eredményekről teljes képet kialakítani nem lehetett. Az elért eredmények tudatában lehet a nagy horderejű feladatot tovább vinni és a legközelebb elvégzendő feladatokat meghatározni. Ennek érdekében felkérem szíveskedjék észrevételükről, tapasztalatairól tájékoztatni. Felkérem továbbá arra is, hogy az ügy előbbre vitele érdekében javaslatát megtenni szíveskedjék.

Szíveskedjék odahatni, hogy a helyi szervei hathatósan támogassák a helyi hatóságokat feladatuk megvalósításában.

Nyíregyháza, 1959 április hó 22

Fekszki István
VB. Elnök.

63.9.

A Megyei Tanács VB elnöke az Állami Gazdaságok Megyei Igazgatóságának.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB. Elnökétől.

947/1959 T.

Tárgy: Cigányok helyzetének megjavítása

Állami Gazdaságok Megyei Igazgatóságának.

Helyben.

A cigányok helyzetének megjavítása érdekében a Végrehajtó Bizottság 1957 december hó 16.-án hozott határozatával felkérte az Igazgatóság Vezetőjét, hogy segítse elő a munkára jelentkező cigányoknak az Állami Gazdaságokban történő alkalmazását.

Kérem szíveskedjék tájékoztatni, hogy az 1958 január 1.-től 1959 május hó 1.-éig az Állami Gazdaságokban hány cigány egyén lett alkalmazva, milyen időtartamra és milyen munka végzésére.

Egyben felkérem arra is, szíveskedjék továbbra is a mezőgazdasági munkát kedvelő cigánymunka vállaló (sic!) munkába állását a gazdaságoknál elősegíteni és ezzel hathatós támogatást adni e társadalmi probléma megoldásához.

Nyíregyháza, 1959 április 22

Fekszki István s. k.

VB. Elnök.

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

64.

1959. április 23. Nyíregyháza.

A megyei VB-elnök a Megyei Tanács Művelődési Osztály vezetőjéhez.

Szabolcs-Szatmár megyei Tanács V. B. Elnökétől.

Nyíregyháza, Beloianisz tér 5.

947/1959. T.

Tárgy: Cigányság helyzetének megjavítása.-

H. i.: 1959 juni. 30.

M.T.V.B. Művelődési Osztály Vezetőjének

Helyben.

A cigányság helyzetének a megjavítása érdekében a végrehajtó bizottság 1957 december hó 16.-án 213/1957. VB. szám alatt hozott határozatával több feladat elvégzésével bízta meg az Osztályt,-

A határozat hozatala óta eltelt idő alatt, a határozat nyomán elért eredményekről jelentést kívánok készíteni a végrehajtó bizottságnak.

Felhívom, hogy a tett intézkedésekről és az elért eredményekről a fenti határidőre tegyen részletes jelentést.-

Nyíregyháza, 1959 április 23.

Fekszki István

vb. elnök.

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

65.

1959. május 8. Nyíregyháza.

A Megyei Tanács VB elnöke a megye cigányságának újabb felmérését rendeli el.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB. Elnökétől. Nyíregyháza.

947/1959. T.

Tárgy: Cigányság helyzetének megjavítása.

Hi.: 1959 június 30.

Mell: 2 drb.

Járási Tanács VB. Elnökének,¹⁴⁷

Székhelyén.

A cigányok helyzetének megjavítása érdekében hozott VB. határozat¹⁴⁸ mikénti végrehajtásáról a megyei tanács végrehajtó Bizottsága elé jelentést kell tennem. Ezért a községi Tanács VB. Elnökei részére az ide mellékelt rendeletet és kérdőívet adtam ki.

Felhívom Elnök Elvtársat, hogy a községektől beérkező két példányú kérdőívből készítsen számszerű járási összesítőt és azt a községi kérdőív 1 példányának csatolásával a megadott határidőre terjessze be.¹⁴⁹ /a községektől bekért és nevet is magába foglaló részletes kérdőívől számszerű adatokat magába foglaló kimutatást kell készíteni./

A számszerű járási összesítő kimutatás és 1 példányú községi kérdőív beterjesztésével egyidőben a járási végrehajtó Bizottság észrevételével, jövőbeni tervét, véleményét és javaslatát tegye meg a Megyei VB. határozatban foglalt pontoknak megfelelően.

Felhívom Elnök Elvtársat, hogy a járási Tanács VB. valamennyi szakosztálya /csoportja/ dolgozóinak bevonásával ellenőrizze a községi tanács Végrehajtó Bizottságainak ez irányú tevékenységét és minden támogatást adjon meg munkájukhoz.

A járási Tanács Végrehajtó Bizottságánál maradó 1 példányú kérdőív alapján pedig állandóan ellenőrizze és szorgalmazza a munka továbbvitelét.

Nyíregyháza, 1959. május hó 8.

Feksz István VB. Elnök.

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

¹⁴⁷ Hasonló tárgyú levelet intézett ugyanezen a napon a megyei VB elnök a községi tanácsokhoz és a nyíregyházi városi tanácshoz is. A községeknek szóló leirat szerint a felmérésben az 1959. május 15-iki állapot szerint kellett az adatokat megadni és azokat a személyeket kellett figyelembe venni, akik állandó bejelentett lakással rendelkeztek.

¹⁴⁸ Az 1957. december 16-án tartott VB. ülés határozatairól van szó.

¹⁴⁹ Ezúttal egy 56 pontból álló kérdőívet szerkesztettek. A kérdőíves felmérés összesített adatait I. az 5. sz. táblázatban!

66.

1959. május 13. Nyíregyháza.

A Megyei Tanács Építési- és Közlekedési Osztály jelentése a megyei VB-elnökhöz a 213/1957. sz. határozat végrehajtásáról.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács Végrehajtóbizottságának Építési- és Közlekedési Osztálya

604/1959

Tárgy: cigányság helyzetének megjavítása.

Előadó: Kállai S.

Megyei Tanács Végrehajtóbizottsága Elnökének

H e l y b e n .

Hivatkozással f. évi április 22-én kelt, de az osztályhoz csak május 12-én érkezett 947/1959 T. sz. megkeresésben foglaltakra jelentésemet alábbiakban teszem meg:

Az 1957 december 16-án hozott 213/1957 VB. sz. határozatban foglaltakra intézkedésképpen, intézkedtem a közvetlen és közvetett irányítás alá tartozó vállalatok felé, hogy segítsék elő a cigányság munkába állítását olyképpen, hogy segédmunkás szükségletüket a vállalat érdekeinek szemelöttartásával lehetőség szerint a cigányság alkalmazásával töltsék fel.

1958 január 1.től 1959 május 1-ig terjedő időszakban vállalataink eredménye e téren a következőkben jelentkezett:

	Felvett	Eltávozott
1./ Építő és szerelő v.:	18	8
2./ Temetkezési v.:	3	3
3./ Városgazdálkodási v.:	27	11
4./ Ingatlankezelő v.:	3	-

Többi vállalataink (Villanyszerelő, Vízmű-kútépítő és Kéményseprő) cigányszármazású egyént felvenni és foglalkoztatni nem tudtak és nem tudnak tekintettel munkájuk jellegére és körülményeire.

Vállalati részlegbővítéseket a cigányság alkalmazásával végrehajtani nem tudunk, mert vállalataink munkája olyan jellegű, hogy cigányokat legjobb esetben csak segédmunkásként tudnak alkalmazni.

Szövetkezetek szervezésével az osztály nem foglalkozik, az az ipari osztály feladata, így ebben a vonatkozásban intézkedést nem tettem.

A cigányság házhely juttatásával kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy Kormányintézkedés alapján a házhelyjuttatás rendszere korábban megszűnt. Az állam tulajdonát képező és a községi, illetve járási Tanácsi szervek által értékesítésre bejelentett házhelyeket az OTP. hozza forgalomba, amelytől a cigányság házhelyet vásárolhat.

Az OTP. nyíregyházi fiókjától kapott tájékoztatás szerint a fent említett időszakban összesen 3 cigány vásárolt házhelyet, 1 azonban a szerződés aláírása előtt visszalépett az ügylettől.

Korábbiakban akként intézkedtem, hogy a cigányok által vásárlandó telkek vásárlása esetében részükre méltányosabb áron történjék az eladás, ez ellen azonban az OTP. elzárkózik arravaló hivatkozással, hogy az állam tulajdonát képező terület értékesítése során bárki is legyen a vevő, az értékesítendő telek ugyanolyan értékű akkor is ha a vevő cigány vagy más származású.

Nyíregyháza, 1959 május 13.

(Cs. Nagy Pál)
osztályvezető

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

67.

1959. május 15. Nyíregyháza.

Nagy Sándorné szövetségi elnök a megyei VB-elnökhöz.

Szabolcs-Szatmár Megyei

Népművészeti és Házipari Szövetség

Központja

Nyíregyháza, Széchenyi utca 15.

Előadó: Nagyné/Mné.

Ikt. szám: 1405-6/1959.

Nyíregyháza, 1959. május 15.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB.

Fekszti István Vb. Elnök Elvtárs!

NYIREGYHÁZA

Hivatkozással 947/1959. sz. levelére, a cigányság helyzetének megjavítása ügyében a következőkben tudom tájékoztatni Fekszti Elvtársat.

1957. december hó 15.-én megtartott VB. értekezleten szó volt arról, hogy a Budapesten működő Házipari Szövetség hozzászólásával esetleg egy kosárfonó iskola beállítására lenne lehetőség a megyében.

Tekintettel az 1956-os év után megszakadt kosár export lehetőségére, a kosárfonó iskola beállítása nem volt aktuális.

Ez ügyben kérem Fekszti elvtársat, szíveskedjen a Házipari Szövetséghez fordulni, mert esetleg a megyei problémák feltárása után Szövetségünk Vezetőségének talán módja lesz most a kérdéssel foglalkozni.

A továbbiakban a cigányok foglalkoztatását, ahol lehetett, beállítottuk, de sajnos a látogatás az volt, hogy ahol munkát akartunk adni, ott egy cigány jelentkező nem volt.

Igy történt ez Nyíregyházán is, amikor is a Városi Nőtanács közreműködésével Nyíregyházán is be akartunk cigányokat szervezni, mindaddig nagy volt az érdeklődés, ameddig munkatételre jelentkezni nem kellett.

A Vöröskeresztől mai napon felkeresett Varga elvtárs, aki közölte, hogy a régen vajúdo vásárosnaményi ügyben annyi eredményt értek el, hogy esetleg két helység rendelkezésre áll, amennyiben azok megfelelőek lennének a termeléshez.

Egyébként a vásárosnaményi Tanáccsal és Szociális osztállyal komoly tárgyalásokat

folytattunk a cigányok foglalkoztatása ügyében, s amikor arról volt szó, hogy a cigányokat össze kell hívni, munkafeltételeket megbeszélni, akkor kitűnt, hogy építkezésen vannak elhelyezkedve.

Egyébként a Vásárosnaményi Tanács január óta még nem értesített arról, hogy szükség lenne részleg megalakítására. Természetesen amennyiben ez a probléma újból felmerül, a Bp.-i Szövetséghez jelentést kell tennem, mert részlegek alakítására a Szövetség engedélye szükséges.

Továbbiakban bármikor szíves állok Feksz Elvtárs rendelkezésére.

Szövetkezeti üdvözléssel!
Nagy Sándorné

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

68.

1959. május 26. Mátészalka.

A Szatmárvidéki Termelő Szövetkezet elnöke a megyei VB-elnökhöz.

Szatmárvidéki Termelő Szövetkezet
Mátészalka
Kossuth u. 30.
540/959 szám.

Tárgy: Cigányság helyzetének
megjavítása.
Hiv.sz: 947/1959.

Szabolcs-Szatmár megyei Tanács
Végrehajtóbizottsága Elnökének
Nyíregyháza

Hivatkozással fenti számú és jelű levelükre közöljük, hogy szövetkezetünk a cigányok helyzetének megjavítására és foglalkoztatására a lehetőségekhez mérten mindent elkövetett. Fehérgyarmati kosárfonó részlegünkben nemcsak fehérgyarmati hanem mátészalkai cigányokat is foglalkoztat kosárfonó és üvegfonási munkákban, mint bentdolgozókat közös műhelyben. A cigányok beszerzése a szövetkezetben továbbra is folyamatosan történik és hogy velük az állandó és helyhez kötött munkát megszoktassuk több cigány dolgozót – nőket is – alkalmazunk a most folyó vesszőhántolási munkáknál.

A VB. 1957 december hó 16-án 213/1957 sz. alatt hozott határozata értelmében a szövetkezet Elnöke Szamossályi községben személyesen még a múlt év folyamán kiszállt és ott a Községi Tanács Végrehajtóbizottságával megtárgyalták a problémákat. 1958 május 26-án a Szamossályi Községi Tanács VB-t írásban is értesítettük arról, hogy a cigányok szövetkezetbe tömörülésének első feltétele az, hogy a szomszédos községek termelő szövetkezeteitől biztosítsák a fonáshoz szükséges vesszőmennyiséget és az anyag tárolására raktár és műhely helyiség legyen biztosítva ahol a dolgozók munkájukat végezhetik. Megfelelő anyag biztosítása nélkül a munkát megkezdeni nem lehet.

Szövetkezetünknek csak annyi fűz vesszője van, hogy dolgozói munkával történő ellátottságát az új termés betakarításáig éppen csak el tudja látni, mégis hajlandók vagyunk arra, - hogy a származási cigányság helyzetén javítsunk – hogy egy pár dolgozót fehér-gyarmati részlegünkönél foglalkoztassunk amennyiben vállalják azt, hogy Fehérgyarmaton közös műhelyben dolgozzanak. Itt a cigány dolgozók úgy a kosár mint az üvegfonás valamint a kerti fonottbútor tudásukat is tökéletesíthetik kellő útmutatás és szaktanácsok alapján.

Mátészalka, 1959 május 26.

[aláírás]¹⁵⁰

Szövekezeti üdvözlettel

XXIII. 23. b. 12. doboz.

69.

1959. június 13. Nyírkáta.

A nyírkátai községi tanács VB-elnök a megyei VB-elnökhöz.

Nyírkáta Községi Tanács Végrehajtó Bizottságától.

Szabolcs-Szatmár megyei Tanács
Végrehajtó Bizottság Elnökének

Tárgy: a cigányság helyzetének
megjavítása.

N y í r e g y h á z a

A községi tanács végrehajtó bizottsága a cigányság helyzetének megjavítása érdekében 22 családnak házhelyet biztosított, ezzel a szétszórt települést is megoldottnak látja. Eddig két állandó lakóház épült fel, mely mindenféle szemszögből nézve kifogástalan. 4 lakóház pedig építés alatt áll. 10 család ígéretet tett, hogy az építkezést megkezdik rövidesen.

A központosított cigánytelepre a községi tanács egy betonos közutat építtetett, mellyel megoldottuk a vízellátásukat.

A v.b. család látogatás alkalmával 5 férfi állandó munkahelyen való elhelyezkedését tapasztalta. Továbbá 2 férfi cséplőmunkára van szerződötve, 5 pedig, mint népzeneész keresik a kenyerüket. A nyári időszakban vályogvetéssel foglalkozik a legtöbbje, főleg az asszonyok. A munkaképtelen öregekről is gondoskodott a v.b., ugyanis 2 személy állandó segélyezésben részesül. Az analfabétizmus felszámolására felvettük az ált. iskola ig.-val a kapcsolatot, hogy rövid időn belül indítsanak be egy alapismereti tanfolyamot, mely az ősz folyamán beindult.

Az iskolakötelesek problémáinak megoldását az igazgató elgondolása szerint akarjuk megoldani. /külön cigány osztály fog működni!/ A nehezen képezhető gyerekeket gyógy-pedagógiára irányítjuk.

¹⁵⁰ Az aláírás olvashatatlan.

A községi tanács v. b. határozott álláspontja az volt, hogy rábírnjuk a cigányokat arra, hogy minden lakóépülethez WC. épüljön.
Nyírkáta, 1959. június hó 13-án.

Kicsák János
VB-elnök

SZSZBML. XXIII. 23. b. 12. doboz.

70.

1959. június 27. Nyíregyháza.

A Megyei Tanács Egészségügyi Osztály jelentése a megyei VB-elnökhöz.

Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács V. B.
Mezőgazdasági Osztály, Nyíregyháza.

168/1959. Áeü.

Tárgy: Cigányság helyzetének megjavítása.

Hiv. sz.: 947/1959. T.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács V. B. Elnökének,
H e l y b e n .

Fenti számra való hivatkozással tárgyra vonatkozóan az alábbiakat jelentem:

Állatifehérje Takarmányokat Előállító Vállalat létesítése céljából tárgyalásokat folytatunk a Földművelésügyi Minisztérium Állattenyésztési Főigazgatóságával és az Állatifehérje Takarmányokat Előállító Vállalattal. A Tervosztályon két ízben az összes érdekelt szervezet bevonásával tárgyalások folytak Állatifehérje feldolgozó üzem létesítésével és helykijelöléssel kapcsolatosan.

A tárgyalások eredményeképpen a bizottság úgy határozott, hogy Szabolcs-Szatmár Megyében erre legalkalmasabb hely a Levelek község határában lévő országút és csatorna mellett fekvő terület.

Az Állatifehérje Takarmányokat Előállító Vállalat folyó évi május hó 25-én kelt levelében arról értesített, hogy az Állatifehérje Feldolgozó üzem tervezését 1959. évre ütemezték és a tervezéshez szükséges hitelkeret megnyitása is megtörtént. Azonban a Vállalat felettes hatósága közölte velük, hogy az üzem létesítését csak II. 5. éves terv időszakban tudja előirányozni, ami azt jelenti, hogy az építkezést csak 1961 évben tudják megkezdni.

Késleltette a tervezési munkálatok megkezdését az, hogy a baktalórántházai Járási Tanács V.B. az 54/1955. VHGM sz. utasításnak megfelelően a területfelhasználási hozzájárulást a kért időre nem küldte meg. Ezt a Tervosztálytól Csicska Elvtárs írásban és személyesen is megsűrgette a Járási Tanácsnál.

A Megyei Vezető főállatorvos a Földművelésügyi Minisztériumban az illetékes előadótól /Nagy István/ olyan értelmű tájékoztatást kapott, hogy amennyiben a jelenleg épülőben lévő Állatifehérje Feldolgozó üzemet Ők határidőre befejezik úgy Szabolcs-Szatmár Megyében már 1960-ban megkezdik az üzem építését.

A cigányságnak a Tsz-be való felvétele már az elmúlt években is több helyen megtörtént. A jövőben is figyelemmel kísérik ezt a kérdést és az arra valóban alkalmas embereket szívesen látják Tsz-en belül.

Nyíregyháza, 1959. június 27.

/P. Szabó Gyula/
ing. osztályvezető.

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

71.

1959. június 27–30. Nyíregyháza.

A Megyei Tanács osztályainak jelentései a megyei VB-elnökhöz.

71.1.

1959. június 27. Nyíregyháza.

Az Egészségügyi Osztály jelentése.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB. IX. Egészségügyi Osztálya, Nyíregyháza.
1.162/1959. IX. EÜ. O.

Tárgy: Cigányság helyzetének megjavítása.

Hiv. szám: 947/1959 T.

Megyei Tanács VB. Elnökének,

Helyben.

Fenti tárgyú és számú felhívásra járásokra bontva alábbiakat jelentem:

1./ Nyíregyháza Város: A város területén 113 putriszerű épületben 613 fő ellenőrzés és gondozás szempontjából különösen szóba kerülő cigány él. Legnagyobb számban a Felsőpázsiton, Fridmanntelegen, Polyák-bokorban és Jánosbokorban. A munkaképesek legnagyobb része dolgozik. A cigánytelepeken a negyedéves szűrővizsgálatok, fertőtlenítések és fürdetések megkezdődtek, és a f. évben folytatódnak. Négy telepen a cigányok közül egészségőröket képeztek ki és állítottak szolgálatba. A cigányság között a csecsemőhalálozás alig valamivel nagyobb, mint a nem cigányok között. A TBC=s és egyéb betegségek arámszáma nem magasabb az átlagnál. A határozat meghozatala óta a Felsőpázsiton és a Jánosbokorban fűrott-közkutat létesített a város. A Felsőpázsiton 1958-ban építettett a város WC-t a szórványtelepeken azomban még nincs WC. A többi nagyobb telepeken a közel jövőben szándékoznak WC-t építeni. A határozat meghozatala óta egészségügyi téren feltűnő javulás mutatkozik.

2./ Nyíregyházi járás: A járás területén a cigánytelepek száma 27. A telepen negyedévenként orvosi szűrővizsgálata, a telepek lakóinak fertelenítése (sic!) és fürdetése megtörtént, az év folyamán tovább folytatódik. A járási főorvos jelentése szerint az egészségőrök kijelölése és szervezése nem ment. /Még a kiadott DDT. port is ellopták, eladták, egymás közt marakodtak, verekedtek stb./ A f. évben legalább a nagyobb telepeken beállítjuk az egészségőröket. A cigányság közt a csecsemőhalálozás alig valamivel rosszabb,

mint a lakosság más rétegénél. Legelhanyagoltabbak a csecsemők Nagyhalász, Tisza-bercel és Kótaj cigánytelepein. A Tbc. és egyéb betegségek aránya nem magasabb az átlagnál. Mindössze 1 tbc-s beteg cigánygyermekről van tudomás.- 12 telepen van ivóvíz ellátást biztosító kút, melyek közül jó állapotban (sic!)¹⁵¹ van 9, - rossz állapotban 3. – A meglévő kutak mind ásottak, legfeljebb betongyűrűsök, nyitottak és bakteriológiailag fertőzöttek. A kutak vizének megjavítása Rakamazon és Demecserben megkezdődtek. Az év folyamán a többi telepek kútjainak vizét is igyekszünk megjavítani. Az árnyékszékkel való ellátás változatlanul rossz. A járási tanács vb. EÜ. Állandó Bizottsága a telepek árnyékszékkel való ellátását munkatervébe vette.

3./ Nagykállói járás: Cigánycsaládok száma 149, össz-létszámuk 702. Három cigánytelep van: Nagykálló, Érpatak és Bököny községekben. Itt lakik a cigányság 50 %-a. Balványban telekadományozással és beépítésével megszűnt a cigánytelep. A telepek lakóinak negyedévi orvosi szűrő vizsgálata, tetvetlenítésük és fürdetésük megtörtént. Egészségőrök beállítását és kiképzését a f. évben tervbe vettük. A csecsemőhalálozás arányszáma egyenlő a nem cigányokéval.- TBC és más fertőző betegségek nem fordulnak elő tömegesebben. Mind 3 telepen ásott, betonkút van, melyek vize klórozás után is fertőzött, így csak mosásra és főzésre használják, ivásra nem. A kutak további fertőtlenítését vettük tervbe. A telepeken WC. nem áll rendelkezésre, 1960-ra van építése beütemezve.

4./ Nyírbátori járás: Cigánytelepek száma 16, összlétszáma 1935 fő. A telepeken 2 férfi és 1 nőt állítottunk be egészségörként és bízunk meg egészségügyi öröknek. A negyedéves orvosi szűrővizsgálat, tetvetlenítés és fürdetés megtörtént, ezeket az évvégéig, tovább folytatjuk. Az egészségőrök rendszeresen látogatják a telepeket. A csecsemőhalálozásról, a tbc-s és más betegségek arányáról nem kaptunk jelentést. Minden telep el van látva ásott kúttal, de vizük nem alkalmas ivásra, azomban a telepek lakói még is ezt használják, a víz megjavítása szinte lehetetlen, de törekedni fogunk megjavításukra. WC a legtöbb helyen – egyáltalán nincs, egy pár helyen ásott latrina van, melyet telődése után elföldelnek. Általában a járás területén kevés javulás állott be.

5./ Vásárosnaményi járás: Cigánytelepek száma 33. Olcsván és Olcsvaapáti már sikerült a telep lakói közül egészségört beállítani és kiképezni, az év folyamán a többi telepeken is folyamatosan bevezetjük. A negyedéves szűrővizsgálatuk, tetvetlenítésük és fürdetésük megtörtént és folyamatosan végezzük az év további részében. A telep lakosságánál jóval magasabb a csecsemőhalandóság /12 %-ék/ mint más lakoságnál /6. 7 %/. A Tbc-s megbetegedés is magasabb /18 %/. Egyéb betegség nem fordul elő tömegesebben. 13 telepen betongyűrűs ásott kút biztosítja az ivóvíz ellátását. Ezek kb. 30 %-a van jó állapotban. A többieknél is igyekszünk az ivóvíz megjavítására. A telepek árnyékszékkel való ellátása elhanyagolt, összesen 3 helyen van WC. A kút és WC ellátottság kérdését a községi tanácsok segítségével igyekszünk megoldani, társadalmi munkára cigányság vállalkozik.-

6./ Tiszaöldi járás: A járás minden községében az összes cigányok átestek szűrővizsgálaton, fertőtlenítésen és fürdetésen, az évvégéig tovább folytatjuk. A vályogvető szak-

¹⁵¹ Az irat gépelője hibát vétett, helyesen: állapotban.

csoportok megalakításában az egészségügyi csoport is kivette a részét. Az egészségőrök beállításáról és kiképzéséről nem számol be a járási főorvos. A csecsemő halandóság a járás területén az átlagnál jobb. Tüdőbeteg cigány nincs, más betegségek száma sem magasabb az átlagnál. Minden községben van a cigánytelepen kút. A kutak vize laboratóriumi vizsgálatra lett küldve. Tiszaeszlár kivételével minden cigánytelepen van WC. A járás területén a cigányok szociális helyzetében lényeges javulás állott be.

7./ Fehérgyarmati járás: Cigánytelepek száma 31, csak 6 községben nincs telep. A cigányság negyedévi szűrővizsgálatát vándorröntgen hiányában nem tudták elvégezni. Az évvégéig ezt a hiányt pótolni fogják. Az egészségőrök beállításáról a járási főorvos nem ír, az évvégéig ezt is beindítjuk. A csecsemőhalálozás arányszáma igen magas – 25 től 50 %-éig, míg a járás átlagos száma 5. 9 %-ék. A tbc és más betegségek arányszáma nem magasabb. Betongyűrűs ásott kút 8 telepen van. Az év folyamán számos község tervbe vette kút létesítését. S népesebb telepeken általában építettek WC.-t vesszőből és kőből, bevakolták és bemeszelték. A cigányság kitelepítése folyamatban van Kisar, Magyar és Jánkmajtis községekben. A telepek általában tisztábbak, rendezettebbek. A tetvesség feltűnő mértékben csökkent.

8./ Csengeri járás: A járásban Porcsalmán és Tisztaberekben van nagyobb cigánytelepülés. A körzeti orvosok havonta, az egészségőrök két hetenként ellenőrzik a telepeket és ahol szükség van – ott fertőtlenítettek (sic!). Az elmaradt szűrővizsgálatokat az évvégéig pótolják, úgyszintén az egészségőrök beállítását is. – A cigányság között a csecsemőhalandóság, és tbc. arányszáma legalább kétszerese a nem cigányokénak. A csecsemőhalálozás átlag arányszáma a járásban 6.9 %-ék. Csak két helyen van ásott kút. WC egyáltalán nincs. Szamosangyaloson ez évre tervbe van véve kútépítés a telepen.

9./ Mátészalkai járás: Cigánytelepek száma 17, lakosai száma 3.035. A félév folyamán 2 ízben volt fertőtlenítés és fürdetés a telepeken. Minden telepen ki van jelölve a cigányok közül egészségőr, akiket a járási egészségőrök oktattak ki és segítkeznek a havonta kétszeri porozásnál.

Ebben a járásban is úgy a csecsemőhalálozás, mint a tbc megbetegedés kétszerese az átlagnak. 13 telepen van ásott, betongyűrűs kút, a kutak vizét rendszeresen vizsgálják és klórozzák. WC. csak 3 telepen van s a községi tanácsok most kezdenek foglalkozni WC. építéssel.

A határozat meghozatala óta nagymértékű javulás állott be.

10. Baktalórántházi járás: Cigánytelepek száma: 13. Negyedéves szűrés, fertőtlenítés és fürdetés megtörtént. A telepeken egészségőrök beállításáról és kiképzéséről nem számolt be a járási főorvos. A szűréseket az évvégéig folytatjuk és az egészségőrök beállítását beindítjuk.

Csecsemőhalottak száma jóval magasabb az átlagnál. A tbc és más betegségek előfordulásának arányszáma nem magasabb a nem cigányokénál. Csak Ófehértón van jó ivóvizet szolgáltató betongyűrűs kút. A többi telepen vagy fertőzött a vize, vagy távol van a teleptől, vagy egyáltalán nincs. A WC. ellátottság körül sok a hiány, az 1958 évben épült WC. legnagyobb részt elpusztult, használhatatlanná vált. Kutak építése, meglévők vizének megjavítása és WC. építése lenne a legfőbb feladat.

11./ A kisvárdai járásból: többszöri sürgetés dacára sem érkezett jelentés.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a cigánytelepen a szűrővizsgálatok nem minden járásban történtek meg, a fertőtlenítések, tetvetlenítések és a fürdetések azomban rendszeresen folynak. Az elmaradásokat a II. félévben igyekezni fogunk behozni. A Megyei TBC. Gondozónak két szűrő vándorröntgen kocsija, a Megyei Kőjálnak a fertőtlenítések és tetvetlenítések elvégzéséhez fertőtlenítő és fürdetőkocsi áll rendelkezésre, amelyekkel beütemezés szerint végzik feladatukat.

Az egészségőrök sem lettek minden telepen beállítva, ezt a hiányt is pótoljuk.

A csecsemőhalálozás a régi szabolcsi területeken a cigányok közt általában nem rosszabb, vagy alig rosszabb az átlagnál, ellenben a régi szatmári részeken néhol kétszerese, vagy többszöröse az átlagnak, ugyanez mondható a tbc és más betegségek arányszámára is.

Az ivóvíz ellátás terén a határozat meghozatala óta lényeges javulás állott be. Pl. a má-tészalkai járásban 3 olyan cigánytelep van, /Ökörítőfülpös, Mátészalka, Mérk/ ahol nem csak a kutak felépítése, de ezek laboratóriumi vizsgálati lelete is kielégítő eredményt mutatott.

A nyírbátori járás minden telepén el van ugyan látva ásott kúttal, azonban vízivásra nem alkalmas. Ivóvíz ellátás terén sok a tennivaló Nyíregyháza város, nagykállói, vásárosnaményi és a többi járásban, ahol kevés telepen van ivóvíz és ezeknek a vize sem iható. A megfelelő vizet szolgáltató kútépítést községi, városi tanácsok segítségével szorgalmazzuk.

A cigánytelepen WC-vel való ellátottság terén is sok a teendő, nagyon sok olyan telep van, ahol egyáltalán nincs WC, vagy ha van is nem felel meg a célnak. Néhány helyen latrina szolgál e célra, melyet megtölése (sic!) után betemetnek. Különösen azon telepeken észlelhető ezen javulás, ahol cigány egészségőröket állítottak munkába. A II. félév folyamán a községi tanácsok anyagi segítségével és a cigányok társadalmi munkájával a WC. építéseket is előbbre visszük.

A közegészségügyi viszonyok javulását nagyban elősegítik a felvilágosító és ellenőrző munka tovább vitele a cigánytelepeken. A cigány iskolák további fejlesztése, cigányosztályok felállítása és általában a cigánygyermek rendszeres iskoláztatása nagymértékben elő segítik az egészségügyi szemléletre való nevelésüket. Ezen a téren nagy feladat vár a pedagógusokra, de az egészségügyi dolgozók is sokat tehetnek és fognak is tenni a cigányok közt a rend, tisztaság, jó ivóvízzel és WC.-vel való ellátottság terén, a községi tanácsok segítségével.-

Nyíregyháza, 1959 június hó 27

[aláírás]¹⁵²

Dr. Moskovits Károly
megyei főorvos. h.

¹⁵² Az iratot Moskovits Károly helyett szignáló személy aláírása olvashatatlan.

71.2.

1959. június 30. Nyíregyháza.

Az Ipari Osztály jelentése.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB.

Ipari Osztálya

908/1959

Tárgy: Cigányság helyzetének megjavítása.

Megyei Tanács VB. Elnökének

H e l y b e n

Hivatkozva a 947/ 1959. T. sz. utasításra jelentésemet az alábbiakban teszem meg:

Az elmúlt évben Szamossályiban és Kántorjánosiban háziipari jellegű szövetkezet megalakítása érdekében tettünk intézkedést a cigányság helyzetének megjavítása érdekében.

A szamossályi szövetkezet ügyében a Szociálpolitikai Csoporttal, valamint a mátészalkai Háziipari Szövetkezet vezetőjével a helyszínen tájékoztunk a lehetőségekről. Terv szerint a háziipari Szövetkezet részlegeként működött volna ezen szövetkezet és tagjai bedolgozó tagokként vettek volna részt a termelésben. Ez megoldható lett volna annak ellenére, hogy a mátészalkai Szövetkezet anyagot nem tudott biztosítani, azonban volt helyi anyag, amit nem a rendeltetésének megfelelő módon használtak fel.

Ez a részleg kedvező időben szénporos tégláégetéssel, vályogvetéssel, míg téli időszakban pedig kosár, lábtörő, szatyor és fonottbútor előállításával kívánt volna foglalkozni. A szervezés időszakában a mátészalkai Háziipari Szövetkezet vezetője nem emelt kifogást a részleg bekapcsolódása ellen, sőt az elkészített mintadarabokat is megfelelőnek találta. A későbbiekben azonban a szövetkezet országos szervére, annak különböző agályaira hivatkozva nem lehetett érdemi eredményt elérni.

Hasonló módon foglalkoztunk a szamossályi ügyben a Kiszöv-el azonban az Okisz-ra hivatkozva nem nyert megfelelő elintézés az ügy.

Ezt követően próbálkoztunk a nyíregyházi Háziipari Szövetkezet elnökét arra rábírni, hogy foglalkozzon a szamossályiak kezdeményezésével azonban a korábbi próbálkozások eredménytelenségére hivatkozva nem találta megoldhatónak a kérdést. Ugyanis tetemes költségeket áldoztak tanfolyami célokra ahol a cigányokat kosár és gyékényfonásra tanították, azonban az eredmény minden esetben elmaradt, mert a tanfolyamok befejezése után a kiadott anyagokat eltulajdonították, nem dolgoztak és így elzárkóznak a velük való foglalkozástól.

Az eredménytelen próbálkozások vetették fel azt a gondolatot, hogy a cigányok foglalkoztatását földművesszövetkezeti vonalon kellene megoldani, mivel az alacsonyabb típus létrehozására itt van lehetőség. Ez sem járt eredménnyel.

Az irányított vállalatunk felé utasítást adtunk ki, hogy foglalkozzanak cigány dolgozók beállításával és igyekezzenek őket a társadalom hasznos tagjává átnevelni. Hasonlóan felhívjuk a Kiszöv figyelmét a Ktsz.ekben történő foglalkoztatásokra.

Járási szakigazgatási szerveink figyelmét felhívjuk, hogy 8 általános iskolát elvégzett cigány gyermekek ipari tanuló felvételét segítsék elő.

Nyíregyháza, 1959. június 30-án

Sándor József
Osztályvezető

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

72.

1959. június 29–július 1.

Járási jelentések a megyei VB-elnökhöz.

72.1.

1959. június 29. Tiszalök.

A tiszalöki járás jelentése.

Tiszalöki Járási Tanács Vb. Egészségügyi Csoportja.

269/1959. sz.

Tárgy: Cigányok helyzetének megjavítása.

Hivsz: 947/1959. T.

Megyei Tanács Vb. Elnökének

N y í r e g y h á z a

A cigányság helyzetének megjavításával kapcsolatban jelentésem az alábbiak szerint teszem meg:

Járásunk területén mintegy 937 cigány lakik. Ezeknek egy része Tiszavasvári büdi részen /28 család/ szép lakást épített, tiszta, rendes a lakberendezés is. Ezen családok munkához viszonya is jó, ha nem is állandó munkások, de az év nagyobb részében dolgoznak.

A megyei Tanács Vb. 213/1957 Vb. határozata nagyban elősegítette a cigányság helyzetének megjavításában a tennivalókat.

Ennek nyomán a Tiszalöki Járási Tanács Végrehajtó bizottsága két esetben tárgyalta a cigánykérdést, s ennek alapján a járási tanács szakcsoportjai is nagyobb segítséget nyújtottak.

Az elmúlt években az egész járás területén nagyobb fejlődés mutatkozik e téren, úgy a községi tanácsok, mint a társadalmi szervek állandóan foglalkoznak e kérdéssel.

Az elmúlt évben két községben /Tiszadob és Tiszavasvári/ külön cigány osztályok működtek az írni, olvasni nem tudó cigánygyermek részére. Mindkét tanfolyam hallgatói kielégítő eredménnyel vizsgáltak. Az 1959/60 évben pedig Tiszadadán is indul be cigányosztály.

E gyermekek részére a községi Nőtanáccsal és Sz.M.K.-val megbeszélve ruhagyűjtési akciót rendeztek, melyhez a tiszavasvári Szociálisotthon és a Tiszadobi Gyermekotthon is hozzájárult. A kiselejtezett ruhákat a Nőtanács tagjai és a Sz.M.K. asszonyai átalakították és így két rend ruhát tudtak a gyermekeknek átadni. Helyes volna, ha a megyei

tanács oktatási osztálya a rendelkezésre álló keretéből segítséget nyújtana a cigányosztályoknak tankönyv, füzet, írószer beszerzésében.

A Nőtanács szervezésével karácsonyi ajándék élelmiszercsomagot is kaptak a gyermekek az iskolában, ünnepség keretében.

Legnagyobb nehézség a cigányok munkába állítása területén mutatkozik. Az elmúlt évben a községekben vályogvető szakcsoportok alakultak, s ezek egyes helyeken /Tiszalök, Tiszadada/ jó kerestet is biztosítottak. Volt olyan család, melyik 2500-3000.- Ft-t megkeresett havonta.

Az idén ugyancsak megalakultak a vályogvető szakcsoportok minden községben Tiszaszlár kivételével, de a földműves szövetkezetek nem adják meg a kellő segítséget ahhoz, hogy működésükkel a kellő kerestet is elérjék. Nem tudnak biztosítani a vályogvetéshez megfelelő mennyiségű töreket, s így a szakcsoportok csak aratás után tudnak folyamatosan dolgozni. A községi földműves szövetkezetek nem is szívesen foglalkoznak a szakcsoportokkal, mivel sok munkával, s gonddal jár ezek összefogása.

Néhány család dolgozik állami gazdaságban is, de csak igen kis mennyiségben vesznek fel cigányokat. A vállalatok és egyéb szervek meg teljesen elzárkóznak a cigányok munkára való felvételétől.

Igy viszont a cigányok helyzetének megjavítása nincs biztosítva addig, míg állandó munkára nem tudjuk szoktatni őket, s nem találnak felsőbb szerveink is megoldást arra, hogy járásokon belül vállalatokhoz állami gazdaságokhoz a cigányokat felvegyék. Helyes lenne ha a megyei tanács Végrehajtóbizottsága az Állami Gazdaságok, Tsz-ek, Földműves Szövetkezetek megyei szerveivel e téren eredményes megbeszélést folytatnának, ugyanis úgy az állami gazdaságok vezetői, mint a termelőszövetkezetek vezetői elzárkóznak a cigányok felvételétől, holott ha nem is, de 2-3 család már dolgozik tsz-ben, állami gazdaságban és megállja a helyét.

A rendszeres munkába állítással beosztásra és igényességre is tudnánk szoktatni a cigányságot. Hiszen azok a családok kik a múlt évben jól kerestek, ma már házat építenek, lakberendezési tárgyakat vásárolnak és jobban ruházkodnak.

Ugyancsak segítség kellene ahhoz, hogy a községi tanácsok juttatáson keresztül nagyobb mérvű segítséget nyújtsanak lakóház építéshez. Jelenleg fennálló rendelkezések szerint csak az O.T.P.-n keresztül vásárolhatnak meg házhelyet, s ennek ára elég magas ahhoz, hogy kifizetni képtelenek. E téren hiába is volna meg az igyekezet tanácsainknál, de valódi segítséget adni nem áll módunkban.

A lakások 90 %-a elhanyagolt és piszkos. Nincs biztosítva megfelelő mennyiségű fűtőanyag, s igen sok helyen még szabadtűznél főznek.

A kutakat a községi tanácsok általában megjavították, tisztították és felszerelték. A járási egészségőr minden cigánytelepi kútnak vizét felküldte laboratóriumi vizsgálatra.

A telepeken ugyancsak nagy gondot okoz a W.C-k létesítése és használata. Tiszavasvári községben két W.C-t létesített a községi tanács, de ez még igen kevés. Tiszaszlár községben az egész telepen a községi tanács egy W.C-t épített.

Még mindig nem kielégítő a nevelő munka a területen ami meglátszik abból is, hogy a községi tanácsok ha egy-egy cigány családot a cigánytelepről ki akartak költöztetni be

lakott területre, a dolgozó parasztok felszólaltak ellene és tiltakoztak. Általában a tömegszervek és még a községi vezetőink egy része is csak akkor foglalkozik ezzel a kérdéssel ha nagyon muszály és nem lehet előle kitérni.

A cigányok és a község dolgozói közötti különbség megszüntetése érdekében a télen egészségügyi előadásokat szerveztünk minden községben a cigányok részére, melyen meg is jelentek. Az oktatási osztály is nagy gondot fordított a kulturális műveltség, írni olvasni tanulás elősegítésére.

Segítséget nyújtott a rendőrség, saját vonalán felvilágosító előadásokat szerveztek, s több esetben beszélgettek el egy-egy munkaügyi problémában is.

Fenti hiányosságokat, hibákat megszüntetni úgy lehetne a legjobban, ha a megyei tanács a munkábaállítás területén nyújtana segítséget az által, hogy az állami gazdaságok, termelőszövetkezetek ne idegenkedjenek a cigányok elhelyezésétől. A vályogvető szakcsoportok részére az ideiglenesen kiadott működési engedélyekhez végleges működési alapszabályzatot tervezne meg, s a községi tanácsoknak segítene abban, hogy a házhely juttatást valamilyen formában, jutányosan tudják intézni.

Tiszalök, 1959. jún. 29.

Petes János

vb. elnök. h.

72.2.

1959. június 29. Csenger.

A csengeri járás jelentése.

Csenger Járási Tanács Végrehajtóbizottság Elnökétől.

277/1959. szám.

Tárgy: Cigányság helyzetének megjavítása.-

Hiv. sz: 947/1959. P.

Mell.: csomag.

Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács.

Végrehajtóbizottsága Elnökének!

N Y I R E G Y H Á Z A .

Fenti számra és tárgyra való hivatkozással csatoltan betérjesztem a cigányság helyzetének felméréseivel kapcsolatos kérdőíveket és a járási összesítőt.

A járás területén élő nagyszámú cigányság helyzetének megjavítása érdekében az illetékes szakigazgatási szervek vezetőivel történt megbeszélés alapján javaslom:

1./ A cigányság helyzetének megjavítása érdekében elsősorban szükséges, hogy lakásviszonyaik megfelelően megváltozzanak. A cigány telepek felszámolása érdekében feltétlenül szükséges lenne, hogy a községi tanácsok több megfelelő helyen segítsék elő, hogy az arra érdemes cigánycsaládok telekhelyet szerezhessenek, az 1957. évben megjelent 35/1957. Korm. Számú rendelet, valamint annak 29/1957. P.M. számú végrehajtási utasítás nem ad lehetőséget a házhely juttatásra és a cigány lakosok közül bármely juttatáson is bocsájtják rendelkezésre a szükséges házhelyet, csak igen csekély része tudja azt részletre megvásárolni. Itt helyes volna kimondottan azok részére, akik anyagilag feltét-

lenül rá vannak szorulva a község bizonyos részén kb. 200 n.ől-nyi terület juttatására, amiért esetleg a községi tanács részére társadalmi munkában, községfejlesztési tervek végrehajtásában bizonyos mennyiségű munkát tartoznának végezni.

2./ A tanköteles cigány gyermekek iskolába járása különösen az utóbbi két évben javult. Ezen a téren nagy segítséget nyújtott az 1957-58. tanévben Porcsalma községben néhány hónapon át működő külön cigányosztály, melynek tanulói akkor ruházatot és jó ebédkosztot kaptak. Ezek a tanulók a következő 1958/59-es tanévben majdnem hiánytalanul látogatták az iskolát, megfelelő osztályokba elosztva anélkül, hogy juttatásban részesültek volna. Eredményes volt az elmúlt tanévben a Tisztaberken létesült külön cigány osztály működése. Jól lehet ez utóbbiak úgyszólván semmi juttatásban nem részesültek.

Úgy gondolom, hogy a tanköteles gyermekek, valamint a felnőtt cigánydolgozók oktatása révén, valamint a megfelelő lakás biztosítása, és az állandó rendszeres munkavállalás révén kialakul a cigányság nagy többségénél egy olyan életmód, amely a többi dolgozók életkörülményeivel körülbelül azonos lesz. E tényezők alapján általában megszűnnének a munkakerülések, a vándorlások, koldulások, kéregetések, vagy éppen az egész életmódjuk.

3./ A cigányság munkábaállítására és azoknak foglalkoztatására járásunk területén is nagy probléma, mivel nincsen járásunk területén olyan üzem, ahol cigányokat foglalkoztatni tudunk, ellenben a cigánycsaládok közül a dolgozni szeretőket megtalálhatjuk a termelőszövetkezetben is, de nagy többségük tavasz és nyár folyamán elvándorolnak ipari vidékekre időszaki munkára, de onnan is egyhamar visszatérnek és legnagyobb problémánk az, hogy a cigányokat iparban nem is lehet toborozni, sőt fel sem veszik. Véleményünk az, hogy a szomszédos ipari megyével átbeszélve lehetséges volna ipari központon könnyebb munkahelyeken alkalmazni őket, és ha munkaviszonyban állnának, megváltozna életkörülményeik is és a többi cigányokat is életkörülményeik megváltoztatására készítenék.

4./ Közegészségügyi helyzetüket nézve a cigánytelepek ivóvíz ellátása általában nincs biztosítva. Kútjuk nem megfelelő, az is egy pár községben található. Ettől túlmenően a dolgozni nem akaró cigányoknak élelmezésük is igen rossz, mivel a községben elhullott állatokat használják fel még akkor is, ha az el van ásva.

Megfelelő WC. a járás területén levő cigánytelepeken nincsen. TBC-s megbetegedés a porcsalmi zsúfolt cigánytelep lakói között nagyobb számban fordul elő, jól lehet a község más lakosai között az átlagosnál kevesebb tbc-s beteg van. Nagyobb számú fertőző megbetegedés járvány, az utóbbi években nem fordult elő, ami a cigánytelepek fokozottabb ellenőrzésének, fertőtlenítésének, tetvetlenítésének tudható be.

1942. évben nagyobb számú kiütéses typhus megbetegedés volt a cigányok között. Náluk halálozás nem fordult elő, de a nem cigány lakosság közül az akkori postamester áldozata lett a járványnak. Ez azt mutatja, hogy a cigányok ellenállóképessége jó és megfelelőbb egészségügyi körülmények között az egészségügyi helyzetük is sokkal jobb lenne.

5./ Családjogi helyzetük javításához feltétlenül szükséges, hogy a meglévő törvények alapján szigorúan ragaszkodjunk ahhoz, hogy a házasságot csak azok köthessenek, akik a törvényes rendelkezésnek megfelelnek. Meg kell tiltani a többnejűséget, ami a cigá-

nyoknál gyakran előfordul és az elhagyott anyának segítséget kell nyújtani, hogy a természetes, vagy törvényes apa a gyermekét eltartsa.

Az előregedett, vagy munkaképtelen cigányokat leghelyesebb volna szociális otthonokban elhelyezni, mivel az elaggodott cigány szülők eltartásáról nincsen aki gondoskodjon és koldulásnak vannak kitéve.-

C s e n g e r . 1959. június 29.

Lácz János.

vb. elnök. h.

72.3.

1959. június 29. Fehérgyarmat.

A fehérgyarmati járás jelentése.

A fehérgyarmati Járási Tanács VB. Elnökétől.

272/1959. szám.

Tárgy: Cigányság helyzetének megjavítása.

Hivsz: 947/1959. T.

Megyei Tanács VB. Elnökének!

N y í r e g y h á z a .

Jelentem, hogy járásunk területén közel másfél év leforgása alatt is lényeges változás állt be a cigányság életkörülményeiben. Járásunk területén 557 család él, az 1957. decemberi felmérésnél 468 család volt, tehát jelenleg 89 családdal több. Ebből a két számból is megállapítható, hogy rohamosan szaporodnak, csupán ezen egy körülményt figyelembe véve a cigánykérdés megoldására váró feladat sürgős.

1./ Életkörülményeik vizsgálata:

Járásunk területén a cigányság nagy része még a falvak végén cigánytelepülésen, igen rossz körülmények között laknak. A felszabadulás után több községben házhelyhez juttatták őket, sajnos, ezek a házhelyek még több községben üresen állnak, legjobb esetben konyhakerti, vagy szántóföldi növényt termelnek benne. Pl. Kisar községben 20 család kapott házhelyet, erre még egyetlen család sem épített, ez évben is csupán két család kíván házat építeni. Azokban a községekben, ahol nem kaptak házhelyet, persze arra hivatkoznak, hogy már 1945 óta ha házhelyet kaptak volna, rendes lakóházban laktának. Pl. Tiszakóród községben, ahol indokolt is ilyen irányú kérésük, mert a járás legsűrűbb cigánytelepülése, ahol kunyhó-kunyhót ér. Az eddigi tapasztalat azt bizonyítja, hogy az egyhelybe tömörítésük, még ha 4-500 öles telkek is nem végleges megoldás, mert egy-két évtized alatt ismét sűrűn lakott területté válnak. Pl. Sonkád községben a 400 öles telekhelyekből az apa a fiának már 200 ölet átadott építkezés céljára, így 15 év múlva az unoka 100 n. öllel is beéri. Ajánlatos lenne még a zárt településen is építkezésüket törvényes keretek közé szorítani, hogy kiküszöbölhető lenne a telekhelyek megosztása. Igen helyes Fehérgyarmat községi tanácsnak a határozata, hogy lehetőleg szétszórt telekhelyet biztosítani. Pl. Varga Sándor zenész a község legjobb részén kapta a telekhelyet,

ahol két szoba konyhás mostani stílusú tömblakást épített, látván ezt a többi társai igen nagy kedvet kaptak az építéshez, a környékbeli cigányok szinte csodájára járnak. A községi tanács ebben az évben is több cigány családot juttatott lakáshoz benne a községben és csak azokat, akik már eddigi életmódjukkal bebizonyították, hogy minden megkülönböztetés nélkül a szomszédok is jószemmel nézik őket. Ezek az intézkedések jó irányú fejlődést mutatnak.

Elsősorban a lakáskörülményt kell megváltoztatni, ez állami támogatás nélkül esetleg egy 10 %-nál megoldható, anyagi támogatás nélkül hiába hozunk határozatot, az csak határozat marad, mert egyes cigánycsaládok még ha keresnek is, de az eddigi beosztatlan életmódjuk miatt a lakásépítésre már nem marad. A lakásépítkezésnél a faanyag a probléma, ezt a községi tanácsok községfejlesztési alapból meg is tudnák oldani.

Az építkezéseknél szükséges lenne bevezetni a tervrajz szerinti építkezést, így lehetőség nyílna arra, hogy ha most nem is tudnának cseréptető lakást építeni, de már úgy készítenék elő, hogy az idővel átfedhető lenne, olyan tervrajzra gondolunk, mely méreteibe megfelelő lenne, talán ez a módszer is serkentőleg hatna a minél nagyobb kereset elérésére.

A cigányság körében megvan az óhajuk a kiemelkedéshez, azonban sok esetben az illetékes szervek sem adnak meg minden segítséget. Pl. telekhely juttatás, épületanyag beszerzés, munkahely biztosítás. Feltétlen szükséges a telepek megfelelő ivóvíz ellátása, egyes új településekre azért is idegenkednek építeni, mivel nincsen kút, így úgy gondolják, hogy ha ott hagyják a régit még hátrányosabb helyzetbe kerülnek.

2./ Munkábvonásuk, kereseti, jövedelmi viszonyaik:

A legutóbbi felmérés óta az állandó alkalmazásban állók száma megháromszorozódott. Különösen kedvezően alakult a Tsz-be való belépésük, 1957. évben mindössze 9-en voltak tsz-be, ma 102-re emelkedett a számuk, nagyszámban munkálkodnak a tsz-ben Zsarolyán, Magyar, Kérsenjén, Nábrád községben, összesen 15 községben 1-2 család akik rendszeres jó munkát végeznek a tsz-ben. A házalás kéregetés általában az egész járás területén megszűnt, maga a lakosság szoktatta le azzal, hogy munka nélkül semmiféle adományba nem részesítette őket. Igen helyes az az eljárás, hogy minden olyan juttatástól megvonták őket, melyet eddig csak ezért kaptak, mert cigányok pl. ingyen gyógyszer, orvosi- kórházi kezelés, ez az intézkedés igen jelentős eredményt hozott a munkába vonásnál, egyre inkább igyekeznek olyan munkahelyen munkát vállalni, ahol biztosítottak, kapják a családi pótlékot. Az állandó munkával nem rendelkezők száma még mindig magas, ezek a nyár pár hónapjában dolgoznak és az év nagy részében tétlenkednek éppen csak létfenntartásuk biztosítására elegendő élelem megszerzésére alkalmi napszámmunkát, kosárfonást végeznek.

Igen helyes lenne a tsz-be minél nagyobb számba bevonni a cigányságot, mert az sem vezet jóra, ha pár hónapon keresztül távol a családtól állami gazdaságban dolgoznak, így alkalom van a többnejűség tartására és arra, hogy a vándorérettel ne mondjanak fel. A tsz-en belül lehetőség van nemcsak a munkára való nevelésre, hanem egyéb erkölcsi vonatkozású nevelésre is, magától a pusztai környezettől is sokat tanulhatnak a faluban élő becsületes munkás embernek igen nagy tekintéje (sic!) van a cigányság előtt, szavára hallgatnak, tanácsait szívesen fogadják.

A telephelyükhöz közeleső állami gazdaságokban is helyes a foglalkoztatásuk, ahonnan

a családjukhoz naponta hazatérhetnek és velük együtt dolgozhatnak a munkabíró gyermekük is, főleg arra kell venni az irányt, hogy ne elkülönülve munkálódjanak, hanem olyan környezetben, ahol megtanulhatják a rendes munka végzését. Nem lenne helytelen a munkaadóknak időközönként számon kérni, hogy a keresetet, mire költi, hogyan gazdálkodik vele, nevelő munkával rá lehetne szoktatni őket a takarékoságra pl. a tsz-ből ne szedjék ki előre a munkaegységet vagy a megkeresett pénzt fizetéskor ne a korcsmába vigyék.

Az építőiparban való foglalkoztatásuk úgy lenne eredményes, ha a család is velük lenne, mert a szervezett munkásság környezete feltétlenül nevelő hatással lenne öntudatukra. Járásunk területén nincs lehetőség az iparban való foglalkoztatásukra, egyedül a kosárfonó üzemek létesítésével nyílna lehetőség foglalkoztatásukra, ilyen kosárfonó üzem Fehérgyarmat községben működik, ahol nagyszámban jelentkeznének a község többi lakosai is, de sok munkást foglalkoztatni nem tud. Elsősorban és utoljára is a munkára való nevelés a legelső feladat, mert ezen keresztül jutnak anyagi javakhoz, mely megváltoztatja az egész életmódjukat, jobb lakáskörülményt, jobb ruházatot, több ételmezt tudnak biztosítani és ha már mindezeket biztosítani tudják akkor a lakosság is szívesebben elvegyül velük, ha látják, hogy nem rongyosak, nem piszkosak.

A koldulás, kéregetés a járásunk területén teljesen megszűnt.

Vásár napokon egy-két koldus megjelenik, de az sem a járás területére való, az elmúlt heteken piaci ellenőrzés alkalmával igazoltattuk őket, s megígérték, hogy keresik fel többet vásárait.

1./ A cigányság helyzetének javításával kapcsolatban a jövőbeni tervünk, hogy valamennyi községben biztosítunk részükre telekhelyet. Községfejlesztési alapból az arra érdemes családok részére /akik rendszeres munkát vállalnak/ építő faanyaghoz segítséget nyújtunk.

2./ A műszaki csoporton keresztül felmérjük az építkezni kívánók számát, s előre kidolgozunk egy olyan építési tervet, mely anyagi erejükhöz viszonyítva életkörülményükhöz megfelelő lesz. A kiosztott telekhelyek további felparcellázását nem engedjük meg. Azokban a községekben, ahol lehetőség van ott szétszórt telekhelyet biztosítunk részükre.

3./ A beiskolázásokat 90 %-ban biztosítjuk. Matolcs, Fehérgyarmat, Szatmárcseke községekben külön cigányosztályt létesítünk. Segítséget nyújtunk a cigánygyermek ruházkodásához, hogy ne legyen akadály az iskolába járásnak. Az írástudatlanság felszámolása érdekében alapfokú tanfolyamokat szervezünk.

4./ Valamennyi telepen a községi tanácsokon keresztül betongyűrűs kutat létesítünk, és minden családot kötelezünk WC-építésre.

5./ Elősegítjük, hogy a szorgalmas mezőgazdasági munkát kedvelő cigánycsaládok a tsz-ben munkát kapjanak. A fehérgyarmati Állami Gazdaság igazgatójával tárgyalásokat folytatunk, hogy a kertészetben a nyári szünidőben foglalkoztatják erre az időre szállásukról, étkezésükről gondoskodjanak, ezzel a munkára való szoktatásukat kívánjuk elősegíteni.

6./ Nagyobb telepeken vöröskeresztes szervezeteket hozunk részükre és két hetenként egészségügyi előadásokat szervezünk. Közülük egészségügyi felelőst állítunk be, akiknek elsőrendű kötelességük a lakóházak tisztántartásának ellenőrzése.

7./ A községi tanács vb. bevonásával a telepen havonta egy összevont megbeszélést szervezünk, ahol őket érdeklő problémákat megvitatjuk. Ezeknek az összejöveteleknek a megtartására egy-egy vb. tagot jelölünk ki.

8./ Július hónapban a járási vb. napirendre tűzi a cigányság helyzetét, s a felsorolt tervet határozatilag rögzítjük, annak végrehajtását megvalósítjuk.

Fehérgyarmat, 1959 június 29.

Batári Imre.

vb. elnök h.

72.4.

1959. június 30. Mátészalka.

A mátészalkai járás jelentése.

Mátészalkai Járási Tanács V. B. Elnökétől. Tárgy: Cigányság helyzetének megjavítása.

190/1959. T.

Mell: csomag.

Hiv.sz: 947/1959. T.

SZABOLCS-SZATMÁR MEGYEI TANÁCS V. B. ELNÖKÉNEK !

Nyíregyáza.

A cigányság helyzetének megjavítása érdekében hozott V. B. határozat mikénti végrehajtása tárgyában kiadott rendeletnek megfelelően, – a községek által készített kérdőíveket, - s annak járási összesítőjét, - és a községek eddigi eredményeiről és javaslatairól szerkesztett jelentéseit, - csatoltan betérjesztem.-

Jelentem, hogy házhelyhez juttatásukat – a járás községeinek nagy része igyekezett megoldani,– kivéve Mátészalka és Mérk községeket,– valamint Ópályi községet, ahol házhely juttatás ezideig nem történt.- Általános jelenség volt, hogy a község belterületén való letelepedéssel szemben,- a dolgozó parasztság részéről igen erős ellenállás nyilvánult meg,- mivel meglátásuk szerint különösen a fertőző állati betegségek terjesztése terén,- tőlük igen kell félni,- s ezen túlmenően félnek a náluk természetes lopásoktól is.-

A cigány családok részére – házépítésükhöz nyújtandó segítséget egy község sem volt hajlandó nyújtani.-

A cigány telepek elsorvasztásáig ivóvíz ellátásuk biztosítása érdekében 17 telepen van közkút. Nagyobb hiba van a WC-ék létesítésével és használatával. Erre egyelőre csak 3 községnél értünk el eredményt. Az új lakóházak építésénél természetesen megköveteljük a WC.-ék építését.-

2. Munkába állításuk terén szép eredményeket értünk el- különösen abból a szempontból, hogy munkahelyüket most már nem hagyogatták ott. Sajnos az ököritőfűlpösi szénporos téglafőnökhöz adott segítség sem hozta meg az eredményt, mert 6 hónapi működés után az a 11 személy is ott hagyta az üzemet,- mivel nem találták meg számításukat,- s elmentek más munkahelyre, nagyobb részük állami gazdaságba munkára.- Maga az üzem 17000.- Ft veszteséggel- ráfizetéssel zárult, s megszűnt.

A Mezőgazdaságban – TSZ-ekben való elhelyezésük csak 2 családnál járt eredménnyel, - aminek egyik oka, hogy MG. munkára nagy részük nem is szívesen megy, de a TSZ-ek részéről is megnyilvánult bizonyos ellenállás.

Az állami gazdaságokban 102 személy nyert elhelyezést.-

Háziipari foglalkoztatásból csupán Nagydobos községből jelentettek 11 személy keresetét, bár ez kifejezetten csak gyékény kosár és vessző- fonásból eredő, s igen kezdetleges, - nem szervezett.- Ebbeli felmérésük sikerrel nem járt, mert a cigányság háziipari vonalon nem volt hajlandó magát lekötöni.-

A cigány gyermekek beiskoláztatása terén értünk el eredményeket, bár jelentős része arra akar támaszkodni, hogy az iskolába járó gyermekeket állami támogatással ruházzák fel, mert nincs nekik ruhájuk.-

A járás területén 3 községbe működik külön cigány osztály. Ezek közül a györteleki kintően működik.

A cigányság kultúrájának feltárása és ápolása s az előítéletek leküzdése céljából Mátészalkán létesítendő kulturális központot,- bázis helyiség hiányában nem lehetett ezidáig létrehozni. A tervbe vett és a KPDSZ birtokába lévő helyiségeket ugyanis a KPDSZ nem volt hajlandó átengedni még ideiglenesen sem.

A községek sehol sem tudtak létesíteni olyan helyiséget, ahol a telep cigánysága közös problémáit megbeszélhesse.- A községfejlesztési tervekben ezt nem voltak hajlandók megoldani.

A cigány telepek lakosságát minden telepen egy-egy cigányvajdabíró (sic!) képviseli s ezt a személyt- amennyiben nem tanácsstag is,- meghívják a tanácsülésekre.

A házasságon kívüli élet közösségben élők házasság kötésénél jelentős eredményeket értünk el, mert a 73 házasságkötés nagy része ilyen- régebben együtt élők házasságra lépéséből tevődik.-

Egyébként járási viszonylatban is létre lett hozva egy bizottság amely koordinálja,- a szakigazgatási, valamint állami és más társadalmi szervek munkáját a cigányság helyzetének megjavításával kapcsolatban.-

Az ezzel kapcsolatos adatokra vonatkozólag a kérdőívek összesítője részletes tájékoztatást nyújt,- s abból felmérhető a cigányság jelenlegi helyzetének miként állása.-

Mátészalka, 1959. június hó 30.-án.

Szabó József.
vb. elnök. h.

72.5.

1959. június 30. Nyíregyháza.

A nyíregyházi járás jelentése.

Járási Tanács VB. Elnökétől Nyíregyháza.

340/1959. sz.

Tárgy: Cigányság helyzetének megjavítása.

Hiv.szám: 947/1959. T.

Mell. csomag.

Megyei Tanács VB. E l n ö k é n e k

H e l y b e n .

Fenti tárgyal kapcsolatban jelentem, hogy a Nyíregyházi Járás területén a cigányság helyzetének megjavítása érdekében és a Megyei Tanács VB. határozata alapján jártunk el, a községi tanácsokon keresztül. A községi tanácsok végrehajtóbizottságai egészségügyi szerveink időközönként vizsgálják és tárgyalják a községekben lévő cigányok anyagi körülményei és egészségügyi helyzetét.

A Megyei Tanács VB. határozat hozatala óta eltelt idő alatt a Járás területén komoly eredményeket értünk el. Ezen eredmény megmutatkozik a házhelyek biztosításánál, amit Tiszabercel, Rakamaz, Nyírtura, Szabolcs és Tímár községben elértünk. Csupán az a probléma, hogy a cigányok házépítésénél nem a rendeletnek előírt és megfelelő lakóházakat építenek, faanyag, valamint cserép hiányok miatt. Ehhez nagyban hozzájárul, hogy a már dolgozó cigánycsaládok nem törekednek arra, hogy pénzeiket öszerakva házépítési anyagokat vásárolják.

Helyszíni kiszállásaink alkalmával a földművesszövetkezetek, valamint a szocialista szektorokkal felvesszük a kapcsolatot, a munkaképes cigánycsaládok elhelyezéséről, valamint szociális juttatásuk miatt.

A járás területén lényegesen javult a cigányok munkába való elhelyezése, ami bizonyítja, hogy Ibrány községben 8 család az elmúlt év folyamán házat épített, kertjét is megműveli, s gyermekeiket iskolába járattatja. Rakamaz községbe 17 család, aki állandó munkában a tokaji kőbányában dolgozik normális életkörülmények között élnek, teljesen elűtően kiválnak a többi cigánycsaládotól és ezen családoknak is 50 %-ban már saját lakóházzal rendelkeznek.

Hiba azonban, hogy egyes cigánycsaládok elhelyezésük után egy-két hónapon belül visszatérnek, illetve elszöknek munkahelyükről elhosszák munkaruhájukat és legtöbb esetben bírói eljárást kell indítani ellenük.

Az elmúlt idők folyamán Ibrány községben három családot, Oros községben két családot, Nagyhalász községben 5 családot, Kótaj községben egy családot juttatunk vándoripari engedélyhez. Lakás kérelmükhöz segítséget nyújtottak Nagycserkesz, Kótaj, Nyírtura, Rakamaz és Tímár községek, ezenkívül segítségükre voltak az ottműködő termelőszövetkezetek, akik némi faanyaggal, vagy szalmával hozzájárultak az építkezések megvalósításához.

A cigánytelepek tisztaságára vonatkozóan a járási tanács vb. valamint a Vöröskeresztes szervezetek és községi tanácsok vb.-i tisztasági felelősöket jelölt ki, akik állandóan ellenőrzik a még meglévő túlszűfolt cigánytelep tisztaságát és elősegítik, hogy a cigánytelepeken három havonkénti meszelések, valamint a WC-ék építése folyamatossá váljon.

A járási tanács eü. csoportja az egészségőrökön, valamint a szociális előadón keresztül havonként ellenőrzi a cigánytelepeket.

Az elmúlt félév folyamán négy új WC-t építettek és 8 cigánytelepen fertőtlenítették és lefüröszttették a családokat. Ezen tisztasági mozgalom kifejtése érdekében a járási tanács vb. azt szeretné elérni, hogy hasonló életmód és körülmények között, valamint a cigánygyermekek tisztántartása és iskoláztatása hasonló legyen a dolgozó parasztkéhez.

A járási tanács a szegényebb és rászorultabb, valamint elaggott családok közül 9 családot részesített egyszeri segélyben, ami ruházatra lett fordítva. Ebben bekapcsolódott a Megyei Vöröskereszt az UNICEF által küldött segély akcióból, amit főképpen gyermek mackó és cipőből állt.

A cigányok munkában állításával kapcsolatban szoros kapcsolatot tartunk a Munkaerő Gazdálkodási Csoporttal. De az információk alapján Munkaerő Gazdálkodási Csoport azért nem tudja végrehajtani a Megyei és a Járási Tanács VB. határozatát, mert a vállalatok intézmények nem szívesen veszik fel a barna bőruket, mivel rövid idő leforgása alatt otthagyják a vállalatokat. Az utóbbi időben az állami gazdaságoknál szerződtek le nyári időszakra, aratás cséplés és más mezőgazdasági munkákra.

A bodrogkeresztúri, valamint a tarcali kőbánya és a szerencsi cukorgyár, eddig több mint 30 főnek biztosított munkát az 1959-es első félévében.

A cigánygyermekek iskoláztatásával kapcsolatban 3 községben indítottunk be cigány osztályt. Kótaj községben 23 fővel, Ibrány községben 27 fővel, Nagyhalász községben 32 fővel. Az értékelés és a felülvizsgálat szerint legjobbnak mondható Kótaj községben működő cigány osztály, melyet az elért eredmények után a Megyei Vöröskereszt Titkárságával karöltve a jótanuló cigánygyermekek részére ruházati segély akcióban részesítettük. Összesen a cigányosztályok között 6.-drb egységet csomagot osztottunk ki.

A végrehajtóbizottságnak a jövőbeni terve a zsűfolt cigánytelepek széttelepítése, szocialista szektorokban, valamint vállalatokhoz való elhelyezése állandó munkára, és az emberséges életkörülmény megteremtése a községi Párt tanács és társszervekkel együtt. Célul tűzte ki a Járási Tanács Végrehajtóbizottsága, hogy Kemece, Tímár, Szabolcs és Balsa községben a háziipari szövetség keretén belül kosár és gyékény fonó üzemegységet létesít, a KISZÖV hozzájárulásával.

Javaslatunk az, hogy gazdasági segítség nélkül a cigánykérdés megoldását, csak részben tudjuk elősegíteni, mivel ezen feladatkör folyamatos, így a mezőgazdasági termelő munkára kívánjuk átszervezni a munkaképes cigánycsaládokat.

Nyíregyháza, 1959. június hó 30.-án.

Botrágyi Zoltán

VB. elnök. h.

1959. június 30. Kisvárdá.

Kisvárdai Járási Tanács VB. Elnökétől.

229/1959 sz.

Tárgy: Cigányság helyzetének megjavítása.

Hiv.sz: 947/1959 sz.

Mell: csomag.

Megyei Tanács VB. Elnökének

Nyíregyháza.

A községi tanácsok Vb. elnökei által felülvizsgált és átjavított kérdőíveket, valamint azok járási összesítőit mellékelten betérjesztem azzal, hogy a cigányság helyzetét a járási vb. az elmúlt évben tárgyalta. A cigányság helyzetének megjavítása, valamint munkába állítása céljából 17/1958 szám alatt hozott határozatában megszabta azokat a feladatokat, amelyeket a községi vb.knek, valamint a munkaügyi előadónak meg kell oldani.

Megállapította a vb., hogy a cigányság életkörülményeiben, közegészségügyi és szociális helyzetében, valamint munkába állítása és kulturális viszonyaiban javulás tapasztalható, azonban ez még közelről sem kielégítő, mivel a cigányság zöme még ma is rendkívül elmaradt körülmények között él.

Intézkedés történt még az elmúlt év folyamán, hogy a cigány családok részére, akik szorgalmas munkájukkal, takarékos és beosztott életmódjukkal eljutottak addig, hogy házat építhessenek telket kell juttatni az OTP.n keresztül és elő kell segíteni azok megvásárlását, ugyanakor segíteni kell őket az építőanyag beszerzésénél is. A cigánytelepek részére jó ivóvízű kutat és VC.t kell építeni.

A munkaügyi előadó feladatául megszabta, hogy gondoskodjon a cigányok munkábaállításáról, azonban itt bizonyos foku problémák jelentkeznek, miután több üzem és vállalat vezető cigány munkaerők felvételétől idegenkednek, helyes volna megyei szinten intézkedést tenni a különböző gazdasági vezetők felé, hogy a cigány munkaerőket jelentkezés esetén vegyék fel és biztosítsanak számukra munkalehetőséget.

Az iskolaköteles cigány gyermekek felkutatása érdekében a községekben a nevelők a cigány telepeket felkeresték és igyekeztek odahatni, hogy minden iskolaköteles iskolába járjon és ehhez kérték a községi tömegszervezetek segítségét is. Kisvárdá községben egy 22 fővel külön cigányosztályt sikerült beindítani.

A körzeti orvosok rendszeresen ellenőrzik a cigánytelepek egészségügyi helyzetét és amennyiben fertőzőes megbetegedést tapasztalnak, úgy azt a járási egészségőrökkel karöltve a szükséges intézkedést megteszik. A tanácstagi választásnál az elmúlt évben már a cigány lakosság közül is lettek választva cigány tanácstagok.

Kisvárdá, 1959 évi június 30.

járási vb. elnök. /Rozgonyi József/

72.7.

1959. július 1. Vásárosnamény.
A vásárosnaményi járás jelentése.

Vásárosnaményi Járási Tanács Végrehajtóbizottsága

Elnökétől.

439/1959. sz.

Tárgy: Cigányság helyzetének megjavítása érdekében tett intézkedésről jelentés.

Megyei Tanács Vb. Elnökének,
Nyíregyháza.

A cigányok helyzetének megjavítása érdekében a Járási Tanács az alábbi határozatot hozta, melynek végrehajtását a járás területén ellenőrizzük.

„Az érdemes cigánycsaládok részére 300 n. öles házhely juttatás, az O.T.P. útján keresztül.” Juttatott házhelyekben részesült járásunk területén: 103 cigánycsalád. A házhely juttatás terén Jánd község eredményes munkát folytatott, amennyiben a községben a kövesút mellett a telepen lakó cigány családok részére családonként 200 n. öl területű házhelyet biztosít n. ölenként 4 ft-os áron, mely összeget a családoknak 2 év alatt kell kifizetniük. A házhely céljára kijelölt ingatlan kisajátítása folyamatban van. A cigánytelepek megszüntetéséig a telepeken WC-k építése lett elrendelve. E határozat folytán eddig eredményeket értünk el. Ugyancsak az utóbbi években több új kutat létesítettek, pl. Gulács község, Vásárosnamény, s több községben pedig a meglévő kutakat rendbehozatták.

Közegészségügy terén az egészségőr havonta látogatja a cigánycsaládokat, ahol szükséges a fertőtlenítést el is végzi. Ugyancsak időközönként orvosi vizsgálat tartása is történik. A köjál 3 esetben a telepeken fertőtlenítési munkálatokat végez. A községeknél közgyógy ellátásban részesül több előregedett és munkaképtelen cigány.

Nem tudunk komoly eredményt elérni a téren, hogy az egyes vállalatoknál a munkába való állításnál ne történjen megkülömböztetés, mivel egyes vállalatoknál tapasztalható az a megkülömböztetés, hogy cigányokat munkára nem vesznek fel.

Javasoljuk, hogy a becsületes dolgozó cigányokat minden megkülömböztetés nélkül a vállalatok állítsák munkába.

Harcolunk azért, hogy szorgalmas jó munkát végző cigányok a községben lévő tsz-ben beléphessenek. Ennek nyomán eddig járásunk területén 34 becsületes cigánycsalád lépett be járásunk területén lévő tsz-ekbe, míg államigazdaságban eddig 40 fő dolgozik. Számottevő azon cigányok száma, akik kosárfonással, kaskötéssel, teknővályással (sic!) foglalkoznak, azonban ezeket nem tudjuk szövetkezeti alapon dolgoztatni, mivel a felsőbb szervek részükre eddig háziipari szövetkezet létrehozását nem engedélyezték annak ellenére, hogy megfelelő helyiséget biztosítottunk számukra. Ugyancsak járásunk területén megfelelő nyersanyag áll rendelkezésre, melyből több, mint 100 család tudná a kenyerét becsületes munkán keresztül biztosítani. A háziipari szövetkezetet Vásárosnamény községben kívánjuk létrehozni, ahol megfelelő helyiség is áll rendelkezésre, s ezen kívül megfelelő szakmunkások is, akik már az ellenforradalom előtt exportra készítették vesszőárut. A határozat meghozatala után eredményt értünk el a cigányok elhelyezésénél

az fmsz-en keresztül, ahol több cigányt alkalmaznak hivatásosan. Eddig 20 fő áll alkalmazásban, mint zenész.

A cigánygyerekek iskoláztatása terén a határozat meghozatala után komoly eredményt értünk el, ma iskolába járó cigánygyerekek száma 278 fő. Jó eredményt értünk el az aranyosapáti cigányiskolában, ahol 36 gyerek tanult, és ebből 24 vizsgát tett. A következő iskolai évadban a jó tapasztalat alapján cigányiskolát kívánunk létesíteni Tarpa községben, és Tiszakerecseny községben. A szülői munkaközösségeken keresztül a cigánygyerekek részére, hogy iskolába tudjanak járni mozgalmat indítottunk el, és több kiselejtezett ruhaneműt szedtünk össze és osztottunk szét a cigánygyerekek részére. A felnőtt írástudatlan cigányok részére alapismereti tanfolyamot nem tudtunk beindítani csak Gyüre községben egyet, mivel az előadók részére túlóra munkadíjat nem biztosítottak járásunk területén. Kérjük, hogy a jövőben ehhez is biztosítsanak anyagi fedezetet.

Tovább kívánjuk javítani közegészségügyi helyzet terén a cigányok helyzetét, hogy a cigány telepekre biztosítsuk a megfelelő WC-k megépítését, ivóvíz ellátására még több új kút építése, valamint a meglévő állandó kút karbantartása. Segítsük azon cigánycsaládok haladását, akik házhelyet kaptak, de még nem építkeztek, hogy a ház építéséhez megfelelő építőanyagot pénzükért idejében megkaphassák. Ezért a Tüzép vezetőkkel megbeszélést fogunk tartani.

A cigányok felemelkedésének megvalósításához az állami és társadalmi szervezetek segítségét kérjük, mivel a cigánykérdés társadalmi probléma. A Hazafias Népfrent, Nótanács, Kisz, és más tömegszervezetek segítségével nevelő munkát végzünk azért, hogy az 1959/60-as évben minél több cigánygyerek iratkozzon be az iskolába. Később pedig figyelemmel kísérjük az iskolába való járásukat, s mindent elkövetünk a lemorzsolódás megakadályozása érdekében.

Járássunk területén lévő vállalatokkal, államigazdaságokkal és tsz. vezetőivel megbeszéljük, hogy a területükön a becsületes cigánycsaládfőknek és felnőtt becsületes családtagoknak időszaki, vagy végleges munkát biztosítsanak. Ezen keresztül lehetővé tesszük részükre, hogy új lakóházat tudjanak építeni, melyen keresztül megszabadulunk a putrik lakásoktól.

Nevelő munkán keresztül el kívánjuk érni, hogy- azon cigányok, ne érezzék magukat jól, akik nem becsületes munkán keresztül igyekeznek saját maguk és családjuk részére a kenyeret biztosítani.

Vásárosnamény, 1959. július 1.

Bogdán Miklós
vb. elnök. h.

72.8.

1959. július 1. Baktalórántháza.
A baktalórántházi járás jelentése.

Baktalórántházi Járási Tanács vb. Elnök-helyettesétől.

262/1959. T.

Tárgy: Cigányság helyzetének megjavítása.

Hiv.sz.: 947/1959. T.

Melléklet: 18 drb.

Megyei Tanács vb. Elnökének

N y í r e g y h á z a

A Megyei Tanács Végrehajtóbizottsága rendelkezése alapján a cigányság helyzetének a megjavítására vonatkozó felmérést járásunk területén elvégeztük. Jelentésünkhöz mellékeljük a községek 1 példányban elkészített kérdőíveit, valamint a járási összesítő kérdőívet.

Járásunk területén a 19 község közül 17 községben laknak cigányok.

Ezért Magy és Nyírkércs községek kérdőívei hiányoznak, mivel ezen községekben cigányok nincsenek.

A Megyei Tanács Végrehajtóbizottságának 1957. decemberében hozott határozata a cigányság helyzetének megjavításáról a járási és községi végrehajtóbizottsági ülésen több esetben önálló napirendi pontként és szóbeli tájékoztató alapján meg lett tárgyalva. Ennek megfelelően határozatokat hoztak. A határozatok a járási vb. és szakosztályainak, valamint a községi végrehajtóbizottságok megszabta az e téren elvégzendő feladataikat. A határozatok különös tekintettel voltak az egészségügyi, a művelődésügyi és az életkörülményeik megjavítására vonatkozó területekre. A határozatok végrehajtásán a megfelelő szervek ma is dolgoznak és intézkedéseket tesznek a cigányság helyzetének megjavítására.

Járásunk területén – a járási összesítő kérdőív alapján – 418 cigány család él. Ezek nagyrésze telepeken és eléggé zsúfoltan, egyes helyeken a falu lakosaitól elkülönülten élnek egyszerű életüket. Az utóbbi években a cigányság helyzetének megjavításának terén értünk el némi eredményt. Járásunk területén 116 drb. házhelyet juttattak a cigány családok részére a tanácsok. Ezek a házhelyek nagyrésze a falu belső rendjének megfelelő kialakításban lett juttatva. A falu lakossága részéről egyébként van olyan nézet, melyszerint nem szívesen veszik ha a cigány családok a falu rendjére megfelelően beépülnek a község lakosai közé. Legcélszerűbb volna, ha fokozatosan irányt vennünk a telepek megszüntetésére, mivel azok egészségügyi szempontból is a fertőzés gócait jelentik. Ennek érdekében azonban komoly meggyőző munkát kell végezni a falu lakosai között. Ebben segítséget tudna nyújtani számunkra a sajtó, a rádió, sőt bizonyos formákban a kormányunk intézkedései /házhely, építési kölcsön, munkábaállítás, egészségügyi rendszabályok, kóborlásuk megszüntetése stb./, valamint a különböző állami és társadalmi szervek vezetőinek e kérdéssel való nagyobb törődése.

Tapasztalatunk az, hogy azok a cigányok akik egyébként munkához jutottak nagymértékben változnak meg és fejlődésük a munka végzésén keresztül minden irányban ész-

revehető. Eredményeket értünk el az egészségügyi kérdések területén is. Ma 14 drb. jó ivóvizet szolgáltató kúttal rendelkeznek és az főleg a telepen lakókra vonatkozóan döntő. Akik a község lakossága közé betelepülve élnek, azok részére már nem jelent különösebb problémát a jó ivóvízzel való ellátás. A 14 jó ivóvízű kút mellett azonban még további kutak volnának szükségesek, mert pl. van 4 olyan ivóvíz kutunk amelynek vize egyáltalán nem használható az orvosi vélemény alapján. Javulás tapasztalható a WC-k építése és biztosítása terén is. Jelenleg a telepeken 66 WC. van építve. Azonban ennek egy kis része nem felel meg a követelményeknek. /latrina szerű/

A cigányság helyzetén házhelyek juttatásával, bizonyos határokig kölcsönök folyósításával, munkába állításokkal, egészségügyi helyzetük megjavítása érdekében a községek hozzájárulásával nagy mértékben lehetne segíteni. Az utóbbi években az iskolai oktatás területén is van bizonyos javulás. Több cigány gyerek iskolai tanulmányának megfelelően tesz eleget. Azonban van még hiba e téren, hogy a mulasztókkal, vagy azok szüleivel szemben nem lehet megfelelően eljárni. A szabálysértési eljárás, valamint a mulasztó cigánygyerekek szüleivel való foglalkozás sem kielégítő minden esetben. Ezek egyrésze le is morzsolódik az iskolából.

Tapasztalható, hogy a különböző vállalatok és szervezetek vezetői a cigányok munkába állításánál tartózkodó magatartást tanúsítanak – félnek tőlük. Véleményünk az, hogy a különböző helyeken munkába álló cigányok nevelésével a munkaadó szerv vezetői is tudnának foglalkozni. Fokozatosan számoljuk fel a régi rendszerből eredő előítéleteket a cigányokkal szemben.

A járásunk területén lakó cigányok egy része már megtalálta a munka helyes irányát a termelőszövetkezetekben. Azok a cigány családok, akik a járás termelőszövetkezeteiben dolgoznak általában elég jól megtalálják helyüket, és szorgalmasan dolgoznak is. Ezért helyes volna, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezésének kérdésével egyidőben volna szó a falun lakó és a mezőgazdasági munkákhoz értő cigányok helyzetéről is.

A Járási Tanács Végrehajtóbizottsága a Megyei Végrehajtóbizottság és saját határozata alapján továbbra is a lehetőségekhez mérten kíván foglalkozni a cigányság helyzetének megjavításával. Ezért a Járási Végrehajtóbizottság saját feladatának tekinti azt, és ennek megfelelően szabja meg a szakosztályok és a községi végrehajtóbizottságok feladatát.

Baktalórántháza, 1959. július 1.

Kósa Sándor
vb.elnök h.

72.9.

1959. július 3. Nyírbátor.
A nyírbátori járás jelentése.

Nyírbátori Járási Tanács Végrehajtóbizottsága
Elnökétől.

206/1959. T.

Tárgy: Cigányság helyzetének megjavítása.
Hiv.sz.: 947/1959. T.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB.

Elnökének

N y í r e g y h á z a

Fenti számra és tárgyra hivatkozással az alábbiakat jelentem:

1958. május óta napjainkig értünk el eredményeket a cigányok helyzetének megjavítását illetően. Mint az összesítő kimutatás is tükrözi egy 100 %-os emelkedés mutatkozik egy év alatt az állandó munkát vállaló cigányok között. E területen nagyobb eredményeket is tudtunk volna elérni, ha a különböző vállalatoknál nem idegenkednének a cigány munkaerő alkalmazásánál.

Több esetben előfordult és ma is fennáll, hogy a különböző vállalatoknak toborzást végzünk s már előre kikötik, hogy barnabőrűt ne küldjünk, nem fogadják el. A vállalatok ilyen magatartása szerintünk káros, mert így az állandó munkát vállalók nem tudnak elhelyezkedni, holott szerintünk még a munkában nem állók közül nagyon sokan megállnák helyüket, becsületesen dolgoznának.

A munkába állításukat illetően javaslatunk az, hogy tegyék valamennyi vállalat, állami gazdaság és üzem részére is társadalmi ügygé a cigányok problémájának megoldását, s ne idegenkedjenek a cigány munkaerők alkalmazásánál.

Egy másik terület a cigánygyermekes iskoláztatása. Itt is értünk el eredményt. Ma már az iskolaköteles cigány gyermekek 100 %-a iskolába jár s igyekszik tanulni, bár esetenként még sokat mulasztanak. Az iskoláztatásra igen nagy hatással volt az, hogy a téli időszakban több esetben több cigánygyermeknek juttattunk cipőt, s egyéb meleg ruhafélét. Ezt a gyakorlatot tovább is folytatjuk s módot találunk arra, hogy a következő téli időben is ismét több cigánygyermeknek juttattunk téli ruházatot.

E területen feltétlen fontos az eddigiektől fokozottabb állami támogatás.

Községi Tanácsaink Végrehajtóbizottságai 161 cigánycsaládnak juttattak házhelyet. Ettől többnek is tudtak volna juttatni házhelyet, azonban a cigányok maguk nem akarják a házhelyeket elfogadni. A házhelyekre az építés csak igen kismérvű, mert a cigányok szinte követelőznek a házhely juttatás után, hogy mostmár házépítési anyagot is adjanak, de még a házat is építsék fel állami költségen, mert nekik tehetségük nincs házépítésre.

Megjegyezni kívánom azt, hogy a cigányok helyzetének megjavítása még nem vált társadalmi ügygé. Még a községi tanácsaink sem foglalkoznak olyan értelemben a cigánykérdéssel, mely foglalkozás alapján ezügyben előbbre tudnánk menni.

Nem kielégítő a párt, a KISZ, a nőtanács és a Hazafias Népfrent szerveinek a cigánykérdésben végzett munkája. Ez abból fakad, hogy a különböző előítéletek igen nagy-

mérvően él még az emberek gondolatában, komolytalanság tapasztalható akkor, amikor cigányügyről beszélünk. Az ilyen káros jelenségeket feltétlen meg kell szüntetni, mert elsősorban ez képezi döntő alapját a cigányok helyzetének megjavításának.

Úgy a járási, mint a községi tanács és végrehajtóbizottság a cigányok helyzetének megjavítását továbbra is fontos feladatának tekinti s ha bármennyire is nehéz ez ügyben lényeges eredményeket elérni a társadalmi összefogáson keresztül célunkat el fogjuk érni s évről-évre tudunk előbbrejutni e probléma megoldásában.

Továbbra is célunk a felnőtt cigányok műveltségének fokozása, mint az állandó munkavállalásnak egyik alapvető feltétele, erre nagyon alkalmas és eredményes az analfabétizmus felszámolása a dolgozók iskolájában a felnőtt cigányok bevonása s ezenkívül több esetben kívánunk a cigányok között megjelenni s helytelen életmódjukról meggyőzni s ösztönözni őket arra, hogy becsületes munkásokká váljanak, tanuljanak s használják ki e társadalmi rend adta lehetőségeket s éljenek emberibb életet munkájukon keresztül.

Nyírbátor, 1959. július 3.

Petermann Géza
vb.elnökh.

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

73.

1959. július 10. Nyírbátor.

A Művelődési Osztály jelentése a megyei VB-elnökhöz a 213/1957. sz. határozat végrehajtásáról.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB.

Művelődési Osztálya, Nyíregyháza.

190-30/1959. VIII. üo. szám.

Tárgy: Beszámoló jelentés a cigánytanulók
oktatásával kapcsolatos vb. határozat végrehajtásáról.

Hiv.sz: 213/1957 VB. határozat.

Megyei Tanács Végrehajtóbizottsága,

H e l y b e n .

Az általános iskola I. osztályában mutatkozó nagyfokú lemorzsolódás, osztályozatlan-ság és bukások okait vizsgálva, az elmúlt években végső fokon a cigánykérdéshez jutot-tunk el. A Megyei Tanács VB. több esetben foglalkozott a cigányok anyagi és kulturális helyzete megjavításának feladataival, az ezzel kapcsolatos művelődésügyi feladatokkal. Utasítása és útmutatása nyomán a Művelődésügyi Osztály az elmúlt két évben szervezte szélesebb alapokon a cigánytanulók oktatásának problémáját.

Megyénkben a cigányosztályok szervezése terén már 1949/50-ben /Tiszavasvári/ történ-tek kezdeményezések. Ezt a kezdeményezést azonban faji megkülönböztetésnek vélve akkoriban abba hagytuk. Kerényi Istvánné nyírbátori nevelő három év előtti kísérlete és áldozatos munkájának tapasztalatai indították meg szélesebb körben a szervező és vég-

rehabilitáló munkát. Az elmúlt évben hét helyen próbálkoztunk cigányosztály szervezésével. Eredményes iskolaév zárásról azonban csak három helyen beszélhettünk. /Nyírbátor, Porcsalma, Kántorjánosi/. A többi helyeken inkább csak nevelési munkát végeztünk.

Ebben a tanítási évben a M.T. VB. útmutatása és határozata alapján nagyobb lendülettel láttunk munkához. Tizennégy helyen szerveztünk cigányosztályt. A szervezésnél az az elv vezetett bennünket, hogy az évet mulasztott, túlkoros tanulókból külön osztályt szerveztünk, a normál korúakat pedig a rendes, illetve a közös I. osztályba iskoláztak be. Ezzel azt a célt akartuk elérni, hogy a túlkoros tanulókkal /életkori sajátosságaikkal indokoltan/ külön foglalkozhassunk és tovább vihezzük az általános iskola I. osztályában megrekedt 2116 cigánytanulót. Ennek megvalósítása érdekében ebben a tanítási évben 14 helyen 359 cigánytanulót iskoláztunk be. A szervezésnél hiányosságokat követtünk el.

Legfőbb hiányosságunk, hogy a szervezést csak augusztus végén kezdtük el. A szervezésbe nem vontuk be eléggé a járási tanulmányi felügyelőket, szakfelügyelőket, nem decentralizáltuk munkánkat. A községi, járási tanácsok végrehajtóbizottságait sem hívtuk minden esetben segítségül, pedig több helyen komoly anyagi támogatással, erkölcsi támogatással segítettek munkánkat. /Aranyosapátiban a cigánytelepen iskolát építettek, Nyiregyházán a tanulók étkezésének tárgyi feltételeit biztosították./

E hiányosságok ellenére is elértük, hogy mind a 14 cigányosztály több- kevesebb eredménnyel eljutott a tanév sikeres bezárásához. S ez számunkra nagy eredmény, mert megtörtük a jeget. A cigányosztályokban tanító kartársak áldozatos munkája példát mutatott és fölkelte megyeszerzte a pedagógusok érdeklődését s igazgatóink egyre aktívabban keresik a megoldás helyi lehetőségeit.

Szervezési munkánk és a tanítás alatt is a problémák tömegével találkoztunk. Pontosan el sem lehet e problémákat sorolni: a tanulók tisztátalansága, ruhátalansága, tanszerekkel való ellátása, iskolabajlás biztosítása, szülők felvilágosítása, előítéletek leküzdése- de lehetne ezt sokáig folytatni. Sokszor úgy éreztük, hogy nem is tudunk megbírkózni velük. Meg is kell állapítani, hogy a cigányosztályokat tanító nevelők odaadó, szinte misszionáriusi munkája, lelkesedése nélkül nem is tudtunk volna eredményeket elérni.

De munkánk során azt is éreztük, hogy a társadalom is lelkes ügyszeretettel támogatja munkánkat. A Tanács Végrehajtóbizottságain túl, a szervezési munkákban igen sokat köszönhetünk pl. Gál (sic!) Ibolya elvtársnőnek, aki már évekkal ezelőtt foglalkozott e probléma megoldásával, s résztvett a szervezés nagy munkájában is. A ruhátalanság kérdését meg sem tudtuk volna oldani, ha a M.T. VB. Eü. Oszt. Szoc. Pol. Csoportja nem segít. Ebben az évben 273 pár új cipőt és 167 mackóruhát kaptunk s e ruhák nagyban hozzájárultak a beiskolázás eredményeihez. Meg kell itt még emlékezni a KÖJÁL munkájáról is, amely szerv a fertőtlenítést kérésünkre elvégezte. A tanszerrel való ellátás biztosítását a Kartársak lelményessége érte el. /tanulóktól könyveket kértek ajándékba, stb./ A Vöröskereszt ajándéka 900 Ft. volt.

Az iskolabajlás biztosítása volt egyik legnehezebb feladata a cigányosztályt tanító pedagógusoknak. A rengeteg családlátogatás a szülők megnyeréséért folytatott szívós harc igen sok erőfeszítést igényel a pedagógusoktól, de munkájuk nem volt eredménytelen,

hiszen egy-egy osztályvezető átlagosan 15 tanulóval sajátította el az I. osztály számára előírt ismereteket.

Munkánk során talán a nevelés területén talákoztunk a legtöbb nehézséggel. Ezzel kapcsolatban elég csak arra utalnunk, hogy milyen volt a beiskolázott tanulók viselkedése és szókinccse a tanév első hónapjaiban. S tíz hónap alatt elértük, hogy a tanulók elsajátították az iskolai élet szabályait, s ma már fegyelmezettységük, magatartásuk kielégítő, viselkedésük nem zavarja az oktató- nevelő munkát.

Általános értékelés: a 14 cigányosztályban 359 tanulót írtunk be. Egy nevelőre 29 tanuló esett átlagosan. 359 tanulónál a felmérések alapján 197 tanuló végezte el eredményesen az I. osztályt. Megbukott, vagy lemorzsolódott 162 tanuló, vagyis 43,4 %. Az osztályt eredményesen végzett tanulókból egy nevelőre átlagosan 15 tanuló jut. Fenti adatok mutatják, hogy eredményeink még kezdetlegesek, van még mit javítani.

Egyes osztályok értékelése:

1. Győrtelek. Osztályvezető id. Kovács József. A tanév végén az összlétszám 4,1 %-a bukott meg. E kimagasló eredményt úgy érte el a nevelő, hogy kezdettől fogva igen nagy gondot fordított a rendszeres iskolabajjárásra és a tanulók szinte tanulószobaszerűen készültek a másnapi munkára. E községben nem is maradt I. osztályos túlkoros cigánytanuló. Jövőre a II. osztályban akarja együtt tartani cigánytanulóit.

2. Nyírbátor. Osztályvezető Kerényi Istvánné. Osztályában csak 4 szellemileg fogyatékos gyermek bukott meg. Eredményeinek titka, áldozatos, szorgalmas munkája és a szülőkkel kiépített igen eredményes kapcsolat. Az évvégi létszám osztályában 19 volt.

3. Tiszadob. Osztályvezető Kövesházi Károlyné és Kövesházi Károly. 22 tanulójukból 5 bukott meg. Az osztályban az olvasási készség igen jó, a számolási készség már gyengébb. A nevelők túlórában látták el munkájukat.

4. Nyíregyháza-Ságvári telep. 24 tanulóból 7 bukott meg. Ezek nagyrésze szellemileg fogyatékos. A gyenge olvasási készség miatt jövőre az I-II. összevont osztályban fogjuk összegyűjteni a tanulókat.

5. Benkőbokor. Magna Andrásné. Évvégi létszám 20, bukott 6. A tanyavilágban nehezebb a beiskolázási feladatok végrehajtása. A 14 sikerrel vizsgázott tanuló olvasási, írási, számolási készsége jó.

6. Ibrány. Cservényák Dezső. Évvégi létszám 31, bukott 12. A bukások oka a sok mulasztásban keresendő.

7. Kisvárdá: Dicső Dezsőné. Évvégi létszám 23, ebből megbukott 10 tanuló. Ebben az osztályban is két beszédhibás gyógypedagógiai nevelést igénylő tanuló van. A többi tanulók a sok mulasztás miatt bukott meg.

8. Nagyhalász. Hornyik Miklós. Évvégi létszám 33, ebből 15 bukott meg. Ez az osztály egyike azoknak, amelyek a legnehezebb körülmények között tanultak. Több tanuló csak tolmács igénybevételével volt tanítható.

9. Kótaj. Szabó Andrásné. Évvégi létszám 28. 16 tanuló bukott meg. A magas bukási százalék oka a mulasztás volt.

10. Aranyosapáti. Évvégi létszám 42. Ebből 23 tanuló bukott meg. Ezt az osztályt csak félév után sikerült beindítani, mert ekkorra épült fel a cigányiskola.

11. Mátészalka. Veres Józsefné. Évvégi létszám 15. ebből 9 tanuló bukott meg. Ezt az osztályt csak márciusban sikerült beindítani. A tanítási időhöz mérten kielégítő az eredmény.

12. Tiszavasvári. Dobos József. Évvégi létszám 29, ebből 19 bukott meg. A tanulók nagy területről járnak be, a szülőkkel még nem alakult ki megfelelő kapcsolat. Jövőre az I-II. osztály össze lesz vonva.

13. Kántorjánosi. Jónás Ilona. Évvégi létszám 49, amelyből 35 bukott meg. A sok bukás oka Rézműves nevű volt cigánybíró bomlasztó tevékenysége, akinek tevékenységére az illetékes hatóságok figyelmét felhívtuk.¹⁵³

14. Tisztaberek. Évvégi létszám 38, amelyből 30 bukott meg. A bukások okai a beiskolázási feladatok hiányos teljesítésében keresendő.

Az eddigi eredmények jórészt kevesek lelkesedésének és ügyszeretetének köszönhető. A szervező munkában még csak a kezdeti lépéseket tettük meg. A példamutató eredmények népszerűsítésével, az ügy társadalmi feladattá való szélesítésével kell szervező munkánkat megjavítani és tovább folytatni. Sok téves előítélet leküzdésére van szükség, nemcsak társadalmi, de iskolai, pedagógusi vonatkozásban is. Az eddigi jó eredményt felmutató pedagógusokat, társadalmi munkásokat a lehetőségekhez képest igyekeztünk jutalmazni, serkenteni.

Járásainkban és községeinkben feltérképeztük a további szervezési feladatokat, a beiskolázandó cigánytanulókat. Meg kell teremteni a szervező munka végrehajtásának személyi és anyagi feltételeit.

Nyíregyháza, 1959. július 10.

Horváth Miklós
osztályvezető h.

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2.doboz.

¹⁵³ Nem találtam olyan iratot, amely magyarázatot adna arra, mit értettek bomlasztó tevékenységen.

74.

1959. július 23. Nyíregyháza.

*Az Állami Gazdaságok Igazgatóságának jelentése a megyei
VB-elnökhez.*

Ügyiratszám 515/1959.	SZABOLCS-SZATMÁR MEGYEI ÁLLAMI GAZDASÁGOK IGAZGATÓSÁGA NYÍREGYHÁZA, DÓZSA GYÖRGY	Tárgy Cigányság helyzetének megjavítása.
Előadó Csép/Kné. Nyíregyháza, 1959. júl. 23.	U. 33. TELEFON: 31-03. Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB. Elnökének, <u>Nyíregyháza.</u>	Hiv. sz. 947/1959. T. Mell.

Hivatkozva a fenti számú átiratokra közlöm, hogy a megyében lévő állami gazdaságokban jelenleg mintegy 122 fő cigány dolgozik, ebből 70 fő 1958. január 1 után lett felvéve.

A cigány munkavállalók főleg időszaki /6-7 hónapra/ munkára szerződtek. A gazdaságok a jövőben is lehetőséget adnak a becsületes munkát végző cigány munkavállalók munkába állításához. A már eddig is foglalkoztatott cigány munkavállalók munkájával általában meg vannak elégedve a gazdaságok.

Lukács Zoltán s.k.
igazgató helyett

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2.doboz.

75.

1959. szeptember 2. Nyíregyháza.

*Jelentés a Megyei Tanács VB. 1957. december 16-án hozott
határozatainak végrehajtásáról.*¹⁵⁴

Jelentés

A Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának 1957. december hó 16.-án tartott ülésében a cigányság helyzetének megjavítása tárgyában hozott határozatok végrehajtásáról és az elért eredményekről.

A határozat 1./ pontjában úgy intézkedett a Végrehajtóbizottság, hogy a cigányság helyzetének további javítása érdekében legalább 300 : : öles házhelyet kell biztosítani az OTP útján kedvezményes áron és segíteni kell őket, hogy a házhelyen jó lakóházakat építsenek.

A határozat eredményének lemérése érdekében május hó folyamán kisebb felmérést végeztünk. Ebből megállapítható, hogy 5.081 cigánycsaládból 1.411 család rendelkezik

¹⁵⁴ Az iraton nincs aláírás. Valószínűleg a Megyei Tanács Egészségügyi Osztályán készült fogalmazvány. Szövege több helyen megegyezik a Moskovits Károly által 1959. december 8-án készített jelentéssel, l. 77. sz.

kisebb-nagyobb házhellyel. Ezek közül viszonylag rendesebb lakóházakban lakik 1.069 család, 144 család kezdett házépítéshez és 1.056 család szeretne családi házat építeni.

A Végrehajtó Bizottságnak a házhelyhez való segítésére vonatkozó határozata helyes és a cigányság körében ösztönzően is hatott, azomban a házhelyhez való juttatásuk egyelőre kivihetetlen. A községi tanácsok Végrehajtó Bizottságai a vonatkozó rendelet alapján a házhely céljára kijelölt és felparcellázott területeket értékesítésre átadták az Országos Takarékpénztárnak. A házhelyek árának megállapításában döntő szava volt a községi Tanács Végrehajtó Bizottságának. Tehát a javaslat megtételénél lett volna lehetőség arra, hogy a cigányok részére eladásra kerülő házhelyek ára méltányosabb összegben lett volna megállapítva. Ha a cigányok részére ma lenne kedvezményes áron házhely juttatva, ez a dogozóknál elégedetlenséget váltana ki.

A fenti elgondolásból és abból kiindulva, hogy a házhelyek eladását illetve értékesítését érvényben lévő pénzügyminiszteri rendelet szabályozza, így az Építési és Közlekedési Osztály a határozatban megállapított felterjesztést nem készítette el a pénzügyminisztériumhoz.

A házhely vásárlásának másik akadálya az, hogy a községek lakosságának tekintélyes része idegenkedik a cigányok szomszédságától. Ez természetesen a cigányoknál is félelmet és idegenkedést vált ki.

Egyes községek a határozat alapján saját hatáskörükben igyekeztek a házhelyhez való juttatást megoldani. A község belterületéhez csatlakozó állami tartalékföldek igénybevételevel biztosítottak házhelyet. Ez az intézkedés is csökkentette a cigányoknál a házhelyvásárlási szándékot. Számosan arra hivatkoznak, hogy ha egyes községekben adtak a cigányoknak díjtalanul házhelyet, akkor más községben is hasonló módon oldják meg a cigányság házhely kérdését.

Van olyan eset is, amikor a község által díjtalanul biztosított házhelyet a cigányság nem hajlandó elfogadni, mint pl. Piricse községben, a községi Tanács Végrehajtó Bizottsága szabályszerű 400 : :-öles házhelyet mért ki minden család részére s ezt nem hajlandók elfogadni, csupán egy család költözött oda. A kijelölt házhelyek elfogadására igyekezett rábírní a megye és járási tanács VB. kiküldötte, de ez eredménytelen maradt és az ellenállás valódi okát sem tárták fel. Hasonló eset van Kántorjánosi községben is.

Kisar községben pedig 20 család részére lett házhely adva még egy sem épített rajta lakóházat, csupán egy család kezdett ez évben az építkezéshez.

Az Országos Takarékpénztártól ez évben 3 egyén vásárolt házhelyet. A házhely vásárlásra hátrányos egyes községeknek az eljárása, amely szerint lakás építéshez csak akkor járulnak hozzá, ha a két szomszéd is beleegyezik. Ilyen eset történt Aranyosapáti községben. A községeknek ez az eljárása helytelen, mert a szomszédok az építkezéssel kapcsolatosan véleményüket megmondhatják sőt az építkezést, ha egyébként az építendő épület más követelményeknek megfelel.

A Községi Tanácsok Végrehajtó Bizottságai a kutak és WC.-ék létesítéséhez nagy mér-

tékben hozzájárultak. 163 ásott kutat és 400 WC-ét létesítettek a telepeken. [A határozat hozataláig sem kút sem WC a telepeken nem volt.]¹⁵⁵

Eddig ugyanis a telepek nagyrészen csak egy egyszerű ásott gödör szolgáltatta a vizet. A Végrehajtó Bizottság határozata után a községek a kutak és WC.-ék létesítéséhez a községfejlesztési alapból 21.430 Forinttal járultak hozzá.

A Megyei TBC. Gondozóintézet a Végrehajtó Bizottság határozata után 2 drb. röntgen gépkocsival lett ellátva. Így a cigányság szűrővizsgálata a fehérgyarmati járás kivételével el lett végezve. A már leszűrt járásoknál is vissza-visszatérnek újabb szűrések végzésére.

A Megyei Kórháznak a fertőtlenítések és tetvetlenítések elvégzésére fertőtlenítő és fürdető kocsit áll rendelkezésre, melyekkel beütemezéssel végzik a feladatukat.

A cigányság közül az egészségőrök beállítása 7 járás és a város területén van folyamatban. A tisztaság terén különösen ott mutatkozik lényeges javulás, ahol egyes egészségőri feladatok ellátására a telep egyik lakója van megbízva. Ezek a megbízott egészségőrök ezt a munkájukat társadalmi feladatként látják el. A cigányok közül kiképzett és díjazásban részesülő egészségőr még nincsen.

A tisztaság és az egészségügy javulását mutatja a gyermekhalandóság csökkenése. A vásárosnaményi járás kivételével a cigánygyermek halandósága hasonló %-ot mutat az egyéb gyermekek halandóságával. A vásárosnaményi járásban a cigánygyermek halandósága 12 %, míg a többi lakosoknál 6.7 %-ék.

A cigányság közegészségügyének további javulása érdekében szükséges volna az elhullott állatok fogyasztásának teljes megakadályoztatására. A mezőgazdasági Osztály tárgyalásokat folytat az Állati Fehérje Takarmányokat Előállító Vállalattal a megye területén ilyen üzem létesítésére. A tárgyalások jó mederben folynak és lehetőség van arra, hogy 1960 évben egy ilyen üzem építését Levelek község határában meg is kezdik.

A határozat 2./ pontja kimondja, hogy minden eszközzel elő kell segíteni a munkabíró cigányoknak a munkába állítását.

A határozat meghozatala óta kb. 70 %-kal nőtt a munkába elhelyezkedettek száma. Munkaközvetítéssel megyénkben mutatkozik eredmény. A közvetítés során a munkaadók nem hajlandók a cigányokat átvenni. Hanem a már munkaviszonyban álló cigányok ajánlják be munkába a hozzátartozójukat, vagy jó ismerősüket. Ez legtöbb esetben eredményesebb mint a kiközvetítés. Ilyen esetben már előre ismeri a munkát és a kereseti lehetőséget és így a munkahelyen jobban megmarad. Az iparban a munkavállalók száma az 1957 évi adatokkal szemben 76 %-al nőtt. Az Állami Gazdaságokban elhelyezkedettek száma kb. 80 %-al emelkedett. Ebből a megye területén lévő Állami Gazdaságokban 122 fő dolgozik, akik közül 70 főt az 1958 január 1-e után vettek fel. Ezek állandó munkások. A többiek más megye területén, sőt a dunántúlon lévő Állami Gazdaságokban helyezkedtek el s ezek inkább idegymunkások.

A legnagyobb az emelkedési %-ék a Tsz.-ben elhelyezkedetteknél, mert az 1957 évihez viszonyítva az itt elhelyezkedettek száma kb. 240 %-kal nőtt.

A cigányság munkába állítását a Megyei Tanács VB. Osztályai is igyekeznek elősegíteni.

¹⁵⁵ A gépiratba ceruzával utólag beírt mondat.

Az Építési és Közlekedési Osztály a felügyelete alá tartozó Vállalatokat utasította, hogy a lehetőséghez mérten a segéd munkás szükségletüket a cigányság köréből elégítsék ki. Az 1958 január 1.-től 1959 május 1.-éig a Vállalatok 51 cigányszármazású segéd munkást vettek fel. Ebből időközben eltávozott 22 munkás. A felvetteknek mintegy 43 %-a hagyta el a munkahelyét. A villanyszerelő, Vízmű – Kútépítő és a Kéményseprő Vállalat cigányokat egyáltalán nem alkalmaz.

A cigányság helyzetének a megjavítására a legalkalmasabb volna a közel való foglalkoztatásuk. A családtól való távoli foglalkoztatásuk csak a gyakori család elhagyást, többnejűséget idézi elő.

Miután a megye területén kevés az ipari üzem, így a megyei Tanács VB. helyesen határozta meg, hogy a cigányság jelentős részét a KTSZ.ek és a Háziipari Szövetkezet felé kell irányítani.

A VB. határozat alapján fel lett mérve azoknak a száma, akik a kosárfonás, gyékényfonás, kaskötésben volnának foglalkoztatandók, tehát a Háziiparban kellene őket foglalkoztatni. Ezeknek a száma 434 főre tehető. Jelenben a háziiparban mindössze 33 egyén [+Vnaményban 4 fő]¹⁵⁶ van foglalkoztatva.

A Népművészeti és Háziipari Szövetkezet nyíregyházi központja közölte, hogy a cigányok foglalkoztatása érdekében ahol igyekeztek munkát biztosítani, ott jelentkező nem volt. A Szövetkezet közlése szerint így történt Nyíregyházán is. Be akartak cigányokat szervezni, mindaddig nagy volt az érdeklődés, ameddig munkára nem kellett jelentkezni.

Ez bizonyára annak köszönhető, hogy a Szövetkezet munkabére igen alacsony. A legszerényebb megélhetést sem tudja biztosítani. Az itt végzett munkautáni jövedelem a nyugdíj, vagy kegydíj kiegészítésére jó. De oka ennek az is, hogy nem foglalkoztak velük kellő formában és kellő mértékben.

Vásárosnaményban 1956 év végéig működött a Háziipari Szövetkezetnek egy kosárfonó részlege. Olyan munkát produkáltak, hogy az külföldi igényeket is kielégített. A járási Vöröskereszt, a járási Egészségügyi Csoporttal szorgalmazta a részleg visszaállítását. Ez indokolt is, mert a vásárosnaményi járás területén kitűnő fűzfa terem. Az itt kitermelt nyersanyagokat dunántúlra szállítják és ott dolgozzák fel.

A nyíregyházi Népművészeti és Háziipari Szövetkezet a részleg visszaállítására irányuló törekvést nem támogatta kellően és így 6 hónapos huza-vona után a mátészalkai Háziipari Szövetkezet részlegeként megkapták a működési engedélyt és a napokban be is indulnak.

A mátészalkai Szatmárvidéki Háziipari Termelő Szövetkezet a fehérgyarmati kosárfonó részlegében foglalkoztat lényegtelen számú cigányszármazású munkást.

Közlése szerint az 1957 december 16.-án 213/1957 szám alatt hozott határozat értelmében Szamossályi községben tárgyalásokat folytatott a Községi Tanács Végrehajtó Bizottságával, az ott élő cigányok foglalkoztatása ügyében. A tárgyalás eredményeként 1958 május 26.-án Szamossályi Községi Tanács Végrehajtó Bizottságát értesítette, hogy

¹⁵⁶ A sor fölélé tollal utólag beírva.

a község biztosítsa a szomszédos Tsz.-nél a fonáshoz szükséges vesszőt a tároláshoz és feldolgozáshoz szükséges helyiséget. Ezek után további intézkedés nem történt.

A Megyei Tanács VB. Ipari Osztálya is foglalkozott a Szamossályi Községben lakó cigányok foglalkoztatásával. Próbálkozott a nyíregyházi és mátészalkai Háziipari Szövetkezettel. A nyíregyházi Háziipari Szövetkezet elnöke arra hivatkozott, hogy már tetemes költséget áldoztak tanfolyami célokra, ahol a cigányokat kosár és gyékényfonásra tanították, azonban az eredmény minden esetben eimaradt, mert a tanfolyamok befejezése után a kiadott anyagokat eltulajdonították.

A Népművészeti és Háziipari Szövetkezet nem kíván szaktanfolyamot rendezni és erre a célra helyiséget nem is igényelt.

A tiszalöki járás területén vályogvető szakcsoportokban igyekeznek a cigányságot tömöríteni. Az elmúlt évben Tiszalök és Tiszadada községekben működött a szakcsoport és a tagok részére jó kerestet is biztosítottak. Volt olyan család, mely 2.500-3.000 Forintot keresett havonta.

Ebben az évben ugyancsak igyekeztek a szakcsoportokat megalakítani és Tiszaeszlár község kivételével ez sikerült is. Ebben az évben gyengébb a működésük, mint a múlt évben volt. Nem tudtak kellő időben a vályogvetéshez megfelelő mennyiségű töreket biztosítani. A szakcsoportok a Földművesszövetkezetek keretében működtek. Miután a cigányság foglalkoztatása eléggé nehézkes, türelmes munkát igényel, így a Földművesszövetkezetek nem szívesen foglalkoznak a szakcsoportokkal. A vályogvető szakcsoportok részére ideiglenes működési engedély lett kiadva. Szükséges volna, hogy a szakcsoportok részére alapszabály tervezet lenne kidolgozva és hogy ezek a szakcsoportok végleges működési engedélyt kapnának.-

Szükséges volna, hogy ha Földművesszövetkezetek el lennének kötelezve arra, hogy a tiszalöki járás területén kialakult szakcsoportnak megfelelően minden községben azokat megalakítaná, mert annak sem munkaerő, sem anyag akadálya nincsen s ezzel állandó munkával helyhez lehetne kötni őket.

A Végrehajtó Bizottság határozatának 3./ pontjában foglalkozik a cigányság oktatási és kulturális szükségletével és annak kielégítési módjával.

Megállapítja, hogy Porcsalma, Aranyosapáti községekben és Nyíregyháza Benkőbokorban az iskolába nem járó cigánytankötelesek részére külön osztályt kell szervezni. Egyesek a Végrehajtó Bizottság e határozatát fajmegkülönböztetésnek vélték s nem helyeselték. A gyakorlat azonban mást mutat. A VB. határozat igenis helyes volt.

Az 1957/58-as tanévben a határozat végrehajtását biztosítani nem lehetett. Az 1958/59-es tanévben annál nagyobb mérvben lett az végrehajtva. Cigányosztály lett szervezve Aranyosapáti, Nyíregyháza Benkőbokor és Ságvári telep, Győrtelek, Tiszadob, Ibrány, Kisvárda, Nagyhalász, Kótaj, Mátészalka, Tiszavasvári, Kántorjánosi és Tisztaberek községekben és tovább működött a nyírbátori cigányosztály. Így 14 helyen 359 tanulót írtak be. A beírt 359 tanulóból 197 tanuló végezte el az I-ső osztályt. Azok a tanulók, akik az I-ső osztályt sikeresen elvégezték, a többi gyermekekkel közösen tanulnak tovább.

Adatgyűjtésünk során megállapítást nyert, hogy 1946-1953 évi születési iskolaköteles

gyermek száma 4.725. Ebből az iskolaköteles gyermekekből 2.116 cigánytanuló az I.ső osztályon nem jutott túl, tehát a cigánytankötelesek kb. 44 %-a nem jár iskolába. Ebből a 44 %-ékból sikerült az 1958/59 tanévben 359 főt beiratni, ami az iskolát nem látogatók kb. 17 %-át teszi ki. Az első osztályt sikeresen elvégzett 197 tanuló az iskolában nem járó tanulókhöz viszonyítva kb. 9 %-ék.

A 14 községben életre hívott cigányosztály úttörő munka. Egyrészt a cigánygyermekek hozzászoknak ahhoz a gondolathoz, hogy nekik is tanulni kell, másrészt a többi gyermekek is megszokják jelenlétüket és nem idegenítik el magatartásukkal a cigánygyermeket.

Az iskolába járás biztosítása érdekében támogatásban részesültek az iskolába járó cigánygyermek. A Nyíregyháza – Benkőbokor és a Ságvári telepen működő cigányosztály tanulói napi egyszeri étkezésben részesültek. A többi cigányosztályok tanulói között 273 pár új cipő és 167 új mackó lett a szociális segélyből vásárolva és kiosztva. A győrtelemi szociális otthon foglalkoztatója a más intézmények által átadott kiselejtezett ruhaneműket és cipőket kijavította és úgy adta át a győrtelemi és a mátészalkai cigányosztály tanulóinak. A Vöröskereszt megyei szervezete 900 Forintot és [mackót adott]¹⁵⁷.

A Végrehajtó Bizottság utasította a Művelődési Osztályt, hogy a Gyógypedagógiai nevelésre szoruló cigánygyermeket írja össze és a gyógypedagógiai intézetbe való felvételét fokozatosan biztosítsa. A gyógypedagógiai nevelésre szoruló gyermekek száma, mintegy 502 főre tehető. A Művelődési Osztály a gyógypedagógiai nevelésre szoruló gyermekeket számba vette, de hely szűke miatt azok elhelyezése csak fokozatosan történhetik meg. Nyírbátor községben történt meg az arra ráutalt gyermekeknek a gyógypedagógiai oktatásba történő bevonása.

A Művelődésügyi Minisztérium az 1958-59-es tanévben Nyíregyháza Benkőbokor és Ságvári cigányosztályokban tette lehetővé a térítés mentes étkezést és ugyanezt az 1959-60-as tanévben is engedélyezte. Ujabb cigányosztályoknak az ingyenes étkeztetésben való részvételét biztosítani nem lehetett.

A felnőtt cigányság kb. 11.200 főt tesz ki. Ezek közül az írástudatlanok száma 7.258 fő 60 %-ék. Az 1958/59 évben 166 egyén iratkozott be alapismereti tanfolyamra. Ez igen alacsony szám. A nevelők sem fordítanak kellő gondot az alapismereti tanfolyamok szervezésére, mert menetközben igen tekintélyes számú lemorzsolódás áll be s a nevelőket csak azok után díjazzák, akik a vizsgát sikeresen le is tették. Tehát az időközben lemorzsolódottakkal a nevelőknek díjmentesen kellene foglalkozni és így az oktatást nem vállalják.

Mátészalkán a cigányok részére kultúrotthon nem lett létrehozva.

A Végrehajtó Bizottság javasolta, hogy a nagyobb cigánytelepeken a cigányok az Állami és társadalmi szervek segítségével egy olyan egyszerű helyiséget építsenek, mely össze-jövedelek céljára megfelel. Ilyen helyiség Aranyosapáti községben létesült. Ennek oka az, hogy a községekben a cigányság ügyének vitelével nem foglalkoznak a Végrehajtó Bizottságok úgy, mint azt az ügy komolysága megkíváná.

¹⁵⁷ Utólag ceruzával beírva.

A Végrehajtó Bizottságok függetlenített tagjai a cigányság ügyével kapcsolatos teendőket az apparátus dolgozóira bízák, s az a fontos, hogy az ezzel kapcsolatos rendelkezésekre a jelentéstétel – úgy, ahogy ellegyen intézve.

A határozat megjelenése után több községben alakult cigány-népi együttes. Így Nagykállóban, Tiszavasváriban, Ökörítőfülpös községekben és más helyeken. Működésük nem folyamatos, néha-néha egy-két előadást tartanak s aztán hosszú szünet következik be.

Nyíregyháza város területén a Ságvári telepen alakult meg ez év január 11.-én egy 30 tagból álló cigány-népi együttes. Megalakulások (sic!) alkalmával nyomban elkérték a városi Nőtanács részéről Péter Józsefnét és a városi tanács részéről Toma Péter tanácstagot, mint az oktatási és művelődési állandó bizottság Elnökét munkájuk támogatására. A népiegyüttes több helyen tartott előadást, így Napkor, Kemece, Beszterec, Tiszadada és még számos községben. A bevételekből ruhákat és egyéb felszerelési tárgyakat vásárolnak. Támogatásban az együttest csak a Cigányok Kulturális Szövetsége részesítette. Küldött táncruha és egyéb felszerelés beszerzésére összesen 700 Forintot. A rendezvényekre idáig 21.746 Ft. bevételük volt és a kiadások 17.764 Ft. Jelenlegi készletük 3.982 Ft. Ebből a maradványból 3.800 Forintot banki betétben kezelnek. Helyes volna, ha a Megyei Tanács Művelődési Osztálya munkájukra felfigyelne és úgy a Művészet kialakításában, mint egyéb anyagiakban támogatná.

A mátészalkai cigány népiegyüttes folytatja munkáját.

A Megyei Vendéglátó Ipari Vállalat „Jereván”, „Vesszős” féle, a „Halász-csárda” elnevezésű vendéglátó üzemekben alkalmaz cigány zenekart. A kereskedelmi osztály hallgatólagosan hozzájárult ahhoz, hogy a „Tölgyes Csárda” nyári mulató helyiségben betérő cigányok szórakoztassák a vendégeket. A „Kossuth” és a Sóstói Szállodában cigány, illetve cigányokkal vegyes tánc zenekar működik.

A cigányság közül is, de általában is nyilvános szórakozó helyeken csak azok szolgáltathatnak zenét, akik az előírt vizsgát letették. Azok akik az előírt vizsgát letették, munkában is vannak és megélhetésük megfelelően van biztosítva. A vizsgával nem rendelkezőket pedig alkalmazni nem lehet. A vizsgával nem rendelkező zenészek száma tekintélyes, mintegy 223 főre tehető.

A cigányságnak – mint zenészeknek – a Vendéglátóipari Vállalatnál való nagyobb arányú foglalkoztatására csak akkor nyílik lehetőség, ha igyekeznek magukat tánc-zenészekké átképezni. A fiatalság ezt igényli. Nincs megelégedve a cigányzenével s ha a Vállalat a Végrehajtó Bizottság határozata alapján nagyobb mértékben alkalmazna cigányzenészeket, ez a vendégek számának a csökkenésére vezetne, ami ellentétes az üzleti érdekekkel. Ennek következtével a cigány zenekarok elsorvadása tovább folyik, mert nem csak a városi, de a falusi fiatalság is elhagyja a magyaros táncokat és idegen táncok rabjaivá válik.

A megye területén 57 cigány tanácstag, 43 tanácsbíró látja el a cigányság képviselését a hatóságoknál. A Végrehajtó Bizottság határozatának ez a része tehát jól van végrehajtva.

A Nőtanács, valamint a Községi Tanács Végrehajtó Bizottsága a házasságonkívüli életközösségben élő cigánycsaládoknál jó munkát végeztek, mert az 1958 január 1-től eltelt idő alatt 451 házaspár kötött törvényes házasságot.

A lefolytatott adatgyűjtés szerint 507 férfi, 636 nő – összesen 1.143 fő van, a cigányság között, akik a 60. életévüket betöltötték. Ezeknek legalább 20 %-a szorulna szociális otthoni elhelyezésre.

A Végrehajtó Bizottság úgy intézkedett, hogy az EÜ. Osztály átiratban kérje fel a Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottságát, hogy a Főváros kezelésében lévő máriapócsi szociális otthont, mely 100 fő befogadására alkalmas adja át a megyének. Készítsen felterjesztést az Egészségügyi Minisztériumhoz, hogy ezt a jogos kérelmet a Fővárosnál támogassa.

Az Egészségügyi Osztály a szükséges iratokat a Végrehajtó Bizottság nevében elkészítette, sőt a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány Titkárságához is lett felterjesztés téve ez ügyben, azonban a válasz nemleges volt. Ugyanis a Főváros a máriapócsi épületet csak akkor tudná rendelkezésünkre bocsájtani, - a Főváros tájékoztatása szerint – hogy, ha helyette Budapesten, vagy a környéken más épületet kapna. Erre azonban átirata szerint a közeljövőben lehetőség nincs.

A városi és Járási Végrehajtó Bizottságai napirendre tűzték a cigányok helyzetének megjavításával kapcsolatos feladatok tárgyalását. Sőt a községi tanácsok üléseiken foglalkoztak ezzel a feladattal. Hiba az, hogy a hozott határozatok nagytöbbsége csak határozat maradt.

A Végrehajtó Bizottság szükségesnek tartotta, hogy e bonyolult társadalmi problémával a megyei Tanács is foglalkozzék. Ezért javasolta a II. negyedévi ülésre tárgysorozati pontként felvenni „A cigányok helyzete s abból adódó feladatok” címmel. Ennek megtörténtéről tudomásunk nincs.

Az illetékes szakosztályok a cigányok helyzetének javításával kapcsolatos feladataikat a munkaterveikben igen szórványosan ütemezik be. Azt lehet mondani, hogy ezzel a kérdéssel nem szívesen foglalkoznak.

A Végrehajtó Bizottság rendelkezése alapján az Egészségügyi Osztály az orvosokhoz, a Művelődési Osztályok a nevelőkhöz szóló felhívást elkészítette és az a „Kelet Magyarországon”-ban közzé lett téve.

A határozat anyagának képes füzetben való feldolgozása és terjesztése nem történt meg.

A cigányság történetének, kulturális hagyományainak feltárása és feldolgozása nem történt meg.

A VB. határozatában kimondta, hogy a szakigazgatási szervek, valamint más állami és társadalmi szervek munkájának koordinálása érdekében egy bizottságot kell életre hívni. A bizottság megalakult és egy ízben ülésezett is.

A cigányság helyzetének javítására irányuló munka csak úgy vezetne nagyobb eredményre, ha annak volna állandó gazdája. A Végrehajtó Bizottság ebből az elgondolásból indult ki, amikor határozatában kimondta, hogy a szociálpolitikai csoporthoz egy előadói létszám engedélyezésére kell javaslatot tenni a Pénzügyminisztériumhoz. Ha a Pénzügyminisztérium nem adna létszámot, akkor a megyei létszám keretből átcsoportosítás útján kell megkísérlni a kérdés megoldását. A Pénzügyminisztérium az előterjesztést nem teljesítette. Az Egészségügyi Osztálynál május 1.-én egy munkahely megüresedett, de

a munkahely nem az előadó beállítására lett felhasználva, hanem más Osztályhoz lett elvive.

A szociálpolitikai Csoport a belső munkát ugyan ellátja, de a külső szervezetekkel kapcsolatos feladatok teljes mértékben háttérbe szorulnak. A szervezési munka nem halad a kívánt mederbe, amelyből igen sok hátrány származik a szociálpolitikai igazgatásra. Így a megállapított létszámra feltétlenül szükség lenne.

Miután a megyénél sincsen állandó gazdája a cigánykérdésnek, így az ezzel a kérdéssel való foglalkozás kampányszerű. Évenként, esetleg félévenként fellángol, majd ismét el-lanyhul. Ez ráüti a bélyegét a járási, városi és községi munkákra is.

Szükséges volna, hogy a megyénél akár a Művelődési Osztálynál, akár a szociálpolitikai Csoportnál ennek az ügynek állandó előadója lenne. Így nagyobb lenne a lehetőség arra, hogy az egyes Osztályok munkája jobban össze legyen fogva. Nagyobb eredményt lehetne felmutatni és lehetne biztosítani, hogy a nagy számban hozott jó határozatok meg is valósuljanak.

Kérem a Végrehajtó Bizottságot, hogy „A cigányok helyzete és az ebből adódó feladatok” tárgyában 1957 december hó 16.-án 213/1957 VB. sz. a hozott határozat végrehajtására vonatkozó fenti jelentésem tudomásul venni szíveskedjék.

Nyíregyháza, 1959 szept. 2.

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

76.

1959. október 9.

Cikk a Keletmagyarországban a nagykállói cigány gyűlésről.

Cigány-nagygyűlés volt Nagykállóban

A Hazafias Népfont nagykállói járási bizottsága kezdeményezésére Nagykállóban járási cigány-nagygyűlést tartottak, melyen több, mint nyolcvan résztvevő jelent meg. A járási tanács vb. elnökhelyettese tartott előadást, melyben szólt arról, hogy a felszabadulás előtt milyen nehéz volt a cigányok helyzete. 1945 előtt alig tizen jártak iskolába a járás területén a cigányok közül, míg ma 167 iskolaköteles közül 145 részesül rendszeres iskolai oktatásban.

Előadás után többen mondtak véleményt, emlékeztek a múltra és beszéltek a jelenről. Horváth Dezső festősegéd a következőket mondta: „Még mindig keserűen emlékezünk a csendőrpofonokra. A társadalomból kivette éltünk 1945 előtt. Csak a felszabadulás után változott meg a mi helyzetünk is, mint festősegéd becsületes munkához jutottam, s dolgozom a Ktsz.-nél.” Hasonlóan nyilatkozott Kozák Andrásné is a hatvanéves cigány-asszony, aki hét éve tagja a nagykállói Zöld Mező Termelőszövetkezetnek, s becsületes munkája után hamarosan nyugdíjazták. A felszólalók valamennyien elítélően beszéltek azokról, akik nem dolgoznak, vagy nem becsületes módon keresik kenyerüket. Szinte fogadalmat tettek, hogy e tekintetben ők is segítsenek a munkakerülők nevelésében s azon lesznek, hogy az iskolakötelesek elvégezzék a nyolc általánost.

1959. december 8. Nyíregyháza.

*Moskovits Károly megyei főorvos jelentése a Megyei Tanács VB 1959. december 24-én tartandó ülésére az 1957. december 16-án hozott határozat végrehajtásáról és az eredményekről.*¹⁵⁸

J e l e n t é s

A megyei tanács Végrehajtó Bizottságának 1957 december hó 16.-án tartott ülésében a cigányság helyzetének megjavítása tárgyában hozott határozatának végrehajtásáról és az elért eredményekről.

A határozat 1./ pontjában úgy intézkedett a Végrehajtó Bizottság, hogy a cigányság helyzetének további javítása érdekében legalább 300 : : -öles házhelyet kell biztosítani az OTP útján kedvezményes áron és segíteni kell őket, hogy a házhelyen jó lakóházakat építsenek.

A határozat eredményének lemérése érdekében május hó folyamán kisebb felmérést végeztünk. Ebből megállapítható, hogy 5.081 cigánycsaládból 1411 család rendelkezik kisebb-nagyobb házhellyel. Ezek közül viszonylag rendesebb lakóházban lakik 1069 család, 144 család kezdett házépítéshez és 1056 család szeretne családi házat építeni.

A Végrehajtó Bizottságnak a házhelyhez való segítségre vonatkozó határozata helyes és a cigányság körében ösztönzően is hatott, azonban a házhelyhez való juttatásuk egyelőre kivihetetlen. A községi tanácsok Végrehajtó Bizottságai a vonatkozó rendelet alapján a házhely céljára kijelölt és felparcellázott területeket értékesítésre átadták az országos Tarkarékpénztárnak. A házhelyek árának megállapításában döntő szava volt a községi tanács Végrehajtó Bizottságának. Tehát a javaslat megtételénél lett volna lehetőség arra, hogy a cigányok részére eladásra kerülő házhelyek ára méltányosabb összegben lett volna megállapítva. Ha a cigányok részére ma lenne kedvezményes áron házhely juttatva, ez a dolgozóknál elégedetlenséget váltana ki.

A fenti elgondolásból és abból kiindulva, hogy a házhelyek eladását illetve értékesítését érvényben lévő pénzügyminiszteri rendelet szabályozza, így az építési és közlekedési osztály határozatban megállapított felterjesztést nem készítette el a Pénzügyminisztériumhoz.

A házhely vásárlásának másik akadálya az, hogy a községek lakosságának tekintélyes része idegenkedik a cigányok szomszédságától. Ez természetesen a cigányoknál is félelmet és idegenkedést vált ki.

Egyes községek a határozat alapján saját hatáskörben igyekeztek a házhelyhez való juttatást megoldani. A községek belterületén csatlakozó állami tartalékföldek igénybevételehez biztosították a házhelyet. Ez az intézkedés is csökkentette a cigányságnál a házhely vásárlási szándékot. Számosan arra hivatkoznak, ha egyes községekben adtak a cigányoknak díjtalanul házhelyet, akkor más községekben is hasonló módon oldják meg a cigányság házhely kérdését.

Van olyan eset is, amikor a község által díjtalanul biztosított házhelyet a cigányság vagy

¹⁵⁸ Feltehetően az 1959. szeptember 2-án készült fogalmazvány átdolgozása, mivel több ponton egyezik annak szövegével, l. 75. sz.

nem, vagy csak vontatottan hajlandó elfogadni, így. pl. Piricse községben, ahol a községi Tanács Végrehajtó Bizottsága szabályszerű 400 : -öles házhelyet mért ki minden család részére s ezt csak igen vontatottan hajlandók elfogadni. A kijelölt házhelyek elfogadására igyekezett rábírní a megye és járási tanács VB. kiküldött és még csak kb. négy család fogadta el a kijelölt házhelyet. Hasonló az eset Kántorjánosi községben is.

Kisar községben pedig 20 család részére lett házhely adva, még egy sem épített rajta lakóházat, csupán egy család kezdett ez évben az építkezéshez.

Az Országos Takarékpénztártól ez évben 3 egyén vásárolt házhelyet. A házhely vásárlásra hátrányos egyes községeknek az eljárása, amely szerint lakás építéshez csak akkor járulnak hozzá, ha a két szomszéd is beleegyezik. Ilyen eset történt Aranyosapáti községben. A községnek ez az eljárása helytelen, mert a szomszédok az építkezéssel kapcsolatosan véleményüket megmondhatják sőt az építkezéshez hozzá sem járulhatnak, de ez nem akadályozhatja meg az építkezést, ha egyébként az építendő más követelményeknek megfelel.

A községi Tanácsok Végrehajtó Bizottságai a kutak és WC. létesítéséhez nagy mértékben hozzájárultak. 163 ásott kutat és 400 WC.-t létesítettek a telepeken. A határozat hozatal előtt mindössze 11 ásott kút volt a telepeken, WC. pedig egyáltalán nem volt.

A telepek nagyrészen csak egy egyszerű ásott gödör szolgáltatta a vizet. A Végrehajtó Bizottság határozata után a községek kutak és WC-ék létesítéséhez a községfejlesztési alapból 21.430 Forinttal járultak hozzá.

A megyei TBC. Gondozó Intézet a Végrehajtó Bizottság határozata után 2 drb. röntgengépkocsival lett látva. A cigányság szűrővizsgálatát a fehérgyarmati járás kivételével elvégezték. Ezt a vizsgálatot az Intézet orvos hiányában nem tudta elvégezni, a hiányt 1960 februárjában pótolni fogja, amikor is az egész megye lakosságának az átszűrését kezdi meg.

A megyei Kőjálnak a fertőtlenítések és tetvetlenítések elvégzésére fertőtlenítő és fürdőgépkocsi áll rendelkezésére, melyekkel beütemezéssel végzik a feladatukat.

A cigányság közül az egészségőr beállítása 7 járás és a város területén van folyamatban. A tisztaság terén különösen ott mutatkozik lényeges javulás, ahol egyes egészségőri feladatok ellátására a telep egyik lakója van kijelölve. Ezek a megbízott egészségőrök ezt a munkájukat társadalmi feladatként látják el. A cigányok közül kiképzett és díjazásban részesülő egészségőr még nincsen.

A tisztaság és az egészségügy javulását mutatja a gyermekhalandóság csökkenése. A vásárosnaményi járás kivételével a cigánygyermek halandósága hasonló százalékot mutat az egyéb gyermekek halandóságával. A vásárosnaményi járásban a cigánygyermek halandósága 12 %-ék, míg a többi lakosoknál 6.7 %-ék.

A cigányság közegészségügyének további javulása érdekében szükséges volna az elhullott állatok fogyasztásának teljes megakadályoztatására. A mezőgazdasági Osztály tárgyalásokat folytat az Állami fehérje Takarmányokat Előállító Vállalattal a megye területén ilyen üzem létesítésére. A tárgyalások jó mederben folynak és lehetőség van arra, hogy 1960 évben ilyen üzem építését Levelek község határában meg is kezdik.

A határozat 2./ pontja kimondja, hogy minden eszközzel elő kell segíteni a munkabíró cigányoknak a munkába állítását.

A határozat meghozatala óta kb. 70 %-al nőtt a munkába elhelyezkedettek száma. Mun-

közvetítéssel megyénkben nem mutatkozik eredmény. A közvetítés során a munkaadók nem hajlandók a cigányokat átvenni, hanem a már munkaviszonyban álló cigányok ajánlják be munkára hozzátartozóikat, vagy jó ismerősüket. Ez legtöbb esetben eredményesebb, mint a közvetítés. Ilyen esetben már előre ismerik a munkát és a kereseti lehetőséget és így a munkahelyen jobban megmarad. Az iparban a munkavállalók száma az 1957 évi adatokkal szemben 76 %-al nőtt. Az állami gazdaságokban elhelyezkedettek száma kb. 80 %-al emelkedett. Ebből a megye területén lévő állami gazdaságokban 122 fő dolgozik, akik közül 70 főt az 1958 január 1. után vettek fel. Tehát a határozat hozatala óta az Állami Gazdaságokban dolgozó cigányok száma 70 fővel emelkedett. A többiek más megye területén, sőt a dunántúlon lévő Gazdaságokban helyezkedtek el ezek inkább idénymunkások.

A határozat hozatala előtt a megye területén szénporos tégláégető tömörülés nem működött. Ökörítőfülpös községben az 1958 évben lett szénporos tégláégetés szervezve. Az 1959 évben a téglakészítést beszüntette a községi Tanács VB. mivel 1958-ban kb 19.000 Ft ráfizetés volt a községnek az árkiegyenlítési forgalmiadó vonás és a kézigyártású téglának alacsony összegű megállapítása miatt.

A legnagyobb az emelkedési %-ék a TSz-ekben elhelyezkedettekénél, mert az 1957 évihez viszonyítva az itt elhelyezkedettek száma a határozat hozatala óta 240 %-kal nőtt. A cigányság munkába állítását a megyei tanács VB. osztályai is igyekeznek elősegíteni. Az építési és Közlekedési Osztály a felügyelete alá tartozó Vállalatokat utasította, hogy a lehetőséghez mérten a segéd munkás szükségletüket a cigányság köréből elégítsék ki. Az 1958 január 1-től – 1959 május 1.-éig a Vállalatok 51 cigányszármazású segéd munkást vettek fel. Ebből időközben eltávozott 22 munkás. A felvetteknek mintegy 43 %-a hagyta el a munkahelyét. A villanszerelő, vízmű – kútépítő és a kéményseprő vállalat cigányokat egyáltalán nem alkalmaz.

A cigányság helyzetének a megjavítására a legalkalmasabb volna a lakóhelyükhöz közel való foglalkoztatásuk. A családtól való távoli foglalkoztatásuk csak a gyakori család elhagyást, többnejűséget idézi elő.

Miután a megye területén kevés az ipari üzem, így a megyei Tanács VB. helyesen határozta meg, hogy a cigányság jelentős részét a KTSz.-ek és a Háziipari Szövetkezet felé kell irányítani.

A VB. határozat alapján fel lett mérve azoknak a száma, akik a kosárfonás, gyékényfonás, kaskötésben volnának foglalkoztatandók, tehát a háziiparban kellene őket foglalkoztatni. Ezeknek a száma 434 főre tehető. Jelenben a Háziiparban mindössze 37 fő van foglalkoztatva.

A Népművészeti és Háziipari Szövetkezet Nyíregyházi Központja közölte, hogy a cigányok foglalkoztatása érdekében, ahol igyekeztek munkát biztosítani ott jelentkező nem volt. A Szövetkezet közlése szerint így történt Nyíregyházán is. Be akartak cigányokat szervezni, mindaddig nagy volt az érdeklődés, ameddig munkára nem kellett jelentkezni. Ez bizonyára annak köszönhető, hogy a Szövetkezet munkabére igen alacsony. A legszerényebb megélhetést sem tudja biztosítani. Az itt végzett munka után jövedelem a nyugdíj, vagy kegydíj kiegészítésére jó. De oka ennek az is, hogy nem foglalkoztak velük kellő formában és kellő mértékben. Vásárosnaményban 1956 év végéig működött a Háziipari Szövetkezetnek egy kosárfonó részlege. Olyan munkát produkáltak, hogy az

külföldi igényeket is kielégített. A járási Vöröskereszt, a járási egészségügyi Csoporttal szorgalmazta a részleg visszaállítását. Ez indokolt is, mert a vásárosnaményi járás területén kitűnő fűzfa terem. Az itt kitermelt nyersanyagokat Dunántúlra szállítják és ott dolgozzák fel.

A nyíregyházi Népművészeti és Háziipari Szövetkezet a részleg visszaállítására irányuló törekvést nem támogatta kellően és így 6 hónapos huza-vona után a mátészalkai Háziipari Szövetkezet részlegeként megkapták a működési engedélyt és foglalkoznak is.

A mátészalkai Szatmárvidéki Háziipari Termelő Szövetkezet a fehérgyarmati kosárfonó részlegében foglalkoztat lényegtelen számú cigány származású munkást.

Közlése szerint az 1957 december hó 16.-án 213/1957 szám alatt hozott határozat értelmében Szamossályi községben tárgyalásokat folytatott a községi Tanács Végrehajtó Bizottságával, az ott élő cigányok foglalkoztatása ügyében. A tárgyalás eredményeként 1958 május 26-án Szamossályi Községi tanács Végrehajtó Bizottságát értesítette, hogy a község biztosítsa a szomszédos TSz.-nél a fonáshoz szükséges vesszőt, a tároláshoz és feldolgozáshoz szükséges helyiséget. Ezek után további intézkedés nem történt.

A nyíregyházi Népművészeti és Háziipari Szövetkezettel történt tárgyalásaink során nyilatkoztatta, hogy Központjuk az évekkel ezelőtt tervbe vett iskola szervezéséről lemondott, így erre fedezetet sem biztosít. Helység biztosítása iránti igényét azért nem adja be.

A Mészöv Szövetkezet politikai és mezőgazdasági Főosztálya megvizsgálta a Tisztaberek és Szamossályi Községben lakó cigánycsaládok kosárfonó szakcsoport alakításának lehetőségét és tájékoztatásuk szerint ilyen szakcsoport alakításának nincs értelme. A szakcsoport szervezésére vonatkozó rendelkezés, valamint alapszabály szerint szakcsoport, vagy társulás kimondottan értékesítésre nem szervezhető. Ahhoz, hogy a szakcsoportban kosárfonással foglalkozzanak, az előállításához szükséges fűz vesszőt nekik kellene megtermelni, ehhez pedig saját földterülettel nem rendelkeznek, a legújabb rendelkezés szerint tartaléktérületen alacsonyabb típusú szövetkezet formákat nem lehet alakítani.

A tiszalöki járás területén a határozat nyomán vályogvető szakcsoportokban igyekeztek a cigányságot tömöríteni. Az elmúlt évben Tiszalök és Tiszadada községben működött szakcsoport és a tagok részére jó keresetet is biztosítottak. Volt olyan cigány család, mely 2.500 – 3.000 Forintot keresett havonta.

Ebben az évben ugyancsak igyekeztek a szakcsoportokat megalakítani és Tiszaeszlár község kivételével ez sikerült is. Ebben az évben gyengébb a működésük, mint a múlt évben volt. Nem tudtak kellő időben a vályogvetéshez megfelelő mennyiségű töreket biztosítani. A szakcsoportok a Földművesszövetkezetek keretében működtek. Miután a cigányság foglalkoztatása elég nehézkes, türelmes munkát igényel, így a Földművesszövetkezetek nem szívesen foglalkoznak a szakcsoportokkal. A vályogvető szakcsoportok részére ideiglenes működési engedély lett kiadva. Szükséges volna, hogy a szakcsoportok részére alapszabály tervezet lenne kidolgozva és, hogy ezek a szakcsoportok végleges működési engedélyt kapnának.

Szükséges volna, hogy a Földművesszövetkezetek el lennének kötelezve arra, hogy a tiszalöki járás területén kialakult szakcsoportoknak megfelelően minden községben ezeket megalakítsák, mert annak sem munkaerő, sem anyag akadálya nincs, s ezzel állandó

munkával helyhez lehetne kötni őket. Ez adna lehetőséget a háziiparban foglalkoztatandó 434 fő egy részének a foglalkoztatására.

A Végrehajtó Bizottság a határozatának 3./ pontjában foglalkozik a cigányság oktatási és kulturális szükségletével és annak kielégítési módjával.

Megállapítja, hogy Porcsalma, Aranyosapáti községekben és Nyíregyháza Benkő bokorban az iskolába nem járó cigány tankötelesek részére külön osztályt kell szervezni. Egyesek a Végrehajtó Bizottság e határozatát fajmegkülönböztetésnek vélték s nem helyeselték. A gyakorlat azonban mást mutat. A VB. határozat igenis helyes volt.

Az 1957/58-s tanévben a határozat végrehajtását biztosítani nem lehetett. Az 1958/59-s tanévben annál nagyobb mérvben lett az végrehajtva. Cigányosztály lett szervezve Aranyosapáti, Nyíregyháza Benkő-bokor és Ságvári telep, Győrtelek, Tiszadob, Ibrány, Kisvárd, Nagyhalász, Kótaj, Mátészalka, Tiszavasvári, Kántorjánosi és Tisztaberek községekben és tovább működött a nyírbátori cigányosztály. Így 14 helyen 359 tanulót írtak be. A beírt 359 tanulóból 197 végezte el az I. Osztályt. Azok a tanulók, akik az I-ső osztályt sikeresen elvégezték, a többi gyermekekkel közösen tanulnak tovább. A határozat megjelenése előtt ilyen külön cigány osztály csak Nyírbátor községben működött 28 fővel.

Adatgyűjtésünk során megállapítást nyert, hogy 1946-1953 évi születésű iskolaköteles gyermekek száma 4725. Ebből az iskolaköteles gyermekekből 2116 cigány-tanuló az I.ső osztályon nem jutott túl, tehát a cigánytankötelesek kb 44 %-a nem jár iskolába. Ebből a 44 %-ból sikerült az 1958/59 tanévben 359 főt beírni, ami az iskolát nem látogatók kb. 17 %-át teszi ki. Az I.ső osztályt sikeresen elvégzett 197 tanuló az iskolába nem járó tanulókhöz viszonyítva kb. 9 %-ék. Az 1956/57 évi beiratkozásra és iskolába járásra vonatkozólag adat nem áll rendelkezésünkre.

A 14 községben életre hívott cigányosztály üttörő munka. Egyrészt a cigánygyermek hozzászoknak ahhoz a gondolathoz, hogy nekik is tanulni kell, másrészt a többi gyermekek is megszokták jelenlétüket és nem idegenítik el magatartásukkal a cigánygyermekeket.

A Megyei Művelődési Osztály Nyírbátor községben a Kerényi Istvánné Osztályában tapasztalatcsere céljából egy napra összehívta a megye cigányosztályainak nevelőit. Kerényi Istvánné a helyszínen gyakorlatilag mutatta be tanítási módszerét.

Az iskolába járás biztosítása érdekében támogatásban részesültek az iskolába járó cigánygyermek. A Nyíregyházán Benkő-bokor és Ságvári telepen működő cigányosztály tanulói napi egyszeri étkezésben részesültek. A többi cigányosztályok tanulói között 273 pár cipő és 167 új mackó lett a szociális segélyből vásárolva és kiosztva. A győrteleki szociális otthon foglalkoztatója a más intézmények által átadott kiselejtezett ruhaneműket és cipőket kijavította és úgy adta át a győrteleki és a mátészalkai cigányosztály tanulóinak. A Vöröskereszt megyei Szervezete 900 Forintot és mintegy 30 drb. mackót osztott ki a cigánytanulók részére.

A Végrehajtó Bizottság utasította a Művelődési Osztályt, hogy a gyógypedagógiai nevelésre szoruló cigánygyermekket írja össze és a gyógypedagógiai Intézetbe való felvételét fokozatosan biztosítsa. A gyógypedagógiai nevelésre szoruló gyermekek száma, mintegy 502 főre tehető. A Művelődési Osztály a gyógypedagógiai nevelésre szoruló gyermekeket számba vette, de helyszűke miatt azok elhelyezése csak fokozatosan tör-

ténhetik meg. Nyírbátor községben történt meg az arra ráutalt gyermekeknek a gyógy-pedagógiai oktatásban történő bevonása.

A Művelődési Minisztérium az 1958/59-es tanévben Nyíregyháza Benkő-bokor és Ságvári telep cigányosztályokban tette lehetővé a térítésmentes étkezést és ugyanazt az 1959/60-as tanévben való részvételét biztosítani nem lehetett.

A felnőtt cigányság kb. 12.200 főt tesz ki. Ezek közül az írástudatlanok száma 7258 fő, 67 %-ék. Az 1958/59 évben 166 egyén iratkozott be alapismereti tanfolyamra. Ez igen alacsony szám. A nevelők sem fordítanak kellő gondot az alapismereti tanfolyamok szervezésére, mert menetközben igen tekintélyes számú lemorzsolódás áll be s a nevelőket csak azok után díjazták, akik a vizsgát sikeresen le is tették. Tehát az időközben lemorzsolódottakkal a nevelőknek díjmentesen kellene foglalkozniuk és így az oktatást nem vállalják.

Mátészalkán a cigányok részére kultúrotthon nem lett létrehozva. A Végrehajtó Bizottság javasolta, hogy a nagyobb cigánytelepeken a cigányok az állami és társadalmi szervek segítségével egy olyan egyszerű helyiséget építsenek, mely összejövetel céljára megfelel. Ilyen helyiség Aranyosapáti községben létesült, mely helyiség iskola céljára szolgál. Más telepen ilyen nem létesült. Ennek oka az, hogy a községekben a cigányság ügyének vitelével nem foglalkoznak a Végrehajtó Bizottságok mint azt az ügy komolysága megkívánná. A Végrehajtó Bizottságok függetlenített tagjai a cigányság ügyével kapcsolatos teendőket az apparátus dolgozóira bízzák, s az a fontos, hogy az ezzel kapcsolatos rendelkezésekre a jelentéstétel – úgy, ahogy el legyen intézve.

A határozat megjelenése után több községben alakult cigány – népi együttes. Így Nagykállóban, Tiszavasváriban, Ökörítőfülpös községekben és más helyeken. Működésük nem folyamatos, néha-néha egy-két előadást tartanak s aztán hosszú szünet következik be.

Nyíregyháza város területén a Ságvári telepen alakult meg ez év január 11.-én egy 30 tagból álló cigány népi együttes. Megalakulásuk alkalmával nyomban felkérték a városi Nótanács részéről Péter Józsefnét és a városi tanács részéről Toma Péter tanácstagot, mint az oktatási és Művelődési Állandó Bizottság Elnökét, munkájuk támogatására. A népi együttes több helyen tartott előadást, így Napkor, Kemece, Beszterec, Tiszadada és még számos községben. A bevételekből ruhákat és egyéb felszerelési tárgyakat vásárolnak. Támogatásban az együttest csak a cigányok Kulturális Szövetsége részesítette. Küldött táncruha és egyéb felszerelés beszerzésére – összesen 700 Forintot. A rendezvényekből idáig 21.746 Ft. bevételük volt és a kiadásuk 17.764 Forint. Jelenlegi készletük 3.982 Forint. Ebből a maradványból 3.800 Forintot banki betétben kezelnek. Helyes volna, ha a megyei Tanács Művelődési Osztálya munkájukra felfigyelne és úgy a Művészet kialakításában, mint egyéb anyagiakban támogatná.

A mátészalkai cigány népi együttes folytatja munkáját.

A megyei vendéglátó Ipari Vállalat „Jereván”, „Vesszős” féle, a „Halászcserda” elnevezésű vendéglátó üzemekben alkalmaz cigányzenekart.

A kereskedelmi osztály hallgatólagosan hozzájárult ahhoz, hogy a „Tölgyes-cserda” nyári mulató helyiségben betérő cigányok szórakoztassák a vendégeket. „Szabolcs” és a sóstói Szállodában cigány, illetve cigányokkal vegyes tánczenekar működik.

A cigányság közül is, de általában is nyilvános szórakozó helyeken csak azok szolgáltat-

nak zenét, akik az előírt vizsgát letették. Azok, akik az előírt vizsgát letették, munkában is vannak és megélhetésük megfelelően van biztosítva. A vizsgával rendelkezőket pedig alkalmazni nem lehet. A vizsgával nem rendelkező zenészek száma tekintélyes, mintegy 223 főre tehető.

A cigányságnak – mint zenészeknek – a vendéglátóipari Vállalatnál való nagyobb arányú foglalkoztatására csak akkor nyílik lehetőség, ha igyekeznek magukat tánc-zenészekké átképezni. A fiatalság ezt igényli, nincs megelégedve a cigányzenével s ha a vállalat a végrehajtó Bizottság határozata alapján nagyobb mértékben alkalmazna cigány-zenészeket, ez a vendégek számának csökkenésére vezetne, ami ellentétes az üzleti érdekekkel. Ennek következtében a cigány-zenekarok elsovadása tovább folyik, mert nem csak a városi, de a falusi fiatalság is elhagyja (sic!) a magyaros táncokat és idegen táncok rabjaivá válik.

A megye területén 57 cigány tanácsstag, 43 tanácsai megbízott és 105 cigánybíró látja el a cigányság képviselését a hatóságoknál. A Végrehajtó Bizottság határozatának ez a része tehát jól van végrehajtva. A határozat megjelenése előtt 7 cigány tanácsstag volt, tanács-tagi megbízott nem volt.

A Nőtanács, valamint a községi Tanács Végrehajtó Bizottsága a házasságonkívüli életközösségben élő cigánycsaládoknál jó munkát végeztek, mert az 1958 január 1.-től eltelt idő alatt 451 házaspár kötött törvényes házasságot. Előző évekről adatokkal nem rendelkezünk.

A lebonyolított adatgyűjtés szerint 507 férfi, 636 nő – összesen 1143 fő van a cigányság között, akik a 60. életévüket betöltötték. Ezeknek legalább 20 %-a szorulna szociális otthoni elhelyezésre.

A Végrehajtó Bizottság úgy intézkedett, hogy az Eü. Osztály átiratban kérje fel a Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottságát, hogy a Főváros kezelésében lévő máriapócsi szociális otthont, mely 100 fő befogadására alkalmas adja át a megyének. Készítsen felterjesztést az Egészségügyi Minisztériumhoz, hogy ezt a jogos kérelmet a Fővárosnál támogassa.

Az Egészségügyi Osztály a szükséges iratokat a Végrehajtó Bizottság nevében elkészítette, sőt a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány Titkárságához is lett felterjesztés téve ez ügyben, azonban a válasz nemleges volt. Ugyanis a Főváros a máriapócsi épületet csak akkor tudná rendelkezésünkre bocsájtani, - a Főváros tájékoztatása szerint – hogyha helyette Budapesten, vagy a környékén más épületet kapna. Erre azonban átirata szerint a közeljövőben lehetőség nincsen.

A városi és járási végrehajtó Bizottságai napirendre tűzték a cigányok helyzetének javításával kapcsolatos feladatok tárgyalását. Sőt a községi Tanácsok üléseiken foglalkoztak ezzel a feladattal. Hiba az, hogy a hozott határozatok nagytöbbsége csak határozat maradt.

A Végrehajtó Bizottság szükségesnek tartotta, hogy a bonyolult társadalmi problémával a megyei Tanács is foglalkozzék, ezért javasolta az 1958 évi II. negyedévi ülése tárgysorozati pontként felvenni „a cigányok helyzete abból adódó feladatok” címmel.

Ennek megtörténtéről tudomásunk nincsen.

Az illetékes szakosztály a cigányok helyzetének javításával kapcsolatos feladataikat a

munkaterveikben igen szórványosan ütemezik be. Azt lehet mondani, hogy ezzel a kérdéssel nem szívesen foglalkoznak.

A Végrehajtó Bizottság rendelkezése alapján az Egészségügyi Osztály az orvosokhoz, a Művelődési Osztály a Nevelőkhöz szóló felhívást elkészítette és az a „Kelet-magyarország”-ban közzé lett téve.

A határozat anyagának képesfüzetben való feldolgozása és terjesztése nem történt meg. A cigányság történetének, kulturális hagyományainak feltárása és feldolgozása nem történt meg.

A Megyei Rendőrkapitányság a VB. határozat után a megfelelő intézkedést megtette járási szervei felé. Ez idő óta a kapitánysághoz panasz nem érkezett a cigányoktól olyan irányban, hogy egyes rendőri közegek durván bántak velük.

A VB. határozatában kimondta, hogy a szakigazgatási szervek, valamint más állami és társadalmi szervek munkájának koordinálása érdekében egy bizottságot kell életre hívni. A bizottság megalakult és egy ízben ülésezett is.

A cigányság helyzetének javítására irányuló munka csak úgy vezetne nagyobb eredményre, ha annak volna állandó gazdája. A Végrehajtó Bizottság ebből az elgondolásból indult ki, amikor határozatában kimondta, hogy a szociálpolitikai Csoporthoz egy előadói létszám engedélyezésére kell javaslatot tenni a pénzügyminisztériumhoz. Ha a Pénzügyminisztérium nem adna létszámot, akkor a megyei létszám keretből átcsoportosítás útján kell megkísérelni a kérdés megoldását. A Pénzügyminisztérium az előterjesztést nem teljesítette. Az Egészségügyi Osztálynál május 1.-én egy munkahely megüresedett, de a munkahely nem az előadó beállítására lett felhasználva, hanem más osztályhoz lett elvive.

A Szociálpolitikai Csoport a belső munkát ugyan ellátja, de a külső szervezésekkel kapcsolatos feladatok teljes mértékben háttérbe szorulnak. A szervezési munka nem halad a kívánt mederben, melyből igen sok hátrány származik a szociálpolitikai igazgatásra. Így a megállapított létszámra feltétlenül szükség lenne.

Miután a megyénél sincsen állandó gazdája a cigány kérdésnek, így az ezzel a kérdéssel való foglalkozás kampányszerű. Évenként, esetleg félevenként fellángol, majd ellanyhul. Ez ráüti a bélyegét a járási, városi és községi munkákra is.

Szükséges volna, hogy a megyénél akár a Művelődési Osztálynál, akár a Szociálpolitikai Csoportnál ennek az ügynek állandó előadója lenne. Így nagyobb lenne a lehetőség arra, hogy az egyes osztályok munkája jobban össze lenne fogva. Nagyobb eredményt lehetne felmutatni és lehetne biztosítani, hogy a nagy számban hozott jó határozatok meg is valósuljanak.

Kérem a Végrehajtó Bizottságot, hogy „A cigányok helyzete és az ebből adódó feladatok” tárgyában 1957 december hó 16.-án 213/1957 VB. szám alatt hozott határozat végrehajtására vonatkozó fenti jelentésemet tudomásul venni szíveskedjék.

Nyíregyháza, 1959 december 8.

Dr. Moskovits Károly
megyei főorvos.

SZSZBML. XIII. 23. b. 12. doboz.

78.

1959. december 24. Nyíregyháza.

A Megyei Tanács VB. ülésén a tárgysorozat 3. pontja a cigányok helyzetének megjavításáról szóló 1957. évi határozat értékelése.

A jegyzőkönyv kivonata.

K i v o n a t

a Szabolcs-Szatmármegyei Tanács Végrehajtó Bizottsága 1959. december hó 24-én megtartott ülésének jegyzőkönyvéből.

Tárgy: /3. tsp./ A cigányok helyzetének javítására hozott vb. határozat végrehajtásának értékelése.

282/1959. VB.

H a t á r o z a t .

A Végrehajtó Bizottság

megtárgyalta az egészségügyi osztálynak a vb. 1957. december havi ülésén hozott 213/1957. VB. számú határozata végrehajtásáról adott jelentését, s azt tudomásul veszi.

Megállapítja, hogy a határozat végrehajtásának eredményeként a cigányság helyzetének megjavítása megyénkben helyes úton halad. Van fejlődés egészségügyi helyzetük javulása, munkábaállításuk, gyermekeik iskoláztatása, stb. terén.

Megállapítja azt is, hogy még mindig nem sikerült a községi és járási tanácsok végrehajtó bizottságait és a különböző tömegszervezeteket meggyőzni arról, hogy ezt a problémát állandóan felszínen kell tartani. A cigányság saját maga is keveset tesz előbbrejutása érdekében. Megyénk több községében előfordult, hogy a községi tanácsok által biztosított házhelyet nem vették igénybe, vagy munkahelyükön nem állták meg a helyüket.

A végrehajtó bizottság a 213/1957. VB. számú határozatát a továbbiakban is alkalmasnak tartja a cigányság helyzetének javítására, ezért szükségesnek tartja annak maradéktalan végrehajtását.

1./ a cigányság helyzetének megjavítását az eddiginél sokkal inkább társadalmi ügyvé kell tenni. Többet kell foglalkozni a cigánysággal annak érdekében, hogy saját helyzetük megjavulása és a társadalom iránti felelősségérzetük növekedjék, munkahelyükön megfelelő magatartást tanúsítsanak, s a részükre biztosított kedvezményekkel ne éljenek vissza.

Határidő: folyamatos.

Felelős: Munkaügyi Osztály Vezetője, Egészségügyi Osztály Vezetője, Művelődésügyi Osztály Vezetője, Járási /Városi/ és Községi Tanács VB-ok Elnöke.

2./ Az eddiginél sokkal hatékonyabb intézkedéseket kell tenni a cigányság körében a csecsemőhalandóság csökkentése érdekében. A cigányság helyzetének javításával a járási szociálpolitikai előadónak is többet kell foglalkozniok.

Határidő: folyamatos.

Felelős: Egészségügyi Osztály Vezetője Járási /Városi/ Tanács VB-ok elnöke.

3./ Szükségesnek tartja, hogy a Titkárságon egy kijelölt előadó állandóan kísérelje figyelemmel a határozat végrehajtásának megszervezését, illetve annak állását.

Határidő: folyamatos.

Felelős: VB. titkár.

Fekszti István s.k.

Dr. Fábrián Lajos s.k.

A kivonat hitelül:

leíró.

SZSZBML. XXIII. 23. b. 12. doboz.

79.

1960. február 19. Nyíregyháza.

A megyei főorvos jelentése a Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságához.

Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács V.B. IX. Egészségügyi Osztálya Nyíregyháza.

246/1960. IX. Szpcs.

Tárgy: A cigányok helyzetének javítására hozott vb. határozat végrehajtásáról jelentés.

Hiv.szm: 282/1960. V.B.

Megyei Tanács Végrehajtóbizottsága

H e l y b e n

1./ A cigányság helyzete megjavításának társadalmi ügyé tétele érdekében a reánk eső részfeladatot a jövőben is végezzük. Ez hosszú folyamat.

2./ Úgy a cigánylakosság, mint a falu lakossága körében egészségügyi dolgozóink az eddigiekhez hasonlóan a csecsemőhalandóság csökkentése érdekében mindent elkövetnek. Az eddigi tapasztalat szerint is a cigánygyermek halandósága hasonló százalékot mutat egyéb gyermekek halandóságával a vásárosnaményi járás kivételével. Egyedül a vásárosnaményi járásban jóval magasabb a csecsemőhalandóság. Ugyanolyan küzdelmet folytatunk a cigánycsecsemők életbenmaradásáért, mint más csecsemők esetében. A csecsemőhalandósági %-unkban benne foglaltatnak a cigánycsecsemők is. Minden egyes csecsemő elhalálózását külön értékeljük.

Tapasztalatom szerint a járási szociális előadók eddig is hatáskörük meghaladóan foglalkoztak a cigányság helyzetének megjavításával. Esetenként közreműködtek sokszor a cigányosztályok szervezésében, munkábaállításukat szorgalmazták, így részben átvették a művelődési, illetve munkaerőgazdálkodási feladatát.

Ezt egyébként megállapította az 1960 január hó 4.-én kelt 90104/960/IX/1 sz. EÜ.M. ellenőrzésről készített kiértékelő is. „Kiküldöttem jelentették, hogy Nyíregyháza Városnál a csoport olyan feladatokat is ellát, amely nem tartozik hatáskörébe. Például foglalkozik a cigányok beiskolázásának szervezésével, illetőleg a művelődési osztállyal ezt karöltve végzik. Szükségesnek tartom a megyét felhívni arra, hogy a szociálpolitikai csoport csak

a hatáskörébe tartozó feladatokat végezheti és nem helyeselhető az, hogy a művelődési osztály feladatát részben, vagy egészben átveszi.

A járási szociális előadók a jövőben is lelkiismeretükből és az ügy iránti szeretetből indítva a reájuk eső részfeladatokat végezni fogják.

Nyíregyháza, 1960 február hó 19.-én.

Dr. Moskovits Károly

Megyei főorvos, osztályvezető.

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

80.

1960. február 22. Nyíregyháza.

A megyei főorvos feljegyzése a Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságához.

Szabolcs-Szatmármegyei Tanács VB. IX. Egészségügyi Osztálya, Nyíregyháza.

153/1959.

Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága,

H e l y b e n .

A Művelődési Minisztérium Nemzetiségi Osztálya 1959. nov. 13.-án tartott „A magyarországi cigánylakosság között végzendő munka időszerű feladatai” – val foglalkozó értekezlet anyagával egyetértek. Az abban lefektetett irányelvek megvalósításáért köpontilag irányított országos társadalmi mozgalmat kellene beindítani.

Ennek előfeltétele, hogy a párt és Kormányiszervek felé egy alaposan kimunkált, mindenre kiterjedő jelentést kellene készíteni, és javaslatot tenni arra, hogy a Párt és Kormányiszervek tűzzék napirendre e fontos politikai, társadalmi probléma megtárgyalását. Az így hozott határozatok megvalósításának társadalmi ügygé tétele sokkal könnyebb eredményesebb, és célravezetőbb.

Eddig csupán helyi kezdeményezések folytán sikerült az ügyet előbbre vinni.

Megyénk területén 1948 évtől kezdődően csaknem évenként a törvényhatósági bizottság és a megyei tanács Végrehajtó Bizottsága ülésében foglalkozott a cigányok helyzetének megjavításával, miután megyénk területén tekintélyes számú cigány lakos él és ebből folyóan sok közegészségügyi, szociális, kulturális, munkaerőgazdálkodási, rendészeti stb. problémát jelent. A járási és községi tanácsok Végrehajtó Bizottságai is üléseiken többször tárgyalták e súlyos, és megoldásra váró feladat mikénti megoldásának lehetőségét és konkrét határozatokat hoztak, azok mikénti megoldására.

Közegészségügyi helyzetük ennek nyomán számos telepen lemérhető javulást mutat. A VB. határozat alapján csaknem valamennyi járásban társadalmi, egészségőrök lettek kiképezve a telep lakóiból. Ezekben a telepeken az egészségügyi viszonyok nagymértékben javultak. Tervünk, hogy az írástudó, arra rátermettséget bizonyító jelenleg még társa-

dalmi egészségőröket, fokozatosan élethivatásszerűen ezzel a feladattal foglalkozó és díjazás ellenében végzett egészségőrökké képezzük ki.

A közegészségügyi helyzet fejlődéséről tanúskodik az a körülmény is, hogy pl. 1959 évben, egyetlen év alatt a megye területén 163 ásott kút és 400 Wc. létesült. E létesítményekhez a telep lakói társadalmi munkával, a községek pedig a községfejlesztésre biztosított hitelkeretből kisebb-nagyobb összegekkel járultak hozzá.

A Megyei TBC Gondozó Intézet Röntgen-szűrőgépkocsija rendszeresen járja a falvakat és a telep lakóit a fehérgyarmati járás kivételével teljesen átszűrte. A fehérgyarmati járás szűrése folyamatban van.

A Megyei Köjál fertőtlenítő gépkocsija állandóan járja a telepeket és megszűnőben van az eddigi fertőtlenítéssel járó idegenkedés.

Tetvesség csak szórványosan fordul elő.

A cigánycsaládoknál a szülések száma még mindig nagy. A cigányanyák /telepen lakók/ csak elenyésző %-ban veszik igénybe a terhesség megszakítását.

Az egészségügyi és szociális ellátottságuk megjavulásának első fontos feltétele a munkához való juttatás. Az állandó munkaviszony létesítésével megfelelő, havi visszatérő jövedelemhez jutnak. Így megnyílik a lehetősége a családtagok felruházásának, tisztasági eszközök beszerzésének, telekhely vásárlás és lakóház építési igényük kielégítésének, stb.

A falvak szélén elterülő telepeket megközelítve első benyomásra súlyos közegészségügyi és szociális helyzetkép tárul elénk. Ha azonban az okokat és az ebből kivezető út lehetőségeit boncolgatjuk, megállapítható, hogy e súlyos közegészségügyi és szociális viszonyokat elsősorban a munkába állításuk, munkára nevelésük, kulturális nevelő- és felvilágosító munka kitartó vitelével lehet megszüntetni.

Tehát a közegészségügyi és szociális helyzetük javulása függvénye a jó munkaerőgazdálkodási és kulturális nevelő, felvilágosító munkának.

Nyíregyháza, 1960 február hó 22

Dr. Moskovits Károly
megyei főorvos.

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

81.

1960. július 9.

Cikk a Keletmagyarországon az aranyosapáti cigányiskoláról.

KÉT ÉVE MŰKÖDIK Aranyosapátiban a cigányiskola. Benkő Zsigmond nevelő – aki már régen nyugdíjba mehetett volna – nagy szeretettel neveli a negyvenhat gyermeket. Szüleik a helyi termelőszövetkezetben dolgoznak és többségükben analfabéták, de mind elküldik gyermekeiket az iskolába. Sajnos, az iskola, fennállása óta kevés anyagi támogatást kapott.

1960. augusztus 30.

A Keletmagyarország cikke a vásárosnaményi cigányokról.

**A putritól a kétszobás lakásig
A munka nagy emberformáló ereje
emeli fel a naményi cigányokat**

A megyei tanács cigánykérdésekkel foglalkozó határozatának megjelenése után, a múlt év szeptemberében megalakították a Mátészalkai Háziipari Szövetkezet vásárosnaményi kosárfonó részlegét. Húsz cigány talált itt munkahelyre, akik az első három hónap alatt 15 ezer forint értéket termeltek. Sikerült megszerettetni velük a munkát, a munkahelyet és kezdtek leszokni a kocsmázásról. Javult a munkafegyelem, növekedett a termelésük. Egy hónap alatt most már 60 ezer forint értéket termelnek.

Mi hozta a változást?

Talán az, hogy

emberséggel, jószívvel

nagy segíteniakarással foglalkoztak velük. Megtanulták, hogy mi a munkafegyelem jelentősége. Horváth Lajosnak kétezer forint körüli a havi fizetése. Tavaly ősszel a pénz kocsában költötte el. Beszéltek vele. Megfogadta, hogy nem fogja elinni a keresetét. Hat hétig állta a szavát. Mikor újra ittasan állított be a munkahelyére, a társai küldték haza és másnap kérdőre vonták, hogy miért szegte meg a fogadalmat. Azok vonták felelősségre, akik félévvel előbb maguk is hasonlóan cselekedtek. A közösség fegyelmez, s ítélkezik, ha valaki nem tartja be a kollektíva íratlan szabályait s lassan mindannyian átformálódnak.

Új étellel, új fogalmakkal ismerkednek.

Megtanulják, hogy mi a terv, mit jelent az anyagfelhasználás, a norma. Nem szégyellnek kérdezni, ha nem tudnak valamit. De nincs is okuk szégyenkezni ilyesmi miatt, mert a mélyből, ahová évtizedekkel ezelőtt taszították őket, nem könnyű a feemelkedés. Megtanulták értékelni a munkaruhát, a rendes tisztálkodási lehetőséget.

Szociális segély? Munkásszállás? Tudják mik ezek. Kapnak segélyt, ha a putriból jó lakásba akarnak költözni. Nem sokat, de annyira elég, hogy megindulhassanak az építkezéssel.

Nőnek az igényeik,

hát dolgoznak becsülettel, hogy legyen miből átalakítani az életüket. Nem felel meg ma-holnap a putri, nem akarnak sokáig hárman aludni egy-egy ágyban. S hogy végérvényesen szakítani tudjanak a múlttal, segítik egymást. Egymásra szólnak, ha valakin piszkos az ing, szakadt a nadrág. „Nem járhat sz így” – elég ezt mondani és másnap ugyanaz az ing tiszta már és a nadrág meg van foltozva. Munka után mindenki tisztálkodik.

Horváth Lajosnak kétszobás lakása van már, s többen is építkeznek a keresetből. A leggyengébb munkás is megkeresi a havi 1300 forintot.

Sok meglepőt tapasztalni közöttük. Munka után, mikor elfáradt, gémberedett a kezük és a lábuk, előveszik a futballt és játszanak egy félórányit. Olyanok ezek a 30-40 éves emberek,

mint a nagy gyerekek

Örülnek az újnak, megbecsülik a szeretetet, s nagyon becsületesek igyekeznek maradni. A munka teszi őket ilyenné.

Nemrég egy vagon ruháskosarat szállítottak a szövetkezetből Nyugatnémetországba. Most hordófüzabroncs-készítő üzemrészt alakítást tervezik, ahol szintén dolgozhat 15-20 cigány. Az öregebbek megtanítják a fiatalokat teknőt vájni és egyéb hasznos dolgokat készíteni amikre szükségük van az embereknek. Ezzel együtt emberibb életlehetőségeket biztosítanak maguknak.

Nem mindenkit fogadnak be maguk közé. Akit befogadnak, annak be kell bizonyítania, hogy közéjük való. S egyre kevesebb lesz már köztük az olyan, akiknek a munkakönyvében már alig van hely, mert 35-40 helyen dolgozott.

Egyre többen jutnak el a felemelkedéshez, a putriból a szép és jó lakásba, a kulturált életbe.

(P-i.)

83.

1961. november 8. Budapest.

Kormányleirat az 1961. évi, cigányokról szóló párthatározat végrehajtásáról.

Magyar Forradalmi Munkás – Paraszt Kormány Elnökhelyettese.

SZÁM: 1-72/1961. I.

Valamennyi megyei, fővárosi, megyei jogú városi
Tanács VB. Elnökének,

S z é k h e l y é n .

A Magyar Szocialista Munkáspárt Politikai Bizottsága tárgyalta a cigánylakosság elmaradott rétegének helyzetét és annak megjavításával kapcsolatos feladatokról határozatot hozott.

E határozat végrehajtása érdekében a Végrehajtó Bizottságnak a következő intézkedéseket kell tenni:

I.

1./ A cigány lakosság állandó munkába helyezését biztosítani kell. A még csekély-számu kóborló elemet helyhez kell kötni, munkához kell juttatni. Munkába állításukat ott kell megoldani, ahol élnek. Városban elsősorban az iparban helyezték el őket. Községekben a termelőszövetkezetekben történő foglalkoztatásukról kell gondoskodni. A jelenleginél lényegesen nagyobb munkalehetőséget kell biztosítani számukra az állami gazdaságokban is.

Nevelésüket elsősorban a munkahelyeken kell megszervezni.

2./ Intézkedni kell arról, hogy a rendszeresen dolgozó cigányokat lakásigénylésnél az egyéb lakásigénylőkkel egyenlően bírálják el. A cigányok saját erőből történő építkezését az eddiginél fokozottabban kell elősegíteni /kedvezményes házhelyek, társadalmi munka szervezése közöttük, selejtes bontásból származó építőanyagok kedvezményes áron történő juttatása, stb./.

3./ A cigánytelepek megszűnéséig fokozottabb mértékben gondoskodni kell azok kommunális ellátottságának növeléséről. Fokozni kell az egészségügyi ellenőrző és felvilágosító munkát.

4./ A cigány gyermekek iskolai nevelésére nagyobb figyelmet kell fordítani. Meg kell szervezni -ahol szükséges- az átmeneti jellegű, túlkoros osztályokat. Törekedni kell arra, hogy a cigány gyermekek is elvégezzék az általános iskolát és mind többen nyerjenek közülük szakképzettséget.

Küzdeni kell az írástudatlanság ellen. A cigány lakosság számára alapismereti tanfolyamokat kell szervezni. A társadalmi, politikai, kulturális életbe kell őket bevonni.

5./ A cigány lakosság átnevelésével kapcsolatos munka megszervezését, koordinációját országos szinten társadalmi bizottságot hoz létre.

6./ A járásokban és Nyíregyháza Városban a művelődésügyi osztályok lássák el az ezzel kapcsolatos feladatokat. Az osztály e munkájában fokozottan támaszkodják a művelődésügyi állandó bizottságokra, mivel az állandó bizottságok tevékenysége nagyban hozzájárulhat ahhoz, hogy az ilyen irányú munka társadalmi ügygé váljék.

3./ Azokon a helyeken, ahol a tanácsoktól függetlenül működnek, cigánykérdésben – operatív bizottságok, ezeket meg kell szüntetni és tevékenységüket a művelődésügyi állandó bizottság keretében kell biztosítani.

4./ A művelődésügyi osztályok 1962. március 31-ig dolgozzák ki és terjesszék a végrehajtó bizottság elé a cigánykérdés felszámolására távlati tervét. A terv kidolgozásánál az utasításban foglaltakat érvényesítsék és támaszkodjanak az állandó bizottságok javaslataira.

Elnök Elvtárs az utasításban foglaltakról az alsóbbszintű tanácsok végrehajtó bizottságait tájékoztassa és gondoskodjék az ilyenirányú munkájuk ellenőrzéséről.

Budapest, 1961. november 8.

Kállai Gyula s.k.
a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszti
Kormány
Elnökhelyettese.

PH.

A kiadmány hitelül:
Simon Istvánné s.k.

SZSZBML. XXIII. 23. b. 12. doboz.

1. táblázat. Az 1951. évi

Járás neve	Telepen lakók száma			Óvoda- köteles	Tankö- teles	Analfabéta		
	férfi	nő	összesen			férfi	nő	összesen
baktalórántházi	668	751	1419	185	246	256	308	564
csengeri	742	885	1627	193	263	354	393	748
fehérgyarmati	980	1029	2009	262	246	386	517	903
nagykállói	320	290	610	77	110	119	132	251
Kisvárdai	1053	1232	2285	321	547	447	394	841
mátészalkai	1261	1371	2632	378	493	546	647	1193
Kemecsei	445	502	947	131	150	183	221	404
nyírbátori	791	944	1735	204	329	416	483	899
nyíregyházi	694	742	1416	205	266	243	337	580
tiszalöki	189	227	416	21	37	12	17	29
vásárosnaményi	831	912	1743	298	421	292	336	628
Nyíregyháza város	336	388	724	142	75	88	111	198
Összesen	8290	9273	17563	2487	3263	3342	3897	7239

Elhagyottá nyilvánítható

Járás neve				Munkabíró, de rendes					
				ebből		építő		mezőgazdasági	
	férfi	nő	összesen	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
baktalórántházi	6	6	269	245	79	85	83	74	
csengeri	10	9	19	360	305	95	60	110	118
fehérgyarmati	6	6	12	296	338	4	-	149	150
nagykállói	1	1	2	205	135	128	59	31	12
kisvárdai	18	10	28	301	254	147	69	81	50
mátészalkai	38	81	119	538	594	61	123	50	54
kemecsei				173	167	62	49	55	37
nyírbátori	16	16	32	301	314	130	81	49	77
nyíregyházi	28	22	50	168	271	39	36	36	54
tiszalöki	6	3	9	112	112	7	9	64	65
vásárosnaményi	11	21	32	229	277	95	93	48	41
Nyíregyháza város	7	2	9	53	80	17	31	5	31
Összesen	147	171	318	3005	3092	864	695	753	763

SZSZBML. XXIII. 23. b. 12. doboz.

megyei felmérés összesítése¹

Járás neve	Rendes kereső foglalkozású			Munkaképtelen		
	férfi	nő	összesen	férfi	nő	összesen
baktalórántházi	190	140	330	18	38	56
csengeri	49	38	87	44	68	112
fehérgyarmati	254	206	460	35	57	92
nagykállói	26	3	29	28	28	56
Kisvárdai	26	3	29	28	28	56
mátészalkai	208	150	358	83	89	172
Kemecsei	111	50	161	35	31	66
nyírbátori	165	137	302	83	94	177
nyíregyházi	158	69	227	80	109	189
tiszalöki	29	28	57	33	19	52
vásárosnaményi	180	101	287	32	46	78
Nyíregyháza város	86	75	161	30	13	43
Összesen	1846	1169	2995	580	686	1266

kereső foglalkozással nem rendelkező ebből

Járás neve	vályogvető		hulladékgyűjtő		trágyagyűjtő		kosárfonó	
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
baktalórántházi	52	43	22	11	11	5	22	27
csengeri	109	110	11	3	7	6	28	8
fehérgyarmati	81	146	12	24	4	1	46	17
nagykállói	23	14	3	24	3	-	17	26
kisvárdai	49	126	4	2	-	-	20	7
mátészalkai	357	313	10	35	10	20	50	59
kemecsei	25	55	6	6	21	4	4	16
nyírbátori	92	107	15	19	2	6	13	24
nyíregyházi	67	106	2	9	7	1	17	15
tiszalöki	26	26	15	12	-	-	-	-
vásárosnaményi	53	104	3	2	-	-	38	37
Nyíregyháza város	16	12	4	3	2	3	9	-
Összesen	950	1152	107	150	67	46	264	286

¹ Az összesítés a telep népességre vonatkozik. L. erről Nagy Pál: Szabolcs-Szatmár megye cigány népességének foglalkoztatási helyzete 1957-ben. In: *A cigány kultúra történeti és néprajzi kutatása a Kárpát-medencében. A Bódi Zsuzsanna emlékére rendezett történeti-néprajzi konferencia előadásai (Gödöllő, 2009. február 18-20.)*. Szerk.: Deáky Zita – Nagy Pál. Cigány Néprajzi Tanulmányok 15. Budapest – Gödöllő, 2010.

2. táblázat. Foglalkoztatási adatok az 1953. évből

BAKTALÓRÁNTHÁZI JÁRÁS

Időpont	Munkanélküli		„A hó folyamán munkába állt”		„Megjegyzés” (Alakult-e háziipari tömörülés)
	Férfi	Nő	Férfi	Nő	
Január (31)	192	122	10	1	-
Február (márc 5)	198	129	12	4	-
Március (24)	172	112	26	17	-
Április (24)	162	111	16	8	-
Május (22)	134	87	26	24	-
Június (23)	111	84	23	11	-
Július	Nincs jelentés.				
Augusztus (22)	88	82	24	5	-
Szeptember (25)	134	124	21	5	-
Október (30)	114	118	21	2	-
November (23)	99	117	17	2	-
December (28)	83	116	3	-	-

NYÍREGYHÁZI JÁRÁS

Időpont	Munkabíró, de munkanélküli		„A hó folyamán munkába állott”		Háziipari vagy egyéb tömörülés
	Férfi	Nő	Férfi	Nő	
Január (7)	77	72	46	32	Oroson és Paszabon a tsznek kiadott anyagból gyékényfonás
Február (10)	76	69	44	34	-
Március(7)	109	104	42	37	-
Április (13)	88	70	47	32	-
Május (8)	77	70	81	49	-
Június (2)	76	76	69	50	Újfehértón vályogvetés
Július (7)	101	99	66	46	Balsán sármunka, Nagycserkeszen aratás és cséplés, Paszabon a tszcsben
Augusztus (8)	44	49	72	73	Paszabon a tszcs tagjai a cigányok.
Szeptember	Nincs jelentés				
Október (6)	38	51			-
November (14)	69	59	66	54	-
December (7)	67	61	64	34	-

NYÍRBÁTORI JÁRÁS

Időpont	Munkaképes, de munkanélküli		E hónapba(n) munkába állott		Megjegyzés (Háziipari tömörülés)
	Férfi	Nő	Férfi	Nő	
Január (28)	61	57	-	-	Nyírbátor, Kisléta, Nyírcsászári, Ömböly, Piricse adatai
Február (22)	74	67	2	-	Nyírbátor, Kisléta, Nyírcsászári, Nyírbogát, Penészlek adatai
Április	26	27	22	17	Kisléta, Nyírbogát adatai
Június	40	41	11	5	Kisléta, Nyírcsászári, Piricse adatai
Július	36	40	26	19	Nyírcsászári, Nyírbogát, Piricse, Kisléta adatai
Augusztus	-	1	12	4	Nyírpilis, Nyírcsászári adatai

KEMECSEI JÁRÁS

Időpont	Munkanélküli		A hó folyamán munkába állt		
	férfi	nő	férfi	nő	
Január	59	83	6	-	
Március (7)	60	75	17	6	Nincs kollektív foglalkoztatás
Április (9)	53	85	30	9	ua.
Május (5)	48	60	40	-	ua.
Június (2)	31	52	17	8	ua.
Június (26)	31	52	3	-	ua.
Július (25)	20	30	25	22	ua.
Augusztus (26)	25	49	27	19	ua.
Október (10)	15	20	16	16	ua.
Október (24)	25	47	11	12	ua.
December (18)	A jelentés szerint nincs változás, azonos a legutóbbival, de novemberből nincs!				

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

A foglalkoztatási adatokat a községi tanácsoktól kapott információk alapján a járási tanácsok jelentették a megyei tanácsnak. Teljes megyei adatsor nem alkotható belőlük. A fehérgyarmati járásból csak egy jelentés van, a nagykállói, kisvárdai, mátészalkai és vásárosnaményi járásból nincs. A többi járásból szöveges jelentések vannak, táblázatok nélkül.

Fehérgyarmati járás, január 8.

Munkanélküli férfi 147, nő 124.

„Ebből a hó folyamán munkába állt” férfi 26, nő 8.

A csengeri járás igazgatási osztálya 1953. januárban azt jelentette, hogy a cigányok munkába állása „nagyon hiányos”. A téглаégetés nem folyik, az építkezésben pedig nem tudnak dolgozni a hideg időjárás miatt. Kosárfonással többen is foglalkoznak, de „tömörülni nem akarnak és nincs is rá kilátás”. Az iparba való beáramlás folyamatos volt, januárban „több mint 20 cigány vándorolt el iparba”. Nem mondják, hogy hova és nem egyértelmű, hogy az elvándorlás családotól történt elköltözést jelent-e vagy ingázást az iparvidékekre. A megyei igazgatási osztály a tömörülésről konkrétabb adatokat kért. Számon kérte a járáson, hogy milyen elképzelések vannak és honnan állapították meg, hogy nincs is rá kilátás. Továbbá, mit tettek a tömörülés megvalósulásáért. Ebben a közigazgatási hólabdázásban a járás konkrétan visszaválaszolta, hogy a cigányok több községben nem akarnak munkát vállalni, „falopással és baromfilopással foglalkoznak”. Ellenük a rendőrség segítségével léptek fel. A járási elképzelés a tömörülésre: ahol több cigány van, a község biztosít egy helyet és ott a cigányok közös munkát végeznek, s „a végzett munka arányában részesülnek” [nyilván a haszonból], „de ez még nem sikerült”.

Március végén azt jelentették, hogy a cigányokat építkezésbe vonták be (pontosan nem tudni mit építettek), az iparba folyamatos az elvándorlás. A munkához való hozzáállás jellemzésekor ellent mondanak a korábbinak: „A cigányok a munka után igen érdeklődnek és szívesen is vállalnak munkát, mivel nagyon gyenge körülmények között élnek nincsenek élelemmel ellátva és így rá is vannak kényszerülve, hogy dolgozzanak.” A házaknál is többen vállalnak munkát – erről azonban bővebbet nem mondanak.

Az áprilisi jelentés újabb aspektusokat mutat meg, megerősíti, hogy a munkavállalás ciklikus volt és az évszakokhoz igazodva idényjellegű. Április végén Császló és Gacsály községek tsz-eiben a téглаégetésben 40–50 cigány dolgozik. Csengerben több munkanélküli cigány koldulásból él (róluk eddig nem szóltak), de koldulási engedéllyel nem rendelkeznek, „nehezen akarnak munkának fogni”. Voltak olyanok is, akik munkaképtelenek voltak, de férőhely hiányában nem tudták őket szociális otthonba utalni. Számukról, arányukról semmit sem közölnek. Az állami gazdaságokhoz leszerződötteket is megemlítik, de nem tudható mennyien lehettek. Összességében az áprilisi jelentés szerint a cigányok 85–90 %-a bekapcsolódott a munkába. Júniusi jelentés: májusban 30–40 ember vándorolt el az iparba. Mások csépléshez és aratáshoz szerződtek le. A termelőcsoportokban sármunka és téглаégetés. Ez azt mutatja, hogy a nyári időszak volt a legkedvezőbb.

A megyei igazgatási osztály számszerű adatokat kért: az előző évihez képest emelkedés van-e a sármunka és a téглаégetés területén, s pontosan mennyi a foglalkoztatottak száma? A járási válasz: az előző évhez képest csökkenés. 1952-ben öt helyen volt sármunka és téглаégetés, s 230 ember dolgozott. 1953 július elején négy helyet mondanak, hármat neveznek meg, Tyukod, Zajta, Császló tsz-eiben a téглаégetésben 53 cigány dolgozott. Császlón vályogvető tömörülésben további 12. Egyénileg sármunkát végzők, 120 fő.

Fennakadást okoz, hogy a tsz-ek a téглаégetéshez nem kapnak szénport. Az állami gazdaságokhoz és az iparba elvándorolt cigányok száma a július 3-án írt jelentés szerint 220 fő (nem tudható, hogy milyen messzire mentek és hova).

3. táblázat. Az 1957. évi

Járás neve	Családok száma	A családtagok száma			A családtagok	
		Férfi	Nő	Összesen	1952 évben és ezután	1944–1951 években születettek
baktalórántházi	330	757	817	1574	403	297
csengeri	270	645	721	1366	322	305
fehérgyarmati	468	1063	1183	2246	545	480
kisvárdai	597	1396	1520	2916	672	549
mátészalkai	675	1410	1554	2964	683	622
nagykállói	122	290	271	561	134	111
nyírbátori	368	873	927	1800	419	383
nyíregyházi	537	1238	1348	2586	617	574
tiszalöki	178	457	446	903	230	186
vásárosnaményi	446	1043	1105	2148	501	491
Nyíregyháza város	125	247	293	540	136	118
Összesen	4116	9419	10185	19604	4662	4116

Az 1898-1943 években születettek közül

Járás neve	Munkanélküli		Alkalmi munkás		Állandó foglalkozású	
	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő
baktalórántházi	37	330	129	75	204	21
csengeri	56	270	182	69	95	2
fehérgyarmati	71	425	341	166	119	3
kisvárdai	217	677	292	106	255	23
mátészalkai	91	645	338	121	262	14
nagykállói	73	142	11	-	44	4
nyírbátori	78	277	282	183	89	5
nyíregyházi	109	582	305	77	195	19
tiszalöki	74	210	80	18	57	4
vásárosnaményi	199	550	130	12	148	5
Nyíregyháza város	22	58	58	53	32	18
Összesen	1027	4166	2148	885	1500	118

megyei felmérés összesített adatai²

közül 1898–1943 években száma	1898 előtt	nőtlenek, hajadonok	A családtagok közül	
			házasságban élők száma	házasságon kívüli életközösségben
796	78	889	539	146
674	65	810	361	195
1125	96	1315	507	424
1573	122	1623	969	324
1507	152	1640	833	491
290	26	313	185	63
919	79	1016	455	329
1295	100	1523	763	300
449	38	536	203	164
1084	72	1290	641	217
251	35	311	182	47
9963	863	11266	5638	2700

² A megyei összesítést a Megyei Tanácson végezték a telepi népességre vonatkozó adatok alapján.

Az 1957. évi megyei felmérés

Járás neve	Időszaki munkavállaló		Időszaki és alkalmi				
	Férfi	Nő	vályogvető	nap-számos	földműves	kubikus	vándoriparos
baktalórántházi	-	-	116	35	-	1	1
csengeri	-	-	107	138	2		1
fehérgyarmati	-	-	139	327			
kisvárdai	3	-	83	225	35		
mátészalkai	29	7	209	266	7	2	
nagykállói	16	-				3	
nyírbátori	-	-	359	95	3		3
nyíregyházi	5	3		200	150	14	13
tiszalöki	6	-	51	30	16		1
vásárosnaményi	35	5		95	16	3	11
Nyíregyháza város	10	-	67	22	18		
Összesen	104	15	1131	1483	247	23	30

Járás neve	Az állandó										
	s. munkás	tollszedő	zenész	Tsz.tag	pásztor	kubikus	teknővájó	fúvaros	kaskótó	mg. munkás	gépkezelő
baktalórántházi	110		25	6	22	17	5	1	1	37	1
csengeri	44		19	1	21					3	
fehérgyarmati	11		9	35	1					2	
kisvárdai	135	1	28	11	11			2			
mátészalkai	169	4	24	3	27	15		1	3	16	
Nagykállói	11		9	4	2	1	3				
nyírbátori	16	3	38	18	10						
nyíregyházi	82	2	35		34	14				8	
tiszalöki	23	2	13	3		3	6			6	
vásárosnaményi	50		32	11	14			13			
Nyíregyháza város	26		5							19	
Összesen	647	12	228	75	176	51	14	17	4	89	3

összesített adatai (folytatás)

munkavállalók közül

zenész	kosár- fonó	Á.M.G.	iparos	segéd- munkás	teknő- vájó	gépkocsi- vezető	MÁV munkás
1	3						
	1	16	2	17	5		
19			6	8	3		22
3			1	7			
15	5	1	3	5			
			5				
11	2						
1				3	2		
7	2	6	2	21	19		
	5			5	4		
57	18	23	11	57	45		27

foglalkozásúak közül

szobafestő	Á.M.G.	bányász	üstfoltzó	kőfejtő	gyári munkás	kőműves	MÁV munkás	gyepmester	gk. vezető	kovács	útór	takarító	tetőfedő	villanyszerelő
6	58													
	33						87							
			12		1	3	1			2				1
	13				1	3	5	2		2				
		5	19	15										
	1					3	1							
		9					13		2	2	1	4	2	
6	105	18	31	15	1	4	106	2	2	4	1	4	2	1

Az 1957. évi megyei felmérés

Járás neve	iskolába	iskolába	1943 előtt születettek közül	
	járók száma	nem járók száma	írni olvasni tudók száma	írni olvasni nem tudók száma
baktalórántházi	190	117	301	573
csengeri	108	198	198	541
fehérgyarmati	217	263	357	864
kisvárdai	315	234	672	1023
mátészalkai	206	416	470	1189
nagykállói	42	69	89	227
nyírbátori	158	225	131	867
nyíregyházi	282	292	411	984
tiszalöki	61	125	139	348
vásárosnaményi	193	298	373	783
Nyíregyháza város	50	68	78	208
Összesen	1822	2294	3219	7607

Járás neve	Havi átlagos	Állatállományuk			
	jövedelem (Ft)	ló	tehén	kecske	sertés
baktalórántházi	195.460	4	7	9	156
csengeri		6	9	12	141
fehérgyarmati		7	5	12	230
kisvárdai		6	17	27	335
mátészalkai	294.900	22	33	20	281
nagykállói	51.544	6	3	5	28
nyírbátori		7	9	1	118
nyíregyházi	41.350	2	5	5	147
tiszalöki	25.050	4	10	1	101
vásárosnaményi	105.804	15	10	13	259
Nyíregyháza város		1		2	41
Összesen	714.108	80	108	112	1837

összesített adatai (folytatás)

házaságon kívül született gyermekek közül hány viseli a természetes atyja nevét	nem száma	hányan beszélik a cigány nyelvet
99	34	25
181	45	3
459	116	
181	84	
311	177	685
39	20	
281	78	185
285	132	407
118	46	63
307	63	7
17	15	66
2278	810	1441

jó	gyenge	Lakásuk		földbe vájt putri	A telek		A saját házhely	
		föld feletti putri	földbe vájt putri		saját	községi	kh	: : öl
103	94	133			120	210	16	100
122	83	65			177	90	11	1300
77	192	197		2	261	207	19	148
263	138	192		4	420	177	46	
240	298	135		2	387	288	29	285
28	36	53		5	36	86		
60	61	239		8	55	313		
68	98	344		27	128	409	16	395
45	98	35			105	73	5	900
121	16	309			134	312	24	1589
28	46	42		9	50	75	30	309
1155	1160	1744		57	1873	2240	199	226

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

4. táblázat. Az 1957. évi felmérés során készült telepleírások adatai³

<i>BAKTALÓRÁNTHÁZI JÁRÁS</i>							
Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Apagy Ady Endre u. folytatása							
-	16	12	1	nincs	nincs	magyar	vályogvetés zenélés alkalmi munka épitőipar
Baktalórántháza Táncsics utcai cigánytelep							
1 km	21	17	7 és 1 közös	1 közös betongyűrűs	Horváth Sándor	magyar	sármunka vállalatoknál egyéb ideiglenes

³ A községi tanácsok külön-külön formanyomtatványokon készítették el a telepek leírásait azonosan megadott szempontok alapján. A leírások adatait szerkesztettem közös táblázatba. A terepleíró lapok a családi lapokkal és a községi jelentésekkel a XXIII. 23. b. fond 3-9. dobozában található. A baktalórántházi és a csengeri járás községei: 3. doboz, a fehérgyarmati járás községei: 4. doboz, a kisvárdai járás községei: 5. doboz, a mátészalkai járás községei: 6. doboz, a nagykállói és a nyíregyházi járás községei 7. doboz, a nyírbátori járás községei: 8. doboz, a vásárosnaményi és tiszalöki járás községei: 9. doboz. Nyíregyháza városból nincs telepleírás.

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Besenyőd Dankó telep							
1,5 km	9	8	1 latrina	1 ásott gödör	[-- --] ⁴ Gábor bíró	magyar	sármunka
Laskod A településen nem volt cigánytelep. Hat család bent élt a faluban, életmódjuk a környezetükéhez hasonult.							
Nyírmada Újtelep							
1,2 km	63	63	6	4 részben betongyűrűs	tanácsstag Zámbó Bertalan	magyar	ősi nincs mezőgazdasági és ipari munkások
Levelek Rákóczi út							
a falu utcasorában van	8	8	nincs	1 db kút (1 db beton- gyűrűvel)	Bakró Zoltán bíró	magyar	kosárkötés seprűkötés

⁴ Olvashatatlan név.

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ósi) foglalkozás
Ófehértó Petőfi és Rákóczi utca							
800 m	19 (Rákóczi u. 11) (Petőfi u. 8)	19	1	2 db beton- gyűrűs	Oláh János	oláh magyar	teknővájás zenélés kosárfonás sármunka pásztorokodás
Ófehértó Vöröscsillag és Bátori utca							
500 m	1-1 család a két utcában	2	Bátori utcában van (1)	Bátori utcában 1 db betongyűrűs	nincs	oláh magyar	Tsz-tag mezőgazdasági idénymunka
Ór Nincs telepleírás.							
Petneháza Cigánytelep							
400 m	14	12	2	1 db fedetlen ásott kút	Balogh Péter	oláh	vályogvetés sármunka alkalmi munka

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Nyíribrony Dankótelep							
1 km	11	11	nincs	nincs	Kis Sándor	magyar	sármunka
Pusztadobos Gerő Ernő utca							
1 km	12	10	nincs	1 db betongyűrűs	Haga József	oláh	Vályogvetés kosárfonás
Pusztadobos Földreform utca							
1 km	20	18	1	1 db fedetlen betongyűrűs 1 db nem betongyűrűs	Haga József	oláh	Vályogvetés Kosárfonás
Ramocsháza Rétitelep							
200 m	3	2	1	Községi fűrottkutat használgák	nincs	magyar	Állami gazdaságban dolgoznak

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Ramocsháza Dankótelep							
100 m	25	(nincs adat)	4	Községi fűrottkutat használják	Beri Kálmán	magyar	Sármunka Állami gazdaságban dolgoznak
Rohod (nincs külön neve)							
1 km	4	1	1	nincs	nincs	oláh	(nincs adat)
Székely Kossuth u.							
800 m	20	12	4 WC 8 latrina	3 db betongyűrűs	nincs	magyar	Sármunka
Vaja Vécsey utcai telep							
1 km	39	26	20	1 db fedetlen betongyűrűs	Varga Károly bíró	magyar	Napszám Zenélés

CSENGERI JÁRÁS

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Csegöld Árpád úti telep							
700 m	10	10	10	1 db fedetlen betongyűrűs	Banga Sándor	magyar	(nincs adat)
Csegöld Gőgőparti							
500 m	3	3	2	1 db téglából épített	(nincs adat)	magyar	(nincs adat)
Csenger Ady Endre utcai telep							
500 m	50	42	4 latrina	1 db betongyűrűs	Fekete Lajos bíró	magyar	Sármunka Zenélés Kosárfonás
Császló							
800 m	3	2	Latrina van	nincs	Szilágyi József bíró	magyar	Sármunkás

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ósi) foglalkozás
-----------------------	----------------	---------------------	-------------	-----	-------------	-----------------	-------------------

Csengersima

A faluban nem volt cigánytelep. Egy család a Legeltetési Bizottság által biztosított szolgálati lakásban lakott.

Csengerújfalu
Cigánytelep

700 m	8	7	1 latrina	nincs	Jónás Dezső tanácsstag	magyar	Zenélés Állandó és időszaki napszám
-------	---	---	-----------	-------	------------------------------	--------	--

Gacsály
Táncsics utca vége

1 km	4	3	nincs	nincs	nincs	magyar	sármunka
------	---	---	-------	-------	-------	--------	----------

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Komlódtótfalu Híd utca							
A falu végén	16	16	1	1	nincs	magyar	Földművelés Napszám Sármunka
Komlódtótfalu Kisfaludy utca és Becsi út							
Bent a faluban	9	8	1	nincs	nincs	magyar	Napszám Sármunka
Méhtelek Dózsa utcai telep							
500 m	11	8	nincs	1 db fedetlen (1 db betongyűrűvel)	Id Farkas Sándor	Úri magyar	Sármunka Kosárfonás
Méhtelek Ady Endre utcai telep							
300 m	2	2	nincs	nincs	nincs	magyar	Egy kútásó és seprűkészítő. Egy sármunkás és kosárfonó.

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Nagyhódos Cigánytelep							
1 km	4	3	Nincs	nincs	Horváth Sándor bíró	magyar	Vályogvetés Tapasztás WC tisztítás
Nagygéc Cigánytelep (Darai út)							
500 m	15	8	1 latrina	nincs	Lakatos Kálmán tanácsstag	Sármunkás (sic!) vályogvetés	
Porcsalma Vajdatelep							
500 m	9	8	7	A községi fűrottkutató használják.	(nincs adat)	Magyar (vályogvető)	(nincs adat)
Porcsalma Vajda, Temető, [---]⁵							
500, 600, 800, 600–1000 m	9, 25, 7, 9 (összesen 50)	8, 24, 6, 5 (összesen 43)	7, 6, 2, 2 (összesen 17)	-, 1, 1, 2 (összesen 4)	(nincs adat)	Magyar (vályogvető)	(nincs adat)

⁵ Két szó olvashatatlan.

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Rozsály Cigánytelep							
1 km	9	9	1 latrina	1 földbe- ásott kút	Lázár Antal bíró	magyar	Sármunka
Rozsály Petőfi út							
700 m	4	4	2	1 betongyűrűs	nincs	magyar	Sármunka
Szamosangyalos Cigánytelep							
300 m	14	10	10	nincs	Farkas Ödön bíró	magyar magyar	(nincs adat)
Szamossályi Szélvég							
800 m	10	10	9	nincs	Id Varga Ferenc	magyar	Idénymunka a Dunántúlon állami gazdaságokban. Kosárkötés. Sármunka.

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ósi) foglalkozás
Szamossályi Újtelep							
400 m	4	6	3	nincs	Tóth Lajos	magyar	Mezőgazdasági idénymunka.
Sármunka.							
Szamosatárfalva Cigánytelep Temető utca							
800 m	7	6	nincs	1 beton-gyűrűs	nincs	magyar	Sármunka Kosárfonás
Tisztaberek Cigánytelep							
800 m	27	27	4	nincs	Lázár Ambrus bíró	magyar	Sármunka Kosárfonás
Tyukod Lenin út							
1 km	7	7	nincs	Nincs	nincs	oláh	rézművesség

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
----------------------------------	---------------------------	--------------------------------	------------------------	------------	------------------------	----------------------------	------------------------------

Ura

Nem volt cigánytelep.
Egy cigány család lakott bent a faluban.

Zajta

Nem volt cigánytelep.
Egy cigánycsalád a belterületen lévő pásztorházban lakott.

FEHÉRGYARMATI JÁRÁS

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Szatmárcseke Rákóczi telep							
2 km	44	44	22	1 db beton- gyűrűs	Horváth József tanácsstag	magyar	Ősi nincs. Időszaki mezőgazdasági munka. Vályogvetés. Sármunka.
Botpalád Szarvasláz cigánytelep							
(nincs adat)	14	(nincs adat)	(nincs adat)	(nincs adat)	Danó Sándor cigány- bíró	[magyar]	Zenélés Földművelés Napszám Sármunka Alkalmi munka Kisvasútnál
Csaholc Nyáraska dűlőben cigánytelep							
800 m	5	5	2	1 beton- gyűrűs	Kóczé András bíró	magyar	Sármunka Zenélés

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Fehérgyarmat Dankó Pista utca							
1 km	23	16	14	1	Varga Béla tanácsstag	úri cigányok	Zenélés Vályogvetés
Fehérgyarmat Zöldfa utca							
2 km	30	29	21	nincs	Ponczók István tanácsstag	magyar	Zenélés Vályogvetés Kosárfonás
Fülesd Cigánytelep							
1,5 km	5	4	nincs	Nincs	nincs	magyar	Sármunka Pásztorzkodás

Gyügye

Nem volt cigánytelep, a faluban nem éltek állandó lakos cigányok,
„kivéve a két pásztor családot akik ...bizonyos időközönként változnak”.

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ósi) foglalkozás
-----------------------	----------------	---------------------	-------------	-----	-------------	-----------------	-------------------

Jánkmajtis
Árpád utcai telep

1,2 km	11	10	7	Nincs	nincs	magyar	Zenélés Vályogvetés Napszám Idénymunka állami gazdaságban
--------	----	----	---	-------	-------	--------	---

Jánkmajtis
Császlai úti telep

(nincs adat)	11	11	7	nincs	Rézműves István	oláh	Vályogvetés Ústfoltozás Napszám Idénymunka állami gazdaságban
--------------	----	----	---	-------	--------------------	------	---

Jánkmajtis
Majtisi Fő utcai telep

800 m	7	7	6	Nincs	nincs	magyar	Zenélés Vályogvetés Napszám Idénymunka állami
-------	---	---	---	-------	-------	--------	---

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Kérsemjén Bajcsy-Zsilinszky utca							
A község folytatása	5	5	nincs	1 fedetlen	nincs betongyűrűs	magyar	Vályogvetés Kosárfonás Idénymunka
Kérsemjén (nincs külön neve)							
500 m	3	3	nincs	nincs	nincs	magyar	Zenélés Tsz-dolgozók
Kisar							
500 m	26	21	3	nincs	Samu Bertalan bíró	magyar	Zenélés Vályogvetés Teknővájás
Kispalád Cigánysor							
200 m	13	13	13	1 db betongyűrűs	Kóczé Miklós	magyar	Zenélés Napszám

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Kisszekeres Cigánytelep							
3 km	4	4	1 latrina	1 földbe- ásott	nincs	magyar	Vályogtás Tapasztás Kosárfonás
Kölcse Újsor							
200 m (belterületen)	13	11	8	4 db beton- gyűrűs	Id Lukács József	magyar	Sármunka
Kömörő Cigánytelep							
300 m	10	13	8	1 db beton- gyűrűs	Id Varga Sándor	magyar	Sármunka
Magosliget Cigánytelep							
100 m	3	3	nincs	1 db beton- gyűrűs	Kanálos György bíró	magyar	(nincs adat)

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Milota Cigánytelep							
300 m	15	(nincs adat)	1 WC 2 latrina	1 db beton- gyűrűs	Lukács Sándor	magyar	Sármunka
Nagyar Cigánysor							
450 m	10	10	nincs	1 gödör	nincs	magyar	(nincs adat)
Nagyszekeres Vasút utca /külön neve nincs/							
1 km	5	5	4	1 db tégla- falas jó ivó- vízzel	nincs	magyar	Nyáron részes munka cséplőgépnél. Télen alkalmi munka.

Nábrád

Telepleírás nem készült, a „cigány családok a község belterületén élnek kettő utcában ... a dolgozó parasztok közötti zárt sorban”.

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Panyola Cigánytelep							
1,5 km	6	6	3	nincs	Van [név nincs megadva]	Fele kóbor cigány. Fele magyar cigány.	Sármunka
Penyige Cigánytelep, Vasút utca							
3-400 m	5	4	2	nincs	nincs	Vályogvető	Alkalmi munkás Vándor foltozó (nincs adat)
Sonkád Cser utca							
100 m	13	13 ház 1 istálló	5 WC 7 latrina	3 db fedetlen betongyűrűs	nincs	magyar	(nincs adat)

Szamosújlak

A községben nem éltek cigányok.

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Tiszabecs Újtelep							
1 km	20	16	2	2 db beton-gyűrűs	Danó György	magyar	Sármunka Kosárfonás Nyáron mezőgazdasági munka
Tiszacséce (külön elnevezése nincs)							
200 m	2	1	1	nincs	nincs	magyar	Nincs
Tizsakóród Cigánytelep							
300 m	20	18	10	nincs	Horváth Gyula	magyar	(nincs adat)
Tunyog Telep							
500 m	14	14	7	nincs	Orgován Bálint bíró	magyar	Vályogvetés Cséplés Napszám Vállalatnál Lakóházak simítása

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Matolcs Újtelep							
1 km	26	26	25	nincs	Andrási Zoltán tanácsi megbízott	magyar	Vályogvetés Időszaki munkavállalás máshol Zenélés Tsz-tagság
Matolcs Kossuth utcai telep							
300 m	5	4	4	nincs	Andrási Zoltán tanácsi megbízott	magyar	Zenélés Alkalmi munka Napszám Tsz-tagság
Túristvándi Cigánytelep, Malom utca							
1 km	25	24	20	1 db beton-gyűrűs	Lakatos Károly	magyar	Földművelés Napszám

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Túrricse Cigánytelep							
600 m	12	10	5	nincs	Lakatos György bíró	magyar	(nincs adat)
Túrricse Rézművestelep							
400 m	4	6	2	1 db betongyűrűs	Lakatos György bíró	Oláh magyar	Rézműves vándoripar. Sármunka Mezőgazdasági munka
Uszka Cigánytelep							
150 m	7	5	?	nincs	Mursa József	magyar	Sármunka Tapasztás Vályogvetés
Vámosoroszi Cigánytelep							
800 m	9	8	8	1 db nem betongyűrűs	nincs	magyar	Sármunka

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Zsarolyán Temető úti telep (Gyügyei út)							
150 m	2	2	nincs	nincs	nincs	magyar	Zenélés Alkalmi munka
Zsarolyán Árpád utcai telep							
300 m	5	5	nincs	nincs	nincs	magyar	Zenélés Vályogvetés Mezőgazdasági munka
Zsarolyán Zrínyi utcai telep							
300 m	5	5	1	nincs	nincs	magyar	Zenélés Mezőgazdasági munka
Kisnamény-Darnó Darnai telep							
2 km	7	(nincs adat)	nincs	Földbeásott	Varga Pál gödör	magyar	(nincs adat)

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Kisnamény-Darnó Akácfa utca							
200 m	7	(nincs adat)	nincs	Fölbevált gödör	Kovács Károly	magyar	(nincs adat)

Mánd – Nemesborzova

Nem volt cigánytelep. Két-két cigány család élt a két falu belterületén.

KISVÁRDAI JÁRÁS

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Ajak Cigánytelep							
1 km	26	17	nincs	A közkútra járnak vízért.	nincs	magyar	Sármunka Zenélés Alkalmi munka
Anarcs Dankótelep							
1,5 km	5	5	2	nincs	Tóth Sándor bíró	magyar	Napszámos
Benk Szénégető telep							
600 m	7	7	nincs	nincs	nincs	Magyar, oláh	(nincs adat)
Döge A cigánytelepen kilenc család élt, telepleírás nem készült.							
Dombrád Pátroha utcai cigánytelep							
3 km	33	33	nincs	1 db betongyűrűs	Oláh Károly bíró	magyar	Sármunka

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Eperjeske Dankótelep							
800 m	27	20	4	4 db fedetlen betongyűrűs	nincs	magyar	Sármunka Napszám a vasútnál
Fényeslitke Dankótelep							
1300 m	16	13	nincs	2 db beton- gyűrűs	Balogh Gyula	magyar	Sármunka Vályogvetés
Gégény Dózsa utcai telep							
1 km	9	9	1 latrina	nincs	nincs	magyar	Zenélés
Gyulaháza Cigánytelep							
3 km	26	17	6	4 db fedetlen ásottkút	Lakatos József bíró	oláh	Sármunka Foltozás Tepsikészítés Kupeckedés

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Kékcse							
1 km	21	19	1 latrina	1 db nem betongyűrűs	Lakatos Balázs	magyar	Sármunka Teknővájás
Kisvárda Sorompó utca							
1,5 km	38	35	6	1 db fedetlen betongyűrűs	nincs	magyar	Zenélés Vályogvetés Fuvarozás Alkalmi munka Megőgazdasági munka Segédmunka
Kisvárda Ady Endre út, Sorompó telep							
1,4 km	13	11	9	2 db betongyűrűs	nincs	magyar	Állami gazdaságban Mávnál Építési vállalatnál Gyárban Napszám

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Kisvárda Molotov utca							
1,4 km	3	2	nincs	1 db betongyűrűs	nincs	magyar	Zenélés Mezőgazdasági munka
Komoró Dankótelep							
2 km	9	5	1	Nincs	Balogh Mihály	magyar	Vályogvetés Időszaki munka vállalatnál
Mándok Ságvári Endre utca							
1 km	9	9	9	2 db betongyűrűs	nincs	magyar	Sármunka Zenélés
Mándok Újtelep							
2 km	32	32	22	11 db betongyűrűs	nincs	magyar	Sármunka Zenélés

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Mándok							
Jókai utca, Matató							
1 km	7	7	3	nincs	nincs	magyar	sármunka
Mezőladány							
800 m	20	15	2	2 db betongyűrűs	Ifj Balogh Ferenc bíró	magyar	Sármunka Vályogvetés
Mezőladány							
Endesi újsor 2. sz. telep							
1 km	4	4	nincs	nincs	nincs	magyar	Vályogvetés
Nyírkarász							
Dankótelep							
1 km	7	7	nincs	nincs	nincs	vegyes	Sármunka Ipari segédmunka
Nyírlövő							
A faluban öt cigány család élt, telepleírás nem készült, a családi lapokhoz környezettanulmányokat mellékeltek az egyes családokról.							

Nyírtass

Nem volt cigánytelep, az öt cigány család szétszórtan élt a falu lakosai között.

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Pátroha Petőfi utcai telep							
200 m	17	15	nincs	nincs	nincs	magyar	Vályogvetés
Pap Lenin út							
500 m	4	2	nincs	1 db betongyűrűs	nincs	magyar	Napszám
Rétközberencs Verestanya							
600 m	4	4	Nincs	Nincs	nincs	magyar	Sármunka
Rétközberencs Dózsatelep							
300 m	4	4	Nincs	Nincs	nincs	magyar	Sármunka
Szabolcsbáka Dankótelep							
A község közvetlen közelében	8	8	3	4 db sírkút	nincs	magyar	Sármunka Vályogvetés Tapasztás

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Szabolcsveresmart Dankótelep							
400 m	10	10	nincs	Nincs	nincs	magyar	Vályogvetés
Tiszabездé Dankótelep							
300 m	27	27	2 WC 10 latrina	1 közös kút	Lakatos Béla és Kurucz Sándor tanács- tagok	magyar	Sármunka és zenélés mellékesen. Földművelés Vasúti munka Ipari munkák
Tizsakanyár Dankótelep							
1 km	17	17	1	2 db ásottkút beton nélkül	Lakatos István bíró	magyar	Vályogvetés Zenélés
Tizsaszentmárton Cigánytelep (Petőfi út vége)							
1,5 km	25	25	16	3 db fedetlen betongyűrűs	Szabó Bertalan	magyar	Vályogvetés Zenélés teknővájás

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Tiszaogyorós Dankótelep							
350 m	12	12	nincs	nincs	Haga János	magyar	Vályogvetés
Tornyospálca Cigánytelep 1. számú							
1 km	16	17	3 közös	1 közös	Balogh Béla bíró	magyar	Sármunka Építőiparban
Tornyospálca Szabadság út							
1 km	4	3	1	nincs	nincs	sátoros	Kupeckedés Pásztorkodás Mezőgazdasági munka
Tuzsér Dankótelep							
1 km	19	(nincs adat)	nincs	1 db fedetlen betongyűrűs	Balogh Antal	Magyar (vályogvető, kolduló)	(nincs adat)

Újkenéz

Nem volt cigánytelep. A 26 cigány család a falu belterületén lakott három utcában.

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ósi) foglalkozás
Záhony Cigánytelep							
1 km	8	6	4	nincs	nincs	magyar	Vályogvetés

Zsurk

Nem volt cigánytelep, két cigány család lakott az Ady Endre utcában.

MÁTÉSZALKAI JÁRÁS

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ósi) foglalkozás
Fábiánháza Rákóczi utcai telep							
2 km	10	10	7	1 db betongyűrűs 1 ásott	Horváth Dezső tanácsstag	Magyar	Zenélés Vályogvetés
Fábiánháza Avas dűlő							
2,05 km	10	10	1 WC 6 latrina	4 ásottkút	nincs	magyar	Kosárfonás Vályogvetés Zenélés
Fábiánháza Gebei út melletti telep							
1 km	9	9	nincs	2 közkút betongyűrűs	Lakatos István bíró	Magyar oláh	Rézműves (csengőöntő, fűrókészítő) Kosárfonás Vályogvetés
Fülpösdaróc Cigánytelep							
150 m	4	3	nincs	nincs	nincs	magyar	Sármunka

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Fülpösdaróc III. sz. dűlő							
500 m	1	1	nincs	nincs	nincs	magyar	Sármunka Földműves napszám
Nyírkáta							
1 km	11	10	1	1 db betongyűrűs	nincs	Magyar oláh	Zenélés Bádogos munka Sármunka Kosárfonás Gyéékényfonás
Nyírkáta Csaholyi út							
1 km	5	4	nincs	1 földkút	nincs	magyar	Vályogvetés Tapasztás Kosárfonás
Győrtelek Vasúti cigánytelep							
600-700 m	26	20	1	nincs	(nincs adat)	magyar	(nincs adat)

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Győrtelek Fő utcai cigánytelep							
500 m	12	7	2	nincs	nincs	magyar	(nincs adat)
Győrtelek Szegevégi cigánytelep							
500 m	8	6	2	nincs	nincs	magyar	(nincs adat)
Hodász Kolerás							
1 km	24	15 és a kápolna	nincs	nincs	Lakatos Gusztáv	oláh	Üstfoltozás Vándor házalás
Hodász Dózsa György utcai telep							
1 km	6	5	nincs	nincs	nincs	oláh	üstfoltozás
Jármi Nem volt cigánytelep, a négy cigány család a falu többi lakosa között élt szórta.							
Kántorjánosi Béke úti telep							
400 m	19	15	2	1 db fedett ásottkút	Nincs külön (l. a másik telepnél)	oláh	Kuuckedés

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Kántorjánosi Őri úti telep							
700 m	43	44	nincs	1 db fedetlen betongyűrűs	Rézműves Ferenc	oláh	kupeckedés
Kocsord A településen 28 cigány család élt, telepleírás nem készült.							
Mátészalka Ecsedi úti cigánytelep							
3 km	50	43	nincs	1 db fedett szivattyús betonkút	Nagy Ferenc	magyar	Vályogvetés
Mátészalka Cserepeshegyi cigánytelep							
1 km	14	10	nincs	1 db beton- gyűrűs gémeskút	nincs	magyar Oláh	Fuvarozás, Vándor- ipar, Vályogvetés
Mérk Táncsics utca							
Teljesen a község területéhez épült	74	74	74	Közkutat használgák	nincs	Teljesen elmagyarosodtak	Régebben sármunka. Újabban segéd munkások vállalatoknál.

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Nagydobos Kányára dülő							
1,5 km	28	26	12 latrina	Kútgödör van	Boros Sándor bíró	magyar	Sármunka Kosárfonás Pásztorkodás Mezőgazdasági napszám Alkalmi munka Néhányan az iparban dolgoznak
Nagyecséd Luteránus telep							
1 km	82	79	7	3 földkút	Pátróhai Miklós	Magyar oláh	Ősi nincs. Budapesten vállalatoknál dolgoznak. Napszám. Vályogvetés. Zenélés.
Nagyecséd Szállásvég							
1 km	9	8	4	Ártézi kút 400 méterre	nincs	oláh	Ősi nincs. Budapestre járnak dolgozni.

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Nagyecsed Berekoldal							
1 km	23	20	2	1 db betongyűrűs közkút	Balog József	oláh	Ősi nincs. Budapestre járnak dolgozni.
Nyírcsaholy Lókert							
500 m	30	20	nincs	Nincs	Féri János bíró	magyar	Sármunka
Nyírparasznya Szabadság úti cigánytelep							
1 km	10	10	nincs	1 db betongyűrűs	nincs	magyar	Zenélés Sármunka
Ópályi (nincs külön neve)							
2 km	21	21	nincs	1 db fedetlen	Jónás Zoltán	magyar	(nincs adat)

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
-----------------------	----------------	---------------------	-------------	-----	-------------	-----------------	-------------------

Ökörítőfülpös
Cigánytelep ökörítői rész

összefüggő a községgel	24	18 és 2 putri	van (pontos adat nélkül)	1 közös kút bíró	Lukács Bertalan	magyar	sármunka hegedülés házalás mezőgazdasági alkalmi munka
------------------------	----	---------------	--------------------------	------------------	-----------------	--------	--

Ökörítőfülpös
Fülpösi cigánytelep

összefüggő a községgel	9	6 lakás és 3 egyéb	9 latrina	községi kút 500 méterre	nincs	magyar	sármunka kosárkötés mezőgazdasági alkalmi munka
------------------------	---	--------------------	-----------	-------------------------	-------	--------	---

Papos
Cigánytelep

300 m	10	10	5	2 db betongyűrűs	id ...Dániel	magyar	sármunka
-------	----	----	---	------------------	--------------	--------	----------

Rápolt
Nyárszeg

100 m	3	3	nincs	nincs	nincs	magyar	3 teknővájó
-------	---	---	-------	-------	-------	--------	-------------

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Rápol Cigánytelep							
100 m	7	7	nincs	nincs	nincs	magyar	2 teknős 5 vályogvető
Szamoszeg Faiskola							
1 km	27	25	7	1 db betongyűrűs	Balogh Károly	magyar	vályogvetés tapasztás

Szamoskér

Nem volt cigánytelep, az öt cigány család életmódja hasonult a környezetükéhez.

NAGYKÁLLÓI JÁRÁS

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Balkány Petőfi utcai telep							
1,8 km	6	6	5	3	nincs	magyar	sármunka, zenélés
Balkány Dankó Pista telep							
1 km	7	7	nincs	1 db betongyűrűs	... Sándor	magyar	sármunka, zenélés
Biri Nem volt cigánytelep, két cigány család lakott a faluban.							
Bököny Makarenkó utca							
600 m	13	13	nincs	nincs	nincs	magyar	üzemi munka zenélés
Bököny Bem József utca							
600 m	13	13	nincs	nincs	nincs	magyar	„rendes dolgozó munkás” sármunka, zenélés

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ósi) foglalkozás
Bököny Rózsa Ferenc utca							
1 km	9	9	nincs	1 db mázolt	nincs	magyar	üzemi munka sármunka zenélés
Bököny Újtelep							
2 km	8	8	Nincs	nincs	nincs	magyar	sármunka kosárfonás
Érpatak Bajcsy utcai telep							
600 m	10	8	nincs	Nincs	Horváth György bíró	magyar	sármunka kosárfonás
Kállósemjén Dögtér melletti telep							
1 km	4	3	nincs	Nincs	nincs	magyar	sármunka vályogvetés

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ósi) foglalkozás
Nagykálló Dózsatelep							
1 km	13	12	nincs	1 db betongyűrűs	Id. Balogh István	oláh	Sármunka
Szakoly Zrínyi u.							
1 km	12	12	1	nincs	nincs	magyar	vályogvetés kosárkötés lábtörlőkészítés üzemi munka

NYÍREGYHÁZI JÁRÁS

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Balsa Cigánytelep							
zárt sorban	25 család	20	nincs betongyűrűs	1 db bíró	Balog József	vegyes iparos, egy része ipari munkás, egy része sármunkás	5 család kőműves
Beszterec Kültelek							
500 m	25	17	4	1 db betongyűrűs	Polinszki Ferenc	magyar	4-5 család sármunka, a többiek az állami gazdaságokba és más mezőgazdasági munkára járnak
Buj Végtelep							
2 km	24	20	5	1 db betongyűrűs	[---] ⁶ Aladár tanácsstag	úri és magyar	6 zenész 16 sármunkás

⁶ Olvashatatlan név.

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Gáva Petőfi (utca?)							
100 m	57	37	nincs	1 db betongyűrűs	Bakos Dezső bíró	magyar	az öregek sár- munkások, a fiatalok egy része zenész
Demecser Felvégi telep							
1,5 km	6	6	nincs	nincs	nincs	magyar	napszám zenélés időszaki gyári munka
Demecser Roffaji telep							
2 km	21	19	Nincs	1 db fedetlen betongyűrűs	Balogh Károly	oláh	házalás üstfoltozás
Demecser Vágóhídi telep							
(nincs adat)	3	3	3	nincs	nincs	magyar	napszám 1 gyári munkás nyáron vályogvetés

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Ibrány Szabadság (sic!)							
2 km	3	3	2	nincs	nincs	magyar	zenélés
Ibrány Alkotmány (sic!)							
3 km	45	37	nincs	1 db fedetlen betongyűrűs	nincsen	oláh	üstfoltozás
Kálmánháza A faluban nem éltek cigányok, nyaranta jött ide egy-két cigány család, akik megrendelésre vályogot vetettek, majd visszatértek a lakóhelyükre.							
Kemecse Petőfi telep							
1 km	20	20 putri	6	2 db	nincs betongyűrűs	magyar	vályogvetés kosárfonás
Kemecse Ságvári (sic!)							
1 km	16	(nincs adat)	12	1 db betongyűrűs	nincs	magyar	vályogvetés kosárfonás

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Kék Cigánytelep							
800 m	28	20	4 latrina	1 db fedetlen betongyűrűs	Beri István	magyar	sármunka
Kék Cigánytelep							
1,5 km	5	3	Nincs	1 db fedetlen betongyűrűs	nincs	magyar	sármunka
Kótaj Cigánytelep							
2 km	22	19	Nincs	1 db betongyűrűs	Balogh István bíró	oláh	üstfoltozás vályogvetés
Nagycserkesz Puposhalom							
3 km	7	5	Nincs	nincs	nincs	magyar	sármunka
Nagycserkesz Tamás bokor 12							
3 km	11	6	nincs	1 db betongyűrűs	Kóka József	magyar	Sármunka

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Napkor							[---] ⁷
900 m	4	4	nincs	nincs	id Orgován András	magyar	Sármunka (vályog) kosárfonás (gyékényből télen a nők) alkalmi napszám
Napkor Kigyós							
(nincs adat)	1	1	nincs	nincs	nincs	magyar	Egy öreg nő él itt egyedül, élelemért tapaszt. 2 család elköltözött Nyíregyházára, azok vályogvetők voltak.
Nagyhalász Petőfi út 88. sz.							
községközpont	17	17	nincs	nincs	... György bíró	úri	(nincs adat)

⁷ Olvashatatlan.

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Nagyhalász Kígyós telep							
500 m	32	32	nincs	nincs	... Ferenc	oláh	3 pásztor 5 vándoriparos 6 napszámos 2 segédmunkás 16 sármunkás
Nyírbogdány Városkert							
1 km	8	3	Nincs	nincs	nincs	magyar cigány	vályogvetés földművelés
Nyírbogdány Vályogvető gödör							
800 m	4	4	nincs	nincs	nincs	magyar	vályogvetés
Nyírpazony Cigánytelep /Gödrök/							
700 m	4	2	nincs	nincs	nincs	magyar	Sármunka

Nyírszőlős
A településen nem éltek cigányok.

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Nyírtelek Volt Tsz burgonyafőző							
600 m	2	1	1	1 db betongyűrűs	Horváth András	sátoros	Vályogvetés
Nyírtelek Belegrádi cigánytelep							
12 km [?]	2	2	nincs	nincs	nincs	sátoros	Sármunka
Nyírtelek Dózsaszőlő							
600 m	4	1	nincs	nincs	Horváth András	sátoros	vályogvetés
Nyírtura Cigánytelep							
500 méter	6	5	nincs	nincs	nincs	magyar	nincs
Oros Kiosztott házhely utcasor							
1 km	6	6	gödrök vannak	saját kútjuk nincs	Erdei István	magyar	Ősi foglalkozás a teknővájás. Nagyobb részük iparos és állandó vályogvető.

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Paszab Bessenyei-telep							
800 m	15	14	14	1 db betongyűrűs	Németh Gábor bíró	magyar oláh	üstfoltozás sármunka
Sényő Nem volt cigánytelep, két cigány család lakott a többi lakcs között.							
Rakamaz Homokos							
1 km	9	6	nincs	nincs	Strausz András	magyar	sármunka
Rakamaz Dankó Pista telep és Tánacsics út							
2 km	48	39	11	nincs	Balogh László	magyar	zenélés sármunka
Szabolcs Járó cigánytelep							
700 m	6	3	1	1 db beton- gyűrűs kút	Jóni Sándor bíró	sátoros magyar	vályogvetés gyékényfonás

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Tímár Báthory utca							
1 km	9	9	1	nincs	Bakos Endre bíró	magyar	sármunka gyékényfonás alkalmi munkák
Tímár Homokos gödör							
1 km	2	2	1	nincs	nincs	magyar	sármunka Teknővájás
Tiszabercel Téglagyár telep							
1,5 km	32	28	16	1 db betongyűrűs	Jónás István	magyar	28 család vályogvető. 4 család kosárfonó.
Tiszanagyfalu A községben nem éltek cigányok.							
Tiszarád A községben nem éltek cigányok.							

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Tiszatelek (nem külön telep, az utcában van)							
központban van	1	1 sertésól	nincs	nincs	nincs	magyar	Bádigos munkával foglalkozott az apa, aki 1941-ben meghalt a fronton.
Újfehértó Szilastelep							
3 km	11 család	12	nincs	1 db betongyűrűs	Murzsa Dezső	magyar	sármunka
Vasmegyer Táncsics utca							
800 m	9	8	8	1 fedetlen betongyűrűs	Bódi András bíró	(nincs adat)	nincs
Vencsellő							
200 m	24	17	1	1 db fedetlen betongyűrűs	Dimó Pál	magyar	vályogvetés

NYÍRBÁTORI JÁRÁS

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Encsencs (nincs külön neve)							
1 km	43	43	nincs	1 db betongyűrűs	Danó Gusztáv bíró	magyar és úri	Nincs
Kisléta Cigánytelep							
700 m	12	11 kunyhó	11	1 db fedetlen betongyűrűs rossz állapotban	id Balogh Miklós bíró	magyar	sármunkás 14 fő. napszámos 8 fő. vándoriparos 2 fő.
Máriapócs Cigánytelep							
1 km	20	17	nincs	1 db betongyűrűs	Lipták György bíró	magyar	sármunka vályogvetés, zenélés
Nyírbátor Téglaszin							
1,5 km	28	23	nincs	1 db betongyűrűs	Varga József bíró	magyar	sármunka (vályogvetés), zenélés

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Nyírbátor Újtelep							
2 km	54	36	3	2 db betongyűrűs	Varga Sándor	magyar	sármunka vályogvetés, zenélés
Nyírbogát Nem volt cigánytelep, a hat cigány család a többi lakos között lakott, nyaranta kijártak a falu szélén lévő két vályogvető gödörhöz dolgozni.							
Nyírbéltek A Vasút utcában lévő telepen 32 cigány család lakott, telepleírás nem készült.							
Nyírcsászári Nyírkátai út							
1 km	11	11	nincs	4 db betongyűrűs	Hajdu Lajos tanácstag	magyar	vályogvetés pásztorkodás mezőőrök, tsz-tagok
Nyírgyulaj Cigánytelep							
2 km	16	16	nincs	Nincs	Bodza Gyula	magyar	(nincs adat)

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Nyírlugos Szennyvespuszta							
3 km	40	40	nincs	1 db rossz állapotban	Horváth Jenő	magyar	sármunka mezei munka, zenélés
Nyírmihálydi Cigánytelep							
1 km	24	21 kunyhó	nincs	1 kútgádor	Nagy Gusztáv	sátoros	vályogvetés sármunka 6 fő időnként üstfoltozással is foglalkozik.
Önböly Nem a Megyei Tanács által kiküldött lapokat töltötték ki, hanem a Munkaügyi Minisztérium számára korábban készült felmérés kérdőívét.							
Nyírpilis Cigánytelep							
1 km	29	20	nincs	2 db betongyűrűs	Kozák András	magyar	vályogvetés zenélés, földművelés, napszám

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Nyírvasvári Cigánytelep							
1 km	16	16	van (pontos adat nélkül)	2 db betongyűrűs	Rostás Ferenc	magyar	sármunka
Penészlek Cigánytelep							
(nincs adat)	23	20	nincs	1 db betongyűrűs	Czakó Ferenc	magyar	sármunka zenélés
Pócspetri Cigánytelep							
500 m	14	14	8	nincs	Nagy Pál tanácsstag	magyar	(nincs adat)
Piricse Hámán Kató út							
1 km	5	4	nincs	nincs	nincs	sátoros	3 család sármunkás. 2 család teknővájó.

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Piricse Ságvári út							
2 km	22	19	1 db betongyűrűs	nincs	Sebők József	sátoros	1 napszámos 21 sármunkás
Terem Űrge tanya							
1,5 km	4	2	nincs	1 db betongyűrűs	nincs	oláh	kanálvájó teknővájó

VÁSÁROSNAMÉNYI JÁRÁS

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Aranyosapáti Rózsa telep							
300 m	32	26	1 latrina	1 db betongyűrűs	Lakatos Dezső bíró	magyar	vályogvetés zenélés
Aranyosapáti Cigánytelep							
100 m	2	2	1	1 db betongyűrűs ásott kút	nincs	magyar	vályogvetés
Barabás Cigánysor							
2 km	10	9	2	nincs	id Jónás Ferenc	magyar	sármunka, koldulás
Bregdaróc Cigánytelep							
800 m	10	10	1	1 db betongyűrűs	Rézműves Miklós	magyar	(nincs adat)

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Beregsurány Árpád út széle							
közvetlen közelében	6	5	1	2 db betongyűrűs	nincs	magyar (1 család kivételével)	kosárfonás (télen)
Csaroda Csak a családi lapokat töltötték ki, telepleírás és jelentés nem készült.							
Gelénes Cigánytelep							
200 m	11	11	nincs	1 db betongyűrűs gémes, ivásra alkalmas	nincs	magyar	sármunka Vályogvető
Gemzse Tanya utca							
1 km	3	3	nincs	1 db kút	nincs	magyar	sármunka kosárkötés
Gemzse Dankó telep							
800 m	5	5	nincs	1 db kút	Zsigó István	magyar	sármunka

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Gergelyugornya Beregszász úti telep							
központban van	4	4	nincs	nincs	nincs	magyar	vályogvetés
Gergelyugornya Faluvégi telep							
1 km	3	3	nincs	nincs	nincs	magyar	vályogvetés
Gyüre Újtelep /Tsz melletti/							
1 km	7	7	nincs	nincs	nincs	magyar	vályogvetés alkalmi napszám
Gyüre Újtelep							
100 m	1	1	nincs	nincs	nincs	magyar	zenélés
Gulács Halvány							
2 km	8	8	nincs	nincs	nincs	magyar	sármunka

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ósi) foglalkozás
Ilk Cigánytelep							
800 m	13	13+2 sertésól	3	2 közös kút	Máté Géza bíró	magyar	vályogvetés vállalati segédmunka
Jánd Cigánytanya							
800 m	23	20	nincs	1 db fedetlen betongyűrűs	Oláh Péter bíró	magyar oláh	vályogvetés
Márokpapi Nem volt cigánytelep, az öt cigány család a faluban lakott a többi lakos között.							
Kisvarsány Kölcsei telep							
1 km	4	(nincs adat)	1	1 db betongyűrűs	... Zoltán	magyar	sármunka
Kisvarsány Kültelep							
1,5 km	5	(nincs adat)	1	1 db betongyűrűs	nincs	magyar	sármunka

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Lónya Dózsa út vége							
közvetlen a falu végén	7	(nincs adat)	nincs	nincs	nincs	magyar	(nincs adat)
Lónya Árpád út							
utca végén közvetlen	9	(nincs adat)	nincs	nincs	nincs	magyar	(nincs adat)
Mátyus Újtelep (Szabadság)							
1 km	9	9	7	2 db	nincs	magyar	vályogvetés napszám dolgoznak az állami gazdaságban
Mátyus Dózsa György úti telep							
800 m	3	3	nincs	1 db	nincs	magyar	Vályogvetés napszám alkalmi munka állami gazdaságban dolgoznak

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Olcsva Tibor telep							
800 m	12	11	1 latrina	1 db fedetlen betongyűrűs	Csercsa Bertalan bíró	magyar	vályogvető
Olcsvaapáti József Attila úti telep							
400 m	6	5	1	nincs	Csercsa Aladár bíró	magyar	2 család zenész 1 család teknős 3 család sármunkás
Tarpa Újtelep /Cigánytelep/							
100 m	77	72 kunyhó és házikó	nincs	3 db kőből rakott	Hájas Sándor tanácsstag	magyar	3 család foldozó 7 család teknővájó, a többi vályogvető és alkalmi munkás
Tákos Kossuth út 43–47.							
200 m	8	5	3	1 köves	nincs	magyar	földművelés sármunka alkalmi munka

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Tiszaadony Cigánytelep							
1 km	10	8	6 nem megfelelő	nincs	Rózsa Géza bíró	magyar	kosárfonás vályogvetés sármunka
Tizsakerecseny Béke utca							
folytatólagos	31	31	16	1 db fedetlen betongyűrűs	Horváth Sándor bíró	magyar	sármunka
Tiszavid Kossuth utca gazda körzet							
500 m	1	1	nincs	nincs	nincs	magyar	mezőgazdasági munka, kosárfonás
Tiszavid Cigánytelep							
1 km	11	6	6	nincs	Tóth Ignác	magyar	vályogvetés kosárfonás időszaki mező- gazdasági munka

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Tivadar Cigánytelep							
1 km	6	6	nincs	nincs	nincs	magyar	1 család tszben 1 család községi alkalmazásban 4 család sár-munka és kosárkötés vagy alkalmi napszám
Vámosatya Újtelep							
1 km	8	7	3	4 db, ebből 1 betongyűrűs	nincs	magyar	vályogvetés kosárfonás
Vásárosnamény Kodály utca							
500 m	14	11	11	1 kút van más udvarán	nincs	magyar	2 család teknővájó 8 zenész 4 alkalmi munkás.

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Vásárosnamény Sport utcai cigánytelep							
1 km	5	5	5	1 db betongyűrűs	nincs	magyar	1 család kosárkötő. 1 család zenész.
				3 család			alkalmi munkás.
Vásárosnamény Ludányos							
1 km	23	(nincs adat)	6	1 db betongyűrűs	nincs	magyar	vályogvetés alkalmi munka
Vitka (nincs külön neve)							
községben van	2	2	nincs	nincs	nincs	magyar	(nincs adat)

TISZALÖKI JÁRÁS

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Tiszalök [---] ⁸ Újtelep							
2 km	15	14	3	1 db betongyűrűs	... Ferenc	sátoros	tapasztás vályogvetés
Tizadada Cigány zenész telep (Jókai utca)							
a központban van	9	7	4	nincs	nincs magyar	zenészek	
Tizadada Oláh cigánytelep							
1,2 km	23	17	10	nincs	Tóth András	oláh	foldozó 3 család. vályogvető 14 család, napszám és alkalmi munka 6 család. vállalatnál 3 fő.

⁸ Olvashatatlan.

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Tiszadob Gyepszél /cigánytelep/							
1 km	36	33	11	nincs	Kiss József (sz. 1927)	oláh	teknővájó 2 család. vályogvető 34 család.
Tiszaeszlár Csipő telep							
1 km	11	11	nincs	1 db fedetlen betongyűrűs	Budai Bálint bíró	sátoros	ősi foglalkozásuk egyáltalán nincs. sármunkával és idénymunkával foglalkoznak.
Tiszaeszlár Újtelep							
községbe beékelődve	4	2	nincs	1 db betongyűrűs	nincs	oláh	sármunka nyári idénymunka (cséplés)

Távolság a központtól	Családok száma	Felépítmények száma	WC, latrina	Kút	Vajda, bíró	Milyen cigányok	(Ősi) foglalkozás
Tiszaeszlár Bashalom							
a tanyában beékelődve	2	2	1	1 db fedetlen betongyűrűs	nincs	magyar	1 család tsz tag. 1 vállalati dolgozó. ezen kívül zenélnek is.
Tiszavasvári Petőfi úti rész							
2 km	28	25	nincs	1 db betongyűrűs	bíró van (neve nincs megadva)	magyar	vályogvetés állami gazdaságban dolgoznak mezőgazdasági napszám
Tiszavasvári Újtelep, Büdi rész							
2 km	30	30	8	3 db egészségtelenek	nincs	magyar	50 % nyári időszakban vályogvetés, télen gyékényfonás. másik 50 % vállalatoknál és üzemeknél dolgozik. 2 fő kőműves szakmunkás.

5. táblázat. Az 1959. évi megyei felmérés

Járás neve	1	2	3	4	5	6	7
	Családok száma	A 60 éven felüli/ 1899 előtti születésűek			15–60 év közöttiek/ 1899–1945 évi születésűek		
		férfi	nő	összesen	férfi	nő	összesen
baktalórántházi	418	43	33	76	409	434	843
csengeri	399	29	49	78	373	422	795
fehérgyarmati	557	41	57	98	613	628	1241
kisvárdai	743	77	95	170	847	984	1831
mátészalkai	792	84	116	200	818	884	1699
nagykállói	140	15	21	36	157	165	322
nyírbátori	485	55	58	113	492	571	1063
nyíregyházi	726	82	109	191	635	760	1395
tiszalöki	201	16	18	34	266	338	504
vásárosnaményi	483	44	58	102	510	570	1080
Nyíregyháza város	137	21	24	45	156	128	284
Összesen	5081	507	636	1143	5273	5784	11057

Járás neve	11	12	13	14	15	16
	Állandó foglalkozással nem rendelkező 15–60 év közötti/ 1899–1945 évi születésű			Állandó alkalmazásban álló 15–60 év közötti 1899–1945 évi születésű		
	férfi	nő	összesen	férfi	nő	összesen
baktalórántházi	252	387	639	157	47	204
csengeri	234	381	615	139	41	180
fehérgyarmati	390	550	940	223	78	301
kisvárdai	404	706	1110	443	278	721
mátészalkai	474	806	1280	341	78	419
nagykállói	96	159	255	61	6	67
nyírbátori	367	501	868	125	70	195
nyíregyházi	324	718	1042	311	42	353
tiszalöki	226	229	455	40	9	49
vásárosnaményi	333	551	884	177	19	196
Nyíregyháza város	120	106	226	36	22	58
Összesen	3220	5094	8314	2053	690	2743

összesített adatai⁹

8 7–14 év közötti iskolakötelesek száma 1946–1953 évi születésűek	9 0–6 év közötti gyermekek	10 4+7+8+9 rovatok összege
366	497	1782
366	384	1623
534	653	2526
801	726	3528
670	836	3410
162	202	722
390	589	2155
590	736	2912
191	208	937
513	542	3237
137	126	592
4725	5499	22424

17	18	19	20	21	22	23	24
Állandó foglalkozásban állók közül							
iparban	keres- delem- ben	bányá- szat- ban	állami gazda- ságban	Tsz-ek- ben	önálló iparban	felvá- sárló- ként	házi- ipar- ban
elhelyezkedettek száma							
90	1	16	61	35	1	-	-
68	-	5	54	52	-	-	1
19	1	1	163	102	4	6	5
337	118	44	154	66	1	1	-
228	4	35	103	23	2	13	11
25	-	14	16	10	2	-	-
86	11	6	39	17	22	6	7
153	18	51	85	18	27	1	-
18	1	-	2	19	3	5	1
83	1	9	49	34	16	4	-
14	2	8	12	12	2	-	8
1121	151	181	738	388	81	36	33

⁹ A megyei összesítést a Megyei Tanácson készítették a telep népességre vonatkozó adatok alapján.

Az 1959. évi megyei felmérés

Járás neve	25	26	27	28	29
	Alkalmi tömörülésben dolgozók	vályog- vetők	kosár- fonók	ezek közül kas- kötők	zenész egyesület- ben dolgozók
baktalórántházi	51	-	34	-	17
csengeri	28	-	12	7	9
fehérgyarmati	53	-	39	1	13
kisvárdai	68	-	31	4	33
mátészalkai	74	-	51	6	17
nagykállói	22	-	3	-	19
nyírbátori	120	-	70	2	48
nyíregyházi	91	-	51	-	40
tiszalöki	36	-	20	-	16
vásárosnaményi	106	-	78	19	9
Nyíregyháza város	8	-	6	-	2
Összesen	657	-	395	39	223

Járás neve	34	35	36	37	38
	iskolába járók	ezek közül külön cigány osztályba járók	vegyes osztályba	iskolakötelesek közül képezhetetlen gyermekek	nehezen képezhetők
baktalórántházi	282	-	282	37	182
csengeri	252	13	239	61	108
fehérgyarmati	331	-	331	50	148
kisvárdai	570	22	548	65	270
mátészalkai	375	66	309	46	210
nagykállói	145	-	145	12	22
nyírbátori	283	27	256	83	157
nyíregyházi	459	104	355	83	154
tiszalöki	106	71	35	2	17
vásárosnaményi	265	29	236	53	129
Nyíregyháza város	83	48	35	10	12
Összesen	3151	380	2771	502	1339

összesített adatai (folytatás)

30	31	32	33
Állandó foglalkozás nélküliek közül			
vályog-	cséplési	zenészek	nap-
vetők	munkások		számosok
309	103	54	127
264	36	26	146
446	138	74	190
497	115	67	362
429	227	55	381
105	19	29	57
429	114	67	113
476	135	77	187
221	35	8	11
322	97	40	134
76	19	10	22
3874	1018	507	1736

39	40	41	42	43	44
alapismereti	az 1945 évben és		a cigányok közül		
tanfolyamon	a korábbi években		tanácsi	bíró	kiképzett
1958/59 évben	születettek közül	tanácstag	megbízott		egészségőr
részvették száma	írástudatlanok száma				
8	454	7	5	6	2
-	557	8	1	4	-
67	842	7	9	16	1
18	1076	8	7	10	2
21	1290	8	4	15	3
-	181	-	1	2	2
23	660	9	4	15	-
3	964	7	4	18	-
25	296	1	1	5	1
1	780	1	3	14	3
10	12	-	308	1	4
166	7258	57	43	105	14

Az 1959. évi megyei felmérés

Járás neve	45	46	47	48	49
	az 1958 év január 1-e után házasságra lépett	lakóházat építeni kívánók száma	házhelyhez juttatottak	építkezéshez tégla drb	vályog drb
baktalórántházi	27	71	116	-	-
csengeri	38	64	99	-	-
fehérgyarmati	40	96	248	-	-
kisvárdai	51	158	138	-	-
mátészalkai	73	149	284	-	-
nagykállói	10	17	44	-	-
nyírbátori	43	117	161	300	3000
nyíregyházi	74	176	203	-	-
tiszalöki	16	26	19	-	-
vásárosnaményi	35	112	103	-	-
Nyíregyháza város	14		2	-	-
Összesen	451	1056	1417	300	3000

SZSZBML. XXIII. 23. b. 2. doboz.

összesített adatai (folytatás)

50 adott segítség	51 értéke	52 rendes lakóházak	53 házépítést megkezdettek	54 községfejlesztési alapból biztosítva	55 a telepen létesített kutak	56 Wc k száma
épületfa m3	Frt	száma	száma	Frt		
1	1000	78	4	4000	18	66
-	-	60	2	1100	6	5
2	1200	139	27	5530	28	141
-	-	324	29	-	25	31
-	-	101	33	6700	17	5
-	-	36	6	-	1	1
2	2100	72	12	600	21	38
1 ½	1200	122	18	500	20	55
2	800	64	5	-	5	3
1	1000	45	8	3000	20	54
		28	-	-	2	1
9 ½	7300	1069	144	21.430	163	400

6. táblázat. A cigány családok és a cigány népesség száma Szabolcs-Szatmár megyében 1957-ben és 1959-ben¹⁰

BAKTALÓRÁNTHÁZI JÁRÁS

Község neve	Cigány családok száma		Cigány népesség száma	
	1957	1959	1957	1959
Apagy	19	24	84	126
Baktalórántháza	45	nincs adat	249	nincs adat
Besenyőd	9	8	40	35
Laskod		7		36
Levelek	11	14	58	46
Nyírfákó	3	4	14	20
Nyírmada	64	73	313	293
Nyíribrony	10	12	49	58
Nyírtét		1		2
Ófehértó	20	18	98	79
Őr	18	24	83	89
Petneháza	14	17	60	62
Pusztadobos	32	32	132	143
Ramocsaháza	28	19	122	123
Rohod	8	33	43	107
Székely	20	24	68	82
Vaja	29	47	161	205

SZSZBML. XXIII. 23. b. 3. és 2. doboz.

¹⁰ A táblázatot az 1957. és 1959. évi felmérések járási összesítéseinek községsoros adataiból állítottam össze. A nem telepi népesség, illetve a környezethez hasonló életmódúak kategóriájába sorolt cigányok adatait 1957-ben nem vették fel a kimutatásokba. Az adatfelvétel nehézségei miatt következtetések jellemzők, a népességi adatokat közlő iratok között pedig ellentmondások, pl. a járási összesítések és a telepleírások között eltérések lehetnek. Ez származhat abból is, hogy a nem telepen, hanem a faluban szétszórtan több utcában a telepiekhez hasonlóan élő cigányok nincsenek benne a telepleírásban, l. pl. Nyírkarász esetében. Másik oka, hogy az életmód szerinti besorolás folytán nem volt mindig egyértelmű, hogy ki cigány, illetve a községek nem azonos módon határozták azt meg. Hodászon pl. ezért nem számítottak be 1957-ben mintegy 250 személyt. L. erről Nagy Pál: Cigány foglalkoztatás-politika Szabolcs-Szatmár megyében (1951–1956). *Regio*, 2009. 4. sz. Nyíregyháza adatait l. az 1957. és 1959. évi felmérés összesítéseiben! A vásárosnaményi járásból nincsenek községsoros adatok az 1959. évből.

CSENGERI JÁRÁS

Község neve	Cigány családok száma		Cigány népesség száma	
	1957	1959	1957	1959
Császló	6	7	29	38
Csegöld	13	11	99	75
Csenger	50	115	190	368
Csengersima	1	2	5	9
Csengerújfalú	10	11	49	46
Gacsály	4	6	21	36
Kishódos		3		17
Komlódtótfalu	25	29	151	136
Méhtelek	6	11	29	23
Nagygéc	15	17	64	81
Nagyhódos	4	4	15	9
Porcsalma	56	52	290	235
Rozsály	13	9	60	41
Szamosangyalos		17		65
Szamossályi	17	22	86	106
Szamosatárfalva	6	8	27	38
Tisztaberek	27	40	134	143
Tyukod	21	27	102	122
Ura	1	3	7	17
Zajta	1	4	8	15

SZSZBML. XXIII. 23. b. 3. és 2. doboz.

FEHÉRGYARMATI JÁRÁS

Község neve	Cigány családok száma		Cigány népesség száma	
	1957	1959	1957	1959
Botpalád	14	26	81	104
Cégénydányád		6		28
Csaholc	5	9	28	31
Fehérgyarmat	58	51	244	215
Fülesd	5	8	23	33
Jánkmajtis	29	30	147	150
Kérsemjén	9	12	55	54
Kisar	21	36	136	187
Kispalád	19	19	81	99
Kisszekeres	4	7	14	29
Kölcse	13	30	68	114
Kömörő	10	14	41	49
Magosliget	3	4	20	20
Matolcs	30	42	157	185
Milota	15	12	64	50
Nagyar	10	10	52	49
Nagyszekeres	5	5	27	24
Nábrád	4	9	26	44
Panyola	13	13	69	56
Penyige	5	5	19	18
Sonkád	10	18	58	85
Szatmárcseke	44	39	182	197
Tiszabecs	20	22	97	93
Tiszacsécse	2		11	
Tizsakóród	20	22	90	103
Tunyog	14	17	79	97
Túristvándi	25	23	122	111
Túrlicse	10	19	59	78
Uszka	7	8	35	48
Vámosoroszi	9	8	30	32
Zsarolyán	15	15	63	71
Kisnamény-	17	13	68	41
Darnó		9		46
Mánd		2		7

SZSZBML. XXIII. 23. b. 4. és 2. doboz.

KISVÁRDAI JÁRÁS

Község neve	Cigány családok száma		Cigány népesség száma	
	1957	1959	1957	1959
Ajak	26	12	102	80
Anarcs	13	13	54	106
Benk	7	6	18	21
Dombrád	42	41	216	291
Döge	9	8	33	50
Eperjeske	28	35	128	136
Fényeslitke	15	20	74	86
Gégény	10	9	51	42
Gyulaháza	18	48	81	175
Kékcse	21	22	120	112
Kisvárdá	50	59	205	194
Komoró	8	13	40	44
Lövöpetri		2		12
Mándok	46	53	272	203
Mezőladány	24	24	101	110
Nyírkársz	24	27	100	121
Nyírlövő	5	6	12	22
Nyírtass	5	7	18	24
Pap	4	4	20	20
Pátroha	25	53	172	217
Rétközberencs	13	13	57	48
Szabolcsbáka	11	10	49	49
Szabolcsveresmart	11	11	47	54
Tiszabездéd	53	78	282	536
Tiszakanyár	17	23	94	96
Tiszamogyorós	12	24	56	113
Tiszaszentmárton	25	36	135	153
Tornyospálca	22	30	113	110
Tuzsér	19	24	103	124
Újkenéz	28	24	117	105
Záhony	8	12	34	63
Zsurk	2	2	12	11

SZSZBML. XXIII. 23. b. 5. és 2. doboz.

MÁTÉSZALKAI JÁRÁS

Község neve	Cigány családok száma		Cigány népesség száma	
	1957	1959	1957	1959
Fábiánháza	29	30	178	132
Fölpösdaróc	4	8	17	27
Győrtelek	46	60	205	280
Hodász	32	91	134	373
Jármi	4	2	16	15
Kántorjánosi	71	51	306	243
Kocsord	28	29	93	113
Mátészalka	75	84	276	293
Mérk	74	88	327	374
Nagydobos	28	31	121	130
Nagyecsed	130	132	584	606
Nyírcsaholy	30	30	133	134
Nyírkáta	18	22	70	81
Nyírparasznya	9	11	43	46
Ópályi	21	32	108	132
Ökörítőfülpös	29	39	143	184
Papos	10	10	45	42
Rápolt	10	13	52	51
Szamoskér		3		19
Szamoszeg	37	26	113	137

SZSZBML. XXIII. 23. b. 6. és 2. doboz.

NAGYKÁLLÓI JÁRÁS¹¹

Község neve	Cigány családok száma		Cigány népesség száma	
	1957	1959	1957	1959
Balkány	13	24	56	166
Biri	2	1	12	5
Bököny	33	44	145	207
Érpatak	12	11	54	39
Kállósemjén	11	8	52	37
Nagykálló	39	40	178	201
Szakoly	12	12	64	67

SZSZBML. XXIII. 23. b. 7. és 2. doboz.

¹¹ 1959-ben nem készült járási összesítés, az adatokat a községi lapokról állítottam össze.

*NYÍRBÁTORI JÁRÁS*¹²

Község neve	Cigány családok száma		Cigány népesség száma	
	1957	1959	1957	1959
Encsencs	43	81	209	280
Kisléta	11	16	77	77
Máriapócs	16	23	88	110
Nyírbátor	59	88	340	432
Nyírbéltek	32	46	136	158
Nyírbogát	6	19	76	71
Nyírcsászári	6	11	27	55
Nyírgyulaj	10	12	54	47
Nyírlugos	40	28	174	186
Nyírmihálydi	20	29	88	126
Nyírpilis	28	33	101	116
Nyírvasvári	16	19	77	95
Önböly	3	2	12	10
Penészlek	22	24	97	129
Pócspetri	16	17	70	89
Piricse	39	37	166	158
Terem	2		8	

SZSZBML. XXIII. 23. b. 8. és 2. doboz.

¹² 1959-ben nem készült járási összesítés, az adatokat a községi lapokról állítottam össze.

*NYÍREGYHÁZI JÁRÁS*¹³

Község neve	Cigány családok száma		Cigány népesség száma	
	1957	1959	1957	1959
Balsa	25	31	103	84
Beszterec	20	23	84	91
Buj	17	26	101	134
Demecser	30	28	138	95
Gáva	51	112	223	323
Ibrány	38	79	202	277
Kemecse	36	34	164	188
Kék	24	27	134	142
Kótaj	22	36	133	146
Nagycserkesz	32	34	176	191
Nagyhalász	49	58	224	285
Napkor	5	8	26	34
Nyírbogdány	12	11	58	55
Nyírpazony	4	6	20	12
Nyírtelek	9	13	35	44
Nyírtura	7	6	36	34
Oros	14	14	57	50
Paszab	15	17	65	66
Rakamaz	44	61	190	242
Sényő	2	3	12	16
Szabolcs	7	5	34	34
Tímár	7	17	34	68
Tiszabercel	28	34	146	110
Tiszatelek	1	1	6	5
Újfehértó	11	12	54	55
Vasmegyer	9	9	43	41
Vencsellő	18	23	88	90

SZSZBML. XXIII. 23. b. 7. és 2. doboz.

TISZALÖKI JÁRÁS

Község neve	Cigány családok száma		Cigány népesség száma	
	1957	1959	1957	1959
Tiszalök	22	26	92	139
Tizadada	40	22	217	127
Tizadob	36	28	173	160
Tizsaeszlár	18	13	81	77
Tizsavasvári	62	112	340	434

SZSZBML. XXIII. 23. b. 9. és 2. doboz.

¹³ 1959-ben nem készült járási összesítés, az adatokat a községi lapokról állítottam össze.

VÁSÁROSNAMÉNYI JÁRÁS¹⁴

Község neve	Cigány családok száma		Cigány népesség száma	
	1957	1959	1957	1959
Aranyosapáti			183	
Barabás			44	
Beregdaróc			46	
Beregsurány			42	
Csaroda			18	
Gelénes			59	
Gemzse			72	
Gergelyiugornya			47	
Gulács			109	
Gyüre			33	
Ilk			77	
Jánd			98	
Kisvarsány			47	
Lónya			69	
Márokpapi			23	
Mátyus			63	
Olcsva			66	
Olcsvaapáti			39	
Tarpa			354	
Tákos			20	
Tiszaadony			45	
Tiszakerecseny			181	
Tiszaszalka			6	
Tiszavid			40	
Tivadar			38	
Vámosatya			45	
Vásárosnamény			259	
Vitka			25	

SZSZBML. XXIII. 23. b. 9. doboz.

¹⁴ A vásárosnaményi járás 1957. évi összesítője a családok számát nem tartalmazza, l. a településnévlistáknál.

Szabolcs-Szatmár-megye

Hódmező járás

Hódmező község

/A község területén lévő minden telepről külön - külön lapot kell kiállítani./

L e í r é s

a község területén lévő igény-telepről.

A telep megnevezése: . . . *Hódmező*

A telep milyen térségre van a község központjától: . . . *1 km*

Hány család lakik a telepen: *24*

Hány félépítvány van a telepen: *15 (1 hátrány)*

Hány WC, latrina van a telepről: *nincs*

Hány kut van a telepen és milyenek azok /betongyűrűs, vagy sem, földes, vagy sem, a csennyvíz bevezetés: *nincs*

Van e vajdásjuk, vagy bíróság? ha igen név szerint ki az? *lakatos, kocsis*

A telepen lakókat milyen igényeknek tartják /étkezés, orsi, oláh, magyar stb./ *stb.*

Ösi foglalkozásuk / ha különböző ösi foglalkozású a telep lakói, akkor szén szerinti megosztásban kell közölni/

50% szőlőművelés, 50% kocsis, lakatos

Kelt . . . *Hódmező* 1957 november 25. án.

[Signature]
Eljárás:

Megyei Levéltár
Nyíregyháza

172